TAIMEDE VÄLI-MÄÄRAJA

TAIMEDE VÄLI-MÄÄRAJA

TAIMEDE VÄLIMÄÄRAJA

KÄSIRAAMAT KÕRGEMATE TAIMEDE
TUNDMAÕPPIMISEKS

KIRJASTUS „VALGUS“ • TALLINN 1972

58
T06

Autorid

M. Kask, V. Kuusk (koostaja), *L. Laasimer, Aime Mäemets, H. Rebassoo, S. Talts, L. Viljasoo*

Kaane kujundanud *D. Paalamäe*

39462

2—10—5
21—71

SISUKORD

Eessõna 19
Juhendeid määramistabelite kasutamiseks 20
Kasutatud märkide ja lühendite seletus 21
Oskussõnade seletus 23
Taimerühmade määramise tabel (M. Kask) 37
I tabel — kõrgemad eostaimed (M. Kask) 38
II tabel — puittaimed (M. Kask) 39
III tabel — veetaimed (M. Kask) 49
IV tabel — liitlehtedega ja lõhestunud lihtlehtedega rohttaimed (M. Kask) 52
V tabel — tervete lihtlehtedega rohttaimed (M. Kask) 58
VI tabel — roheliste lehtedeta taimed (M. Kask) 72
I. hõimkond sõnajalgtaimed — *Pteridophyta* 74
1. sugukond **kollalised** — *Lycopodiaceae* (V. Kuusk) 74
1. perekond ungrukold — *Huperzia* 74
2. perekond kold — *Lycopodium* 74
2. sugukond **selaginellilised** — *Selaginellaceae* (V. Kuusk) 75
1. perekond selaginell — *Selaginella* 75
3. sugukond **lahnarohulised** — *Isoëtaceae* (V. Kuusk) 76
1. perekond lahnarohi — *Isoëtes* 76
4. sugukond **osjalised** — *Equisetaceae* (V. Kuusk) 76
1. perekond osi — *Equisetum* 76
5. sugukond **maokeelelised** — *Ophioglossaceae* (V. Kuusk) 79
1. perekond maokeel — *Ophioglossum* 79
2. perekond võtmehein — *Botrychium* 79
6. sugukond **kilpjalalised** — *Pteridaceae* (V. Kuusk) 80
1. perekond kilpjalg — *Pteridium* 80
7. sugukond **raunjalalised** — *Aspleniaceae* (V. Kuusk) 81
1. perekond raunjalg — *Asplenium* 81
8. sugukond **imaralised** — *Polypodiaceae* (V. Kuusk) 82
1. perekond imar — *Polypodium* 82
9. sugukond — **sõnajalalised** — *Aspidiaceae* (V. Kuusk) 82
1. perekond kiviürt — *Woodsia* 83
2. perekond põisjalg — *Cystopteris* 84
3. perekond laanesõnajalg — *Matteuccia* 84
4. perekond naistesõnajalg — *Athyrium* 84
5. perekond soosõnajalg — *Thelypteris* 85
6. perekond kolmissõnajalg — *Gymnocarpium* 85
7. perekond sõnajalg — *Dryopteris* 86
II. hõimkond paljasseemnetaimed — *Gymnospermae* 87
10. sugukond **jugapuulised** — *Taxaceae* (L. Laasimer) 87
1. perekond jugapuu — *Taxus* 87

11. sugukond **männilised** — *Pinaceae* (L. Laasimer) . . . 87
1. perekond nulg — *Abies* . . . 88
2. perekond kuusk — *Picea* . . . 88
3. perekond lehis — *Larix* . . . 89
4. perekond mänd — *Pinus* . . . 89
12. sugukond **küpressilised** — *Cupressaceae* (L. Laasimer) . . . 90
1. perekond kadakas — *Juniperus* . . . 91
2. perekond elupuu — *Thuja* . . . 91
3. hõimkond katteseemnetaimed — *Angiospermae* . . . 91
13. sugukond **tulikalised** — *Ranunculaceae* (L. Laasimer) . . . 91
1. perekond varsakabi — *Caltha* . . . 93
2. perekond kullerkupp — *Trollius* . . . 93
3. perekond siumari — *Actaea* . . . 93
4. perekond kurekell — *Aquilegia* . . . 94
5. perekond varesjalg — *Consolida* . . . 94
6. perekond käoking — *Aconitum* . . . 94
7. perekond ülane — *Anemone* . . . 95
8. perekond sinilill — *Hepatica* . . . 95
9. perekond karukell — *Pulsatilla* . . . 96
10. perekond hiiresaba — *Myosurus* . . . 96
11. perekond tulikas, särjesilm — *Ranunculus* . . . 96
12. perekond ängelhein — *Thalictrum* . . . 102
14. sugukond **kukerpuulised** — *Berberidaceae* (L. Laasimer) . . . 103
1. perekond kukerpuu — *Berberis* . . . 103
15. sugukond **vesiroosilised** — *Nymphaeaceae* (L. Laasimer) . . . 104
1. perekond vesiroos — *Nymphaea* . . . 104
2. perekond vesikupp — *Nuphar* . . . 105
16. sugukond **kardheinalised** — *Ceratophyllaceae* (L. Laasimer) . . . 106
1. perekond kardhein — *Ceratophyllum* . . . 106
17. sugukond **paksulehelised** — *Crassulaceae* (L. Laasimer) . . . 106
1. perekond liivsibul — *Jovibarba* . . . 106
2. perekond kukehari — *Sedum* . . . 106
18. sugukond **kivirikulised** — *Saxifragaceae* (L. Laasimer) . . . 107
1. perekond kivirik — *Saxifraga* . . . 108
2. perekond lepiklill — *Chrysosplenium* . . . 109
19. sugukond **ädalalillelised** — *Parnassiaceae* (L. Laasimer) . . . 109
1. perekond ädalalill — *Parnassia* . . . 109
20. sugukond **hortensialised** — *Hydrangeaceae* (L. Laasimer) . . . 109
1. perekond ebajasmiin — *Philadelphus* . . . 109
21. sugukond **sõstralised** — *Grossulariaceae* (L. Laasimer) . . . 110
1. perekond sõstar — *Ribes* . . . 110
22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae* (L. Laasimer) . . . 111
1. perekond põisenelas — *Physocarpus* . . . 115
2. perekond enelas — *Spiraea* . . . 115
3. perekond kitse-enelas — *Aruncus* . . . 115
4. perekond pihlenelas — *Sorbaria* . . . 115
5. perekond tuhkpuu — *Cotoneaster* . . . 116
6. perekond pirnipuu — *Pyrus* . . . 116
7. perekond õunapuu — *Malus* . . . 117
8. perekond pihlakas — *Sorbus* . . . 117
9. perekond toompihlakas — *Amelanchier* . . . 118
10. perekond viirpuu — *Crataegus* . . . 118
11. perekond murakas — *Rubus* . . . 119
12. perekond maasikas — *Fragaria* . . . 121
13. perekond soopihl — *Comarum* . . . 121
14. perekond põõsasmaran — *Dasiphora* . . . 122

15. perekond maran — *Potentilla* . . . 122
16. perekond mõõl — *Geum* . . . 124
17. perekond angervaks — *Filipendula* . . . 125
18. perekond kortsleht — *Alchemilla* . . . 126
19. perekond maarjalepp — *Agrimonia* . . . 128
20. perekond punanupp — *Sanguisorba* . . . 128
21. perekond mustnupp — *Poterium* . . . 129
22. perekond kibuvits, roos — *Rosa* . . . 129
23. perekond ploomipuu — *Prunus* . . . 132
24. perekond kirsipuu — *Cerasus* . . . 132
25. perekond toomingas — *Padus* . . . 133
23. sugukond **liblikõielised** — *Papilionaceae (Fabaceae)* (S. Talts) . . . 133
1. perekond lupiin — *Lupinus* . . . 135
2. perekond jooksjarohi — *Ononis* . . . 136
3. perekond lutsern — *Medicago* . . . 136
4. perekond mesikas — *Melilotus* . . . 137
5. perekond ristik — *Trifolium* . . . 138
6. perekond koldrohi — *Anthyllis* . . . 140
7. perekond nõiahammas — *Lotus* . . . 141
8. perekond asparhernes — *Tetragonolobus* . . . 141
9. perekond läätspuu — *Caragana* . . . 142
10. perekond hundihammas — *Astragalus* . . . 142
11. perekond lipphernes — *Oxytropis* . . . 143
12. perekond esparsett — *Onobrychis* . . . 143
13. perekond hiirehernes — *Vicia* . . . 143
14. perekond põlduba — *Faba* . . . 146
15. perekond seahernes — *Lathyrus* . . . 146
16. perekond hernes — *Pisum* . . . 148
17. perekond aeduba — *Phaseolus* . . . 149
24. sugukond **pärnalised** — *Tiliaceae* (V. Kuusk) . . . 149
1. perekond pärn — *Tilia* . . . 149
25. sugukond **kassinaerilised** — *Malvaceae* (V. Kuusk) . . . 149
1. perekond kassinaeris — *Malva* . . . 150
2. perekond rõngaslill — *Lavatera* . . . 151
26. sugukond **linalised** — *Linaceae* (V. Kuusk) . . . 151
1. perekond pisilina — *Radiola* . . . 151
2. perekond lina — *Linum* . . . 151
27. sugukond **jänesekapsalised** — *Oxalidaceae* (V. Kuusk) . . . 152
1. perekond jänesekapsas — *Oxalis* . . . 152
28. sugukond **kurerehalised** — *Geraniaceae* (V. Kuusk) . . . 152
1. perekond kurereha — *Geranium* . . . 152
2. perekond kurekael — *Erodium* . . . 154
29. sugukond **piimalillelised** — *Euphorbiaceae* (M. Kask) . . . 154
1. perekond seljarohi — *Mercurialis* . . . 155
2. perekond piimalill — *Euphorbia* . . . 155
30. sugukond **pukspuulised** — *Buxaceae* (M. Kask) . . . 156
1. perekond pukspuu — *Buxus* . . . 156
31. sugukond **näsiniinelised** — *Thymelaeaceae* (M. Kask) . . . 156
1. perekond näsiniin — *Daphne* . . . 156
32. sugukond **hõbepuulised** — *Elaeagnaceae* (M. Kask) . . . 156
1. perekond astelpaju — *Hippophaë* . . . 157
2. perekond hõbepuu — *Elaeagnus* . . . 157
33. sugukond **kukesabalised** — *Lythraceae* (M. Kask) . . . 157
1. perekond ojakapsas — *Peplis* . . . 157
2. perekond kukesaba — *Lythrum* . . . 158

34. sugukond **pajulillelised** — *Onagraceae* (M. Kask) 158
1. perekond pajulill — *Epilobium* 158
2. perekond põdrakanep — *Chamaenerion* 160
3. perekond kuningakepp — *Oenothera* 160
4. perekond nõiakold — *Circaea* 160
35. sugukond **vesikuuselised** — *Haloragaceae* (S. Talts) 160
1. perekond vesikuusk — *Myriophyllum* 160
36. sugukond **ruudilised** — *Rutaceae* (V. Kuusk) 161
1. perekond korgipuu — *Phellodendron* 161
37. sugukond **vahulillelised** — *Polygalaceae* (V. Kuusk) 161
1. perekond vahulill — *Polygala* 161
38. sugukond **vahtralised** — *Aceraceae* (V. Kuusk) 162
1. perekond vaher — *Acer* 162
39. sugukond **hobukastanilised** — *Hippocastanaceae* (V. Kuusk) . . 163
1. perekond hobukastan — *Aesculus* 163
40. sugukond **lemmaltsalised** — *Balsaminaceae* (V. Kuusk) . . . 164
1. perekond lemmalts — *Impatiens* 164
41. sugukond **türnpuulised** — *Rhamnaceae* (V. Kuusk) 164
1. perekond paakspuu — *Frangula* 164
2. perekond türnpuu — *Rhamnus* 165
42. sugukond **viinapuulised** — *Vitaceae* (V. Kuusk) 165
1. perekond metsviinapuu — *Parthenocissus* 165
43. sugukond **kikkapuulised** — *Celastraceae* (L. Laasimer) . . . 165
1. perekond kikkapuu — *Euonymus* 165
44. sugukond **araalialised** — *Araliaceae* (S. Talts) 166
1. perekond luuderohi — *Hedera* 166
45. sugukond **kontpuulised** — *Cornaceae* (S. Talts) 166
1. perekond kukits — *Chamaepericlymenum* 167
2. perekond kontpuu — *Thelycrania* 167
46. sugukond **sarikalised** — *Umbelliferae (Apiaceae)* (S. Talts) . . 168
1. perekond vesipaunikas — *Hydrocotyle* 172
2. perekond metsputk — *Sanicula* 173
3. perekond tähtputk — *Astrantia* 173
4. perekond ogaputk — *Eryngium* 173
5. perekond varesputk — *Chaerophyllum* 173
6. perekond harakputk — *Anthriscus* 174
7. perekond mesiputk — *Myrrhis* 174
8. perekond harjasputk — *Torilis* 174
9. perekond surmaputk — *Conium* 175
10. perekond roidputk — *Pleurospermum* 175
11. perekond seller — *Apium* 175
12. perekond petersell — *Petroselinum* 176
13. perekond mürkputk — *Cicuta* 176
14. perekond köömen — *Carum* 176
15. perekond näär — *Pimpinella* 176
16. perekond naat — *Aegopodium* 177
17. perekond jõgiputk — *Sium* 177
18. perekond haneputk — *Berula* 178
19. perekond põdrajuur — *Libanotis* 178
20. perekond vesiputk — *Oenanthe* 178
21. perekond koeraputk — *Aethusa* 179
22. perekond kõrveköömen — *Cnidium* 179
23. perekond aruputk — *Selinum* 179
24. perekond võsaputk — *Conioselinum* 180
25. perekond emaputk — *Ostericum* 180
26. perekond heinputk — *Angelica* 180

27. perekond kikkaputk — *Archangelica* 181
28. perekond leeskputk — *Levisticum* 181
29. perekond piimputk — *Peucedanum* 181
30. perekond till — ***Anethum*** 181
31. perekond moorputk — *Pastinaca* 182
32. perekond karuputk — *Heracleum* 182
33. perekond kareputk — *Laserpitium* 183
34. perekond porgand — *Daucus* 183
47. sugukond **kuslapuulised** — *Caprifoliaceae* (S. Talts) 184
1. perekond leeder — *Sambucus* 184
2. perekond lodjapuu — *Viburnum* 185
3. perekond lumimari — *Symphoricarpos* 185
4. perekond harakkuljus — *Linnaea* 186
5. perekond kuslapuu — *Lonicera* 186
48. sugukond **madaralised** — *Rubiaceae* (S. Talts) 186
1. perekond varjulill — *Asperula* 187
2. perekond madar — *Galium* 188
49. sugukond **palderjanilised** — *Valerianaceae* (S. Talts) 188
1. perekond kännak — *Valerianella* 191
2. perekond palderjan — *Valeriana* 191
50. sugukond **uniohakalised** — *Dipsacaceae* (S. Talts) 191
1. perekond äiatar — *Knautia* 191
2. perekond peetrileht — *Succisa* 192
3. perekond tähtpea — *Scabiosa* 192
51. sugukond **muskuslillelised** — *Adoxaceae* (S. Talts) 192
1. perekond muskuslill — *Adoxa* 192
52. sugukond **tobiväädilised** — *Aristolochiaceae* (H. Rebassoo) . . . 192
1. perekond metspipar — *Asarum* 193
53. sugukond **kaselised** — *Betulaceae* (H. Rebassoo) 193
1. perekond valgepöök — *Carpinus* 193
2. perekond sarapuu — *Corylus* 194
3. perekond kask — *Betula* 194
4. perekond lepp — *Alnus* 194
54. sugukond **pöögilised** — *Fagaceae* (H. Rebassoo) 196
1. perekond tamm — *Quercus* 196
2. perekond pöök — *Fagus* 196
55. sugukond **porsalised** — *Myricaceae* (H. Rebassoo) 197
1. perekond porss — *Myrica* 197
56. sugukond **pähklipuulised** — *Juglandaceae* (H. Rebassoo) . . . 197
1. perekond pähklipuu — *Juglans* 198
57. sugukond **õlipuulised** — *Oleaceae* (H. Rebassoo) 198
1. perekond saar — *Fraxinus* 198
2. perekond sirel — *Syringa* 198
3. perekond liguster — *Ligustrum* 199
58. sugukond **emajuurelised** — *Gentianaceae* (H. Rebassoo) 199
1. perekond maasapp — *Centaurium* 199
2. perekond emajuur — *Gentiana* 200
3. perekond sannikas — *Swertia* 200
59. sugukond **ubalehelised** — *Menyanthaceae* (H. Rebassoo) 201
1. perekond ubaleht — *Menyanthes* 202
60. sugukond **koerakoolulised** — *Apocynaceae* (H. Rebassoo) 202
1. perekond igihali — *Vinca* 202
61. sugukond **angervarrelised** — *Asclepiadaceae* (H. Rebassoo) . . . 202
1. perekond angervars — *Vincetoxicum* 202

62. sugukond **kassitapulised** — *Convolvulaceae* (M. Kask) . . . 203
1. perekond seatapp — *Calystegia* . . . 203
2. perekond kassitapp — *Convolvulus* . . . 203
63. sugukond **siniladvalised** — *Polemoniaceae* (M. Kask) . . . 203
1. perekond sinilatv — *Polemonium* . . . 204
64. sugukond **karelehelised** — *Boraginaceae* (M. Kask) . . . 205
1. perekond rusujuur — *Lithospermum* . . . 205
2. perekond ussikeel — *Echium* . . . 205
3. perekond varemerohi — *Symphytum* . . . 206
4. perekond imikas — *Anchusa* . . . 206
5. perekond karukeel — *Lycopsis* . . . 206
6. perekond kopsurohi — *Pulmonaria* . . . 206
7. perekond lõosilm — *Myosotis* . . . 208
8. perekond takelrohi — *Lappula* . . . 208
9. perekond karerohi — *Asperugo* . . . 209
10. perekond rass — *Cynoglossum* . . . 209
65. sugukond **maavitsalised** — *Solanaceae* (M. Kask) . . . 209
1. perekond tomat — *Lycopersicon* . . . 209
2. perekond maavits — *Solanum* . . . 210
3. perekond ogaõun — *Datura* . . . 210
4. perekond pöörirohi — *Hyoscyamus* . . . 211
66. sugukond **mailaselised** — *Scrophulariaceae* (M. Kask) . . . 212
1. perekond vägihein — *Verbascum* . . . 212
2. perekond käokannus — *Linaria* . . . 213
3. perekond haiklõug — *Chaenorrhinum* . . . 213
4. perekond sealõuarohi — *Scrophularia* . . . 213
5. perekond pärdiklill — *Mimulus* . . . 213
6. perekond nõgililLik — *Limosella* . . . 214
7. perekond mailane — *Veronica* . . . 217
8. perekond härghein — *Melampyrum* . . . 218
9. perekond silmarohi — *Euphrasia* . . . 218
10. perekond kamaras — *Odontites* . . . 219
11. perekond robirohi — *Rhinanthus* . . . 219
12. perekond kuuskjalg — *Pedicularis* . . . 220
13. perekond käopäkk — *Lathraea* . . . 220
67. sugukond **vesihernelised** — *Lentibulariaceae* (M. Kask) . . . 220
1. perekond võipätakas — *Pinguicula* . . . 221
2. perekond vesihernes — *Utricularia* . . . 221
68. sugukond **huulõielised** — *Labiatae* (*Lamiaceae*) (M. Kask) . . . 22
1. perekond akakapsas — *Ajuga* . . . 22
2. perekond tarinõges — *Teucrium* . . . 22
3. perekond tihashein — *Scutellaria* . . . 22
4. perekond naistenõges — *Nepeta* . . . 22
5. perekond maajalg — *Glechoma* . . . 22
6. perekond tondipea — *Dracocephalum* . . . 22
7. perekond käbihein — *Prunella* . . . 22
8. perekond kõrvik — *Galeopsis* . . . 22
9. perekond iminõges — *Lamium* . . . 22
10. perekond koldnõges — *Galeobdolon* . . . 22
11. perekond südamerohi — *Leonurus* . . . 22
12. perekond nõianõges — *Stachys* . . . 22
13. perekond tõnnike — *Betonica* . . . 22
14. perekond salvei — *Salvia* . . . 22
15. perekond mägimünt — *Clinopodium* . . . 23
16. perekond nõmmemünt — *Acinos* . . . 23
17. perekond pune — *Origanum* . . . 23

18. perekond ljivatee — *Thymus* . . . 230
19. perekond parkhein — *Lycopus* . . . 231
20. perekond münt — *Mentha* . . . 231
21. perekond rihumünt — *Elsholtzia* . . . 232
69. sugukond **võrmilised** — *Cuscutaceae* (M. Kask) . . . 232
1. perekond võrm — *Cuscuta* . . . 232
70. sugukond **soomukalised** — *Orobanchaceae* (M. Kask) . . . 232
1. perekond soomukas — *Orobanche* . . . 232
71. sugukond **teelehelised** — *Plantaginaceae* (V. Kuusk) . . . 233
1. perekond teeleht — *Plantago* . . . 233
2. perekond järvikas — *Littorella* . . . 234
72. sugukond **kuuskheinalised** — *Hippuridaceae* (V. Kuusk) . . . 234
1. perekond kuuskhein — *Hippuris* . . . 234
73. sugukond **vesitähelised** — *Callitrichaceae* (L. Laasimer) . . . 235
1. perekond vesitäht — *Callitriche* . . . 235
74. sugukond **magunalised** — *Papaveraceae* (V. Kuusk) . . . 236
1. perekond vereurmarohi — *Chelidonium* . . . 237
2. perekond magun — *Papaver* . . . 237
3. perekond lõokannus — *Corydalis* . . . 238
4. perekond punand — *Fumaria* . . . 238
75. sugukond **ristõielised** — *Cruciferae* (*Brassicaceae*) (V. Kuusk) . 239
1. perekond kõdrik — *Alliaria* . . . 243
2. perekond unilook — *Sisymbrium* . . . 243
3. perekond peenlook — *Descurainia* . . . 244
4. perekond harakalatv — *Erysimum* . . . 244
5. perekond kollakas — *Barbarea* . . . 245
6. perekond kerss — *Rorippa* . . . 245
7. perekond mädarõigas — *Armoracia* . . . 247
8. perekond jürililL — *Cardamine* . . . 247
9. perekond liivrohi — *Cardaminopsis* . . . 248
10. perekond müürlook — *Arabidopsis* . . . 248
11. perekond lehmakapsas — *Turritis* . . . 249
12. perekond hanerohi — *Arabis* . . . 249
13. perekond sinerõigas — *Isatis* . . . 249
14. perekond tõlkjas — *Bunias* . . . 250
15. perekond öölill — *Hesperis* . . . 250
16. perekond kuukress — *Lunaria* . . . 250
17. perekond kilbirohi — *Alyssum* . . . 251
18. perekond kogelejarohi — *Berteroa* . . . 251
19. perekond kevadik — *Draba* . . . 251
20. perekond varakevadik — *Erophila* . . . 252
21. perekond liivsinep — *Diplotaxis* . . . 252
22. perekond koerasinep — *Erucastrum* . . . 253
23. perekond kapsasrohi — *Brassica* . . . 253
24. perekond sinep — *Sinapis* . . . 254
25. perekond rõigas — *Raphanus* . . . 255
26. perekond merisinep — *Cakile* . . . 255
27. perekond krambe — *Crambe* . . . 255
28. perekond suitsrohi — *Conringia* . . . 256
29. perekond võõrkress — *Cardaria* . . . 256
30. perekond kress — *Lepidium* . . . 256
31. perekond kaljukress — *Hornungia* . . . 257
32. perekond tuder — *Camelina* . . . 257
33. perekond linnutuder — *Neslia* . . . 258
34. perekond hiirekõrv — *Capsella* . . . 258

35. perekond litterhein — *Thlaspi* . . . 258
36. perekond merisalat — *Cochlearia* . . . 259
76. sugukond **reseedalised** — *Resedaceae* (V. Kuusk) . . . 259
1. perekond reseeda — *Reseda* . . . 259
77. sugukond **kuldkannilised** — *Cistaceae* (S. Talts) . . . 259
1. perekond kuldkann — *Helianthemum* . . . 260
78. sugukond **kannikeselised** — *Violaceae* (S. Talts) . . . 260
1. perekond kannike — *Viola* . . . 264
79. sugukond **vesipipralised** — *Elatinaceae* (S. Talts) . . . 264
1. perekond vesipipar — *Elatine* . . . 264
80. sugukond **kellukalised** — *Campanulaceae* (S. Talts) . . . 265
1. perekond kellukas — *Campanula* . . . 267
2. perekond rapuntsel — *Phyteuma* . . . 267
3. perekond sininukk — *Jasione* . . . 267
81. sugukond **lobeelialised** — *Lobeliaceae* (S. Talts) . . . 267
1. perekond lobeelia — *Lobelia* . . . 268
82. sugukond **korvõielised** — *Compositae (Asteraceae)*
1. alamsugukond **putkõielised** — *Tubuliflorae* (H. Rebassoo) . . . 272
1. perekond vesikanep — *Eupatorium* . . . 272
2. perekond kuldvits — *Solidago* . . . 273
3. perekond kirikakar — *Bellis* . . . 273
4. perekond randaster — *Tripolium* . . . 273
5. perekond õnnehein — *Erigeron* . . . 274
6. perekond paganapea — *Filago* . . . 274
7. perekond kassikäpp — *Antennaria* . . . 275
8. perekond kassiurb — *Gnaphalium* . . . 275
9. perekond käokuld — *Helichrysum* . . . 275
10. perekond vaak — *Inula* . . . 276
11. perekond päevalill — *Helianthus* . . . 276
12. perekond ruse — *Bidens* . . . 277
13. perekond võõrkakar — *Galinsoga* . . . 278
14. perekond karikakar — *Anthemis* . . . 278
15. perekond raudrohi — *Achillea* . . . 279
16. perekond härjasilm — *Leucanthemum* . . . 279
17. perekond kummel — *Matricaria* . . . 280
18. perekond kesalill — *Tripleurospermum* . . . 280
19. perekond soolikarohi — *Tanacetum* . . . 280
20. perekond puju — *Artemisia* . . . 281
21. perekond paiseleht — *Tussilago* . . . 282
22. perekond katkujuur — *Petasites* . . . 282
23. perekond ristirohi — *Senecio* . . . 284
24. perekond kobarpea — *Ligularia* . . . 285
25. perekond mesiohakas — *Echinops* . . . 285
26. perekond keelikurohi — *Carlina* . . . 285
27. perekond takjas — *Arctium* . . . 286
28. perekond soojumikas — *Saussurea* . . . 286
29. perekond karuohakas — *Carduus* . . . 287
30. perekond ohakas — *Cirsium* . . . 289
31. perekond paskhein — *Serratula* . . . 290
32. perekond jumikas — *Centaurea* . . . 291
2. alamsugukond **keelõielised** — *Liguliflorae* (L. Viljasoo) . . . 293
33. perekond sigur — *Cichorium* . . . 293
34. perekond linnukapsas — *Lapsana* . . . 293
35. perekond veishein — *Achyrophorus* . . . 294
36. perekond põrsashein — *Hypochoeris* . . . 294
37. perekond seanupp — *Leontodon* . . . 295

38. perekond mõrkjas — *Picris* . . . 295
39. perekond piimjuur — *Tragopogon* . . . 295
40. perekond mustjuur — *Scorzonera* . . . 295
41. perekond võilill — *Taraxacum* (H. Rebassoo) . . . 296
42. perekond piimohakas — *Sonchus* . . . 299
43. perekond salat — *Lactuca* . . . 300
44. perekond piimikas — *Mulgedium* . . . 300
45. perekond jänesesalat — *Mycelis* . . . 301
46. perekond koeratubakas — *Crepis* . . . 301
47. perekond hunditubakas — *Hieracium* (M. Kask) . . . 302
83. sugukond **naistepunalised** — *Hypericaceae (Guttiferae)* (V. Kuusk) . . . 307
1. perekond naistepuna — *Hypericum* . . . 307
84. sugukond **uibulehelised** — *Pyrolaceae* (V. Kuusk) . . . 307
1. perekond uibuleht — *Pyrola* . . . 308
2. perekond kuningakübar — *Moneses* . . . 309
3. perekond lakkleht — *Ramischia* . . . 309
4. perekond talvik — *Chimaphila* . . . 309
85. sugukond **seenlillelised** — *Monotropaceae* (V. Kuusk) . . . 309
1. perekond seenlill — *Monotropa* . . . 309
86. sugukond **kanarbikulised** — *Ericaceae* (V. Kuusk) . . . 310
1. perekond kail — *Ledum* . . . 310
2. perekond küüvits — *Andromeda* . . . 310
3. perekond hanevits — *Chamaedaphne* . . . 311
4. perekond leesikas — *Arctostaphylos* . . . 311
5. perekond kanarbik — *Calluna* . . . 311
87. sugukond **mustikalised** — *Vacciniaceae* (V. Kuusk) . . . 311
1. perekond mustikas — *Vaccinium* . . . 312
2. perekond pohl — *Rhodococcum* . . . 312
3. perekond jõhvikas — *Oxycoccus* . . . 312
88. sugukond **kukemarjalised** — *Empetraceae* (V. Kuusk) . . . 313
1. perekond kukemari — *Empetrum* . . . 313
89. sugukond **huulheinalised** — *Droseraceae* (V. Kuusk) . . . 313
1. perekond huulhein — *Drosera* . . . 313
90. sugukond **linalehikulised** — *Santalaceae* (V. Kuusk) . . . 314
1. perekond linalehik — *Thesium* . . . 314
91. sugukond **portulakilised** — *Portulacaceae* (S. Talts) . . . 314
1. perekond allikrohi — *Montia* . . . 314
92. sugukond **reiarohulised** — *Illecebraceae* (S. Talts) . . . 314
1. perekond reiarohi — *Herniaria* . . . 314
93. sugukond **nelgilised** — *Caryophyllaceae* (S. Talts) . . . 315
1. perekond tähthein — *Stellaria* . . . 317
2. perekond vesitähthein — *Myosoton* . . . 319
3. perekond kadakkaer — *Cerastium* . . . 319
4. perekond kesakann — *Sagina* . . . 321
5. perekond merihumur — *Honckenya* . . . 321
6. perekond liivkann — *Arenaria* . . . 322
7. perekond võsalill — *Moehringia* . . . 322
8. perekond kaderohi — *Scleranthus* . . . 323
9. perekond nälghein — *Spergula* . . . 323
10. perekond sõlmhein — *Spergularia* . . . 324
11. perekond äiakas — *Agrostemma* . . . 324
12. perekond tõrvalill — *Viscaria* . . . 324
13. perekond põisrohi — *Silene* . . . 325
14. perekond käokann — *Coronaria* . . . 327
15. perekond pusurohi — *Melandrium* . . . 327
16. perekond kipslill — *Gypsophila* . . . 328

17. perekond nelk — *Dianthus* . . . 328
18. perekond seebilill — *Saponaria* . . . 329
94. sugukond **maltsalised** — *Chenopodiaceae* (V. Kuusk) . . . 330
1. perekond peet — *Beta* . . . 330
2. perekond hanemalts — *Chenopodium* . . . 331
3. perekond spinat — *Spinacia* . . . 332
4. perekond malts — *Atriplex* . . . 332
5. perekond soolmalts — *Halimione* . . . 334
6. perekond soolarohi — *Salicornia* . . . 334
7. perekond soodahein — *Suaeda* . . . 335
8. perekond ogamalts — *Salsola* . . . 335
95. sugukond **rebasheinalised** — *Amaranthaceae* (V. Kuusk) . . . 335
1. perekond rebashein — *Amaranthus* . . . 335
96. sugukond **kanepilised** — *Cannabaceae* (M. Kask) . . . 336
1. perekond humal — *Humulus* . . . 336
2. perekond kanep — *Cannabis* . . . 336
97. sugukond **nõgeselised** — *Urticaceae* (M. Kask) . . . 337
1. perekond nõges — *Urtica* . . . 337
98. sugukond **jalakalised** — *Ulmaceae* (M. Kask) . . . 337
1. perekond jalakas — *Ulmus* . . . 337
99. sugukond **tatralised** — *Polygonaceae* (V. Kuusk) . . . 337
1. perekond rabarber — *Rheum* . . . 338
2. perekond oblikas — *Rumex* . . . 338
3. perekond kirburohi — *Polygonum* . . . 341
4. perekond tatar — *Fagopyrum* . . . 345
100. sugukond **tinajuurelised** — *Plumbaginaceae* (V. Kuusk) . . . 345
1. perekond merikann — *Armeria* . . . 345
101. sugukond **nurmenukulised** — *Primulaceae* (V. Kuusk) . . . 346
1. perekond metsvits — *Lysimachia* . . . 346
2. perekond ussilill — *Naumburgia* . . . 347
3. perekond laanelill — *Trientalis* . . . 347
4. perekond rannikas — *Glaux* . . . 347
5. perekond varsapõlv — *Anagallis* . . . 348
6. perekond nurmenukk — *Primula* . . . 348
7. perekond nõmmkann — *Androsace* . . . 348
8. perekond vesisulg — *Hottonia* . . . 348
9. perekond randpung — *Samolus* . . . 349
102. sugukond **pajulised** — *Salicaceae* (L. Viljasoo) . . . 349
1. perekond paju — *Salix* . . . 349
Pajude määramine arenenud lehtedega okste järgi . . . 349
Pajude määramine isasurbadega okste järgi . . . 355
Pajude määramine emasurbadega okste järgi . . . 358
2. perekond pappel — *Populus* . . . 361
103. sugukond **konnarohulised** — *Alismaceae* (V. Kuusk) . . . 362
1. perekond konnarohi — *Alisma* . . . 362
2. perekond kõõlusleht — *Sagittaria* . . . 363
104. sugukond **luigelillelised** — *Butomaceae* (V. Kuusk) . . . 363
1. perekond luigelill — *Butomus* . . . 363
105. sugukond **kilbukalised** — *Hydrocharitaceae* (V. Kuusk) . . . 363
1. perekond vesikatk — *Elodea* . . . 364
2. perekond vesikarikas — *Stratiotes* . . . 364
3. perekond kilbukas — *Hydrocharis* . . . 364
106. sugukond **rabakalised** — *Scheuchzeriaceae* (V. Kuusk) . . . 365
1. perekond rabakas — *Scheuchzeria* . . . 365

107. sugukond **õisluhalised** — *Juncaginaceae* (V. Kuusk) . . . 365
1. perekond õisluht — *Triglochin* . . . 365
108. sugukond **meriheinalised** — *Zosteraceae* (V. Kuusk) . . . 365
1. perekond merihein — *Zostera* . . . 365
109. sugukond **penikeelelised** — *Potamogetonaceae* . . . 366
1. perekond penikeel — *Potamogeton* (Aime Mäemets) . . . 366
2. perekond heinmuda — *Ruppia* (L. Laasimer) . . . 373
3. perekond hanehein — *Zannichellia* (L. Laasimer) . . . 374
110. sugukond **näkirohulised** — *Najadaceae* (V. Kuusk) . . . 374
1. perekond näkirohi — *Najas* . . . 374
111. sugukond **liilialised** — *Liliaceae* (H. Rebassoo) . . . 374
1. perekond lemmelill — *Tofieldia* . . . 376
2. perekond sügislill — *Colchicum* . . . 376
3. perekond lauk — *Allium* . . . 376
4. perekond kuldtäht — *Gagea* . . . 378
5. perekond tulp — *Tulipa* . . . 379
6. perekond liilia — *Lilium* . . . 379
7. perekond siniliilia — *Scilla* . . . 380
8. perekond linnupiim — *Ornithogalum* . . . 380
9. perekond aspar — *Asparagus* . . . 380
10. perekond leseleht — *Maianthemum* . . . 380
11. perekond kuutõverohi — *Polygonatum* . . . 381
12. perekond maikelluke — *Convallaria* . . . 381
13. perekond ussilakk — *Paris* . . . 382
112. sugukond **amarüllilised** — *Amaryllidaceae* (H. Rebassoo) . . . 382
1. perekond lumikelluke — *Galanthus* . . . 382
2. perekond märtsikelluke — *Leucojum* . . . 382
113. sugukond **võhumõõgalised** — *Iridaceae* (H. Rebassoo) . . . 383
1. perekond võhumõõk — *Iris* . . . 383
2. perekond kuremõõk — *Gladiolus* . . . 383
114. sugukond **loalised** — *Juncaceae* (H. Rebassoo) . . . 383
1. perekond — *Juncus* . . . 384
2. perekond piiphein — *Luzula* . . . 387
115. sugukond **käpalised** — *Orchidaceae* (H. Rebassoo) . . . 389
1. perekond kuldking — *Cypripedium* . . . 391
2. perekond sookäpp — *Malaxis* . . . 391
3. perekond soovalk — *Microstylis* . . . 392
4. perekond hiilakas — *Liparis* . . . 392
5. perekond koralljuur — *Corallorhiza* . . . 392
6. perekond käopõll — *Listera* . . . 392
7. perekond pesajuur — *Neottia* . . . 393
8. perekond neiuvaip — *Epipactis* . . . 393
9. perekond tolmpea — *Cephalanthera* . . . 394
10. perekond pisikäpp — *Epipogium* . . . 394
11. perekond öövilge — *Goodyera* . . . 395
12. perekond muguljuur — *Herminium* . . . 395
13. perekond õõskeel — *Coeloglossum* . . . 395
14. perekond käokeel — *Platanthera* . . . 395
15. perekond käoraamat — *Gymnadenia* . . . 396
16. perekond käpp — *Orchis* . . . 397
17. perekond koerakäpp — *Anacamptis* . . . 399
18. perekond putukõis — *Ophrys* . . . 400
116. sugukond **lõikheinalised** — *Cyperaceae* (L. Laasimer) . . . 400
1. perekond lõikhein — *Cyperus* . . . 402
2. perekond villpea — *Eriophorum* . . . 402
3. perekond jänesvill — *Trichophorum* . . . 403

4. perekond kõrkjas — *Scirpus* 404
5. perekond kaisel — *Schoenoplectus* 404
6. perekond mugulkõrkjas — *Bolboschoenus* 405
7. perekond soonerohi — *Blysmus* 405
8. perekond alss — *Eleocharis* 406
9. perekond sepsikas — *Schoenus* 407
10. perekond mõõkrohi — *Cladium* 408
11. perekond nokkhein — *Rhynchospora* 408
12. perekond tarn — *Carex* 409
117. sugukond **kõrrelised** — *Gramineae (Poaceae)* (L. Viljasoo) . . 428
1. perekond mais — *Zea* 436
2. perekond kukehirss — *Echinochloa* 436
3. perekond kukeleib — *Setaria* 436
4. perekond metsriis — *Leersia* 437
5. perekond päideroog — *Typhoides* 437
6. perekond maarjahein — *Anthoxanthum* 437
7. perekond lõhnhein — *Hierochloë* 438
8. perekond saluhein — *Milium* 438
9. perekond nestik — *Cinna* 438
10. perekond timut — *Phleum* 438
11. perekond rebasesaba — *Alopecurus* 439
12. perekond kastehein — *Agrostis* 440
13. perekond rukkihein — *Apera* 441
14. perekond kastik — *Calamagrostis* 441
15. perekond luidekaer — *Ammophila* 443
16. perekond mesihein — *Holcus* 443
17. perekond kastevars — *Deschampsia* 443
18. perekond koldkaer — *Trisetum* 444
19. perekond raikaerik — *Arrhenatherum* 444
20. perekond kaer — *Avena* 444
21. perekond kaerand — *Helictotrichon* 445
22. perekond kastekaer — *Sieglingia* 445
23. perekond lubikas — *Sesleria* 446
24. perekond pilliroog — *Phragmites* 446
25. perekond sinihelmikas — *Molinia* 446
26. perekond haguhein — *Koeleria* 446
27. perekond helmikas — *Melica* 447
28. perekond värihein — *Briza* 447
29. perekond kerahein — *Dactylis* 447
30. perekond sugapea — *Cynosurus* 447
31. perekond nadahein — *Puccinellia* 448
32. perekond nurmikas — *Poa* 449
33. perekond tarnhein — *Catabrosa* 451
34. perekond parthein — *Glyceria* 451
35. perekond aruhein — *Festuca* 452
36. perekond rooghein — *Scolochloa* 454
37. perekond raihein — *Lolium* 454
38. perekond luste — *Bromus* 455
39. perekond müürluste — *Anisantha* 456
40. perekond püsikluste — *Zerna* 456
41. perekond aruluste — *Brachypodium* 457
42. perekond jusshein — *Nardus* 457
43. perekond koeraorashein — *Roegneria* 458
44. perekond orashein — *Elytrigia* 458
45. perekond vareskaer — *Leymus* 458
46. perekond nisu — *Triticum* 458

47. perekond rukis — *Secale* 459
48. perekond oder — *Hordeum* 459
118. sugukond **võhalised** — *Araceae* (S. Talts) 459
1. perekond kalmus — *Acorus* 459
2. perekond võhk — *Calla* 460
119. sugukond **lemlelised** — *Lemnaceae* (S. Talts) 460
1. perekond vesilääts — *Spirodela* 460
2. perekond lemmel — *Lemna* 460
120. sugukond **jõgitakjalised** — *Sparganiaceae* (S. Talts) 461
1. perekond jõgitakjas — *Sparganium* 461
121. sugukond **hundinuialised** — *Typhaceae* (S. Talts) 462
1. perekond hundinui — *Typha* 462
Looduskaitse all olevate taimede nimestik 463
Ladina-, eesti- ja venekeelsed taimenimed 465
Eestikeelsed taimenimed 509

EESSÕNA

«Taimede välimääraja» on käsiraamat Eesti floora kõrgemate taimede — sõnajalgtaimede, paljasseemnetaimede ja katteseemnetaimede määramiseks eeskätt välitingimustes.

Määraja sisaldab enamikku Eesti flooras metsikult esinevaid liike. Välja on jäetud ainult väga harva esinevad liigid, mis pole looduskaitse all, ja paljud pisiliigid; viimaste määramine pole välitingimustes enamasti võimalik. Üksteisest raskesti eristatavad liigid on esitatud kollektiivliikidena. Tulnuktaimedest on toodud meil laiemalt levinud või vähemalt mitmes eri paigas leitud liigid, juhuslikud tulnukad on kõrvale jäetud. Kultuurtaimedest on valitud ainult kõige levinumad või tähtsamad. Peale selle leiavad käsitlemist kultuurist metsistuvad liigid.

Võrreldes varem väljaantud sellelaadiliste käsiraamatutega, on käesolevas tehtud rohkesti muudatusi ladinakeelsete nimede osas vastavuses rahvusvaheliselt kehtivatele botaanilise nomenklatuuri reeglitele. Paremaks orienteerumiseks on paljude liikide puhul toodud üks või kaks tuntumat sünonüümi (teisendnime). Iga liigi kohta esitatakse selle tähtsamate tunnuste lühike (mõnel juhul pikem) kirjeldus, taime kõrgus või pikkus, õitsemisaeg (kuud rooma numbritega), kasvukohad ja levik Eestis. Sugukondade määramise tabelite koostamisel on lähtutud eeskätt lehtede tunnustest, sest need on määrataval taimel peaaegu alati olemas. Üldse on püütud arvestada selgemalt märgatavaid tunnuseid, et hõlbustada eriti välitingimustes määramist.

Kõik selle raamatu autorid on ENSV Teaduste Akadeemia Zooloogia ja Botaanika Instituudi töötajad. Mingi osa kirjutanud autori nimi on märgitud sisukorras vastava osa juurde sulgudes. Joonised on teinud instituudi kunstnik Guara Muuga.

«Taimede välimääraja» on ette nähtud kasutamiseks käsiraamatuna Eesti floora tundmaõppimisel kooliõpetajatele ja -õpilastele, agronoomidele ja metsateadlastele ning loodusesõprade laiale ringile.

Autorite kollektiiv on tänulik kõigile, kes raamatu kasutamisel avastatud puudustest teatavad ENSV TA Zooloogia ja Botaanika Instituuti aadressil: 202400 Tartu, Vanemuise 21.

Koostaja

JUHENDEID MÄÄRAMISTABELITE KASUTAMISEKS

Tundmata taime määramist tuleb alustada üldtabelist. Siin selgub, millist määramistabelit tuleb järgmisena kasutada. Määramistabelites on iga punkt järjekorras nummerdatud ja koosneb kahest osast — jaatavast ja eitavast. Tuleb otsustada, kummas osas kirjeldatud tunnused määratavale taimele rohkem vastavad ja seejärel tabelis edasi minna selle osa lõpus märgitud numbriga tähistatud punkti juurde. Otsustamisel tuleb arvestada mitte üksiku tunnusega, vaid esitatud tunnuste kompleksiga. Järgmiste punktide juures toimitakse samuti, kuni jõutakse kohani, kust enam edasi ei suunata. Seal on märgitud sugukonna nimetus, kuhu see taim kuulub, ja edasist määramist tuleb jätkata nimetatud sugukonna juures samadel põhimõtetel, alustades ikka tabeli algusest. Kui määramisel jõutakse kohani, kust enam edasi minna pole võimalik, leitakse selle perekonna nimi, kuhu taim kuulub. Nimetatud perekonna juures selgub, kas sellesse kuulub üks liik või rohkem. Viimasel juhul tuleb määramist antud kohal jälle korrata, kuni jõutakse liigini, mille esindajat määrata taheti.

Mõnikord juhtub, et määramisel eksitakse, eriti kui on tegemist pikemate tabelitega või kui taime juures pole hästi näha kõiki tabelis toodud tunnuseid. Siis tuleb määramist uuesti alustada kas antud tabeli algusest või päris algusest, kui aga ollakse kindel, et eksiti kusagil vahepeal, siis minna vastavalt tagasi ettepoole. Sulgudes olevad numbrid juhatavad tagasi eespool olevate punktide juurde. Kõige sagedamini eksitakse, kui botaaniliste terminite tähendust küllaldaselt ei tunta. Iga vähimagi kahtluse korral tuleb kontrollida vastava termini tähendust «Oskussõnade seletuses».

Järgnevalt mõni määramise näide. Hiirekõrva lõhestunud juurmiste lehtedega vormi määramiskäik on järgmine. Üldtabelis järjekorras punktid 1—, 2—, 3—, 4—, 5—, IV tabelis 1, 21—, 35. Ristõieliste sugukonna perekondade määramise tabelis 1, 2, 3—, 9. Lõpuks jõutakse perekonna juurde, kus nähtub, et selles on ainult üks liik. Hiirekõrva tervete lehtedega vormi määramiskäik aga on järgmine. Üldtabelis 1—, 2—, 3—, 4—, 5. V tabelis 1, 2—, 29—, 30—, 31—, 34—, 37—, 38—, 39, 43—, 47, 54. Edasi nagu eelmine.

Hariliku vahtra määramine. Üldtabelis 1. II tabelis 1—, 4—, 15—, 16—, 18, 19—. Vahtraliste sugukonnas on meil ainult üks perekond. Liigini jõutakse järjekorras 1—, 2—, 3—, 4—. Roomava tulika määramine. Üldtabelis 1—, 2—, 3—, 4—, 5—. IV tabelis 1—, 2, 3—, 4, 5, 6—. Tulikaliste sugukonna perekondade määramise tabelis 1—, 2—, 4—, 9—, 12—, 13—, 14—. Tulika perekonna liikide määramise tabelis 1—, 7—, 11—, 12—, 13. Maarja-sõnajala määramine. Üldtabelis 1—, 2. I tabelis 1—, 2—, 5—, 6—, 7—, 8—. Sõnajalaliste sugukonna perekondade määramise tabelis 1—, 2—, 3, 4—, 5—. Sõnajala perekonna liikide määramise tabelis 1—, 2—, 4—, 6.

KASUTATUD MÄRKIDE JA LÜHENDITE SELETUS

⊙ — üheaastased taimed
⊙ — kaheaastased taimed
♃ — püsikud (mitmeaastased rohttaimed)
♄ — põõsad, kääbuspõõsad, poolpõõsad, liaanid
♄ — puud
△ — kultuurtaimed, ei esine metsistunult (väga harva metsistuvad)
‡ — looduskaitse all olevad liigid
K. — kõrgus
P. — pikkus
ssp. — alamliik
coll. — kollektiivliik
p.p. — osaliselt

OSKUSSÕNADE SELETUS

Abilehed — leherootsu alusel olevad lehesarnased väljakasved, lehtedest enamasti palju väiksemad, harva suuremad (II tahvel, *10, a*).
Aktinomorfne õis e. kiirjas e. korrapärane õis — õieosade korrapärase asetusega õis, mida saab vähemalt kahe lõikepinnaga jagada sümmeetrilisteks poolteks (IV tahvel, *1*).
Alalehed — varre alusel olevad labata lehed, sageli tupekujulised.
Alumine sigimik — laienenud õiepõhjast ümbritsetud ja sellega kokku kasvanud sigimik, millest kõrgemale kinnituvad teised õieosad (V tahvel, *14*).
Andur — kiiljas serv lehtedel, viljadel, kõrrelistel pähikute libledel, lõikheinaliste õie kandesoomusel.
Arill — vt. seemnerüü.
Astel — torkav lihtne või harunenud moodustis taime varrel või okstel, mis on tekkinud okste, lehtede või abilehtede moondumise teel; pole oksa küljest kergesti äramurtav.
Avavili — enamasti kuivvili, mis valmimisel avaneb ja seemned laiali pillab.

Dihhotoomiline harunemine — (varre) harunemine, mille puhul ladva kasvukuhik jaguneb kaheks, andes kaks ühesugust külgharu.

Ebakorrapärane õis — vt. sügomorfne õis.
Ebasarikas — õisik, mille pearaag lõpeb õiega, millest allpool asub kaks pikemat külgharu, mis omakorda samal viisil harunevad jne. Pearao tipul olev õis on kõige vanem (V tahvel, *12*).
Elliptiline (leht, kroonleht) — tipu ja aluse poole ahenev taimeosa, mille kõige laiem koht on keskel; pikkus ületab laiuse kõige rohkem 3 korda (I tahvel, *3*).
Emakas — õie keskne osa, mis on moodustunud viljalehtedest ja koosneb alumisest osast — sigimikust, pikemast või lühemast peenemast osast — emakakaelast (mis mõnikord puudub) ja ülemisest laienenud osast — emakasuudmest (IV tahvel, *13, e*).
Emasurb — ainult emasõitest koosnev urb.
Emasõis — õis, milles on üks või mitu emakat, mitte aga tolmukaid.
Emasõisik — ainult emasõitest koosnev õisik.
Eos — alamate taimede, sammal- ja sõnajalgtaimede sugulise paljunemise alge.
Eoskuhi — eospesade kogumik sõnajalgtaimede lehtedel.
Eospea — peakujuline eospesi kandvate lehtede kogumik eostaimede varre tipul.
Eospesa e. sporangium — kambrike, milles eostaimedel tekivad eosed.

Fertiilne — viljaline (taimeosa).

Hambuline leheserv — teravatipuliste hammaste ja tõmpide või kaarjate hambavahedega leheserv (I tahvel, *16*).
Haravil e. **harali karvad** — mitmes suunas või rõhtsalt eemalehoiduvad karvad.
Harjaskarvad — jäigad harjasetaolised karvad.

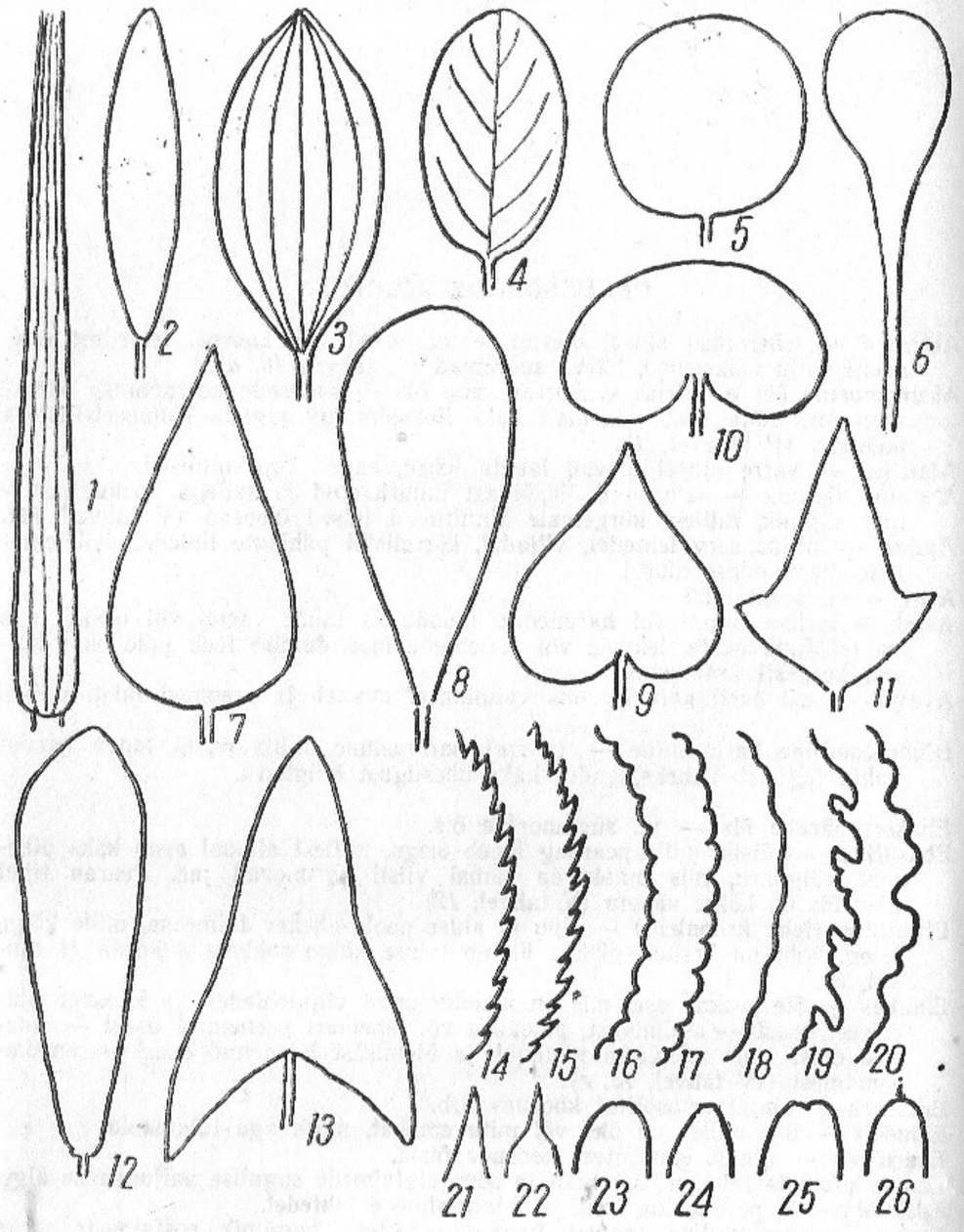

I TAHVEL

Terved lihtlehed: *1* — lineaalne; *2* — süstjas; *3* — elliptiline; *4* — ovaalne; *5* — ümar; *6* — mõlajas; *7* — munajas; *8* — äraspidimunajas; *9* — südajas; *10* — neerjas; *11* — odajas; *12* — talbjas; *13* — nooljas. Lehe serv: *14* — saagjas; *15* — kahelisaagjas; *16* — hambuline; *17* — täkiline; *18* — loogeline; *19* — kaarhambuline; *20* — sopiline. Lehe tipp: *21* — terav; *22* — teritunud; *23* — ümar; *24* — tömp; *25* — pügaldunud; *26* — ogatipp. Lehe roodumus: *1* — rööproodne; *3* — kaarroodne; *4* — sulgroodne.

Hõlmine leht — kuni veerandini lehelaba laiusest ulatuvate väljalõigetega leht (II tahvel, *1*, *4*).
Hübriid e. värd — kahe või mitme eri taimeliigi või teisendi ristamisel saadud järglane, millel esineb nii ema- kui ka isataime tunnuseid.

Isasurb — ainult isasõitest koosnev urb.
Isasõis — õis, milles on ainult tolmukaid, mitte aga emakat.
Isasõisik — ainult isasõitest koosnev õisik.
Istuv leht, õis — rootsuta leht, raota õis.

Jagune leht — peaaegu keskrooni või aluseni ulatuvate väljalõigetega leht (II tahvel, *3*, *6*).
Jaguvili — mitmeseemneline kuivvili, mis valmimisel jaguneb pikisuunas üheseemnelisteks osadeks vastavalt viljalehtede arvule.
Juurekael — varre peajuureks ülemineku koht.
Juurevõsu — juurtel asetsevatest lisapungadest tekkinud võsu.
Juurmised lehed — maapinna ligidal varre alumisele osale kinnituvad lehed.

Kaarhambuline leheserv — leheserv allapoole suunatud hammastega, mis omakorda võivad olla hambulised (I tahvel, *19*).
Kaarroodne leht — leht, mille alusest tippu kulgeb mitu enam-vähem ühetugevust kaarjat roodu (I tahvel, *3*).
Kaenlasisene õis — õis, mis asub lehekaenlas lehe ja varre vahel.
Kahehuuleline õis — liitlehise ebakorrapärase krooniga õis, mille krooni ülaosa on jagunenud kaheks osaks — üla- ja alahuuleks.
Kahekojaline taim — taim, mille ühed isendid on ainult isasõitega, teised ainult emasõitega.
Kaheli õiekate — tupest ja kroonist koosnev õiekate.
Kahelihambuline leheserv — hambuline leheserv, mille hammastel on omakorda väiksemad hambad.
Kahelikolmetine leht — liitleht, mille kolm lehekest omakorda koosnevad kolmest (II järgu) lehekesest.
Kahelisaagjas leheserv — saagjas leheserv, mille hammastel on omakorda väiksemad hambad (I tahvel, *15*).
Kahelisulgjas liitleht — sulgjas liitleht, mille pearoo sulgjatele külgharudele kinnituvad omakorda lehekesed (II tahvel, *12*).
Kandelehekesed — õieraol asetsevad väikesed lehekesed; kaheidulehelistel 2, üheidulehelistel liitunud üheks, mõnikord asendavad puuduvat õiekatet (IV tahvel, *11*, *kl*).
Kandeleht, õie, õisiku — varre ülemises osas õisiku või õie alusel olev leht (IV tahvel, *11*, *k*).
Kandesoomus, õie — kandelehega analoogiline moodustis.
Kanneljas leht — sulgjalt jagunenud leht üksiku tipmise, teistest suurema osaga (II tahvel, *7*).
Kannus — õiekrooni või õietupe piklik, enamasti õõnes väljakasve (IV tahvel, *8*).
Katis — sarika või liitsarika alusel olevate väikeste lehekeste kogumik (V tahvel, *8*, *k*).
Katkestunult sulgjas leht — sulgjas liitleht, millel suuremate ja väiksemate lehekeste paarid vahelduvad (II tahvel, *13*).
Katteleht, õie, õisiku — enamasti väike leheke, mille kaenlasse kinnitub õis või õisik; enamikul juhtudel kandeleht.
Kattesoomus, õie — kattelehega analoogiline moodustis.
Kaun — ühest viljalehest tekkinud ühepesaline (vaheseinteta) vili, mis avaneb kahe pikiprao moodustumise teel (III tahvel, *10*).

Keeleke — väike kilejas lise paljude kõrreliste (ka mõnede teiste taimede) lehel lehelaba ja lehetupe piiril (III tahvel, *1*, *k*).
Keelõis — korvõisiku ebakorrapärane õis, mille kroon on lühikese putkeosa ning pika ja lameda naastuga (IV tahvel, *9*).
Kellukjas õis — liitlehise krooniga õis, mille krooni alumine, suures ulatuses liitunud osa on avar (IV tahvel, *4*).
Keskmine sigimik — kausjalt nõgusa õiepõhja keskele kinnitunud sigimik; teised õieosad kinnituvad kausja õiepõhja äärele (V tahvel, *15*, *16*).
Kiirjas õis — vt. aktinomorfne õis.
Kiiverjas õis — kiivritaoliselt kumerdunud krooniga õis (IV tahvel, *5*).
Kilpjas leht — leht, mille roots kinnitub lehelaba alumise pinna keskossa.
Kilpkarvad — lühikese jala ja laia lameda kilbikujulise ülaosaga karvad.
Kinnine lehetupp — lehetupp, mille servad on kokku kasvanud, moodustades õõnsa toru (III tahvel, *1*, *t*).
Kobar — õisik, mille peateljele kinnituvad raolised õied (V tahvel, *1*).
Kodarik — varre alusel ligistikku asetsevate lehtede kogum.
Kogu-kukkurvili — koguvili, mis koosneb mitmest osa-kukkurviljast.
Kogu-luuvili — koguvili, mis koosneb mitmest osa-luuviljast.
Koguvili — mitme liitumata emakaga õiest tekkinud vili.
Kokkukasvanud lehed — vastakud lehed, mis on alusel teineteisega liitunud.
Kolmetine leht — kolmest lehekesest koosnev liitleht (II tahvel, *8*).
Kolmetine õis — õis, milles ühesuguseid õieosi on 3 või selle kordne arv.
Korp — puutüvedel esinev välimine surnud korkkoe kiht.
Korrapärane õis — vt. aktinomorfne õis.
Korvõisik — õisik, mille laienenud lamedale või kumerale põhjale on tihedasti kinnitunud raotud keel- ja putkõied või ainult ühed neist (V tahvel, *10*).
Kroon — vt. õiekroon.
Krooni tipmed — liitlehise õiekrooni kroonlehtede ülemised vabad osad.
Kroonjas õiekate — värvunud tupplehtedest õiekate.
Kroonleht — õiekatte seesmise ringi leht (värvuselt mitmesugune) (IV tahvel, *13*, *k*).
Kuivvili — valmimisel kuivav vili.
Kukkurvili — ühest viljalehest tekkinud ühepesaline vili, mis valmimisel avaneb ühte õmblust mööda.
Kupar — kahest või mitmest viljalehest tekkinud ühe- või mitmepesaline kuivvili, mis avaneb hammaste või kaanekese moodustumise teel või pakatades (harva ei avane) (III tahvel, *11*).
Kuuetine õis — õis, milles ühesuguseid õieosi on 6.
Kõder — kahepesaline pikuti kaheks poolmeks avanev vili, mille pikkus ületab laiuse üle kolme korra (III tahvel, *14*).
Kõdrake — kahepesaline kaheks poolmeks avanev vili, mille pikkus ületab laiuse kõige rohkem kolm korda (enamasti $1^1/_2$—2 korda) (III tahvel, *9*).
Kõrglehed — taime ülemises osas õite läheduses asetsevad lehed, mis on enamasti pärislehtedest väiksemad ja erineva kujuga, mõnikord ka erineva värvusega.
Kõrvakesed — vart ümbritsevad väikesed hõlmakesed lehelaba alusel.
Kännas — kobarataoline õisik, mille õied ulatuvad ühele ja samale kõrgusele (V tahvel, *11*).
Köitraod — enamasti niitjad, tugede ümber väänduvad harud, mis on tekkinud lehtedest, leheosadest või okstest ja aitavad nõrgal varrel ülespoole tõusta.

Laevuke — liblikja õiekrooni paadikesekujuline osa, mis on tekkinud kahe alumise kroonlehe kokkukasvamise teel; temasse ulatuvad tolmukad ja emakas (IV tahvel, *3*, *l*).

II TAHVEL

Lõhestunud lihtlehed: *1* — sõrmhõlmine leht sõrmroodse soonestusega; *2* — sõrmlõhine; *3* — sõrmjagune; *4* — sulghõlmine; *5* — sulglõhine; *6* — sulgjagune; *7* — kanneljas. Liitlehed: *8* — kolmetine; *9* — sõrmjas; *10* — paaritusulgjas leht abilehtedega (*a*); *11* — paarissulgjas; *12* — kahelisulgjas; *13* — katkestunult sulgjas.

Laguvili — mitmeseemneline kuivvili, mis valminult laguneb piki- või ristsuunas üheseemnelisteks osadeks.
Lahklehine õiekate — õiekate, mille lehed on aluseni üksteisest eraldunud ning on ükshaaval väljatõmmatavad.
Lainjas leheserv — madalate ümarate väljalõigete ja tipmetega leheserv.
Lamav vars — nõrk, täies ulatuses maas lamav vars.
Laskuv leht — varretu leht, mille laba alumine osa ulatub lehe kinnitumiskohast kahe tiivana allapoole (III tahvel, *5*).
Lehekaenal — ülemine nurk leherootsu ja varre vahel.
Leheke — liitlehe üksik eraldatav osa.
Lehelaba — lehe kõige laiem ja suurem osa.
Leherood — vt. rood.
Leheroots — lehelaba varretaoline kandja.
Lehetupp — leherootsu või lehe alumine laienenud osa, mis ümbritseb taime vart.
Lehtedetupp — väikeste lehtede liitumisel tekkinud tupp osjadel ümber varre (III tahvel, *3*).
Lehterjas õis — liitlehise krooniga õis, mille krooni alumine osa aheneb allapoole ühtlaselt, lehtritaoliselt (IV tahvel, *6*).
Lendkarvad — viljade või seemnete küljes arenevad karvad, mis soodustavad viljade või seemnete levimist tuule abil.
Libled — kaks nahkjat lehekest kõrreliste pähiku alusel (IV tahvel, *16, l*).
Liblikjas õis — sügomorfne õis, mille kroon koosneb ühest ülemisest, laiemast kroonlehest, nn. purjest, kahest külgmisest, nn. tiivast, ja kahest alumisest, nn. laevukeseks kokku kasvanud kroonlehest (IV tahvel, *3*).
Lidus karvad — vastu vart või lehte liibunud karvad.
Lihakas vili — rohkesti vett sisaldav vili.
Lihtne õiekate — ainult kroonlehe- või ainult tupplehetaolistest lehtedest koosnev õiekate.
Liitleht — üksteisest selgesti eraldunud osadest (lehekestest) koosnev leht.
Liitpea — vt. liittähk.
Liitsarikas — liitõisik, mille pearao tipult lähtuvad ühepikkused kiirjalt asetsevad harud, mis omakorda kannavad sarikjaid osaõisikuid (V tahvel, *8*).
Liittähk — harunenud liitõisik, mille külgharud kannavad raotuid osaõisikuid (pähikuid) (V tahvel, *5*),
Lineaalne leht — pikk kitsas leht peaaegu paralleelsete servadega (I tahvel, *1*).
Lisajuured — varrel tekkivad juured.
Lisakroon — mõnedel õitel kroonlehtede pinnakese ja naastu piiril arenevad, enamasti keelekesetaolised väljakasved e. lisemed (IV tahvel, *12, l*).
Loogeline leheserv — madalate laiade ümarate väljalõigete ja tipmetega leheserv (I tahvel, *18*).
Loor e. **induusium** — eoskuhjasid kattev õhuke kile mõnedel sõnajalgtaimedel.
Luuvili — üheseemneline vili, mille seemet ümbritseb puitunud sein ja sellest väljaspool lihakas kiht, mis on arenenud sigimiku seinast.
Lõhestunud leht — leht, mille laba on madalamate või sügavamate väljalõigetega.
Lõhine leht — leht, mille väljalõiked ulatuvad sügavamale kui veerand lehelabast (II tahvel, *2, 5*).
Lüdi — vilja alust ümbritsev tihke moodustis, mis on tekkinud muundunud õiekattelehtedest.
Lühivõrse — võrse, mille arenemisel punga telg pikeneb väga vähe, mistõttu lehed selle küljes asetsevad lähestikku.

Mari — mitmeseemneline lihakas vili; arenenud mitmest viljalehest moodustunud ülemise või alumise sigimikuga emakast.

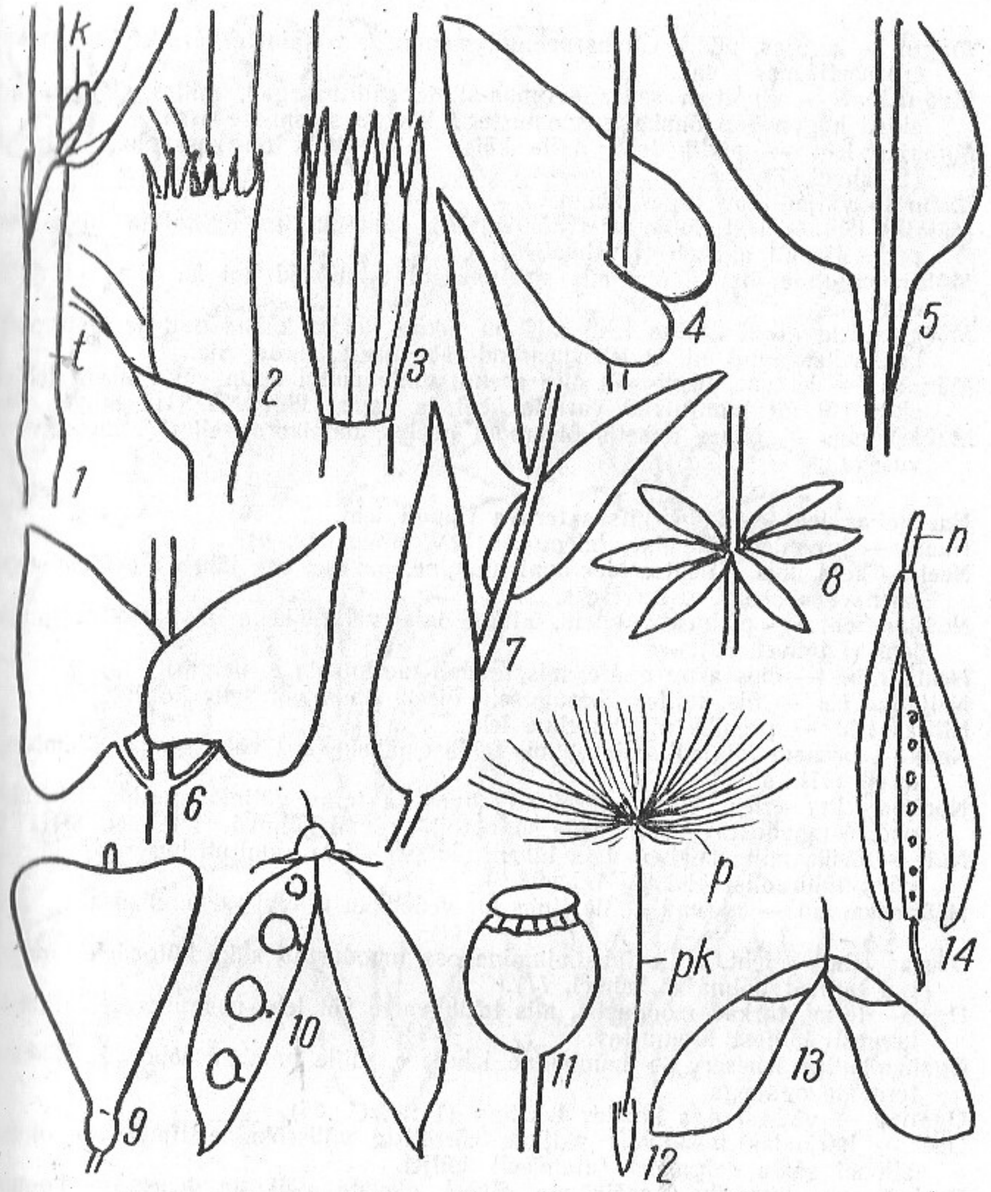

III TAHVEL

1 — kõrre osa lehetupega (*t*) ja lehelaba piiril asuva keelekesega (*k*); *2* — tõri; *3* — lehtedetupp; *4* — varreümbrine leht; *5* — laskuv leht; *6* — vastakud lehed; *7* — vahelduvad lehed; *8* — lehtede männas; *9* — äraspidisüdajas kõdrake; *10* — kaun; *11* — kupar; *12* — seemnis pappuse (*p*) ja pappusekandjaga (*pk*); *13* — tiibvili; *14* — kõder viljanokaga (*n*).

Mugul — kerajas, piklik või harunenud moodustis toitainete varu säilitamiseks, enamasti maa-alune.
Mugulsibul — sibulaga sarnanev maa-alune säilitusorgan, milles säilitatavad ained kogunevad õhukeste soomustega kaetud seesmisse ossa.
Munajas leht — piklik leht, mille kõige laiem koht on keskkohast allpool (I tahvel, *7*).
Mõhn — väljaulatuv tugev kühm.
Mõlajas leht — leht, mille laba kõige laiem koht on tipu ligidal ja mis aluse poole järsult aheneb (I tahvel, *6*).
Mõlemasuguline õis — õis, mis sisaldab nii tolmukaid kui ka ühe või mitu emakat.
Mõõkjas leht — lineaalne leht, mis on pikuti kokku käändunud ja tipu pool kokku kasvanud, nii et lehe pearood jääb ühele leheservale.
Männas — lehtede, okste või õite asend, mille puhul kolm või rohkem lehte, oksa või õit kinnituvad varrele ühel ja samal kõrgusel (III tahvel, *8*).
Mühksoomus — õõnes puhetis õiekrooni neelus, mõnikord sellest erineva värvusega.

Naaskeljas leht — väga kitsas terava tipuga leht.
Naast — kroonlehe ülemine, laiem osa (IV tahvel, *12, n*).
Neel — koht, kus liitlehise õiekrooni alumine, putkjas osa läheb üle ülemiseks, laienevaks osaks e. serviseks.
Neerjas leht — pikkusest laiem, alusel laia väljalõikega ja lameda tipuga leht (I tahvel, *10*).
Nektaarium — õies asuv nääre, mis toodab mesimahla e. nektarit.
Neljatine õis — õis, milles ühesuguseid õieosi on 4 või selle kordne arv.
Niitjas leht — peenike niidikujuline leht.
Nokk — peenem jätk vilja tipus, mis tekib emakakaelast või sigimiku ülemisest osast (III tahvel, *14, n*).
Nooljas leht — leht, mille alusel on sügav ja terav väljalõige ning lehelaba pooled moodustavad allapoole suunatud teravad hõlmad (I tahvel, *13*).
Nutt — õisik, mille laienenud ja lühenenud peateljele kinnitub hulk raotuid või väga lühiraolisi õisi (V tahvel, *9*).
Näärmekarvad — karvad, mille tipus on vedelikku eritav paisunud osa.

Odajas leht — leht, mille laba alumine osa moodustab kaks külgedele suunatud teravat hõlma (I tahvel, *11*).
Oga — terav, torkav moodustis, mis tekib varre või lehe pealmistest kihtidest; kergesti küljest äramurtav.
Ogahambuline leheserv — hambuline leheserv, mille hambad lõpevad väikeste teravate ogadega.
Ogatipp — väikest oga kandev lehetipp (I tahvel, *26*).
Ohe — harjasjas moodustis paljude kõrreliste välissõkalde tipus või tipust allpool sõkla selgmisel (alumisel) küljel.
Osakatis — liitsarika osaõisikute alusel olevate väikeste lehekeste kogum (V tahvel, *8, ok*).
Osapähklike — koguvilja pähklikesetaoline osa.
Ovaalne leht — piklik, tipul ja alusel ümardunud leht, mille kõige laiem koht on lehelaba keskel (I tahvel, *4*).

Paarissulgjas liitleht — liitleht, mis koosneb keskroole kinnitunud külgmistest lehekestest ja millel puudub üksik tipmine leheke (II tahvel, *11*).
Paaritusulgjas liitleht — liitleht, mis koosneb keskroole kinnitunud külgmistest lehekestest ja üksikust tipmisest lehekesest (II tahvel, *10*).
Pappus — kimbuna seemnisele või pappusekandjale kinnitunud lendkarvad korvõieliste viljadel, mis soodustavad levimist (III tahvel, *12, p*).

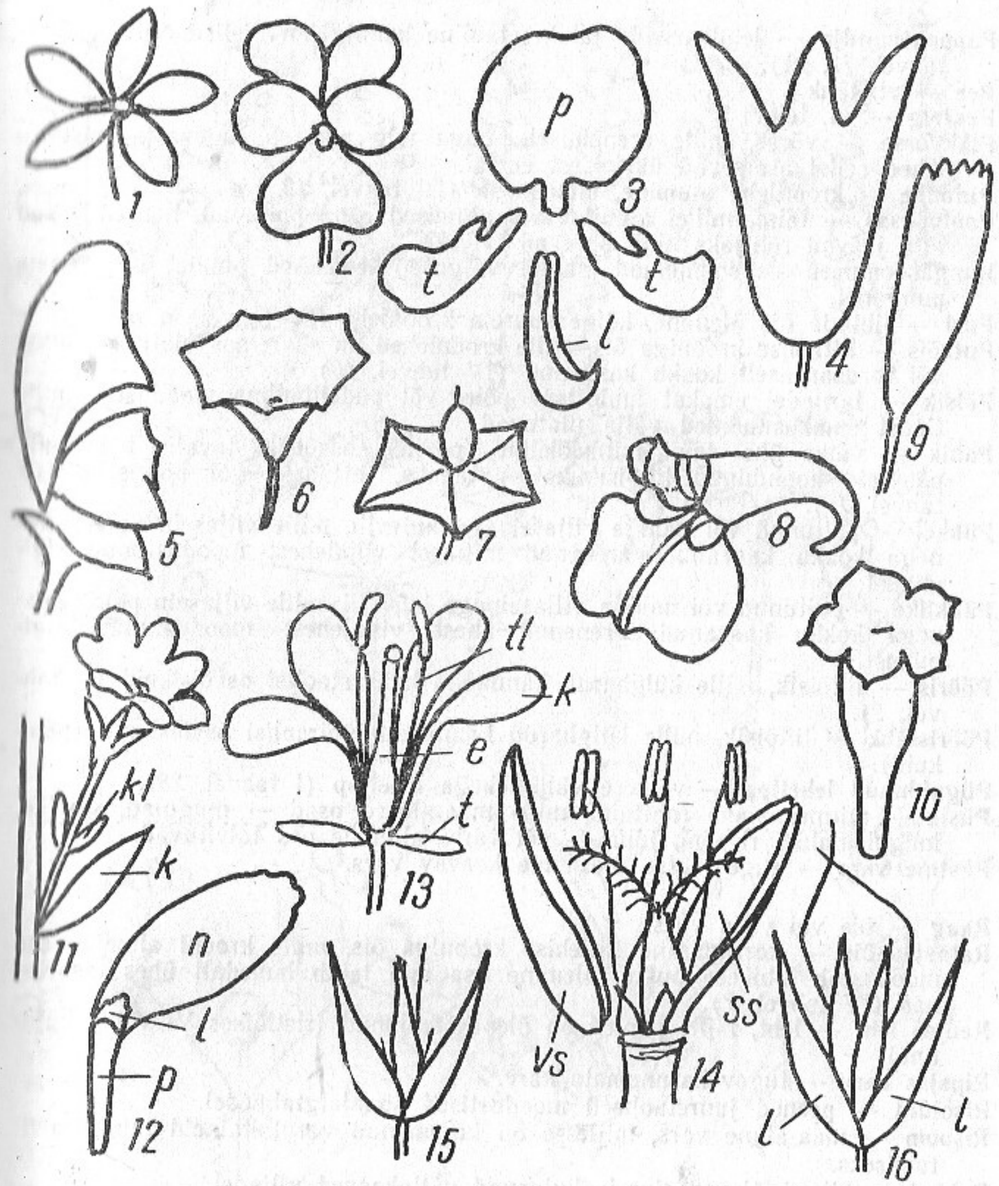

IV TAHVEL

1 — kiirjas õis; *2* — sügomorfne õis; 3 — liblikja õiekrooni osad: puri (*p*), tiivad (*t*), laevuke (*l*); *4* — kellukjas õis; *5* — kiiverjas õis; *6* — lehterjas õis; *7* — ratasjas õis; *8* — kannusega õis; *9* — keelõis; *10* — putkõis; *11* — õis kandelehe (*k*) ja kandelehekestega (*kl*); *12* — kroonleht pinnukese (*p*), naastu (*n*) ja lisemega (*l*); *13* — õis tupplehtede (*t*), kroonlehtede (*k*), tolmukate (*tl*) ja emakaga (*e*); *14* — kõrrelise õis välissõkla (*vs*) ja sisesõklaga (*ss*); *15* — üheõieline pähik; *16* — kaheõieline pähik libledega (*l*).

Pappusekandja — lendkarvade jalakesetaoline kandja korvõieliste viljadel (III tahvel, *12*, *pk*).
Pea — vt. tähk.
Peatelg — vt. telg.
Pikkvõrse — võrse, mille arenemisel punga telg pikeneb tugevasti, mistõttu lehed sellel asetsevad üksteisest eemal.
Pinnuke — kroonlehe alumine, kitsas osa (IV tahvel, *12*, *p*).
Poolpõõsas — taim, millel ainult varte alumised osad puituvad, noored võsud aga jäävad rohtjaks ning surevad talveks.
Pungasoomused — soomusjad, sageli vaigused lehekesed puude ja põõsaste pungadel.
Puri — liblikja õie ülemine, kõige suurem kroonleht (IV tahvel, *3*, *p*).
Putkõis — liitlehise krooniga õis, mille kroonlehed on suuremas ulatuses putke- või torusarnaselt kokku kasvanud (IV tahvel, *10*).
Põisik — tarnadel emakat ümbritsev põie- või pudelitaoline moodustis, mille tipust emakasuudmed välja ulatuvad.
Pähik — väike ühe- kuni mitmeõieline (peajas) osaõisik; tavaliselt on hulk pähikuid koondunud liitõisikuks — tähaks, liittähaks või pööriseks (IV tahvel, *16*).
Pähkel — puitunud või nahkja viljaseinaga kuivvili, mille viljasein pole seemnega kokku kasvanud; arenenud mitmest viljalehest moodustunud sigimikust.
Pähklike — puitunud või nahkja viljaseinaga kuivvili, mille viljasein pole seemnega kokku kasvanud; arenenud ühest viljalehest moodustunud sigimikust.
Pööris — liitõisik, mille külgharud kannavad kobarataolisi osaõisikuid (V tahvel, *2*).
Pööristähk — liitõisik, mille külgharud kannavad lühiraolisi osaõisikuid (pähikuid).
Pügaldunud lehetipp — väikese väljalõikega lehetipp (I tahvel, *25*).
Püsik — mitmeaastane rohttaim, mille maa-alused osad — mugulad, sibulad, mugulsibulad, risoom, juur — või varre alumine osa talvituvad.
Püstine vars — tugev, otse ülespoole kasvav vars.

Raag — õie või vilja vars.
Ratasjas õis — korrapärane liitlehise krooniga õis, mille krooni alumine osa moodustab lühikese putke, ülemine osa aga laiub lamedalt ühes tasapinnas (IV tahvel, *7*).
Renjas leht — leht, mille pooled on üles käändunud (ristlõikes V- või U-kujuline).
Ripsjas karv — tugev harunemata karv.
Risoidid — peened juuretaolised moodustised sõnajalgtaimedel.
Risoom — maa-alune vars, millesse on kogunenud varutoitaineid taime talvitumiseks.
Roided — kitsad, tipust alusele kulgevad väljakasved viljadel.
Ronijuured — liaanide vartel arenevad lühikesed lisajuured, mille abil nõrk vars kasvab mööda tuge, seina või teist taime üles.
Roniv vars — köitraagude või lisajuurte abil mööda tuge ülespoole kasvav nõrk vars.
Rood e. leherood — lehelabas kulgevad juht- ja tugikoe kimbud.
Roomav vars — nõrk, lamav, mitmes kohas lisajuurte abil mulda kinnituv vars.
Ruljas (vars, leht, vili) — ümmarguse ristlõikega (vars, leht, vili).
Rõõned — kriipsukesekujulised puhetised pajudel koore all puidul.
Rööproodne leht — pikk kitsas leht, milles kulgeb pikuti mitu ühetugevust roodu (I tahvel, *1*).

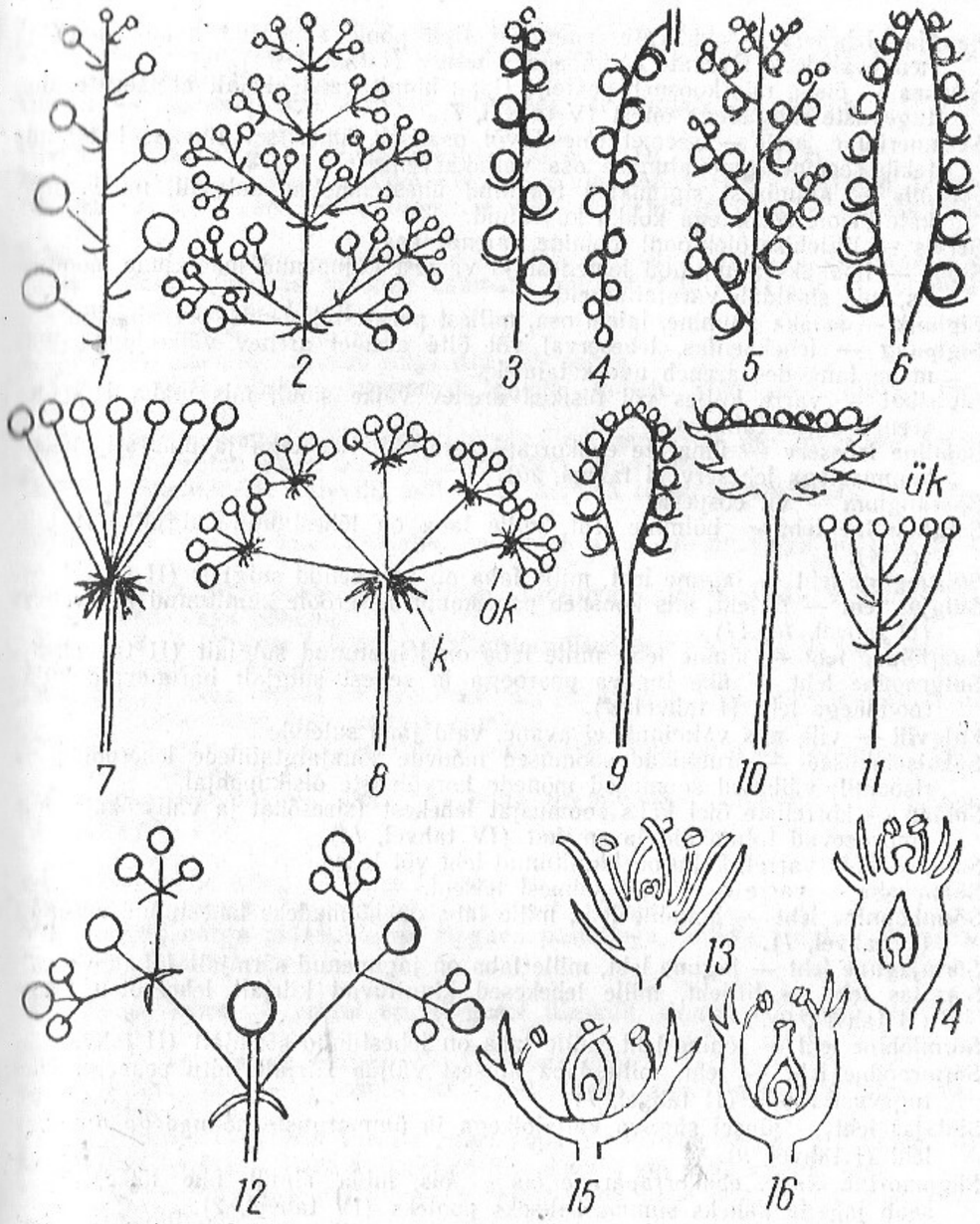

V TAHVEL

Õisikud: *1* — kobar; *2* — pööris; *3* — tähk; *4* — urb; *5* — liittähk; *6* — tõlvik; *7* — lihtsarikas; *8* — liitsarikas katise (*k*) ja osakatisega (*ok*); *9* — nutt; *10* — korvõisik üldkatisega (*ük*); *11* — kännas; *12* — ebasarikas. Sigimikud: *13* — ülemine; *14* — alumine; *15* ja *16* — keskmine.

Saagjas leheserv — teravate, enamasti tipu poole suunatud hammastega ja nendevaheliste teravate sälkudega leheserv (I tahvel, *14*).
Sarikas — õisik, mis koosneb peatelje tippu kinnituvaist kiirjalt asetsevate ühetugevuste raagudega õitest (V tahvel, *7*).
Seemnerüü e. **arill** — seemet täiesti või osaliselt ümbritsev lihakas kate, mis tekib seemnealgme alumise osa väljakasvena.
Seemnis — alumisest sigimikust tekkinud üheseemneline sulgvili, mille viljakate ei ole seemnega kokku kasvanud.
Servis — liitlehise õiekrooni ülemine, laienev osa.
Sibul — lihakaks muutunud lehtedest ja varrest kujunenud maa-alune moodustis, mis sisaldab varutoitaineid.
Sigimik — emaka alumine, laiem osa, millest pärast tolmlemist areneb vili.
Sigipung — lehekaenlas, leheserval või õite asemel arenev väike pung, mis maha langedes areneb uueks taimeks.
Sigisibul — varre küljes või õisikus arenev väike sibul, mis maha langedes areneb uueks taimeks.
Sopiline leheserv — ümarate ebakorrapäraste väljalõigetega ja ümaratipmeliste hammastega leheserv (I tahvel, *20*).
Sporangium — vt. eospesa.
Sulghõlmine leht — hõlmine leht, mille laba on lõhestunud sulgjalt (II tahvel, *4*).
Sulgjagune leht — jagune leht, mille laba on jagunenud sulgjalt (II tahvel, *6*).
Sulgjas leht — liitleht, mis koosneb paarikaupa keskroole kinnitunud lehekestest (II tahvel, *10, 11*).
Sulglõhine leht — lõhine leht, mille laba on lõhestunud sulgjalt (II tahvel, *5*).
Sulgroodne leht — ühe tugeva pearooga ja sellest sulgjalt harunevate külgroodudega leht (I tahvel, *4*).
Sulgvili — vili, mis valminult ei avane, vaid jääb suletuks.
Sõkalsoomused — pruunikad soomused mõnede sõnajalgtaimede leherootsul ja risoomil; väikesed soomused mõnede korvõieliste õisikupõhjal.
Sõklad — kõrreliste õiel kaks soomusjat lehekest (sisesõkal ja välissõkal), mis ümbritsevad tolmukaid ja emakat (IV tahvel, *14*).
Sõlm — koht varrel, kuhu on kinnitunud leht või lehed.
Sõlmevahe — varre osa ühest sõlmest teiseni.
Sõrmhõlmine leht — hõlmine leht, mille laba on hõlmadeks lõhestunud sõrmjalt (II tahvel, *1*).
Sõrmjagune leht — jagune leht, mille laba on jagunenud sõrmjalt (II tahvel, *3*).
Sõrmjas leht — liitleht, mille lehekesed kinnituvad kiirjalt leherootsu tipule (II tahvel, *9*).
Sõrmlõhine leht — lõhine leht, mille laba on lõhestunud sõrmjalt (II tahvel, *2*).
Sõrmroodne leht — leht, mille laba alusest väljub kiirjalt mitu peaaegu ühetugevust roodu (II tahvel, *1*).
Südajas leht — alusel sügava väljalõikega ja ümmarguste hõlmadega munajas leht (I tahvel, *9*).
Sügomorfne õis e. **ebakorrapärane õis** — õis, mida ainult ühe lõikepinnaga saab jagada kaheks sümmeetriliseks pooleks (IV tahvel, *2*).
Süstjas leht — tipu ja aluse suunas ahenev leht, mille kõige laiem koht on keskel ja mille pikkus ületab laiuse vähemalt 3 korda (I tahvel, *2*).

Talbjas leht — leht, mille laba kõige laiem koht on tipu lähedal ja mis aluse suunas ühtlaselt aheneb (I tahvel, *12*).
Telg — taimevars või õieraag; külgharusid kandvat vart või raagu nimetatakse peateljeks.
Teris — üheseemneline sulgvili, millel viljasein on tihedalt vastu seemet.

Teritunud lehetipp — järsult teravnev lehetipp (I tahvel, *22*).
Terve leht — leht, mille labal pole mingisuguseid väljalõikeid, ainult leheserval võib esineda hambaid.
Tiibvili — üheseemneline kuivvili mitmesuguste tiibjate lisemetega (III tahvel, *13*).
Tiivad — kaks külgmist kroonlehte liblikjal õiel (IV tahvel, *3, t*).
Tiivuline seeme — õhukese kileja hõlmaga või hõlmadega varustatud seeme.
Tiivuline vars — vars, mille külgedele või kantidele laskuvad lehelabataolised ribad.
Tolmukad — õie sees asetsevad õieosad, mis produtseerivad isassugurakke e. tolmuteri; tolmukas koosneb enamasti niitjast tolmukaniidist ja tolmukapeast (IV tahvel, *13, tl*).
Tupp — vt. õietupp, lehetupp.
Tuppleht — õiekatte välimise ringi leht (IV tahvel, *13, t*).
Tõlvik — õisik lihaka, jämenenud teljega, millele kinnituvad raotud õied (V tahvel, *6*).
Tõrl — kokkukasvanud abilehtedest tupetaoline moodustis, mis ümbritseb taime vart leherootsu alusel ülalpool sõlme (III tahvel, *2*).
Tõru — pähklitaoline kuivvili, mille alus asetseb tihedasti kokkukasvanud õiekattelehtedest lüdis.
Tõusev vars — vars, mille alumine osa lamab maas, ülemine aga pöördub ülespoole.
Tähk — õisik pika peateljega, millele kinnituvad raotud õied (V tahvel, *3*), kõrrelistel aga pähikud.
Tähtkarvad — lühikese jalakesega mitmeharulised karvad, mille harud hoiduvad enam-vähem rõhtsalt.
Täidisõied — õied, millel on tavalisest arvust rohkem kroonlehti; enamasti on need moondunud tolmukad ja emakad.
Täkiline leheserv — ümaratipuliste hammastega, kuid teravate sälkudega leheserv (I tahvel, *17*).
Tõmp (tipp, lehealus) — ilma teravikuta enam-vähem lame tipp või lehealus (I tahvel, *24*).

Ude — lühike peenike ja pehme kattekarv.
Ujulehed — veepinnal ujuvad lehed mõnedel taimedel.
Urb — õisik nõrga painduva või rippuva peateljega, millele kinnituvad raotud õied (V tahvel, *4*).

Vahelduvad lehed — varrel eri kõrgusel üksikult kinnituvad lehed (III tahvel, *7*).
Varb — õit või õisikut kandev pikk lehtedeta vars.
Varreümbrine leht — rootsutu leht, mille laba alus ümbritseb taime vart (III tahvel, *4*).
Vastakud lehed — taime varrele paarikaupa kinnituvad lehed (III tahvel, *6*).
Viletine õis — õis, milles ühesuguseid õieosi on 5 või selle kordne arv.
Viljalehed — õie kõige seesmised lehekesed, mis moodustavad õie emaka või emakkonna.
Viljasoomus — okaspuude käbide soomus, mille pealmisel pinnal areneb seeme.
Viltjad karvad — tihedad, üksteisest läbi põimunud karvad.
Võnkjas vars — vaheldumisi ühele ja teisele poole kõverduv taimevars.
Võrse — pungast arenev oks või haru.
Võsu — taime maapealne osa.
Võsund — maa peal või maa sees kulgev varre lühem või pikem külgharu, millele võivad tekkida lisajuured ja pungad ja mille abil taim vegetatiivselt paljuneb.
Välistupp — mõnede taimede õitel väljaspool õietuppe esinev lehtede ring.

Värd — vt. hübriid.
Väänduv vars — ümber toe keerduv nõrk vars, mis sel viisil ülespoole kasvab.

Õiekate — koosneb kas õietupest ja õiekroonist (kaheli õiekate) või ainult ühetaolistest, kas kroon- või tupplehetaolistest lehtedest (lihtne õiekate).
Õiekroon e. kroon — väljastpoolt teine õiekatte ring, mis ümbritseb tolmukaid ja emakaid; enamasti värviline.
Õiepõhi — õierao laienenud tipp, millele kinnituvad õieosad.
Õietupp — õiekatte välimine ring; tavaliselt roheline.
Õunvili — lihakas hulgaseemneline vili, mis areneb enamasti alumisest sigimikust.

Äraspidimunajas leht — munajas leht, mille laba kõige laiem koht on keskkohast kõrgemal (I tahvel, *8*).
Äraspidisüdajas vili — südaja kujuga vili, mis kinnitub viljaraole terava tipuga (III tahvel, *9*).
Äärisõis — korvõisiku äärel olev õis, enamasti keelõis.

Ühekojaline taim — ühesuguliste (isas- või emas-) õitega taim, millel mõlemat liiki õied kasvavad ühel ja samal isendil.
Ühesuguline õis — õis, milles on kas ainult tolmukad või ainult emakas või emakad.
Üldkatis — korvõisikut või nutti väljastpoolt ümbritsev roheline või muuvärviline kõrglehtedest kate (V tahvel, *10*, *ük*).
Ülemine sigimik — sigimiku asend vähearenenud õiepõhja puhul, kus kõik teised õieosad kinnituvad sigimikust allpool (V tahvel, *13*).
Ümar (tipp, lehealus) — kumera piirjoonega tipp või lehealus (I tahvel, *23*).

TAIMERÜHMADE MÄÄRAMISE TABEL

1. Taimed puitunud varrega kas üleni (tüvi) — puud, põõsad ja kääbuspõõsad, või ainult alusel — rohttaime välislaadiga poolpõõsad

II tabel — **puittaimed,** lk. 39

— Taimed rohtsed 2
2. Taimedel ei moodustu kunagi õisi ega seemneid; nad paljunevad väikeste, üherakuliste eoste abil

I tabel — **kõrgemad eostaimed,** lk. 38

— Taimedel moodustuvad reeglina õied ja seemned . . . 3
3. Taimed kasvavad kas üleni vees (välja arvatud õied, mis võivad ulatuda veest välja) või nende lehed ujuvad veepinnal. Mõnikord kasvavad ka mudas

III tabel — **veetaimed,** lk. 49

— Taimed kasvavad kas maismaal või vees nii, et vähemalt ülemised lehed või (juurmiste lehtede puhul) lehelabade ülemised pooled ulatuvad veest välja 4
4. Taimed roheliste lehtedeta

VI tabel — **roheliste lehtedeta taimed,** lk. 72

— Taimed roheliste lehtedega 5
5. Taimed tervete lihtlehtedega, mis on kas terveservalised või mitmeti sisselõikunud servaga, mõnel juhul võrdlemisi sügavalt

V tabel — **tervete lihtlehtedega rohttaimed,** lk. 58

— Taimed kolmetiste, sõrmjate või sulgjate liitlehtedega või mitmesuguselt lõhestunud lihtlehtedega

IV tabel — **liitlehtedega ja lõhestunud lihtlehtedega rohttaimed,** lk. 52

I TABEL

Kõrgemad eostaimed (sõnajalgtaimed)

1. Varred lülilised, õõnsate sõlmevahedega. Lehed väikesed, soomusjad, ümber sõlmekohtade tupena kokku kasvanud. Eosed «peadena» võsude tipus

4. sugukond **osjalised** — *Equisetaceae*, lk. 76

— Varred pole lülilised 2

2. Lehed kitsad ja naaskeljad või soomusjad, katavad vart tihedalt. Eoste kogumikud lehekaenaldes 3

— Lehed sageli suured, sulgjalt lõhestunud, harvemini terved. Vars maasisene — risoom 5

3. Taimed veesisesed, lehed pikad, naaskeljad, näilikult varre ümber kodarikuna

3. sugukond **lahnarohulised** — *Isoëtaceae*, lk. 76

— Taimed maismaal. Vars sageli pikk ja peenike, kaetud väikeste lehtedega 4

4. Taim pehme, samblataoline, kuni 5 cm pikk. Lehed 1—3 mm pikad; lehtede alusel keeleke. Kasvab soomätastel ja niitudel

2. sugukond **selaginellilised** — *Selaginellaceae*, lk. 75

— Taimed harilikult suuremad, tugevamad, harva väikesed (s o o k o l d). Lehed üle 3 mm pikad, keelekeseta. Kasvavad enamasti metsades

1. sugukond **kollalised** — *Lycopodiaceae*, lk. 74

5. Taimed koosnevad näilikult varrest, mis kannab tipus eospesi, ja ühest külgmisest tervest või lõhestunud lehest. Tegelikult on see kõik üks leht, mis on liigestunud steriilseks, lehetaoliseks osaks ja fertiilseks, eospesi kandvaks osaks (vt. 13 joon., *a*)

5. sugukond **maokeelelised** — *Ophioglossaceae*, lk. 79

— Taimed enamasti rohkemate sulgjate liht- või liitlehtedega; noorena spiraalselt keerdus. Eospesad harilikkude lehtede alumisel pinnal või erisugustel lehtedel 6

6. Taimel nahkjad paljad sulgjagused lihtlehed, mis väljuvad maa seest üksikult. Lehe sulghõlmad terve või saagja servaga, asetsevad enamasti vahelduvalt

8. sugukond **imaralised** — *Polypodiaceae*, lk. 82

— Taimel liitlehed, mis väljuvad maa seest üksikult või kimpudena. Sulglehekesed pole terveservalised 7

7. Eoskuhjad kriipsjad, paiknevad allapoole rullunud leheservade all (sageli eoskuhjad puuduvad). Lehed mitmelisulgjad, suured, kolmnurkjad, väljuvad maa seest üksikult

6. sugukond **kilpjalalised** — *Pteridaceae*, lk. 80

— Eoskuhjad sõõrjad, neerjad, piklikud või kriipsjad, paiknevad leheservast kaugemal või eri lehtedel (l a a n e s õ n a - j a l g) 8

8. Eoskuhjad noorelt kriipsjad, hiljem katavad eospesad pruuni massina lehekeste alumist pinda. Lehed kuni 30 cm pikad, väljuvad maa seest kimbuna, lihtsulgjad ümardunud sulglehekestega, või kaheli- (harva kolmeli-) sulgjad peaaegu kolmnurkjate sulglehekestega või dihhotoomsete lineaalsete lehekestega. Paepragudes või rändrahnudel kasvavad taimed

7. sugukond **raunjalalised** — *Aspleniaceae*, lk. 81

— Eoskuhjad sõõrjad, neerjad või piklikud. Lehed kuni 1,5 m pikad, liht- kuni mitmelisulgjad sulgjalt lõhestunud lehekestega; väljuvad maa seest üksikult või kimpudena. Harilikud metsa- ja sootaimed või haruldasemad liiva-, pae- ja graniiditaimed

9. sugukond **sõnajalalised** — *Aspidiaceae*, lk. 82

II TABEL

Puittaimed

1. Valdavalt igihaljad taimed, ilma tõeliste õiteta; seemned arenevad lahtiselt käbides või marjataolistes moodustistes. Lehed lineaalsete või soomusjate okastena. Koores ja lehtedes erilise lõhnaga vaikained. Okaspuud, harva -põõsad 2

— Enamasti suvehaljad, harvemini igihaljad õistaimed. Seemnealgmed kinniselt sigimikus, millest hiljem areneb vili. Lehed teistsugused. Lehtpuud, -põõsad, -kääbuspõõsad ja -poolpõõsad 4

2. Harilikult suured puud. Okkad kandilised või lamedad, lineaalsed, asetsevad spiraalselt või kimpudena. Käbid vähemalt (2) 3 cm pikad, koosnevad paljudest puituvatest soomustest

11. sugukond **männilised** — *Pinaceae*, lk. 87

— Enamasti põõsad või madalad puud. Okkad lineaalsed (lamedad või nõeljad) või kolmnurkjad, asetsevad 3-kaupa. Käbid väikesed, koosnevad 3 või 4 paarist soomustest, või on lihakad, marjataolised 3

3. Okkad tumerohelised, lamedad, asetsevad kaherealiselt ühes tasapinnas. Seemned üksikult, ümbritsetud lihaka punase seemnerüüga. Kasvab looduslikult ainult Lääne-Eestis

10. sugukond **jugapuulised** — *Taxaceae*, lk. 87

— Okkad kollakas- või hallikasrohelised, nõeljad või lame-kolmnurkjad. Seemned mustjates ebamarjades või väikestes vähesesoomuselistes käbides

12. sugukond **küpressilised** — *Cupressaceae*, lk. 90

4. Taimed liitlehtedega 5
— Taimed lihtlehtedega 15
5. Liitlehed kolmetised või sõrmjad rohkemate lehekestega . 6
— Liitlehed sulgjad, vähemalt viie sulglehekesega; mõnikord alumine sulglehekeste paar teistest palju suurem, omakorda sulgjas (k i t s e - e n e l a s) 8
6. Liitlehed kolmetised. Kõik lehekesed enam-vähem ühesuurused, mõnikord hõlmised. Taimed kaetud harjaste ja ogadega

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

— Liitlehed sõrmjad, rohkemate lehekestega 7
7. Lehed vastakud, sõrmjad, 5—9 lehekesega. Suur puu

39. sugukond **hobukastanilised** — *Hippocastanaceae*, lk. 163

— Lehed vahelduvad, sõrmjad, 5—7 lehekesega. Köitraagudega ronitaim

42. sugukond **viinapuulised** — *Vitaceae*, lk. 165

8. Lehed vastakud 9
— Lehed vahelduvad 12
9. Lehekesed üksikute ebasümmeetriliste suuremate hambakestega või kuni hõlmised, ebaühtlaselt saagja servaga (s a a r - v a h e r)

38. sugukond **vahtralised** — *Aceraceae*, lk. 162

— Lehekesed korrapäraselt saagja või väga peenelt täkilissaagja servaga 10
10. Põõsad või madalad puud. Viimase aasta võrsed väga suure säsiga, käsnalised, hiljem lõhenenud koorega. Lehekesi 5—7, saagja servaga (l e e d e r)

47. sugukond **kuslapuulised** — *Caprifoliaceae*, lk. 184

— Suured puud. Noored võrsed kitsama säsiga. Lehekesi harilikult 7—17 11
11. Võrsed enamasti korkja koorega. Pungad peitunud lehearmi alla, nähtav ainult punga tipp. Lehekeste serv väga peenelt täkilissaagjas, läbipaistvate täpikestega

36. sugukond **ruudilised** — *Rutaceae*, lk. 161

— Võrsed siledad. Pungad munajad, võrsest eemale hoiduvad. Lehekesed saagja servaga, ilma läbipaistvate täpikesteta (s a a r)

57. sugukond **õlipuulised** — *Oleaceae*, lk. 198

12. Lehed paarissulgjad; lehekesed terveservalised, kuni 3 cm pikad. Õied kollased (l ä ä t s p u u)

23. sugukond **liblikõielised** — *Papilionaceae*, lk. 133

— Lehed paaritusulgjad 13
13. Lehekesed terveservalised; harilikult on neid 5. Ülemise paari lehekeste labad kokku kasvanud. Madal põõsas (p õ õ s a s - m a r a n)

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

— Lehekesed saagja servaga 14
14. Lehekesed kuni 8 cm pikad. Võrsed harjaste või ogadega või ilma nendeta. Õied enam-vähem silmapaistvad (harva väga väikesed), viietised, valged kuni punased

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

— Lehekesed 6—15 cm pikad. Võrsed ogadeta. Õied ilmetud, urbades

56. sugukond **pähklipuulised** — *Juglandaceae*, lk. 198

15. (4.) Lehed terved 24
— Lehed lõhestunud 16
16. Lehed sulgjalt lõhestunud 17
— Lehed kolmetiselt või sõrmjalt lõhestunud 18
17. Lehelaba hõlmade vaheline väljalõige ümardunud põhjaga. Võrsed asteldeta. Õied vähe silmapaistvate rippuvate urbadena enne lehistumist. Vili — tõru (t a m m)

54. sugukond **pöögilised** — *Fagaceae*, lk. 196

— Lehelaba hõlmade vaheline väljalõige teravalt kiilja või tömpterava põhjaga (võrsed seejuures asteldega). Õied valged, kännastena, puhkevad pärast lehti. Punane või must väike õunvili

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

18. Lehed vastakud 19
— Lehed vahelduvad 20

19. Lehed kolmehõlmalised, rootsu ülaosas mõned suured näärmed. Õied valged. Viljad punased (h a r i l i k l o d j a p u u)

47. sugukond **kuslapuulised** — *Caprifoliaceae*, lk. 184

— Lehed 3—7-hõlmalised, roots näärmeteta. Õied ja viljad rohekad

38. sugukond **vahtralised** — *Aceraceae*, lk. 162

20. Taimed roniva, vännduva või tõusva varrega . . . 21
— Taimed püstiste vartega 22
21. Taimed ronivad (võrsed ronijuurtega). Lehed igihaljad, nahkjad, madalalt 3—5-hõlmalised. Looduslikult ja kultuurtaimedena

44. sugukond **araalialised** — *Araliaceae*, lk. 166

— Võrsed vännduvad, harvemini lamavad või tõusvad. Tipmine leheke külgmistest 2—3 korda pikem (sageli osa lehti terved) (h a r i l i k m a a v i t s)

65. sugukond **maavitsalised** — *Solanaceae*, lk. 209

22. Puud. Lehed 3—7-hõlmalised, alt hall- või valgeviltjad. Viljad lendkarvadega (h õ b e p a p p e l)

102. sugukond **pajulised** — *Salicaceae*, lk. 349

— Põõsad 23
23. Võrsed siledad, mõnel juhul ogadega. Lehed kuni 12 cm pikad. Õied väikesed, kollased, rohekad või punakad; tolmukaid 5

21. sugukond **sõstralised** — *Grossulariaceae*, lk. 110

— Võrsed teravalt rõmelised, helepruuni säsiga ja lehed kuni 12 cm pikad või oksad kestendava koorega ja lehed 10—30 cm pikad. Õied keskmised kuni suured, valged, roosad või punased

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

24. (15.) Lehed vahelduvad või kimpudena 25
— Lehed vastakud; mõnikord soomusjad, võrsetel väga tihedalt (k a n a r b i k) 61
25. Lehed terve või saagja servaga, asetsevad kimpudena, mille alusel on astlad

14. sugukond **kukerpuulised** — *Berberidaceae*, lk. 103

— Lehed vahelduvad, mõnikord näilikult ka kimpudena, kuid astlad kimbu alusel puuduvad 26
26. Taimed õitsevad enne lehtimist 27

— Taimedel õitsemisajaks enam või vähem arenenud lehed olemas 33
27. Õied, vähemalt isasõied, urbadena 28
— Õied pole urbadena 31
28. Isasurvad, mõnikord ka emasurvad, rippuvad . . . 29
— Urvad püstised või viltused 30
29. Taimed kahekojalised (isas- ja emasurvad eri taimedel). Ka emasurvad rippuvad. Isasurbade kandesoomused pikalt narmastunud (h a a b, p a p p e l)

102. sugukond **pajulised** — *Salicaceae*, lk. 349

— Taimed ühekojalised (isas- ja emasõied ühel ja samal taimel). Emasõisik väikese urva või punga kujuline. Isasurbade kandesoomuste serv pole pikalt narmastunud

53. sugukond **kaselised** — *Betulaceae*, lk. 193

30. Isasurvad kuni 15 mm, emasurvad kuni 5 mm pikad. Tolmukad kandesoomustest lühemad. Vürtsikalt lõhnav madal põõsas

55. sugukond **porsalised** — *Myricaceae*, lk. 197

— Urvad suuremad. Täiskasvanud tolmukad kandesoomustest palju pikemad. Madalad kuni kõrged põõsad ja puud ilma erilise lõhnata (p a j u)

102. sugukond **pajulised** — *Salicaceae*, lk. 349

31. Tolmukaid palju; õied roosad või valged

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

— Tolmukaid kuni 8; õied pole valged 32
32. Kõrged puud. Õied väikesed, pruunikad; tolmukaid 5—8

98. sugukond **jalakalised** — *Ulmaceae*, lk. 337

— Kuni 1,2 m kõrgune mürgine põõsas. Õied neljatised, lillakasroosad; tolmukaid 8

31. sugukond **näsiniinelised** — *Thymelaeaceae*, lk. 156

33. (26.) Lamavate või tõusvate varte ja okstega igihaljas kääbuspõõsas toitainetevaestel kasvukohtadel. Lehed väikesed, kitsad, õõnsad, varrel tihedalt. Vili — must mari

88. sugukond **kukemarjalised** — *Empetraceae*, lk. 313

— Kääbuspõõsad, põõsad või puud mitmesugustel kasvukohtadel. Lehed teistsugused 34
34. Lehed terveservalised 35

— Lehe serv täkiline, hambuline, saagjas või muusugune . 46
35. Lehed igihaljad, kuni 5 cm pikad. Õied valged, roosad või roosakaspunased. Rabastunud ja liivaste kasvukohtade kääbuspõõsad 36
— Lehed suvehaljad 37
36. Sigimik alumine. Lehed enam või vähem munajad, kuni 2 cm pikad

87. sugukond **mustikalised** — *Vacciniaceae*, lk. 311

— Sigimik ülemine. Lehed süstjad, elliptilised või äraspidimunajad, kuni 4 cm pikad

86. sugukond **kanarbikulised** — *Ericaceae*, lk. 310

37. Taimed enam või vähem astlalised. Lehed, vähemalt nende alumine pind, kaetud hõbedaste või roostepruunide kilpkarvadega

32. sugukond **hõbepuulised** — *Elaeagnaceae*, lk. 156

— Taimed pole asteldega. Lehed teistsugused 38
38. Kuni 1,5 (2) m kõrgused põõsad või kääbuspõõsad . . 39
— Kõrgemad põõsad ja puud 43
39. Lehed paljad, alt ja pealt erinevat värvi, kuni 3 cm pikad 40
— Lehed teistsugused 41
40. Lehtede alumisel pinnal hästi märgatavad võrkrood. Vili — sinakas mari (s i n i k a s)

87. sugukond **mustikalised** — *Vacciniaceae*, lk. 311

— Lehed selgesti sulgroodsed, 5—11 paari roodudega. Vili — kupar; seeme karvatutiga (p a j u)

102. sugukond **pajulised** — *Salicaceae*, lk. 349

41. Lehed talbjassüstjad, paljad, 3—8 cm pikad. Lillakasroosad neljatised õied ja hiljem punased marjad kinnituvad otse tüvele ja okstele. Mürgine põõsas

31. sugukond **näsiniinelised** — *Thymelaeaceae*, lk. 156

— Lehed süstjad, elliptilised või munajad, üleni või ainult alumiselt pinnalt karvastunud 42
42. Lehed süstjad või elliptilised, harilikult 10 paari roodudega, mõlemalt pinnalt karvased (alumiselt tihedamini) või hiljem ülemiselt pinnalt paljad. Õied urbadena (p a j u)

102. sugukond **pajulised** — *Salicaceae*, lk. 349

— Lehed munajad või elliptilised, väiksema arvu roodudega, karvased ainult alumiselt pinnalt. Õied viietised (t u h k p u u)

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

43. Lehed täiesti paljad, sageli elliptilised, terava tipuga . 44
— Lehed enam või vähem karvastunud 45
44. Lehed pealt ja alt rohelised. Õied väikesed, viietised. Vili — algul punane, hiljem must mari (p a a k s p u u)

41. sugukond **türnpuulised** — *Rhamnaceae*, lk. 164

— Lehed pealt tumerohelised, alt heleda kirmega; mõnikord nende serv nõrgalt täkiline. Õied urbades. Vili — kupar (k a h e v ä r v i l i n e p a j u)

102. sugukond **pajulised** — *Salicaceae*, lk. 349

45. Lehed elliptilised, roodude kohalt karvased, hatuse-ripsmelise servaga (p ö ö k)

54. sugukond **pöögilised** — *Fagaceae*, lk. 196

— Lehed kitsassüstjad, siidja karvastusega alumisel pinnal (v i t s p a j u)

102. sugukond **pajulised** — *Salicaceae*, lk. 349

46. (34.) Lehed ainult ühe, leherootsust lähtuva keskrooga 47
— Lehelaba aluselt lähtub sõrmjalt 3—5 enam-vähem ühetugevust roodu 57
47. Asteldega puud ja põõsad

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

— Asteldeta puud, põõsad või kääbuspõõsad 48
48. Külgrood pole kunagi kaarjalt seotud ja ulatuvad harilikult lehehammastesse 49
— Külgrood lõpevad enne lehe serva või on kaarjalt seotud 55
49. Lehed alumiselt pinnalt kollasenäärmelised, saagjaservalised ainult tipul

55. sugukond **porsalised** — *Myricaceae*, lk. 197

— Lehed üleni või vähemalt $^2/_3$ ulatuses saagjaservalised, pole kollasenäärmelised 50
50. Lehed enamasti püsivate abilehtedega, mõnikord alumiselt pinnalt viltjakarvased

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

— Lehed varisevate, väikeste abilehtedega või abilehed hoopis puuduvad (e n e l a s) 51
51. Oksad lehistunud selgesti kaherealiselt 52
— Oksad lehistunud spiraalselt 53
52. Lehed pealmiselt pinnalt enamasti karedad, alusel selgelt ebasümmeetrilised. Viljad ringja tiivaga

98. sugukond **jalakalised** — *Ulmaceae*, lk. 337

— Lehed enamasti pehmekarvased, sümmeetrilised. Viljad — lüdiga ümbritsetud pähklid (s a r a p u u)

53. sugukond **kaselised** — *Betulaceae*, lk. 193

53. Lehed ripsmelise, ebakorrapäraselt hõredahambalise või peaaegu terve servaga, roodude kohalt karvased (p ö ö k)

54. sugukond **pöögilised** — *Fagaceae*, lk. 196

— Lehed teravalt saagja või kahelisaagja servaga, enamasti paljad 54

54. Puud valge või hõbehalli koorega. Õied ja viljad urbadena

53. sugukond **kaselised** — *Betulaceae*, lk. 193

— Puud pole valge või hõbehalli koorega. Õied pole kunagi urbadena

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

55. (48.) Kuni 30 cm kõrgune kääbuspõõsas teravakandiliste roheliste võrsetega. Lehed munajad. Vili — mustjas mari (m u s t i k a s)

87. sugukond **mustikalised** — *Vacciniaceae*, lk. 311

— Puud või kõrgemad põõsad 56

56. Pungad kaetud ainult ühe tanuja soomusega. Lehed enamasti oma laiusest mitu korda pikemad, abilehtedega, mis sageli varakult varisevad

102. sugukond **pajulised** — *Salicaceae*, lk. 349

— Pungad kaetud enamasti rohkemate soomustega. Lehed hambulised, saagjad või täkilisaagjad ümberringi või ainult ülemisel kolmandikul

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

57. (46.) Lehed ainult 1 cm pikad, peaaegu ümmargused. Madal rabapõõsas (v a e v a k a s k)

53. sugukond **kaselised** — *Betulaceae*, lk. 193

— Lehed suuremad 58

58. Külgrood kulgevad selgesti lehehammastesse . . . 59

— Külgrood enne lehe serva kaarjalt kulgevad või üksteisega ühinenud 60

59. Lehelabad üleni enam-vähem ühtlaselt saagja servaga, selgelt südajad. Õied rohekad, viietised

24. sugukond **pärnalised** — *Tiliaceae*, lk. 149

— Lehelabad pole selgelt südajad; leheserv kahelisaagjas, saagjas või täkilishambuline. Õied urbades

53. sugukond **kaselised** — *Betulaceae*, lk. 193

60. Leheroots vähemalt 3 cm pikk, enamasti külgedelt lamendunud (h a a b, p a p p e l)

102. sugukond **pajulised** — *Salicaceae*, lk. 349

— Leheroots palju lühem. Lehelaba kuni 7 cm pikk, teravsaagja (ainult alumises osas terve) servaga (e n e l a s)

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

61. (24.) Madalad rohttaime välislaadiga poolpõõsad . . 62

— Kääbuspõõsad kuni puud 66

62. Lehed terveservalised 63

— Lehed hõredalt täkilise servaga, igihaljad. Varred maas roomavad. Õied roosad. Metsataim (h a r a k k u l j u s)

47. sugukond **kuslapuulised** — *Caprifoliaceae*, lk. 184

63. Lehed igihaljad, nahkjad, elliptilised, 3—5 cm pikad, lühikese rootsuga. Metsistuv ilutaim

60. sugukond **koerakoolulised** — *Apocynaceae*, lk. 202

— Lehed suvehaljad, kuni 5 cm pikad 64

64. Lehed lühikeselt teritunud tipuga, peaaegu kaarroodsed, kuni 4 cm pikad. Õied väikesed, tumedad, koondunud võsude tippu ja ümbritsetud nelja valge kroonlehetaolise kõrglehega. Niiskete kasvukohtade taim (k u k i t s)

45. sugukond **kontpuulised** — *Cornaceae*, lk. 166

— Lehed ümardunud tipuga, selgelt sulgroodsed või on näha ainult keskrood 65

65. Lehed 1—5 cm pikad, alt kaetud hallide viltjate karvadega, tagasikäändunud servaga. Õied võrdlemisi suured, kollased. Kuivade niitude taim

77. sugukond **kuldkannilised** — *Cistaceae*, lk. 259

— Lehed umbes 1 cm pikad, paljad, harvemini nõrgalt karvased, serv ei ole tagasi käändunud. Õied väikesed, lillad. Liivaste kasvukohtade taimed (l i i v a t e e)

68. sugukond **huulõielised** — *Labiatae*, lk. 221

66. Lehed igihaljad, väikesed, soomusjad, asetsevad võrsetel väga tihedalt. Õied väikesed, lillad. Liivaste ja rabastuvate kasvukohtade taim (k a n a r b i k)

86. sugukond **kanarbikulised** — *Ericaceae*, lk. 310

— Taimed teistsugused 67
67. Vääntaimed. Lehed elliptilised kuni ümmargused, 5—10 cm pikad. Ülemised lehepaarid sageli aluseidpidi kokku kasvanud. Õied suured, heledad (l õ h n a v k u s l a p u u)

47. sugukond **kuslapuulised** — *Caprifoliaceae*, lk. 184

— Taimed pole väänduvad 68
68. Lehed terveservalised 69
— Lehed täkilise, saagja või hambulise servaga . . . 72
69. Lehed igihaljad, nahkjad, 1—3 cm pikad, munajas-elliptilised, peaaegu rootsutud. Meil madala ilupõõsana (enamasti hekina)

30. sugukond **pukspuulised** — *Buxaceae*, lk. 156

— Lehed suvehaljad, enamasti pikemad 70
70. Tugevaimad külgrood kaarduvad selgelt lehe tipu poole

45. sugukond **kontpuulised** — *Cornaceae*, lk. 166

— Tugevaimad külgrood kulgevad lehe serva suunas . . 71
71. Vastakute lehtede rootsud alusel ristjoonega ühendatud

47. sugukond **kuslapuulised** — *Caprifoliaceae*, lk. 184

— Leherootsud ei ole ristjoonega ühendatud

57. sugukond **õlipuulised** — *Oleaceae*, lk. 198

72. Vastakute lehtede rootsud alusel ristjoonega ühendatud . 73
— Leherootsud ei ole ristjoonega ühendatud (leherootsude alused võivad aga kokku puutuda). Lehed paljad . . . 74
73. Oksad selgete pikikantidega, mis laskuvad lehtedest

47. sugukond **kuslapuulised** — *Caprifoliaceae*, lk. 184

— Oksad ilma selgete pikikantideta. Lehed peaaegu paljad. Õied võrdlemisi suured, kreemikad, lõhnavad

20. sugukond **hortensialised** — *Hydrangeaceae*, lk. 109

74. Külgroode enamasti 3 paari, kaarduvad lehe tipu poole. Võrsed asteldega. Vili — must mari (t ü r n p u u)

41. sugukond **türnpuulised** — *Rhamnaceae*, lk. 164

— Külgrood suunatud lehe serva poole. Astlad puuduvad 75
75. Külgrood lõpevad lehehambakestes. Lehed kahelisaagja servaga, mõnikord vaevu märgatavalt hõlmised, südajasmunajad, 3—8 cm laiad. Kaksiktiibvili (t a t a r i v a h e r)

38. sugukond **vahtralised** — *Aceraceae*, lk. 162

— Külgrood ei kulge lehehambakestesse. Lehed peenelt saagja või täkilissaagja servaga, elliptilised, 2—5 cm laiad. Vili roosakas või kollakas, ümbritsetud seemnerüüga (arilliga)

43. sugukond **kikkapuulised** — *Celastraceae*, lk. 165

III TABEL

Veetaimed

1. Taimed väikesed, pole liigestunud varreks ja lehtedeks. Vee peal või pindmises veekihis ujuvad 3—12-millimeetrise läbimõõduga ümardunud või piklikud kehakesed, mille alumisele pinnale on kinnitunud üks või mitu juurt. Õied meil enamasti ei arene

119. sugukond **lemlelised** — *Lemnaceae*, lk. 460

— Taimed suuremad, liigestunud varreks ja lehtedeks. Õied harilikult arenevad, kuid on sageli vähe silmapaistvad (lahnarohul õisi ei esine) 2
2. Veesisesed eostaimed. Vars lühike, jäme, sellele kinnituvad kimbuna kitsad naaskeljad lehed. Lehtede laienenud aluse ülemisel pinnal asetsevad eospesad

3. sugukond **lahnarohulised** — *Isoëtaceae*, lk. 76

— Õistaimed; teistsuguse ehitusega 3
3. Kõik lehed terved, ainult leheserv mõnikord hambuline või saagjas 4
— Lehed sügavalt lõhestunud, enamasti niitjateks osadeks 23
4. Taimed suurte, 5—20 cm laiade veepinnal ujuvate lehtedega. Õied valged või kollased, suured, pika jämeda raoga

15. sugukond **vesiroosilised** — *Nymphaeaceae*, lk. 104

— Lehed kitsamad 5
5. Kõik lehed juurmised või peale nende varrel vaid üksikuid väikesi lehti 6
— Lehti varrel ka kõrgemal 11
6. Lehed veepinnal ujuvad, 3—4 cm laiad, ümarneerjad, õrnad. Õied valged, enamasti üksikult (k i l b u k a s)

105. sugukond **kilbukalised** — *Hydrocharitaceae*, lk. 363

— Lehed veesisesed 7
7. Lehed 3—15 mm laiad ja kuni 1 m pikad, lintjad, terveservalised (v ä i k e k o n n a r o h i)

103. sugukond **konnarohulised** — *Alismaceae*, lk. 362

— Lehtede mõõtmed ja kuju teistsugused 8
8. Lehed tiheda kimbuna, mõõkjad, veidi lihakad, teravsaagja servaga, täiesti veesisesed või nende ülemised osad ulatuvad õitsemisajal veest välja. Õied kuni 3 cm läbimõõdus, valged (v e s i k a r i k a s)

105. sugukond **kilbukalised** — *Hydrocharitaceae*, lk. 363

— Leheserv terve. Õied väiksemad 9
9. Lehed lineaalsed, kuni 6 cm pikad, tagasikäändunud tipuga. Õied kellukjad, valged või sinakad, veest väljaulatuval varrel kobarana

81. sugukond **lobeelialised** — *Lobeliaceae*, lk. 267

— Lehed pole tagasikäändunud tipuga. Taimede kõrgus kuni 12 cm 10
10. Lehed pika rootsuga, mõlajad kuni lineaalsed. Veekogude kaldail või madalas kaldavees kasvav väike roomavate võsunditega taim (n õ g i l i l l i k)

66. sugukond **mailaselised** — *Scrophulariaceae*, lk. 211

— Lehed rootsuta, lineaalsed või naaskeljad, 1—2 mm laiad. Isasõied kuni 10 cm pikkuse raoga, emasõied lühiraolised (j ä r v i k a s)

71. sugukond **teelehelised** — *Plantaginaceae*, lk. 233

11. (5.) Lehed vastakud või männastena 12
— Lehed vahelduvad 20
12. Lehed männastena 13
— Lehed vastakud 16
13. Lehed (3) 7—12-kaupa männastes; ülemised ulatuvad sageli veest välja. Õied väikesed, lehtede kaenlas

72. sugukond **kuuskheinalised** — *Hippuridaceae*, lk. 234

— Lehed enamasti 3-kaupa männastes 14
14. Lehed kitsaslineaalsed kuni niitjad, 1,5—5 cm pikad, terveservalised. Õied kaenlasisesed (h a n e h e i n, h e i n m u d a)

109. sugukond **penikeelelised** — *Potamogetonaceae*, lk. 366

— Lehed pole niitjad 15
15. Lehed lineaalsed, loogeliselt ogahambulise servaga, 3-kaupa männastes või vastakud. Õied ühesugulised, üksikult harude alusel. Haruldane mere- või mageveetaim

110. sugukond **näkirohulised** — *Najadaceae*, lk. 374

— Lehed süstjad või piklikmunajad, kuni 12 mm pikad, enamasti 3-kaupa männastes; männased varrel tihedalt. Õied ühesugulised, üksikult ülemiste lehtede kaenlas. Harilik mageveetaim (v e s i k a t k)

105. sugukond **kilbukalised** — *Hydrocharitaceae*, lk. 363

16. Lehed äraspidimunajad või mõlajad, mõnikord osa lehti lineaalsed 17
— Lehed niitjad, lineaalsed või piklik-elliptilised . . . 19
17. Ülemised lehed mõnikord männases, veepinnal ujuvad. Õied lehekaenaldes, väga väikesed, ühesugulised, õiekatteta

73. sugukond **vesitähelised** — *Callitrichaceae*, lk. 235

— Kõik lehed vastakud. Õied mõlemasugulised, õiekattega . 18
18. Õietupp kellukjas, 12 tipmega. Õied üksikult lehtede kaenlas (o j a k a p s a s)

33. sugukond **kukesabalised** — *Lythraceae*, lk. 157

— Õietupp 2-jagune. Õied 2—5-kaupa tipmiselt ja lehtede kaenlas (a l l i k r o h i)

91. sugukond **portulakilised** — *Portulacaceae*, lk. 314

19. Lehed niitjad või kitsaslineaalsed, terveservalised, asetsevad vastakult või männastena. Õied ühe- või mõnekaupa lehekaenlais (h a n e h e i n, h e i n m u d a)

109. sugukond **penikeelelised** — *Potamogetonaceae*, lk. 366

— Lehed lineaalsed, loogeliselt ogahambulise servaga, vastakud või 3-kaupa männases. Õied ühesugulised, üksikult harude alusel

110. sugukond **näkirohulised** — *Najadaceae*, lk. 374

— Lehed piklik-elliptilised, terveservalised, labast pikema rootsuga. Õied mõlemasugulised, üksikult lehekaenlais

79. sugukond **vesipipralised** — *Elatinaceae*, lk. 264

20. (11.) Kõik lehed veepinnal ujuvad, peaaegu nahkjad. Õied väikesed, roosad, tihedas õisikus (v e s i - k i r b u r o h i)

99. sugukond **tatralised** — *Polygonaceae*, lk. 337

— Lehed veesisesed või osa lehti veepinnal ujuvad, elliptilised, lineaalsed või niitjad, kaar- või rööproodsed või ainult keskrooga. Õied enamasti väikesed 21
21. Lehed pikad, lineaalsed, rööproodsed. Õied ühesugulised 22
— Lehed hästi märgatava keskrooga, elliptilised, lineaalsed või niitjad. Õied mõlemasugulised, tihedas tipmises õisikus

109. sugukond **penikeelelised** — *Potamogetonaceae*, lk. 366

22. Mageveetaimed. Õied tihedate kerajate isas- või emasnuttidena

120. sugukond **jõgitakjalised** — *Sparganiaceae*, lk. 461

— Mereveetaim. Õied tihedas veidi lapikus õisikus, mis on suletud ülemise lehe tuppe

108. sugukond **meriheinalised** — *Zosteraceae*, lk. 365

23. (3.) Lehed vahelduvad 24

— Lehed männasjalt 25

24. Täiesti juurteta veesisesed taimed. Lehed jagunenud rohketeks niitjateks osadeks ja kannavad väikesi põiekesi. Õitsemisajal ulatub veest välja kollaseid õisi kandev vars; õied ebakorrapärased, kannusega (v e s i h e r n e s)

67. sugukond **vesihernelised** — *Lentibulariaceae*, lk. 220

— Juurte abil veepõhja kinnituvad taimed. Lehed põiekesteta; ülemised lehed ulatuvad mõnikord veest välja ning on hõlmised, tupega. Õied valged (s ä r j e s i l m)

13. sugukond **tulikalised** — *Ranunculaceae*, lk. 91

25. Lehed harkjalt lõhestunud jäikadeks, niitjateks, teravatipulisteks osadeks, mille ühel küljel on hambakesed. Õied ilmetud, raotud, ühesugulised, üksikult lehekaenaldes

16. sugukond **kardheinalised** — *Ceratophyllaceae*, lk. 105

— Lehed sulgjalt või kamjalt lõhestunud, suhteliselt pehmed. Õied männastena varre tipul 26

26. Õied raolised, valged või roosakad, kuni 2 cm läbimõõdus, mõlemasugulised (v e s i s u l g)

101. sugukond **nurmenukulised** — *Primulaceae*, lk. 346

— Õied raotud, kollakad või roosakad, väikesed, enamasti ühesugulised

35. sugukond **vesikuuselised** — *Haloragidaceae*, lk. 160

IV TABEL

Liitlehtedega ja lõhestunud lihtlehtedega rohttaimed

1. Taimed madalalt või sügavalt lõhestunud lihtlehtedega . 21

— Taimed kolmetiste, sõrmjate või sulgjate liitlehtedega (ülemised lehed mõnikord lõhestunud lihtlehed) 2

2. Taimed kolmetiste või sõrmjate liitlehtedega 3

— Taimed sulgjate liitlehtedega (osa varrelehti mõnikord sõrmjad) 10

3. Õied liblikjad. Viljad — tavaliselt paljuseemnelised kaunad, harva üheseemnelised ning mitteavanevad

23. sugukond **liblikõielised** — *Papilionaceae*, lk. 133

— Õied korrapärased või ebakorrapärased, kuid mitte liblikjad, neljatised või viietised 4

4. Lehed kahelikolmetised (mõnikord kolmetised kolmejaguste lehekestega) või kolmetised sulgjate osadega; esimese järgu osad pika rootsukesega 5

— Lehed ühekordselt kolmetised või sõrmjad, lehekesed terve või hammastunud servaga või ebakorrapäraselt lõhestunud. Õied valged, kollased, violetjad või roosad, üksikult või kobarjas õisikus 7

5. Õied korrapärased, rohekad, valged, kollased, roosad, sinised või lillakad 6

— Õied ebakorrapärased, roosakad või violetjad (l õ o k a n n u s)

74. sugukond **magunalised** — *Papaveraceae*, lk. 236

6. Õrn kevadine varjutaim. Lehed kolmetised, sügavalt lõhestunud rootsuliste lehekestega. Õied rohekad, väikesed, koondunud nutitaolisteks õisikuteks

51. sugukond **muskuslillelised** — *Adoxaceae*, lk. 192

— Tugevakasvulised (mõnikord roomava varrega) suvised taimed. Õied valged, kollased, roosad, sinised või lillakad, koondunud kobarjateks, kännasjateks või ebasarikjateks õisikuteks

13. sugukond **tulikalised** — *Ranunculaceae*, lk. 91

7. Õied valged, seest karvased, kobarjas õisikus. Lehed kolmetised, lehekesed terveservalised. Sootaim

59. sugukond **ubalehelised** — *Menyanthaceae*, lk. 202

— Õied pole seest karvased. Enamasti metsa- ja niidutaimed 8

8. Õied valged. Lehed kolmetised, õrnad, hapu maitsega; lehekesed terveservalised

27. sugukond **jänesekapsalised** — *Oxalidaceae*, lk. 152

— Õied valged, roosad, violetjad, kollased või rohekad, enamasti mõlema-, harva ühesugulised. Lehekesed tugevamad, serval hammastega või terveservalised ja ebakorrapäraselt lõhestunud 9

9. Õied väikesed, rohekad, ühesugulised. Metsistuv kultuurtaim (k a n e p)

96. sugukond **kanepilised** — *Cannabaceae*, lk. 336

— Osa lehti juurmised. Lehekesed saagja servaga. Õied valged, roosad või kollased. Valdavalt metsa- ja niidutaimed

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

— Lehekesed ebakorrapäraselt lõhestunud, seejuures terveservalised või, eriti tipupoolel, suurte hammastega. Õied violetjad, sinakad, valged või kollased

13. sugukond **tulikalised** — *Ranunculaceae*, lk. 91

10. (2.) Lehed paaris- või paaritusulgjad, abilehtedega ja sageli kõitraagudega. Õied liblikjad. Viljad — tavaliselt paljuseemnelised kaunad; harva on kaunad 1- või 2-seemnelised, mitteavanevad

23. sugukond **liblikõielised** — *Papilionaceae*, lk. 133

— Lehed paaritusulgjad, sageli mitmekordselt; kõitraage pole. Õied korrapärased, harvemini pisut ebakorrapärased. Viljad mitmesugused 11

11. Õied tillukesed, kollakad või valged, mõnikord punakad, asetsevad sarikjates õisikutes. Sarikate alusel enamasti väikestest lehekestest katis. Viljad — kaksikseemnised. Varred harilikult õõnsad

46. sugukond **sarikalised** — *Umbelliferae*, lk. 168

— Õied ei asetse sarikates. Viljad teistsugused 12

12. Lehed lihtsulgjad 13

— Lehed liitsulgjad, mõnikord lehekesed nii sügavalt jagunenud, et leht näib olevat liitsulgjas 18

13. Lehed katkestunult lihtsulgjad. Õied korrapärased, viietised 14

— Lehed lihtsulgjad, kuid mitte katkestunult 15

14. Õiekroon lahklehine, valkjas, kollane või roosakas. Kogu vili kuiv. Sageli osa lehti juurmised

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

— Õiekroon liitlehine, valge, kollane või lillakas. Vili on mari (k a r t u l, t o m a t)

65. sugukond **maavitsalised** — *Solanaceae*, lk. 209

15. Õied korrapärased, viietised, sinised, koondunud pööriseks

63. sugukond **siniladvalised** — *Polemoniaceae*, lk. 203

— Õied korrapärased või pisut ebakorrapärased, neljatised või viietised, kollased, valged, valkjad, violetjad, punakad või rohekad, üksikult või õisikuteks koondunult 16

16. Õied neljatised, korrapärased, valged, roosad või kahvatuvioletsed. Vili — kõder. Soo-, niidu- ja metsataimed (j ü r i l i l l)

75. sugukond **ristõielised** — *Cruciferae*, lk. 239

— Õied enamasti viietised (harva neljatised), valged, kollased, punakad või rohekad. Vili teistsugune. Soo- ja niidutaimed 17

17. Õiekroon pisut ebakorrapärane, viietine, liitlehine, väike, valkjas või roosakas. Tolmukaid 3. Vili sulgjate lendkarvadega. Niiskete kasvukohtade taim (p a l d e r j a n)

49. sugukond **palderjanilised** — *Valerianaceae*, lk. 191

— Õiekroon korrapärane, lahklehine, väike või keskmine, valkjas, kollane või punakas; mõnedel juhtudel on õiel ainult neljatine punakas või rohekas tupp. Tolmukaid 4 või rohkem. Viljal pole lendkarvu. Peamiselt niidutaimed

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

18. (12.) Õied ebakorrapärased, lillakasroosad, kitsas kobaras. Lehed õrnad, väga peenteks osadeks jagunenud (p u n a n d)

74. sugukond **magunalised** — *Papaveraceae*, lk. 236

— Õied enam-vähem korrapärased, pöörisjas või sarikjas õisikus või üksikult varre tipus 19

19. Õied mõlemasugulised 20

— Õied ühesugulised, väikesed, kollakasvalged, suurtes liitpööristes. Lehed kahelisulgjad, paljad. Kergesti metsistuv ilutaim (k i t s e - e n e l a s)

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

20. Metsa- ja niidutaimed. Õied kas väikesed ja heledad ning koondunud pöörisjateks õisikuteks või võrdlemisi suured ja violetjad (harva kollakasvalged), üksikult, enamasti longus

13. sugukond **tulikalised** — *Ranunculaceae*, lk. 91

— Põllu- ja aiaumbrohi. Õied keskmise suurusega, lillakasroosad, sarikates, harva üksikult, püstised. Lehed õrnad, jagunenud väga peenteks osadeks (k u r e k a e l)

28. sugukond **kurerehalised** — *Geraniaceae*, lk. 152

21. (1.) Lehed sõrmjalt lõhestunud (keskmine hõlm sageli teistest suurem) 22

— Lehed sulgjalt lõhestunud 35

22. Õied kollased, violetjad, sinakas- või punakaslillad, valged või roosad, üksikult või õisikutes 25

— Õied või õisikud tagasihoidlikult värvunud — rohekad või punakad 23
23. Lehed nooljad, keskmine hõlm kahest külgmisest enamasti suurem (o b l i k a s)

99. sugukond **tatralised** — *Polygonaceae*, lk. 337

— Lehed neerjad või südajad, enamasti mitme hõlmaga . 24
24. Lehed ümarneerjad, hõlmised. Püstiste vartega niidutaimed (k o r t s l e h t)

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

— Lehed ümarsüdajad, harilikult lõhised. Väänduva varrega metsa- ja kaldataim, ka kultuuris (h u m a l)

96. sugukond **kanepilised** — *Cannabaceae*, lk. 336

25. Lehed kolmejagused (mõni leht peaaegu kolmetine). Roosad või kollased õied koondunud üldkatisega ümbritsetud korvõisikuteks. Niiskete kasvukohtade taimed (v e s i k a n e p, r u s e)

82. sugukond **korvõielised** — *Compositae*, lk. 268

— Taimed teistsugused 26
26. Õied lillad, pikaraolised, hõredas ebasarikjas õisikus. Keskmine lehehõlm teistest palju suurem; mõnikord lehed terved. Vars sageli väänduv. Märgade metsade ja kaldavõsade taim (h a r i l i k m a a v i t s)

65. sugukond **maavitsalised** — *Solanaceae*, lk. 209

— Taimed teistsugused 27
27. Õied ebakorrapärased. Umbrohud või looduslikus taimkattes haruldased liigid 28
— Õied korrapärased, lahklehise õiekattega. Peamiselt niidu- ja metsataimed 29
28. Õied võrdlemisi suured (umbes 2 cm pikad või pikemad), kroon lahklehine (v a r e s j a l g, k ä o k i n g)

13. sugukond **tulikalised** — *Ranunculaceae*, lk. 91

— Õied väiksemad, kahvaturoosakad või sinakaslillad; kroon liitlehine, huuljas (s ü d a m e r o h i, m ä n n a s s a l v e i)

68. sugukond **huulõielised** — *Labiatae*, lk. 221

29. Õied viietised, väikesed, punakad, rohekad või sinakad, koondunud tihedateks, alusel enamasti katisega ümbritsetud sarikateks. Lehed üldkujult sõõrjad, hõlmised kuni jagused, harva torkavad

46. sugukond **sarikalised** — *Umbelliferae*, lk. 168

— Õied kollased, valged, lillad või roosad, enamasti üksikult või väheseõielistes õisikutes. Kroonlehti 4, 5 või rohkem 30
30. Õied väikesed, valged; kroonlehti 4. Lehed väikesed, 3-hõlmalised kuni terved. Haruldane rannikutaim (m e r i s a l a t)

75. sugukond **ristõielised** — *Cruciferae*, lk. 239

— Õied suuremad, kroonlehti 5 või rohkem 31
31. Tolmukaniidid toruks kokku kasvanud. Õied roosad. Lehed hõlmised kuni jagused. Prahipaikade taimed või metsistuvad aia-ilutaimed

25. sugukond **kassinaerilised** — *Malvaceae*, lk. 149

— Tolmukaniidid pole toruks kokku kasvanud 32
32. Õied ühe emakaga 34
— Õied paljude emakatega 33
33. Valgete õitega ja hõlmiste lehtedega rabataim (r a b a - m u r a k a s)

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

— Valgete õitega veetaimed (mis harva ka kuivale võivad jääda) või kollaste, valgete või violetjate õitega niidu- ja metsataimed

13. sugukond **tulikalised** — *Ranunculaceae*, lk. 91

34. Õied valged. Lehed hõlmised kuni terved (k i v i r i k)

18. sugukond **kivirikulised** — *Saxifragaceae*, lk. 107

— Õied roosakas- või sinakaslillad. Lehed sõrmlõhised või -jagused; hõlmu harilikult 5

28. sugukond **kurerehalised** — *Geraniaceae*, lk. 152

35. (21.) Õied 4 tupp- ja kroonlehega; kroonlehed kollased või valged, harva lillakad. Vili — enamasti kõder või kõdrake, harva üheseemneline, mitteavanev. Lehed lõhestunud väga mitmeti, sageli kanneljalt

75. sugukond **ristõielised** — *Cruciferae*, lk. 239

— Õied teistsuguse ehitusega 36
36. Taim väike, karvastunud. Keskmised varrelehed sulgjalt lõhestunud, 3—7-hõlmalised. Õied sinised. Vili — lapik südajas kupar (k e v a d m a i l a n e)

66. sugukond **mailaselised** — *Scrophulariaceae*, lk. 211

— Taimed teistsugused 37
37. Õied enam või vähem selgelt huuljad 38

— Õied korrapärased või ebakorrapärased, kuid mitte huuljad 39
38. Õied võrdlemisi väikesed, valkjad, männastena ümber varre. Lehed lõhestunud kuni peaaegu terved (p a r k h e i n)

68. sugukond **huulõielised** — *Labiatae*, lk. 221

— Õied keskmised kuni suured, varre ja harude tippudes kobarjate või tähkjate õisikutena. Niiskete niitude ja soode taimed (k u u s k j a l g)

66. sugukond **mailaselised** — *Scrophulariaceae*, lk. 211

39. Õied väikesed, sinised, lillakad, kollased või valged, rohkeõieliste õisikutena varte ja harude tippudes 40
— Õied keskmised või suured, üksikult või väheseõielistes õisikutes, kollased, lillakad, roosad, punased, 4 kroonlehe ja 2 varakult variseva tupplehega. Lehed hõlmised kuni niivõrd sügavalt jagused, et meenutavad liitlehte. Taimed valge või kollase piimmahlaga. Umbrohud või kultuurtaimed

74. sugukond **magunalised** — *Papaveraceae*, lk. 236

40. Õied kollased, kuuetise tupe ja krooni ning paljude tolmukatega, moodustavad võrdlemisi pika kitsa kobarja õisiku. Tulnuktaim

76. sugukond **reseedalised** — *Resedaceae*, lk. 259

— Õied neljatised või viietised, moodustavad tihedaid, alusel kõrglehtedega ümbritsetud lühikesi õisikuid 41
41. Õied sinised või lillakad, 4 tolmukaga. Õietupp kahekordne: päristupest allpool on veel rohtjas või kilejas välistupp. Õisik on nutt. Niidutaimed

50. sugukond **uniohakalised** — *Dipsacaceae*, lk. 191

— Õied sinised, lillakad, kollased või valged, 5 tolmukaga, mis ümbritsevad emakakaela toruna. Õietupp kas puudub üldse või on selle asemel soomused või karvad. Korvõisik

82. sugukond **korvõielised** — *Compositae*, lk. 268

V TABEL

Tervete lihtlehtedega rohttaimed

1. Lehed selgelt sulgroodsed või on nähtav ainult üks lehelaba alusest tipuni kulgev pearood, või lehed on paksud ja lihakad, nii et roode pole üldse näha 2

— Lehed sõrm-, kaar- või rööproodsed või pikad ja kitsad — harjasjad, niitjad või torujad (mõnedel kõrrelistel ja lõikheinalistel) 62
2. Lehed vastakud või männases 3
— Lehed juurmised või vahelduvad; mõnikord osa lehti vastakud või männases 29
3. Lehed männases 4
— Lehed vastakud 9
4. Lehed sulgroodsed, ühe või mitme männasena (peale selle esineb sageli ka vahelduvaid või vastakuid lehti) . . 5
— Lehed ühe rooga (või väheste rööbitiste roodudega), lineaalsüstjad, paljude männastena 7
5. Õied ebakorrapärased, väikesed, sinised, tihedais tähkjais õisikuis varte ja harude tippudes. Lehemännaseid rohkelt (p i k a l e h i n e m a i l a n e)

66. sugukond **mailaselised** — *Scrophulariaceae*, lk. 211

— Õied korrapärased, keskmise suurusega, valged, kollakad, roosad, üksikult või pöörisjais või sarikjais õisikuis . . 6
6. Õied valged või kollased. Valged õied 1- või 2- (3-) kaupa; lehed sel juhul varre tipus ühe männasena (varrel allpool mõned väikesed lehed vahelduvalt) (l a a n e l i l l). Kollased õied pöörises; lehed sel juhul 3- või 4-kaupa männastes, osalt ka vastakud (h a r i l i k m e t s v i t s)

101. sugukond **nurmenukulised** — *Primulaceae*, lk. 346

— Õied roosad, sarikjas õisikus. Lehed nahkjad, tumerohelised, läikivad, ühe või paari männasena varre alumises osas (t a l v i k)

84. sugukond **uibulehelised** — *Pyrolaceae*, lk. 307

7. Maismaa-, ka sootaimed. Vars peenike. Õied selgelt kaheli õiekattega, varte tipus õisikutena 8
— Veetaimed, mis mõnikord kuivale jäävad. Vars püstine või tõusev, tugev. Õied vaevalt märgatavad, punakad, männastena ümber varre

72. sugukond **kuuskheinalised** — *Hippuridaceae*, lk. 234

8. Õied liitlehised, kolmetise või neljatise õiekattega, kollased, rohekad või valged, väikesed. Varred sageli nõrgad, ogakeste abil haakuvad

48. sugukond **madaralised** — *Rubiaceae*, lk. 187

— Õied lahklehise krooniga, viietised, valged, veidi suuremad (n ä l g h e i n)

93. sugukond **nelgilised** — *Caryophyllaceae*, lk. 315

9. (3.) Lehed tugevad, lihakad, lamedad. Õisikud tipmised. Õied valkjad või punakad; tupp- ja kroonlehti 5 (k u k e h a r i)

17. sugukond **paksulehelised** — *Crassulaceae*, lk. 106

— Taimed teistsugused 10
10. Taim üleni rohekaskollakas (ka õied), rosetjalt maapinnal laiuv. Õied väga väikesed, lehtede kaenlas väikestes tihedates õisikutes

92. sugukond **reiarohulised** — *Illecebraceae*, lk. 314

— Taimed teistsugused 11
11. Õied selgelt raolised, korrapärased, viietised, harva neljatised, varte ja harude tipus üksikult või ebasarikjate õisikutena. Õiekroon lahklehine (harva puudub). Lehed teritunud tipuga 12
— Tunnuste kogum teistsugune 13
12. Õied enam-vähem väikesed. Kroonlehed lihtsad, terved. Neid on kas 5, kusjuures nad on valged, alumises osas kollane laik, või 4, kusjuures nad on üleni valged ja väga väikesed. Tolmukaid 4 või 5

26. sugukond **linalised** — *Linaceae*, lk. 151

— Õied väikesed kuni suured. Kroonlehed rohekad, roosad, lillad või üleni valged, sageli sämpunud, narmastunud või lisakrooniga, mõnikord üldse puuduvad. Tolmukaid enamasti 10

93. sugukond **nelgilised** — *Caryophyllaceae*, lk. 315

13. Lehed ühe rooga. Madalakasvulised niiskete kohtade või veetaimed 14
— Lehed sulgroodsed või ühe rooga. Enamikus maismaataimed 16
14. Lehed äraspidimunajad või mõlajad 15
— Lehed piklik-elliptilised, labast pikema rootsuga. Õied neljatised, üksikult lehekaenlais

79. sugukond **vesipipralised** — *Elatinaceae*, lk. 264

15. Õiekate 12-hambaline; tolmukaid 6. Õied raotud, lehtede kaenlas. Taim roomav (o j a k a p s a s).

33. sugukond **kukesabalised** — *Lythraceae*, lk. 157

— Õietupp kahejagune, kroonlehti 5, tolmukaid 3—5. Õied raolised. Taimed õrnad, enamasti püstised või tõusvad, harkjalt harunenud

91. sugukond **portulakilised** — *Portulacaceae*, lk. 314

16. Lehed terveservalised 17
— Lehed saagja, hambulise või täkilise servaga 24
17. Lehed nahkjad, igihaljad. Õied suured, sinised. Lamavate võsudega madal poolpõõsas

60. sugukond **koerakoolulised** — *Apocynaceae*, lk. 202

— Lehed rohtsed. Õied pole sinised, kui aga on, siis väikesed 18
18. Õied valged, võrdlemisi väikesed; õiekroon liitlehine, viietine. Vili — kukkur; seemned karvatutiga. Tugevad suurelehised kuni 1 m kõrgused taimed

61. sugukond **angervarrelised** — *Asclepiadaceae*, lk. 202

— Õied kollased, sinised, lillakad või telliskivipunased . . 19
19. Õied korrapärased, viietised 20
— Õied enam või vähem ebakorrapärased, neljatised või viietised 23
20. Õied helesinised, lehterja krooniga, harkjalt lähtuvate harude tipus kerajate õisikutena. Lehed hõredalt karvased. Haruldane mererannataim (p õ l d k ä n n a k)

49. sugukond **palderjanilised** — *Valerianaceae*, lk. 191

— Õied kollased või telliskivipunased 21
21. Õied liitlehise krooniga, lehtede kaenlas üksikult või tihedate kobarjate õisikutena

101. sugukond **nurmenukulised** — *Primulaceae*, lk. 346

— Õied lahklehise krooniga, varre tipul õisikus . . . 22
22. Kroonlehed mustade täpikeste või kriipsukestega. Lehed paljad või karvased

83. sugukond **naistepunalised** — *Hypericaceae*, lk. 307

— Kroonlehed ilma täpikeste ja kriipsukesteta. Lehed alumiselt pinnalt pehmekarvased. Rohttaime välislaadiga poolpõõsake

77. sugukond **kuldkannilised** — *Cistaceae*, lk. 259

23. Vili — seemnis. Õied sinised või lillad (isegi roosad), alusel kõrglehtedega ümbritsetud nuttides. Õiekroon putkjas-lehterjas, sageli korrapärane. Õietupp kahekordne — päristupest allpool on veel rohtjas või kilejas välistupp. Lehed terveservalised (p e e t r i l e h t)

50. sugukond **uniohakalised** — *Dipsacaceae*, lk. 191

— Vili — kupar. Õied kobarjates õisikutes või üksikult lehekaenaldes, valkjad, helevioletsed või kollased. Kroon ratasjas

või kahehuuleline. Lehed terveservalised või nõrgalt ning ebakorrapäraselt täkilised

66. sugukond **mailaselised** — *Scrophulariaceae*, lk. 211

= Vili neljaks pähklikeseks jagunev. Õisikud ebasarikjad, koondunud lehtede või kõrglehtede kaenlasse männasjalt. Õied ebakorrapärased, enam või vähem selgelt huuljad, punakas- või sinakaslillad. Lehed täiesti või peaaegu terveservalised

68. sugukond **huulõielised** — *Labiatae*, lk. 221

24. (16.) Õied korvõisikutes; putkõied kollased. Lehed enam või vähem hõredalt karedakarvased (r u s e, v õ õ r k a k a r)

82. sugukond **korvõielised** — *Compositae*, lk. 268

— Õisikud teistsugused. Lehed paljad või liht- või kõrvekarvased 25

25. Õied ebakorrapärased (kuni huuljad), väikesed kuni suured. Lehed paljad või lihtkarvased 26

— Õied korrapärased 27

26. Sigimik juba õitsemisajal sügavalt 4-hõlmaline; vili jaguneb neljaks üheseemneliseks osaviljaks

68. sugukond **huulõielised** — *Labiatae*, lk. 221

— Sigimik terve; vili — harilikult kupar paljude seemnetega

66. sugukond **mailaselised** — *Scrophulariaceae*, lk. 211

27. Õied valged, väikesed. Õietupp sügavalt kahelõhene. Kroonlehti ja tolmukaid 2. Vili pirnjas, haakjate harjastega. Õrn metsataim (n õ i a k o l d)

34. sugukond **pajulillelised** — *Onagraceae*, lk. 158

— Õied roosakad, keskmise suurusega. Tupp ja kroon 5 hambaga. Tolmukaid 4. Rohttaime välislaadiga poolpõõsake (h a r a k k u l j u s)

47. sugukond **kuslapuulised** — *Caprifoliaceae*, lk. 184

= Õied rohelised, väikesed. Lehed paljad või kõrvekarvased 28

28. Lehed paljad. Varakevadel õitsev metsataim (s e l j a r o h i)

29. sugukond **piimalillelised** — *Euphorbiaceae*, lk. 154

— Lehed (ja kogu taim) enam või vähem tihedalt kõrvekarvadega kaetud. Suvel õitsevad taimed, peamiselt kultuurmaastikus

97. sugukond **nõgeselised** — *Urticaceae*, lk. 337

29. (2.) Õied üldkatisega ümbritsetud korvõisikutes

82. sugukond **korvõielised** — *Compositae*, lk. 268

— Õied pole korvõisikutes 30

30. Taimed enam või vähem karedakarvased. Vars enamasti ruljas. Lehed terveservalised. Õied sinised, violetjad või valkjad, viietised, liitlehise tupe ja liitlehise, harilikult korrapärase krooniga. Tolmukaid 5. Sigimik ülemine. Õisik noorena enamikul tigujalt keerdunud

64. sugukond **karelehelised** — *Boraginaceae*, lk. 204

— Taimed teistsugused (võivad olla pehmekarvased) . . 31

31. Lehed lineaalsed, juurmise kodarikuna. Õied või õisikud lehitute varbade tippudes 32

— Taimed teistsugused 34

32. Põllu- ja aiaumbrohi. Kõrgus kuni 10 cm. Õied kõrge koonusja põhjaga, kuhu kinnituvad sigimikud. Õiekate valkjas (h i i r e s a b a)

13. sugukond **tulikalised** — *Ranunculaceae*, lk. 91

— Mererandade taimed. Kõrgus kuni 40 cm. Õied õisikutena 33

33. Mererandadel soolase vee mõjupiirkonnas kasvav taim. Õied pruunikad, tähkjas õisikus (r a n d - t e e l e h t)

71. sugukond **teelehelised** — *Plantaginaceae*, lk. 233

— Liivaste niitude, peamiselt rannaniitude taim. Õied roosakad, nutina koos

100. sugukond **tinajuurelised** — *Plumbaginaceae*, lk. 345

34. Lehed lihakad, paljad või punakate näärmekarvadega, asetsevad juurmiselt või vahelduvalt 35

— Lehed pole lihakad 37

35. Lehed tihedalt kaetud punakate näärmekarvadega, rootsulised, juurmise kodarikuna. Õied valged, ühekülgses kobaras. Putuktoidulised rabataimed

89. sugukond **huulheinalised** — *Droseraceae*, lk. 313

— Lehed paksud, paljad, rootsuta, asetsevad juurmiselt või vahelduvalt 36

36. Lehed pealt kleepuvad, üleni paljad, rullunud servaga, juurmise kodarikuna. Õied keskmise suurusega, kannusega, üksikult. Kroon 5 tipmega, violetne või valge; tupp 2- või 5-jagune. Tolmukaid 2. Putuktoidulised sootaimed (v õ i p ä t a k a s)

67. sugukond **vesihernelised** — *Lentibulariaceae*, lk. 220

— Lehed liudjalt nõgusad, ripsmelise servaga, tiheda sibulakujulise kodarikuna (õisikuraol vahelduvalt), või lehed ruljad ja poolruljad, täiesti paljad, asetsevad vahelduvalt. Kuivade kasvukohtade taimed

17. sugukond **paksulehelised** — *Crassulaceae*, lk. 106

37. Lehed alusel vart ümbritseva tupesarnase tõrvega (vt. III tahvel, 2). Õied väikesed, lihtsa liitlehise 3—6-tipmelise õiekattega

99. sugukond **tatralised** — *Polygonaceae*, lk. 337

— Lehed ilma tõrveta 38

38. Õied kinnituvad näilikult lehelaba alusele (418. joon.), väikesed. Lehed kitsassüstjad, rootsuta. Poolparasiit Eesti loodeosa puisniitudel

90. sugukond **linalehikulised** — *Santalaceae*, lk. 314

— Õite kinnitumisviis teistsugune. Lehed sulgroodsed, harvemini ühe rooga. Enam või vähem harilikud taimed . . . 39

39. Õied korrapärased 43

— Õied enam või vähem ebakorrapärased 40

40. Taimed õrnad, läbikumavate vartega, võrdlemisi suured. Õied kollased, kannusega. Kupar lihakas, piklik, avaneb järsku, puistates seemned laiali

40. sugukond **lemmaltsalised** — *Balsaminaceae*, lk. 164

— Taimed pole läbikumavate vartega ega lihaka kupraga 41

41. Õiekroon lahklehine, enamasti lilla, kannusega. Vili — kupar. Lehtede alusel abilehed

78. sugukond **kannikeselised** — *Violaceae*, lk. 260

— Õiekroon liitlehine (lahklehise kroonjalt värvunud tupe tõttu võib näida lahklehisena) 42

42. Õiekroon peaaegu korrapärane kuni huuljalt ebakorrapärane, enamasti viie, harvemini nelja tipmega. Õietupp roheline, samuti liitlehine, nelja või viie tipmega. Tolmukaid 2—5

66. sugukond **mailaselised** — *Scrophulariaceae*, lk. 211

— Õied väikesed, kobarjais õisikuis, kannuseta, viietised. Tupp ja kroon üht ja sama värvi — sinised, violetjad, roosad või valkjad; tupp lahklehine. Tolmukaid 8. Lehtedel nähtav üks rood

37. sugukond **vahulillelised** — *Polygalaceae*, lk. 161

43. Õiekate lihtne, vähe märgatav, rohekas või violetne . . 44

— Õiekate kaheli, tupe ja krooniga (mõnikord harva kroonlehed puuduvad) 47

44. Õied violetsed, üksikult keskmiste lehtede kaenlas. Lehed pisut lihakad, varrel tihedalt asetsevad, ülalpool vahelduvalt, allpool vastakult (r a n n i k a s)

101. sugukond **nurmenukulised** — *Primulaceae*, lk. 346

— Õied rohekad, õisikuis 45

45. Tolmukaid üle 10; tolmukad ja pikajalaline emakas ümbritsetud peekrikujulise moodustisega (vt. 125. joon.). Lehed vahelduvad või osalt männastena, harva ka vastakud. Taimed piimmahlaga (p i i m a l i l l)

29. sugukond **piimalillelised** — *Euphorbiaceae*, lk. 154

— Tolmukaid kuni 10. Taimed piimmahlata. Õied rohekaskollased või rohelised 46

46. Lehed rootsulised, terveservalised. Õiekate korrapärane, kilejas, 3—5-hõlmaline. Haruldased tulnuk-umbrohud

95. sugukond **rebasheinalised** — *Amaranthaceae*, lk. 335

— Lehed enamasti lühirootsulised, vahel istuvad, terve kuni suurehambalise servaga, mõnikord peaaegu hõlmised. Päris-õiekate puudub (seda asendavad siis kaks kolmnurkjat kandelehekest) või on ebakorrapärane ning kilejas või korrapärane ning rohtne või lihakas. Rannikutaimed, umbrohud ja kultuurtaimed

94. sugukond **maltsalised** — *Chenopodiaceae*, lk. 330

47. Õiekroon lahklehine 54

— Õiekroon liitlehine 48

48. Varred vääduvad või (toe puudumisel) maapinnal lamavad. Lehed nooljad. Õied lehterja, peaaegu terveservalise valge või roosaka krooniga

62. sugukond **kassitapulised** — *Convolvulaceae*, lk. 203

— Varred pole vääduvad. Õied teistsugused 49

49. Tolmukate pead tipu poole aheneva kuhiku taoliselt kokku kasvanud. Õiekroon ratasjas, violetne või valge

65. sugukond **maavitsalised** — *Solanaceae*, lk. 209

— Tolmukaid 2—8, nende pead pole kokku kasvanud või on ainult alusel koos 50

50. Kõik lehed juurmised. Õied üksikult või sarikana või kobarana; tolmukaid 5 (n u r m e n u k k, n õ m m k a n n)

101. sugukond **nurmenukulised** — *Primulaceae*, lk. 346

— Lehti varrel ka kõrgemai 51

51. Kollakasvalgete kroonlehtede tipud algul ülal liitunud, hiljem vabad. Õied tihedate tähkadena (r a p u n t s e l)

80. sugukond **kellukalised** — *Campanulaceae*, lk. 264

— Kroonlehtede tipud pole ka noorelt liitunud 52

52. Õied kollakad lillade roodudega (k o e r a - p ö ö r i r o h i) või valged, lehterjad ja kuni 8 cm pikad; vili siis tugevate ogadega kaetud (o g a õ u n). Prahipaikade taimed

65. sugukond **maavitsalised** — *Solanaceae*, lk. 209

— Õied teistsugused. Vili pole ogadega 53

53. Õiekroon kellukjas, 5-tipmeline või kuni aluseni viieks lõhestunud, sinine või violetne

80. sugukond **kellukalised** — *Campanulaceae*, lk. 264

— Õied väikesed, valged, kobaras. Õieraod põlvjalt ülespoole paindunud, kandelehekesega (r a n d p u n g)

101. sugukond **nurmenukulised** — *Primulaceae*, lk. 346

54. (47.) Tupp- ja kroonlehti 4; tolmukaid enamasti 6, harva vähem

75. sugukond **ristõielised** — *Cruciferae*, lk. 239

— Õieosade arv teistsugune 55

55. Tolmukaid kuni 10 või õied ainult emakaga 56

— Tolmukaid 12 või rohkem 61

56. Kõik lehed juurmised. Tolmukaid 10. Õied valged, roosakad või rohekad, üksikult või kobarana, mõnikord longus

84. sugukond **uibulehelised** — *Pyrolaceae*, lk. 307

— Lehti varrel ka kõrgemal 57

57. Kroonlehti 4. Tolmukaid 8. Sigimik alumine, väga pikk (näib õieraona). Õied roosakaslillad, kollased või valged. Alumised lehed sageli vastakud

34. sugukond **pajulillelised** — *Onagraceae*, lk. 158

— Kroonlehti 5 58

58. Tolmukaid 5. Õied sinised või valkjad 59

— Tolmukaid 10 60

59. Õied keskmise suurusega, sinised, hõredas õisikus. Põllukultuur (h a r i l i k l i n a)

26. sugukond **linalised** — *Linaceae*, lk. 151

— Õied väikesed, alusel liitunud kroonlehtedega, sinised, keraja nutina, mida alusel ümbritsevad rohelised kõrglehed. Liivaste

kasvukohtade taim (s i n i n u k k). Valkjad õied tihedas tähasarnases õisikus. Peamiselt metsataim (r a p u n t s e l)

80. sugukond **kellukalised** — *Campanulaceae*, lk. 264

60. Emakas ühe kaelaga (selgesti märgatav ka noortes õites). Õied sageli longus, rohekad või roosad

84. sugukond **uibulehelised** — *Pyrolaceae*, lk. 307

— Emakas kahe kaelaga (noortes õites pole need hästi märgatavad). Õied püstised, valged või kollased

18. sugukond **kivirikulised** — *Saxifragaceae*, lk. 107

61. (55.) Kõik lehed vahelduvad. Õied kollased. Tolmukaid ja emakaid palju. Õietupp lahklehine (t u l i k a s)

13. sugukond **tulikalised** — *Ranunculaceae*, lk. 91

— Osa lehti vahelduvad, osa vastakud või 3-kaupa männastes. Õied lillakaspunased, tolmukaid 12, emakaid 1, õietupp liitlehine (k u k e s a b a)

33. sugukond **kukesabalised** — *Lythraceae*, lk. 157

62. (1.) Lehed sõrmroodsed, enamasti vahelduvad . . . 63

— Lehed kaar- või rööproodsed või nii pikad ja kitsad, et roode pole palja silmaga hästi märgata 70

63. Lehed suured, alt hallikad kuni valged, ilmuvad pärast taime õitsemist (õisikuid kandvate varte lehed on rootsutud, süstjad, sageli väikesed, soomusjad) (p a i s e l e h t, k a t k u - j u u r)

82. sugukond **korvõielised** — *Compositae*, lk. 268

— Lehed väiksemad, alt pole hallikad, olemas juba taime õitsemise ajal 64

64. Lehed terveservalised, laineerjad, nahkjad, maaligidased. Õied varakevadised, kolmetised, punakaspruunid, samuti maaligidased

52. sugukond **tobiväädilised** — *Aristolochiaceae*, lk. 193

— Lehed pole terveservalised 65

65. Õied väikesed, sinised, ebakorrapärased. Lehed jämedatäkilise servaga kuni peaaegu hõlmised, väikesed. Umbrohuna peamiselt Saaremaal (h õ l m l e h i n e m a i l a n e)

66. sugukond **mailaselised** — *Scrophulariaceae*, lk. 211

— Õied mitmesuguse suurusega, valged, kollased, rohekad või lillakasroosad 66

66. Õied väikesed kuni suured, lillakasroosad. Lehed täkilise servaga ja nõrgalt hõlmised. Prahipaikade taimed või metsistuvad aia-ilutaimed

25. sugukond **kassinaerilised** — *Malvaceae*, lk. 149

— Õied väikesed või keskmise suurusega, valged, kollased või rohekad. Peamiselt niidutaimed 67

67. Õied keskmise suurusega, kollased; tolmukaid ja emakaid palju

13. sugukond **tulikalised** — *Ranunculaceae*, lk. 91

— Õied valged või kollakasrohelised; tolmukaid 4—10, emakaid 1 (ühe või kahe kaelaga) 68

68. Lehed kilpjad, jämedatäkilise servaga. Õied kollakasrohelised, viietised, emakakaelu 2. Haruldane soiste metsade ja lodude taim läänesaartel (vesipaunikas)

46. sugukond **sarikalised** — *Umbelliferae*, lk. 168

— Lehed ümarneerjad või talbjad. Õied neljatised või viietised. Enamikus harilikud metsa- ja niidutaimed 69

69. Õied väikestes nuttides, kollakasrohelised. Õiekate liitlehine, tipmeid 4 + 4. Tolmukaid 4. Emakas ühe kaelaga, mis kinnitub sigimiku küljele (kortsleht)

22. sugukond **roosõielised** — *Rosaceae*, lk. 111

— Õiekate lahklehine, kaheli ja viietine või ühekordne ja neljatine. Tolmukaid vastavalt 10 või 8. Emakas kahe kaelaga. Õisikud teistsugused

18. sugukond **kivirikulised** — *Saxifragaceae*, lk. 107

70. (62.) Lehed kaarroodsed 71
— Lehed rööproodsed või harjasjad, niitjad või torujad . 83
71. Lehed vastakud või männases 72
— Lehed vahelduvad või juurmised 78
— Suurem osa lehti juurmised, varrel üks rootsuta leht; lehed ümar- või piklikneerjad. Õied varte tipul viietised, valged, hilissuvel

19. sugukond **ädalalillelised** — *Parnassiaceae*, lk. 109

72. Lehed ühe või mitme männasena (ussilakk, kirju liilia)

111. sugukond **liilialised** — *Liliaceae*, lk. 374

— Lehed vastakud 73
73. Väikesed tumedad õied varre tipul nelja valge kroonlehetaolise kõrglehega ümbritsetud. Lehed munajas-elliptilised, rootsutud. Rohttaime välislaadiga poolpõõsake (kukits)

45. sugukond **kontpuulised** — *Cornaceae*, lk. 166

— Õied pole kroonlehetaoliste kõrglehtedega ümbritsetud 74
74. Kroonlehti 4 või 5. Tolmukaid 4, 5, 10 või palju . . . 75
— Õied teistsuguse ehitusega 77
75. Õiekroon liitlehine 76
— Õiekroon lahklehine. Õied valged, lillakasroosad või roosakaspunased

93. sugukond **nelgilised** — *Caryophyllaceae*, lk. 315

76. Õied kollased, ebakorrapärased (pärdiklill)

66. sugukond **mailaselised** — *Scrophulariaceae*, lk. 211

— Õied sinised, violetsed või roosad, korrapärased

58. sugukond **emajuurelised** — *Gentianaceae*, lk. 199

77. Õied korrapärased, kolmetised. Kaldaveetaimed, mis mõnikord kuivale jäävad

103. sugukond **konnarohulised** — *Alismaceae*, lk. 362

— Õied ebakorrapärased, sageli kannusega; üks õiekattelehtedest moodustab allapoole suundunud kahe- või kolmehõlmalise huule

115. sugukond **käpalised** — *Orchidaceae*, lk. 389

78. (71.) Kõik lehed juurmise kodarikuna 79
— Lehti varrel ka kõrgemal 80
79. Lehelabad munajad, süstjad või nooljad. Õied kolmetised, pöörisjates õisikutes

103. sugukond **konnarohulised** — *Alismaceae*, lk. 362

— Lehelabad kitsad. Õied tillukesed, neljatised, pika varvaga tähkjates õisikutes

71. sugukond **teelehelised** — *Plantaginaceae*, lk. 233

80. Õied viietise liitlehise krooniga, koondunud korvõisikuks. Niidutaim (mustjuur)

82. sugukond **korvõielised** — *Compositae*, lk. 268

— Õied pole korvõisikutes 81
81. Õiekate korrapärane või puudub 82
— Õiekate tugevasti ebakorrapärane, lihtne, lahklehine, tavaliselt valkjas või punakas. Üks õiekattelehtedest moodustab

— Vars umbne, säsikas, kolmekandiline või ruljas. Lehed harilikult suletud tuppedega. Õiekate puudub täiesti või selle asemel on karvad; iga õis asetseb kandesoomuse kaenlas

116. sugukond **lõikheinalised** — *Cyperaceae*, lk. 400

VI TABEL

Roheliste lehtedeta taimed

1. Taimed täiesti lehtedeta. Vars niitjas, väänduv, kahvatu. Õied pusadena

69. sugukond **võrmilised** — *Cuscutaceae*, lk. 232

— Taimed vähemärgatavate lehtedega. Vars püstine, kahvatu või roheline 2

2. Taimed tugevasti harunenud. Lehed vahelduvad, kilejate soomusekestena, mille kaenlast väljuvad kimpudena lühikesed niitjad harud — kladoodid (a s p a r)

111. sugukond **liilialised** — *Liliaceae*, lk. 374

— Taimed teistsugused 3

3. Varre ja harude sõlmekohad ümbritsetud hambulise tupega, mis on moodustunud soomusjate lehtede liitumisel

4. sugukond **osjalised** — *Equisetaceae*, lk. 76

— Vars ei ole ümbritsetud hambulise tupega 4

4. Lehed soomusjad, varrel vahelduvalt (suured rootsulised lehed ilmuvad pärast taime õitsemist). Õied üldkatisega ümbritsetud korvõisikutes. Taimed kahvatud, rohekad või punakad (p a i s e l e h t, k a t k u j u u r)

82. sugukond **korvõielised** — *Compositae*, lk. 268

— Taimed teistsugused 5

5. Taimed rohelised 6

— Taimed pole rohelised, vaid kollakad, pruunikad või lillakad. Lehed soomusjad, vahelduvad 8

6. Varred rohelised, harunemata, nende alusel kahvatud soomuse- või tupekujulised leherudimendid. Õied väikesed, ilmetud, õisikuteks koondunud. Niiskete kasvukohtade taimed 7

— Varred rohekad või punakad, sageli harunenud, lülilised, lihakad, lehtedeta (vt. 472. joon.). Mererannataim (s o o l a r o h i)

94. sugukond **maltsalised** — *Chenopodiaceae*, lk. 330

7. Õisikud külgmised. Õiekate korrapärane, 6-leheline. Vili — paljuseemneline kupar (l u g a)

114. sugukond **loalised** — *Juncaceae*, lk. 383

— Õisikud tipmised. Õiekate karvadest või harjastest. Vili — pähklike (a l s s, j ä n e s v i l l, k a i s e l, s e p s i k a s)

116. sugukond **lõikheinalised** — *Cyperaceae*, lk. 400

8. Õiekate koosneb ühetaolistest lehtedest. Vars õitsemisajal longus. Vahakollane metsataim

85. sugukond **seenlillelised** — *Monotropaceae*, lk. 339

— Kõik õiekattelehed pole ühetaolised — õied huuljad . . 9

9. Õietupp puudub. Alumine õiekatteleht huuletaoline, teistest suurem. Sigimik alumine (p e s a j u u r, k o r a l l j u u r, p i s i k ä p p)

115. sugukond **käpalised** — *Orchidaceae*, lk. 389

— Õietupp olemas, õiekroon 2-huuleline. Sigimik ülemine . 10

10. Taim punakas. Õied ühekülgses longus kobaras. Ülahuul pole pügaldunud (k ä o p ä k k)

66. sugukond **mailaselised** — *Scrophulariaceae*, lk. 211

— Taimed kollakad või pruunikad. Õied mitmekülgses püstises tähas. Ülahuul pügaldunud

70. sugukond **soomukalised** — *Orobanchaceae*, lk. 232

1. HÕIMKOND SÕNAJALGTAIMED — *PTERIDÓPHYTA*

1. sugukond **kollalised** — *Lycopodiáceae*

1. Vars tõusev või püstine, harkjalt ühepikkusteks osadeks korduvalt harunev. Eospesi kandvad lehed teiste lehtede sarnased, pole koondunud eospeadeks

1. perekond **ungrukold** — *Hupérzia* Bernh.

— Peavars roomav, kannab lühemaid tõusvaid või püstisi külgharusid. Eospesi kandvad lehed tipmise eospeana

2. perekond **kold** — *Lycopódium* L.

1. *a* — *Huperzia selago*; *b* — *Lycopodium inundatum*.

1. perekond **ungrukold** — *Hupérzia* Bernh.

Tõusva või püstise, harkjalt ühepikkusteks osadeks haruneva, tihedalt lehistunud varrega metsataim. Eospesad paiknevad tavalistel varrelehtedel. (1. joon., *a*.) ♃. K. 5—30 cm. VII—X. Varjukais kuuse- ja segametsades. Hajusalt

(harilik) ungrukold — *Hupérzia selágo* (L.) Bernh. ex Schrank et Mart. (*Lycopodium selago* L.)

2. perekond **kold** — *Lycopódium* L.

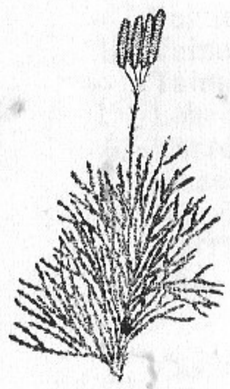

2. *Lycopodium complanatum*.

1. Varreharud lapikud, hõredalt kaetud soomusjate lehtedega. (2. joon.) ♃. P. kuni 1 m. VII—IX. Liivastes männi- ja segametsades. Kohati

vareskold — *Lycopódium complanátum* L. [*Diphasium complanatum* (L.) Rothm.]

— Varreharud ruljad. Lehed pole soomusjad, asetsevad tihedalt 2

2. Lehetipp aheneb pikaks pehmeks karvaks. Eospead 2- või 3-kaupa. (3. joon., *a*.) ♃. P. kuni 1,8 m. VII—IX. Liivastes männi- ja segametsades. Kohati sage

karukold — *Lycopódium clavátum* L.

— Lehetipp ei ahene karvaks. Eospead ühekaupa 3

3. Lehed püstiselt eemalehoiduvad, terveservalised. Eospesi kandvad lehed erinevad teistest lehtedest väga vähe, seetõttu pole eospea ja varreharu vahel selget piiri. (1. joon., *b*.) ♃. P. 3—12 cm. VII—IX. Siirdesoodes, sooniitudel, rabamännikutes, sooservadel, niiskel liiv- ja turbamullal. Harva

sookold — *Lycopódium inundátum* L. [*Lepidotis inundata* (L.) C. Börn.]

— Lehed enam-vähem rõhtsalt eemalehoiduvad, peensaagja servaga. Eospea erineb selgesti teda kandvast varreharust. (3. joon., *b*.) ♃. P. 40—120 cm. VIII, IX. Niisketes kuuse- ja segametsades. Sage

kattekold — *Lycopódium annótinum* L.

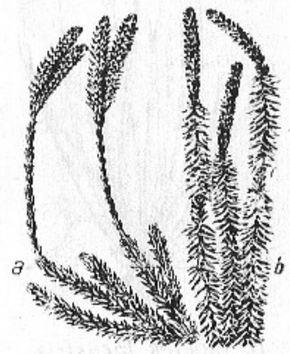

3. *a* — *Lycopodium clavatum*; *b* — *L. annotinum*.

2. sugukond **selaginellilised** — *Selaginelláceae*

1. perekond **selaginell** — *Selaginélla* Beauv.

Peenikese roomava haruneva varrega samblataoline taim. Lehed 1—3 mm pikad, lamedad, terava tipuga; lehtede alusel varakult kuivav keeleke. Sporangiume kandvad lehed pärislehtedest suuremad, koondunud kuni 3 cm pikkusteks eospeadeks harude tipus. (4. joon.) ♃. P. kuni 12 cm. VII, VIII. Soomätastel ja niisketel niitudel, peamiselt Loode- ja Põhja-Eestis. Võrdlemisi harva

koldjas selaginell — *Selaginélla selaginoides* (L.) Link

4. *Selaginella selaginoides*.

5. *Isoëtes lacustris.*

3. sugukond **lahnarohulised** — *Isoëtáceae*

1. perekond **lahnarohi** — *Isóëtes* L.

Väga lühikese mugulataolise varre ja pikkade naaskeljate lehtede kimbuga veesisene taim. Lehed tumerohelised, alusel laienenud, keelekesega, tipus teritunud, hoiduvad vees enamasti püsti. Sporangiumid paiknevad välimiste lehtede alusel koopakeses keelekesest allpool. (5. joon.) ♃. K. kuni 20 cm. VII—IX. Selgeveelistes liivase põhjaga järvedes, peamiselt Ida-Eestis. Harva

järv-lahnarohi — *Isóëtes lacústris* L.

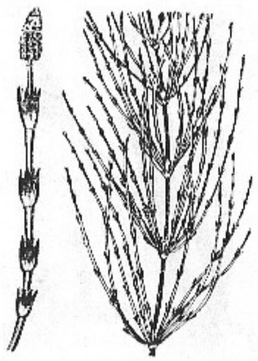

6. *Equisetum arvense.*

4. sugukond **osjalised** — *Equisetáceae*

1. perekond **osi** — *Equisétum* L.

1. Kevadine eospäid kandev võsu kollakas või pruunikas. Suvine võsu roheline . . . 2
— Kõik võsud, nii kevadised kui ka suvised, rohelised 4
2. Kevadine võsu väga pehme, mahlakas, oksteta, närtsib pärast eoste valmimist. Lehtedetuped 8—12 süstja tumepruuni hambaga. (6. joon.) ♃. K. kuni 20 cm. IV, V. Niitudel, puisniitudel, liivakatel ja savikatel nõlvadel, umbrohuna põldudel. Sage

põldosi — *Equisétum arvénse* L.

— Kevadine võsu ei kuiva pärast eoste valmimist, vaid areneb roheliseks männasokstega võsuks 3
3. Lehtedetuped avarad, 12—18 laisüstja terava pruunika hambaga. Viljaline võsu algul oksteta, hiljem lühikeste harunemata männasokstega. (7. joon.) ♃. K. kuni 25 cm. V, VI. Niitudel, puisniitudel, metsades. Sage

aasosi — *Equisétum praténse* Ehrh.

— Lehtedetuped avarad, 2—6 nüri pruuni hambaga. Viljaline võsu algul oksteta, hiljem lühikeste, enamasti harunenud männasokstega. (8. joon.) ♃. K. kuni 30 cm. V, VI. Metsades, raiesmikel, puisniitudel. Võrdlemisi sage

metsosi — *Equisétum sylváticum* L.

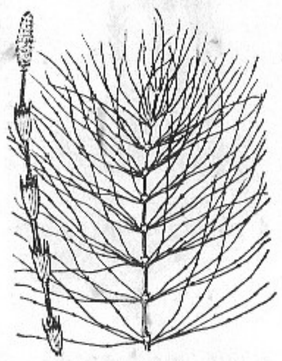

7. *Equisetum pratense.*

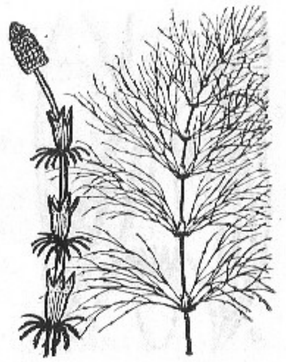

8. *Equisetum sylvaticum.*

4. Vars männasokstega 10
— Vars männasoksteta 5
5. Võsu üheaastane. Vars ruljas, pehme või pisut kare. Eospea tömbi tipuga 6
— Võsu mitmeaastane. Vars kare. Eospea terava tipuga 7
6. Vars pehme, ümar, sile. Männasoksad puuduvad või olemas. Lehtedetuped 15—30 pruuni süstjasnaaskelja hambaga, millel on väga kitsas valge ääris. (9. joon., *a*.) ♃. K. kuni 1,5 m. VI, VII. Soodes ja veekogudes. Sage

konnaosi — *Equisétum fluviátile* L. em. Ehrh. (*E. limosum* L. em. Roth)

— Vars pisut kare, sügavate vagudega. Männasoksad harva puuduvad. Lehtedetuped 6—10 mustja hambaga, millel on lai valge ääris. (9. joon., *b*). Mürgine. ♃. K. kuni 30 cm. VI—VIII. Soodes, veekogude kallastel, niisketel rohumaadel ja märgadel põldudel sage

soo-osi — *Equisétum palústre* L.

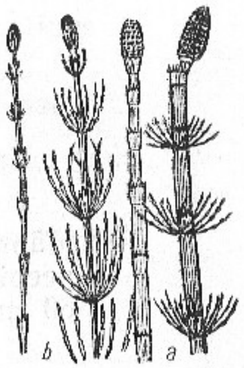

9. *a* — *Equisetum fluviatile; b* — *E. palustre.*

7. Vars kuni 3 mm läbimõõdus. Hambad püsivad kõikidel lehtedetuppedel 9
— Vars 4—6 mm läbimõõdus. Hambad varisevad kas kõigil lehtedetuppedel või ainult varre ülemises osas 8
8. Lehtedetuppede hambad alusel soonisega, varisevad enamasti varakult (säilivad ainult kõige ülemisel tupel), jättes järele korrapäraselt täkilise tupe serva. Vars enamasti oksteta, tume- või kollakasroheline, väga kare. (10. joon., *a*, *b*.) ♃. K. kuni 1 m. V—VIII. Liivastel nõlvadel, teeäärtel, metsades. Kohati

raudosi — *Equisétum hyemále* L.

— Lehtedetuppede hambad sooniseta, püsivad harilikult kõikidel tuppedel (varisemisel jääb tupe serv ebakorrapäraselt rebituks). Vars enamasti oksteta, kahvatu- või hallroheline, väga kare. ♃.

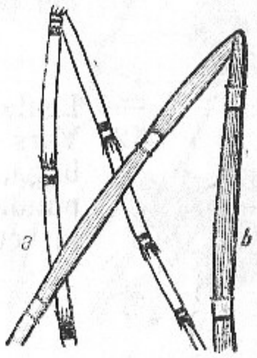

10. *a, b* — *Equisetum hyemale.*

11. *a* — *Equisetum scirpoides*; *b* — *E. variegatum*.

K. kuni 60 cm. V—VIII. Väga haruldane, ainult läänesaartel

karedahambaline osi — *Equisétum trachýodon* A. Braun

9. Varred peened, kuni 1,5 mm läbimõõdus, nõrgad, pisut loogelised, tõusvad või lamavad. Lehtedetuped 3 (4) aegamööda teravaks aheneva hambaga. (11. joon., *a*.) ♃. P. kuni 25 cm. V—VIII. Soistel niitudel, metsastunud nõlvadel; peamiselt Kagu-Eestis. Haruldane

alssosi — *Equisétum scirpoides* Michx.

— Varred kuni 3 mm läbimõõdus, püstised või tõusvad. Lehtedetuped 6—12 järsult naaskeljalt teravneva hambaga. (11. joon., *b*.) ♃. K. kuni 30 cm. V—VIII. Märgadel rohumaadel, jõeorgudes, soodes, märjal liival. Hajusalt

liivosi — *Equisétum variegátum* Schleich. ex Web. et Mohr

10. Männasoksad harunevad omakorda männasjalt. Oksad väga peenikesed, kogu taim õrn ja kahar. (8. joon.) ♃. K. kuni 60 cm. Metsades, raiesmikel, puisniitudel. Võrdlemisi sage

metsosi — *Equisétum sylváticum* L.

— Männasoksad ei harune või harunevad väga vähe . . 11

11. Lehtedetuped 6—10 mustja hambaga, millel lai valge kilejas ääris. (9. joon., *b*.) Mürgine. ♃. K. kuni 30 cm. VI—VIII. Soodes, veekogude kallastel, niisketel rohumaadel ja märgadel põldudel, sage

soo-osi — *Equisétum palústre* L.

— Lehtedetuped rohkem kui 10 hambaga 12

12. Vars sile, väga pehme. Lehtedetuped 15—30 pruuni hambaga, millel väga kitsas valge ääris. Männasoksad mõnikord puuduvad. (9. joon., *a*.) ♃. K. kuni 1,5 m. VI, VII. Soodes ja veekogudes. Sage

konnaosi — *Equisétum fluviátile* L. em. Ehrh. (*E. limosum* L. em. Roth)

— Vars vaoline, kidakestega või ilma. Lehtedetuped enamasti vähema arvu hammastega 13

13. Varrel kidakesed. Lehtedetuppede pruunidel hammastel lai heledam ääris. (7. joon.) ♃. K. kuni 50 cm. Niitudel, puisniitudel, metsades. Sage

aasosi — *Equisétum praténse* Ehrh.

— Vars kidakesteta. Lehtedetuppede mustjatel hammastel kitsas valge ääris. (6. joon.) ♃. K. kuni 40 cm. Niitudel, puisniitudel, liivakatel ja savikatel nõlvadel, umbrohuna põldudel. Sage

põldosi — *Equisétum arvénse* L.

5. sugukond **maokeelelised** — *Ophioglossáceae*

1. Lehe steriilne osa terve, fertiilne osa harunemata, tipus 2 reana asetsevate eospesadega

1. perekond **maokeel** — *Ophioglóssum* L.

— Lehe steriilne osa sulgjalt lõhestunud, fertiilne osa tipus harunenud

2. perekond **võtmehein** — *Botrýchium* Swartz

1. perekond **maokeel** — *Ophioglóssum* L.

Vars väga lühike, maasisene. Leht koosneb steriilsest ja fertiilsest osast. Steriilne osa enam või vähem munajas, terveservaline, järsult aheneva alusega, fertiilse osa alust tupena ümbritsev. Fertiilne osa varretaoline, ulatub steriilsest osast enamasti palju kõrgemale; tema tipus 2 rida eospesi. (12. joon., *a*.) ♃. K. kuni 15 cm. VII, VIII. Niitudel, puisniitudel, põõsastikes. Kohati

(harilik) maokeel — *Ophioglóssum vulgátum* L.

2. perekond **võtmehein** — *Botrýchium* Swartz

1. Steriilne leheosa üldkujult piklik, sulgjalt lõhestunud, noorelt paljas. Fertiilne leheosa varretaoline, tipus liht- kuni kolmelisulgjas . . . 2

— Steriilne leheosa üldkujult kolmnurkne, kahelivõi kolmelisulgjalt jagunenud, noorelt karvane.

12. *a* — *Ophioglossum vulgatum*; *b* — *Botrychium multifidum*.

13. *a — Botrychium lunaria; b — B. matricariifolium.*

Fertiilne leheosa varretaoline, tipus kaheli- või kolmelisulgjas, steriilsest osast üleulatuv . 3

2. Steriilse leheosa sulghõlmad terved, poolkuujad või talbjad, rasvjalt läikivad. Fertiilne leheosa ulatub steriilsest enamasti tunduvalt kõrgemale. (13. joon., *a.*) ♃. K. kuni 30 cm. VII, VIII. Kuivadel niitudel ja puisniitudel, hõredates kuivades okasmetsades ja metsaservadel, liivikuil. Võrdlemisi harilik

kuu-võtmehein — *Botrýchium lunária* (L.) Swartz

— Steriilse leheosa sulghõlmad omakorda sulgjalt lõhestunud. Fertiilne leheosa ulatub steriilsest ainult veidi kõrgemale. (13. joon., *b.*) ♃. K. kuni 20 cm. VI, VII. Kuivadel kinkudel, aasadel, liivikuil, kuivades hõredates okasmetsades. Harva

haruline võtmehein — *Botrýchium matricariifólium* (Retz.) A. Braun ex Koch (*B. ramosum* Asch.)

14. *Botrychium virginianum.*

3. Steriilne leheosa pika rootsuga, mis algab taime alumisest osast. (12. joon., *b.*) ♃. K. kuni 30 cm. VII, VIII. Kuivadel niitudel, kinkudel, nõmmedel, hõredates liivastes metsades ja metsaservadel; peamiselt Ida- ja Kagu-Eestis. Võrdlemisi harva

kummeli-võtmehein — *Botrýchium multifidum* (S. G. Gmel.) Rupr.

— Steriilne leheosa rootsuta või väga lühikese rootsuga, algab taime keskosast. (14. joon.) ♃. K. kuni 45 cm. VII, VIII. Metsades, metsasihtidel, võsastikes, niitudel. Harva

virgiinia võtmehein — *Botrýchium virginiánum* (L.) Swartz

6. sugukond **kilpjalalised** — *Pteridáceae*

1. perekond **kilpjalg** — *Pteridium* Scop.

Risoom pikk, harunev, veidi lapik, must, kummalgi küljel pruuni viltja liistakuga. Lehed suured, pisut jäigad, suvehaljad, väljuvad maa seest üksikult. Lehelaba kolmnurkjas, kaheli- või kolmelisulgjas, hoidub enam või vähem rõhtsalt, pealt tume-, alt heleroheline. Leheroots kollakas, jäme, renjas, laba

pikkune või pikem. Mürgine. ♃. K. keskmiselt 1 m. VII—IX. Kuivades leht- ja okasmetsades, metsaservadel, raiesmikel, teeservadel, võsastikes. Sage

kilpjalg — *Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn

7. sugukond **raunjalalised** — *Aspleniáceae*

1. perekond **raunjalg** — *Asplénium* L.

1. Sulglehekesed ümarad või munajad, täkilise servaga; sageli on neid üle 10 paari. Leheroots labast lühem, tumepruun, läikiv. Lehed pikad, kitsad, pisut jäigad, talvituvad. (15. joon., *b.*) ♃. K. kuni 30 cm. VI—IX. Paepragudes, kivimüüridel; peamiselt Loode-Eestis. Võrdlemisi harva

pruun raunjalg — *Asplénium trichómanes* L.

— Lehekesed lineaalsed või rombjalt äraspidimunajad; neid on vähemal arvul 2

2. Lehed nahkjad, talvituvad, dihhotoomsete lineaalsete lehekestega. Leheroots labast palju pikem, paljas, allpool punakaspruun, ülaosas roheline. (15. joon., *a.*) ♃. K. kuni 15 cm. VII, VIII. Kiviaedadel Loode-Eestis. Väga harva

‡ **põhja-raunjalg** — *Asplénium septentrionále* (L.) Hoffm.

— Lehelaba üldkujult kolmnurkjas või munajas, enamasti kahelisulgjas; viimase järgu osakesed kiilja alusega, tipus ümardunud, täkilise või hambulise servaga. Leheroots labast tunduvalt pikem, alusel tumepruun ning sõkalsoomuste ja näärmekarvadega, ülaosas roheline. Lehed pisut jäigad, tume-tuhmrohelised, talvituvad. (15. joon., *c.*) ♃. K. kuni 15 cm. VI—IX. Paepragudes Lääne-, Loode- ja Põhja-Eestis. Võrdlemisi harva

müür-raunjalg — *Asplénium rúta-murária* L.

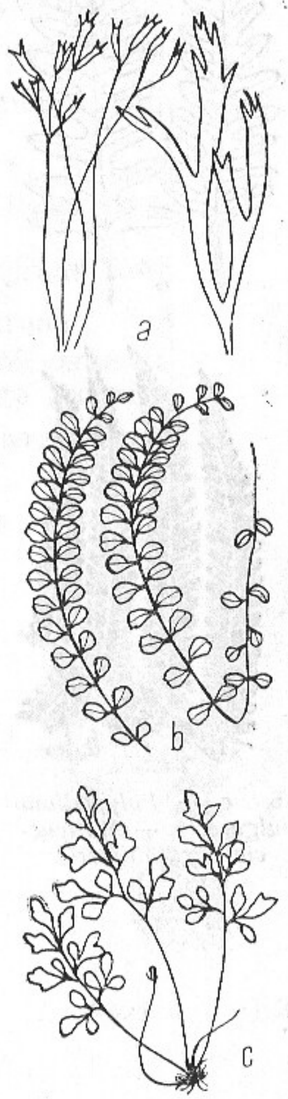

15. *a — Asplenium septentrionale; b — A. trichomanes; c — A. ruta-muraria.*

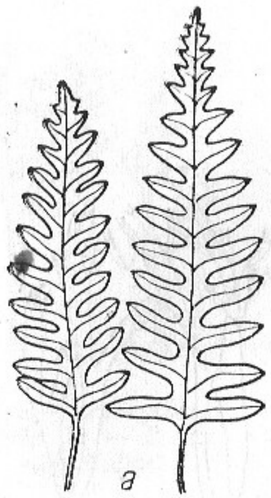

16. *a — Polypodium vulgare; b — Matteuccia struthiopteris.*

8. sugukond **imaralised** — *Polypodiáceae*

1. perekond **imar** — *Polypódium* L.

Risoom pikk, mullas või maa peal roomav. Lehed jäigalt püstised, sulgjagused (lihtlehed), labast lühema rootsuga, nahkjad, paljad, igihaljad; sulghõlmad terve või saagja servaga, asetsevad vahelduvalt, mõnikord peaaegu vastakult. (16. joon., *a*.) ♃. K. 10—30 cm. IV—IX. Rändrahnudel, kiviaedadel, müüridel. Hajusalt

kivi-imar — *Polypódium vulgáre* L.

9. sugukond **sõnajalalised** — *Aspidiáceae*

1. Suured lehed väga lühikese rootsuga, pearao ülemises osas valkjate peenviltjate karvadega; asetsevad korrapärase lehtrina, mille keskele kinnituvad palju väiksemad tumerohelised, hiljem pruunid eospesi kandvad lehed
   3. perekond **laanesõnajalg** — *Matteúccia* Tod.
— Kõik lehed ühesugused; roodudel pole viltjaid karvu (harva esineb harjasjaid karvu) . . 2
2. Lehelaba üleni kaetud pruunide sõkalsoomustega ja pikkade pruunide lüliliste karvadega, lihtsulgjas hõlmiste sulglehekestega
   1. perekond **kiviürt** — *Woódsia* R. Brown
— Lehelaba sõkalsoomusteta, leherootsul enamasti sõkalsoomused olemas 3
3. Lehed lihtsulgjad sulglõhiste või -jaguste lehekestega 4
— Lehed kaheli- või kolmelisulgjad . . . 6
4. Lehed tumerohelised, moodustavad lehtri. Leheroots rohkete sõkalsoomustega (m a a r j a - s õ n a j a l g)
   7. perekond **sõnajalg** — *Dryópteris* Adans.
— Lehed pole lehtrina, võivad aga olla hõreda kimbuna 5
5. Alumised lehekesed enamasti kolmnurkjad, ülemised piklikud. Lehed jäikjad (s u g a - s õ n a - j a l g)
   7. perekond **sõnajalg** — *Dryópteris* Adans.

— Kõik lehekesed süstjad
   5. perekond **soosõnajalg** — *Thelýpteris* Schmid.
6. Esimese järgu sulglehekeste alumine paar järgmistest palju suurem, nii et lehelaba näib koosnevat kolmest osast ja on üldkujult võrdkülgse või võrdhaarse kolmnurga kujuline
   6. perekond **kolmissõnajalg** — *Gymnocárpium* Newm.
— Esimese järgu sulglehekeste alumine paar järgmiste suurune või väiksem 7
7. Alumine sulglehekeste paar järgmistest väiksem. Lehed lehtrina, õrnad, kahelisulgjad, labast 3—4 korda lühema rootsuga
   4. perekond **naistesõnajalg** — *Athýrium* Roth
— Alumine sulglehekeste paar umbes järgmiste suurune . 8
8. Lehed väga õrnad, 10—30 cm pikad, kaheli- või kolmelisulgja laba ja labast lühema väga peenikese hapra rootsuga
   2. perekond **põisjalg** — *Cystópteris* Bernh.
— Lehed suuremad, tugevamad
   7. perekond **sõnajalg** — *Dryópteris* Adans.

1. perekond **kiviürt** — *Woódsia* R. Brown

Lühike risoom tihedalt kaetud vanade lehtede tüügastega. Lehed suvehaljad, kimbuna. Leheroots pruun, läikiv, keskkohas liigesega. Lehelaba üldkujult süstjas, lihtsulgjas, piklikmunajate sulghõlmiste lehekestega, kaetud pruunide sõkalsoomustega ja pikkade pruunide lüliliste karvadega, mistõttu näib pruunikasroheline. (17. joon.) ♃. K. 6—15 cm. VIII, IX. Graniitkividel Loode-Eestis. Väga harva

\+ **ida-kiviürt** — *Woódsia ilvénsis* (L.) R. Brown

17. *Woodsia ilvensis.*

2. perekond **põisjalg** — *Cystópteris* Bernh.

Risoom lühike, jäme, sõkalsoomuste ja vanade lehetüügastega. Lehed suvehaljad, väga õrnad ja õhukesed. Leheroots väga peenike ja habras, sõkalsoo-

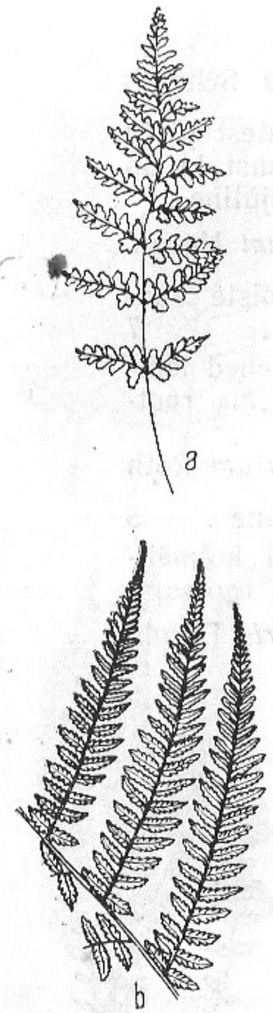

18. *a — Cystopteris fragilis; b — Athyrium filix-femina.*

mustega. Lehelaba üldkujult piklik, kaheli- või kolmelisulgjas. (18. joon., *a.*) Mürgine. ♃. K. 10—30 cm. VII, VIII. Paepragudes, kivimüüridel, rusukalletel. Kohati; sagedam Lääne-Eestis

habras põisjalg — *Cystópteris frágilis* (L.) Bernh.

3. perekond **laanesõnajalg** — *Matteúccia* Tod.

Risoom tugev, püstine, pikkade mustade maaaluste võsunditega, mis on kaetud lihakate alalehtedega. Suured lehed suvehaljad, pehmed, korrapärase lehtrina. Leheroots lühike, mustjaspruun, sõkalsoomustega; leherood ülemises osas peenviltjate karvadega. Lehelaba lihtsulgjas, sulglõhiste lehekestega, mis lehe aluse suunas aeglaselt vähenevad kuni väga väikesteni. (16. joon., *b.*) Eospesi kandvad lehed suurte lehtede lehtri keskel, palju väiksemad, noorelt rohekad, hiljem pruunid, lihtsulgjad, talvituvad. ♃. K. kuni 1,5 m. VII—IX. Metsades, jõgede ja ojade kallastel varjus; ka ilutaimena aedades, parkides, kalmistutel. Võrdlemisi tavaline

(harilik) laanesõnajalg — *Matteúccia struthiópteris* (L.) Tod. (*Struthiopteris filicastrum* All.)

4. perekond **naistesõnajalg** — *Athýrium* Roth

Risoom lühike, jäme, tumedate sõkalsoomustega. Lehed õrnad, lehtrina, suvehaljad. Leheroots alusel laienenud, tumepruun, tihedalt kaetud pruunide sõkalsoomustega, ülalpool kollakas. Lehelaba kahelisulgjas; teise järgu lehekesed sulglõhised või saagja servaga. (18. joon., *b.*) ♃. K. 30—100 cm. VI—IX. Varjukates metsades ja võsastikes. Sage

(harilik) naistesõnajalg — *Athýrium fílix-fémina* (L.) Roth

5. perekond **soosõnajalg** — *Thelýpteris* Schmid.

1. Lehed heterohelised, õrnad, noorena alumiselt pinnalt lühikarvased. Lehelaba üldkujult süstjas; sulglehekeste hõlmad hoiduvad lehekese pearoo suhtes risti. (19. joon., *a.*) Leheroots sõkalsoomusteta. ♃. K. 20—50 cm. VII—IX. Soodes, lodumetsades, kinnikasvavate järvede õõtskamaral. Tavaline

harilik soosõnajalg — *Thelýpteris palústris* Schott [*Dryopteris thelypteris* (L.) A. Gray]

— Lehed tumerohelised. Lehelaba üldkujult pikliksüdajas, pikalt teritunud, karvane. Alumine sulglehekeste paar hoidub allapoole; lehekeste hõlmad lehekese tipu suunas tugevalt kaldu. (20. joon.) Leheroots väheste sõkalsoomustega. ♃. K. 15—30 cm. VII, VIII. Varjukates niisketes metsades. Hajusalt

mets-soosõnajalg (ahtalehine sõnajalg) — *Thelýpteris phegópteris* (L.) Sloss. [*Dryopteris phegopteris* (L.) C. Christ.]

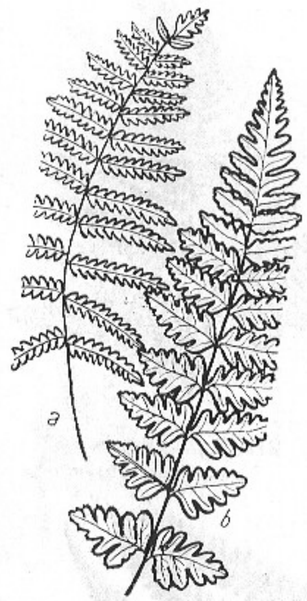

19. *a — Thelypteris palustris; b — Dryopteris cristata.*

6. perekond **kolmissõnajalg** — *Gymnocárpium* Newm.

1. Lehelaba koosneb kolmest peaaegu võrdsest sulgjast osast, seetõttu üldkujult võrdkülgse kolmnurga taoline, õrn, pehme, hoidub enamvähem rõhtsalt. Leheroots peenike, labast palju pikem, ainult alusel üksikute sõkalsoomustega. ♃. K. 10—30 cm. VII—IX. Varjukais metsades. Harilik

harilik kolmissõnajalg — *Gymnocárpium dryópteris* (L.) Newm. (*Dryopteris linnaeana* C. Christ.)

— Ülemine leheosa tunduvalt suurem kui kaks alumist, mistõttu lehelaba üldkujult võrdhaarse kolmnurga taoline. (21. joon.) Lehed tumerohelised, pisut jäigad, näärmekarvadega. Leheroots labast pikem, kollane, alusel tumepruun ja sõkal-

20. *Thelypteris phegopteris.*

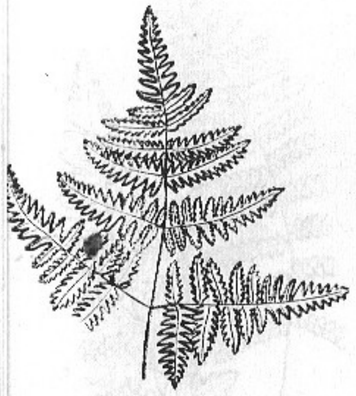

21. *Gymnocarpium robertianum.*

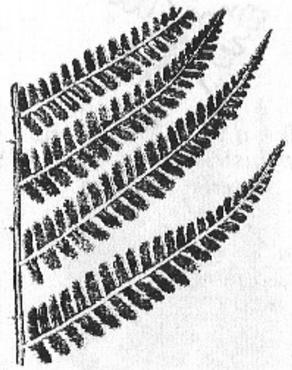

22. *Dryopteris filix-mas.*

soomustega. ♃. K. 10—30 cm. VII, VIII. Paekaldal ja paelõhedes. Kohati

pae-kolmissõnajalg (pae-sõnajalg) — *Gymnocárpium robertiánum* (Hoffm.) Newm. [*Dryopteris robertiana* (Hoffm.) C. Christ.]

7. perekond **sõnajalg** — *Dryópteris* Adans.

1. Lehed lihtsulgjad sulglõhiste või -jaguste lehekestega 2
— Lehed kaheli- või kolmelisulgjad . . . 3
2. Lehed jäikjad, kitsa labaga. Alumised lehekesed lühikese rootsukesega, enam-vähem kolmnurkjad, ülemised rootsukeseta, piklikumad. (19. joon., *b*.) Leheroots kuni laba pikkune, alumises osas tihedalt kaetud sõkalsoomustega. ♃. K. 20—40 cm. VII—IX. Soodes, rabastuvais metsades, rabaservadel. Võrdlemisi harilik

suga-sõnajalg — *Dryópteris cristáta* (L.) A. Gray

— Lehed tumerohelised, moodustavad lehtri. Leheroots labast palju lühem, tihedalt kaetud pruunikate sõkalsoomustega. (22. joon.) ♃. K. kuni 1 m. VII—IX. Varjukais niiskeis segametsades ja võsastikes. Võrdlemisi harilik

maarja-sõnajalg — *Dryópteris filix-mas* (L.) Schott

3. Leheroots alumises osas tihedalt kaetud laiade, ühtlaselt värvunud kahvatupruunide sõkalsoomustega. Lehed kahelisulgjad, helerohelised, püstised; teise järgu sulglehekesed saagja servaga või hõlmised (kõige alumised jagused), ogateravate hammastega. (23. joon., *a*.) Loor paljas. Mürgine. ♃. K. kuni 80 cm. VII, VIII. Metsades ja võsastikes sage

ohtene sõnajalg — *Dryópteris carthusiána* (Vill.) Fuchs [*D. spinulosa* (O. F. Müll.) Watt]

— Leheroots süstjate, teritunud, keskelt tumepruunide, äärest heledamate sõkalsoomustega. Lehed kahelisulgjad sulgjaguste lehekestega või kolmelisulgjad, tumerohelised, allapoole kaarduvad.

(23. joon., *b*.) Loor näärmekarvadega. ♃. K. kuni 1 m. VII, VIII. Varjukates okasmetsades. Kohati

laiuv sõnajalg — *Dryópteris dilatáta* (Hoffm.) A. Gray (*D. austriaca* auct.)

2. HÕIMKOND **PALJASSEEMNETAIMED** — *GYMNOSPÉRMAE*

10. sugukond **jugapuulised** — *Taxáceae*

1. perekond **jugapuu** — *Táxus* L.

Koor pruunikashall, noorelt sile, hiljem pikisuunas lõhenev. Okkad tumerohelised, vahakirmeta, allküljel heledamad, ilma heledate õhulõheribadeta, 1,8—3,5 cm pikad ja 2—2,5 mm laiad, lühikese rootsukesega ja lühikese ogaja tipuga. Vili karikjas, punase lihaka rüüga. (24. joon.) Mürgine. ♄, ♄. K. kuni 10 m. IV, V. Lääne-Eesti mandriosas ja saartel soostunud kuuse-segametsades puude varjus. Harva. Ilupuuna kohati

‡ (harilik) jugapuu — *Táxus baccáta* L.

11. sugukond **männilised** — *Pináceae*

1. Okkad pehmed, 15-kaupa või suuremal arvul männases. Suvehaljad puud
3. perekond **lehis** — *Lárix* Mill.
— Okkad jäigad, 2—5-kaupa männases või ühekaupa pikkvõrsetel. Igihaljad puud . . 2
2. Okkad 2—5-kaupa männases lühivõrse tipul
4. perekond **mänd** — *Pínus* L.
— Okkad ühekaupa pikkvõrsetel, lühivõrsed puuduvad 3
3. Okkad lamedad, alusel ahenevad, oksale kinnitunud ketasja alusega, mis variseb koos okkaga, jättes oksa siledaks. Käbid püstised, lagunevad valmimisel
1. perekond **nulg** — *Ábies* Mill.

23. *a* — *Dryopteris carthusiana*; *b* — *D. dilatata.*

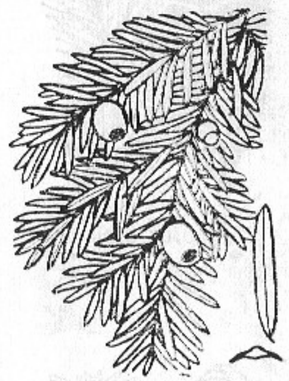

24. *Taxus baccata.*

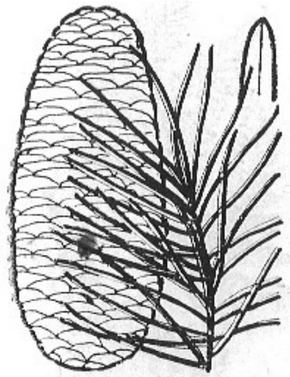

25. *Abies concolor.*

— Okkad enamasti neljakandilised, alusel ahenemata või vähe ahenenud, pruunika laskuva varrekesega, mis okka varisemisel jääb oksa külge, jättes selle karedaks. Käbid rippuvad, varisevad tervena

2. perekond **kuusk** — *Picea* A. Dietr.

1. perekond **nulg** — *Abies* Mill.

1. Okkad 4—8 cm pikad, läiketud, rohelised, teritunud tipuga, noorelt sinihallid, mõnikord kõverdunud, nende mõlemal pinnal õhulõheribad. Käbid 8—14 cm pikad, ovaalsed, lillakad. (25. joon.) Koor hall, noorelt hallikas või oliivroheline. ♄. K. kuni 25 m. Parkides ja aedades. Kohati

△ **hall nulg** — *Abies concolor* (Gord.) Hoopes

— Okkad alla 4 cm pikad, tipul pügaldunud, õhulõheribad ainult alumisel pinnal . . . 2

26. *Abies sibirica.*

2. Okkad pehmed, 1,5—3,5 cm pikad, võrsel katvalt, mitte kaherealiselt. Pungad vähe vaigused. Käbid ovaalsed, 5—8 cm pikad ja kuni 4 cm läbimõõdus, valminult helepruunid. (26. joon.) Koor tumehall, vaigumahutitega. ♄. K. kuni 30 m. Tavalisemaid okaspuid parkides

△ **siberi nulg** — *Abies sibirica* Led.

— Okkad jäigad, 1,5—3 cm pikad, suhteliselt haprad, hõõrumisel tugevasti lõhnavad, võrsel kamjalt kaherealiselt. Pungad tugevasti vaigused, läikivad. Käbid ruljad, 6—10 cm pikad ja 2—3 cm läbimõõdus, pruunid, enamasti tugevasti vaigused. (27. joon.) Koor sile, helehall, rohkete vaigumahutitega. ♄. K. kuni 28 m. Parkides, aedades ja kalmistutel tavaline

△ **palsaminulg** — *Abies balsamea* (L.) Mill.

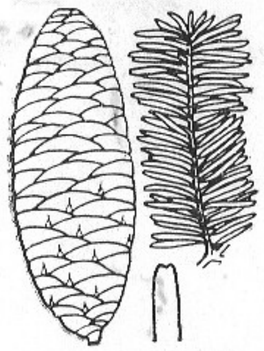

27. *Abies balsamea.*

2. perekond **kuusk** — *Picea* A. Dietr.

1. Ilupuu. Okkad teravalt torkavad, tumerohelised kuni helehallid. Käbid 6—10 cm pikad; viljasoomused rombjad, ebatasase ülemise servaga, enne vilja valmimist veidi eemalehoiduvad. (28. joon., *a*.) ♄. K. kuni 20 m. V, VI. Tavaline

△ **torkav kuusk** (sinikuusk, ilukuusk) — *Picea pungens* Engelm.

— Looduslikult kasvav metsapuu. Okkad vähem torkavad, tumerohelised, läikivad. Käbid 10—15 cm pikad; viljasoomused sileda terava või tömbi tipuga, valmimata käbidel tihedasti üksteisele liibuvad. (28. joon., *b*.) ♄. K. kuni 48 m. V, VI. Sage

harilik kuusk — *Picea abies* (L.) Karst. [*P. excelsa* (Lam.) Link]

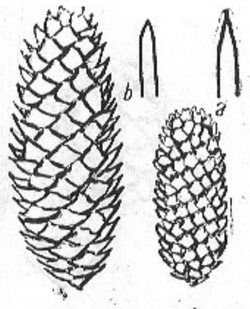

28. *a* — *Picea pungens; b* — *P. abies.*

3. perekond **lehis** — *Larix* Mill.

1. Käbi kattesoomused ei ulatu viljasoomuste vahelt välja (29. joon., *a*). Viljasoomused puitunud, lusikjalt kumerad, välisküljel tihedalt udemelised. Okkad 2,5—5 cm pikad, väga pehmed, sügisel kolletuvad. ♄. K. kuni 38 m. Tavaline pargipuu, sageli metsakultuurina (peeti varem tihti siberi lehiseks; on välislaadilt sellele lähedane)

△ **vene lehis** — *Larix russica* (Endl.) Sabine

— Käbi kattesoomused ulatuvad viljasoomuste vahelt välja (29. joon., *b*). Viljasoomused lainja servaga, välispinnalt pikitriibulised, paljad või pisut karvased. Okkad 1,5—3 cm pikad, väga kitsad, pehmed, püsivad hilissügiseni rohelised. (29. joon., *c*.) ♄. K. 30—40 (50) m. Sageli aedades, parkides ja alleedena, ka metsakultuurina

△ **euroopa lehis** — *Larix decidua* Mill.

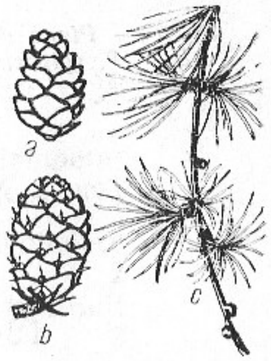

29. *a* — *Larix russica; b, c* — *L. decidua.*

4. perekond **mänd** — *Pinus* L.

1. Okkad 2-kaupa lehetupes. Käbid valminult avanevad 2

— Okkad 5-kaupa lehetupes, sirged, kolmekandilised, igal küljel sinakasvalgete õhulõhetriipudega,

30. *Pinus cembra.*

asetsevad võrsetel tihedalt. Käbid 6—8 cm pikad ja kuni 5 cm läbimõõdus, noorelt lillad, valminult pruunid, mitteavanevad. (30. joon.) Seemned söödavad. Korp hallikaspruun. ♄. K. 10—25 m. V, VI. Ilupuuna parkides ja puiesteedel. Kohati

△ **alpi seedermänd** — *Pinus cémbra* L.

2. Okkad tömpjad, pisut kõverdunud, tumerohelised, mittemärgatavate õhulõheribadega, lühikese tumeda, varakult variseva tupega, asetsevad võrsel väga tihedalt. Käbid istuvad või väga lühikese varrekesega, 2,5—4 (7) cm pikad. (31. joon., *a*.) Korp pruunikashall. ♄, ♄. K. kuni 10 m. V, VI. Ilupuuna aedades ja parkides. Kohati. Sobib liivade kinnistamiseks

△ **mägimänd** — *Pinus múgo* Turra (*P. montana* Mill.)

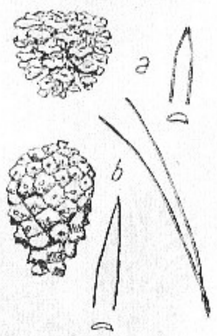

31. *a* — *Pinus mugo;* *b* — *P. sylvestris.*

— Okkad teravad, spiraalselt keerdunud, lamedal pinnal sinakasrohelised, õhulõhetriipudega, kumeral pinnal heledamalt rohelised, helehalli, kuni 5 mm pikkuse püsiva tupega, asetsevad võrsel hõredamalt. Käbid lühikese varrekesega, 3—7 cm pikad. (31. joon., *b*.) Korp ülaosas oranžikaskollane, alumises osas hall. ♄. K. kuni 40 m. V, VI. Laialt levinud metsapuu liivmullal või rabastunud pinnasel

harilik mänd — *Pinus sylvéstris* L.

12. sugukond **küpressilised** — *Cupressáceae*

1. Okkad teravad, 3-kaupa männastes. Vili lihakas, marjataoline, mitteavanev. Kodumaine põõsas või madal puu

1. perekond **kadakas** — *Juniperus* L.

— Okaste asemel tihedasti võrsele liibunud soomusjad lehekesed. Vili valminult avanev väike puitunud käbi. Meil ainult kultuuris

2. perekond **elupuu** — *Thúja* L.

1. perekond **kadakas** — *Juniperus* L.

Teravalt torkavate hallikasroheliste okastega rohkesti harunev põõsas või madal puu. Viljad kerajad, noorelt rohelised, valminult (teisel aastal) sinakasmustad sinaka kirmega, 5—9 mm läbimõõdus. ♄, ♄. K. kuni 12 m (harva rohkem). V. Sage männimetsades, liivikutel, loodudel, karjamaadel ja ka soodes

harilik kadakas — *Juniperus commúnis* L.

2. perekond **elupuu** — *Thúja* L.

Ühekojaline püramiidja või munaja hästi põetava võraga puu või põõsas. Okaste asemel tihedalt võrsele liibunud soomusjad lehekesed, mis hõõrumisel aromaatselt lõhnavad. Käbid 7—13 mm pikad, pruunid, valminult avanevad. ♄, ♄. K. kuni 20 m. Parkides, aedades ja kalmistutel sageli kasvatatav ilupuu ja -põõsas

△ **harilik elupuu** — *Thúja occidentális* L.

3. HÕIMKOND **KATTESEEMNETAIMED** (ÕISTAIMED) — *ANGIOSPÉRMAE*

13. sugukond **tulikalised** — *Ranunculáceae*

1. Valgete õitega veetaimed peenjaguste veesiseste lehtede ja mõnikord ujulehtedega

11. perekond **tulikas** — *Ranúnculus* L. [alamperekond **särjesilm** — *Batráchium* (DC.) A. Gray]

— Maismaal või madalas vees kasvavad veesiseste lehtedeta taimed 2
2. Õiekattelehed varakult varisevad, mistõttu õied näivalt ainult tolmukate ja emakatega 3
— Õiekattelehed püsivad 4
3. Igas õies ainult üks sigimik. Vili — must mari

3. perekond **siumari** — *Actaéa* L.

— Igas õies mitu sigimikku. Koguvili koosneb osapähklikestest

12. perekond **ängelhein** — *Thalictrum* L.

4. Õied sinised või lillad, harva roosad või valged (kurekell) 5
— Õied valged, kollakasvalged või kollased 9
5. Õied korrapärased mitme kannusega, ebakorrapärased ühe kannusega või kiiverjad 6

— Õied kannuseta, korrapärased, pole kiiverjad . . . 8
6. Ülemine õiekatteleht kiiverjas, õied ebakorrapärased
6. perekond **käoking** — *Aconítum* L.

— Õied ebakorrapärased ühe kannusega või korrapärased viie kannusega 7
7. Õied ebakorrapärased, iga õis ühe kannusega. Lehed peenelt sõrmjagused kuni kolmetised
5. perekond **varesjalg** — *Consólida* (DC.) S. F. Gray

— Õied korrapärased, 5 kõverdunud ülespoole suunatud kannusega
4. perekond **kurekell** — *Aquilégia* L.

8. Lehed 3-hõlmalised, juurmised; hõlmad terveservalised ja teritunud tipuga. Õie all 3 väikest tupplehti meenutavat lõhestumata kõrglehte; õied püstised
8. perekond **sinilill** — *Hepática* Mill.

— Lehed sõrmjagused, kolmetised või sulgjad. Õied karvased. Õieraol õiest allpool lõhestunud kõrglehed männasena
9. perekond **karukell** — *Pulsatilla* Adans.

9. Kõik lehed jagunemata, terveservalised, täkilised või madalalt hambulised, süstjad kuni peaaegu lineaalsed või südajad ja neerjad 10
— Vähemalt varrelehed lõhestunud 12
10. Õiekate lihtne, välisküljelt rohekas, seest kollane. Lehed ümarsüdajad või neerjad
1. perekond **varsakabi** — *Cáltha* L.

— Õiekate kaheli — tupe ja krooniga (mõnikord kroon nektaariumidena) 11
11. Õied väikesed, rohekasvalged, ruljalt pikenenud õiepõhjaga. Väike, ainult juurmiste lineaalsete lehtedega umbrohi
10. perekond **hiiresaba** — *Myosúrus* L.

— Õied kollased, õiepõhi ei ole ruljalt pikenenud. Lehed südajad või neerjad, tupplehti 3 (harva 4 või 5), kroonlehti 6—16 (kanakoole) või lehed süstjad kuni lineaalsed ning tupp- ja kroonlehti 5. Niiskete kasvukohtade taimed
11. perekond **tulikas** — *Ranúnculus* L.

12. Õied violetjassinised või määrdunudkollased, ebakorrapärased, kannusja või kiiverja ülemise kroonlehega
6. perekond **käoking** — *Aconítum* L.

— Õied kollased või valged, korrapärased; ülemine õieleht pole kannusjas 13
13. Õiekate lihtne, tupp kroonjas, valge või kollane. Õiekattelehti 5—20. Lehed sõrmjagused kuni kolmetised
7. perekond **ülane** — *Anemóne* L.

— Õiekate kaheli — tupe ja krooniga; mõnikord tupp kroonjas ja kroon nektaariumidena 14
14. Õied kerajad. Kroonjaid tupplehti 10—15, kroonlehed kitsaslineaalsed, meemahutiga
2. perekond **kullerkupp** — *Tróllius* L.

— Õied pole kerajad. Tupp- ja kroonlehti enamasti 5, tupplehed pole kroonjad
11. perekond **tulikas** — *Ranúnculus* L.

1. perekond **varsakabi** — *Cáltha* L.

Harunenud õõnsa varrega ja suurte ümarsüdajate või neerjate juurmiste lehtedega sootaim. Õied kollased, lihtsa õiekattega; kroonjaid tupplehti 5, tolmukaid ja emakaid palju. ♃. K. 15—40 cm. IV, V. Sage kogu Eestis veekogude kallastel, märgadel niitudel ja soodes

(harilik) varsakabi — *Cáltha palústris* L.

2. perekond **kullerkupp** — *Tróllius* L.

Varred püstised. Juurmised lehed sõrmjalt 3—5-jagused, pikarootsulised, varrelehed lühirootsulised. Õied üksikult, kerajad, nõgusate kollaste tupplehtedega; kroonlehed lineaalsed, nektaariumidega. (32. joon.) Tolmukaid ja emakaid palju. ♃. K. 20—50 cm. V. VI. Mandriosas niitudel, puisniitudel, metsaservadel. Sage, läänesaartel haruldasem

(harilik) kullerkupp — *Tróllius europaéus* L.

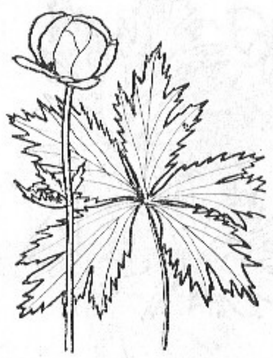
32. *Trollius europaeus.*

3. perekond **siumari** — *Actaéa* L.

Kahelikolmetiste suurte pikarootsuliste lehtedega salumetsataim. Tupplehti 4, varisevad varakult, kroonlehed 4—6 valge kitsa 3 mm pikkuse nektaariu-

33. *Actaea spicata.*

mina. Tolmukaid palju, emakaid üks. Vili — must mari. (33. joon.) Mürgine. ♃. K. üle 50 cm. VI, VII. Sage mandriosa leht- ja segametsades ning puurühmade all puisniitudel

salu-siumari — *Actaéa spicáta* L.

4. perekond **kurekell** — *Aquilégia* L.

Juurmised lehed pikarootsulised, kahelikolmetised; ülemised varrelehed kolmetised. Lehekesed hõlmised, täkilised. Õied longus, viietised, värvilise tupe ja kannusega kroonlehtedega, tumevioletsed, roosad või valged. (34. joon., *a.*) ♃. K. 50—70 cm. VI, VII. Aedades ilutaimena, metsistunult lehtmetsades, võsastikes, teeservadel. Võrdlemisi sage

(harilik) kurekell — *Aquilégia vulgáris* L.

34. *a — Aquilegia vulgaris; b — Consolida regalis.*

5. perekond **varesjalg** — *Consólida* (DC.) S. F. Gray

Lehed peenelt sõrmjagused kuni kolmetised niitjateks osadeks lõhestunud lehekestega. Õied hõredais kobarais, sinakaslillad, kannusega. (34. joon., *b.*). Mürgine. ⊙. K. 20—50 cm. Peamiselt nisu- ja rukkipõldude umbrohi. Harilik

põld-varesjalg (põld-kukekannus) — *Consólida regális* S. F. Gray (*Delphinium consolida* L.)

35. *a — Aconitum napellus; b — A. lasiostomum.*

6. perekond **käoking** — *Aconítum* L.

1. Õied violetjassinised (harva valkjad), viietise kroonja tupega, mille ülemine leht kiiverjalt kumer. Kroonlehed 2 nektaariumina. Vars peaaegu paljas. Lehed sõrmjagused kuni kolmetised. (35. joon., *a.*) Väga mürgine. ♃. K. 50—150 cm. VII—IX. Ilutaimena aedades, parkides, kalmistutel; metsistub. Sage

sinine käoking — *Aconítum napéllus* L. (coll.)

— Õied määrdunudkollased, pikema ja saledama, tipul keerdunud kannusja õielehega. Varred peenekarvased. Lehed sõrmlõhised. (35. joon., *b.*) ♃. K. üle 1 m. VI—VIII. Väga harva metsaservadel, võsastikes

kollane käoking — *Aconítum lasióstomum* Reichenb.

7. perekond **ülane** — *Anemóne* L.

1. Õied kollased. Ühe pikarootsulise juurmise lehega. Varrelehed peaaegu rootsuta, kinnituvad varre ülemisele kolmandikule. ♃. K. 10—30 cm. IV, V. Harilik leht- ja segametsades, põõsastikes, metsaservadel

kollane ülane — *Anemóne ranunculoídes* L.

— Õied valged 2

2. Juurmisi lehti 2—6. Vars ja lehed tihedalt karvased. Varrelehed rootsulised, kinnituvad varre keskpaigast pisut kõrgemale. Õied 3—6 cm läbimõõdus, välispinnalt pisut lillakad, tihedalt kaetud lidus karvadega. Viljad pikkade villkarvadega. ♃. K. 20—50 cm. V, VI. Kuivadel niitudel, loodudel, vallseljakutel, lehtmetsades. Paiguti, eriti Põhja-Eestis

metsülane — *Anemóne sylvéstris* L.

— Juurmisi lehti enamasti üks. Vars paljas või üksikute karvadega. Varrelehed rootsulised, kinnituvad varre ülemisele kolmandikule. Õied 2—3 (3,5) cm läbimõõdus. Viljad paljad. ♃. K. 8—25 cm. IV, V. Sage leht- ja segametsades, võsastikes, metsaservadel

võsaülane — *Anemóne nemorósa* L.

8. perekond **sinilill** — *Hepática* Mill.

Lehed juurmised, 3-hõlmalised, südaja alusega. Õied üksikult, sinised (harva roosad või valged), ilmuvad kevadel enne vastava aasta lehti. Õiekate lihtne, kroonjas. Õie alusel 3 väikest rohelist, tuppe meenutavat kõrglehte. ♃. K. 5—15 cm. IV, V. Salumetsades, puisniitudel, põõsastikes, metsaservadel. Sage

(harilik) sinilill — *Hepática nóbilis* Gars. (*H. triloba* Gilib.)

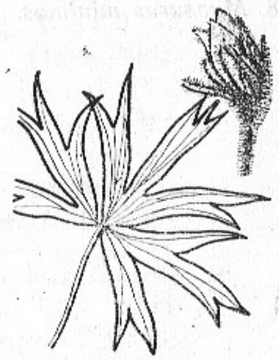

36. *Pulsatilla patens.*

9. perekond **karukell** — *Pulsatilla* Adans.

1. Lehed sõrmjagused kuni kolmetised. Juurmised lehed arenevad pärast taime õitsemist. Õied üksikult, püstised, lihtsa õiekattega, kellukjad, hiljem tähtjalt laiuvad, violetsed. (36. joon.) Viljad tihedalt karvased. ♃. K. 8—30 cm. IV, V. Valgusrikastes kuivades männikutes, liivastel nõlvadel, loometsades. Kohati

palu-karukell — *Pulsatilla pátens* (L.) Mill.

— Lehtede alumine osa sulgjas ebakorrapäraselt sulgjaguste lehekestega, tipmine osa sügavalt jagune. Juurmised lehed ilmuvad peaaegu üheaegselt õitega. Õied üksikult, enamasti longus, kellukjad, violetsed (harva kollakasvalged). (37. joon.) Viljad tihedalt karvased. ♃. K. 10—30 cm. V, VI. Kuivades männikutes, loodudel, liivastel nõlvadel. Suhteliselt sage

37. *Pulsatilla pratensis.*

aas-karukell — *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill.

Karukella liigid annavad omavahel hübriidi *Pulsatilla* × *wolfgangii* Bess., mille lehed on vahepealsete tunnustega. Leidub harva koos vanematega.

38. *Myosurus minimus.*

10. perekond **hiiresaba** — *Myosurus* L.

Kõik lehed juurmised, lineaalsed. Õied üksikult, ruljalt pikenenud õiepõhjaga, mis viljumisel pikeneb kuni 6 cm-ni. (38. joon.) Tupplehed valkjasrohelised, kroonlehed valkjaskollased. ⊙. K. 2—10 cm. IV—VI. Umbrohuna niiskematel põldudel, aedades, kraavides. Kohati

väike hiiresaba — *Myosurus minimus* L.

11. perekond **tulikas, särjesilm** — *Ranunculus* L.[1]

1. Valgete õitega, peenjaguste veesiseste lehtedega veetaimed (veekogu kuivamisel juhuslikult kuivale jäävad). Osapähklikesed ristirõmelised [alamperekond **särjesilm** — *Batrachium* (DC.) A. Gray] 2

— Kollaste õitega maismaa- (ka soo-) taimed, mis ajuti võivad kasvada madalas vees, kust nende ülemised osad välja ulatuvad (alamperekond **tulikas** — *Ranunculus*) 7

2. Ujulehed olemas, mõnikord on neid ainult üks 3

— Ujulehed puuduvad (harva olemas ainult üks) 5

3. Noored viljad täiesti paljad, ka valminud osapähklikesed paljad, kitsa nahkja tiibja servaga (andruga); neid on 40—100. Õiepõhi munajas, karvane. Ujulehed lõhestunud kuni $^2/_3$-ni lehelaba pikkusest või rohkem, sageli puuduvad. Veesisesed lehed kolmeli 3-jagused, niitjate tipmetega, kuni 8 cm pikad. (39. joon., *a.*) Vars suhteliselt jäme (5 mm läbimõõdus), hele. Õied enamasti 12—18 mm läbimõõdus. ⊙, ♃. P. 30—150 cm. V—VIII. Rannikulähedastes vetes ja riimvees Eesti läänerannikul ja saartel sage

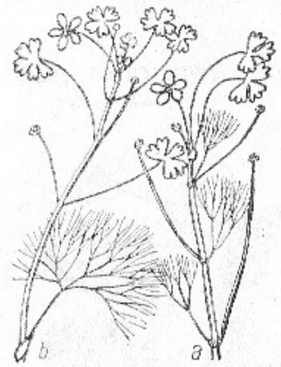

39. *a* — *Ranunculus baudotii*; *b* — *R. aquatilis.*

meri-särjesilm — *Ranunculus baudótii* Godr. (*Batrachium marinum* Fr.)

— Noored viljad karvased (mõnikord õige hõredalt), valminud osapähklikesed pole nahkja tiibja servaga (andruga), enamasti karvased (mõnikord õige hõredalt) . . . 4

4. Viljaraag tavaliselt alla 5 cm pikk, ei ületa lähima ujulehe rootsu pikkust. Ujulehti tavaliselt mitu, ümmargused või poolümmargused, 3—5 hõlmaga (need vahel hambulise servaga). Veesisesed lehed keskmiselt 3 cm pikad, mitmeli kolmeks jagunenud niitjate tipmetega (kuivale jäänud vormidel tipmed pisut laiemad ja heledamad). (39. joon., *b.*) Vars 1—2 mm läbimõõdus. Kroonlehed kuni 10 mm pikad. Osapähklikesi koguviljas keskmiselt kuni 40. ⊙, ♃. P. 30—50 cm. V—VIII. Seisvates või aeglaselt voolavates vetes, soodes. Paiguti tavaline

tume särjesilm — *Ranunculus aquátilis* L. (*Batrachium gilibertii* Krecz.)

— Viljaraag tavaliselt üle 5 cm pikk, sageli pikem kui lähima ujulehe roots. Ujulehed 3—5-hõlmalised, alusel laia nürinurkse väljalõikega, tavaliselt täkiliste hõlmadega. Veesisesed lehed mitmeli niitjalt jagused, ei ole sõlmevahedest pike-

[1] Kõik tulikaliigid on suuremal või vähemal määral mürgised, nagu ka enamik teisi tulikaliste sugukonda kuuluvaid taimi.

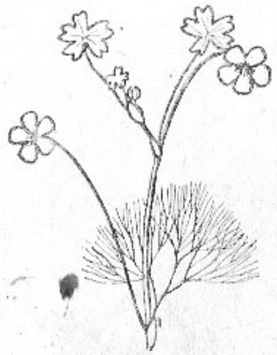

40. *Ranunculus peltatus.*

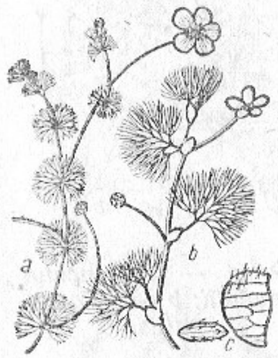

41. *a — Ranunculus circinatus; b, c — R. trichophyllus.*

mad. (40. joon.) Vars kuni 5 mm läbimõõdus. Kroonlehed sageli pikemad kui 10 mm. Osapähklikesi koguviljas keskmiselt kuni 20. ⊙, ♃. P. üle 1 m. IV—VII. Seisvates vetes. Üsna harva

harkjas särjesilm — *Ranúnculus peltátus* Schrank (*Batrachium dichotomum* Schmalh.)

5. Ujulehed puuduvad. Veesisesed lehed üldkujult sõõrjad, varreümbrised tikjalt ühes tasapinnas hoiduvate segmentidega, 1—2 (3) cm läbimõõdus. (41. joon., *a*.) Varred 0,8—1,5 mm läbimõõdus, pikkade sõlmevahedega (enamasti kuni 10 cm või rohkem). Kroonlehed valdavalt alla 10 mm pikad. Osapähklikesed pisut karvased kuni peaaegu paljad. ♃. P. 30—150 cm. VI—VIII. Seisvates ja aeglaselt voolavates vetes, ka meres (riimvees). Sage

sõõr-särjesilm — *Ranúnculus circinátus* Sibth. [*Batrachium foeniculaceum* (Gilib.) Krecz.]

— Lehed tavaliselt üle 3 cm pikad, pole üldkujult sõõrjad, nende segmendid ei asetse ühes tasapinnas. Ujulehed puuduvad või esinevad harva (enamasti on neid siis ainult 1) . . . 6

6. Valmimata viljad täiesti paljad. Osapähklike kitsa andurja palistusega, kuni 1,5 mm pikk. Osapähklikesi koguviljas 40—100. Lehetuped lühikesed, paljad. Ujulehed puuduvad või neid esineb harva üks või kaks. (39. joon., *a*.) ⊙, ♃. P. 30—150 cm. V—VIII. Rannikulähedastes vetes ja riimvees Eesti lääneranniku ja saartel sage

meri-särjesilm — *Ranúnculus baudótii* Godr. (*Batrachium marinum* Fr.)

— Valmimata viljad karvased (mõnikord hõredalt). Osapähklike palistuseta, karvane (mõnikord peaaegu paljas), kuni 2 mm pikk, lapik (41. joon., *c*); koguviljas on neid kuni 30. Ujulehed puuduvad, veesisesed lehed mitmeli peenjagused, 3—5 cm pikad. (41. joon., *b*.) Lehetuped tavaliselt hästi arenenud, nahkjad, enamasti karvased. ♃. P. 30—200 cm. VI—VIII.

Voolavates ja seisvates vetes. Sage

jõgi-särjesilm — *Ranúnculus trichophýllus* Chaix [*R. paucistamineus* Tausch; *Batrachium trichophyllum* (Chaix) Bosch; *B. divaricatum* (Schrank) Wimm.]

7. (1.) Kõik lehed lõhestumata, lineaalsed, süstjad, piklik-elliptilised või südajad ja neerjad, terve, nõrgalt hambulise või täkilise servaga 8

— Lehed sõrmjalt lõhestunud või jagused lihtlehed või kolmetised liitlehed. Mõnikord 1 või 2 juurmist lehte peaaegu lõhestumata, kuid siis kujult neerjad või ümmargused, hambulise servaga 11

8. Lehed südajad või neerjad, läikivad, juurmised pikarootsulised, varrel lühirootsulised. Pärast õitsemist arenevad lehekaenaldes sigisibulad. Juured piklikmunajate mugulatega. Õied üksikult; tupplehti 3, rohelised, kroonlehti 8—12, kuldkollased. (42. joon.) ♃. K. 15—30 cm. IV, V. Võsastikes, kallastel, lehtmetsades, parkides. Sage

kanakoole — *Ranúnculus ficária* L. (*Ficaria verna* Huds.; *R. ficaria* ssp. *bulbifer* Lawalrée)

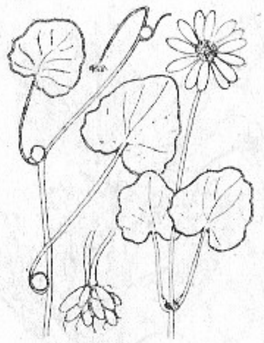

42. *Ranunculus ficaria.*

— Lehed lineaalsed, süstjad või piklik-elliptilised. Juured mugulateta 9

9. Õied suured, 3—4 cm läbimõõdus. Vars püstine. Ülemised lehed rootsutud, alumised rootsulised, süstjad. (43. joon., *a*.) ♃. K. kuni 1 m. VII, VIII. Kallastel, madalas vees, üleujutatavatel niitudel. Sage

suur tulikas — *Ranúnculus lingua* L.

— Õied väiksemad, kuni 3 cm läbimõõdus. Taimed väiksemad, tõusvate või lamavate vartega 10

10. Vars vahel püstine, enamasti tõusev kuni lamav. Alumised lehed kitsas-elliptilised, rootsulised, ülemised kitsassüstjad kuni lineaalsed, peaaegu rootsuta. Õied 0,6—1,8 (2,0) cm läbimõõdus. (43. joon., *b*.) ♃. K. 15—40 cm. VI—VIII. Niisketel niitudel, kallastel, soodes. Sage

sootulikas — *Ranúnculus flámmula* L.

43. *a — Ranunculus lingua; b — R. flammula.*

44. *a* — *Ranunculus reptans*; *b* — *R. sceleratus*.

— Vars nõrk, sõlmede kohalt juurduv. Lehed kitsaslineaalsed, rootsutud. Õied 0,5—0,9 cm läbimõõdus. (44. joon., *a*.) P. 20 cm. VI—VIII. Kallastel, niisketel niitudel, ka mererannal. Kohati

kaartulikas — *Ranúnculus réptans* L.

11. Varre alus muguljalt paksenenud. Juurmised lehed pikarootsulised, kolmetijagused, keskmine hõlm rootsuline, külgmised rootsutud. (45. joon.) Tupplehed allapoole suunatud. ♃. K. 15—30 cm. V, VI. Kuivades liivastes männimetsades, nõlvadel, loodudel, rannaniitudel; peamiselt saartel ja Lääne-Eestis. Paiguti

mugultulikas — *Ranúnculus bulbósus* L.

— Varre alumine osa pole muguljalt paksenenud 12

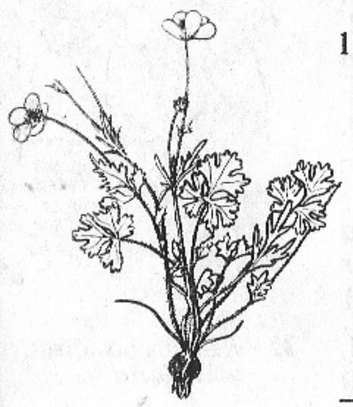

45. *Ranunculus bulbosus*.

12. Tupplehed tagasi käändunud. Õiepõhi kuhikjalt pikenenud. Vars ülaosas tugevasti harunev, püstine, vaoline, õõnes. Lehed rootsuga, juurmised pikarootsulised, kolmeti kuni viieti sõrmhõlmised. (44. joon., *b*.) Tupp- ja kroonlehed varisevad üsna varakult. Osapähklikesed väga lühikese nokaga. ⊙, ⊙. K. 10—40 cm. VI—VIII. Niisketel niitudel, kallastel, rannikutel. Küllaltki sage

mürktulikas — *Ranúnculus scelerátus* L.

— Tupplehed pole tagasi käändunud. Õiepõhi pole kuhikjalt pikenenud 13

46. *Ranunculus repens*.

13. Taim pikkade, sõlmede kohalt juurduvate võsunditega, roomavate või tõusvate vartega. Alumised lehed labast lühema rootsuga, kolmetised, ülemised rootsuta. (46. joon.) Osapähklikesed pika sirge nokaga. ♃. P. 15—40 cm. V—VIII. Niisketel niitudel ja karjamaadel, kraavikallastel, soodes, niisketel põldudel. Väga sage

roomav tulikas — *Ranúnculus répens* L.

— Taimed võsunditeta 14

14. Varred ja lehed paljad või õige hõredalt karvased (mõnikord ka osapähklikesed karvased) 15

— Varred ja lehed karvased 16

15. Juurmisi lehti 1 või 2, ümmargused kuni neerjad, lõhestumata, täkilishambulise servaga (47. joon., *a*). Varrelehed sõrmjagused. Varre alusel 1 või 2 labata lehetuppe. Õiepõhi ja osapähklikesed karvased. ♃. K. 30—50 cm. V, VI. Metsades, puisniitudel, võsastikes, parkides. Sage

metstulikas — *Ranúnculus cassúbicus* L. (coll.)

— Juurmisi lehti 2—6, sõrmjalt lõhestunud või neerjad (47. joon., *b*). Varrelehed sõrmjagused. Varre alusel kuivanud lehekiud. Õiepõhi paljas, osapähklikesed lühikarvased. ♃. K. 15—30 cm. V, VI. Niitudel, puisniitudel, võsastikes, metsaservadel. Sage

kuldtulikas — *Ranúnculus aurícomus* L. (coll.)

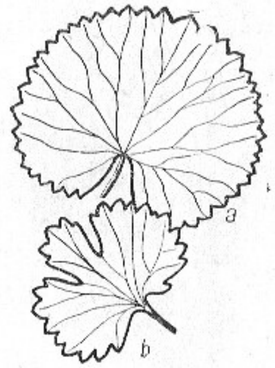

47. *a* — *Ranunculus cassubicus*; *b* — *R. auricomus*.

Mets- ja kuldtulikas annavad hübriidseid ja apomiktilisi pisiliike, selle tõttu leidub neil mitmesuguse ülemineva kujuga juurmisi lehti.

16. Õiepõhi harjaskarvadega 17

— Õiepõhi paljas 18

17. Varred alumises osas rõhtsate, ülaosas lidus karvadega. Lehed sõrmjagused. Õied kuni 2,5 cm läbimõõdus. Osapähklike lühikese (0,5 mm) haakja nokaga. (48. joon., *a*.) K. 25—60 cm. V—VIII. Kuivades segametsades, puisniitudel, nõlvadel, teeservadel. Harilik

mitmeõieline tulikas — *Ranúnculus polyánthemos* L.

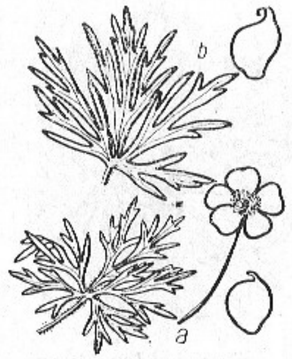

48. *a* — *Ranunculus polyanthemos*; *b* — *R. nemorosus*.

— Varred rõhtsate kollakate karvadega. Lehed jagunevad 3—5 osaks, kaetud lidus karvadega. Õied 3—4 cm läbimõõdus. Osapähklike spiraalselt kõverdunud 1,5 mm pikkuse nokaga. (48. joon., *b*.) ♃. K. 20—50 cm. VI, VII. Peamiselt Saaremaal lehtmetsades ja puisniitudel. Harva

salutulikas — *Ranúnculus nemorósus* DC.

18. Taimed tugeva rõhtsa risoomiga. Juurmised lehed pikarootsulised, sõrmhõlmised. Vars ja lehed tihedamalt karvased kui kibedal tulikal, millega ta sarnaneb. Õieraod pikad, siledad. Osapähklike lühikese haakja nokaga. (49. joon.)

49. *Ranunculus stevenii*.

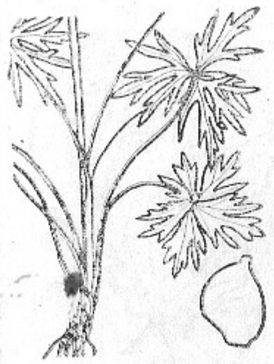

50. *Ranunculus acris.*

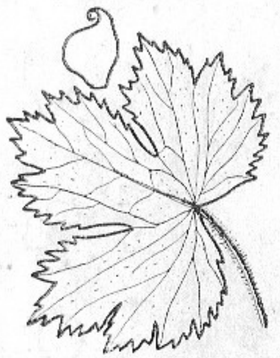

51. *Ranunculus lanuginosus.*

52. *Thalictrum aquilegifolium.*

♃. K. 30—80 cm. V—VII. Metsaservadel, parkides, varemetes. Harva

Steveni tulikas — *Ranúnculus stevénii* Andrz. ex Bess.

— Taimed risoomita 19

19. Vars ja lehed lidus karvadega, harva peaaegu paljad. Lehed sõrmjagused, enam või vähem lineaalsete osadega. Osapähklike lühikese sirge nokaga. (50. joon.) ♃. K. 20—70 cm. V—VIII. Väga sage niitudel, puisniitudel, karjamaadel, teeservadel, aga ka metsades

kibe tulikas — *Ranúnculus ácris* L.

— Varred pikkade rõhtsate karvadega. Lehe alumine pind siidkarvane. Lehed sõrmhõlmised, laiemate hõlmadega. Osapähklike rõngjalt kõverdunud nokaga. (51. joon.) ♃. K. 30—70 cm. V, VI. Peamiselt Kirde-Eesti varjukais lehtja segametsades, võsastikes. Väga harva

villtulikas — *Ranúnculus lanuginósus* L.

12. perekond **ängelhein** — *Thalíctrum* L.

1. Osapähklikesed raolised, rippuvad. Tolmukaniidid ülaosas laienevad, lillad. Liitlehe lehekesed äraspidimunajad või ümmargused, jämedatäkilise servaga, alt sinakasrohelised. (52. joon.) Õied helelillad, harva valged. ♃. K. 40—120 cm. VI, VII. Leht- ja segametsades, metsaservadel, puisniitudel. Peamiselt Eesti mandriosas. Kohati

kurekell-ängelhein — *Thalíctrum aquilegifólium* L.

— Osapähklikesed raotud, püstised. Tolmukaniidid pole ülaosas laienenud 2

2. Lehekesed süstjad kuni lineaalsed, tavaliselt hõlmadeta või ainult mõni neist ühe sisselõikega, 1—10 (keskmiselt 5) mm laiad (53. joon.). Vars kandiline. Õied tihedais pööriseis. Tolmukad kollased. Osapähklike 8—10 pikiroidega. ♃. K. 40—100 cm. VI—VIII. Niisketel niitudel,

metsaservadel, kaldavõsastikes. Peamiselt Lõuna-Eestis, kohati

ahtalehine ängelhein — *Thalíctrum lúcidum* L. (*Th. angustifolium* auct.)

— Lehekesed tavaliselt hõlmised, laiemad (piklikud, äraspidimunajad jne.). Osapähklike 6 pikiroidega 3

3. Tolmukapea terava tipuga. Tolmukad rippuvad, sinakad. Tolmukaniidid õitsemisajal tolmukapeadest pisut pikemad. Lehed kahelisulgjad, 5—20 mm laiuste talbjate või süstjate lehekestega. (54. joon., *a.*) ♃. K. 40—60 cm. VI, VII. Kuivadel niitudel, puisniitudel, metsaservadel. Kohati

liht-ängelhein — *Thalíctrum símplex* L.

— Tolmukapea tömp. Tolmukad püstised, kollased. Tolmukaniidid õitsemisajal tolmukapeadest mitu korda pikemad. Õied lõhnavad. Lehed kaheli- või kolmelisulgjad, 20—35 mm laiuste äraspidimunajate või talbjate lehekestega. (54. joon., *b.*) ♃. K. 40—100 cm. VI, VII. Niitudel, puisniitudel, luhaniitudel, kaldavõsastikes. Harilik

kollane ängelhein — *Thalíctrum flávum* L.

53. *Thalictrum lucidum.*

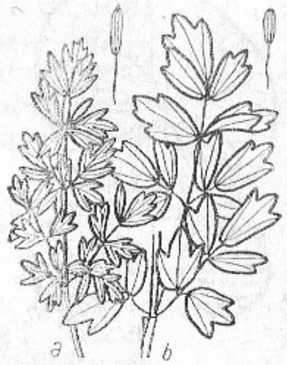

54. *a — Thalictrum simplex; b — Th. flavum.*

14. sugukond **kukerpuulised** — *Berberidáceae*

1. perekond **kukerpuu** — *Bérberis* L.

1. Lehed äraspidimunajad, tipul teritunud, 1,5—3 cm laiad, peensaagja servaga, peenikeste nõeljate hammastega. Lehekimbu alusel lihtne või kolmeharuline astel. Õisik kobarjas, 15—25-õieline. Vili — piklik ruljas punane mari, söödav. (55. joon., *a.*) ♄. K. 1—3 (5) m. V, VI. Metsaservadel, võsastikes, loodudel, ka ilutaimena parkides ja aedades. Sage, eriti Läänе-Eestis

harilik kukerpuu — *Bérberis vulgáris* L.

— Lehed terveservalised, 0,5—2 cm laiad, tipul ümardunud. Lehekimbu alusel lihtsad või kol-

55. *a — Berberis vulgaris; b — B. thunbergii.*

meharulised peenikesed astlad. Õisik vähese-õieline, kännasjas. Vili — korallpunane ovaalne mari. (55. joon., *b*) ♄. K. 1—1,5 m. V, VI. Ilupõõsana aedades ja parkides, sageli punaselehelise teisendina. Sage

△ **Thunbergi kukerpuu** — *Bérberis thunbérgii* DC.

15. sugukond **vesiroosilised** — *Nymphaeáceae*

1. Õied valged, neljatise tupega. Lehe külgrood serva eel üksteisega ühinenud (56. joon., *a*). Leheroots ruljas. Vili üleni kaetud õiekattelehtede ja tolmukate armidega

1. perekond **vesiroos** — *Nymphaéa* L.

— Õied kollased, viietise tupega. Lehe külgrood lehe servani üksteisest lahus (57. joon.). Leheroots ümardunult kolmekandiline või lapik. Vili ainult alusel kaetud õiekattelehtede armidega

2. perekond **vesikupp** — *Núphar* Smith

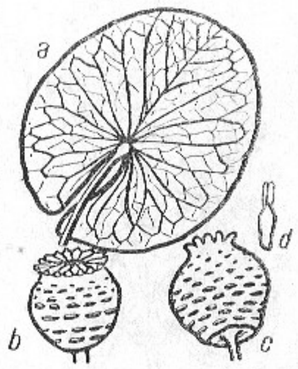

56. *a, b* — *Nymphaea alba; c, d* — *N. candida.*

1. perekond **vesiroos** — *Nymphaéa* L.

1. Sisemised tolmukaniidid tolmukapea laiused või ainult veidi sellest laiemad. Emakasuudme ketas lame või nõrgalt lehterjas, peaaegu sigimiku laiune, helekollane või pisut punakas kuni lillakas; emakasuudme kiiri 9—23. (56 joon., *b*.) Sigimik enamasti kerajas, tolmukad kinnituvad sigimikul peaaegu emakasuudmeni. Seemned 2—3 mm pikad, mustjaspruunid. Tupplehed tõmbi tipuga, väljastpoolt rohelised. ♃. P. 50—250 cm. VI—VIII. Jõgedes, järvedes, tiikides. Harilik

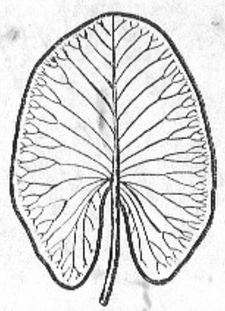

57. *Nuphar luteum.*

✠ **valge vesiroos** — *Nymphaéa álba* L.

— Sisemised tolmukaniidid elliptiliselt laienenud, tolmukapeast 1,5—3 korda laiemad. (56. joon., *d*.) Emakasuudme ketas enamasti lehterjas või nõgus, sigimikust tavaliselt kitsam, kollane, rohekaskollane kuni punane, eriti emakasuudme kiirte osas; viimaseid mitte kunagi rohkem kui 8—14 (16). (56. joon., *c*.) Sigimik enamasti munajas või pudeljas, tolmukad tavaliselt ei kinnitu sigimikul kuni emakasuudmeni. Seemned 3—4 mm pikad, kastan- kuni mustpruunid või marmoreeritud. Tupplehed sageli tanujad (paadikujulised), väljastpoolt pruunika tipuga. ♃. P. 50—160 cm. VI—VIII. Järvedes, ka rabajärvedes, tiikides, jõgedes. Tihti eelmisega koos. Sage

✠ **väike vesiroos** — *Nymphaéa cándida* C. Presl

Valge ja väike vesiroos annavad omavahel hübriidi.

2. perekond **vesikupp** — *Núphar* Smith

1. Õied 4—5 cm läbimõõdus. Emakasuudme ketas keskelt nõgus, pisut lainja või terve servaga, 10—20 kiirega, mis ei ulatu servani. Tupplehed välisküljel ainult aluselt rohelised. Kroonlehed tupplehtedest 3 korda lühemad. Tolmukapead pikliklineaalsed. Lehed 8—22 cm laiad, leheroots kolmekandiline. (57. joon.) ♃. P. 50—260 cm. VI—VIII. Järvedes, tiikides, aeglase vooluga ojades ja jõgedes. Harilik

kollane vesikupp — *Núphar lúteum* (L.) Smith

— Õied 2—3 cm läbimõõdus. Emakasuudme ketas lame või kumer, hambulise või lainja servaga, 8—10 kiirega, mis ulatuvad servani. Tupplehed välisküljelt üleni rohelised. Kroonlehed tupplehtedest 5 korda lühemad. Tolmukapead lühikesed, peaaegu kandilised. Lehed 4—12 cm laiad, alt enamasti siidkarvased. Leheroots lapik. ♃. P. 70—150 cm. VI—VIII. Seisvates vetes, soo- ja rabajärvedes. Kohati

väike vesikupp — *Núphar púmilum* (Timm) DC.

16. sugukond **kardheinalised** — *Ceratophylláceae*

1. perekond **kardhein** — *Ceratophýllum* L.

Juurteta, lehesarnaste risoididega taimed. Varred veesisesed, peenikesed, harunenud, 4—12-kaupa männases, asetsevate lehtedega. Lehed 1 või 2 korda harunenud lineaalsete kuni peaaegu niitjate jäikade hõlmadega, mis alumisel pinnal on tihedalt kaetud lühikeste karedate hambakestega. (58. joon.) Õied

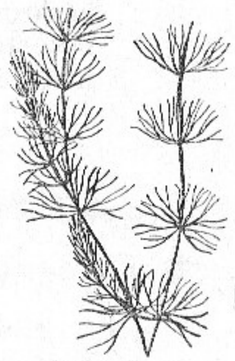

58. *Ceratophyllum demersum.*

ühesugulised, lihtsa 9—12-lehelise õiekattega. Vili ühe ülespoole suunatud ja kahe alusel allapoole käändunud ogaga. ♃. P. 50—100 cm. VII—IX. Mudase põhjaga järvedes, tiikides, kraavides, ka riimvees. Sage

räni-kardhein — *Ceratophýllum demérsum* L.

17. sugukond **paksulehelised** — *Crassuláceae*

1. Lehed tiheda sibulataolise juurmise kodarikuna, õisi kandvatel vartel vahelduvalt. Tupp- ja kroonlehti ning sigimikke 6; tolmukaid kroonlehtedest poole rohkem

1. perekond **liivsibul** — *Jovibárba* Opiz

— Lehed pole tiheda juurmise kodarikuna. Tupp- ja kroonlehti 5, sigimikke 4 või 5, tolmukaid kuni 12

2. perekond **kukehari** — *Sédum* L.

1. perekond **liivsibul** (mägisibul) — *Jovibárba* Opiz (*Sempervivum* L.)

Juurmine lehekodarik tihe, sibulakujuline, koosneb äraspidimunajatest lihakatest lehtedest. Taim paljuneb vegetatiivselt rohkete noorte lehekodarike («sibulate») moodustumise teel. Õisikuvars näärmekarvadega ja süstjate lehtedega. Õied kellukjad, tihedas kännasjas õisikus. Kroonlehed näärmekarvadega, ripsmelise servaga, andurjalt väljaulatuva ripsmelise keskrooga. ♃. K. 10—25 cm. VII, VIII. Peamiselt Kagu-Eesti liivastes männikutes ja nõlvadel. Kohati; kasvatatakse ka kiviktaimlates ja kalmistutel

‡ **võsu-liivsibul** (võsu-mägisibul) — *Jovibárba sobolífera* (Sims) Opiz (*Sempervivum sobolíferum* Sims)

2. perekond **kukehari** — *Sédum* L.

1. Lehed ruljad lineaalsed või poolruljad munajas-soomusjad, alla 5 mm laiad 3

— Lehed üle 5 mm laiad, ümarad, ovaalsed või äraspidimunajad, pole ruljad. Juured muguljalt jämenenud 2

2. Õied punased või roosakaspunased. Varred punakad. Lehed alusel ahenenud, pole varreümbrised. (59. joon., *a*.) ♃. K. 25—60 cm. VII, VIII. Liivasel pinnasel, söötidel; mõnikord ilutaimena. Kohati

verev kukehari — *Sédum teléphium* L. (*S. purpureum* auct.)

— Õied valged või kollakasvalged, harva roosakad. Varred ja lehed mõnikord vahakirmega. Lehed munajad või piklikud, alusel südajalt laienenud, enam-vähem varreümbrised. (59. joon., *c*.) ♃ K. 30—60 cm. VII—X. Kuivadel põldudel, kruusaaukudes, paepealsetel. Kohati

suur kukehari — *Sédum máximum* (L.) Suter

59. *a* — *Sedum telephium*; *b* — *S. album*; *c* — *S. maximum*.

3. Õied kollased, peaaegu raotud, viietised. Lehed munajad, lihakad, 2—5 mm pikad, varrel tihedalt. Varred lamavad või tõusvad. ♃. P. 3—15 cm. VI, VII. Kuivadel loodudel, liival, kividel, müüridel, teeservadel. Sage

harilik kukehari — *Sédum ácre* L.

— Õied valged või roosakad, raolised, viietised. Lehed ruljad, 7—10 mm pikad, varrel hõredamalt. Varred lamavad või tõusvad. (59. joon., *b*.) ♃. P. 7—20 cm. VI—VIII. Loodudel, paekaldal ja paekiviaedadel. Paiguti; peamiselt läänesaartel ja mandri loodeosas

valge kukehari — *Sédum álbum* L.

18. sugukond **kivirikulised** — *Saxifragáceae*

1. Õied viietised, tupe ja krooniga, valged või kollased. Tolmukaid 10

1. perekond **kivirik** — *Saxifraga* L.

— Kroonlehed puuduvad, tupp kroonjas, rohekaskollane, neljatine. Tolmukaid 4 või 8

2. perekond **lepiklill** — *Chrysosplénium* L.

1. perekond **kivirik** — *Saxífraga* L.

60. *a — Saxifraga hirculus; b — S. tridactylites; c — S. adscendens.*

1. Lehed lõhestumata, terveservalised, süstjad. Õisi 1—4, kuldkollased, varre tipul. (60. joon., *a.*) Vars ülaosas, eriti õisiku all, punakaspruunide karvadega. ♃. K. 10—40 cm. VII, VIII. Siirdesoodes, peamiselt mandri idaosas, mujal harvemini

kollane kivirik — *Saxífraga hírculus* L.

— Lehed lõhestunud, sügavalt hambulised või täkilised. Õied valged 2

2. Juurmised lehed ümarneerjad, jämedalt täkilised. Varte alusel väikesed sigipungad. Varrelehed väiksemad, alusel ahenevad. Õied suured, pöörisjas õisikus. (61. joon.) ♃. K. 15—40 cm. V—VII. Niitudel, puisniitudel, nõlvadel, metsaservadel. Ida-Eestis sage, mujal kohati

harilik kivirik (lambapähkel) — *Saxífraga granuláta* L.

61. *Saxifraga granulata.*

— Juurmised lehed talbjad või piklikmõlajad. Sigipungad varte alusel puuduvad 3

3. Kroonlehed 3—4 mm pikad. Tupp kuni kolmveerandini oma pikkusest kokku kasvanud. Juurmised lehed õitsemisajaks enamasti kuivanud. (60. joon., *b.*) ⊙. K. 3—15 cm. V, VI. Kuivadel kinkudel, loodudel, paerähal, põldudel, müüridel. Põhja- ja Lääne-Eestis suhteliselt sage

väike kivirik — *Saxífraga tridactylites* L.

— Kroonlehed 7—10 mm pikad. Tupp kuni poolenj oma pikkusest lõhestunud. Juurmised lehed õitsemisajal enamasti olemas, tiheda kodarikuna. (60. joon., *c.*) ⊙, ⊙. K. 10—25 cm. VI, VII. Paekividel, loodudel; peamiselt põhjarannikul. Harva

püstkivirik — *Saxífraga adscéndens* L.

2. perekond **lepiklill** — *Chrysosplénium* L.

62. *Chrysosplenium alternifolium.*

Lehed ümarneerjad, jämedalt täkilise servaga, pisut lihakad; juurmised lehed varrelehtedest suuremad, pikarootsulised. Õied neljatised, kollased, ümbritsetud rohekaskollaste kõrglehtedega. (62. joon.) ♃. K. 5—15 cm. V. Niisketel kasvukohtadel: ojakallastel, kraavides, allikate lähedal, lodumetsades. Sage eriti mandri idaosas

(harilik) lepiklill — *Chrysosplénium alternifólium* L.

19. sugukond **ädalalillelised** — *Parnassiáceae*

1. perekond **ädalalill** — *Parnássia* L.

Varred püstised, harunemata. Juurmised lehed südajasmunajad, rootsulised. Varrel keskpaigast allpool 1 rootsuta varreümbrine leht. Varre tipul 1 valge õis viietise lahklehise krooni ja sellest poole lühema tupega; kroonlehed tumedamate joontega. Vili — kupar. ♃. K. 10—40 cm. VII, VIII. Soostunud niitudel ja puisniitudel, madal- ja siirdesoodes, lodudes. Sage

(harilik) ädalalill — *Parnássia palústris* L.

20. sugukond **hortensialised** — *Hydrangeáceae*

1. perekond **ebajasmiin** — *Philadélphus* L.

63. *Philadelphus coronarius.*

Pruunikashallide või pruunikate võrsetega põõsas. Lehed munajad kuni elliptilised, 4—10 cm pikad, tipul teritunud, hõredalt jämesaagja servaga. Õied valged, neljatise tupe ja krooniga, kuni 3 cm läbimõõdus, tugevasti lõhnavad, 5—7-õielistes kobarates. (63. joon.) ♄. K. 1,5—3 m. VI. Ilupõõsana aedades ja parkides. Sage

△ **harilik ebajasmiin** — *Philadélphus coronárius* L.

21. sugukond **sõstralised** — *Grossulariáceae*

1. perekond sõstar — *Ríbes* L.

1. Oksad torkavate, kuni 1 cm pikkuste ogadega. Lehed 3—5-hõlmalised, lühirootsulised. Õied viietised, rohekad, 1—3-kaupa. Marjad kerajad või ovaalsed, rohelised, kollased või lillakaspunased, karvased või paljad. ♄. K. 1 (1,5) m. IV, V. Aedades väga sage marjapõõsas. Harva metsistunult teeservadel ja elamute läheduses

karusmari — *Ríbes úva-críspa* L.
[*R. grossularia* L.; *Grossularia reclinata* (L.) Mill.]

— Oksad ogadeta 2

64. *Ríbes aureum.*

2. Õied suhteliselt suured, kuldkollased, lõhnavad. Noored võrsed punakad. Lehed 3-hõlmalised, hõlmad ülaosas hõredalt hambulised. (64. joon.) Marjad mustad või punakaspruunid, maitsvad. ♄. K. 1—2 m. V. Aedades ja parkides sageli ilupõõsana

△ **kuldsõstar** — *Ríbes aúreum* Pursh

— Õied rohelised, kollakas- või punakasrohelised, väiksemad. Noored võrsed hallikad, rohekad või kollakad 3

3. Õiekobarad püstised 4

— Õiekobarad rippuvad 5

65. *a* — *Ríbes alpínum; b* — *R. lucidum.*

4. Emasõisikud (redutseerunud tolmukatega) tavaliselt 3-õielised. Noored võrsed helepruunid, vanemad hallikad. Lehed tumerohelised, pealt hõredalt karvased, keskmine lehehõlm külgmistest pisut pikem. (65. joon., *a.*) Marjad kerajad, punased, lääged. ♄. K. 1,5 (2,5) m. V, VI. Sega- ja salumetsades, rannavallidel. Sage. Kasvatatakse ka hekipõõsana

mage sõstar — *Ríbes alpínum* L.

— Emasõisikud tavaliselt 5—8-õielised. Noored võrsed pruunid, oksad hallid. Lehed pealt paljad (harva hõredalt näärmekarvased), läikivad, keskmine lehehõlm külgmistest tunduvalt pikem. (65. joon., *b.*) Marjad kerajad, punased, ebameeldiva maitsega. ♄. K. kuni 1,5 m. V, VI. Segametsades. Harva

hele sõstar — *Ríbes lúcidum* Kit.

5. Õied punakasrohelised, enamasti 5—10-kaupa. Marjad mustad. Lehed lõhnavad, pealt tumerohelised, paljad, alt heledamad, kollakate näärmetäppidega. ♄. K. 1,5 m. V. Kaldaäärsetes metsades ja võsastikes, niiskemates salumetsades. Paiguti. Marjapõõsana aedades väga sage

must sõstar — *Ríbes nígrum* L.

— Õied kollakasrohelised. Marjad punased. Lehed alt näärmetäppideta 6

6. Lehed 5—9 cm laiad, paljad, harva alumiselt pinnalt karvased. Noored võrsed paljad. Leheroots lehelaba pikkune, karvane. Õisiku- ja õieraod paljad. Mari kerajas, punane, hapu. ♄. K. 1,5 m. V. Marjapõõsana aedades väga sage. Metsistunult väga harva

△ **punane sõstar** (harilik sõstar) — *Ríbes rúbrum* L. (*R. vulgare* Lam.)

— Lehed 2—6 cm laiad, pealt hõredalt, alt tihedalt karvased. Noored võrsed algul karvased, hiljem paljad. Leheroots labast pikem või lühem, tema alusel pikad näärmekarvad. Õisiku- ja õieraod tavaliselt karvased. Marjad kerajad, punased, hapud. (66. joon.) ♄. K. 1,5 m. IV, V. Kohati mandriosa segametsades ja puisniitudel

karvane sõstar — *Ríbes spicátum* Robs.
[*R. pubescens* (Hartm.) Hedlund]

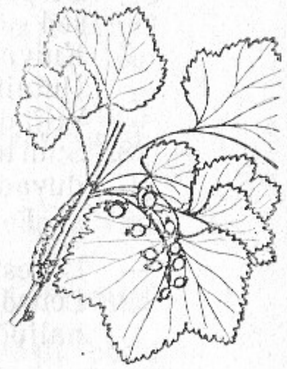

66. *Ribes spicatum.*

22. sugukond **roosõielised** — *Rosáceae*

1. Õiekroon puudub, tupp neljatine. Õied väikesed, rohkearvuliselt nuttidena või kännasjas-pöörisjais õisikuis . . 2

— Õied krooni ja tupega, enamasti suuremad 4

2. Lehed sõrmroodsed, kuni pooleni lehelaba pikkusest lõhestunud enamasti 7—9 hõlmaks. Õied kollakasrohelised, kännasjas või pöörisjas õisikus. Tolmukad steriilsed

18. perekond **kortsleht** — *Alchemilla* L.

— Lehed sulgjad. Õied nuttidena 3
3. Õied tume-purpur- või tume-pruunikaspunased, tolmukaid 4

20. perekond **punanupp** — *Sanguisórba* L.

— Õied rohekad, tolmukaid kuni 30

21. perekond **mustnupp** — *Potérium* L.

4. Rohttaimed või alusel puitunud vartega püsikud . . 20
— Põõsad ja puud 5
5. Õied kollased, välistupega. Madal (1 m) põõsas

14. perekond **põõsasmaran** — *Dasíphora* Raf.

— Õied valged (mõnikord kollakasvalged) või roosad. Välistupp olemas või puudub. Kõrgemad põõsad 6
6. Õiepõhi tugevasti kumer. Kogu-luuvili, enamasti söödav

11. perekond **murakas** — *Rúbus* L.

— Õiepõhi nõgus, sigimik sageli alumine. Viljad teistsugused 7
7. Kuivad kogu-kukkurviljad. Õied rohkearvuliselt õisikutes. Ilutaimedena kultiveeritavad püsikud ja põõsad . . . 8
— Viljad teistsugused 11
8. Suurte sulgjate lehtedega kahekojaline püsik. Abilehed puuduvad

3. perekond **kitse-enelas** — *Arúncus* Adans.

— Lõhestumata kuni sulgjate lehtedega põõsad . . . 9
9. Lehed paaritusulgjad, suurte abilehtedega. Õisik pöörisjas, paljuõieline, lõhnav

4. perekond **pihlenelas** — *Sorbária* A. Braun

— Lehed lõhestumata või hõlmised lihtlehed 10
10. Lehed 3—5-hõlmalised, varakult varisevate abilehtedega. Viljad läikivad, alusel liitunud

1. perekond **põisenelas** — *Physocárpus* Maxim.

— Lehed lõhestumata, saagja servaga. Abilehed puuduvad. Viljad alusel liitumata

2. perekond **enelas** — *Spiraéa* L.

11. Sigimik ülemine. Luuvili 12
— Sigimik enamasti alumine, sellest areneb lihakas või jahukas õunvili (näit. õunapuu, pihlakas), või emakaid on palju ja neist arenevad osapähklikese laadi viljad, mis asuvad õiepõhjast arenenud lihakates viljades lahtiselt (kibuvits) 14

12. Õied rohkeõielistes kobarates, valged, lõhnavad. Tavaline puu või kõrgem põõsas metsades ja võsastikes

25. perekond **toomingas** — *Pádus* Mill.

— Õied väheseõielistes kännastes või üksikult 13
13. Luuvili vahakirmega, luuseeme piklik või ümmargune, rõmeline. Õied lühikestel raagudel, puhkevad enne lehti

23. perekond **ploomipuu** — *Prúnus* L.

— Luuvili ümmargune, vahakirmeta, luuseeme ümmargune. Õied pikkadel raagudel, puhkevad üheaegselt lehtedega

24. perekond **kirsipuu** — *Cérasus* Juss.

14. Vili kerajas, piklik või pudelikujuline, seest karvane, sisaldab kuivi osapähklikesi. Sulgjate lehtedega ogalised madalamad või kõrgemad põõsad

22. perekond **kibuvits** — *Rósa* L.

— Lihakas või jahukas õunvili 15
15. Võrsed lühemate või pikemate asteldega (harva ilma). Lehed enam või vähem hõlmised. Õied männastena. Vili 1—5 luuseemnega, jahukas

10. perekond **viirpuu** — *Crataégus* L.

— Võrsed asteldeta (väga harva asteldega) 16
16. Seemnete tipud ulatuvad viljalihast välja (tupplehtedega varjatud). Lehed terveservalised. Väiksemad põõsad

5. perekond **tuhkpuu** — *Cotoneáster* Med.

— Seemnete tipud ei ulatu viljalihast välja. Enamasti puud või suuremad põõsad 17
17. Õied kobarates. Kroonlehed piklikud või lineaalsed, ühtlaselt aluseni ahenevad, tupplehtedest mitu korda pikemad. Viljad kerajad, mustjad, söödavad

9. perekond **toompihlakas** — *Amelánchier* Med.

— Õied paljuõielistes kännastes või väheseõielistes sarikates. Kroonlehed ovaalsed või ümarad, järsemalt lühemaks või pikemaks pinnukeseks ahenevad 18
18. Õied valged, paljuõielistes kännastes. Lehed sulgjad või hõlmised, harvemini lõhestumata. Õitsevad pärast lehistumist

8. perekond **pihlakas** — *Sórbus* L.

— Õied väheseõielistes sarikates, suuremad, valged või roosad. Õitsevad lehistumise ajal 19

19. Emakakaelad alusel liitunud, tolmukapead kollased. Viljas ei esine kivisrakke

7. perekond **õunapuu** — *Málus* Mill.

— Emakakaelad aluseni vabad, tolmukapead punased. Vili kivisrakkudega

6. perekond **pirnipuu** — *Pýrus* L.

20. (4.) Kahekojaline, kuni 2 m kõrgune püsik pikkade paaritusulgjate liitlehtedega. Õied valged, väikesed, pikkade liitpööristena. Aedade ja parkide ilutaim

3. perekond **kitse-enelas** — *Arúncus* Adans.

— Ühekojalised, enamasti madalamad rohttaimed (mõnikord alusel puitunud) 21
21. Välistupp puudub 22
— Välistupp olemas 24
22. Õied kollased, pikkade peajate kobaratena. Õiekarikas välisküljelt kaetud haakjate harjastega

19. perekond **maarjalepp** — *Agrimónia* L.

— Õied valged (kollakasvalged) või roosakad, teistsugused 23
23. Õied suhteliselt väikesed, paljuõielistes pööristes. Kogu-kukkurvili. Lehed katkestunult sulgjad

17. perekond **angervaks** — *Filipéndula* Mill.

— Õied suuremad, üksikult või väheseõieliste kobarjate ebasarikatena. Kogu-luuvili

11. perekond **murakas** — *Rúbus* L.

24. Emakakael pikk, karvane, selle alumine osa püsib osapähklikesel pika, tipul haakja nokana. Kroonlehed kollased või punakad

16. perekond **mõõl** — *Géum* L.

— Emakakael lühike, paljas. Vili teistsugune 25
25. Õied valged. Õiepõhi vilja valmimisel lihakas, punane või roosakas, selle pinnal asetsevad väikesed osapähklikesed

12. perekond **maasikas** — *Fragária* L.

— Õied pole valged. Vili teistsugune 26
26. Õied kollased, kroonlehed võrdlemisi varakult varisevad

15. perekond **maran** — *Potentilla* L.

— Õied tume-pruunikaspunased, suured, kroonlehed püsivad kaua. Niiskete asukohtade taim

13. perekond **soopihl** — *Cómarum* L.

1. perekond **põisenelas** — *Physocárpus* Maxim.

Põõsas; võrsed noorelt helepruunid, vanemalt hallika kestendava koorega. Lehed 3—5-hõlmalised, ebaühtlaselt saagja servaga. Õied valged, 10—12 mm läbimõõdus, kännastena. Kogu-kukkurviljad tupest pikemad, läikivad. (67. joon., *a*.) ♄. K. kuni 3 m. VI, VII. Parkides ja haljasaladel võrdlemisi sage ilupõõsas

△ **lodjap-põisenelas** — *Physocárpus opulifólius* (L.) Maxim.

67. *a* — *Physocarpus opulifolius*; *b* — *Spiraea salicifolia*.

2. perekond **enelas** — *Spiraéa* L.

Lehed süstjad või piklik-elliptilised, saagja servaga, 4—7 cm pikad. Õied roosad, rulja pöörisena. (67. joon., *b*.) Kogu-kukkurviljad tupplehtedest 2 korda pikemad. ♄. K. kuni 1,5 m. VII—IX. Tavaline parkides ja aedades

△ **pajulehine enelas** — *Spiraéa salicifólia* L.

3. perekond **kitse-enelas** — *Arúncus* Adans.

Kahekojaline puitunud risoomiga rohttaim. Lehed kuni 1 m pikad, kahelisulgjad. Õied valged, pikkades kaharates liitpööristes; isasõite pöörised tihedamad, tähakujulised. ♃. K. 1—2 m. VI, VII. Kasvatatakse küllaltki sageli aedades ja parkides. Mõnikord harva metsistub

△ **(harilik) kitse-enelas** — *Arúncus dióicus* (Walt.) Fern. (*A. vulgaris* Raf.)

4. perekond **pihlenelas** — *Sorbária* A. Braun

Rikkalikult juurevõsundeid moodustav, paaritusulgjate, kuni 25 cm pikkuste lehtedega põõsas. (68. joon.) Õied väikesed, valged, lõhnavad, kuni 30 cm pikkustes pööristes. Tolmukad kroonlehtedest kuni 2 korda pikemad. ♄. K. 1—2 m. VI, VII. Väga sage pargipõõsas, mis sageli metsistub

(harilik) pihlenelas — *Sorbária sorbifólia* (L.) A. Braun

68. *Sorbaria sorbifolia*.

5. perekond **tuhkpuu** — *Cotoneáster* Med.

1. Valminud viljad punased. Lehed ümar- kuni piklikmunajad, kuni 4 cm pikad ja 2,7 cm laiad, tömbid, lühikese tipukesega, harvemini pügaldunud. Õied 4- või 5-, enamasti aga 2-kaupa 4—7 mm pikkustel raagudel, kahvaturoosad. (69. joon., *a*.) ♄. K. kuni 2 m. VI. Loodudel, loometsades, paekaldal, eriti Lääne- ja Loode-Eestis. Kohati

harilik tuhkpuu — *Cotoneáster integérrimus* Med.

— Valminud viljad mustad. Õisikus enamasti rohkem õisi 2

2. Lehed läiketa, pealt paljad, alt hallviltjad, munajad või elliptilised, enamasti tömbid, 2—5 (6) cm pikad. Õied roosakad, 3—12-kaupa kobarates või pööristes, kuni 15 mm pikkuste raagudega. (69. joon., *b*.) Vili sinaka vahakirmega. ♄. K. 0,5—2 m. VI. Looduslikult ainult põhjaranniku paekaldal ja loometsades ning harva läänesaartel. Kasvatatakse ka ilupõõsana

69. *a* — *Cotoneaster integerrimus*; *b* — *C. niger*.

must tuhkpuu — *Cotoneáster níger* (Thunb.) Fr. (*C. melanocarpus* Lodd. ex C. K. Schneid.)

— Lehed väga läikivad, pealt paljad, tumerohelised, alt helerohelised ja hõredalt karvased, piklikmunajad või elliptilised, 1,8—5 cm pikad. Õied roosakad, 5—12-kaupa õisikus. Vili läikivmust, vahakirmeta. ♄. K. kuni 2 m. VI. Parkides sageli kultiveeritav ilupõõsas.

△ **läikiv tuhkpuu** — *Cotoneáster lúcidus* Schlechtend. sen.

6. perekond **pirnipuu** — *Pýrus* L.

Laipüramiidja võraga puu. Oksad kultuurpirnipuudel asteldeta. Lehed ümarad kuni ovaalsed, alusel ümardunud, tipul teravnevad, saagjaservalised, kuni 9 cm pikad. Õied valged, kuni 3 cm läbimõõdus. ♄. K. kuni 20 (30) m. V. Tavaline kultuurviljapuu; väga harva metsistub

△ **(harilik) pirnipuu** — *Pýrus commúnis* L.

7. perekond **õunapuu** — *Málus* Mill.

1. Looduslikus taimkattes esinev kodumaine puu. Lehed paljad, laimunajad, südaja alusega ja veidi asümmeetrilise tipuga. Oksad tumepruunid, paljad, noorena hõredalt karvased, tömpide asteldega. Õisikud väheseõielised, õied valged või roosakad. Tolmukad ainult alusel liitunud. Vili kuni 2,5 cm läbimõõdus, hapu. ♄. K. kuni 10 m. V, VI. Puisniitudel, metsaservadel; läänesaartel. Väga harva

╪ mets-õunapuu — *Málus sylvéstris* (L.) Mill.

— Aedades paljude sortidena kultiveeritav puu. Lehed, eriti alumiselt pinnalt, tihedalt karvased, enamasti laimunajad, ümardunud alusega, väga varieeruva kujuga. Noored võrsed viltkarvased, hiljem paljad, oksad asteldeta. Õied suured, valged või roosakad, sarikjates õisikutes. Tolmukad kuni pooleni liitunud. Vili suur, mitmesuguse kuju, värvuse ja maitsega. ♄. K. kuni 10 m. V. Sagedasti kultiveeritav viljapuu; mõnikord metsistub

aed-õunapuu — *Málus doméstica* Borkh. (*Pyrus malus* L.)

8. perekond **pihlakas** — *Sórbus* L.

1. Lehed sulgjad, saagjaservaliste pikliksüstjate lehekestega. Noored võrsed karvased. Õied paljuõielistes harunevates kännastes. Viljad ümarad või pisut piklikud, 0,7—1 cm läbimõõdus, punased või oranžpunased, mõrkja maitsega. ♄. K. kuni 10 m. VI. Metsades, metsaservadel, aedade ääres jm.; sage

harilik pihlakas — *Sórbus aucupária* L.

— Lehed hõlmised, lõhised või lõhestumata . 2

2. Lehed äraspidimunajad kuni ümar-elliptilised, lõhestumata, ebakorrapäraselt hambulise või ülaosas pisut sisselõikunud servaga, enamasti kiilja terveservalise alusega (70. joon., *a*). Lehelaba pealt läikiv, paljas või hõredalt karvane, 7—9 paari külgroodudega, alumiselt pinnalt valgeviltjas. Noored võrsed viltjaskarvased. Vili ümarovaalne, 1—1,5 (2) cm pikk, oranž või pruunikaspunane, valkjate täppidega, jahukas. ♄. K.

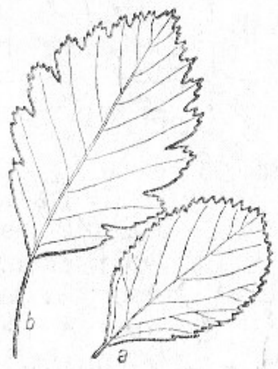

70. *a* — *Sorbus rupicola*; *b* — *S. intermedia*.

kuni 10 m. VI. Saaremaa lääneosas. Väga haruldane

≠ **tuhkpihlakas** — *Sórbus rupícola* (Syme) Hedl. (*S. aria* auct.)

— Lehed madalalt hõlmised või lõhised, teravsaagja servaga, elliptilised või munajad (70. joon., *b*). Lehelaba pealt läikiv, peaaegu paljas, 5—8 paari külgroodudega, alt hallviltjas. Noored võrsed rohekaspruunid, läikivad, karvased. Vili umbes 1 cm pikk, oranžpunane, söödav. ♄. K. kuni 10 m. V, VI. Lääne-Eestis, eriti Saaremaa metsades. Kohati. Kasvatatakse ka parkides ja puiesteedel ilupuuna

pooppuu — *Sórbus intermédia* (Ehrh.) Pers. [*S. suecica* (L.) Krok et Almq.]

71. *Amelanchier spicatus.*

9. perekond **toompihlakas** — *Amelánchier* Med.

Noored võrsed viltkarvased, hiljem paljad. Lehed elliptilised või munajad, peensaagja servaga, lühikese teritunud tipuga. Õied peajate kobaratena, valged. Vili mustjas, sinaka kirmega, söödav. (71. joon.) ♄. K. kuni 4 m. V. Ilupõõsana parkides ja aedades, mõnikord esineb metsistunult. Võrdlemisi sage

tähkjas toompihlakas — *Amelánchier spicátus* (Lam.) K. Koch

72. *a* — *Crataegus sanguinea; b* — *C. monogyna; c* — *C. curvisepala.*

10. perekond **viirpuu** — *Crataégus* L.

1. Emakakaelu ja luuseemneid üks. Lehed viie enam või vähem terava hõlmaga (alumised lehed mõnikord 3-hõlmalised) 2
— Emakakaelu ja luuseemneid 3 või 4. Lehed 5—9 hõlmaga. (72. joon., *a*.) Viljad veripunased. Astlaid vähe, 2,5—4 cm pikad. ♄, ♄. K. kuni 4 m. V, VI. Tavalisemaid parkides ja aedades kasvatatavaid viirpuid.

△ **verev viirpuu** — *Crataégus sanguínea* Pall.

2. Lehehõlmad peaaegu terveservalised või tipus hõredalt tõmbihambalised. (72. joon., *b*.) Õietupe

tipmed lühikesed (niisama laiad kui pikad), vilja ligi hoiduvad. Viljad munajad, tume- või pruunpunased. Astlaid vähe, 1 cm pikkused, vahel puuduvad. ♄, ♄. K. 3—5 m. VI. Looduslikult harva lääneranniku puisniitudel ja salumetsades. Parkides ilupuuna küllaltki sageli

üheemakaline viirpuu — *Crataégus monógyna* N. J. Jacq.

— Lehehõlmad tihedalt teravahambalised. (72. joon., *c*.) Õietupe tipmed laiusest pikemad, hoiduvad rõhtsalt. Viljad munajad, tumepunased. Astlaid vähe, 0,5—1,5 cm pikad, ♄, ♄. K. 3—5 m. VI. Looduslikult Lääne-Eesti puisniitudel ja salumetsades; eriti levinud Saaremaal, mujal harva. Kasvatatakse parkides ja hekipõõsana

harilik viirpuu — *Crataégus curvisépala* Lindm.

11. perekond **murakas** — *Rúbus* L.

1. Sõrmhõlmiste lihtlehtedega taimed 2
— Kolmetiste kuni seitsmetiste liitlehtedega taimed . . 3
2. Kahekojaline, madal, roomava risoomiga rabataim. Lehed neerjad, madalate hõlmadega, tumerohelised. Õied üksikult, valged, kuni 3 cm läbimõõdus. Viljad noorelt punakad, valminult kuldkollased, söödavad. ♃. K. 10—30 cm. V, VI. Rabades ja rabamännikutes sage

rabamurakas — *Rúbus chamaemórus* L.

— Lehed 3—5 teravatipulise hõlmaga. Kõrge põõsas. Õied üksikult või väheseõielistes õisikutes, kuni 4 cm läbimõõdus, roosad või punased. Õieraod ja tupp kaetud punaste näärmekarvadega. Vili punane, läägemaitseline. ♄. K. 1—1,5 m. VI, VII. Parkides ja aedades ilutaimena; vahel poolmetsistunult. Kohati

△ **lõhnav vaarikas** — *Rúbus odorátus* L.

3. Madalamad, kolmetiste lehtedega rohttaimed . . . 4
— Kõrgemad, alt puitunud vartega püsikud või põõsad . 5
4. Kroonlehed roosakaspunased (harva valged), äraspidimunajad, tipul pügaldunud. Maapealsed võsundid puuduvad. Harilikult õis üksikult varre tipus, harva sellest allpool veel paar õit. (73. joon., *a*.) Vili tumepunane, maitsev. ♃. K. 10—30 cm. VI, VII. Soistel niitudel ja metsaservadel Eesti mandriosas. Haruldane

≠ **soomurakas** (mesimurakas) — *Rúbus árcticus* L.

73. *a — Rubus arcticus; b — R. saxatilis.*

— Kroonlehed valged, kitsad. Taim juurduvate vegetatiivsete võsunditega. Viljuvad varred väikeste ogadega. Õied 3—10-kaupa. (73. joon., *b.*) Vili helepunane, hapuka maitsega. ♃. K. 10—30 cm. VI—VIII. Leht- ja segametsades, võsastikes, puisniitudel. Tavaline

lillakas — *Rúbus saxátilis* L.

5. Kroonlehed kitsad, tupplehtedest lühemad. Vili helepunane (mõnikord kollane), õiepõhjast kergesti eralduv. Lehed enamasti 5 sulglehekesega, pealmiselt pinnalt hõredalt karvased, alumiselt viltjaskarvased. ♄. K. 1—1,5 m. VI, VII. Metsades, raiesmikel, metsaservadel, teede ääres. Väga sage. Aedades mitme kultuursordina kasvatatav

harilik vaarikas (vabarn) — *Rúbus idaéus* L.

— Kroonlehed laiemad, õied suuremad. Vili tume-punane või sinakasmust, valminult eraldub koos õiepõhjaga. Lehed pole alumiselt pinnalt viltjaskarvased 6

74. *Rubus caesius.*

6. Võrsed lookjalt maapinnale kaarduvad, tipul juurduvad, ogadega, sinise kirmega. Lehed kolmetised. Vili peaaegu must, hallikassinise kirmega, hapu, söödav. (74. joon.) ♄. P. 50—150 cm. VI, VII. Tee- ja metsaservadel, kiviaedade ja põldude ääres lubjarikkal mullal. Lääne-Eestis sage, mujal kohati

põldmurakas — *Rúbus caésius* L.

— Võrsed püstised, ainult tipul kaarduvad, mitte juurduvad, hõredalt asetsevate ogadega, paljad. Lehed enamasti viietised. Vili tume-pruunikaspunane, läikiv (vahakirmeta), mõrkjas-hapukas, söödav. ♄. K. 60—150 cm. VI—VIII. Metsa-, tee- ja põlluservadel. Kohati, peamiselt mandriosas

kitsemurakas — *Rúbus nessénsis* W. Hall (*R. suberectus* Anders.)

12. perekond **maasikas** — *Fragária* L.

1. Suurte õite ja viljadega hübriidne kultuurtaim. Varred harali karvadega. Lehed kolmetised, 5—8 cm pikkuste lehekestega. ♃. K. 10—30 cm. V, VI. Aedades paljude sortidena kultiveeritav. Harilik

△ **aedmaasikas** — *Fragária* × *ananássa* Duch.

— Väiksemate õite ja viljadega liigid 2

2. Õied kreemikasvalged. Tupplehed ja nendega ühepikkune välistupp tihedasti viljale liibuv. Vili äraspidimunajas, valkjas, ainult tipul punane, õiepõhjast raskesti eraldatav, magusam kui metsmaasika vili. ♃. K. 5—20 cm. V, VI. Kuivadel lubjarikastel kinkudel, loodudel. Paiguti

muulukas — *Fragária víridis* Duch. (*F. collina* Ehrh.).

— Tupplehed viljast eemale hoiduvad 3

3. Pikkade juurduvate võsunditega. Õied kuni 2 cm läbimõõdus. Õieraod ja leherootsud lidus karvadega. Vili punane, aluseni osapähklikestega kaetud. ♃. K. 5—20 cm. V, VI. Metsades, raiesmikel, nõlvadel, tee- ja põlluservadel. Väga sage

metsmaasikas — *Fragária vésca* L.

— Lühikeste võsunditega. Õied kuni 2,5 cm läbimõõdus, õieraod ja leherootsud harali karvadega. Taimed enamasti kahekojalised. Vili valkjas, ühelt küljelt punane, munajas, alusel ahenev ja osapähklikesteta. ♃. K. 15—40 cm. V, VI. Varjukates parkides, metsaservadel, võsastikes. Naturaliseerunud. Paiguti

kõrge maasikas — *Fragária moschàta* Duch. (*F. elatior* Ehrh.)

13. perekond **soopihl** — *Cómarum* L.

Pika puitunud risoomiga ja tõusvate vartega sootaim. Alumised lehed rootsulised, sulgjad, ülemised peaaegu rootsuta, kolmetised. Õied suured, kroon ja tupp tume-purpurpunased. Õisik väheseõieline. (75. joon., *a.*) ♃. P. 25—60 cm. VII, VIII. Märgadel niitudel, madalsoodes, soostuvais metsades, kallastel. Sage

(harilik) soopihl — *Cómarum palústre* L. [*Potentilla palustris* (L.) Scop.]

75. *a — Comarum palustre; b — Dasiphora fruticosa.*

14. perekond **pöösasmaran** — *Dasíphora* Raf.

Väike rikkalikult harunenud pöösas, noorelt siidkarvaste, hiljem punakaspruunide või hallide kestendavate võrsetega. Lehed paaritusulgjad, kuni 3 cm pikkuste terveservaliste lehekestega. Öied kollased, 1,5—3 cm läbimöödus, üksikult või kuni 3-kaupa. (75. joon., *b*.) ♄. K. kuni 1,5 m. VI—VIII. Loode-Eestis loodudel, mujal ilutaimena parkides ja haljasaladel

(harilik) pöösasmaran — *Dasíphora fruticósa* (L.) Rydb. (*Potentilla fruticosa* L.)

15. perekond **maran** — *Potentilla* L.

1. Varred roomavad või lamavad, nõrgad. Öied üksikult, harvemini paarikaupa 2
— Varred püstised või tõusvad. Öied öisikutes 3
2. Lehed katkestunult paaritusulgjad, enamasti 6—10 paari sulglehekestega, siidkarvased, alumiselt pinnalt eriti hallid. Varred peened, roomavad, sõlmede kohalt juurduvad. Öied kuni 2,3 cm läbimöödus, pikkadel öieraagudel. (76. joon., *a*.) ♃. P. 10—80 cm. V—VIII. Mererannikutel, jõeäärsetel kaldavallidel, kraavikallastel, teeservadel, jäätmaadel. Väga sage

hanijalg — *Potentilla anserina* L.

— Lehed sõrmjad, 5 (juurmised mõnikord 7) lehekesega, pealt hõredalt, alt tihedamalt karvased (mitte siidkarvased). Öied üksikult, harva 2-kaupa, 2—2,5 cm läbimöödus. Varred pikad, sõlmekohtadelt juurduvad. (76. joon., *b*.) ♃. P. kuni 1 m. VI—VIII. Klibustel rannavallidel, loodudel, hõredates männikutes ja puisniitudel. Lääne-Eestis kohati tavaline, mujal harva

roomav maran — *Potentilla réptans* L.

76. *a* — *Potentilla anserina*; *b* — *P. reptans*.

3. Öiekroon ja tupp, samuti välistupp neljatised. Tugeva, seest punase risoomiga ja mitme püstise varrega taim. Juurmised lehed pikarootsulised, kolmetised, öitsemisajaks kuivanud. Varrelehed peaaegu rootsutud, suurte lehekesetaoliste abilehtedega. Öied 1 cm läbimöödus. ♃. K. 15—25 cm. VI—VIII. Niitudel, puisniitudel, loodudel, raiesmikel, metsaservadel jm.; tavalisemaid maranaliike kogu Eestis

tedremaran — *Potentilla erécta* (L.) Räusch.

— Öiekroon ja tupp, samuti välistupp viietised 4
4. Öiekroon tupe pikkune või sellest lühem. Öisik tipmine, enamasti rohkeöieline, suhteliselt tihe 5
— Öiekroon tupest pikem, öisik suhteliselt hõre 6
5. Kõik lehed enamasti kolmetised (üksikud alumised mõnikord viietised). (77. joon., *a*.) Öisiku alusel olevad kõrglehed hambulise servaga. Lehed mõlemalt pinnalt hõredalt karedakarvased. Välistupp suureneb pärast öitsemist. ⊙, ⊙, harva ♃. K. 15—50 cm. VI—IX. Tee- ja põlluäärtel, asulate ümbruses; eriti mandriosas. Paiguti

norra maran — *Potentilla norvégica* L.

— Juurmised lehed ja alumised varrelehed alati viietised. (77. joon., *b*.) Kõrglehed öisiku alusel alati terveservalised. Juurmised lehed öitsemisajaks kuivanud. Tupp ei suurene pärast öitsemist. ♃. K. 15—50 cm. VI—VIII. Niitudel, jäätmaadel, teeservadel, raudteedel; Eesti mandriosas. Võrdlemisi harva

vahelmine maran (keskmine maran) — *Potentilla intermédia* L.

77. *a* — *Potentilla norvegica*; *b* — *P. intermedia*.

6. Lehekesed alt valgeviltjad, pealt paljad või karvased, tipuosas hõredalt hambulised, serval alla käändunud. Öied kuldkollased, tupplehed ja välistupp viltjaskarvased. ♃. K. 15—30 cm. VI, VII. Põllu- ja teeservadel, kuivadel nõlvadel. Tavaline

hõbemaran — *Potentilla argéntea* L. (coll.)

— Lehekesed karvased kuni hallviltjad (mitte kunagi valgeviltjad) 7
7. Juurmised lehed öitsemisajal olemas, pikarootsulised, viietised kuni seitsmetised, alt tihedalt karvased. Risoom tugev, sellest tõuseb rohkearvuliselt varsi. Öied kuldkollased, suhteliselt rohkeöielises, kuid hõredas öisikus. ♃. K. 20—50 cm. VI—VIII. Põhja-Eestis ja Saaremaal tulnukana põllupeenardel, niiduservadel, nõlvadel. Harva

tõusev maran — *Potentilla góldbachii* Rupr. (*P. thuringiaca* auct.)

— Juurmised lehed ei säili öitsemisajani 8

8. Lehekeste alumine pind hallikaskarvane. Vahelmist maranat meenutava välislaadiga taim, kuid punakate vartega. Õisik tihedam, vähe harunev. ⊙, ♃. K. 30—40 cm. VI—VIII. Teeservadel, nõlvadel, raudteedel; mandriosas. Võrdlemisi harva

karvane maran — *Potentilla heidenréichii* Zimmet. (*P. intermedia* L., p.p.)

— Lehekesed mõlemalt pinnalt enam-vähem ühtlaselt rohelised, paljad või karvased. Tavaliselt madalamad, kuni 20 cm kõrgused taimed 9

9. Juurekaelal säilivad eelmise aasta vanad pruunid abilehed. Abilehed juurmistel lehtedel süstjad, varrelehtedel elliptilised. Juurmised lehed lühirootsulised, viietised. (78. joon.) Õied 1,5—2 cm läbimõõdus. ♃. K. kuni 20 cm. V—VIII. Kuivadel nõlvadel, loodudel, seljandikel, eriti Põhja- ja Loode-Eestis. Kohati

mägimaran — *Potentilla crántzii* (Crantz) Beck

— Eelmiste aastate abilehed juurekaelal kõdunenud. Abilehed juurmistel lehtedel lineaalsed, varrelehtedel süstjad. Juurmised lehed pikemarootsulised, enamasti kolmetised. Õied 1—1,5 cm läbimõõdus. ♃. K. 5—15 cm. V. Loodudel, nõmmedel, metsaservadel; peamiselt läänesaartel, Põhja- ja Loode-Eestis. Võrdlemisi harva

kevadmaran — *Potentilla tabernaemontánii* Asch. (*P. verna* auct.)

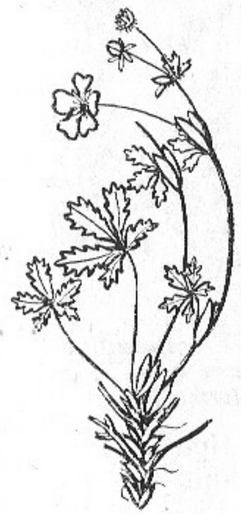

78. *Potentilla crantzii.*

79. *Geum rivale.*

16. perekond **mõõl** — *Géum* L.

1. Õied longus; tupp määrdunudpunane; kroonlehed roosakad või kollakad, tumedamate roosade joontega. Juurmised lehed pikarootsulised, katkestunult sulgjad, suure tipmise lehekesega. Varrelehed kolmejagused, lühirootsulised või peaaegu rootsuta. (79. joon.) Viljad püstised, karvased. ♃. K. 25—75 cm. V—VII. Niisketel niitudel ja puisniitudel, soostunud niitudel, lodumetsades, veekogude niisketel kallastel. Tavaline

ojamõõl — *Géum rivále* L.

— Õied enam-vähem püstised, kroonlehed kollased 2

2. Õied 1,5 cm läbimõõdus, üksikult pikkadel peentel raagudel varre tipus, kahvatukollased. Viljad lühikarvased. Juurmised lehed pikarootsulised, katkestunult sulgjad, suure hõlmise tipmise lehekesega. (80. joon., *a*, *b*, *c*.) ♃. K. 30—70 cm. VI—VIII. Võsastikes, metsa- ja teeservadel, parkides. Kohati

maamõõl — *Géum urbánum* L.

Maamõõl annab ojamõõlaga hübriidi — vahelmise mõõla (*Geum* × *intermedium* Ehrh.), millel on mõlema liigi vahepealseid tunnuseid. Võrdlemisi harva.

— Õied kuldkollased, 1,7—2,2 cm läbimõõdus, jämedamatel karedakarvastel ja näärmekarvadega õieraagudel. Viljad pikakarvased (80. joon., *d*). Juurmised lehed pikarootsulised, katkestunult sulgjad, suure ümaravõitu tipmise lehekesega. ♃. K. 40—70 cm. VII, VIII. Metsaservadel, puisniitudel, nõlvadel, elamute ja teede ümbruses. Kohati Kagu-Eestis

püstmõõl — *Géum aléppicum* N. J. Jacq.

80. *a, b, c* — *Geum urbanum; d* — *G. aleppicum.*

17. perekond **angervaks** — *Filipéndula* Mill.

1. Lehed koosnevad paljudest lehekesepaaridest; tipmine leheke niisama suur kui külgmised (81. joon., *a*). Õied kuuetised, valged, enne puhkemist roosakad. Osa-kukkurviljad sirged. ♃. K. 30—80 cm. VI, VII. Loodudel, loomännikutes, lubjarikastel niitudel. Põhja- ja Lääne-Eestis sage, mujal harva

angerpist — *Filipéndula vulgáris* Moench (*F. hexapetala* Gilib.)

— Lehed 3—5 paari suuremate sulglehekestega, pealt rohelised, alt heledamad, paljad või madala karvastusega; tipmine leheke teistest palju suurem, 3—5-hõlmaline (81. joon., *b*). Õied enamasti viietised, kreemikasvalged, lõhnavad. Osa-kukkurviljad spiraalselt keerdunud. ♃. K. 60—150 cm. VI, VII. Niisketel niitudel, puisniitudel,

81. *a* — *Filipendula vulgaris; b* — *F. ulmaria.*

soodes, lodudes, soostunud metsades. Sage, kohati massiline

harilik angervaks — *Filipéndula ulmária* (L.) Maxim. (coll.)

18. perekond **kortsleht** — *Alchemilla* L.

1. Kõik õieraod karvased. Taim siidkarvane. Lehed ümarad, pisut voldilised, ümarate hõlmadega, 3,5—5 cm laiad. Lehehõlmad kummalgi pool roodu 4 või 5 laia hambaga. ♃. K. 6—30 cm. VI, VII. Metsa- ja teeservadel, loodudel, kuivadel lubjarikastel niitudel. Paiguti, eriti rohkesti Saaremaal

väike kortsleht (pehmekarvane kortsleht) — *Alchemilla glaucéscens* Wallr. (*A. minor* auct.)

— Õieraod paljad, harvemini alumistel õitel karvased . . 2

2. Varred ja juurmiste lehtede roots kaetud haravil karvadega 3

— Varred ja juurmiste lehtede rootsud üleni või osalt lidus karvadega 7

3. Varte keskmised ja ülemised osad paljad (mõnikord üleni pisut karvased), alumises osas eemalehoiduvate karvadega. Juurmised lehed neerjad, lamedad, 4—10 cm laiad, 7—9 tõmbi hõlmaga, millel kummalgi pool roodu on 6—8 (9) tõmpi hammast. Õied kollakasrohelised, 3—4,5 mm läbimõõdus. ♃. K. 8—40 cm. VI, VII. Niisketel niitudel ja puisniitudel, metsaservadel; peamiselt Põhja- ja Lääne-Eestis. Haruldane

niitjas kortsleht — *Alchemilla filicaúlis* Buser

— Varred enam-vähem üleni hõredamalt või tihedamalt karvased, õisikuosas sageli paljad 4

4. Lehed lainjad, peaaegu paljad või hajusalt karvased, poolmunajate hõlmadega; hõlmal kummalgi pool roodu 5—8 laia tõmpi ebasümmeetrilist hammast. Äärmiste lehehõlmade servad sageli kattuvad. ♃. K. 20—50 cm. VI, VII. Peamiselt niitudel, puisniitudel, võsastikes, parkides. Kohati

pigahambune kortsleht — *Alchemilla subcrenáta* Buser

— Lehed lamedad või veidi lainjad; hõlmad kummalgi pool roodu 6—12 hambaga 5

5. Juurmiste lehtede pearood kogu ulatuses lidus karvadega. Varred saledad, tõusvad, vahel alusel lamavad. Juurmised lehed neerjad, 9 või 11 munaja kuni kolmnurkse hõlmaga, millel kummalgi pool roodu on 6—9 (11) teravat kuni

tõmpjat hammast. (82. joon.) Lehelaba pealmine pind tihedalt karvane, alumisel pinnal roodude kohal siidjaid lidus karvu. ♃. K. 10—45 cm. VI, VII. Niitudel, puisniitudel, võsastikes jm. Tavaline

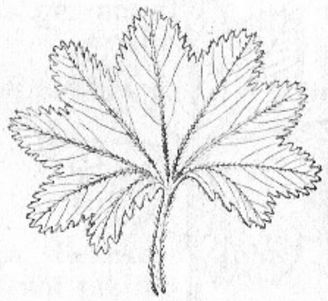

82. *Alchemilla gracilis.*

küüt-kortsleht — *Alchemilla grácilis* Opiz (*A. micans* Buser)

— Juurmiste lehtede pearood või vähemalt pearoodude tipmised osad haravil karvadega 6

6. Juurmiste lehtede hõlmad teravnurksed, kummalgi pool roodu 7—12 terava hambaga. (83. joon.) Õied kollased või rohekaskollased. Õisik kitsas, väheseõieline. ♃. K. 12—60 cm. VI, VII. Niitudel, võsastikes, kraavipervedel, allikate ümbruses. Harilik kogu territooriumil

teravahõlmine kortsleht — *Alchemilla acutíloba* Opiz (*A. acutangula* Buser)

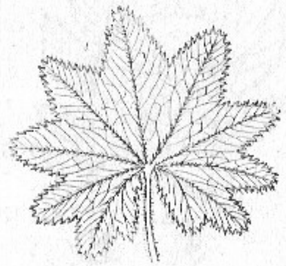

83. *Alchemilla acutiloba.*

— Lehehõlmad poolümarad, kummalgi pool roodu 6—9 kitsa tõmpja hambaga. Lehtede pealmine pind tihedalt karvane. (84. joon.) Õied kollakasrohelised. ♃. K. 7—40 cm. VI, VII. Niitudel, puisniitudel, karjamaadel, tee- ja kraaviservadel. Väga sage

karjus-kortsleht — *Alchemilla monticola* Opiz (*A. pastoralis* Buser)

7. Lehehõlmade serv ebasümmeetriliste tõmpide hammastega: tipmine hammas teistest palju väiksem. (85. joon.) Varrelehtede abilehed hambulise servaga. Lehed sinakasrohelised, pealt paljad, alt pearoodude kohalt tihedalt karvased. Õisik võrdlemisi tihe. ♃. K. 10—60 cm. VI, VII. Niisketel niitudel ja puisniitudel. Võrdlemisi harva

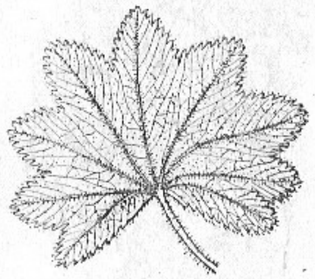

84. *Alchemilla monticola.*

tõmp kortsleht — *Alchemilla obtúsa* Buser

— Lehehõlmade serval 6—9 ebaühtlast teravat hammast; tipmine hammas külgmistega ühesuurune või ainult pisut väiksem. Varrelehtede abilehed ebakorrapäraselt lõhestunud. Õisik hõre, paljuõieline. ♃. K. 8—45 cm. VI, VII. Hõreda-

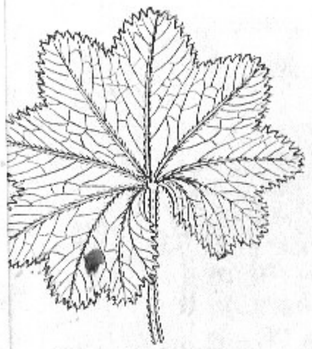

85. *Alchemilla obtusa.*

tes metsades, niitudel, metsaservadel, parkides. Mandriosas kohati, saartel puudub

teravahambune kortsleht — *Alchemilla nebulósa* Sam. (*A. baltica* Sam. ex Juz.)

Eestis on konstateeritud 17 kortslehe liiki, millest enamiku kohta on vähe levikuandmeid. Kortslehe liigid erinevad üksteisest võrdlemisi konstantsete pisitunnuste poolest, millest olulisemad on lehtede ja varte karvasus ning lehehambakeste kuju.

19. perekond **maarjalepp** — *Agrimónia* L.

1. Sulglehekesed aluseni hambulise servaga (86. joon., *a*). Viljade haakjad karvad serval enamvähem rõhtsalt, lühemad kui püstised karvad keskel. Varre alumine osa tihedalt lehistunud. Õisik — peajas kobar, ülemises osas tihedam, 10—25 cm pikkune. Õied kollased. ♃. K. 30—100 cm. VI—VIII. Metsaservadel, põldude ja teede ääres, puisniitudel. Tavaline

harilik maarjalepp — *Agrimónia eupatória* L.

— Sulglehekesed alumises osas terveservalised (86. joon., *b*). Viljade haakjad karvad hoiduvad kõik ülespoole, nende tipud puutuvad kokku. Hõredama lehistusega; alumised varrelehed õitsemisajaks kuivanud. Õisik ka tipuosas hõre. Õied kahvatukollased. ♃. K. 25—100 cm. VI, VII. Metsades, metsaservadel, põõsastikes; peamiselt mandri ida- ja lõunaosas. Kohati

karvane maarjalepp — *Agrimónia pilósa* Led.

86. *a* — *Agrimonia eupatoria; b* — *A. pilosa.*

87. *a* — *Sanguisorba officinalis; b* — *Poterium sanguisorba.*

20. perekond **punanupp** — *Sanguisórba* L.

Paaritusulgjate pikarootsuliste juurmiste lehtede ja peaaegu rootsuta varrelehtedega. Lehekesi 3—12 paari, hambulise servaga, alt sinakad; rootsukesed alumistel lehekestel üsna lühikesed, ülemistel üha pikenevad. Õied ovaalsete nuttidena, mõlemasugulised. (87. joon., *a*.) Tupplehed tume-purpurpunased, kroonlehed puuduvad. ♃. K. 30—100 cm. VI, VII. Lubjarikastel niiskematel niitudel ja puisniitudel,

lamminiitudel, sooservadel. Lääne-Eestis kohati sage, mujal peaaegu puudub

ürt-punanupp — *Sanguisórba officinális* L.

21. perekond **mustnupp** — *Potérium* L.

Lehed paaritusulgjad, 2—17 paari sulglehekestega. Lehekestel kummalgi serval 3—9 suurt hammast. Õied keraja või pikliku nutina, alumises osas emasõied, ülemises isasõied, keskel mõlemasugulised õied. (87. joon., *b*.) Tupplehed rohekad, hiljem pruunid; õiekroon puudub. ♃. K. 30—60 cm. VI, VII. Põldudel, teeservadel, jäätmaadel. Harva

harilik mustnupp — *Potérium sanguisórba* L. (*Sanguisorba minor* Scop.)

22. perekond **kibuvits, roos** — *Rósa* L.

1. Välimised tupplehed sulglõhised, rohkete kitsaste hõlmadega (mõnikord peaaegu terveservalised, ainult niitjate lisemetega servadel) 2
— Kõik tupplehed lõhestumata; kui välimised lõhestunud, siis ainult väheste lühikeste niitjate hõlmadega 7
2. Ogad sirged või veidi kõverdunud, ühesugused või nende vahel peenemaid nõeljaid ogasid. Õiekroon roosa või punane 3
— Ogad enam või vähem haakjalt kõverdunud 4
3. Oksad ja lehed paljad, enam-vähem punakad, sinaka vahakirmega. Tupplehed kitsad ja pikad, kroonlehtedest pikemad; välimised tupplehed niitjate lisemetega. Taime viljumisel tupplehed varisevad. Õied roosad. ♄. K. 1—2,5 m. VI, VII. Aedades ja parkides kultuuris; sageli poolmetsistunult. Tavaline

punalehine roos — *Rósa glaúca* Pourr. (*R. rubrifolia* Vill.)

— Lehed alumiselt pinnalt enam-vähem tihedalt viltjaskarvased, pealmiselt pinnalt tume-hallrohelised, karvased (mitte kunagi punased). Lehekesed alati kahelisaagja servaga. Abilehtede kõrvakesed enamasti sirpjalt leherootsu poole kõverdunud. Võrsed mõnikord punakad, vaha-

88. *Rosa mollis.*

kirmega. Kroonlehed tupplehtede pikkused või pikemad, tumeroosad. Tupplehed pärast õitsemist ülespoole suunatud, püsivad viljal. (88. joon.) ♄. K. 0,5—1,5 m. VI, VII. Puisniitudel ja segametsades Lääne-Eestis ja Saaremaal. Paiguti

pehme kibuvits — *Rósa móllis* Smith (*R. villosa* auct.)

4. Lehekesed väikesed kuni keskmised, kahelisaagja servaga, alumisel pinnal roodude kohal arvukalt pruune lõhnavaid näärmetäppe. Õieraod näärmekarvadega, vahel tupekarika pikkused, enamasti aga pikemad. Õied roosad või punased. Tupplehed pärast õitsemist enam-vähem püstised, püsivad vilja valmimiseni. ♄. K. 0,5—1,5 m. VI. Puisniitudel, rannikutel; peamiselt Eesti lääneosas. Kohati

näärmekas kibuvits — *Rósa rubiginósa* L. (*R. eglanteria* L.)

— Lehekesed keskmise suurusega, liht- kuni mitmelisaagja servaga, näärmetäppideta (või neid esineb ainult üksikutena tugevamatel roodudel). Õied roosad või valged . . 5

5. Tupplehed pärast õitsemist tagasi käändunud, varakult (enne vilja valmimist) varisevad, tipul pisut laieneva lisemega, sulgja servaga. (89. joon.) Lehed enamasti paljad, rohelised või pisut sinakad. Õied kahvaturoosad või valged. ♄. K. 1—2 m. VI, VII. Puisniitudel, loodudel, nõlvakutel; peamiselt Lääne-Eestis. Võrdlemisi harva

koer-kibuvits — *Rósa canína* L.

— Tupplehed pärast õitsemist laiuvad või püstised, püsivad ka vilja valmimiseni ning on sageli tagasi käändunud. Emakasuudmete nutt suur, villane, tupekarika suuet sulgev . . . 6

6. Võrsed paljad, sageli vahakirmega. Lehekesed teravatipulised, pealt rohelised, alt sinakad, paljad, teravsaagja servaga; ainult harva tugevamatel roodudel üksikuid näärmetäppe. Õied heleroosad, ümbritsetud suurte sulgjate kõrglehtedega. Õieraod lühikesed. Tupplehed seest ja servalt karvased. Väga varieeruv liik. ♄. K. 1,5—2 m. VI, VII. Puisniitudel, loodudel, teeservadel, kuivadel kinkudel. Levinud kogu Eestis, kuid on tavalisem põhjarannikul ja saartel

harilik kibuvits (orjavits) — *Rósa vosagíaca* Desp. (*R. afzeliana* Fr., p.p.; *R. glauca* Vill.)

89. *Rosa canina.*

— Eelmise sarnane. Lehekesed paksemad, vähemalt alumiselt pinnalt karvased. Ogad tugevamad ja asetsevad hõredamalt kui eelmisel liigil. Tupplehtedel tipul kitsas lise, välisküljel ja serval tihedad hallid karvad. ♄. K. 0,5—2 m. VI, VII. Niitudel, puisniitudel, metsaservadel, eriti Lääne-Eestis. Eelmisest haruldasem

nahklehine kibuvits — *Rósa caésia* Smith (*R. coriifolia* Fr.)

7. Õied enamasti üksikult, valged või kreemid, harva kahvatupunased. Õitega okste keskmised lehed (5) 9—11 üsna väikese sulglehekesega, paljad, serval tumepruunide näärmetega. Viljad munajad või lapikud, valminult enam-vähem mustad, säilivate tupplehtedega. ♄. K. 0,5—1,5 m. VI. Aedades ja parkides kasvatatav kultuurliik, sageli täidisõieline. Metsistub. Sage

näärelehine roos — *Rósa pimpinellifólia* L. (*R. spinosissima* L.)

— Õied üksikult või väheseõieliste õisikutena, punased. Õitega okste keskmised lehed 5—9 lehekesega. Viljad valminult punased 8

8. Ogad haakjalt kõverdunud, paarikaupa lehtede alusel. Õitega okste keskmised lehed 5 või 7 lehekesega, lihthambulise servaga, pealt hõredalt karvased või paljad, alt tihedalt kaetud lidus karvadega. Õieraod lühikesed, näärmeteta, paljad. Viljad oranž- kuni tumepunased, säilivate tupplehtedega. ♄. K. 40—150 cm. VI, VII. Puisniitudel, metsaservadel, loodudel. Tavaline

mets-kibuvits — *Rósa majális* J. Herrm. (*R. cinnamomea* L.)

— Ogad sirged, mitmesuguse suurusega, kõigis varreosades on neid rohkearvuliselt. Lehed 5—9 lehekesega, pealt paljad, alt hallrohelised, karvased, tugevasti kurdunud. Õieraod paljad või karvased, mõnikord näärmekarvadega. Viljad suured, kerajad või lapikud, oranžpunased, söödavad, püsivate tupplehtedega. (90. joon.) ♄. K. 0,7—2 m. VII, VIII. Sageli aedades ja parkides; metsistub

kurdlehine roos (kartuliroos) — *Rósa rugósa* Thunb.

90. *Rosa rugosa.*

23. perekond **ploomipuu** — *Prúnus* L.

1. Tugevasti astlaline põõsas. Lehed kuni 4 cm pikad, noorelt karedakarvased, hiljem peaaegu paljad. Õitseb enne lehistumist. Viljad väikesed, kuni 1,5 cm läbimõõdus, kerajad, enamasti püstised, mustjad, sinkja kirmega. Viljaliha rohekas, hapumõrkjas. Seeme munajas, viljalihast raskesti eraldatav. ♄. K. kuni 5 m. V. Metsa- ja võsaservadel. Saaremaal ja Väike-Pakri saarel. Haruldane

  ⋕ **laukapuu** — *Prúnus spinósa* L.

— Väikeste asteldega või asteldeta puud ja põõsad. Lehed 4—10 cm pikad, alt karvased. Õied 2-kaupa. Viljad suuremad, piklikud, enamasti rippuvad 2

2. Noorelt siledate, asteldeta võrsetega puu. Õied puhkevad koos lehtedega. Viljad piklikud, rohelised, kollased, punakad kuni violetsed, maitsvad. Viljaliha seemnest kergesti eraldatav, luuseeme lapik. ♄, ♄. K. kuni 12 m. V. Aedades paljude sortidena kultiveeritav viljapuu. Sage

  △ **harilik ploomipuu** — *Prúnus doméstica* L.

— Sametjate noorte võrsetega ja sageli asteldega kõrge põõsas. Viljad kerajad kuni piklikud, väiksemad, sinakad või sinkja kirmega, luuseemnest raskesti eraldatava viljalihaga, hapukad. ♄, ♄. K. 3—6 m. V. Aedades mitmete kultuursortidena kasvatatav, maa-aedades ka poolmetsistunult. Sage

  △ **kreegipuu** — *Prúnus insitítia* Jusl.

24. perekond **kirsipuu** — *Cérasus* Juss.

1. Õisikute alusel pungasoomustest kõrgemal mitu rohelist lehte. Lehed alt paljad, hambulise või täkilise servaga, hamba tipp näärmekas. Viljad kerajad, tume- kuni mustpunased, 1—1,5 cm läbimõõdus, hapu viljalihaga. ♄, ♄. K. 3—6 m. V. Aedades kultiveeritav viljapuu, vanades aedades tihti poolmetsikult. Sage

  △ **hapu kirsipuu** (harilik kirsipuu) — *Cérasus vulgáris* Mill. (*Prunus cerasus* L.)

— Õisikute alusel ei ole rohelisi lehti. Lehed kahelisaagja servaga, noorelt alt karvased. Leherootsu ülemises osas 2 suurt nääret. Viljad kerajad, tumepunased kuni mustad (mõnikord

kollased), magusad. ♄. K. 5—20 m. V. Viljapuuna aedades, eelmisest harvemini

  △ **magus kirsipuu** — *Cérasus ávium* (L.) Moench (*Prunus avium* L.)

25. perekond **toomingas** — *Pádus* Mill.

Noored võrsed oliivrohelised, vanemad punakaspruunid. Tüve koor tumehall. Lehed paljad, veidi kortsulised, alt heledamad, piklik-elliptilised, terava tipuga ja teravsaagja servaga. Õied valged, lõhnavad, paljuõieliste kobaratena. Luuvili läikivmust, 7—8 mm läbimõõdus, rohelise viljalihaga. ♄, ♄. K. 3—10 m. V. Segametsades, võsastikes, metsaservadel, puisniitudel. Harilik

  harilik toomingas — *Pádus ávium* Mill. [*P. racemosa* (Lam.) Gilib.; *Prunus padus* L.]

23. sugukond **liblikõielised** — *Papilionáceae* (*Fabaceae*)

1. Rohttaimed 2
— Põõsad paarissulgjate lehtedega; sulglehekesi 4 paari. Õied kaenlasisesed, kollased

  9. perekond **läätspuu** — *Caragána* Lam.

2. Lehed sõrmjad või kolmetised 3
— Lehed sulgjad, vahel sulglehekesi ainult üks paar . . 8
3. Lehed sõrmjad, lehekesi 7—9 või rohkem

  1. perekond **lupiin** — *Lupínus* L.

— Lehed kolmetised 4
4. Sulglehekesed suured, 4—10 (12) cm laiad. Vars vahel väänduv. Tupp 2-huuleline, ülemine huul 2-tipmeline, alumine 3-tipmeline

  17. perekond **aeduba** — *Phaséolus* L.

— Sulglehekesed väiksemad. Vars pole kunagi väänduv, tupp pole 2-huuleline 5
5. Õied roosad, 1—3-kaupa ülemiste lehtede kaenlas. Tolmukaid 10, kõik tupena kokku kasvanud

  2. perekond **jooksjarohi** — *Onónis* L.

— Õied õisikutes. Tolmukaist 9 kokku kasvanud, üks vaba 6

6. Keskmine leheke enamasti niisama pika rootsukesega kui külgmised (erand — l a m a v r i s t i k). Õied tihedates õisikutes — nuttides. Kroon ei varise pärast õitsemist
5. perekond **ristik** — *Trifólium* L.

— Keskmine leheke pikema rootsukesega kui külgmised. Kroon variseb pärast õitsemist 7

7. Õied hõredates kitsastes pikkades rohkeõielistes kobarates (õisi üle 20), valged või kollased. Viljad (kaunad) lühikesed, 1 või 2 seemnega, pole kõverdunud
4. perekond **mesikas** — *Melilótus* Mill.

— Õied tihedates laiemates kobarates või väikestes nuttides, sinakaslillad või kollased. Kaunad sirged, sirpjad või keerdunud
3. perekond **lutsern** — *Medicágo* L.

8. (2.) Lehed paaritusulgjad, mõnikord alumine paar sulglehekesi abilehtede sarnased 9
— Lehed paarissulgjad 15

9. Tipmine sulgleheke külgmistest palju suurem. Alumised lehed sageli terved. Kõik 10 tolmukat kokku kasvanud. Õied kerajates nuttides
6. perekond **koldrohi** — *Anthýllis* L.

— Tipmine sulgleheke pole külgmistest suurem . . . 10

10. Lehed kahe paari sulglehekestega 11
— Lehed vähemalt kolme või rohkema paari sulglehekestega 12

11. Õied üksikult, harva 2-kaupa, kollased, suured. Kaunad nelja rohtja tiivaga
8. perekond **asparhernes** — *Tetragonólobus* Scop.

— Õied 2—7- (harva kuni 12-) kaupa hõredates tipmistes sarikates, kollased. Alumine sulglehekeste paar asetseb leherootsu alusel, ülemisest paarist eemal
7. perekond **nõiahammas** — *Lótus* L.

12. Õied kollased või rohekaskollased 13
— Õied punakad või sinakaslillad 14

13. Sulglehekesed tihedalt karvased, kuni 6 mm laiad. Kaunad karvased
11. perekond **lipphernes** — *Oxýtropis* DC.

— Sulglehekesed paljad või hõredalt karvased, 1—2 (3) cm laiad. Kaunad paljad
10. perekond **hundihammas** — *Astrágalus* L.

14. Õied roosakaspunased, tihedates pikkades kobarates
12. perekond **esparsett** — *Onóbrychis* Mill.

— Õied sinised või sinakaslillad, lühikestes kobarates
10. perekond **hundihammas** — *Astrágalus* L.

15. (8.) Lehed ühe paari sulglehekestega
15. perekond **seahernes** — *Láthyrus* L.

— Lehed kahe või rohkema paari sulglehekestega . . . 16

16. Abilehed sulglehekestest väiksemad 18
— Abilehed peaaegu sulglehekeste suurused või suuremad . 17

17. Õied üksikult või 2-kaupa. Abilehed sulglehekestest suuremad
16. perekond **hernes** — *Písum* L.

— Õied (2-) 4—7-kaupa. Abilehed peaaegu sulglehekeste suurused
15. perekond **seahernes** — *Láthyrus* L.

18. Varred tiivulised. Lehed 2—4 paari sulglehekestega. Õied roosad või punakad
15. perekond **seahernes** — *Láthyrus* L.

— Varred tiivutud 19

19. Lehed köitraagudega
13. perekond **hiirehernes** — *Vícia* L.

— Lehed köitraagudeta, leherood lõpeb ogaotsaga . . . 20

20. Sulglehekesed suured, ovaalsed. Õied valged, mustatäpilised, lehtede kaenlas
14. perekond **põlduba** — *Fába* Mill.

— Sulglehekesed piklikmunajad, pikalt teritunud või ovaalsed, ümardunud tipuga
15. perekond **seahernes** — *Láthyrus* L.

1. perekond **lupiin** — *Lupínus* L.

Lehed sõrmjad, 7—9 või rohkema sulglehekesega, pealt paljad, alt pehmekarvased. Leheroots sulglehekestest 2 korda pikem. Õied pikkades tipmistes rohkeõielistes kobarates, enamasti sinised, punakad või valged. (91. joon.) ♃. K. 30—80 (100) cm. VI—VIII. Aia-ilutaim, kultuurtaimena ka põldudel, vahel metsistub. Paiguti sage

hulgalehine lupiin (hulgalehine hundiuba) — *Lupínus polyphýllus* Lindl.

91. *Lupinus polyphyllus.*

92. *a* — *Ononis arvensis*; *b* — *O. repens*.

2. perekond **jooksjarohi** — *Onónis* L.

1. Õied 2- või 3-kaupa ülemiste lihtlehtede kaenlas. Varred enamasti püstised, tavaliselt asteldeta, näärme- ja lihtkarvased. Enamik lehti kolmetised. Sulglehekesed piklikud, 1,5—3 cm pikad, peenehambalised. (92. joon., *a*.) Taim kleepuv, ebameeldiva lõhnaga. ♃. K. kuni 80 cm. VI—VIII. Niitudel, loodudel, teeservadel, põllupeenardel. Sage mandri põhja- ja lääneosas ning läänesaartel

haisev jooksjarohi — *Onónis arvénsis* L.

— Õied üksikult, harva 2-kaupa ülemiste lihtlehtede kaenlas. Varred lamavad või tõusvad, enamasti asteldega, lihtkarvased. Enamik lehti kolmetised. Sulglehekesed 0,7—1,5 cm pikad, peenehambalised. (92. joon., *b*.) ♃. P. 30—60 cm. VI—IX. Kuivadel niitudel, loodudel, teeservadel, põldudel, mererannikul. Kohati, peamiselt Lääne-Eestis

roomav jooksjarohi — *Onónis répens* L.

3. perekond **lutsern** — *Medicágo* L.

1. Õied kollased 2
— Õied sinakaslillad, harva valkjad, lühikeses kobaras. Vars püstine, harunenud, paljas või ülemises osas karvane. Sulglehekesed piklikud, munajad või lineaalsed, ülemises osas peenehambalised. Kaunad spiraalselt keerdunud (2—4 ringi). ♃. K. 40—70 cm, VI, VII. Kultuurtaimena põldudel, metsistunult teede ääres ja põllupeenardel. Sage

harilik lutsern (sinine lutsern) — *Medicágo satíva* L.

2. Õied väikestes nuttides, väikesed, kuni 4 mm pikad. Varred lamavad, harvemini tõusvad või püstised, harunenud, paljad või liht- ja näärmekarvased. Sulglehekesed äraspidimunajad või peaaegu rombjad. Nutt algul kerajas, hiljem ruljas. Kaunad neerjad või poolkuujalt kõverdunud, 1 seemnega. (93. joon., *a*.) ⊙, ⊙. P. 10—30

93. *a* — *Medicago lupulina*; *b* — *M. falcata*.

(50) cm). VI—IX. Niitudel, loodudel, teeservadel, põllupeenardel. Sage

humallutsern — *Medicágo lupulína* L.

— Õied tihedais kobarais, 7—10 mm pikad. Varred lamavad, tõusvad või püstised, harunenud, paljad või hõredalt karvased. Sulglehekesed piklik-äraspidimunajad või lineaaltalbjad. Kaunad enamasti poolkuujad kuni sirged, mitmeseemnelised. (93. joon., *b*.) ♃. P. 40—60 cm. VI—IX. Kuivadel niitudel, teeservadel, põllupeenardel, nõlvadel. Peamiselt saartel ning mandri loode- ja põhjaosas. Seal sage

sirplutsern (kollane lutsern) — *Medicágo falcáta* L. (coll.)

4. perekond **mesikas** — *Melilótus* Mill.

1. Õied valged, 4—5 mm pikad. Abilehed enamasti terveservalised. Sulglehekeste serval 8—12 paari hambaid; alumistel lehtedel sulglehekesed äraspidimunajad või talbjad, ülemistel pikliksüstjad. (94. joon., *a*.) Kaunad 3—5 mm pikad, enamasti 2, harva 1 või 3 seemnega. ⊙, ⊙. K. 35—100 (150) cm. VI—IX. Teeservadel, elamute ümbruses; kultuurtaimena põldudel. Sage

valge mesikas — *Melilótus álbus* Med.

— Õied kollased 2
2. Keskmiste ja alumiste varrelehtede abilehed terveservalised, harva alumistel varrelehtedel hambulised. Sulglehekesed hambulised, enamasti 6—14 paari külgroodudega 3
— Keskmiste varrelehtede abilehed hambulised. Sulglehekesed tihedalt teravahambalised, enamasti 18—22 paari külgroodudega; alumistel lehtedel sulglehekesed piklik-elliptilised, ülemistel lineaalsed. (94. joon., *b*.) Õied 3—3,5 mm pikad; kroon kahvatukollane. Kaunad 4—5 mm pikad, 2 seemnega. ⊙. K. 20—100 cm. VII—IX. Mandri lääneosas ja läänesaartel mererannal. Kohati

hambuline mesikas — *Melilótus dentátus* (Waldst. et Kit.) Pers.

3. Kaunad ja sigimikud paljad. Abilehed terveservalised, harva alumiste lehtede abilehed ühe või kahe hambaga. Sulglehekesed ebakorrapäraselt

94. *a* — *Melilotus albus*; *b* — *M. dentatus*.

hambulised; alumistel lehtedel sulglehekesed ümardunud, tömbid, ülemistel süstjad. Õied 5—7 mm pikad. Kaunad ovaalsed, 3—4 mm pikad, ühe, harva kahe seemnega. ⊙. K. 30—90 cm. VI—IX. Teeservadel, põllupeenardel, elamute ümbruses. Kohati sage

kollane mesikas — *Melilótus officinális* (L.) Pall.

— Kaunad ja sigimikud lühikarvased. Abilehed terveservalised, harva alumiste lehtede abilehed madalahambalised. Sulglehekesed tipuosas hambulised; alumistel lehtedel sulglehekesed äraspidimunajad, ülemistel piklikud. Õied 5—7 mm pikad, tihedates õisikutes. Kaunad peaaegu rombjad, rippuvad, 3—5 mm pikad, kahe, harva ühe seemnega. ⊙. K. 60—125 (150) cm. VI—IX. Peamiselt Lääne-Eestis mererandadel ja teeservadel niiskematel kohtadel. Haruldane

kõrge mesikas — *Melilótus altíssimus* Thuill.

5. perekond **ristik** — *Trifólium* L.

95. *a* — *Trifolium arvense*; *b* — *T. medium*.

1. Õiekroon tupest lühem, roosa; tupe pikad pehmed karvad varjavad väikesi õisi. Vars ja lehed pehmekarvased. Alumised lehed kuivavad varakult. Sulglehekesed lineaalsed. Õisikud (nutid) rohkearvulised, tupekarvade tõttu pehmed, hallikad. (95. joon., *a*.) ⊙, ⊙. K. 10—40 cm. VI—IX. Kuivadel liivastel kohtadel, põldudel. Sage

kassiristik — *Trifólium arvénse* L.

— Õiekroon tupest pikem, tupp pikkade karvadeta 2
2. Õied kollased, pärast õitsemist kollased, kollakaspruunid või pruunid 3
— Õied valged, roosad või punased . . . 5
3. Nutid veidi piklikud, väikesed, ka pärast õitsemist kollased. Vars enamasti lamav. Sulglehekesed äraspidimunajad, talbjad kuni peaaegu rombjad; keskmine sulgleheke pikema rootsukesega kui külgmised. Kroonlehed umbes 5 mm pikad. ⊙. P. 5—10 (20) cm. VI, VII. Peamiselt läänesaarte rannaniitudel, mujal harva. Võrdlemisi haruldane

lamav ristik — *Trifólium campéstre* Schreb. (*T. procumbens* L.)

— Nutid pärast õitsemist kollakas- või kastanpruunid. Taimed kõrgemad 4
4. Õisikud õitsemisajal kollased, hiljem peaaegu kastanpruunid, läikivad. Alumised varrelehed 2—5 cm pikkustel rootsudel. Sulglehekesed äraspidimunajad või süstjad, paljad või alumisel pinnal keskroo kohal lidus karvadega. Õisikuid varrel 2 või 3. (96. joon., *a*.) ⊙, ⊙. K. 15—35 cm. VI—VIII. Niitudel, puisniitudel, põllu- ja teeservadel; mandriosas. Sage

pruun ristik — *Trifólium spadíceum* L.

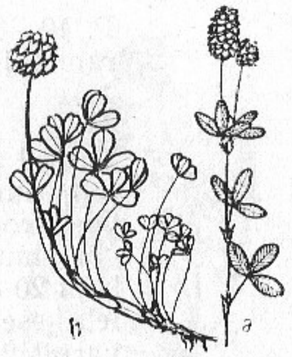

96. *a* — *Trifolium spadiceum*; *b* — *T. fragiferum*.

— Õisikud õitsemisajal kuldkollased, hiljem kollakas- või helepruunid. Alumised varrelehed kuni 1 cm pikkustel rootsudel. Sulglehekesed piklik-äraspidimunajad või talbjad, paljad. Õisikuid varrel rohkearvuliselt. ⊙, ⊙. K. 15—30 (40) cm. VI, VII. Niitudel, teede ääres, ristikupõldudel; peamiselt mandril. Sage

kuldristik — *Trifólium aúreum* Poll. (*T. strepens* Crantz; *T. agrarium* L., p.p.)

5. Õied valged 6
— Õied roosakad või punased 7
6. Varred roomavad, sõlmede kohalt juurduvad, paljad, harunenud. Lehed kuni 12 (20) cm pikkuse püstise rootsuga. Sulglehekesed äraspidimunajad. Nutid hõredad, pikkadel raagudel. Kroonlehed valged, harva roosaka või roheka varjundiga, pärast õitsemist pruunid. ♃. P. 10—30 cm. V—IX. Niitudel, puisniitudel, karjamaadel, muruplatsidel, teede ääres. Sage

valge ristik — *Trifólium répens* L.

— Varred püstised, tihedalt karvased, tavaliselt harunemata, väheste lehtedega. Juurmised lehed 10—20 cm pikkuse rootsuga, varrelehed (neid on 2—4) lühirootsulised. Sulglehekesed elliptilised, hallikad, alumiselt pinnalt karvased. Nutid tihedad, ühel varrel enamasti kaks. Kroonlehed valged, vahel kreemikad. ♃. K. 20—50 cm. VI—VIII. Kuivadel niitudel, loodudel, nõlvadel. Sage

mägiristik — *Trifólium montánum* L.

7. Varred roomavad, alumiste sõlmede kohalt juurduvad. Õietuped viljumisel põisjalt suurenenud. Alumised lehed 5—10 cm pikkuse karvase rootsuga. Sulglehekesed elliptilised või munajad, paljad. Nutid pikkadel raagudel. (96. joon., *b*.) ♃.

P. 10—30 cm. VI—VIII. Läänesaarte ja mandri lääneranniku rannaniitudel. Kohati sage

randristik — *Trifólium fragíferum* L.

— Varred püstised või tõusvad. Õietuped pole viljumisel põisjalt suurenenud 8

8. Õied roosad, puhkemise järel algul valkjad. Varred paljad või ainult ülemises osas hõredalt karvased. Juurmised lehed kuni 20 cm pikkuse rootsuga, varrelehed lühirootsulised. Sulglehekesed elliptilised või ovaalsed, enamasti paljad. Õisikuid varrel 2 või 3. ♃, ⊙. K. 20—50 cm. V—IX. Kultuurtaimena põldudel; teede ja põldude ääres. Sage

roosa ristik (rootsi ristik) — *Trifólium hýbridum* L.

— Õied punased 9

9. Õietupp viljumisel paljas. Vars paljas või lidus karvadega. Alumised lehed pika, ülemised lühikese rootsuga. Sulglehekesed elliptilised, alumisel pinnal enamasti lidus karvadega. (95. joon., *b*.) Õisiku alusel kõrglehtedest kate. Tupe tipmed ripsmelised. ♃. K. 20—45 cm. VI, VII. Kuivadel kasvukohtadel metsaservadel, teede ääres, nõlvadel. Sage

keskmine ristik — *Trifólium médium* L.

— Õietupp viljumisel karvane 10

10. Taim karvane. Õietupp 20 rooga. Alumised lehed pika, ülemised lühikese rootsuga. Sulglehekesed piklik-elliptilised kuni süstjad. Kroonlehed tumepunased. ♃. K. 20—50 cm. VI, VII. Kuivades segametsades, puisniitudel, nõlvadel; peamiselt Saaremaal, mujal harva

alpi ristik — *Trifólium alpéstre* L.

— Taim enam-vähem paljas. Õietupp 10 rooga. Varred sõlmede alt karvased, hiljem hõredalt karvased. Alumised lehed pika, ülemised lühikese rootsuga. Sulglehekesed äraspidimunajad või elliptilised, sageli heledamate laikudega. Kroonlehed helekuni tumepunased, vahel lillakaspunased. ♃. K. 20—40 (70) cm. VI—IX. Puisniitudel, niitudel, tee- ja põlluservadel; kultuurtaimena põldudel. Sage

aasristik — *Trifólium praténse* L. (coll.)

6. perekond **koldrohi** — *Anthýllis* L.

1. Varred lamavad, tõusvad või püstised, enamasti lidus karvadega, samuti nagu leherootsud. Õietupp üleni kahvaturoheline või tipul punakas. Kroonlehed kollased, oranžid või punased, harva valkjad. (97. joon.) ⊙, ⊙. ♃. P. (6) 15—45 cm. VI—VIII. Liivasel või paesel pinnal. Sage Põhja- ja Lääne-Eestis, mujal hajusalt

harilik koldrohi — *Anthýllis vulnerária* L. (coll.)

— Varred enamasti püstised; nende alumine osa, samuti juurmiste lehtede rootsud harevate rõhtsalt või püstiselt eemalehoiduvate karvadega. Õietupp üleni kahvaturoheline. Kroonlehed kollased. ⊙, ♃. K. 25—60 cm. VI—VIII. Kuivadel ja lubjarikastel niitudel, liivikutel, nõlvadel. Kohati

paljulehine koldrohi — *Anthýllis polyphýlla* (DC.) Kit. ex G. Don fil.

97. *Anthyllis vulneraria.*

7. perekond **nõiahammas** — *Lótus* L.

Alumiste lehtede rootsu alusel asetsevad sulglehekesed munajad, teritunud, ülemised 3 sulglehekest äraspidimunajad, ümardunud tipuga. Ülemiste lehtede sulglehekesed süstjad. Õied 5—10 cm pikkustel raagudel, sarikjates õisikutes, kollased, pärast õitsemist sageli oranžid või punased. (98. joon., *a*.) Kaunad lineaalsed, kuni 25 mm pikad. ♃. P. 10—40 cm. V—IX. Kuivadel niitudel, puisniitudel, loodudel, teeservadel. Sage

harilik nõiahammas — *Lótus corniculátus* L. (coll.)

8. perekond **asparhernes** — *Tetragonólobus* Scop.

Vars tõusev. Lehed sinakasrohelised, veidi lihakad, paljad. Sulglehekesed piklik-äraspidimunajad või munajassüstjad, teritunud. Kroonlehed väävelkollased, õitsenult sageli telliskivipunased. Kaunad kuni 5 cm pikad, sirged, neljakandilised, kantidel tiivulised (98. joon., *b*). ♃. K. 10—25 cm. VI, VII. Eriti rannaniitudel ja puisniitudel, teeservadel. Saaremaal sage, mandri lääneranniku harvemini, mujal puudub

niidu-asparhernes — *Tetragonólobus maritimus* (L.) Roth [*T. siliquosus* (L.) Roth]

98. *a* — *Lotus corniculatus; b* — *Tetragonolobus maritimus.*

9. perekond **läätspuu** — *Caragána* Lam.

Lehed 2—10 paari sulglehekestega. Sulglehekesed elliptilised või munajad, tipul ogaotsaga. Abilehed ogajad või naaskeljad, enamasti varisevad. Õied 1- või 2-kaupa, kollased. Kaunad ruljad, 3,5—6 cm pikad. ♄. K. kuni 5 m. VI, VII. Aedades ja parkides ilupõõsana, sageli hekina

△ **suur läätspuu** — *Caragána arboréscens* Lam.

10. perekond **hundihammas** — *Astrágalus* L.

99. *Astragalus glycyphyllos.*

1. Õied kollakad või rohekaskollased. Vars tõusev või lamav. Lehed enamasti 4—6 paari sulglehekestega. Sulglehekesed elliptilised, alt hõredalt karvased. Kobarad rohkeõielised, 3—6 cm pikad. Kaunad püstised, 3—4 cm pikad. (99. joon.) ♃. P. 40—100 cm. VI, VII. Leht- ja segametsades, raiesmikel, põõsastes. Kohati sage

magus hundihammas — *Astrágalus glycyphýllos* L.

— Õied punakad või sinakad 2

2. Õied õitsemisajal helepunased, hiljem sinakaslillad. Õisikuraod lehtedest lühemad. Lehed enamasti 3—5 paari sulglehekestega. Sulglehekesed lineaalsüstjad või lineaalsed, enamasti lühikarvased. Kobarad lühikesed, 3—7-õielised. (100. joon., *a.*) Kaunad püstised, 12—20 mm pikad. ♃. K. 10—30 cm. VI, VII. Hõredates kuivades männimetsades, liivaseil raiesmikel. Väga haruldane

‡ **liiv-hundihammas** — *Astrágalus arenárius* L.

100. *a* — *Astragalus arenarius; b* — *A. danicus.*

— Õied sinised või lillakassinised. Õisikuraod lehtedest pikemad, ülemises osas mustjate karvadega. Lehed 6—12 paari sulglehekestega. Sulglehekesed piklikud või piklikmunajad, tömbid, hõredalt lühikarvased. Kobarad tihedad, nutitaolised, lühikesed, 2—3 cm pikad. (100. joon., *b.*) Kaunad karvased, 7—8 mm pikad. ♃. P. 10—20 (30) cm. VI, VII. Loodudel, nõlvadel, liivastel kasvukohtadel. Peamiselt mandri loode- ja kaguosas ning läänesaarte idaosas. Kohati

aas-hundihammas — *Astrágalus dánicus* Retz.

11. perekond **lipphernes** — *Oxýtropis* DC.

101. *Oxytropis sordida.*

1. Õisikute raod tõusevad juurmiste lehtede kodarikust, lehistunud varred puuduvad. Lehed 8—12 paari sulglehekestega. Sulglehekesed süstjad, noorelt lidus karvadega, hiljem paljad või hõredalt karvased. Kobarad nutitaolised. (101. joon.) Kroonlehed kollakad. Kaunad lühikarvased. ♃. K. 10—30 cm. VII, VIII. Kuivadel kasvukohtadel, nagu nõlvadel, metsasihtidel. Väga haruldane

‡ **põhja-lipphernes** — *Oxýtropis sórdida* (Willd.) Pers.

— Õisikute raod kinnituvad lehistunud karvastele vartele. Lehed 7—14 paari sulglehekestega. Sulglehekesed piklikud või süstjad, viltjaskarvased. Kobarad piklikud või munajad. (102. joon.) Kroonlehed helekollased. ♃. K. 15—50 cm. VI, VII. Peamiselt Saaremaal ja mandri loodeosas nõlvadel ja kinkudel. Haruldane

‡ **karvane lipphernes** — *Oxýtropis pilósa* (L.) DC.

102. *Oxytropis pilosa.*

12. perekond **esparsett** — *Onóbrychis* Mill.

Vars ülemises osas harunev. Lehed pikarootsulised, 6—14 paari sulglehekestega. Sulglehekesed elliptilised, alt hõredalt karvased. Õisikuraod 2—3 korda lehtedest pikemad. Õied helepunased, tihedates kobarates. (103. joon.) ♃. K. 30—70 cm. VI, VII. Kultuurtaimena põldudel, vahel metsistunult põlluservadel, söötidel, raudteetammil. Harva

harilik esparsett — *Onóbrychis viciifólia* Scop.

103. *Onobrychis viciifolia.*

13. perekond **hiirehernes** — *Vicia* L.

1. Õisikuraod lehtede pikkused või pikemad, väga harva pisut lühemad (p ü s t i n e h i i r e - h e r n e s) 4

— Õisikuraod lühikesed, õied näilikult kaenlasisesed 2

2. Õied üksikult või 2-kaupa, väga harva 3- või 4-kaupa ülemiste lehtede kaenlas . . . 3

104. *a* — *Vicia sepium*; *b* — *V. angustifolia*.

— Õied tavaliselt 3- või 4-kaupa, väga harva 2—6-kaupa ülemiste lehtede kaenlas. Lehed 4 või 5 (8) paari sulglehekestega, lühikese harunenud köitraoga. Sulglehekesed piklikmunajad, tipul ümardunud või veidi sämpunud, kõige laiemad alusel. (104. joon., *a*.) Kroonlehed punakad, hiljem sinakaslillad. Kaunad läikivad. ♃. K. 30—50 cm. V—VIII. Segametsades, puisniitudel, võsastikes, aedades. Sage

aed-hiirehernes — *Vicia sépium* L.

3. Kroon kirju: puri lillakas, tiivad punakad, laevuke punakas või valge. Lehed lühikese harunenud köitraoga, ülemised lehed 5—7 (8) paari sulglehekestega; sulglehekesed äraspidimunajad, ovaalsed või talbjad. (105. joon.) Valminud kaunad pruunikad. ⊙, ⊙. K. 30—70 cm. V—VII. Kultuurtaimena põldudel, vahel umbrohuna põldudel ja teeservadel. Sage

suvivikk (kurehernes) — *Vicia sativa* L.

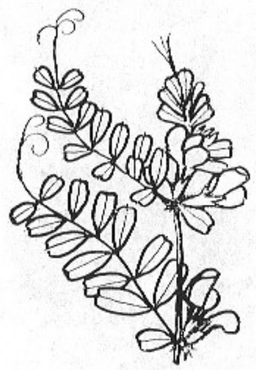

105. *Vicia sativa*.

— Kroon punakas, hiljem lillakas. Lehed harunenud köitraoga; ülemised lehed enamasti 5 paari sulglehekestega; sulglehekesed kitsad, lineaalsed. (104. joon., *b*.) Kaunad varrest eemale hoiduvad, valminult mustad. Taim peaaegu paljas. ⊙. K. 15—45 cm. V—VII. Põldudel, põllupeenardel, teeservadel. Sage

ahtalehine hiirehernes — *Vicia angustifólia* L.

4. Õied väikesed, enamasti 5—6 mm pikad, 1—6-kaupa õisikus 5
— Õied üle 1 cm pikad, õisikus enamasti 8—20-kaupa või suuremal arvul 6
5. Õied tavaliselt üksikult, harvemini 2-kaupa. Kaunad lineaalsed, 8—12 mm pikad, rippuvad, paljad; seemneid kaunas tavaliselt 4, harva vähem. Vars roniv, nõrk. Lehed 3 või 4 (5) paari sulglehekestega, harunenud köitraoga; sulglehekesed lineaalsed. (106. joon., *a*.) Õied valkjad, lillaka või sinaka varjundiga. ⊙. P. 15—50 cm. VI, VII. Liivastel niitudel, männimetsades, põldudel. Sage

neljaseemneline hiirehernes — *Vicia tetraspérma* (L.) Schreb.

106. *a* — *Vicia tetrasperma*; *b* — *V. hirsuta*.

— Õied enamasti 3- kuni 5-kaupa. Kaunad rombjad, pehmekarvased, harva paljad, enamasti 2, harvemini 3 seemnega, 6—8 (10) mm pikad, rippuvad. Vars lamav või tõusev, nõrk, lühikarvane. Lehed 4—8 paari sulglehekestega, lihtsa või harunenud köitraoga; sulglehekesed lineaalsed. (106. joon., *b*.) Õied valkjad, sinaka varjundiga, 3—5 mm pikad. ⊙. P. 20—70 cm. VI, VII. Liivastes männimetsades, raiesmikel, põldudel. Sage

karvane hiirehernes — *Vicia hirsúta* (L.) S. F. Gray

6. Õied valged, lillakate roodudega, vahel roosaka või sinaka varjundiga, (7-) 10—20- (25-) kaupa pikaraolistes kobarates. Taim õrn, paljas, vars nõrk ja roniv. Lehed (6) 8—10 paari sulglehekestega, harunenud köitraoga. Sulglehekesed ovaalsed, asetsevad vahelduvalt. Alumiste lehtede abilehed poolkuujad. Kaunad kuni 2,5 cm pikad. ♃. P. kuni 150 cm. VI, VII. Segametsades, metsasihtidel, põõsastes. Kohati sage

mets-hiirehernes — *Vicia sylvática* L.

— Õied sinakas- või punakaslillad 7
7. Köitraod nõrgalt arenenud, vahel puuduvad. Varred püstised. Lehed 8—12 (15) paari sulglehekestega. Sulglehekesed tihedalt asetunud, elliptilised kuni pikliksüstjad, tömbid, paljad või hõredalt karvased. Õied kobaras peaaegu ühekülgselt. Kaunad peaaegu rombjad, umbes 15 mm pikad, enamasti 2 seemnega. ♃. K. 30—60 cm. VI—VIII. Kuivades hõredais männimetsades, raiesmikel, nõlvadel, mandri lääneosas ja Saaremaal. Võrdlemisi haruldane

püstine hiirehernes — *Vicia cassúbica* L.

— Köitraod hästi arenenud. Varred lamavad või ronivad 8
8. Lehed pikkade pehmete karvadega, 5—9 (10) paari sulglehekestega. Alumiste lehtede abilehed vahel veidi narmastunud. Sulglehekesed lineaalsed. Õied 15—30-kaupa kobaras. Kaunad 2,5—3 cm pikad. ⊙, ⊙. P. 30—100 cm. VI—VIII. Umbrohuna eriti rukkipõldudel, ka teede ääres. Paiguti

põld-hiirehernes — *Vicia villósa* Roth

— Lehed lühikarvased ja hallid või paljad ja rohelised, (6) 9—12 paari sulglehekestega. Lehtede

107. *Vicia cracca*.

abilehed terveservalised. Sulglehekesed lineaalsüstjad. Õied 20—50-kaupa kobaras. (107. joon.) Kaunad 2—2,5 cm pikad. ♃. P. 20—120 cm. VI—VIII. Niitudel, puisniitudel, teeservadel, põllupeenardel. Sage

harilik hiirehernes — *Vícia crácca* L.

14. perekond **põlduba** — *Fába* Mill.

Vars püstine, paljas, neljakandiline. Abilehed suured, kuni 2 cm pikad. Leherood lõpeb niitja otsaga. Alumised lehed 1 paari, ülemised 2 või 3 paari sulglehekestega; sulglehekesed elliptilised, tömbid, lühikese ohtega. Õied valged, 2—4-kaupa lehtede kaenlas. Kaunad 1,5—3 cm laiad. ⊙. K. 20—100 cm. VI—VIII. Kultuurtaimena põldudel ja aedades. Sage

△ **põlduba** — *Fába bóna* Med. (*Vicia faba* L.)

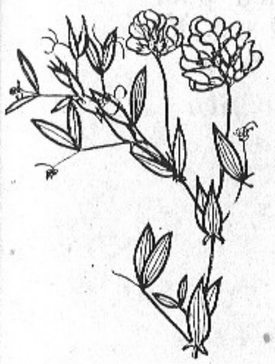

108. *Lathyrus pratensis.*

15. perekond **seahernes** — *Láthyrus* L.

1. Lehed köitraagudega 2
— Lehed köitraagudeta, pehme ogaotsaga . 6
2. Lehed 1 paari sulglehekestega 3
— Lehed 2—6 paari sulglehekestega . . . 4
3. Õied kollased, 3—10-kaupa kobaras. Vars lamav või roniv, tiivutu. Lehed lihtsa või harunenud köitraoga. Sulglehekesed süstjad, teritunud. Abilehed suured, 8—25 mm pikad, alusel nooljad. (108. joon.) Kaunad lineaalsed, lamedad. ♃. P. 25—60 cm. VI—VIII. Puisniitudel, niitudel, teeservadel, põllupeenardel. Sage

aas-seahernes — *Láthyrus praténsis* L.

— Õied roosad või punakaslillad, 3—12-kaupa hõredates kobarates. Vars lamav või roniv, kahe laia tiivaga. Lehed harunenud köitraagudega. Sulglehekesed 5—12 cm pikad, süstjad või lineaalsed, pikalt teritunud. Abilehed süstjad, poolkuujad, 8—13 mm pikad. (109. joon.) Kaunad lineaalsed, lamedad. ♃. P. 6—120 cm. VII, VIII. Segametsades, metsasihtidel, raiesmikel. Sagedam Ida- ja Lõuna-Eestis

mets-seahernes — *Láthyrus sylvéstris* L.

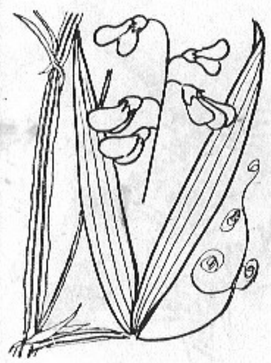

109. *Lathyrus sylvestris.*

4. Varred tiivulised, püstised, tõusvad või ronivad 5
— Varred tiivutud, lamavad. Taim hallikasroheline. Lehed enamasti 4, harvemini 3 või 5 paari sulglehekestega, harunenud köitraoga; sulglehekesed elliptilised. Abilehed suured, munajad, 2—5 (6) cm pikad. Õied 4—7-kaupa hõredas kobaras. (110. joon.) Kaunad lineaalsed, lamedad. ♃. P. 25—60 cm. VII, VIII. Mererannal liival, peamiselt mandri põhjarannikul ja Põhja-Eesti saartel. Kohati

‡ **rand-seahernes** — *Láthyrus maritimus* (L.) Big.

110. *Lathyrus maritimus.*

5. Varred laiatiivalised, püstised või tõusvad. Õied tumepunased, 5—15- (20-) kaupa tihedais kobarais. Lehed (3) 4 või 5 (6) paari sulglehekestega, harunenud köitraoga. Sulglehekesed elliptilised, tömbid, alumiselt pinnalt sinakasrohelised. Abilehed sageli sulglehekeste suurused, 2—5 (6) cm pikad. (111. joon.) Kaunad lineaalsed, lamedad. ♃. K. 30—100 cm. VI, VII. Lehtmetsades, sarapikes, nõlvadel mandri põhja- ja loodeosas. Kohati

hernelehine seahernes — *Láthyrus pisifórmis* L.

111. *Lathyrus pisiformis.*

— Varred kitsatiivalised, tõusvad või ronivad. Õied sinakaslillad, 2—5- (6-) kaupa hõredais kobarais. Lehed 2—4 paari sulglehekestega, pika harunenud köitraoga. Sulglehekesed lineaalsüstjad, pikalt teritunud. Abilehed sulglehekestest väiksemad, lineaalsed, 0,4—2 cm pikad. (112. joon.) Kaunad lineaalsed, lamedad. ♃. P. 30—80 cm. VI—VIII. Soodes, niisketel niitudel ja puisniitudel. Kohati sage

soo-seahernes — *Láthyrus palústris* L.

6. Lehed enamasti 3, harva 2 või 4 paari sulglehekestega. Sulglehekesed suured, piklikmunajad, (3) 4—8 cm pikad ja 1—4 cm laiad, pikalt teritunud, alumiselt pinnalt läikivad. Õied punakaslillad, harva roosad, hiljem sinised, 3—5-(8-) kaupa kobarates. (113. joon.) ♃. K. 20—50 cm.

112. *Lathyrus palustris.*

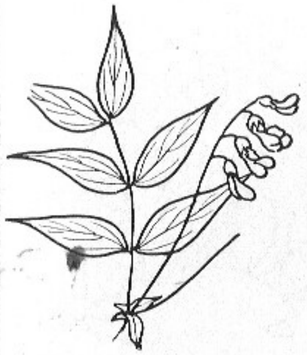

113. *Lathyrus vernus.*

IV, V. Sega- ja lehtmetsades, põõsaste varjus. Sage

kevadine seahernes (kevadine kurelääts) — *Láthyrus vérnus* (L.) Bernh. (*Orobus vernus* L.)

— Lehed (3) 4—6 paari sulglehekestega. Sulglehekesed piklik-ovaalsed, väiksemad, (3) 5—12 mm laiad, ümardunud tipuga, alumiselt pinnalt hallikasrohelised, kuivanult mustad. Õied lillakad, 3—6- (10-) kaupa hõredais kobarais. (114. joon.) ♃. K. 30—80 cm. VI—VIII. Leht- ja segametsades, puisniitudel Saare- ja Muhumaal. Haruldane

must seahernes (must kurelääts) — *Láthyrus niger* (L.) Bernh. (*Orobus niger* L.)

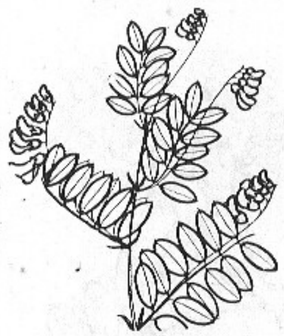

114. *Lathyrus niger.*

16. perekond **hernes** — *Písum* L.

1. Õied valged või lillakad. Seemned rohekad või kollakad, täppideta. Lehed 2 või 3 (4) paari sulglehekestega, harunenud köitraoga. Sulglehekesed munajad või ovaalsed. Abilehed enamasti sulglehekestest suuremad, alusel vahel hambulised. Kaunad sirged või kõverdunud, lamedad või ruljad, 5—15 cm pikad. ⊙. P. 50—150 (200) cm. VI, VII. Kultuurtaimena põldudel ja aedades, juhuslikult metsistuv. Sage

△ **harilik hernes** — *Písum sativum* L.

— Õied kirjud (puri sinakas, tiivad punakaslillad, laevuke valge). Seemned hallid, tumedate täppidega, väiksemad kui eelmisel liigil. Lehed 2 või 3 paari sulglehekestega, harunenud köitraoga. Sulglehekesed ovaalsed või munajad, sageli hõredalt hambulised. Abilehed hambulised, võrdlemisi kitsad, nende alusel sageli lilla täpp. Kaunad 3—4 (6) cm pikad. ⊙, ⊙. P. 30—80 cm. V—VII. Kultuurtaimena põldudel, juhuslikult metsistuv. Sage

△ **hall hernes** (pelusk) — *Písum arvénse* L.

17. perekond **aeduba** — *Phaséolus* L.

Vars püstine või vääduv. Lehed pikarootsulised. Sulglehekesed piklikud või kolmnurkjas-munajad, 8—15 cm pikad, pikalt teritunud, lühikarvased; keskmine sulglehekese pikema rootsukesega kui külgmised. Õied kaenlasisestes kobarates. Oiekroon valge, rohekasvalge või kahvatulilla, harva punakas; laevuke spiraalselt keerdunud. Kaunad rippuvad, 7—25 cm pikad, sirged või kõverdunud, lamedad kuni ruljad, 3—10 seemnega. ⊙. P. 20—40 cm või 2—3 m. VI—IX. Aedviljataim. Sage

△ **harilik aeduba** (türgi uba) — *Phaséolus vulgáris* L.

24. sugukond **pärnalised** — *Tiliáceae*

1. perekond **pärn** — *Tília* L.

1. Lehelaba mõlemalt pinnalt paljas, ainult külgroodude nurkades laba alumisel pinnal roostevärvilised karvatutid. Leheserv peensaagjas. Leheroots paljas. Õied kollakasvalged. Vili vähemärgatavate roietega. ♄, ♄. K. kuni 30 m. VII. Sega- ja lehtmetsades, puisniitudel; ka ilupuuna. Sage

harilik pärn (lõhmus) — *Tília cordáta* Mill.

— Lehelaba alumiselt (sageli ka pealmiselt) pinnalt karvane. Leheserv teravsaagjas. Leheroots enam või vähem karvane. Õied valkjaskollased. Vili hästi eristatavate roietega. ♄. K. kuni 40 m. VI, VII. Ilupuuna parkides ja aedades võrdlemisi sage

△ **suurelehine pärn** — *Tília platyphýllos* Scop.

25. sugukond **kassinaerilised** — *Malváceae*

1. Välistupp lahklehine, koosneb 3 lehest (116. joon., *d*)

1. perekond **kassinaeris** — *Málva* L.

— Välistupe 3 lehte alusel kokku kasvanud (116. joon., *e*)

2. perekond **rõngaslill** — *Lavátera* L.

1. perekond **kassinaeris** — *Málva* L.

1. Varrelehed peaaegu aluseni sõrmjagused . 2
— Varrelehed terved kuni sõrmlõhised . . 3
2. Varrel ülekaalus kimpjalt harunenud karvad. Välistupe lehed munajad. Õied roosad, suured. Osaviljad (karpiidid) ristivoldilised, enamasti paljad. ♃. K. 50—80 cm. VI—VIII. Teeservadel, prahipaikadel, põllupeenardel, aedades; Saaremaal. Harva

roos-kassinaeris — *Málva álcea* L.

— Vars harali lihtkarvadega. Kõige alumised lehed madalate sisselõigetega. (115. joon., *b.*) Välistupe lehed süstjad. Õied kahvaturoosad, lillakad või valged, suured. (115. joon., *a.*) Osaviljad (karpiidid) karedakarvased. ⊙, ♃. K. 20—80 cm. VI—VIII. Kultuurist metsistunult elamute läheduses, aedades, põldudel. Paiguti

muskus-kassinaeris — *Málva moscháta* L.

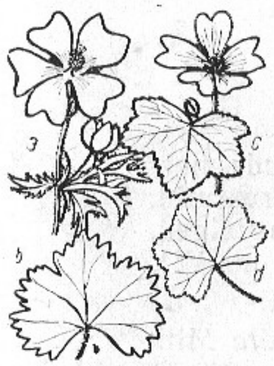

115. *a, b* — *Malva moschata; c, d* — *M. sylvestris.*

3. Varrelehed hõlmised, hõlmad enamasti teravatipulised. Välistupe lehed piklikud või munajad. Kroonlehed helepunased, tipus teravalt sämpunud. (115. joon., *c.*) ⊙, ⊙. K. 30—100 cm. VI—IX. Tulnukana aedades, parkides, prahipaikadel. Harva

mets-kassinaeris — *Málva sylvéstris* L.

— Varrelehed peaaegu terved või madalalt hõlmised, lamedate hõlmadega. Välistupe lehed enamvähem lineaalsed 4
4. Välistupp päristupest poole lühem. Õiekroon õietupest tunduvalt pikem. Kroonlehed roosad või peaaegu valged, tipus sämpunud. Lehelaba üldkujult ümar. Vars lamav või tõusev. (116. joon., *a, b.*) ♃. P. 8—45 cm. VI—IX. Prahipaikadel, teeservadel, aedades. Võrdlemisi harva

harilik kassinaeris — *Málva neglécta* Wallr.

116. *a, b* — *Malva neglecta; c, d* — *M. pusilla; e* — *Lavatera thuringiaca.*

— Välistupp peaaegu päristupe pikkune. Õiekroon õietupest ainult veidi üleulatuv. Kroonlehed valged või pisut sinakad, tipus sämpunud. Lehelaba üldkujult ümar kuni neerjas. Vars püstine või tõusev. (116. joon., *c, d.*) ⊙, ⊙. K. 15—50 cm.

VI—X. Prahipaikadel, teeservadel, elamute ümbruses. Võrdlemisi sage

ümaralehine kassinaeris — *Málva pusilla* With.

2. perekond **rõngaslill** — *Lavátera* L.

Lehed 3- või 5-hõlmalised, viltjaskarvased. Õied suured, roosad, üksikult ülemiste lehtede kaenlas. Kroonlehed tipus sügavalt sämpunud. Vili koosneb 20—23 osaviljast (karpiidist), mis asetsevad rõngakujuliselt. ♃. K. 50—150 cm. VII, VIII. Ilutaimena sageli aedades ja kalmistutel; kohati metsistunult

harilik rõngaslill — *Lavátera thuringíaca* L.

26. sugukond **linalised** — *Lináceae*

1. Õietupp ja -kroon neljatine

1. perekond **pisilina** — *Radíola* Roth

— Õietupp ja õiekroon viietine

2. perekond **lina** — *Línum* L.

1. perekond **pisilina** — *Radíola* Roth

Lehed vastakud, piklikmunajad, terveservalised, rootsuta. Õied valged, väikesed, ebasarikana. Kroonlehed tupplehtede pikkused, tipul sämpunud. ⊙. K. 1—8 cm. VI—VIII. Liivasel mererannal ja mereäärsetel karjamaadel Hiiumaal. Väga harva

‡ **pisilina** — *Radíola linoídes* Roth

2. perekond **lina** — *Línum* L.

1. Õied sinised, pikaraolised. Lehed vahelduvalt, süstjad või lineaalsed. ⊙. K. 60—120 cm. VI, VII. Kiudtaimena kultiveeritav. Sage Edela- ja Lõuna-Eestis, mujal kohati

△ **harilik lina** — *Línum usitatíssimum* L.

— Õied valged. Lehed vastakud, äraspidimunajad või süstjad. (117. joon.). Enamasti ⊙. K. 5—

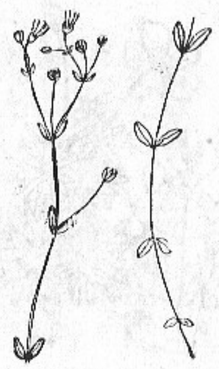

117. *Linum catharticum.*

30 cm. VI—IX. Niitudel, puisniitudel, loodudel, soo- ja rannaniitudel. Sage

aaslina — *Línum cathárticum* L.

27. sugukond **jänesekapsalised** — *Oxalidáceae*

1. perekond **jänesekapsas** — *Óxalis* L.

Taim maapealse varreta. Lehed juurmised, kolmetised, ristiku lehti meenutavad. Õied valged (harva punakasvalged), pikaraolised, üksikult. ♃. K. 7—15 cm. V, VI. Metsades, eriti kuusikutes väga sage

harilik jänesekapsas — *Óxalis acetosélla* L.

118. *Geranium robertianum.*

119. *a* — *Geranium lucidum; b* — *G. sanguineum.*

28. sugukond **kurerehalised** — *Geraniáceae*

1. Lehed sõrmlõhised või sõrmjagused või kolmetised liitlehed

1. perekond **kurereha** — *Geránium* L.

— Sulgjad, üldkujult süstjad liitlehed

2. perekond **kurekael** — *Eródium* L'Hér.

1. perekond **kurereha** — *Geránium* L.

1. Kolmetised liitlehed jaguste sulglehekestega, neist keskmine pikema rootsukesega, külgmised peaaegu rootsukeseta. Õied väikesed, roosad. (118. joon.) Taim ebameeldiva lõhnaga. ⊙, ⊙. K. 15—50 cm. VI—IX. Lubjarikastel kasvukohtadel, peamiselt läänesaartel ja mandri põhjaosas, kus on kohati sage

haisev kurereha — *Geránium robertiánum* L.

— Lehed sõrmlõhised või -jagused . . . 2

2. Varred peaaegu paljad, kergesti murduvad, punakad. Lehed läikivad, 5-hõlmalised, sügise poole punased. Kroonlehed roosad, ümara tipuga.

(119. joon., *a*.) ⊙, ⊙. K. 15—40 cm. V—VIII. Paeklibul, peamiselt Saaremaa lääneosas. Harva

läikiv kurereha — *Geránium lúcidum* L.

— Varred ja lehed enam või vähem karvased. Kroonlehed tipul pügaldunud või ümarad, viimasel juhul alati üle 1 cm pikad . . . 3

3. Kroonlehed pügaldunud tipuga 4

— Kroonlehed ümara tipuga 6

4. Kroonlehed üle 1 cm pikad, punased. Lehed sõrmjagused, sügisel sageli veripunased. Kogu taim pikkade harali karvadega. (119. joon., *b*.) ♃. K. 20—50 cm. VI—VIII. Lubjarikastel niitudel ja puisniitudel, loometsades ja metsaservadel. Lääne- ja Põhja-Eestis sage

verev kurereha — *Geránium sanguíneum* L.

— Kroonlehed alla 1 cm pikad 5

5. Õieraod näärmekarvadega. Kroonlehed umbes tupplehtede pikkused, helelillad või roosad. Viljad karvased. (120. joon., *b*.) Varred lühikarvased. Lehed üldkujult ümarad, sõrmlõhised, 7—9 hõlmaga. (120. joon., *a*.) ⊙, ⊙. K. 10—40 cm. V—VIII. Umbrohuna aedades ja põldudel, prahipaikadel, teeservadel. Kohati

madal kurereha — *Geránium pusillum* Burm. fil.

— Õieraagudel peale näärmekarvade ka lihtkarvu. Kroonlehed tupplehtedest pisut pikemad, punakad. Viljad paljad, ristikortsulised. (121. joon., *b*.) Varred pikkade pehmete karvadega. Lehed samasugused nagu eelmisel liigil. (121. joon., *a*.) ⊙, ⊙. K. 8—30 cm. V—IX. Tee- ja põlluservadel, söötidel; peamiselt läänesaartel. Paiguti

pehme kurereha — *Geránium mólle* L.

6. Õied sinised. Õieraod näärmekarvased. Lehed sõrmjagused, lõhiste hõlmadega, hallikasrohelised. (122. joon., *a*.) ♃. K. 30—80 cm. VI—VIII. Teeservadel, niitudel, puisniitudel, hõredates metsades. Võrdlemisi harilik

aas-kurereha — *Geránium praténse* L.

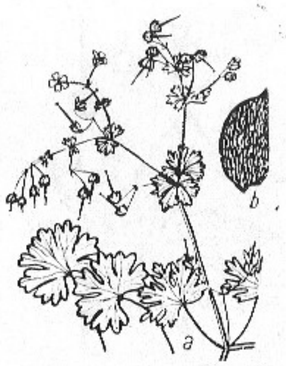

120. *Geranium pusillum.*

121. *Geranium molle.*

122. *a* — *Geranium pratense; b* — *G. palustre.*

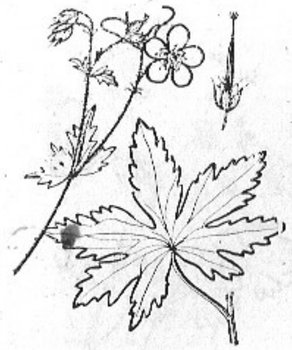

123. *Geranium sylvaticum.*

— Õied purpurpunased või punakasvioletsed. Lehed rohelised 7

7. Õieraod lidus karvadega, näärmekarvadeta. Õied purpurpunased (äraõitsenult sinakad). Lehed sõrmlõhised kuni peaaegu sõrmjagused, hõlmiste hõlmadega. (122. joon., *b.*) ♃. K. 25—80 cm. VI—IX. Niisketel ja soistel niitudel, võsastikes, kraavikallastel. Sage

soo-kurereha — *Geránium palústre* L.

— Õieraod rõhtsate näärmekarvadega. Õied punakasvioletsed (äraõitsenult sinakad). Lehed sõrmlõhised kuni peaaegu sõrmjagused, hõlmiste hõlmadega. (123. joon.) ♃. K. 25—80 cm. VI, VII. Leht- ja segametsades, võsastikes, puisniitudel. Võrdlemisi sage

mets-kurereha — *Geránium sylváticum* L.

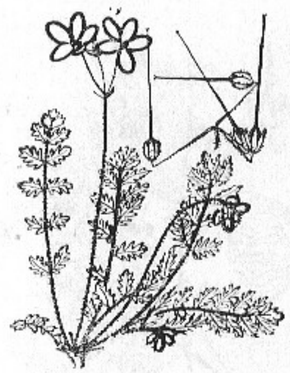

124. *Erodium cicutarium.*

2. perekond **kurekael** — *Eródium* L'Hér.

Taim karvane, ka näärmekarvane. Lehed paaritusulgjad, tipu poole sulgjagused, lõhiste sulglehekestega. (124. joon.) Õied roosakaspunased, pisut ebasümmeetrilised. ⊙, ⊙. K. 10—50 cm. V—IX. Põldudel ja aedades umbrohuna, prahipaikadel. Sage

(harilik) kurekael — *Eródium cicutárium* (L.) L'Hér.

29. sugukond **piimalillelised** — *Euphorbiáceae*

1. Lehed vastakud. Taimed piimmahlata. Isas- ja emasõied eri taimedel

1. perekond **seljarohi** — *Mercuriális* L.

— Lehed vahelduvad. Taimed mürgise piimmahlaga. Isas- ja emasõied ühes õisikus

2. perekond **piimalill** — *Euphórbia* L.

1. perekond **seljarohi** — *Mercuriális* L.

Lehed elliptilised, koondunud varre ülemisse ossa. Õied rohelised. ♃. K. 15—45 cm. IV, V. Leht- ja segametsades, puisniitudel põõsaste varjus. Harilik

püsik-seljarohi — *Mercuriális perénnis* L.

2. perekond **piimalill** — *Euphórbia* L.

1. Lehed mõlajad või äraspidimunajad, tipuosas peensaagja servaga. ⊙. K. 7—50 cm. VI—IX. Umbrohuna elamute ümbruses, põldudel ja aedades. Sage

harilik piimalill — *Euphórbia helioscópia* L.

— Lehed süstjad kuni lineaalsed, terveservalised 2

2. Lehed 1—2 cm laiad. Sarikakiiri tavaliselt viis. Meenäärmed elliptilised. (125. joon., *a.*) ♃. K. 60—150 cm. VI, VII. Soistel puisniitudel, oja- ja kraavikallastel. Eesti lääneosas. Hajusalt

soo-piimalill — *Euphórbia palústris* L.

— Lehed kitsamad. Sarikakiiri üle viie. Meenäärmed kahesarvelised (125. joon., *b.*) . . 3

3. Lehed 1—2 mm laiad. Varred rohkete mitteõitsevate, tihedalt lehistunud harudega. ♃. K. 15—40 cm. V—VIII. Teeservadel, raudteetammidel; istutatult aedades, kalmistutel. Võrdlemisi harva

küpress-piimalill — *Euphórbia cyparíssias* L.

— Lehed 2—10 mm laiad 4

4. Lehed tömbi või lühikeselt teritunud tipuga, kogu pikkuses ühelaiused või keskkohas kõige laiemad, pisut rullunud servaga. (126. joon.) Emakakaelad ainult alusel kokku kasvanud. (125. joon., *b.*) ♃. K. 30—80 cm. VI—VIII. Teeservadel, raudteetammidel, elamute ümbruses. Paiguti

kibe piimalill — *Euphórbia ésula* L.

— Lehed pikalt teritunud, alusel kõige laiemad, pole servalt rullunud. Emakakaelad kolmandi-

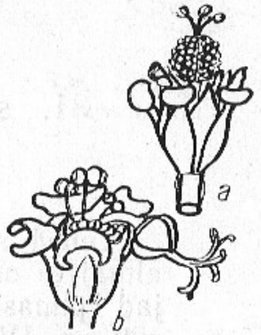

125. Õisikud: *a* — *Euphorbia palustris*; *b* — *E. esula.*

126. *Euphorbia esula.*

127. *Buxus sempervirens.*

kuni kuni pooleni oma pikkusest kokku kasvanud. ♃. K. 30—60 cm. VI—VIII. Raudteetammidel, teeservadel, jäätmaadel. Paiguti

vits-piimalill — *Euphórbia virgáta* Waldst. et Kit.

30. sugukond **pukspuulised** — *Buxáceae*

1. perekond **pukspuu** — *Búxus* L.

Lehed läikivad, kuni 2,5 cm pikad, pealt tume-, alt kollakasrohelised, tömbi või sämpunud tipuga. (127. joon.) Meil ♄. K. kuni 1 m. V. Külmaõrn ilupõõsas aedades ja kalmistutel. Võrdlemisi harva

△ **(harilik) pukspuu** — *Búxus sempervírens* L.

31. sugukond **näsiniinelised** — *Thymelaeáceae*

1. perekond **näsiniin** — *Dáphne* L.

Lehed süstjad või pikliktalbjad, võrse tipus tihedamalt kui alumises osas. Roosad lõhnavad õied puhkevad enne lehti. Marjad punased, kinnituvad otse tüvele. Mürgine. ♄. K. kuni 120 cm. IV, V. Segametsades. Võrdlemisi harilik

(harilik) näsiniin — *Dáphne mezéreum* L.

32. sugukond **hõbepuulised** — *Elaeagnáceae*

1. Lehed 3—7 mm laiad, pealmiselt pinnalt peaaegu paljad, alumiselt hõbevalkjad. Taimed enamasti tugevalt astlalised
   1. perekond **astelpaju** — *Hippóphaë* L.

— Lehed 15—25 mm laiad, mõlemalt pinnalt hõbedaläikelised. Astlad puuduvad
   2. perekond **hõbepuu** — *Elaeágnus* L.

1. perekond **astelpaju** — *Hippóphaë* L.

Taimed kahekojalised; õied väikesed, pruunikad. Viljad oranžid, marjataolised. ♄, ♄. K. kuni 2 m. V, VI. Istutatult haljasaladel ja aedades; metsistub. Võrdlemisi harva

(harilik) astelpaju — *Hippóphaë rhamnoídes* L.

2. perekond **hõbepuu** — *Elaeágnus* L.

Õied mõlemasugulised, seest kollased, lõhnavad. Viljad hõbedased, kuivad. (128. joon.) ♄, ♄. K. 1—3 m. VI, VII. Kergesti metsistuv ilupuu; aedades, parkides, kalmistutel. Võrdlemisi sage

läikiv hõbepuu — *Elaeágnus commutáta* Bernh. ex Rydb. (*E. argentea* Pursh)

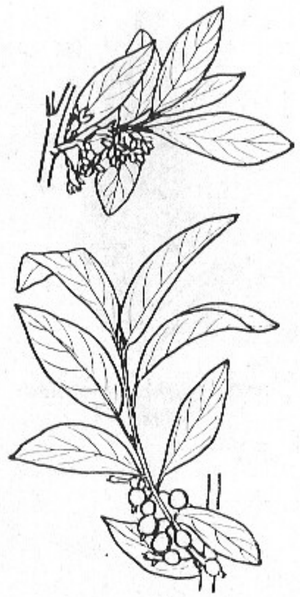

128. *Elaeagnus commutata.*

33. sugukond **kukesabalised** — *Lythráceae*

1. Varred nõrgad, roomavad või tõusvad. Õied kuni 1,5 mm pikad, üksikult lehekaenaldes
   1. perekond **ojakapsas** — *Péplis* L.

— Varred tugevad, püstised. Õied võrdlemisi suured, tipmistes pöörisjates õisikutes
   2. perekond **kukesaba** — *Lýthrum* L.

1. perekond **ojakapsas** — *Péplis* L.

Lehed helerohelised, vastakud, äraspidimunajad või mõlajad. Õied roosad või valged. Vili — kerajas kupar. (129. joon.) ⊙, ⊙. P. 2—25 cm. VI—VIII. Niiskel savipinnasel või ajutises madalas vees. Hajusalt

muda-ojakapsas — *Péplis pórtula* L. [*Lythrum portula* (L.) D. A. Webb]

129. *Peplis portula.*

130. *Lythrum salicaria.*

2. perekond **kukesaba** — *Lýthrum* L.

Lehed pikliksüstjad, alumised vastakud, ülemised vahelduvad või männases. Õied lillakaspunased. Vili — piklik kupar. (130. joon.) ♃. K. 30—100 cm. VII, VIII. Niisketel niitudel ja puisniitudel, soodes, veekogude kallastel. Harilik

(harilik) kukesaba — *Lýthrum salicária* L.

34. sugukond **pajulillelised** — *Onagráceae*

1. Tupp- ja kroonlehti 2, tolmukaid 2. Vili väike, pirnjas
   4. perekond **nõiakold** — *Circaéa* L.
— Tupp- ja kroonlehti 4, tolmukaid 8. Vili — pikk paljuseemneline kupar 2
2. Õied kollased. Seemned lendkarvadeta
   3. perekond **kuningakepp** — *Oenothéra* L.
— Õied valkjad kuni punakad. Seemned lendkarvadega 3
3. Alumised lehed vastakud, ülemised vahelduvad. Õied korrapärased; tolmukad ja emakakael püstised
   1. perekond **pajulill** — *Epilóbium* L.
— Kõik lehed vahelduvad. Õied nõrgalt ebakorrapärased; tolmukad ja emakakael allapoole kõverdunud
   2. perekond **põdrakanep** — *Chamaenérion* Adans.

131. *a, b* — *Epilobium*'ide emakasuudmed; *c* — *Oenothera biennis.*

1. perekond **pajulill** — *Epilóbium* L.

1. Vars ruljas. Emakasuue tõlvjas või neljahõlmaline 2
— Vars 2 või 4 servataolise triibuga. Emakasuue tõlvjas (131. joon., *a*) 6
2. Taimed rohkete harali karvadega. Emakasuue neljahõlmaline (131. joon., *b*) 3
— Taimed vähe märgatavalt lidus karvadega või peaaegu paljad 4

3. Lehed pooleldi varreümbrised. Õied 1,5—2 cm pikad. ♃. K. 40—150 cm. VI—IX. Kraavides, kallastel. Võrdlemisi harilik

karvane pajulill — *Epilóbium hirsútum* L.

— Lehed lühirootsulised, harvemini rootsutud. Õied 5—8 mm pikad. ♃. K. 30—100 cm. VII, VIII. Veekogude ja kraavide kallastel, allikasoodes. Hajusalt

väikeseõieline pajulill — *Epilóbium parviflórum* (Schreb.) DC.

132. *Epilobium montanum.*

4. Lehed terveservalised. Õied 5—7 mm pikad. Emakasuue tõlvjas. ♃. K. 6—65 cm. VI—VIII. Soodes, veekogude kallastel. Sage

soo-pajulill — *Epilóbium palústre* L.

— Lehed ebakorrapäraselt hambulise või hambulissaagja servaga. Emakasuue neljahõlmaline 5
5. Lehed rohirohelised, kuni 10 cm pikad. Õied 7—10 mm pikad; kroonlehtede tipul kitsas terav sämp. (132. joon.) ♃. K. 10—80 cm. VI—VIII. Hõredates metsades ja võsastikes. Sage

mägi-pajulill — *Epilóbium montánum* L.

— Lehed hallrohelised, kuni 3 cm pikad. Õied 4—6 mm pikad; kroonlehtede tipul lai tömp sämp. ♃. K. 5—40 cm. VI—VIII. Kuivades metsades ja kinkudel, loopinnasel. Paiguti

kink-pajulill — *Epilóbium collínum* C. Ch. Gmel.

6. (1.) Lehed rootsutud, keskmised veidi laskuvad. Õied 4—6 mm pikad. ♃. K. 15—90 cm. VI, VII. Niisketes kohtades; peamiselt läänesaarte rannikuil. Haruldane

laskuvalehine pajulill — *Epilóbium tetrágonum* L. (*E. adnatum* Griseb.)

— Lehed rootsulised 7
7. Leheroots ligemale 1 cm pikk. Õied 5—7 cm pikad. ♃. K. 15—100 cm. VI—IX. Varjulistes kohtades veekogude juures. Võrdlemisi harva

roosa pajulill — *Epilóbium róseum* (Schreb.) Pers.

— Alumiste ja keskmiste lehtede roots kuni 5 mm pikk. Õied 5—7 mm pikad. ♃. K. 40—75 cm. VI—VIII. Niisketel metsasihtidel ja -teedel ning raiesmikel. Võrdlemisi harilik

mets-pajulill — *Epilóbium adenocaúlon* Hausskn.

2. perekond **põdrakanep** — *Chamaenérion* Adans.

Vars ruljas, paljas, enamasti harunemata. Lehed süstjad, alt sinakasrohelised. Õied lillakasroosad (kuni valkjad), 2,5—3 cm läbimõõdus, pika tipmise kobarana. ♃. K. 25—150 cm. VI—IX. Hõredates metsades, metsaservadel, raiesmikel, kuivades rabades, põlendikel. Sage

ahtalehine põdrakanep — *Chamaenérion angustifólium* (L.) Scop. (*Epilobium angustifolium* L.)

3. perekond **kuningakepp** — *Oenothéra* L.

Vars tugev, püstine, hõredalt karvane. Lehed suured; juurmised lehed piklikmunajad, pikarootsulised, varrelehed süstjad, lühirootsulised või peaaegu rootsutud. Õied kollased, lõhnavad, avanevad ööseks; kroonlehed kuni 2 cm pikad. (131. joon., *c.*) ⊙. K. 40—100 cm. VII, VIII. Kasvatatakse aedades; paiguti kodunenud teeservadel ja liivikutel

kaheaastane kuningakepp — *Oenothéra biénnis* L. [*Onagra biennis* (L.) Scop.]

4. perekond **nõiakold** — *Circaéa* L.

Taim õrn. Lehed südajad, õhukesed, kitsatiivalise rootsuga. Õied valged, väikesed. (133. joon.) Vili pirnjas. ♃. K. 5—30 cm. VI—VIII. Varjulistes niisketes metsades. Hajusalt; kohati sage

harilik nõiakold — *Circaéa alpina* L.

133. *Circaea alpina.*

35. sugukond **vesikuuselised** — *Haloragidáceae*

1. perekond **vesikuusk** — *Myriophýllum* L.

1. Iga õis ühe kandelehe kaenlas. Kandelehed lehesarnased, kamjalt sulglõhised, alumistest õitest pikemad, ülemistega ühepikkused. Vars lihtne ja vähe harunenud. Lehed kamjad, tavaliselt 5-, harva 4- või 6-kaupa männases. ♃. P. kuni 1 m. VI—VIII. Seisvates ja aeglaselt voolavates vetes. Võrdlemisi sage

männas-vesikuusk — *Myriophýllum verticillátum* L.

— Iga õis kolme kandelehe kaenlas. Ülemiste õite kandelehed terved, õitest lühemad; alumiste õite keskmised kandelehed sulglõhised, õitest pikemad, külgmised kandelehed terved, õitest lühemad. Vars harunenud, ülemises osas tihedalt lehistunud. Lehed kamjad, enamasti 4-, harva 3-, 5- või 6-kaupa männases. (134. joon.) ♃. P. kuni 1 m. VI—VIII. Seisvates ja aeglaselt voolavates vetes. Kohati

tähkjas vesikuusk — *Myriophýllum spicátum* L.

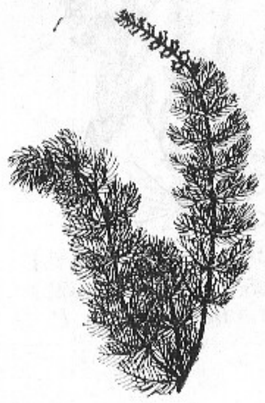

134. *Myriophyllum spicatum.*

36. sugukond **ruudilised** — *Rutáceae*

1. perekond **korgipuu** — *Phellodéndron* Rupr.

Laiavõraline, hallika korkja koorega puu. Lehed paaritusulgjad; lehekesed kitsasmunajad, pika teravatipuga, alt ja servalt karvased. Sügisel muutuvad lehed helekollaseks ja varisevad vara, kevadel puhkevad hilja. Õied rohekaskollased, väikesed, õisikuna. Must kerajas luuvili. (135. joon.) ♄. K. kuni 10 m. VI. Ilupuuna aedades ja parkides. Võrdlemisi harva

△ **amuuri korgipuu** — *Phellodéndron amurénse* Rupr.

135. *Phellodendron amurense.*

37. sugukond **vahulillelised** — *Polygaláceae*

1. perekond **vahulill** — *Polýgala* L.

1. Kodarikulehed õitsemisajal olemas, äraspidimunajad või mõlajad. Varrelehed kodarikulehtedest väiksemad, süstjad. (136. joon., *a.*) Õied sini-

136. *a — Polygala amarella; b — P. comosa.*

sed, harva valged või lillakasroosad. ♃. K. 5—18 cm. V—VII. Sage niitudel, puisniitudel, karjamaadel

mõru vahulill — *Polýgala amarélla* Crantz (*P. amara* auct.)

— Alumised lehed pole kodarikuna, kuivavad õitsemisajaks. Varrelehed kitsassüstjad . . 2

2. Õierao alusel olev õie kandeleht ulatub enne õitsemist õiest üle, seetõttu õisiku tipp otsekui karvatupsuga. (136. joon., *b.*) Õite puhkemisel kandelehed murduvad ära. Õied purpurvioletsed või roosad, harva valged. Sisemised tupplehed vilja pikkused või pisut pikemad. ♃. K. 10—30 cm. V—VII. Kuivadel niitudel ja puisniitudel, teeservadel, eriti lubjarikkal pinnasel. Kohati

tups-vahulill — *Polýgala comósa* Schkuhr

— Õierao alusel olev õie kandeleht ainult kuni õierao pikkune. Õied helesinised, harva roosad või valged. Sisemised tupplehed viljast 1—2 mm pikemad. ♃. K. 10—25 cm. VI—VIII. Niitudel, puisniitudel, söötidel. Kohati

aas-vahulill — *Polýgala vulgáris* L.

38. sugukond **vahtralised** — *Aceráceae*

1. perekond **vaher** — *Ácer* L.

137. *Acer negundo.*

1. Paaritusulgjad kollakasrohelised liitlehed; lehekesed piklikmunajad, ebakorrapäraselt hõredalt saagjad, tipmine leheke sageli suurem ja hõlmine. Õisikud rippuvad; õitseb enne lehtimist või sellega samaaegselt. Vilja tiivad ühinevad väga terava nurga all, sageli servadega teineteist katvalt. (137. joon.) ♄. K. 15—25 m. IV, V. Võrdlemisi sage ilupuu, juhuslikult metsistub

△ **saarvaher** — *Ácer negúndo* L.

— Lehed hõlmised või peaaegu terved . . 2

2. Lehed peaaegu terved või ainult nõrgalt 3-hõlmalised, munajad, alusel kergelt südajad, kahelisaagja servaga, pealt tume-, alt helerohelised. Õisikud püstised; õitseb pärast lehtimist. Vilja tiivad ühinevad teravnurkselt, sageli teineteist pisut katvalt, erepunased. (138. joon., *a.*) ♄, ♄. K. kuni 10 m. VI. Võrdlemisi sage ilupuu

△ **tatari vaher** — *Ácer tatáricum* L.

— Lehed selgelt hõlmised 3

3. Lehed 3-hõlmalised; keskmine hõlm külgmistest tunduvalt suurem. Leheserv ebaühtlaselt kahelisaagjas. Lehed pealt tume-, alt helerohelised, muutuvad sügisel karmiinpunaseks. Õisikud püstised; õitseb pärast lehtimist. Vilja tiivad ühinevad väga teravnurkselt, sageli servadega teineteist katvalt, punased. (138. joon., *b.*) ♄, ♄. K. 5—6 m. VI. Ilupuuna kohati

△ **ginnala vaher** — *Ácer ginnála* Maxim.

138. *a — Acer tataricum; b — A. ginnala.*

— Lehed enamasti 5-hõlmalised 4

4. Lehed pealt tume-, alt hallikasrohelised; lehehõlmad ebakorrapäraselt tõmpsaagja servaga. Õitseb pärast lehtimist. Õiekobar pikk, kitsas, rippuv. Vilja tiivad ühinevad enamasti teravnurkselt; tiibade sisemised servad peaaegu paralleelsed. (139. joon.) ♄. K. kuni 30 (40) m. V, VI. Ilupuuna parkides ja aedades. Kohati

△ **mägivaher** — *Ácer pseudoplátanus* L.

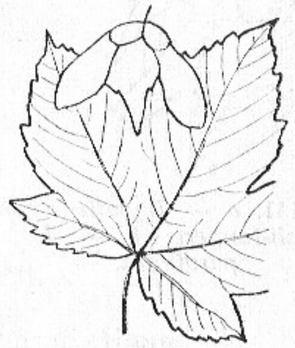

139. *Acer pseudoplatanus.*

— Lehed pealt ja alt rohelised; lehehõlmad üksikute suurte teravate hammastega. Õitseb enne lehtede täielikku puhkemist. Õiekobar lai. Vilja tiivad ühinevad nürinurkselt; tiibade sisemised servad kaarjalt välja veninud. (140. joon.) ♄. K. kuni 30 m. V. Lehtmetsades, parkides, teeservadel. Sage

harilik vaher — *Ácer platanoídes* L.

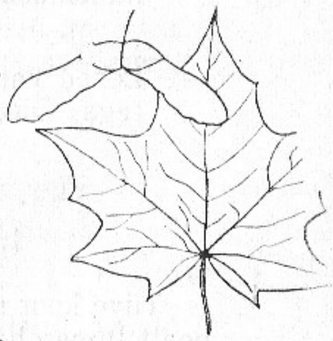

140. *Acer platanoides.*

39. sugukond **hobukastanilised** — *Hippocastanáceae*

1. perekond **hobukastan** — *Aésculus* L.

Sõrmjate pikarootsuliste vastakute liitlehtedega puu. Õied ebakorrapärased, valged, punakate laiku-

dega, püstistes koonusjates õisikutes. Vili — kerajas, ogadega, üheseemneline, kolme prao moodustumise teel avanev kupar. ♄. K. kuni 25 (30) m. V, VI. Ilupuuna parkides, aedades, puiesteedel. Tavaline

△ **harilik hobukastan** — *Aésculus hippocástanum* L.

40. sugukond **lemmaltsalised** — *Balsamináceae*

1. perekond **lemmalts** — *Impátiens* L.

141. *a* — *Impatiens noli-tangere; b* — *I. parviflora.*

1. Õied umbes 3 cm pikad, rippuvad, kõvera kannusega, kollased. Lehed munajad või elliptilised, tõmbihambalise servaga. (141. joon., *a.*) ☉. K. 40—100 cm. VI—IX. Mandril kaldavõsastikes ja lodumetsades. Kohati

õrn lemmalts — *Impátiens noli-tángere* L.

— Õied umbes 1 cm pikad, püstised, sirge kannusega, kollased. Lehed elliptilised, teravsaagja servaga. (141. joon., *b.*) ☉. K. 15—60 cm. VI—IX. Aedades, parkides, kalmistutel, teeäärtel. Ida-Eestis kohati sage, mujal harvemini

väikeseõieline lemmalts — *Impátiens parviflóra* DC.

41. sugukond **türnpuulised** — *Rhamnáceae*

1. Lehed vahelduvad, terveservalised. Pungad paljad. Õied mõlemasugulised

1. perekond **paakspuu** — *Frángula* Mill.

— Lehed vastakud, täkilishambulise servaga. Pungad soomustega. Õied ühesugulised

2. perekond **türnpuu** — *Rhámnus* L.

1. perekond **paakspuu** — *Frángula* Mill.

Tüve koor sile, mustjas. Lehed äraspidimunajad või elliptilised, pealt tumerohelised, läikivad. (142. joon., *a.*) Õied väikesed, rohekasvalged, mõnekaupa lehtede kaenlas. Vili algul punakas, hiljem must. ♄, ♄. K. 1—7 m. V, VI; VIII, IX. Segaja lodumetsades, puisniitudel, põõsastikes, soodes. Sage

(harilik) paakspuu — *Frángula álnus* Mill. (*Rhamnus frangula* L.)

142. *a* — *Frangula alnus; b* — *Rhamnus cathartica.*

2. perekond **türnpuu** — *Rhámnus* L.

Tüve koor kare, kestendav, mustjas. Oksad lõpevad asteldega. Lehed elliptilised kuni ümarad, teritunud tipuga, kinnituvad sageli kimpudena. (142. joon., *b.*) Õied väikesed, kollakasrohelised, ebasarikjate õisikutena lehtede kaenlas. Vili algul roheline, hiljem must. ♄, ♄. K. 2—8 m. V, VI. Segametsades, kaldavõsastikes, puisniitudel, loodudel. Võrdlemisi sage

(harilik) türnpuu — *Rhámnus cathártica* L.

42. sugukond **viinapuulised** — *Vitáceae*

1. perekond **metsviinapuu** — *Parthenocissus* Planch.

Köitraagude abil roniv liaan. Köitraagude külgharud tipus ketasjalt laienenud. Lehed sõrmjad, enamasti viietised; lehekesed enam või vähem elliptilised, täkilissaagja serva ja teritunud tipuga. Sageli värvuvad lehed sügisel punakaks. Õied tipmistes pööristes. Vili — sinakasmust kerajas mari. ♄. P. kuni 20 m. VI—VIII. Võrdlemisi harilik ilutaim müüride, seinte ja rõdude katteks

△ **(harilik) metsviinapuu** — *Parthenocissus quinquefólia* (L.) Planch.

43. sugukond **kikkapuulised** — *Celastráceae*

1. perekond **kikkapuu** — *Euónymus* L.

1. Oksad ruljad, tihedalt kaetud pruunikate näsakestega. Lehed elliptilised. Kroonlehed ümarad, pruunid. Vili — vahakollane kupar. Seemned kerajad, mustad, lihaka punase kat-

143. *Euonymus europaea.*

tega, valminult ripuvad kuprast välja. ♄. K. 1—2 (2,7) m. VI. Ilupõõsana võrdlemisi sage

△ **naastune kikkapuu** — *Euónymus verrucósa* Scop.

— Oksad enamasti kandilised, siledad või ainult väheste näsakestega. Lehed elliptilised. Kroonlehed kitsad, helerohelised. Vili — roosa või lillakaspunane kupar. Seemned munajad, valkjad, lihaka oranžpunase kattega, valminult ei ripu kuprast välja. (143. joon.) ♄. K. 1—4 (6) m. V. Looduslikult kohati vabariigi lõunapiiril. Ilupõõsana võrdlemisi sage

harilik kikkapuu — *Euónymus europaéa* L.

44. sugukond **araalialised** — *Araliáceae*

1. perekond **luuderohi** — *Hédera* L.

Vars roomav või puutüvedel roniv. Lehed igihaljad, paljad, pisut läikivad; õitega vartel lehed rombjad või munajad, õiteta vartel 3—5-hõlmalised. Õitseb meil väga harva. ♄. P. kuni 6 m. Niisketes soistes segametsades Saaremaal ja Hiiumaa lääneosas. Haruldane

‡ **(harilik) luuderohi** — *Hédera hélix* L.

45. sugukond **kontpuulised** — *Cornáceae*

1. Kuni 30 cm kõrgused rohttaimed puitunud risoomiga (põolpõõsad). Lehed 1,5—4 cm pikad, rootsuta. Õisikud meenutavad üksikut õit

1. perekond **kukits** — *Chamaepericlyménum* Hill

— Põõsad. Lehed 5—15 cm pikad, rootsulised. Õied võrdlemisi suurtes kännastes

2. perekond **kontpuu** — *Thelycránia* (Dumort.) Fourr.

1. perekond **kukits** — *Chamaepericlyménum* Hill

Vars neljakandiline, hõredalt karvane. Lehed munajad või elliptilised, ümardunud alusega, paljad. Oied väikesed, rohkearvuliselt tipmises õisikus. Õisik ümbritsetud nelja valge munaja kattelehega (meenutab üksikut õit). Kroonlehed punakaspruunid, kuni 2 mm pikad. Viljad marjataolised, erepunased. (144. joon.) ♄. K. 6—30 cm. VI, VII. Rabastuvais metsades ja soostuvail niitudel Põhja-Eesti saartel ja rannikul ning Hiiumaal, kus kohati sage; mujal puudub

rootsi kukits — *Chamaepericlyménum suécicum* (L.) Graebn. (*Cornus suecica* L.)

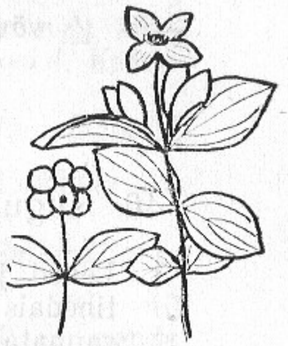

144. *Chamaepericlymenum suecicum.*

2. perekond **kontpuu** — *Thelycránia* (Dumort.) Fourr.

1. Kerajate luuviljadega, mis valminult on sinakasmustad valgete täppidega. Lehed munajas-elliptilised kuni ümarad, kuni 10 cm pikad, teritunud, alt helerohelised, sügisel veripunased. Kroonlehed valged, 5—6 mm pikad. (145. joon.) ♄. K. 2—4 (5) m. V, VI. Leht- ja segametsades, puisniitudel, nõlvadel. Peamiselt Põhja- ja Lääne-Eestis; ilupõõsana aedades

verev kontpuu — *Thelycránia sanguínea* (L.) Fourr. (*Cornus sanguinea* L.)

— Viljad valged või sinakasvalged. Lehed alumiselt pinnalt sinakas- või valkjasrohelised 2

2. Viljad piklikud, viltuse luuga. Lehed elliptilised kuni laimunajad, enamasti kuni 10 cm pikad, teritunud, hõredalt karvased, alt sinakasrohelised, sügisel lillakaspunased. Kroonlehed valged, 4—5 mm pikad. ♄. K. 1—3 m. VI—VIII. Parkides ja aedades ilupõõsana, juhuslikult metsistuv

△ **siberi kontpuu** — *Thelycránia álba* (L.) Poj. (*Cornus tatarica* Mill.; *C. alba* L.)

— Viljad kerajad, peaaegu ümardunud luuga. Lehed piklik-elliptilised kuni piklikmunajad, enamasti 10—15 cm pikad, sujuvalt teritunud,

145. *Thelycrania sanguinea.*

lühikarvased, alt valkjasrohelised, sügisel punased. Kroonlehed valged. Paljuneb ka juurevõsunditest. Maha ulatuvad oksad juurduvad. ♄. K. kuni 3 m. VI—VIII. Parkides ja aedades ilupõõsana

△ **võsund-kontpuu** — *Thelycránia sericea* (L.) Talts, comb. nov. [*Cornus sericea* L. Mantissa Alt. 199. 1771; *Thelycrania stolonifera* (Michx.) Poj.]

46. sugukond **sarikalised** — *Umbelliferae* (*Apiaceae*)

1. Lehed ja sarikate katise lehed ogajate hammastega. Õied tihedais nutitaolistes lihtsarikates. Sinakashall torkiv mererannataim
4. perekond **ogaputk** — *Erýngium* L.

— Lehed ja sarikate katise lehed ogajate hammasteta. Taimed pole torkivad 2

2. Lehed ümardunud kuni neerjad, kilpjad, täkilise servaga. Taim madal, roomava, sõlmedest juurduva peene nõrga varrega
1. perekond **vesipaunikas** — *Hydrocótyle* L.

— Lehed pole kilpjad 3

3. Lehed sõrmjalt lõhestunud, 3—5 hõlmaga (lihtlehed) . 4

— Lehed kolmetised, kahelikolmetised või sulgjad (liitlehed) 5

4. Õied väga lühiraolised, väikestes tihedates nutitaolistes lihtsarikates
2. perekond **metsputk** — *Sanícula* L.

— Õied pikaraolised, lihtsarikates. Sarikad ümbritsetud suurte, õitest pikemate rohekate (vahel pisut punakate) katise lehtedega
3. perekond **tähtputk** — *Astrántia* L.

5. Alumised lehed enamasti kahelikolmetised, piklikmunajate, alusel ebasümmeetriliste lehekestega, ülemised lehed kolmetised. Katis liitsarikate alusel puudub, enamasti puudub ka osakatis
16. perekond **naat** — *Aegopódium* L.

— Lehed sulgjad 6

6. Lehed lihtsulgjad 7

— Alumised lehed kaheli- või kolmelisulgjad 12

7. Katis liitsarika alusel puudub või esineb harva, koosnedes ühest või kahest lehekesest 8

— Katis liitsarika alusel koosneb vähemalt kolmest lehekesest. Paljad vee- või kaldataimed 11

8. Osakatis osasarikate alusel puudub või esineb harva, koosnedes ühest või kahest lehekesest 9

— Osakatis osasarikate alusel koosneb vähemalt kolmest lehekesest. Vars ja lehed karvased. Õied rohekaskollased. Kuivemate kasvukohtade taimed
32. perekond **karuputk** — *Heracléum* L.

9. Kroonlehed valged, harva roosakad. Lehed pealt läiketa või läikivad; ülemised lehed lühemad, pikliku tupega
15. perekond **näär** — *Pimpinélla* L.

— Kroonlehed valkjasrohelised või kollased 10

10. Kroonlehed valkjasrohelised. Liitsarikad lühiraolised, nende kiired paljad. Lehed pealt läikivad. Taim hõõrumisel vürtsise lõhnaga. Köögiviljataim
11. perekond **seller** — *Ápium* L.

— Kroonlehed kollased. Liitsarikad pikaraolised, nende kiired lühikarvased
31. perekond **moorputk** — *Pastináca* L.

11. Sulglehekesed piklikud, piklikmunajad või pikliksüstjad, 5—10 cm pikad, serval tihedalt peensaagjad
17. perekond **jõgiputk** — *Sium* L.

— Sulglehekesed munajad, lühemad, umbes 4 cm pikad, serval hõredalt saagjad või sisse lõikunud
18. perekond **haneputk** — *Bérula* Koch

12. (6.) Katis liitsarika alusel puudub või esineb harva, koosnedes ühest või kahest lehekesest 13

— Katis liitsarika alusel koosneb vähemalt kolmest lehekesest 27

13. Osakatis puudub või esineb harva, koosnedes ühest või kahest lehekesest 14

— Osakatis koosneb vähemalt kolmest lehekesest . . . 15

14. Kroonlehed valged, harva roosad kuni punakad. Alumised teise järgu sulglehekeste paarid asetsevad leheteljel ristina. Sulglehekeste tipud lineaalsed, 1—1,5 mm laiad. Taim, eriti viljad, vürtsise lõhnaga
14. perekond **köömen** — *Cárum* L.

— Kroonlehed kollased. Viimase järgu sulglehekesed lineaalsed (niitjad). Köögiviljataim
30. perekond **till** — *Anéthum* L.

15. Lehed hõredalt kuni tihedalt karvased 16
— Lehed paljad 19
16. Sulglehekesed lõhestumata, enamasti hambulise servaga 17
— Sulglehekesed lõhestunud 18
17. Sulglehekesed piklikmunajad, karvased, eriti alumise pinna roodudel tikjate karvadega. Vars, eriti alusel, harjasjate karvadega

5. perekond **varesputk** — *Chaerophýllum* L.

— Sulglehekesed munajassüdajad, alumise pinna roodudel lühikesed tikjad karvad. Vars hõredalt karvane. Lehelaba põlvjalt allapoole käändunud

25. perekond **emaputk** — *Ostéricum* Hoffm.

18. Lehed pehmekarvased, üldkujult kolmnurksed, kaheli- kuni neljalisulgjad. Viljad 2—2,5 cm pikad, läikivad, teravate roietega

7. perekond **mesiputk** — *Mýrrhis* Mill.

— Lehed enamasti hõredalt karvased, üldkujult kolmnurksed. Viljad palju lühemad, läikivad, vähearenenud roietega, lühikese nokaga

6. perekond **harakputk** — *Anthríscus* Pers.

19. Osakatis ühekülgne, koosneb 3 või 4 lehekesest, mis on osasarikatest palju pikemad. Viljad kerajasmunajad

21. perekond **koeraputk** — *Aethúsa* L.

— Osakatis pole ühekülgne, koosneb rohkem kui 4 lehekesest, mis on osasarikatest lühemad 20
20. Sulglehekesed lõhestumata, hambulise servaga või üksikute sügavamate sisselõigetega 21
— Sulglehekesed lõhestunud 23
21. Sulglehekesed pikliksüstjad, ebakorrapäraselt saagja servaga, kuni 1,2 cm laiad, vahel lineaalsed, umbes 2—4 mm laiad. Veetaim

13. perekond **mürkputk** — *Cicúta* L.

— Sulglehekesed munajad või laisüstjad, saagja servaga, kuni 10 cm laiad. Kalda- ja niiskete kasvukohtade taimed . 22
22. Kroonlehed rohekasvalged. Liitsarikas kerajas. Vars ainult üsna liitsarikate alusel karedakarvane. Viimase järgu sulglehekesed munajad, jämedalt ja ebakorrapäraselt saagja servaga

27. perekond **kikkaputk** — *Archangélica* N. M. Wolf

— Kroonlehed valged või roosad. Liitsarikas poolkerajas. Vars liitsarikate alusel peaaegu kogu ülemise sõlmevahe ulatuses lühikarvane. Viimase järgu sulglehekesed piklikmunajad, lühining teravsaagja servaga

26. perekond **heinputk** — *Angélica* L.

23. Sulglehekesed äraspidimunajad, kiilja alusega, sügavalt kolmeks lõhestunud, pealt läikivad, tumerohelised. Kroonlehed kollased või kollakasrohelised. Köögiviljataim

12. perekond **petersell** — *Petroselínum* Hill

— Sulglehekesed teistsugused 24
24. Liitsarikad 6—12 kiirega, lühikeste, sarikakiirtest mitte pikemate raagudega. Viimase järgu sulglehekesed 2—5 mm pikad, kuni 1 mm laiad. Veetaim

20. perekond **vesiputk** — *Oenánthe* L.

— Sarikakiiri liitsarikas rohkem. Maismaataimed 25
25. Keskmised lehed kitsa tupeta. Viimase järgu sulglehekeste tipud lühikese valge ogaotsaga. Vars sügavalt vaoline, lühidalt tiivuliste kantidega. Osakatiste lehekesed lineaalsed, umbes 1 mm laiad

23. perekond **aruputk** — *Selínum* L.

— Keskmised lehed väiksema või suurema tupega. Osakatiste lehekesed naaskeljad, niitjad 26
26. Vars alumises osas ruljas, ülemises vaoline. Lehed 4—8 cm laiad; keskmised ja ülemised lehed pika kitsa tupega. Viimase järgu sulglehekesed lineaalsed või lineaalsüstjad, sageli allakäändunud servaga, vahel peaaegu niitjad

22. perekond **kõrveköömen** — *Cnídium* Cuss.

— Vars sile või pisut sooniline, sinaka kirmega. Lehed 15—35 cm laiad, ülemised suure põisja tupega. Sulglehekesed õrnad, läikivad, sileda servaga

24. perekond **võsaputk** — *Conioselínum* F. Fisch. ex Hoffm.

27. (12.) Liitsarika katise lehed lõhestunud 28
— Liitsarika katise lehed pole lõhestunud 29
28. Taim kuni üle 1 m kõrge. Lehed suured, paljad, läikivad. Liitsarika katise lehed 1,5—6 cm pikad, tipul laienenud ja lõhestunud

10. perekond **roidputk** — *Pleurospérmum* Hoffm.

— Taim 30—60 (70) cm kõrge. Lehed karvased. Liitsarika katise lehed sulgjalt lõhestunud

34. perekond **porgand** — *Daúcus* L.

29. Alumised teise järgu sulglehekeste paarid asetsevad ristina leheteljel. Kogu taim ja liitsarika kiired lühi- ja karedakarvased

19. perekond **põdrajuur** — *Libanótis* L.

— Alumised teise järgu sulglehekeste paarid ei asetse ristina leheteljel 30

30. Lehed karvased, vähemalt alumiselt pinnalt 31

— Lehed paljad 32

31. Osakatise lehekesed enam-vähem püstised, karedakarvased, samuti nagu vars ja lehed. Lehed kahelisulgjad. Õied valged või roosad

8. perekond **harjasputk** — *Tórilis* Adans.

— Osakatise lehekesed (ja ka katise lehed) allapoole käändunud, karvased või paljad. Lehtede alumine pind ja rootsud allapoole käändunud karvade tõttu karedad, vahel vars ja lehed peaaegu paljad. Lehed kahelikolmetised või kahelisulgjad. Õied valged

33. perekond **kareputk** — *Laserpítium* L.

32. Osakatis koosneb 3—5 (7) lehekesest. Varrel alumises osas lillakaspunakad täpid. Viljad ümardunud

9. perekond **surmaputk** — *Cónium* L.

— Osakatis koosneb suuremast arvust lehekestest. Vars pole täpiline 33

33. Kroonlehed kollakad. Viimase järgu sulglehekesed 6—7 cm laiad, äraspidimunajad, kiilja alusega, 3-hõlmalised, tipuosas jämedalt hambulised

28. perekond **leeskputk** — *Levísticum* Hill

— Kroonlehed valged, harva punakad. Viimase järgu sulglehekesed palju väiksemad, lineaalsed või piklikmunajad, terve või ühtlaselt peenehambalise servaga.

29. perekond **piimputk** — *Peucédanum* L.

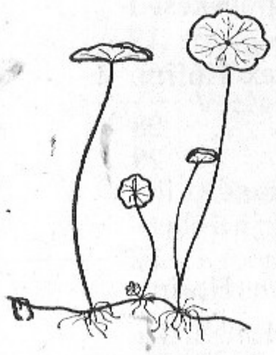

146. *Hydrocotyle vulgaris.*

1. perekond **vesipaunikas** — *Hydrocótyle* L.

Vars roomav. Lehed kilpjad (146. joon.), 1,5—4 cm läbimõõdus, paljad või alt hõredalt karvased. Õied väikesed, nutitaolistes pikaraolistes õisikutes. Kroonlehed enamasti valged. ♃. P. kuni 60 cm.

VII—IX. Soistes metsades ja lodudes Saare- ja Hiiumaa lääneosas, Ruhnu saarel. Haruldane

‡ **loim-vesipaunikas** — *Hydrocótyle vulgáris* L.

2. perekond **metsputk** — *Sanícula* L.

Vars harunemata. Lehed peamiselt juurmised, pikarootsulised, paljad, 3 või 5 hõlmaga; hõlmad sisselõigetega. Õied väikesed, punakad või valkjad, lühiraolised, liitsarika kiirte tipul asuvates kuni 5-millimeetrise läbimõõduga nutitaolistes sarikates. (147. joon.) ♃. K. 20—50 cm. VI, VII. Leht- ja salusegametsades. Kohati

euroopa metsputk — *Sanícula europaéa* L.

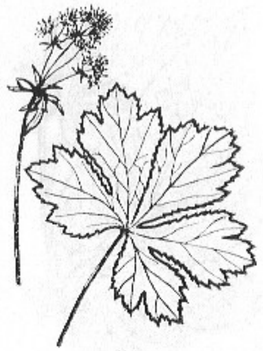

147. *Sanicula europaea*

3. perekond **tähtputk** — *Astrántia* L.

Lehed pikarootsulised, paljad, peaaegu aluseni sõrmjalt lõhestunud, enamasti 5 hõlmaks. Õied valkjad kuni roosad, lihtsarikates, mida ümbritsevad õitest palju pikemad katise lehed. (148. joon.) Tolmukaniidid pikad. ♃. K. 30—80 cm. VII, VIII. Ilutaimena aedades ja parkides; juhuslikult metsistuv. Harva

△ **suur tähtputk** — *Astrántia májor* L.

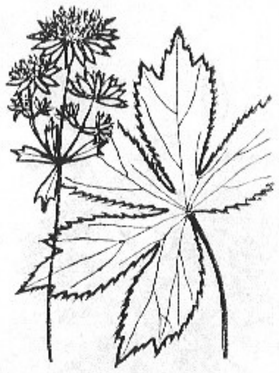

148. *Astrantia major.*

4. perekond **ogaputk** — *Erýngium* L.

Lehed jäigad, paksud, ogalised, alumised terved, rootsulised, ülemised varreümbrised. Katise lehed nutitaolise (peaja) lihtsarika alusel munajad, peaaegu kolmehõlmalised, ogalised. (149. joon.) Õied valkjad. ♃. K. 20—60 cm. VI—VIII. Läänesaarte liivasel või klibusel mererannal. Haruldane

‡ **rand-ogaputk** — *Erýngium marítimum* L.

149. *Eryngium maritimum.*

5. perekond **varesputk** — *Chaerophýllum* L.

Vars sõlmekohtadel jämenenud, alumises osas karvane. Lehed kaheli- või kolmelisulgjad, karvased;

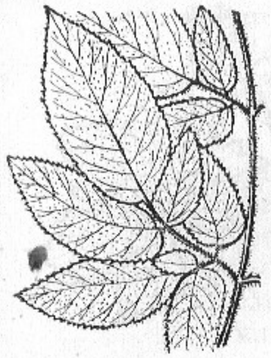

150. *Chaerophyllum aromaticum.*

sulglehekesed lõhestumata, saagja servaga, 2—4 cm laiad. (150. joon.) Osakatis koosneb enamasti 5—8 karvasest lehekesest. Liitsarikas 12—20 palja kiirega. Õied valged. Vili piklik, ruljas, 8—13 mm pikk. ♃. K. 50—100 cm. VII, VIII. Lehtmetsades, sarapikes, parkides, teeservadel. Peamiselt mandri idaosas kohati

lõhnav varesputk — *Chaerophýllum aromáticum* L.

6. perekond **harakputk** — *Anthriscus* Pers.

Vars õõnes, vaoline, alumises osas kare. Lehed kaheli- või kolmelisulgjad, alt enamasti hõredalt karvased, harva peaaegu paljad. Liitsarikad 8—15 kiirega. Katis puudub, osakatis koosneb 5 või 6 lehekesest. Õied valged. Viljad ruljad, siledad (roietega), nokaga. (151. joon.) ⊙, ♃. K. 50—100 (150) cm. VI, VII. Võsastikes, puisniitudel, metsades, teeservadel, aedades, elamute ümbruses. Sage

mets-harakputk — *Anthriscus sylvéstris* (L.) Hoffm.

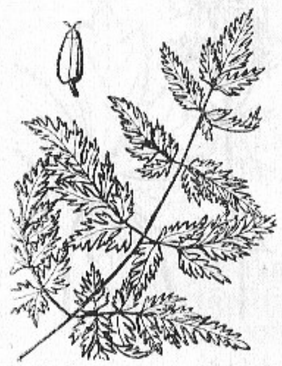

151. *Anthriscus sylvestris.*

7. perekond **mesiputk** — *Mýrrhis* Mill.

Vars õõnes. Lehed suured, kolmeli- või neljalisulgjad, pehmekarvased. Liitsarikas 8—10 karvase kiirega. Katis puudub, osakatis koosneb 5—7 ripsmelisest lehekesest. Õied valged. Vili teravate roietega, paljas, läikiv, tipu poole ahenev. (152. joon.) ♃. K. 50—100 (120) cm. VI, VII. Aedades, parkides ja elamute läheduses metsistunult. Harva

mesiputk — *Mýrrhis odoráta* (L.) Scop.

152. *Myrrhis odorata.*

8. perekond **harjasputk** — *Tórilis* Adans.

Vars harunev, karedate lidus karvadega. Lehed kaheli- või kolmelisulgjad, karedakarvased, hallikasrohelised. Katis koosneb viiest, osakatis rohkearvulistest lehekestest. Liitsarika kiired karvased. Õied valged või roosad. Viljad haakjate ogadega. (153. joon., *a*.) ⊙, ⊙. K. 30—70 (90) cm. VII, VIII. Kuival pinnasel võsastikes, teeservadel, põllupeenardel. Sage läänesaartel ja mandri loodeosas, mujal harva

jaapani harjasputk — *Tórilis japónica* (Houtt.) DC. [*T. anthriscus* (L.) C. Ch. Gmel.]

153. *a* — *Torilis japonica; b* — *Conium maculatum.*

9. perekond **surmaputk** — *Cónium* L.

Vars paljas, harunev, vahel sinaka kirmega, alusel punakate laikudega. Lehed kaheli- või kolmelisulgjad, lai-kolmnurksed, paljad. Liitsarikad 12—20 kareda kiirega. Katis ja osakatis koosnevad 3—5 (6) lehekesest. Õied valged. Vili paljas, kerajas, lainjastäkiliste roietega. (153. joon., *b*.) Väga mürgine, eriti viljad. ⊙. K. 60—100 (150) cm. VII, VIII. Prahipaikadel, teeservadel, põllupeenardel. Kohati

täpiline surmaputk — *Cónium maculátum* L.

10. perekond **roidputk** — *Pleurospérmum* Hoffm.

Vars jäme, õõnes, vaoline, paljas, ainult õisiku all karvane. Alumised lehed suured, pikarootsulised, kahelikolmetised kuni kolmelisulgjad, laisüstjate lühidalt teritunud saagjaservaliste sulglehekestega. Liitsarikad 12—20 lühikarvase kiirega, kuni 20 cm läbimõõdus. Katise lehed paljad, tipuosas lõhestunud, osakatis koosneb arvukatest kileja äärisega lehekestest. (154. joon.) Õied valged. Viljad paljad, umbes 1 cm pikad, täkiliste roietega. ⊙, ♃. K. 60—150 cm. VII. Kõrgetel jõekallastel, salumetsades Kagu-Eestis. Haruldane

austria roidputk — *Pleurospérmum austríacum* (L.) Hoffm.

154. *Pleurospermum austriacum.*

11. perekond **seller** — *Ápium* L.

Juur ümardunud, lihakas. Lehed läikivad; alumised pikarootsulised, kahelisulgjad, ülemised kolmetised. Sulglehekesed kiilja alusega, tipul 3-lõhesed. Liitsarikad lühiraolised. Katis ja osakatis puuduvad.

Õied valged. ⊙. K. 30—80 cm. VIII, IX (õitseb teisel aastal). Köögiviljataim. Sage

△ **aedseller** — *Apium graveolens* L.

12. perekond **petersell** — *Petroselinum* Hill

Juur piklik, käävjas. Lehed vürtsiselt lõhnavad; alumised lehed pikarootsulised, kahelisulgjad, lõhestunud sulglehekestega. Katis koosneb 1 või 2, osakatis 5—8 lineaalsest lehekesest. ⊙. K. 60—90 cm. VII, VIII. Köögiviljataim. Sage

△ **aedpetersell** — *Petroselinum crispum* (Mill.) A. W. Hill

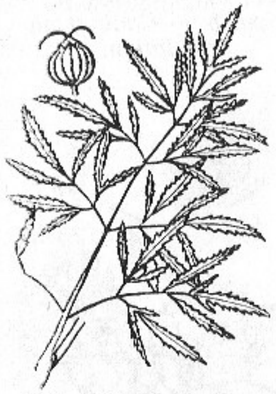

155. *Cicuta virosa.*

13. perekond **mürkputk** — *Cicúta* L.

Risoom jäme, sügisel õõnes ja ristvaheseintega osadeks jaotunud. Vars õõnes, paljas. Lehed läikivad, kaheli- või kolmelisulgjad, paljad, pikliksüstjate või lineaalsete sulglehekestega. Liitsarikas 10—20 kiirega. Katis puudub või koosneb 1 või 2, osakatis (3) 8—12 lehekesest. Õied valged. Viljad kerajad. (155. joon.) Väga mürgine. ♃. K. 60—100 (150) cm. VII, VIII. Veekogude kaldaosas, soodes, kraavides. Peamiselt mandril. Sage

(harilik) mürkputk — *Cicúta virósa* L.

14. perekond **köömen** — *Cárum* L.

Vars ülemises osas harunev, paljas. Lehed kaheli- või kolmelisulgjad, paljad, sulglehekesed lineaalsete tippudega; alumised teise järgu sulglehekesed on leheteljel ristina. Liitsarika kiired (arvult 8—16) erineva pikkusega. Katis ja osakatis puuduvad või koosnevad vähestest vara varisevatest lehekestest. Viljad meeldiva lõhna ja maitsega. ⊙, ♃. K. 30—60 cm. V—VII. Niitudel, teeservadel, elamute ümbruses. Sage

(harilik) köömen — *Cárum cárvi* L.

15. perekond **näär** — *Pimpinélla* L.

1. Vars ruljas, peenelt vaoline, alumises osas sageli lühikarvane. Varre alusel lehekodarik. Alumiste lehtede sulglehekesed

rootsukeseta, tömbitipulised, peaaegu ümarad, lühikarvased, enamasti terved, harvemini lõhestunud, täkilissaagja servaga, pealt läiketa. (156. joon.) Ülemised lehed väikesed, tavaliselt sulgjalt lõhestunud. Liitsarikas 6—20 kiirega. Katis ja osakatis puuduvad või koosnevad 1 või 2 lehekesest. Õied valged. ♃. K. 15—45 cm. VI—VIII. Niitudel, loodudel, teeservadel. Sage

harilik näär — *Pimpinélla saxífraga* L.

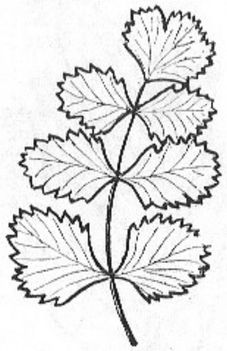

156. *Pimpinella saxifraga.*

Vars sügavalt vaoline, paljas, lehistunud. Alumiste lehtede alumised sulglehekesed rootsulised, teravatipulised, paljad, munajad, lõhestumata, sisselõikunult saagjad, pealt läikivad. (157. joon.) Ülemised lehed sulgjalt lõhestunud. Liitsarikas 9—15 kiirega. Katis ja osakatis puuduvad. Õied valged. ♃. K. 40—100 cm. VI—IX. Leht- ja segametsades, puisniitudel, põõsastes, peamiselt mandriosas. Kohati

suur näär — *Pimpinélla májor* (L.) Huds.

157. *Pimpinella major.*

16. perekond **naat** — *Aegopódium* L.

Vars õõnes, jäme, paljas. Alumised lehed pikarootsulised, lai-kolmnurksed, enamasti kahelikolmetised (igaüks kolmest lehekesest jaguneb omakorda kolmeks piklikmunajaks, enamasti lõhestumata saagja servaga sulglehekeseks) (158. joon.), ülemised lehed lühirootsulised. Liitsarika kiired, arvult 20—25, erineva pikkusega, karedad. Katis ja osakatis puuduvad või koosnevad vähestest lehekestest. Õied valged. ♃. K. 50—100 cm. VI, VII. Leht- ja segametsades, aedades, parkides. Sage

(harilik) naat — *Aegopódium podagrária* L.

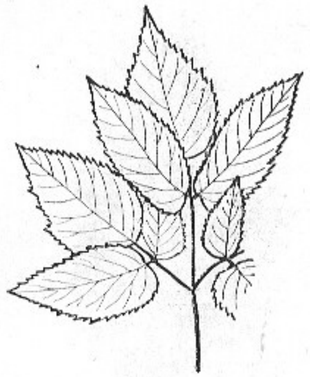

158. *Aegopodium podagraria.*

17. perekond **jõgiputk** — *Sium* L.

Vars tugev, kandiline, võsunditeta. Veepinnast kõrgemal asuvad lehed on lihtsulgjad, pikliksüstjate sulglehekestega (159. joon.), veesisesed lehed aga kahelisulgjad või sulgjalt lõhestunud sulglehekestega. Liitsarikas kuni 15 (20) kiirega. Katis koosneb

159. *Sium latifolium.*

(3) 5—6 lehekesest, osakatis on paljulehine. Õied valged. ♃. K. 70—120 cm. VII, VIII. Jõgedes, järvedes, kraavides. Sage

(harilik) jõgiputk — *Sium latifolium* L.

18. perekond **haneputk** — *Bérula* Koch

Vars ruljas, harunev, peenesooneline. Varre alusel võsundid. Lehed lihtsulgjad, munajate kuni süstjate sulglehekestega (160. joon.). Liitsarikad asetsevad näilikult lehtede vastas, nende kiired, arvult (10) 15—20, on ebavõrdse pikkusega. Katis ja osakatis paljulehised. Õied valged. ♃. K. 30—70 cm. VII, VIII. Eestis viljad tavaliselt ei valmi. Jõgede kaldail, kraavides, peamiselt läänesaartel. Haruldane

‡ oja-haneputk — *Bérula erécta* (Huds.) Cov. (*Sium erectum* Huds.)

160. *Berula erecta.*

19. perekond **põdrajuur** — *Libanótis* L.

Vars tugev, teravakandiline, pehmekarvane. Lehed kaheli- või kolmelisulgjad, ülemised lihtsulgjad, paljad või hõredalt karvased. (161. joon.) Liitsarikas 25—50 kiirega. Katis koosneb 10—12, osakatis 12—15 lineaalsest kileja servaga lehekesest. Õied valged. Viljad lühikarvased. ♃. K. 50—100 cm. VII, VIII. Loodudel, kuivadel niitudel, nõlvadel. Kohati, eriti Põhja-Eestis ja läänesaartel

vahelmine põdrajuur — *Libanótis intermédia* Rupr. (*Seseli libanotis* auct.)

161. *Libanotis intermedia.*

20. perekond **vesiputk** — *Oenánthe* L.

Vars õõnes, tugevasti harunev, alusel jämenenud. Lehed kaheli- või kolmelisulgjad, paljad, õrnad (162. joon.); veesiseste sulglehekeste tipud niitjad. Katis enamasti puudub; osakatis koosneb 5—10 lineaalsest lehekesest. Õied valged. Mürgine. ⊙, ♃. K. 30—60 (100) cm. VII, VIII. Järvedes, jõgedes, tiikides, kraavides. Sage

(harilik) vesiputk — *Oenánthe aquática* (L.) Poir.

21. perekond **koeraputk** — *Aethúsa* L.

Vars õõnes, harunev, vaoline, paljas. Lehed kaheli- või kolmelisulgjad, läikivad. Liitsarikad pikaraolised, nende kiired, arvult 12—18, erineva pikkusega. Katis tavaliselt puudub, vahel esineb, koosnedes 1 või 2 lehekesest; osakatise moodustavad 3 või 4 pikka lineaalset lehekest, mis asetsevad osasarika välisküljel ja on sirgelt allapoole käändunud. (163. joon.) Õied valged. Taim meenutab peterselli, erineb aga sellest osakatise ja lõhna poolest. ⊙, ⊙. K. 30—80 cm. VI—IX. Prahipaikadel, aedades, parkides. Kohati

koeraputk — *Aethúsa cynápium* L.

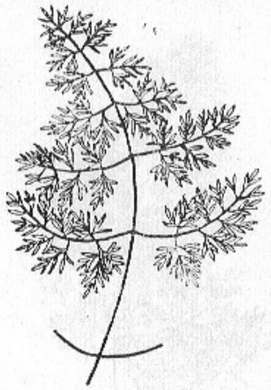

162. *Oenanthe aquatica.*

22. perekond **kõrveköömen** — *Cnídium* Cuss.

Vars paljas, väheste õisikutega, alumises osas ruljas, sile, kõrgemal vaoline. Lehed kaheli- või kolmelisulgjad, paljad, ülemised pika ja kitsa punaka tupega; viimase järgu sulglehekesed lineaalsed, sageli pisut allapöördunud servaga. (164. joon.) Liitsarikas 20—25 (35) kiirega. Katis puudub või koosneb mõnest naaskeljast lehekesest, osakatis aga rohkearvulistest naaskeljatest lehekestest. Õied valged, ⊙, ♃. K. 40—80 cm. VII, VIII. Niitudel, põõsastes, kraavikallastel. Kohati

niit-kõrveköömen — *Cnídium dúbium* (Schkuhr) Thell.

163. *Aethusa cynapium.*

23. perekond **aruputk** — *Selínum* L.

Vars paljas, kandiliselt vaoline. Alumised lehed kaheli- või kolmelisulgjad, paljad, tupeta; viimase järgu sulglehekesed süstjad, lühikese valkja ogatipuga. (165. joon.) Liitsarikas 15—20 kiirega. Katis puudub või variseb varakult, osakatis koosneb arvukatest lineaalsetest lehekestest. Õied valged. ♃. K. 40—80 cm. VII, VIII. Niitudel, põõsastes, peamiselt mandril. Kohati sage

(harilik) aruputk — *Selínum carvifólia* (L.) L.

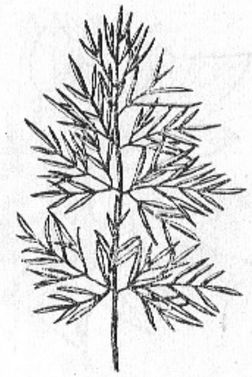

164. *Cnidium dubium.*

165. *Selinum carvifolia.*

24. perekond **võsaputk** — *Conioselinum* F. Fisch. ex Hoffm.

Vars paljas, ruljas, sinaka kirmega. Lehed kaheli- või kolmelisulgjad, õrnad, paljad, alumised rootsulised, ülemised rootsuta, põisjal tupel. Liitsarikas 15—30 peaaegu ühepikkuse kiirega. Katis puudub või koosneb 1—3 varakult varisevast lehekesest, osakatis aga arvukatest naaskeljatest karedatest lehekestest. Õied valged. ♃. K. 50—100 (150) cm. VII, VIII. Jõgede kaldavõsastikes, lammimetsades, mandril. Haruldane

tupp-võsaputk — *Conioselinum vaginátum* (Spreng.) Thell. (*C. tataricum* F. Fisch. ex Hoffm.)

25. perekond **emaputk** — *Ostéricum* Hoffm.

Vars kandiline, kare kuni peaaegu sile. Lehelaba põlvjalt alla käändunud. Lehed suure tupega, enamasti kaheli-, harvemini kolmelisulgjad; sulglehekesed südajasmunajad, enamasti lõhestumata, alt karedad, ebaühtlaselt saagja servaga. Liitsarikas 8—30 kiirega. Katis puudub või koosneb mõnest lehekesest, osakatis aga paljudest lehekestest. Õied valged. Vilja servmised roided tiivulised. ♃. K. 40—100 (120) cm. VII, VIII. Soistel ja niisketel niitudel, ka mererannal. Kohati

emaputk — *Ostéricum palústre* (Bess.) Bess. [*Angelica palustris* (Bess.) Hoffm.]

166. *Angelica sylvestris.*

26. perekond **heinputk** — *Angélica* L.

Vars jäme, õõnes, vaoline, paljas, tipuosas lühikarvane. Alumised lehed enamasti kolmelisulgjad, paljad, suure põisja tupega, piklike lõhestumata sulglehekestega. (166. joon.) Liitsarikad suured, 15—30 lühikarvase kiirega, osasarikad kuni 2 cm läbimõõdus. Katis puudub või koosneb 1 või 2 varakult varisevast lehekesest, osakatis aga arvukatest lineaalsetest lehekestest. Vili tiivuliste roietega. Õied valged või roosakad. ♃. K. 50—150 cm. VII, VIII. Niisketel niitudel ja puisniitudel, leht- ja segametsades. Sage

(harilik) heinputk — *Angélica sylvéstris* L.

27. perekond **kikkaputk** — *Archangélica* N. M. Wolf

Vars jäme, õõnes, vaoline, paljas, ainult üsna õisikute alusel tihedalt lühikarvane. Lehed suured, umbes 80 cm pikad, suure põisja tupega, kaheli- või kolmelisulgjad; viimase järgu sulglehekesed munajad või munajassüstjad, otsmised 3-lõhesed, ebakorrapäraselt saagja servaga, kuni 10 cm laiad. Liitsarikad kuni 15 cm läbimõõdus, 20—40 pehmekarvase kiirega. Katis puudub, osakatis koosneb paljudest naaskeljatest lehekestest. Õied rohekasvalged. Vili suur, tiivuliste roietega. ♃. K. kuni 3 m. VII, VIII. Peamiselt mererannikul ja jõgede kallastel. Võrdlemisi haruldane

rand-kikkaputk — *Archangélica litorális* (Fr.) C. A. Agardh (*Angelica archangelica* L., p.p.)

167. *Levisticum officinale.*

28. perekond **leeskputk** — *Levísticum* Hill

Vars paljas, õõnes. Lehed tumerohelised, läikivad, enamasti kahelisulgjad, ülemised lihtsulgjad; sulglehekesed alusel kiiljad, enamasti 3-hõlmalised või tipuosas jämedalt hambulised. (167. joon.) Liitsarikas 12—20 kiirega. Katis ja osakatis koosnevad paljudest süstjatest kilejaservalistest lehekestest. Õied kollakad. Taim tugeva lõhnaga. ♃. K. 1—1,5 m. VIII. Harva aedades ravim- või maitseainetaimena; vahel metsistub

(harilik) leeskputk — *Levísticum officinále* Koch

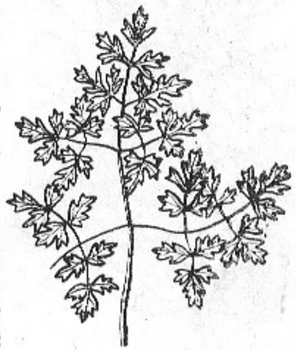

168. *Peucedanum oreoselinum.*

29. perekond **piimputk** — *Peucédanum* L.

1. Vars ruljas, säsikas (mitte õõnes), ülemises osas lehistunud. Lehelaba põlvjalt allapoole käändunud. Alumised lehed kaheli- või kolmelisulgjad; viimase järgu sulglehekesed laimuna-

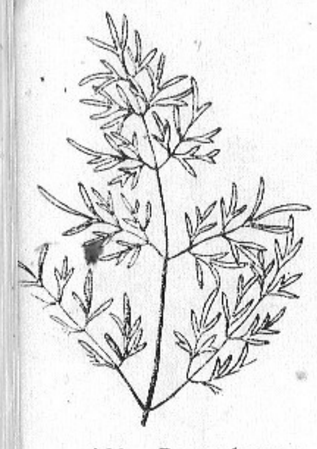

169. *Peucedanum palustre.*

jad, hõlmised või lõhised, teritunud. (168. joon.) Liitsarikas 11—25 kiirega. Katis ja osakatis koosnevad paljudest naaskeljatest kileja servaga lehekestest. Õied valged. ♃. K. (30) 50—100 cm. VII, VIII. Hõredates liivastes männimetsades, liivikuil, teeservadel; mandri kaguosas. Haruldane

≠ **mägi-piimputk** — *Peucédanum oreoselínum* (L.) Moench

— Vars kandiline, õõnes, lehistunud, alumises osas sageli lillakas. Alumised lehed kaheli- või kolmelisulgjad; viimase järgu sulglehekesed lõhestunud lineaalseteks, valkja ogaja tipuga tipmeteks. (169. joon.) Liitsarikas 15—30 kiirega. Katis ja osakatis koosnevad paljudest lineaalsetest kileja servaga lehekestest. Õied valged. ♃. K. 50—120 cm. VII, VIII. Soistel niitudel ja puisniitudel, soistes metsades. Sage

soo-piimputk — *Peucédanum palústre* (L.) Moench

30. perekond **till** — *Anéthum* L.

Vars peenike, paljas. Lehed kaheli- või kolmelisulgjad, paljad; viimase järgu sulglehekesed lineaalsed või peaaegu niitjad, kuni 1 mm laiad. Liitsarikas 30—50 ühepikkuse kiirega. Katis ja osakatis puuduvad. Õied kollased. Taim aromaatselt lõhnav. ⊙. K. 40—100 cm. VII—IX. Aedades maitseainetaimena; vahel metsistub. Sage

aedtill — *Anéthum gravéolens* L.

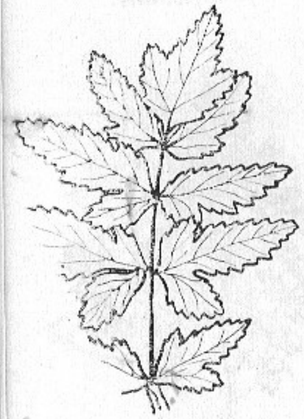

170. *Pastinaca silvestris.*

31. perekond **moorputk** — *Pastináca* L.

Vars vaoline; selle alumine osa ja lehtede alumine pind enam-vähem karvased. Lehed lihtsulgjad, kollakasrohelised; sulglehekesed munajad või piklikmunajad, ebakorrapäraselt hambulise servaga, vahel sisse lõikunud või 1 või 2 hõlmaga. (170. joon.) Liitsarikas 8—15 (20) kiirega. Katis ja osakatis enamasti puuduvad, esinedes aga koosnevad 1 või 2 lehe-

kesest. Õied kollased. ⊙. K. 40—100 cm. VI, VII. Kinkudel, teeservadel, põllupeenardel. Kohati sage

harilik moorputk — *Pastináca silvéstris* Gars. (*P. sativa* L., p.p.)

32. perekond **karuputk** — *Heracléum* L.

Vars kandiline, karvane. Lehed enamasti lihtsulgjad või kolmetised, karvased, munajate, lõhestunud sulglehekestega, mille serv on ebaühtlaselt hambuline (171. joon.); harva on sulglehekesed lineaalsed; ülemised lehed rootsuta, põisja tupega. Liitsarikas 10—20 (30) karvase kiirega. Katis enamasti puudub, osakatis koosneb vähestest paljastest lehekestest. Õied rohekaskollased. Viljad paljad, ovaalsed, 7—8 mm pikad. ⊙, ♃. K. 60—120 cm. VII, VIII. Puisniitudel, põõsastes, teeservadel. Sage

siberi karuputk — *Heracléum sibiricum* L.

171. *Heracleum sibiricum.*

33. perekond **kareputk** — *Laserpítium* L.

1. Viimase järgu sulglehekesed suured, 2—6 cm laiad, lõhestumata, täkilissaagja servaga, alt hõredalt karvased, karedad või peaaegu paljad. Vars ruljas, paljas, sinaka kirmega. Liitsarikas 15—40 kiirega. Katis koosneb 8—10 paljast lehekesest, osakatis aga vähestest naaskeljatest lehekestest. Vili lainjate roietega (172. joon.). ♃. K. 60—150 cm. VII, VIII. Puisniitudel, lehtsegametsades. Paiguti sage läänesaartel ja mandri lääneosas

laialehine kareputk — *Laserpítium latifólium* L.

— Viimase järgu sulglehekesed kuni 2 (2,5) cm laiad, sügavalt lõhestunud süstjateks tipmeteks, alt karedakarvased. (173. joon.) Vars vaoline, pikkade karvadega, eriti alumises osas. Liitsarikas 13—25 kiirega. Katis ja osakatis koosnevad paljudest karvastest lehekestest. Vili karedakarvane. ⊙. K. 30—100 cm. VII, VIII. Leht- ja sega-

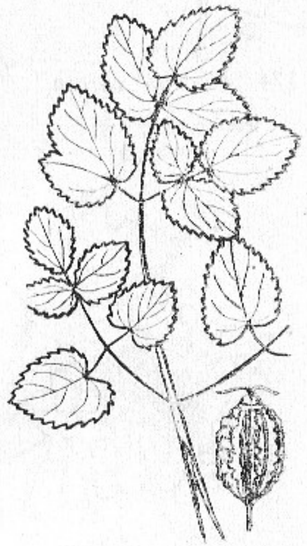

172. *Laserpitium latifolium.*

173. *Laserpitium prutenicum.*

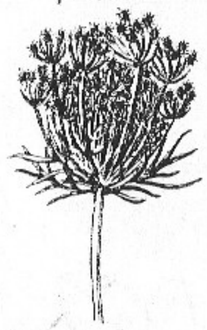

174. *Daucus carota.*

metsade serval, põõsastes, niitudel; mandri kaguosas. Haruldane

ahtalehine kareputk (preisi kareputk) — *Laserpitium pruténicum* L.

34. perekond **porgand** — *Daúcus* L.

1. Juur käävjas, valkjas, poolpuitunud, mittesöödav. Vars vaoline, karedakarvane. Lehed kaheli- kuni neljalisulgjad, karedad. Liitsarika kiired hoidu- vad vilja valmimise ajal kokku. Katise lehed sulglõhised, osakatis rohkearvuliste lehekestega. Viljad ogadega. (174. joon.) ⊙. K. 30—70 cm. VI, VII. Kuivadel kinkudel, niitudel, teeservadel. Kohati

metsporgand — *Daúcus caróta* L.

— Juur jäme, lihakas, punakas või kollane, harva valkjas, söödav. Muudelt tunnustelt eelmise liigi sarnane. ⊙. K. 30—70 (100) cm. VI, VII. Aedades ja põldudel kultiveeritav juurvili. Sage

△ **aedporgand** — *Daúcus satívus* (Hoffm.) Roehl.

47. sugukond **kuslapuulised** — *Caprifoliáceae*

1. Põõsas. Tolmukaid 5 2
— Rohttaime välislaadiga poolpõõsake peenikese roomava varrega. Tolmukaid 4. Metsataim

4. perekond **harakkuljus** — *Linnaéa* L.

2. Paaritusulgjad liitlehed

1. perekond **leeder** — *Sambúcus* L.

— Lehed terved või lõhestunud (lihtlehed) . 3
3. Õied rohkeõielistes lamedates sarikjates õisikutes. Kõik õied ühesugused või äärmised suuremad ja veidi ebasümmeetrilised

2. perekond **lodjapuu** — *Vibúrnum* L.

— Õied peaaegu kahehuulelised, 2-kaupa ühisel

raol, või väikesed, kellukjad, tihedates peajates tipmistes õisikutes 4
4. Õied peaaegu kahehuulelised, 2-kaupa ühel raol. Lehed terveservalised

5. perekond **kuslapuu** — *Lonícera* L.

— Õied väikesed, kellukjad, tihedates peajates tipmistes õisikutes. Osa lehti põõsal terveservalised, osa lõhestunud, hõlmised

3. perekond **lumimari** — *Symphoricárpos* Duham.

1. perekond **leeder** — *Sambúcus* L.

1. Õied valged, lõhnavad, suurtes lamedates ebasarikates. Sulglehekesed piklikmunajad, pikalt teritunud, 3—6 cm laiad, saagja servaga; neid on 5, harva 7. (175. joon.) Okste säsi valge. Viljad sinakasmustad. ♄. K. 2—5 m. VI. Parkides ja aedades ilupõõsana, peamiselt mandri läänesaartel

△ **must leeder** — *Sambúcus nígra* L.

— Õied rohekaskollased, lõhnata, tihedates munajates pööristes. Sulglehekesed väiksemad, munajassüstjad, 2—3,5 cm laiad, teravalt saagja servaga; neid on 7 või 5. (176. joon.) Okste säsi pruunikas. Viljad punased. ♄. K. 2—4 m. V, VI. Parkides, aedades, raudteeäärsetes hekkides, metsistunult segametsades, peamiselt mandril. Sage

punane leeder — *Sambúcus racemósa* L.

2. perekond **lodjapuu** — *Vibúrnum* L.

1. Lehed lõhestunud, 3-hõlmalised (hõlmad teritunud tipuga), pealt paljad, alt pehmekarvased, pikarootsulised. Servmised valged, viljatud õied seesmistest väikestest, viljalistest õitest palju suuremad. (177. joon.) Luuviljad piklikud, erepunased. ♄. K. kuni 3 (4) m. V, VI. Sega- ja lodumetsades, puisniitudel, ka ilupõõsana parkides. Sage

harilik lodjapuu — *Vibúrnum ópulus* L.

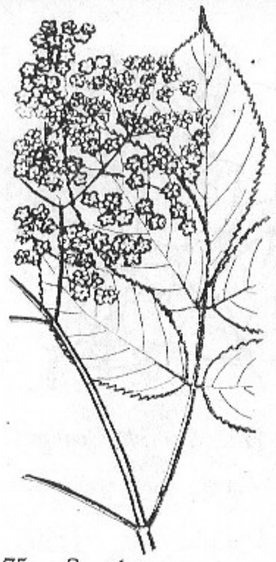

175. *Sambucus nigra.*

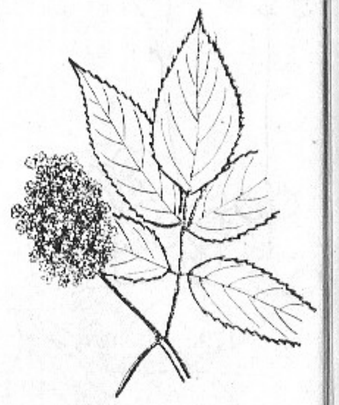

176. *Sambucus racemosa.*

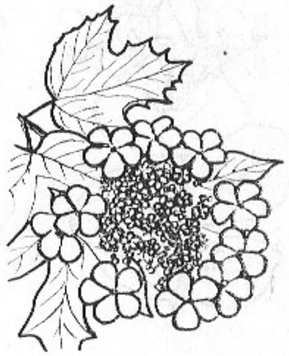

177. *Viburnum opulus.*

178. *Symphoricarpos albus.*

— Lehed terved, ovaalsed, teritunud tipuga, pealt hõredalt karvased, alt viltjaskarvased; leherootsud ja õieraod samuti karvased. Kõik õied õisikus kellukjad, korrapärased, viljalised. Luuviljad algul punased, hiljem mustad. ♄. K. 1—2 (3) m. V, VI. Aedades ja parkides ilupõõsana. Sage

△ **villane lodjapuu** — *Vibúrnum lantána* L.

3. perekond **lumimari** — *Symphoricárpos* Duham.

Lehed lühirootsulised, alt sinakasrohelised, õitsevatel okstel terved, mitteõitsevatel lõhestunud, ebakorrapäraste hõlmadega. Õied roosakad kuni punakad, väikesed, kellukjad, tipmistes õisikutes. Viljad (marjad) valged, kerajad, püsivad sügisel kaua põõsal. (178. joon.) ♄. K. 1—2 m. VII—IX. Ilupõõsana parkides ja aedades. Sage

△ **(harilik) lumimari** — *Symphoricárpos álbus* (L.) Blake (*S. racemosus* Michx.)

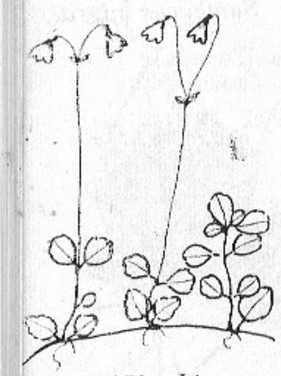

179. *Linnaea borealis.*

4. perekond **harakkuljus** — *Linnaéa* L.

Õitsevad varred püstised. Lehed lühirootsulised, ümardunult munajad, täkilise servaga, hõredalt karvased. Õied valged või roosakad, tumedate joontega, longus, peaaegu korrapärased, 2-kaupa pikkadel raagudel. Orn taim. (179. joon.) ♄. Õisi kandvate varte kõrgus 10—15 cm. V—VII. Varjukates okasmetsades. Kohati.

(harilik) harakkuljus — *Linnaéa boreális* L.

5. perekond **kuslapuu** — *Lonícera* L.

1. Põõsad püstiste vartega (okstega). Õied 2-kaupa ühisel raol lehtede kaenlas 2
— Põõsad väänduvate vartega. Varre tipus 2 või 3 paari lehti aluseidpidi kokku kasvanud, mistõttu vars näib lehtedest läbi kasvavat. (180. joon.) Õied raotutes tipmistes õisikutes. Õied suured, kuni 4,5 cm pikad, õhtuti tugevasti lõhnavad. Kroonlehed kollakad või punakad. Marjad oranžpunakad. ♄. P. 2—4 m. VI, VII. Aedades ilupõõsana. Kohati

180. *Lonicera caprifolium.*

△ **lõhnav kuslapuu** — *Lonícera caprifólium* L.

2. Kodumaised metsikult kasvavad põõsad . 3
— Ilupõõsad. Oksad, lehed, õied ja õieraod paljad. Lehed piklikmunajad, enamasti paljad. (181. joon.) Kroonlehed roosakad või valged. Viljad (marjad) kollased, oranžid või punased, 2-kaupa ühisel raol. ♄. K. 1—3 m. V, VI. Parkides ja aedades ilupõõsana. Sage

△ **tatari kuslapuu** — *Lonícera tatárica* L.

181. *Lonicera tatarica.*

3. Lehed sinakasrohelised, piklik-elliptilised, hõredalt karvased, lühirootsulised. Õied ja õieraod karvased, õied raost pikemad. Kroonlehed rohekasvalged. Sigimikud 2-kaupa täielikult üksteisega kokku kasvanud. Marjad sinakasmustad, sinaka kirmega, üksikult. ♄. K. 0,5—1,5 m. V, VI. Lubjarikastel puisniitudel ja soodes; mandril. Kohati sage

sinine kuslapuu (balti kuslapuu) — *Lonícera báltica* Poj. (*L. coerulea* auct.)

— Lehed hallikasrohelised, munajad või elliptilised, pehmekarvased, lühirootsulised. Õied õieraagudega ühepikkused. Kroonlehed kollakasvalged. Sigimikud ainult alusel üksteisega kokku kasvanud. Marjad tumepunased, alusel 2-kaupa kokku kasvanud. (182. joon.) ♄. K. 1—2 m. V, VI. Kuusikutes ja kuuse-segametsades, puisniitudel. Sage

harilik kuslapuu — *Lonícera xylósteum* L.

182. *Lonicera xylosteum.*

48. sugukond **madaralised** — *Rubiáceae*

1. Oiekroon lame, ratasjas, vaevalt märgatava putkeosaga, valge, rohekasvalge või kollane
2. perekond **madar** — *Gálium* L.

— Õiekroon kellukjas või lehterjas, hästi eristatava putkeosaga, valge, harva punakas . . . . . 1. perekond **varjulill** — *Aspérula* L.

1. perekond **varjulill** — *Aspérula* L.

1. Lehed kitsaslineaalsed, 1,5—2 mm laiad, alumised 6-kaupa, ülemised 4-kaupa männases. Õied valged, harva punakad, sageli kolmetised. (183. joon., *a.*) Viljad paljad. ♃. K. 20—50 cm. VI, VII. Loodudel, loomännikutes, nõlvadel, rannavallidel; mandri loodeosas ja läänesaartel sage, mujal esineb harvemini või puudub . . . . . **värv-varjulill** — *Aspérula tinctória* L.

— Lehed piklikmunajad, äraspidimunajad või süstjad, 4—15 mm laiad 2

2. Varred püstised, paljad, siledad, ei harune. Lehed ainult serval karedad; alumised lehed 6-kaupa, ülemised sageli 8-kaupa männases, männaste alusel lühikestest karvadest ring. Õied tipmises laiuvas õisikus. (183. joon., *b.*) Viljad haakjate harjastega. ♃. K. 15—40 cm. V, VI. Parema pinnasega kuuse-segametsades, lehtmetsades. Kohati . . . . . **lõhnav varjulill** — *Aspérula odoráta* L.

— Varred lamavad või tõusvad, haakjate ogakestega, harunevad. Lehed 8-kaupa männases, servalt ja roo kohalt ogaliselt karedad. Õisikud pöörisjad, asetsevad peavartel ja harudel tipmiselt. (184. joon.) Viljad harjasteta, konarlikud. ♃. P. 50—100 cm. VII, VIII. Kaldavõsastikes, kraavides, sooservadel. Mandri kesk- ja kaguosas. Kohati . . . . . **oja-varjulill** — *Aspérula rivális* Sibth. et Smith

183. *a* — *Asperula tinctoria; b* — *A. odorata.*

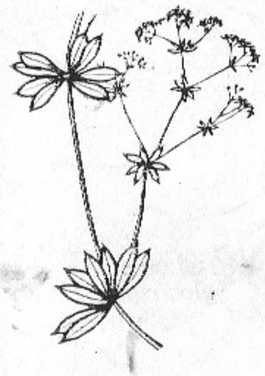
184. *Asperula rivalis.*

2. perekond **madar** — *Gálium* L.

1. Lehed enamasti 4-kaupa männases (harva üksikutes männastes 3-, 5- või 6-kaupa), ogatiputa 2

— Lehed 6—12-kaupa männastes (harva 4- või 5-kaupa), ogatipuga 4

2. Lehed kolme selge rooga, munajad või süstjad. Varred tugevad, püstised. (185. joon., *a.*) Õied valged. Viljad enamasti haakjate karvakestega. ♃. K. 20—50 cm. VI—VIII. Loodudel, loometsades, kuivadel niitudel ja puisniitudel, kraavipervedel. Sage . . . . . **värvmadar** — *Gálium boreále* L.

— Lehed ühe rooga. Varred peened, lamavad või tõusvad 3

3. Õiekroon kolme hõlmaga (tipmega), valge. Õied 2- või 3-kaupa õisikuis. Õieraod niitjad, karedad, pärast õitsemist kõverdunud. Lehed piklik-äraspidimunajad, tömbid. Viljad paljad, siledad. ⊙. P. 5—15 (20) cm. VI—VIII. Sooniitudel, soistel kallastel; mandriosas. Haruldane . . . . . **kolmismadar** — *Gálium rupréchtii* Pob. (*G. trifidum* auct.)

— Õiekroon nelja hõlmaga, valge. Õied paljuõielistes õisikutes. Õieraod niitjad, paljad. Lehed lineaalsed või süstjad, ülaosas ümardunud, tömbid, kuivanult mustad. (186. joon., *a.*) Viljad konarlikud, harvemini siledad. ♃. P. 15—50 cm. VI—VIII. Soodes, lodudes, niisketel niitudel ja puisniitudel. Sage . . . . . **soomadar** — *Gálium palústre* L.

4. Õied 2- või 3-õielistes pikaraolistes õisikutes lehtede kaenlas, kollakasrohelised. Varred lamavad või tõusvad, kantidel vähestest väikestest harjastest karedad. Lehed piklik-elliptilised või süstjad, enamasti 6-kaupa männases, terava tipuga. (185. joon., *b.*) Viljad haakjate karvadega. ♃. P. (10) 30—40 (60) cm. VI—VIII. Lodumetsades ja nende raiesmikel, peamiselt Kirde-Eestis. Haruldane . . . . . **kolmeõieline madar** — *Gálium triflórum* Michx.

— Õied rohkemaõielistes õisikutes 5

5. Varred karedad või kantidel harjasjate haakuvate karvadega. Viljad konarlikud või tihedalt kaetud harjasjate karvadega 7

185. *a* — *Galium boreale; b* — *G. triflorum.*

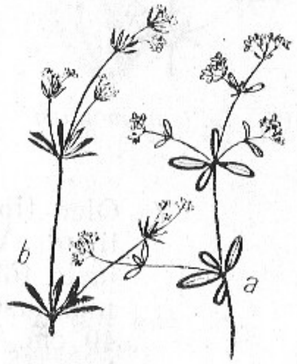

186. *a* — *Galium palustre; b* — *G. uliginosum.*

— Varred siledad ja paljad, mõnikord lühikarvased. Viljad paljad, harjasteta 6

6. Õied kollased. Lehed 8- (12-) kaupa männases, lineaalsed kuni niitjad, 1—1,5 mm laiad. Varred ruljad, püstised või tõusvad, lühikarvased või paljad. Õisikud tipmised, pöörisjad, sageli tihedad, rohkeõielised. ♃. K. 15—80 cm. VI—VIII. Kuivadel niitudel ja puisniitudel, loodudel, liivastel nõlvadel, teeservadel, põllupeenardel. Lääne- ja Põhja-Eestis sage, mujal kohati

hobumadar — *Gálium vérum* L.

— Õied valged. Lehed pikliksüstjad kuni lineaalsed, laiemad, 3—7 mm laiad, 8-kaupa männases, enamasti paljad. Varred nõrgad, neljakandilised, tõusvad või püstised, tavaliselt paljad. Õisikud tipmised, laiuvad, rohkeõielised. (187. joon.) Viljad pisut konarlikud. ♃. K. 30—100 cm. VI—VIII. Niitudel, puisniitudel, metsa- ja teeservadel, kraavikallastel. Sage

pehme madar — *Gálium mollúgo* L.

187. *Galium mollugo.*

7. Õied tipmistes pöörisjates õisikutes. Viljad väikesed, konarlikud. Varred nõrgad, lamavad või tõusvad, väikeste harjaste tõttu karedad. Lehed lineaalsüstjad, 6- (7-, 8-) kaupa männases. Õied valged. Õrn taim. (186. joon., *b*.) ♃. P. 15—40 cm. VII, VIII. Soodes, niisketel niitudel ja puisniitudel, kraavides. Sage

lodumadar (rabamadar) — *Gálium uliginósum* L.

— Õied kaenlasisestes õisikutes. Viljad tihedalt kaetud haakuvate harjastega 8

8. Õied valged või valkjad, 3—4 mm läbimõõdus. Viljad umbes 5 (4—6) mm läbimõõdus. Varred lamavad või roomavad, kandilised, haakuvate harjastega. Lehed süstjad kuni lineaalsed, enamasti 6—8-kaupa männases. ⊙. P. 30—120 cm. VI—VIII. Aedades, prahipaikadel, põldudel, võsastikes. Sage

roomav madar (virn) — *Gálium aparíne* L.

— Õied kollakasrohelised või rohekasvalged, umbes 2 mm läbimõõdus. Viljad väiksemad, 1,5—3 mm läbimõõdus. Varred lamavad või tõusvad, kandilised, kantidel karedad. Lehed lineaalsed, enamasti 6—8-kaupa männases. ⊙. P. 15—60 cm. VI—IX. Aedades, prahipaikadel, põldudel. Sage

põldmadar — *Gálium spúrium* L.

49. sugukond **palderjanilised** — *Valerianáceae*

1. Vars korduvalt harkjalt kaheks harunev. Lehed terved, lihtsad

1. perekond **kännak** — *Valerianélla* Mill.

— Vars lihtne. Lehed paaritusulgjad

2. perekond **palderjan** — *Valeriána* L.

1. perekond **kännak** — *Valerianélla* Mill.

Vars ümar. Juurmised lehed mõlajad, varrelehed pikliksüstjad. Õied väga väikesed, tipmistes õisikutes. (188. joon.) ⊙. K. 8—20 (30) cm. V—VII. Mereranna, umbrohuna põldudel. Peamiselt läänesaartel. Harva

põldkännak — *Valerianélla locústa* (L.) Betcke [*V. olitoria* (L.) Poll.]

188. *Valerianella locusta.*

2. perekond **palderjan** — *Valeriána* L.

Vars vaoline. Sulglehekesi (5) 11—25, munajad, süstjad või lineaalsüstjad. Õied roosad või valged, raolised, ebasarikais. Taim, eriti juured, aromaatse lõhnaga. ♃.K. 50—100 cm. VII—IX. Soistel niitudel ja puisniitudel, lodudes, põõsastes. Sage

(harilik) palderjan — *Valeriána officinális* L. (coll.)

50. sugukond **uniohakalised** — *Dipsacáceae*

1. Õisikupõhi harjasjate karvadega. Varrelehed lõhestunud, karvased. Õisikud (nutid) lamedad. Õiekroon helelillakas või roosa

1. perekond **äiatar** — *Knaútia* L.

— Õisikupõhi kilejate kandelehtedega 2

2. Õiekroon 4-hõlmaline, sinine või lillakassinine. Varrelehed terved, paljad või hõredalt karvased

2. perekond **peetrileht** — *Succísa* Neck.

189. *Knautia arvensis.*

— Õiekroon 5-hõlmaline, lillakas. Varrelehed lõhestunud, peaaegu paljad, harva hõredalt karvased

3. perekond **tähtpea** — *Scabiósa* L.

1. perekond **äiatar** — *Knaútia* L.

Vars ja lehed hallikasrohelised, karvased. Alumised varrelehed rootsulised, terved või lõhestunud, ülemised rootsuta, sulglõhised. (189. joon.) Välimised kõrglehed õisiku alusel laisüstjad, pikkade karvadega. ♃. K. 40—80 cm. VII, VIII. Kuivadel niitudel, loodudel, tee- ja põlluservadel. Sage

(harilik) äiatar — *Knaútia arvénsis* (L.) Th. Coult.

190. *Succisa pratensis.*

2. perekond **peetrileht** — *Succísa* Neck.

Vars ja lehed paljad või hõredalt karvased. Juurmised lehed kodarikuna, süstjad, ahenevad rootsuks; varrelehti 2 või 3 paari, väiksemad. (190. joon.) Välimised kõrglehed õisiku alusel süstjad, ripsmelised. ♃. K. 30—70 cm. VII—IX. Puisniitudel, niitudel, madalsoodes, niisketes segametsades. Sage

(harilik) peetrileht — *Succisa pratensis* Moench

3. perekond **tähtpea** — *Scabiósa* L.

Vars hõredalt karvane, lehed peaaegu paljad või hõredalt karvased. Juurmised lehed terved või lõhestunud, hambulise servaga; varrelehed sulgjagused. (191. joon.) Välimised kõrglehed õisiku alusel lineaalsed, paljad või udekarvased. ♃. K. 30—80 cm. VI—IX. Kuivadel niitudel ja liivikuil, loodudel, teeservadel. Peamiselt läänesaartel. Võrdlemisi haruldane

tui-tähtpea — *Scabiósa columbária* L.

191. *Scabiosa columbaria.*

51. sugukond **muskuslillelised** — *Adoxáceae*

1. perekond **muskuslill** — *Adóxa* L.

Juurmised lehed, arvult 1—3, kahelikolmetised, sügavalt lõhestunud lehekestega, pikarootsulised;

varrel 2 vastakut väiksemat lehte. Õied kollakasrohekad, 5—7-kaupa tipmistes pikaraolistes nutitaolistes õisikutes. (192. joon.) ♃. K. 5—18 cm. IV—VI. Varjukates segametsades, lepikuis, sarapikes, parkides. Kohati

muskuslill — *Adóxa moschatellina* L.

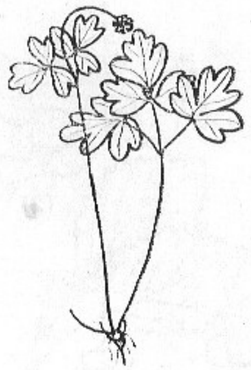

192. *Adoxa moschatellina.*

52. sugukond **tobiväädilised** — *Aristolochiáceae*

1. perekond **metspipar** — *Ásarum* L.

Õied pruunikaspunased, korrapärased, võsude tipus üksikult, longus, lühiraolised, peaaegu maapinnal. Lehti 2 või 3, neerjad või südajas-ümmargused, pealt läikivad, alt pehmekarvased, pika rootsuga. (193. joon.) Alalehti 3 või 4, tumepruunid, soomusjad. Risoom roomav, maapealne. Katkihõõrutud taim pipra lõhnaga. ♃. K. 5—10 cm. IV, V. Salu-leht-, sega- ja okasmetsades; mandril sage, saartel puudub

(harilik) metspipar — *Ásarum europaéum* L.

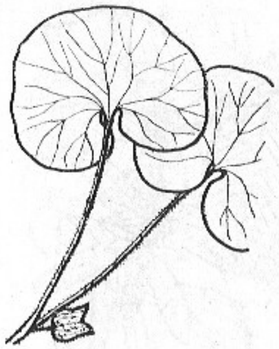

193. *Asarum europaeum.*

53. sugukond **kaselised** — *Betuláceae*

1. Isasõied 3-kaupa urvasoomuse kaenlas, igal õiel 2 või 4 tolmukat. Vili — ilma lehetaolise katteta (lüdita) pähklike 3
— Isasõied üksikult urvasoomuse kaenlas, tolmukaid igal õiel 4—12. Vili — lüdiga ümbritsetud pähkel 2
2. Emasõied pungakujuliste, punaste emakasuudmekimpudega õisikutena, puhkevad enne lehtimist. Pähkel osaliselt ümbritsetud lüdiga. Lehe 2 või 3 külgroodu algavad lehelaba alusel (koos pearooga)

2. perekond **sarapuu** — *Córylus* L.

— Emasõied rippuvates hõredates urbades. Pähkel ümbritsetud lüdiga. Lehe alumised külgrood algavad pearoolt lehelaba alusest kõrgemal

1. perekond **valgepöök** — *Cárpinus* L.

3. Emasõied ruljates urbades, puhkevad lehtede ilmumisel. Kandesoomused 3-hõlmalised, varisevad koos viljadega, nahkjad, mittepuituvad

3. perekond **kask** — *Bétula* L.

— Emasõied nutitaolistes urbades, puhkevad kaua enne lehtimist. Kandesoomused ja õiekate puituvad, selle tõttu on emasurvad kerajate käbikeste kujulised

4. perekond **lepp** — *Álnus* J. Gaertn.

1. perekond **valgepöök** — *Cárpinus* L.

Isasurvad kuni 6 cm, emasurvad kuni 15 cm pikad. Lüdi nahkjas. Lehed elliptilised või piklikmunajad, teritunud tipu ja kahelisaagja servaga, pealt peaaegu paljad, alumise pinna roodudel karvased. (194. joon.) Pungad teritunud, munajad, pungasoomuste tipp ripsmeline. Aastavõrsed pehmekarvased. Koor sile, punakashall. ♄, ♄. K. kuni 18 m. V, VI. Ilupõõsana aedades ja parkides; meil tavaliselt ei õitse

△ **(harilik) valgepöök** — *Cárpinus bétulus* L.

194. *Carpinus betulus.*

2. perekond **sarapuu** — *Córylus* L.

Lehed ümardunud või lai-äraspidimunajad (kõige laiem koht lehe keskpaigast kõrgemal), vahel veidi nurgeliselt hõlmised, terava tipu ja kahelisaagja servaga; noorena alt ja pealt veidi karvased, hiljem ainult alumise pinna roodudelt. Lüdi pähkli pikkune või lühem, narmastunud. (195. joon.) Võrsed paljad või karvased. ♄. K. kuni 5 m. IV. Puisniitudel, loodudel, salu-leht- ja segametsades, kaldavõsastikes. Lubjarikkal pinnasel moodustab sarapikke. Kohati sage

harilik sarapuu — *Córylus avellána* L.

195. *Corylus avellana.*

3. perekond **kask** — *Bétula* L.

1. Põõsad. Lehed kuni 2 cm laiad 2
— Puud. Lehed laiemad 3

2. Lehed kuni 1 cm laiad, lühirootsulised, paljad, läikivad, täkilise servaga. (196. joon., *a.*) Aastavõrsed vahatäpikestega, lühikarvased, hiljem peaaegu paljad. Koor pruunikas. ♄. K. 20—120 cm. V. Siirdesoodes, rabades, rabastuvais metsades, eriti mandri põhjaosas; saartel puudub

vaevakask — *Bétula nána* L.

— Lehed munajad või ovaalsed, täkilissaagja servaga, 1—2 cm laiad, lühidalt teritunud (või tõmbi) tipuga, pealt paljad, alt roodude kohalt hõredalt karvased. (196. joon., *b.*) Aastavõrsed tihedate valkjate vahatäpikestega, hõredalt karvased, hiljem paljad. Koor pruunikas. ♄. K. kuni 2,5 m. IV, V. Madal- ja siirdesoodes, soistel niitudel, rabastuvais lodumetsades; mandril paiguti sage

madal kask — *Bétula húmilis* Schrank

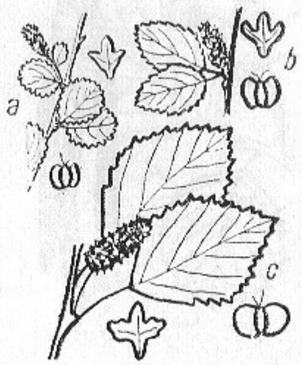

196. *a* — *Betula nana; b* — *B. humilis; c* — *B. pubescens.*

3. Aastavõrsed paljad, tihedate väikeste vahatäpikestega. Koor valge, oksad vanematel puudel rippuvad. Lehed paljad, veidi nahkjad, vanematel puudel rombjad, pika terava tipuga, kahelisaagja servaga, palja rootsuga. (197. joon., *a.*) Viljasoomus allasuunatud hõlmadega. (197. joon., *b.*) Tiivad pähklikesest 2—3 korda laiemad. (197. joon., *c.*) ♄. K. kuni 35 m. IV, V (7—10 päeva varem kui sookask). Puisniitudel, sega- ja lehtmetsades, loodudel, kuivemal pinnasel saludena. Sage

arukask — *Bétula péndula* Roth (*B. verrucosa* Ehrh.)

— Aastavõrsed tihedalt karvased, vahatäpikesteta. Koor valge. Noortel võrsetel lehed karvased. Vanematel puudel lehed rombjasmunajad või munajad, lühidalt teritunud tipuga, ebakorrapäraselt saagja servaga, peaaegu paljad (alumise pinna roodudel lühikarvased), veidi nahkjad, lühikarvase rootsuga. Viljasoomus ülespoole suunatud hõlmadega. Tiivad pähklikesest sageli laiemad. (196. joon., *c.*) ♄. K. kuni 25 m. IV, V. Puisniitudel, segametsades, soodes, rabades. Sage

sookask — *Bétula pubéscens* Ehrh.

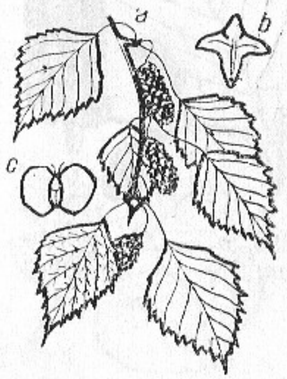

197. *Betula pendula.*

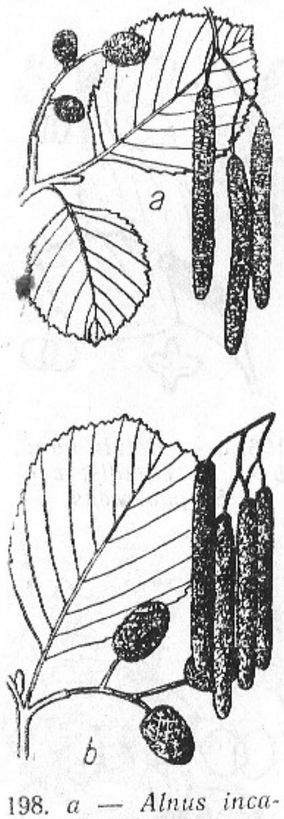

198. *a* — *Alnus incana*; *b* — *A. glutinosa*.

4. perekond **lepp** — *Álnus* J. Gaertn.

1. Lehed munajad või munajas-ovaalsed, teritunud tipuga, 9—12 paari külgroodudega, pealt rohelised (hallikad), läiketud, alt valkjas- või vesihallid, karvased või peaaegu viltjad; leheserva allosa lühihambaline, ülaosa kahelisaagjas. (198. joon., *a*.) Koor hallikas, sile. Pungad karvased, mittekleepuvad. ♄, ♄. K. kuni 15 m. IV. Peamiselt mandril, lepikutena endistel põldudel, kuuse-segametsades, puisniitudel, kaldavõsastikes; sage

hall lepp (valge lepp) — *Álnus incána* (L.) Moench

— Lehed peaaegu ümmargused, tömbi või pügaldunud tipuga, pealt paljad, tumerohelised, läikivad, alt heledamad, näärmetäppidega, külgroodude nurkades karvased; leheserva ülaosa lühihambaline, allosa terve. (198. joon., *b*.) Noored lehed kleepuvad. Koor tumepruun, krobeline. Pungad karvadeta, kleepuvad. ♄. K. kuni 25 m. IV. Lodumetsades, puisniitudel, jõekallastel ja -lammidel, luidetel. Sage

sanglepp (must lepp) — *Álnus glutinósa* (L.) J. Gaertn.

54. sugukond **pöögilised** — *Fagáceae*

1. Lehed terved. Isasõied tähkjais urbades. Viljad 1- või 2-kaupa, täielikult ümbritsetud puituvad lüdiga, mis viljade valmimisel avaneb 4 pikilõhe moodustumise teel

2. perekond **pöök** — *Fágus* L.

— Lehed hõlmised. Isasõied hõredais rippuvais urbades. Vili (tõru) ainult osaliselt ümbritsetud lüdiga

1. perekond **tamm** — *Quércus* L.

1. perekond **tamm** — *Quércus* L.

1. Lehehõlmad tõmbid. Tõru piklik, õhukese, seest palja kestaga, $^1/_3$ ulatuses ümbritsetud lüdiga. Lehed allosas ahenenud,

nahkjad, läikivad, lühirootsulised, tavaliselt veidi ebasümmeetrilised. (199. joon., *a*.) Võrsed paljad. ♄. K. kuni 30 m. V, VI. Kuivadel lubjarikka pinnasega puisniitudel, salu-leht- ja segametsades, loodudel, jõelammidel. Paiguti, sagedam Lääne-Eestis

harilik tamm — *Quércus róbur* L.

Lehehõlmad teritunud. (199. joon., *b*.) Tõru ümardunud või munajas (valmib teisel aastal), paksu, seest tihedalt karvase kestaga, üle $^1/_3$ pikkusest ümbritsetud lüdiga. Lehed õhukesed, pealt läikivad, tumerohelised, alt roostevärviliste karvadega (sügisel sageli punased). Võrsed algul pehmekarvased, hiljem paljad. ♄. K. kuni 20 m. V, VI. Ilupuuna paiguti parkides, harva metsakultuuris

△ **põhjatamm** — *Quércus boreális* Michx. fil.

199. *a* — *Quercus robur*; *b* — *Q. borealis*.

2. perekond **pöök** — *Fágus* L.

Koor helehall, sile. Lehed elliptilised või munajas-elliptilised, laialt teritunud, nahkjad, läikivad, terve või hõredalt hambulise servaga, roodudel lühikarvased. Emasõied 2-kaupa, isasõied rohkeõieliste tähkadena. Lüdi puituv, väljastpoolt kaetud naaskeljate soomustega, ümbritseb pähklit täielikult. (200. joon.) ♄. K. kuni 25 m. V, VI. Võrdlemisi harva parkides ilupuuna

△ **(harilik) pöök** — *Fágus sylvática* L.

200. *Fagus sylvatica*.

55. sugukond **porsalised** — *Myricáceae*

1. perekond **porss** — *Myríca* L.

Kahekojaline põõsas. Oksad harunenud, kaetud (samuti nagu lehed) kollaste näärmetäppidega. Lehed hallikasrohelised, tugeva vürtsilõhnaga, äraspidimunajad, terve, ülaosas tõmpsaagja servaga, lühirootsulised. (201. joon.) Emasõisikud 0,5—0,6 cm, isasurvad 1,5 cm pikad. ♄. K. 30—150 cm. V, VI.

201. *Myrica gale*.

Siirdesoodes, soometsades, soistel puisniitudel, harva mererannikul mineraalpinnasel. Läänesaartel ja mandri lääneosas sage

harilik porss — *Myrica gále* L.

202. *Juglans cinerea.*

56. sugukond **pähklipuulised** — *Juglandáceae*

1. perekond **pähklipuu** — *Júglans* L.

Võrsed mustjaspruunid. Lehed paaritusulgjad, lehekesed (13 või 15) karvased, munajad, teravatipulised, saagja servaga. Pikalt teritunud tipuga luuvili on kaetud kleepuvate näärmekarvadega. (202. joon.) ♄. K. 10—20 m. VI. Ilupuuna võrdlemisi sageli parkides ja aedades

△ **hall pähklipuu** — *Júglans cinérea* L.

57. sugukond **õlipuulised** — *Oleáceae*

1. Sulgjate liitlehtedega puud. Tiibvili
   1. perekond **saar** — *Fráxinus* L.
— Lihtlehtedega põõsad. Luuvili või kupar . 2
2. Marjataoline luuvili. Õied kuni 6 cm pikkuste pööristena, valged. Õiekroon lühikese putkega
   3. perekond **liguster** — *Ligústrum* L.
— Vili — 2-pesaline kupar. Õied kuni 20 cm pikkuste pööristena, valged, roosad või lillad. Õiekroon pikema putkega
   2. perekond **sirel** — *Syrínga* L.

203. *Fraxinus excelsior.*

1. perekond **saar** — *Fráxinus* L.

Pungad sametjad, mustad. Noored võrsed paljad. Koor rohekashall. Lehed paaritusulgjad, 9—15 sulglehekesega, pealt tume-, alt helerohelised, paljad või veidi (roodudel) karvased, teravatipulised, saagja servaga. (203. joon.) Õied pööristes, ilmuvad enne

lehti, ühe- või mõlemasugulised; õiekate puudub. ♄. K. 10—30 m. IV, V. Metsades, puisniitudel. Harilik

harilik saar — *Fráxinus excélsior* L.

2. perekond **sirel** — *Syrínga* L.

Lehed nahkjad, munajad, südaja alusega, teravatipulised. Õied lillad, violettpunased, roosad või valged, lõhnavad, 2-kaupa asetsevates pööristes, ilmuvad pärast lehtimist. Pungad suured. Võrsed violetjasrohelised. ♄. K. 2—5 (7) m. V, VI. Harilik ilupõõsas; kultiveeritakse paljude sortidena. Sageli metsistub

harilik sirel — *Syrínga vulgáris* L.

3. perekond **liguster** — *Ligústrum* L.

Oksad hallikoorelised. Võrsed pruunid, paljad, valgete täpikestega. Lehed süstjad, terveservalised, paljad, tumerohelised. Õied valged, veidi lõhnavad, püramiidjais pööriseis. Vili — läikiv must mari. ♄. K. 1—4 m. VI, VII. Harilik ilupõõsas, sageli hekina

△ **(harilik) liguster** — *Ligústrum vulgáre* L.

58. sugukond **emajuurelised** — *Gentianáceae*

1. Õiekroon sügavalt (peaaegu aluseni) 5-jagune
   3. perekond **sannikas** — *Swértia* L.
— Õiekroon lõhestunud madalalt 2
2. Õied violetsed, sinised (vahel sinakashallid või kollakasvalged)
   2. perekond **emajuur** — *Gentiána* L.
— Õied roosad
   1. perekond **maasapp** — *Centaúrium* Hill

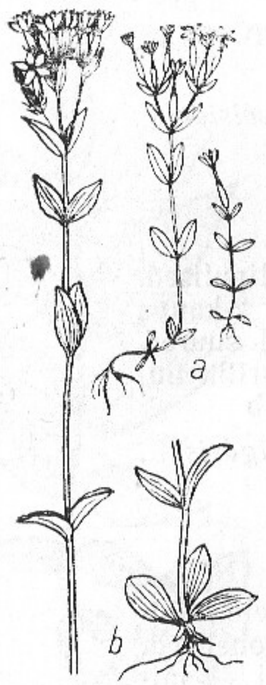

204. *a — Centaurium pulchellum; b — C. minus.*

1. perekond **maasapp** — *Centaúrium* Hill

1. Õied enamasti üksikult lehekaenlais. Juurmise lehekodarikuta. Vars kandiline, hõredalt lehistunud. Lehed munajad kuni süstjad, 5 ebaselge rooga. Keskmised õied peaaegu raotud, külgmised kuni 1 cm pikkuste raagudega. (204. joon., *a.*) ⊙. K. 2—15 cm. VII—IX. Mererannikuil, rannaniitudel. Peamiselt Lääne-Eestis, paiguti sage

väike maasapp — *Centaúrium pulchéllum* (Swartz) Druce

— Õied õisikuna. Juurmine lehekodarik olemas 2

2. Õied enamasti ühel ja samal kõrgusel, ebasarikais. Õietupp õitsemisajal krooni putkest palju lühem. Kroonlehed roosad, putkeosa kollakas. Vars kandiline, paljas, ülaosas harunenud. Juurmised lehed süstjas-äraspidimunajad, teised piklik-elliptilised või süstjad, 5 ebaselge rooga. (204. joon., *b.*) ⊙. K. 10—40 cm. VII—IX. Teeservadel, raiesmikel, jäätmaadel; võrdlemisi sage

harilik maasapp — *Centaúrium minus* Moench (*C. umbellatum* Gilib.)

— Õied ebasarikais, hiljem mitmesugusel kõrgusel, ereroosad. Õietupp õitsemisajal peaaegu krooni putke pikkune. Juurmised lehed talbjad, veidi lihakad; varrelehed lineaalsed, 1—3 rooga. Vars alusel ruljas või üleni kandiline. ⊙. K. 5—20 cm. VII—IX. Mererannikuil ja rannaniitudel; läänesaartel ja mandri läänerannikul sage

linalehine maasapp — *Centaúrium litorále* (Turner) Gilm. (*C. vulgare* Rafn)

205. *Gentiana pneumonanthe.*

2. perekond **emajuur** — *Gentiána* L.

1. Krooni putke neel karvadega; kaheaastased 3
— Krooni putke neel karvadeta; püsikud . 2
2. Juurmine lehekodarik puudub. Kroon 5-tipmeline, seest tume-taevassinine. Õied suured, roheka triibuga. Alumised lehed soomusjad. Varrelehed lineaalsed või lineaalsüstjad, sileda servaga, enamasti ühe rooga. (205. joon.) ♃. K. 15—50 cm. VII—IX. Uhtlammi- ja niisketel niitudel; paiguti, peamiselt vabariigi idaosas

sinine emajuur — *Gentiána pneumonánthe* L.

— Juurmised lehed olemas. Kroon 4-tipmeline. Õied seest sinised, väljast hallikassinised, krooni tipmed putkeosast 4 korda lühemad. Lehed munajassüstjad, 3-roodsed, alusel tupjalt kokku kasvanud. (206. joon.) Heleroheline püstise või tõusva varrega taim. ♃. K. 15—45 cm. VI—VIII. Kuivadel niitudel, kinkudel, paekalda serval; paiguti, peamiselt mandriosas

südame-emajuur — *Gentiána cruciáta* L.

206. *Gentiana cruciata.*

3. Väike taim; vars 2 või 3 sõlmevahega; õisi vähesel arvul. (207. joon., *a.*) Idulehed õitsemisajal alles. Juurmisi lehti vähe, äraspidimunajad või süstjad, tipuosas ahenevad; varrelehed munajad kuni süstjad, terava tipuga. Õied määrdunud-helevioletsed või valkjad; õiekrooni tipmed tõmbid. ⊙. K. 5—15 cm. VII—IX. Rannaniitudel, savikail mererannikuil; peamiselt läänerannikul ja -saartel

rand-emajuur — *Gentiána uliginósa* Willd.

— Varrel rohkem sõlmevahesid; õisi palju. (207. joon., *b.*) Idulehed õitsemisajaks kuivanud. Juurmised lehed mõlajad või äraspidimunajad. Suvivormidel varrelehed piklikud või keeljad, tõmbi tipuga, sügisvormidel — süstjad, terava tipuga. Õied määrdunud-violetsed (punaka varjundiga) või valkjad; krooni tipmed teritunud. ⊙. K. 5—30 cm. VI—IX. Niitudel, kadastikes, loodudel, teeservadel, söötidel; paiguti

mõru emajuur — *Gentiána amarélla* L. (coll.)

207. *a — Gentiana uliginosa. b — G. amarella.*

3. perekond **sannikas** — *Swértia* L.

Lehed terveservalised, juurmised pikarootsulised, munajad, ülemised rootsutud, terava tipuga. Õied määrdunudsinakad, tumedamate täppidega, raolised, pööristes. (208. joon.) Õiekroon ratasjas, iga kroon-

208. *Swertia perennis.*

209. *Menyanthes trifoliata.*

leht 2 nektaariumiga. ♃. K. 15—45 cm. VI—IX. Ida- ja Lõuna-Eestis soistel niitudel ja soodes; harva

püsiksannikas — *Swértia perénnis* L.

59. sugukond **ubalehelised** — *Menyanthácеae*

1. perekond **ubaleht** — *Menyánthes* L.

Lehed pikarootsulised, kolmetised; risoom tugev, tõusev. Õisikuvarb lehistumata, õied kobaras; õiekroon valge või roosakas, karvane, 5 terava narmastunud tipmega, tupp kroonist kuni 7 korda lühem, tõmbitipmeline. (209. joon.) ♃. K. 15—35 cm. V, VI. Sage soodes, õõtsikuil, lodudes, lodumetsades

ubaleht — *Menyánthes trifoliáta* L.

210. *Vinca minor.*

60. sugukond **koerakoolulised** — *Apocynáceae*

1. perekond **igihali** — *Vínca* L.

Lehed elliptilised, vastakud, igihaljad, tumerohelised, nahkjad, paljad, läikivad. Õied lillakassinised või hele-sinakasvioletsed, üksikult lehekaenaldes. (210. joon.) ♄. K. 15—20 cm. VI—IX. Kergesti metsistuv, küllaltki sage ilutaim aedades, ka parkides ja kalmistutel

väike igihali — *Vínca minor* L.

211. *Vincetoxicum hirundinaria.*

61. sugukond **angervarrelised** — *Asclepiadáceae*

1. perekond **angervars** — *Vincetóxicum* Wolf

Lehed pikalt teritunud tipuga, tumerohelised, alumised munajad või südajasmunajad, ülemised kuni süstjad, paljad või alumise pinna roodudel lühikarvased. Õied väikesed, valged või kollakasvalged, viietised, ebasarikais. (211. joon.) ♃. K. 30—80 cm.

VI, VII. Kuivades salu-lehtmetsades, võsastikes, loodudel, nõlvadel, kinkudel. Saaremaal ja Virtsu poolsaarel (Puhtus), haruldane

lood-angervars — *Vincetóxicum hirundinária* Med. [*Antitoxicum officinale* (Moench) Pob.; *Cynanchum vincetoxicum* (L.) Pers.]

62. sugukond **kassitapulised** — *Convolvuláceae*

1. Varre pikkus 1—3 m. Õietupe all kaks lai-südajasmunajat terava tipuga kandelehekest, mis moodustavad nagu välistupe

1. perekond **seatapp** — *Calystégia* R. Brown

— Varre pikkus 20—80 cm. Kandelehekesed õieraol lineaalsed, õiest eemal

2. perekond **kassitapp** — *Convólvulus* L.

1. perekond **seatapp** — *Calystégia* R. Brown

Õied suured, 4—6 cm pikad, valged, üksikult lehekaenaldes. ♃. P. 1—3 m. VI—VIII. Veekogude kaldavõsastikes, elamute ümbruses, umbrohuna aedades. Kohati

tara-seatapp — *Calystégia sépium* (L.) R. Brown (*Convolvulus sepium* L.)

2. perekond **kassitapp** — *Convólvulus* L.

Õied kuni 3,5 cm läbimõõdus, roosad või valkjad, 2- või 3-kaupa. (212. joon.) ♃. P. 20—80 cm. VI—IX. Umbrohuna põldudel, söötidel, aedades, teeservadel. Harilik

(harilik) kassitapp — *Convólvulus arvénsis* L.

212. *Convolvulus arvensis.*

63. sugukond **siniladvalised** — *Polemoniáceae*

1. perekond **sinilatv** — *Polemónium* L.

Taim paaritusulgjate liitlehtedega. Sinised keskmise suurusega (umbes 1,5 cm pikad) õied püra-

miidjas õisikus. ♃. K. 50—100 cm, VI, VII. Niisketel niitudel, paiguti; kasvatatakse ka ilutaimena

(harilik) sinilatv — *Polemónium caerúleum* L.

64. sugukond **karelehelised** — *Boragináceae*

1. Õied ebakorrapärased, peaaegu kahehuulelised, helesinised
2. perekond **ussikeel** — *Échium* L.

— Õied korrapärased 2

2. Vars lamav või tõusev. Õietupp 10 tipmega, pärast õitsemist lamendub ja suureneb
9. perekond **karerohi** — *Asperúgo* L.

— Vars püstine või ainult alusel tõusev. Õietupp 5-tipmeline, pärast õitsemist ei lamendu 3

3. Õied valkjad
1. perekond **rusujuur** — *Lithospérmum* L.

— Õied sinised või lillakad 4

4. Viljad haakjate ogadega 5

— Viljad ilma haakjate ogadeta 6

5. Lehed kuni 1 cm laiad, karedad. Õied helesinised, väikesed
8. perekond **takelrohi** — *Láppula* Fabr.

— Lehed laiemad, pehmekarvased. Õied punakaslillad
10. perekond **rass** — *Cynoglóssum* L.

6. Krooni putke neel mühksoomustega 7

— Krooni putke neelus mühksoomuste asemel karvakesed. Juurmised lehed arenevad pärast taimede õitsemist
6. perekond **kopsurohi** — *Pulmonária* L.

7. Õiekroon piklik-kellukjas, longus. Lehed suured, kuni 8 cm laiad
3. perekond **varemerohi** — *Sýmphytum* L.

— Õiekroon enam või vähem ratasjas, püstine. Lehed kitsamad 8

8. Lehed pehmekarvased, kuni 1,5 cm laiad. Õiekroon helesinine, kollaste mühksoomustega
7. perekond **lõosilm** — *Myosótis* L.

— Lehed karedakarvased, laiemad. Mühksoomused pole kollased 9

9. Kahe- kuni mitmeaastane taim. Lehed rohelised. Õied sametlillad, harvemini tumesinised
4. perekond **imikas** — *Anchúsa* L.

— Üheaastane taim. Lehed hallikasrohelised. Õied helesinised
5. perekond **karukeel** — *Lycópsis* L.

1. perekond **rusujuur** — *Lithospérmum* L.

1. Lehed 2—10 mm laiad, ühe rooga. Pähklikesed krobelised, pruunikad. (213. joon.) ⊙. K. 5—30 cm. VI—VIII. Umbrohuna põldudel. Hajusalt

põld-rusujuur — *Lithospérmum arvénse* L.

— Lehed 10—20 mm laiad, vähemalt keskmised kolme rooga. Pähklikesed siledad, valkjad. ♃. K. 30—100 cm. VI, VII, Põõsastikes ja puisniitudel kivisel pinnasel. Paiguti Põhja- ja Lääne-Eestis

suur rusujuur — *Lithospérmum officinále* L.

213. *Lithospermum arvense.*

2. perekond **ussikeel** — *Échium* L.

Lehed pikliksüstjad, karedakarvased; ülemised rootsutud, alumised rootsuks ahenevad. Õied ebakorrapärased, helesinised; tolmukad erineva pikkusega, ulatuvad kroonist välja. ⊙. K. 30—100 cm. VI—IX. Liivastel aladel harilik

(harilik) ussikeel — *Échium vulgáre* L.

3. perekond **varemerohi** — *Sýmphytum* L.

1. Lehed laskuvad, selle tõttu näib vars tiivulisena. Õiekroon lillakas või roosakas, harva valge; tipmed tagasi käändunud. ♃. K. 30—70 cm. VI, VII. Uhtlamminiitudel, kraavides. Paiguti

harilik varemerohi — *Sýmphytum officinále* L.

— Lehed pole laskuvad ega vars tiivuline. Õiekroon tavaliselt sinine, tipmed sirged. ♃. K. 50—150 cm. VI—VIII. Tee-

servadel, elamute läheduses, aedades. Võrdlemisi harva

kare varemerohi — *Sýmphytum ásperum* Lep.

4. perekond **imikas** — *Anchúsa* L.

Lehed süstjad, karedad, kuni 10 cm pikad ja 1,5 cm laiad. Õisikud rohkeõielised. Õied lillad, sametised. Krooni alumine osa putkjas, sirge. ⊙, ♃. K. 30—100 cm. VI, VII. Põldudel ja põllupeenardel, teeservadel. Sage

(harilik) imikas — *Anchúsa officinális* L.

214. *Lycopsis arvensis.*

5. perekond **karukeel** — *Lycópsis* L.

Lehed kuni 15 cm pikad ja 3 cm laiad, karedakarvased. Õisikud väheseõielised. (214. joon.) Õied helesinised. Krooni putk põlvjalt kõverdunud. ⊙. K. 10—60 cm. V—VII. Umbrohuna põldudel ja aedades. Harilik

(harilik) karukeel — *Lycópsis arvénsis* L.

215. *Pulmonaria officinalis.*

6. perekond **kopsurohi** — *Pulmonária* L.

1. Juurmised lehed südajasmunajad, pikarootsulised. (215. joon.) Õied algul punakad, hiljem lillakad. ♃. K. 15—35 cm. IV, V. Leht- ja segametsades. Võrdlemisi harilik

harilik kopsurohi — *Pulmonária officinális* L.

— Juurmised lehed pikliksüstjad, pikkamööda tiivuliseks rootsuks ahenevad. Õied algul punakad, hiljem helesinised. ♃. K. 15—30 cm. IV, V. Nõlvadel, kinkudel, raiesmikel. Kagu-Eestis. Haruldane

sinine kopsurohi — *Pulmonária angustifólia* L.

7. perekond **lõosilm** — *Myosótis* L.

1. Kõik lehed ülespoole suunatud lidus karvadega. Õietuped samuti lidus karvadega . . . 2

— Vähemalt mõned lehed (eriti alumised) harali või allapoole suunatud karvadega. Õietuppede alusel harali või osalt haakjatipulised karvad 4

2. Õied 6—10 mm läbimõõdus; õietupp lõhestunud kuni $^1/_3$-ni oma pikkusest (216. joon., *f*). ♃. K. 10—50 cm. VI—IX. Veekogude kallastel, kraavides, niitudel ja puisniitudel. Sage

soo-lõosilm — *Myosótis palústris* (L.) Nathh. (*M. scorpioides* L., p.p.)

— Õied 2—6 mm läbimõõdus; õietupp lõhestunud kuni $^1/_2$-ni oma pikkusest 3

3. Juurmised lehed õitsemisajal tavaliselt olemas. Õied 2—4 mm läbimõõdus. Õietupp (216. joon., *e*) suureneb pärast õitsemist märgatavalt ja on siis 5—6 mm pikk. Viljaraod kuni 3,5 cm pikad. ⊙. K. 7—30 cm. V—VII. Paiguti rannaniitudel Eesti põhja- ja lääneosas

balti lõosilm — *Myosótis láxa* Lehm. (*M. baltica* Sam.)

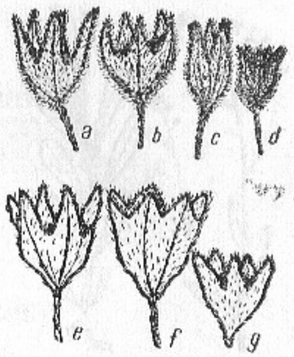

216. *a — Myosotis sylvatica; b — M. arvensis; c — M. stricta; d — M. hispida; e — M. laxa; f — M. palustris; g — M. caespitosa.*

— Juurmised lehed õitsemisajal tavaliselt kuivanud. Õied 4—6 mm läbimõõdus. Õietupp (216. joon., *g*) suureneb pärast õitsemist vähe ja on siis 3—5 mm pikk. Viljaraod umbes 1 cm pikkused. ♃. K. 10—50 cm. V, VI. Niisketel kohtadel, kraavides ja soodes, eriti allikasoodes. Hajusalt

muru-lõosilm — *Myosótis caespitósa* C. Schultz

4. Õiekroon 7—10 mm läbimõõdus; servis lamedalt laiuv. Õietupp (216. joon., *a*) viljumisel avatud. ♃. K. 15—40 cm. V—VII. Metsistunult parkides, hõredamates segametsades, elamute läheduses; aedades ilutaimena. Harilik

mets-lõosilm — *Myosótis sylvática* (Ehrh.) Hoffm.

— Õiekroon 1—3 (6) mm läbimõõdus, servis lehterjas . 5

5. Õisik alumises osas kõrglehtedega. Õied umbes 1,5 mm läbimõõdus. Viljaraod tupest (216. joon., *c*) lühemad. ⊙, ⊙. K. 5—15 cm. IV—VI. Liivikuil, kuivadel nõlvadel, liivastel põldudel. Harilik

liiv-lõosilm — *Myosótis stricta* Link (*M. micrantha* Pall.)

— Õisik kõrglehtedega või ilma. Õied enamasti 2—3 mm läbimõõdus. Viljaraod peaaegu tupe pikkused või palju pikemad 6

217. *Myosotis arvensis.*

6. Vars nõrk, allapoole suunatud karvadega. Õisik väheseõieline, alumises osas kõrglehtedega. Õied 2—3 mm läbimõõdus. Viljaraod, eriti alumised, tupest 3—4 korda pikemad. ⊙. K. 10—35 cm. V—VII. Mererannal, nõlvadel. Haruldane

harvaõieline lõosilm — *Myosótis sparsiflóra* Mik. ex Pohl

— Vars tugev, püstine, harali või kõverdunud karvadega. Õisik kõrglehtedeta. Õied 1—3 mm läbimõõdus 7

7. Viljaraod peaaegu õietupe pikkused või veidi pikemad, tupp avatud (216. joon., *d*). ⊙, ⊙. K. 10—25 cm. VI, VII. Paealadel ja liival. Paiguti Põhja-Eestis ja läänesaartel

kink-lõosilm — *Myosótis híspida* Schlechtend. sen. (*M. collina* Hoffm.)

— Viljaraod õietupest 2 või rohkem korda pikemad, tupp suletud. (216. joon., *b*; 217. joon.) ⊙, ⊙. K. 15—45 cm. V—VII. Põldudel ja põllupeenardel, aedades, teeservadel. Sage

põld-lõosilm — *Myosótis arvénsis* (L.) Hill

8. perekond **takelrohi** — *Láppula* Fabr.

Juurmised lehed piklikmõlajad, varrelehed süstjad. Õied sinised, hõredais kobarais. Pähklikesed kolmekandilised. ⊙, ⊙. K. 10—60 cm. VI, VII. Liivikuil, raudteedel, elamute läheduses. Kohati

siil-takelrohi — *Láppula myosótis* Moench (*L. echinata* Gilib.)

9. perekond **karerohi** — *Asperúgo* L.

Vars allapoole käändunud harjaste tõttu kare; kergesti murduv. Lehed piklik-elliptilised, teravad, karedad. Õied sinised, üksikult või mitmekaupa suurte kõrglehtede kaenlas. ⊙. P. 15—60 cm. V—VIII. Mererannikul, vanadel kuhjalavadel, varemetes, elamute ümbruses. Läänesaartel harilik, mujal haruldane

karerohi — *Asperúgo procúmbens* L.

10. perekond **rass** — *Cynoglóssum* L.

Taim pehmekarvane, hallikas. Vars tugev. Lehed suured, teravatipulised. Õisikud tihedad. Õied punakaslillad. ⊙. K. 30—80 cm. V—VIII. Teeservadel, varemeis, elamute läheduses, liivastes ja klibustes kohtades. Peamiselt rannikualadel, mujal harva

(harilik) rass — *Cynoglóssum officinále* L.

65. sugukond **maavitsalised** — *Solanáceae*

1. Õiekroon lühikese putkega, servis ratasjas või tähtjas. Vili — mari 2

— Õiekroon pika putkega, lehterjas või kellukjas. Vili — kupar 3

2. Õied kollased. Valminud vili suur, oranžpunane, harva kollane

1. perekond **tomat** — *Lycopérsicon* Mill.

— Õied valkjad või lillakad. Vili väike (läbimõõt alla 2 cm), roheline, must või oranž

2. perekond **maavits** — *Solánum* L.

3. Õied üksikult, valged, lehterjad

3. perekond **ogaõun** — *Datúra* L.

— Õied keerises, määrdunudkollased violetse kirjaga, kellukjad

4. perekond **pöörirohi** — *Hyoscýamus* L.

1. perekond **tomat** — *Lycopérsicon* Mill.

Taim näärmeliste harjaskarvadega. Lehed katkestunult paaritusulgjad, sulglõhiste lehekestega. Õied keeristes. Kultuuris ⊙. K. 40—120 cm. VI—X. Kasvatatakse köögiviljataimena; harilik; mõnikord juhuslikult prahipaikadel

△ **(harilik) tomat** — *Lycopérsicon esculéntum* Mill. (*Solanum lycopersicum* L.)

2. perekond **maavits** — *Solánum* L.

1. Lehed katkestunult paaritusulgjad, tervete lehekestega. Õied valged, roosakad või lillad. Valminud marjad rohelised.

218. *Solanum dulcamara.*

Kultuuris ⊙. K. 30—100 cm. VI, VII. Tavaline kultuurtaim põldudel ja aedades

△ **kartul** — *Solánum tuberósum* L.

— Lehed terved või kolmetised. Õied valged või lillad 2

2. Roniv poolpõõsas alumises osas puitunud varrega. Lehed piklikmunajad või kolmnurkjad, terved või kolmetised. (218. joon.) Õied lillad. Valminud marjad oranžikad, mürgised. ♄. P. 30—300 cm. VI—IX. Kaldavõsastikes, lodumetsades, lepikutes. Harilik

harilik maavits — *Solánum dulcamára* L.

— Püstine rohttaim. Lehed munajad, terved. Õied valged. Valminud marjad mustad, mürgised. ⊙. K. 10—80 cm. VI—IX. Umbrohuna aedades, ka põldudel, prahipaikadel. Võrdlemisi harilik

must maavits — *Solánum nigrum* L.

219. *Datura stramonium.*

3. perekond **ogaõun** — *Datúra* L.

Lehed munajad, ebaühtlaselt ning jämedalt hambulised. Vili — suur ogaline kupar. (219. joon.) Mürgine. ⊙. K. 10—100 cm. VI—VIII. Teeservadel, prahipaikadel; ravimtaimena kultiveeritav. Võrdlemisi harva

(harilik) ogaõun — *Datúra stramónium* L.

220. *Hyoscyamus niger.*

4. perekond **pöörirohi** — *Hyoscýamus* L.

Vars udejate kleepuvate näärmekarvadega. Lehed piklikmunajad, jämedalt hambulise servaga kuni sulgjalt lõhestunud. (220. joon.) Vili — avaneva kaanega kupar. Mürgine. ⊙. K. 20—100 cm. VI—VIII. Prahipaikadel, teeservadel, rusul. Võrdlemisi harilik.

koera-pöörirohi — *Hyoscýamus niger* L.

66. sugukond **mailaselised** — *Scrophulariáceae*

1. Määrdunudvioletne kevadtaim. Lehed lihakate soomustena

13. perekond **käopäkk** — *Lathraéa* L.

— Rohelised või punakad suve- ja sügistaimed. Lehed pole soomusjad 2

2. Taimed sulgjate liitlehtedega või sulgjaguste lihtlehtedega

12. perekond **kuuskjalg** — *Pediculáris* L.

— Taimed tervete või madalalt lõhestunud lihtlehtedega . 3

3. Väikesed taimed juurmiste lineaalsete või mõlajate lehtedega ja juurmiste õieraagudega

6. perekond **nõgililik** — *Limosélla* L.

— Suuremad taimed. Lehed ja õied varrel 4

4. Õiekroon ebakorrapärane, kahehuuleline, enam-vähem pika putkega; tolmukaid 4 6

— Õiekroon enam või vähem korrapärane, lühikese putkega, pole kahehuuleline; tolmukaid 2 või 5 5

5. Õiekroon kollane, peaaegu korrapärane; tolmukaid 5

1. perekond **vägihein** — *Verbáscum* L.

— Õiekroon sinine või valkjas, pisut ebakorrapärane; tolmukaid 2

7. perekond **mailane** — *Verónica* L.

6. Õied kannusega; tupp 5-tipmeline 7

— Õied kannuseta; tupp 4- või 5-tipmeline 8

7. Taim näärmekarvane. Õied hõredas kobaras, kaenlasisesed

3. perekond **haiklõug** — *Chaenorrhínum* (DC.) Lange

— Taim ainult õisikuosas näärmekarvane. Õied tihedas tipmises kobaras

2. perekond **käokannus** — *Linária* Mill.

8. Tupp 5-tipmeline 9

— Tupp 4-tipmeline 10

9. Õied kuldkollased, 2—4 cm pikad, üksikult lehekaenaldes

5. perekond **pärdiklill** — *Mímulus* L.

— Õied punakaspruunikad, väikesed, tipmise pöörisena

4. perekond **sealõuarohi** — *Scrophulária* L.

10. Õietupp põisjas, külgedelt lapik

11. perekond **robirohi** — *Rhinánthus* L.

— Õietupp veidi kellukjas, ei ole põisjas ega külgedelt lapik 11

11. Varrelehed terveservalised; kõrglehed mõnikord värvunud, nende alusel sageli naaskeljad hambakesed

8. perekond **härghein** — *Melampýrum* L.

— Kõik lehed hambulise servaga, kõrglehed pole värvunud 12

12. Lehed madalalt ja harvalt hambulise servaga. Õiekroon punakas, harva valkjas

10. perekond **kamaras** — *Odontites* Zinn

— Lehed (eriti kõrglehed) sageli naaskeljalt hambulised. Õiekroon valkjas või lillakas tumedamate joontega ja kollase täpiga

9. perekond **silmarohi** — *Euphrásia* L.

1. perekond **vägihein** — *Verbáscum* L.

1. Lehed hallikad, viltkarvased; varrelehed laskuvad. Tähkjas õisik tihe. ⊙. K. 30—150 cm. VII—IX. Kruusa- ja rühapinnasel; teeservadel, nõlvadel, kruusakarjäärides, kivikutes. Harilik

üheksavägine — *Verbáscum thápsus* L.

— Lehed pealt rohelised, alt heledamad, mõnikord viltkarvased. Varrelehed pole laskuvad. Tähkjas õisik hõredam kui eelmisel liigil. ⊙. K. 60—150 cm. VI—VIII. Kergematel muldadel: teeservadel, kõrgendikel, parkides ja aedades, paemurdudes. Harilik

must vägihein — *Verbáscum nigrum* L.

2. perekond **käokannus** — *Linária* Mill.

Vars tihedalt lehistunud. Lehed rootsutud, lineaalsed. Õied kollased, pika kannusega. ♃. K. 20—60 cm. VI—IX. Kergematel muldadel: teeservadel, liivikutel, söötidel. Harilik

harilik käokannus — *Linária vulgáris* Mill.

3. perekond **haiklõug** — *Chaenorrhinum* (DC.) Lange

Vars võrdlemisi hõredalt lehistunud. Lehed sujuvalt lühikeseks rootsuks ahenevad, pikliksüstjad. Õied helelillad, väikesed, lühikese kannusega. (221. joon.) ⊙. K. 5—25 cm. VI—X. Tulnukana raudteedel, laoplatsidel, teeservadel, harvemini põllul umbrohuna. Paiguti

pihkane haiklõug — *Chaenorrhinum viscidum* (Moench) Simonk. [*Linaria minor* (L.) Desf.]

221. *Chaenorrhinum viscidum.*

4. perekond **sealõuarohi** — *Scrophulária* L.

Taim vastiku lõhnaga. Risoom mugulaliselt paksenenud. Vars neljakandiline. Lehed rootsulised, suured, munajad. (222. joon.) ♃. K. 30—160 cm. VI—IX. Metsades, karjamaadel, tee- ja kraaviservadel. Sage

harilik sealõuarohi — *Scrophulária nodósa* L.

222. *Scrophularia nodosa.*

5. perekond **pärdiklill** — *Mimulus* L.

Vars õrn, sageli poolläbipaistev. Lehed munajad või laielliptilised. ♃. K. 30—60 cm. VII, VIII. Metsistunult jõgede ja ojade (eriti allikaliste) niisketel kallastel. Siin-seal Põhja-Eestis

kollane pärdiklill — *Mimulus guttátus* DC.

6. perekond **nõgililliik** — *Limosélla* L.

Roomavate võsunditega taim. Lehed õieraagudest palju pikemad. (223. joon.) Õied väikesed, valged või roosakad. ⊙. K. 2—10 cm. VI—VIII. Seisvate või aeglase vooluga veekogude mudastel kallastel või kaldavees. Paiguti; sagedam Põhja-Eestis

(harilik) nõgililliik — *Limosélla aquática* L.

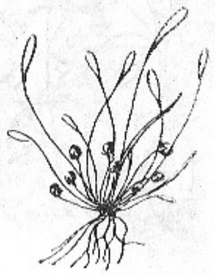

223. *Limosella aquatica.*

7. perekond **mailane** — *Verónica* L.

1. Püsikud. Õied rohkeõielistes tipmistes või külgmistes kobarates; õite kandelehed vähe märgatavad 2
— Enamasti ühe- või kaheaastased taimed. Õied üksikult lehtede kaenlas, mis sarnanevad varrelehtedega või on nendest väiksemad ja lihtsamad 9
2. Õisikud tipmised, püstised. Krooni putk laiusest pikem 3
— Õisikud külgmised, lehekaenaldes. Krooni putk väga lühike 4
3. Lehed süstjad, kuni pikalt teritunud tipuni teravalt saagja servaga, enamasti kolmekaupa männases (224. joon., *a*). Õisikuid mõnikord mitu; õietupe serv lühiripsmeline. ♃. K. 50—120 cm. VI—VIII. Jõgede ja ojade kaldavõsastikes, niisketel niitudel. Harilik

pikalehine mailane — *Verónica longifólia* L.

224. *a* — *Veronica longifolia*; *b* — *V. spicata*.

— Lehed süstjad, saagjastäkilised, lühikeselt teritunud tipu pool terveservalised, suuremalt jaolt vastakud (224. joon., *b*). Õisikuid enamasti üks; õietupp tihedalt karvane. ♃. K. 15—50 cm. VI—IX. Kuivadel kasvukohtadel: loodudel, niitudel, kinkudel, teeservadel. Harilik

kassisaba — *Verónica spicáta* L.

4. Õietupp 5-jagune (üks tipe väike). Õisik 2—4 püstise kobarana. Õied eresinised. Lehed munajad, saagja kuni täkilise servaga. ♃. K. 30—80 cm. VI, VII. Niitudel, kinkudel, metsaservadel. Kohati

laialehine mailane — *Verónica teúcrium* L.

225. *a* — *Veronica scutellata*; *b* — *V. beccabunga*.

— Õietupp 4-jagune 5
5. Lehed paljad. Soo- ja kaldataimed . . . 6
— Lehed pehmekarvased. Metsa- ja niidutaimed 8
6. Kobarad enamasti ainult lehepaari ühe lehe kaenlas, enamasti viltuselt või horisontaalselt; õied kahvatud, sinakad või roosakad. Lehed lineaalsüstjad. (225. joon., *a*.) Kupar lame. ♃. P. 10—50 cm. VI—VIII. Kraavides, soodes, märgadel puisniitudel. Harilik

kännasmailane — *Verónica scutelláta* L.

— Kobarad vastakud. Kuprad puhetunud, kerajad . . . 7
7. Lehed sõõrjad kuni elliptilised, tömbid, lühirootsulised. (225. joon., *b*.) Vars peaaegu ruljas. Õied enamasti eresinised. ♃. K. 10—40 cm. VI—VIII. Kraavides, ojades, allikasoodes. Harilik

ojamailane — *Verónica beccabúnga* L.

— Lehed süstjad, pooleldi varreümbrised, teravad. Vars ebaselgelt neljakandiline. Õied kahvatud, valkjad või lillakad. ♃. K. 5—90 cm. VI—VIII. Ojades, kraavides, allikasoodes. Harilik

allikmailane — *Verónica anagállis-aquática* L.

8. Taim tuhmroheline. Vars kaherealiselt karvane, tipuosas enamasti kahe õiekobaraga, mille vahele jääb lühike lehtedega varre tipp. Lehed munajad. Õied helesinised. ♃. K. 10—50 cm. VI—VIII. Niitudel, metsades, kadastikes, karjamaadel. Sage

külmamailane — *Verónica chamaédrys* L.

— Taim heleroheline. Vars roomav, ülemises osas tõusev, ümberringi karvane, tipuosas enamasti ühe õiekobaraga. Lehed äraspidimunajad või elliptilised. (226. joon., *b*.) Õied lillakassinised ♃. K. 10—20 cm. VI—VIII. Kuivades metsades ja niitudel. Harilik

harilik mailane — *Verónica officinális* L.

9. (1.) Lehed, mille kaenlas on õied, on teistest varrelehtedest märgatavalt lihtsamad ja väiksemad 10
— Lehed, mille kaenlas on õied, ei ole märgatavalt lihtsamad ja väiksemad. Varred tõusvad või lamavad 12
10. Keskmised varrelehed sulgjalt 3—7-hõlmalised. (226. joon., *a*.) Varred püstised. Õied 2—3 mm läbimõõdus, helesinakad. ⊙, ⊙. K. 5—20 cm. V—VIII. Kuival liivapinnasel, ka umbrohuna põldudel ja aedades. Harilik

kevadmailane — *Verónica vérna* L.

226. *a* — *Veronica verna*; *b* — *V. officinalis*; *c* — *V. arvensis*.

— Keskmised varrelehed täkilised või peaaegu ter-

227. *Veronica serpyllifolia.*

veservalised. Varred roomavad, tõusvad või püstised 11

11. Keskmised varrelehed peaaegu terveservalised. Varred roomavad ja tõusvad. (227. joon.) Õiekroon 3—4 mm pikk, valge kuni helesinakas. ♃. P. 10—25 cm. V—VIII. Niisketel niitudel, põldudel, teeservadel, eriti savikal mullal. Sage

liivateelehine mailane — *Verónica serpyllifólia* L.

— Keskmised varrelehed täkilise servaga. (226. joon., *c*.) Varred püstised või tõusvad. Õied 1,5—2 mm läbimõõdus, helesinised. ⊙, ⊙. K. 5—40 cm. V—IX. Kuival liivapinnasel, eriti sageli umbrohuna põldudel. Harilik

põldmailane — *Verónica arvénsis* L.

12. Õieraod lehtedest tunduvalt pikemad. Õied 7—13 mm läbimõõdus 13

— Õieraod vaevalt lehtedest pikemad. Õied 2—8 mm läbimõõdus 14

13. Varred niitjad, õrnad, juurduvad; sageli moodustavad taimed vaibandeid. Lehed 3—10 mm pikad ja laiad, jämedatäkilise servaga. Õieraod lehtedest 2—4 korda pikemad. Õied valged või helesinised. Kupart ei moodustu (228. joon., *a*). ♃. P. 10—35 cm. V—VIII. Metsistuv aia-ilutaim. Aedades võrdlemisi harilik

niitjas mailane — *Verónica filifórmis* Smith

— Varred tugevamad, lamavad või tõusvad. Lehed 10—35 mm pikad ja veidi kitsamad, jämedalt täkilissaagja servaga. Õieraod lehtedest $1^1/_2$—2 korda pikemad. Õied sinised või violetjad. Kupar nürinurkselt laiuvate hõlmadega (228. joon., *b*). ⊙, ⊙. P. 10—70 cm. VI—IX. Umbrohuna põldudel ja aedades. Võrdlemisi haruldane

pärsia mailane — *Verónica pérsica* Poir.

14. Lehed 3 või 5 tõmbi hõlmaga. Kupar kerajas, peaaegu 4-hõlmaline. Õied sinised, violetjad, roosakad või valged, 2—3 mm läbimõõdus. ⊙, ⊙. P. 8—30 cm. VI. Põldudel, teeservadel; peamiselt Saaremaal. Võrdlemisi haruldane

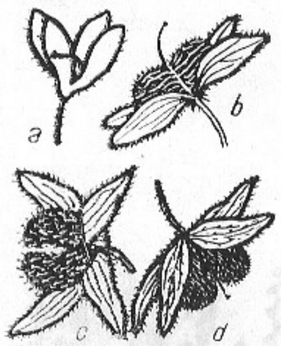

228. Õietuped koos kupardega: *a* — *Veronica filiformis*; *b* — *V. persica*; *c* — *V. agrestis*; *d* — *V. opaca*.

hõlmlehine mailane — *Verónica hederifólia* L.

— Lehed täkilise kuni jämesaagja servaga. Kupar lamendunud, 2-hõlmaline. Õied 5—8 mm läbimõõdus 15

15. Taim enamasti heleroheline. Kupar pikkusest vaevalt laiem, kaetud ainult näärmekarvadega; kupra hõlmad teravnurkselt eemalehoiduvad (228. joon., *c*). Õied helesinakad, kahvaturoosad või valged. ⊙. P. 5—30 cm. V—VIII. Põldudel ja aedades umbrohuna, kuival liivasel pinnasel. Paiguti

kesamailane — *Verónica agréstis* L.

— Taim enamasti tumeroheline. Kupar peaaegu kaks korda pikkusest laiem, tihedalt kaetud käharate lihtkarvadega, mille seas võib olla üksikuid näärmekarvu; kupra hõlmad teravkuni täisnurkselt eemalehoiduvad (228. joon., *d*). ⊙. P. 5—30 cm. V—IX. Põldudel ja aedades umbrohuna. Võrdlemisi harilik

tumeroheline mailane — *Verónica opáca* Fr.

8. perekond **härghein** — *Melampýrum* L.

1. Taimedel varre ja harude tippudes õisikuosas värvilised narmastunud kõrglehed 2

— Ka õisikuosas lehed rohelised 4

2. Õisikud neljatahulised, lühikesed, tihedad; kõrglehed harilikult verevad, kaarjad, keskelt kokku kurdunud. (229. joon., *a*.) Õied kollakad või verevad. ⊙. K. 12—50 cm. VI—VIII. Puisniitudel ja võsastikes; peamiselt Lääne-Eestis

harjakas härghein — *Melampýrum cristátum* L.

— Õisikud pikemad ja hõredamad, pole neljatahulised; kõrglehed lamedad 3

3. Kõrglehed roosakaspunased. (229. joon., *b*.) Õied punased, alumisel huulel kollane laik. ⊙. K. 15—40 cm. VI—VIII. Põlluumbrohi Saare- ja Hiiumaal

põld-härghein — *Melampýrum arvénse* L.

— Kõrglehed sinilillad, harva valged. (229. joon., *c*.) Õied erekollased, oranži putkega. ⊙. K. 15—

229. *a* — *Melampyrum cristatum*; *b* — *M. arvense*; *c* — *M. nemorosum*; *d* — *M. pratense*; *e* — *M. sylvaticum*.

50 cm. VI—VIII. Niitudel, võsastikes, lehtmetsades. Sage

harilik härghein — *Melampýrum nemorósum* L. (coll.)

4. Kõrglehtede alusel mõnikord kõverdunud hambad (229. joon., *d*). Õiekroon 1—1,5 cm pikk, valkjaskollane. ⊙. K. 10—40 cm. VI—VIII. Puisniitudel, metsades, rabades. Sage

palu-härghein — *Melampýrum praténse* L.

— Kõrglehed peaaegu alati hambakesteta (229. joon., *e*). Õiekroon 0,8—1 cm pikk, kuldkollane. ⊙. K. 10—35 cm. VI—VIII. Metsades, puisniitudel. Võrdlemisi harilik

mets-härghein — *Melampýrum sylváticum* L.

230. *a* — *Euphrasia officinalis; b* — *Odontites litoralis; c* — *O. serotina.*

9. perekond **silmarohi** — *Euphrásia* L.

Lehed peaaegu sõrmroodsed, tömbi- või teravahambalised, paljad või karvased, mõnikord lihtkarvade seas näärmekarvu. (230. joon., *a*.) Õiekroon 4—10 mm pikk. ⊙. K. (3) 5—35 cm. VI—IX. Niitudel, karjamaadel, kadastikes, metsaservadel. Harilik

harilik silmarohi — *Euphrásia officinális* L. (coll.)

See kollektiivliik on jaotatav paljudeks väiksemateks liikideks, mille eristamine on võimalik ainult tugeva suurendusega. Eestis on esindatud kümmekond liiki.

10. perekond **kamaras** — *Odontites* Zinn

1. Vars 3 või 4 sõlmevahega, harilikult harunemata. Lehed pisut lihakad, kummalgi küljel 1—4 hambakesega, tipul ümardunud (230. joon., *b*). Õietupp tömbitipmeline, kroon purpurne. ⊙. K. 5—25 cm. VI, VII. Rannaniitudel merevee mõjupiirkonnas. Paiguti

randkamaras — *Odontites litorális* Fr.

— Vars kümmekonna sõlmevahega, enamasti tugevasti harunenud. Lehtedel kummalgi küljel 2—7 hambakest, tipp teravavõitu (230. joon., *c*). Õietupp teravatipmeline, kroon punakas,

harva valkjas. ⊙. K. 5—35 cm. VII—IX. Karjamaadel, söötidel, niitudel, põldudel umbrohuna. Sage

harilik kamaras — *Odontites serótina* Dumort. (*O. rubra* auct.)

11. perekond **robirohi** — *Rhinánthus* L.

1. Õietupp ja teised taimeosad näärmekarvased. Õiekroon kuni 2 cm pikk, helekollane, veidi kõverdunud putkega. ⊙. K. 20—50 cm. VII, VIII. Lubjarikastes allikasoodes ja puisniitudel. Ainult Saaremaal, paiguti

saaremaa robirohi — *Rhinánthus osiliénsis* (Ronn. et Saars.) Vassilcz.

— Taimed näärmekarvadeta; õietuped paljad . 2

2. Õiekroon kuldkollane, umbes 2 cm pikk, putk enam või vähem selgesti kõverdunud; ülahuule hambakesed 2 mm pikad. (231. joon.) ⊙. K. 30—75 cm. VI—VIII. Niitudel, puisniitudel, metsaservadel. Sage. Harva põllul umbrohuna

suur robirohi — *Rhinánthus serótinus* (Schönh.) Oborny (coll.) (*Rh. major* auct.)

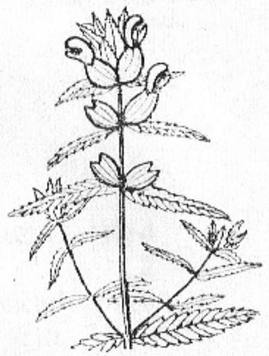

231. *Rhinanthus serotinus.*

Jaotub kitsamateks liikideks, mida Eestis on seni eraldatud neli.

— Õiekroon määrdunudkollane, kuni 1,5 cm pikk, peaaegu sirge putkega; ülahuule hambakesed vaevalt 1 mm pikad. ⊙. K. 7—50 cm. VI—VIII. Niitudel, puisniitudel, sooservadel. Sage

väike robirohi — *Rhinánthus mínor* L. (coll.)

Jaotub samuti kitsamateks liikideks, mida Eestis on seni eraldatud kaks.

12. perekond **kuuskjalg** — *Pediculáris* L.

1. Taim roheline, harunemata. Lehed sulglõhised, lai-ovaalsete segmentidega; peaaegu kõik varre alumises osas. Õied üle 3 cm pikad, kollased, hõredas tähkjas õisikus. (232. joon.) ♃. K. 25—

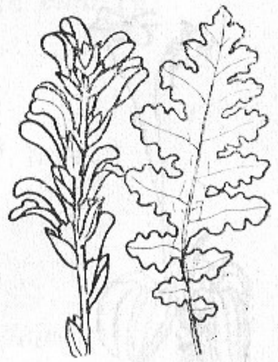

232. *Pedicularis sceptrum-carolinum.*

233. *Pedicularis palustris.*

80 (100) cm. VII, VIII. Rabastuvail niitudel ja lodudes. Paiguti

suur kuuskjalg — *Pediculáris scéptrum-carolínum* L.

— Taim harilikult punakas, harunenud. Lehed peamiselt varrel, peensulgjad. Õied umbes 2 cm pikad, roosakad, lehistunud õisikuis ja üksikult lehekaenaldes. (233. joon.) ⊙. K. 15—50 cm. VI—VIII. Märgadel niitudel ja soodes. Sage

soo-kuuskjalg — *Pediculáris palústris* L.

13. perekond **käopäkk** — *Lathraéa* L.

Õied ühekülgses kobaras. Õie ülahuul kiiverjas, terve, punakas, alahuul 3-hõlmaline, valkjas. ♃. K. 10—30 cm. IV, V. Parasiittaimena lehtpuude, eriti sarapuude ja leppade juurtel. Paiguti

(harilik) käopäkk — *Lathraéa squamária* L.

67. sugukond **vesihernelised** — *Lentibulariáceae*

1. Maismaataimed. Lehed terved, juurmise kodarikuna, pealmiselt pinnalt libedad. Õied ühekaupa varva tipul

1. perekond **võipätakas** — *Pinguícula* L.

— Veetaimed. Lehed niitjas-sulgjalt jagunenud, kannavad väikesi põiekesi. Õied kollased, vähese-õielises õisikus varre tipul

2. perekond **vesihernes** — *Utriculária* L.

234. *Pinguicula vulgaris.*

1. perekond **võipätakas** — *Pinguicula* L.

1. Õied 1,8—2 cm pikad, sinakaslillad, naaskelja, umbes krooni pikkuse kannusega. Lehed piklikäraspidimunajad. (234. joon.) ♃. K. 5—17 cm. VI, VII. Soostunud niitudel, soodes. Harilik

harilik võipätakas — *Pinguícula vulgáris* L.

— Õied 1,2—1,5 cm pikad, valged, koonusja, kroonist mitu korda lühema kannusega. Lehed piklikäraspidimunajad. ♃. K. 5—12 cm. V—VII. Lubjarikastes soodes Saaremaal. Haruldane

alpi võipätakas — *Pinguícula alpina* L.

235. *Utricularia vulgaris.*

2. perekond **vesihernes** — *Utriculária* L.

1. Kõik lehed ühesugused, põitega; lehetipud ripsmelissaagjad. (235. joon.) Õied oranžkollased, 1—1,5 cm pikad, 5—10-kaupa õisikus. ♃. K. 15—35 cm. VI—IX. Seisvates ja aeglaselt voolavates vetes, turbaaukudes, kraavides, lompides. Harilik

harilik vesihernes — *Utriculária vulgáris* L.

— Lehed kahesugused — ühed põitega, teised põiteta. Õied kahvatukollased 2

2. Lehe tipmed ripsmelissaagjad. Õied 0,8—1 cm pikad, pika kannusega, 2—6-kaupa varre tipul. ♃. K. 10—20 cm. VI—VIII. Seisvates vetes, turbaaukudes, soodes. Harilik

vahelmine vesihernes — *Utriculária intermédia* Hayne

— Lehe tipmed terveservalised. Õied 0,6—0,8 cm pikad, lühikese kannusega (kannus niisama pikk kui lai), 2—5-kaupa varre tipul. ♃. K. 5—15 cm. VI—VIII. Lubjarikastes soodes, lompides, kraavides; paiguti. Lääne-Eestis sagedam

väike vesihernes — *Utriculária minor* L.

68. sugukond **huulõielised** — *Labiátae* (*Lamiaceae*)

1. Õiekroon enam-vähem korrapärane, neljatine . . . 2
— Õiekroon ühe- või kahehuuleline 4
2. Kroon valkjas. Lehed sopilised kuni lõhised

19. perekond **parkhein** — *Lýcopus* L.

— Kroon punakas või violetjas. Lehed veidi saagja või täkilise servaga 3
3. Õitemännased ja nende katusekivide taoliselt asetsevad kan-

delehed paiknevad ühekülgselt (250. joon.). Haruldane tulnukumbrohi
21. perekond **rihumünt** — *Elshóltzia* Willd.

— Õitemännased ringina ümber varre; kandelehed ei asetse katusekivide taoliselt. Tavalised taimed
20. perekond **münt** — *Méntha* L.

4. Kroon näilikult ühehuuleline (teine huul väga väike) . 5
— Kroon selgesti kahehuuleline 6
5. Õiekroon sinine, säilib kuivanult ka pärast õitsemist. Õisik algab võrdlemisi madalalt
1. perekond **akakapsas** — *Ajúga* L.

— Õiekroon violetjas, pärast õitsemist variseb. Õisik algab üsna kõrgelt
2. perekond **tarinõges** — *Teúcrium* L.

6. Tolmukaid 2. Õied sinakaslillad, keskmise suurusega (1—3 cm pikad); õietupp munajas-kellukjas, kahehuuleline. Võrdlemisi haruldased tulnuktaimed
14. perekond **salvei** — *Sálvia* L.

— Tolmukaid 4 (2 pikemad, 2 lühemad), õied enamasti väiksemad. Valdavalt tavalised taimed 7
7. Krooni ülahuul nõgus või selgelt võlvunud 8
— Krooni ülahuul lame või ainult veidi võlvunud . . . 16
8. Õietupp selgelt kahehuuleline 9
— Õietupp korrapäraselt 5-tipmeline 11
9. Tupp 15 rooga, viljumisajaks avatud; üks tipe teistest tunduvalt laiem. Tagumised tolmukad pikemad. Krooni ülahuul pügaldunud
6. perekond **tondipea** — *Dracocéphalum* L.

— Tupp väiksema arvu roodudega, viljumisajaks suletud; ükski tipe pole teistest tunduvalt laiem. Eesmised tolmukad pikemad 10
10. Tupe mõlemad huuled terved, ülahuule seljal õõnes kasvund. Õite kandelehed varrelehtede taolised. Õied violetjad
3. perekond **tihashein** — *Scutellária* L.

— Tupe ülahuul 3-, alahuul 2-tipmeline. Õite kandelehed laiad, ümarsüdajad. Õied sinakad
7. perekond **käbihein** — *Prunélla* L.

11. Kroon väike, roosakas, karvane, umbes tupe pikkune. Lehed sõrmjalt lõhestunud
11. perekond **südamerohi** — *Leonúrus* L.

— Kroon vähemalt 10 mm pikk. Lehed terved 12
12. Õied üleni erekollased. Metsataim
10. perekond **koldnõges** — *Galeóbdolon* Adans.

— Õied punakad, valkjaskollased, valged või kollased lilla alumise huulega 13
13. Krooni alumise huule külghõlmade asemel vaid väikesed hambakesed. Õied punakad või valged
9. perekond **iminõges** — *Lámium* L.

— Krooni alumise huule külghõlmad hästi arenenud . . 14
14. Krooni alumise huule alusel kaks õõnsat kühmukest. 1-aastased umbrohud
8. perekond **kõrvik** — *Galeópsis* L.

— Krooni alumine huul õõnsate kühmukesteta. Peamiselt mitmeaastased metsa- ja niidutaimed 15
15. Krooni putkel sees karvaring. Vars üleni lehistunud
12. perekond **nõianõges** — *Stáchys* L.

— Krooni putkel ei ole sees karvaringi. Vars lehistunud peamiselt alusel
13. perekond **tõnnike** — *Betónica* L.

16. (7.) Tolmukad, vähemalt 2 pikemat, ulatuvad krooni ülahuulest üle 17
— Tolmukad ei ulatu krooni ülahuulest üle 18
17. Õietupp selgelt 2-huuleline. Ebamännased koondunud peajalt või tähkjalt. Madalad taimed
18. perekond **liivatee** — *Thýmus* L.

— Õietupp 5-tipmeline. Õied üksikult värvunud kõrglehtede kaenlas. Võrdlemisi kõrge taim
17. perekond **pune** — *Oríganum* L.

18. Õietupp 2-huuleline või tugevasti erisuguste tipmetega . 19
— Õietupp 5 ühetaolise või peaaegu ühetaolise tipmega . 20
19. Lehed 1,2—2 cm laiad, pehmekarvased. Ebamännased alusel ümbritsetud lineaalnaaskeljate kandelehtedega
15. perekond **mägimünt** — *Clinopódium* L.

— Lehed kuni 5 mm laiad, peaaegu paljad. Ebamännased kandelehtedeta
16. perekond **nõmmemünt** — *Ácinos* Moench

20. Varred roomavad. Õied lillakassinised, umbes 1,5 cm pikad
5. perekond **maajalg** — *Glechóma* L.

— Varred püstised. Õied valkjad, alla 1 cm pikad

4. perekond **naistenõges** — *Népeta* L.

236. *Ajuga reptans.*

1. perekond **akakapsas** — *Ajúga* L.

1. Taim maapealsete võsunditega. Juurmised lehed pikarootsulised. Õied umbes 1,5 cm pikad. Ülemised kandelehed õitest lühemad. (236. joon.) ♃. K. 12—30 cm. V, VI. Salumetsade serval. Väga harva Põhja- ja Lääne-Eestis

roomav akakapsas — *Ajúga réptans* L.

— Taim võsunditeta. Juurmised lehed lühirootsulised. Õied 7—13 mm pikad. Ülemised kandelehed õitest 2 korda pikemad. ♃. K. 5—15 cm. V. Kuivadel nõlvadel, metsaservadel; ainult Saaremaal. Väga harva

püramiidjas akakapsas — *Ajúga pyramidális* L.

2. perekond **tarinõges** — *Teúcrium* L.

Taimed sageli punakasvioletjad, tõusva varrega ja rootsutute tõmpsaagjate lehtedega. Õied violetjad, enamasti kahekaupa lehekaenaldes. (237. joon., *a*.) ♃. K. 5—25 cm. VII, VIII. Niisketel niitudel, jõekallastel, lubjarikastes soodes. Paiguti

vinav tarinõges — *Teúcrium scórdium* L.

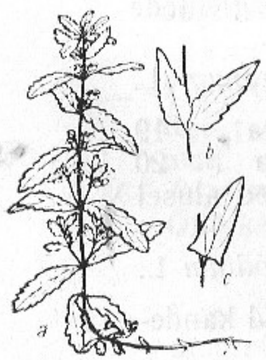

237. *a* — *Teucrium scordium; b* — *Scutellaria galericulata; c* — *S. hastifolia.*

3. perekond **tihashein** — *Scutellária* L.

1. Lehed hõredalt täkilised, piklikmunajad (237. joon., *b*). Õied kandelehtedest lühemad, ühekaupa lehekaenaldes, üksteisest eemal. Õietupp ainult lihtkarvadega. ♃. K. 10—45 (75) cm. VI—IX. Niisketes metsades, niisketel puisniitudel ja niitudel, veekogude kallastel. Harilik

harilik tihashein — *Scutellária galericuláta* L.

— Lehed terveservalised, nende alusel odajad hõlmad (237. joon., *c*). Õied kandelehtedest pikemad, koondunud varre tippu. Õietupp näärmekarvane. ♃. K. 10—30 (60) cm. VI—IX. Rannavallidel, harva jõekallastel; peamiselt läänerannikul. Võrdlemisi harva

odalehine tihashein — *Scutellária hastifólia* L.

4. perekond **naistenõges** — *Népeta* L.

Taim hallikasroheline, meeldiva lõhnaga, pehmekarvase varrega. Lehed kolmnurkjassüdajad, jämedalt täkilise kuni saagja servaga. Õied valged. ♃. K. 40—100 cm. VI—IX. Elamute ümbruses, teeservadel. Harva

harilik naistenõges — *Népeta catária* L.

5. perekond **maajalg** — *Glechóma* L.

Lehed neerjad, jämedalt täkilise servaga. Õisi kandvad varred püstised või tõusvad. Õied 2—4-kaupa lehekaenaldes, lillakassinised. (238. joon.) ♃. P. kuni 80 cm. V—VII. Niitudel, võsastikes, jõekallastel, teeservadel. Harilik

(harilik) maajalg (kassiratas) — *Glechóma hederácea* L.

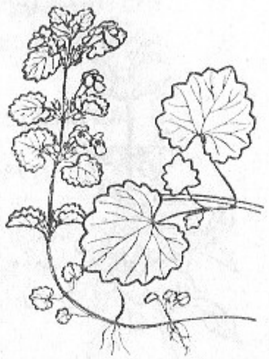

238. *Glechoma hederacea.*

6. perekond **tondipea** — *Dracocéphalum* L.

1. Lehed lineaalsed, terveservalised, enamasti rootsuta. (239. joon.) Õied suured, sinised. ♃. K. 20—60 cm. VI, VII. Kuivadel nõlvadel, metsaservadel, loometsades. Paiguti

sile tondipea — *Dracocéphalum ruyschiána* L.

— Lehed südajasmunajad, tõmpsaagja servaga, lühirootsulised. Õied väiksemad, helelillakad. ⊙. K. 15—60 cm. V—VII. Kuivadel nõlvadel, raudteel, kruusaaukudes. Võrdlemisi harva

karvane tondipea — *Dracocéphalum thymiflórum* L.

239. *Dracocephalum ruyschiana.*

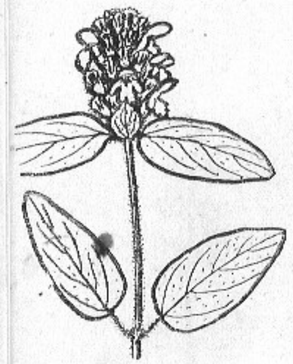

240. *Prunella vulgaris.*

7. perekond **käbihein** — *Prunélla* L.

Varred püstised või tõusvad. Lehed piklikmunajad, rootsulised, terveservalised. Õied sinakad, tihedas tähkjas õisikus. (240. joon.) ♃. K. 5—45 cm. VI—IX. Niitudel, metsades, võsastikes, elamute ümbruses. Väga sage

harilik käbihein — *Prunélla vulgáris* L.

8. perekond **kõrvik** — *Galeópsis* L.

1. Õied suured (kuni 3 cm pikad), kollase ja lilla kirjud. Taimed karedakarvased, sõlmekohtadel jämenenud. Lehed kuni 4 cm laiad. ⊙. K. 20—100 cm. VII, VIII. Umbrohuna peamiselt põldudel, ka aedades. Harilik

kirju kõrvik — *Galeópsis speciósa* Mill.

— Õied väiksemad (alla 2 cm pikad), purpurpunased, harva valkjad. Lehed harilikult kitsamad 2

241. *Galeopsis ladanum.*

2. Varred pehmekarvased, sõlmekohtadel vaevalt jämenenud, enamasti alusest alates harunenud. Lehed kuni 1,5 cm laiad. (241. joon.) Õied umbes 2 cm pikad. ⊙. K. 10—40 cm. VI—VIII. Umbrohuna põldudel, raudteel, teeservadel, peamiselt liivasel pinnasel. Võrdlemisi harilik; sagedam Ida- ja Lõuna-Eestis

ahtalehine kõrvik — *Galeópsis ládanum* L.

— Varred karedakarvased, sõlmekohtadel jämenenud, harilikult ainult ülemises osas harunenud. Lehed laiemad. Õied kuni 1,5 cm pikad . 3

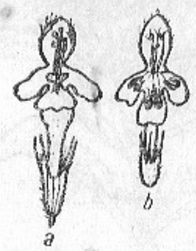

242. *a — Galeopsis tetrahit; b — G. bifida.*

3. Õiekrooni alahuule keskmine hõlm niisama pikk kui lai, tipus terve või veidi sämpunud, laia lameda servaga (242. joon., *a*). Õisikunäärmed tumedad — pruunid või mustad. ⊙. K. 10—50 cm. VII, VIII. Umbrohuna põldudel ja aedades, prahipaikadel. Sage

kare kõrvik — *Galeópsis tétrahit* L.

— Õiekrooni alahuule keskmine hõlm laiusest pikem, selgesti sämpunud, kitsa rullunud servaga (242. joon., *b*). Õisikunäärmed heledad, kollased. ⊙. K. 10—35 cm. VII, VIII. Prahipaikadel, umbrohuna põldudel, mererannas adruvallidel. Võrdlemisi harilik

pügaldunud kõrvik — *Galeópsis bifida* Boenn.

9. perekond **iminõges** — *Lámium* L.

1. Õied valged, võrdlemisi suured. Lehed südajasmunajad, rootsulised. Esinevad pikad maa-alused võsundid. ♃. K. 30—60 cm. IV—VIII. Elamute ümbruses, aedades, teeservadel, prahipaikadel. Väga sage

valge iminõges — *Lámium álbum* L.

— Õied lillakaspunased või -roosad 2

2. Õied umbes 2 cm pikad. Lehed südajasmunajad, rootsulised. Esinevad lühikesed maa-alused võsundid. ♃. K. 20—60 cm. VI—VIII. Paekalda nõlval varjukates kohtades, metsades, võsastikes. Paiguti; peamiselt Põhja-Eestis

täpiline iminõges — *Lámium maculátum* L.

— Õied väiksemad. Taimed 1-aastased või 1-aastased talvituvad 3

3. Ülemised lehed varreümbrised, peaaegu neerjad (243. joon., *a*), alumised rootsulised, südajasmunajad või sõõrjad. ⊙, ⊙. K. 10—30 cm. V—IX. Umbrohuna aedades ja põldudel, elamute ümbruses. Võrdlemisi harilik

hõlmlehine iminõges — *Lámium amplexicaúle* L.

— Kõik lehed enam või vähem rootsulised, kolmnurkjad kuni munajad 4

4. Ülemised lehed peaaegu rombjad, sügavalt sisselõikunud servaga, laikiilja alusega ja laia tiivulise rootsuga (243. joon., *b*). Krooni putk enamasti seest paljas. ⊙, ⊙. K. 10—30 cm. V, VI. Umbrohuna aedades, prahipaikadel, põldudel. Võrdlemisi harilik

hambune iminõges — *Lámium hýbridum* Vill.

— Ülemised lehed munajad, täkilise servaga, südaja alusega, tiivutu rootsuga (243. joon., *c*). Krooni putkel enamasti sees karvaring. ⊙, ⊙. K. 10—30 cm. IV—IX. Umbrohuna aedades, põldudel ja elamute ümbruses. Sage

verev iminõges — *Lámium purpúreum* L.

243. *a — Lamium amplexicaule; b — L. hybridum; c — L. purpureum.*

10. perekond **koldnõges** — *Galeóbdolon* Adans.

Taim võsunditega. Lehed pikarootsulised, munajad. Õied enamasti 6-kaupa männastes, kollased. ♃. K. 15—40 (60) cm. V—VII. Kuuse-segametsades, lehtmetsades, sarapikes. Võrdlemisi harilik

koldnõges — *Galeóbdolon lúteum* Huds. [*Lamium galeobdolon* (L.) Crantz]

11. perekond **südamerohi** — *Leonúrus* L.

1. Varre kantidel, leherootsudel ja -labadel ning õietuppedel pikad valged harali karvad. Varred harunenud. Õied 12 mm pikad. ♃. K. 35—120 cm. VI, VII. Elamute ümbruses, tarade ääres, teeservadel, parkides, prahipaikadel. Võrdlemisi harilik

veiste-südamerohi — *Leonúrus villósus* D'Urv. (*L. quinquelobatus* Gilib.)

— Taim paljas või varre kantidel, leherootsudel ja -labadel ainult lühikesed karvad. Vars harunemata või vähe harunenud. Õied 9 mm pikad. ♃. K. 40—110 cm. VI—IX. Elamute ümbruses, tarade ääres, teeservadel. Eesti lääneosas, peamiselt saartel. Harva

lääne-südamerohi — *Leonúrus cardíaca* L.

12. perekond **nõianõges** — *Stáchys* L.

1. Üheaastane tulnuktaim. Õied kahvatukollased, ligi 1,5 cm pikad. Lehed piklikud, enamasti terveservalised. ⊙. K. 10—30 cm. VII—IX. Raudteel, sadamates, aedades. Harva

üheaastane nõianõges — *Stáchys ánnua* (L.) L.

— Mitmeaastased kodumaised taimed. Õied lillakaspunased 2

2. Lehed südajasmunajad, rootsulised, ebameeldiva lõhnaga, tihedalt kaetud harali karvadega. Õied umbes 1,5 cm pikad. ♃. K. 30—100 cm. VII, VIII. Peamiselt kuuse-segametsades, kaldavõsastikes, puisniitudel. Harilik

mets-nõianõges — *Stáchys sylvática* L.

— Lehed süstjad, lühirootsulised või ülemised rootsutud, lühikarvased. (244. joon., *a*.) Õied 1—1,5 cm pikad. ♃. K. 30—75 (100) cm. VII, VIII. Kraavide, ojade ja jõgede kallastel, soistel niitudel, umbrohuna põldudel, ka aedades. Sage

soo-nõianõges — *Stáchys palústris* L.

244. *a* — *Stachys palustris*; *b* — *Betonica officinalis*.

13. perekond **tõnnike** — *Betónica* L.

Lehed enamasti juurmised, pikarootsulised, piklikmunajad, jämedalt täkilise servaga. (244. joon., *b*.) Oisikud tihedad, tähkjad. Õied tumepunased, kuni 2 cm pikad. ♃. K. 30—80 cm. VI—VIII. Puisniitudel, metsaservadel, võsastikes. Paiguti; sagedam Kesk- ja Lõuna-Eestis

(harilik) tõnnike — *Betónica officinális* L. [*Stachys officinalis* (L.) Trev.]

14. perekond **salvei** — *Sálvia* L.

1. Enamik lehti kolmelõhesed suure südajasmunaja tipmise hõlmaga ja väikeste, sageli ebasümmeetriliselt paiknevate külghõlmadega. Õied lillakad, 20—40-kaupa männastes. (245. joon.) ♃. K. 30—70 cm, VI—VIII. Kodunenud tulnukana kuivadel nõlvadel (eriti raudtee ääres), teeservadel, söötidel. Võrdlemisi harva

männassalvei — *Sálvia verticilláta* L.

— Lehed pikliksüstjad, alt madalalt viltjaskarvased. Õied männastes 4—6-kaupa, lillad. Taimed näärmekarvadeta (välja arvatud õiekroon). ♃. K. 20—50 cm. V—VII. Tulnukana raudteedel ja põldudel. Väga harva

metssalvei — *Sálvia nemorósa* L.

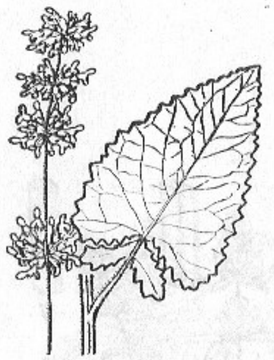

245. *Salvia verticillata*.

15. perekond **mägimünt** — *Clinopódium* L.

Vars harilikult püstine ja lihtne. Lehed munajad, hõredalt hambulise, harva peaaegu terve servaga.

246. *a — Clinopodium vulgare; b — Acinos arvensis.*

Ebamännaseid vähe. (246. joon., *a.*) Õiekroon lillakaspunane, kuni 1,5 cm pikk. ♃. K. 20—50 cm. VII, VIII. Puisniitudel, segametsades, võsastikes, raiesmikel. Võrdlemisi harilik

(harilik) mägimünt — *Clinopódium vulgáre* L. [*Satureia vulgaris* (L.) Fritsch]

16. perekond **nõmmemünt** — *Ácinos* Moench

Vars püstine või tõusev. Lehed elliptilised kuni rombjad, nõrgalt saagja servaga. Õiekroon helelilla, 6—8 mm pikk. Ebamännaseid mitu (246. joon., *b.*) ⊙, ⊙. K. 10—25 cm. VI—IX. Rüha- ja liivapinnasel — kuivades metsades, nõlvadel, loodudel, raudteetammidel, liiva- ja kruusaaukudes. Harilik

väike nõmmemünt — *Ácinos arvénsis* (Lam.) Dandy [*A. thymoides* Moench; *Satureia acinos* (L.) Scheele]

17. perekond **pune** — *Oríganum* L.

Vars püstine. Lehed rootsulised, piklikmunajad, põhiliselt terveservalised. Õiekroon lillakas või roosa, 5—10 mm pikk. ♃. K. 25—50 cm. VII, VIII. Kuivades metsades ja võsastikes, niidunõlvadel, teeservadel, loodudel. Harilik

(harilik) pune — *Oríganum vulgáre* L.

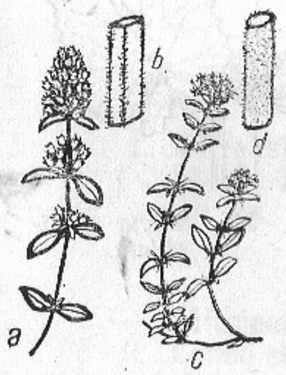

247. *a, b — Thymus pulegioides; c, d — Th. serpyllum.*

18. perekond **liivatee** — *Thýmus* L.

1. Varred ülaosas selgelt neljakandilised, kantidel karvased, mujalt paljad. Lehed lühirootsulised, elliptilised või munajad, 3—8 mm laiad. (247. joon., *a, b.*) ♃. P. 8—20 cm. VI—VIII. Kuivadel nõlvadel, teeservadel, söötidel. Paiguti

paljalehine liivatee — *Thýmus pulegioides* L. (*Th. chamaedrys* Fr.)

— Varred ruljad või ebaselgelt kandilised, ümberringi karvased või peaaegu paljad. Lehed peaaegu rootsutud, süstjad või lineaalsed, 2—3 mm

lalad. (247. joon., *c, d.*) ♃. P. 3—10 cm. VI—VIII. Liivikutel, luidetel, nõlvadel, metsades, loopealsetel. Sage

nõmm-liivatee — *Thýmus serpýllum* L.

19. perekond **parkhein** — *Lýcopus* L.

Vars enamasti püstine. Lehed üldkujult elliptilised. Oied väikesed, valkjad, rohkearvuliste männasiena lehekaenaldes. (248. joon.) ♃. K. 20—80 cm. VI—VIII. Niisketes kohtades — niitudel ja puisniitudel, lodumetsades, soodes, kraavides, kallastel. Sage

(harilik) parkhein — *Lýcopus europaéus* L.

248. *Lycopus europaeus.*

20. perekond **münt** — *Méntha* L.

1. Ülemised õitemännased moodustavad varre tipul keraja pea, alumised tavaliste lehtede kaenlas. (249. joon., *a.*) Lehed munajad. Taimed sageli punakad. ♃. K. 20—70 (100) cm. VII—IX. Jõgede, ojade ja kraavide kaldavetes ning kallastel. Paiguti

vesimünt — *Méntha aquática* L.

— Õitemännased kõik üksteisest eemal, tavaliste, järk-järgult väiksemaks muutuvate lehtede kaenlas. Lehed munajad kuni elliptilised . . 2

2. Õietupp ebaselgelt sooniline, kolmnurkjate, umbes niisama pikkade kui laiade tipmetega, karvane ainult väljastpoolt (249. joon., *b*). Taimed tumerohelised või punakad. ♃. K. 10—30 (50) cm. VII—IX. Veekogude kallastel, ka niiskematel niitudel, puisniitudel ja metsades, põldudel umbrohuna. Sage

põldmünt — *Méntha arvénsis* L.

— Õietupp selgelt sooniline, süstjate, teritunud, laiusest pikemate tipmetega, karvane ka seestpoolt (249. joon., *c*). Taimed heledamad rohelised. ♃. K. 50—70 cm. VII—IX. Jõgede, ojade, kraavide kallastel ja kaldavees, harva ka soodes. Võrdlemisi harilik

männasmünt — *Méntha × verticillata* L.

249. *a — Mentha aquatica; b — M. arvensis; c — M. × verticillata.*

250. *Elsholtzia ciliata.*

21. perekond **rihumünt** — *Elshóltzia* Willd.

Aromaatne taim harunenud varrega. Lehed munajad, rootsulised. Kandelehed laimunajad, õitest pikemad (250. joon.). Õied väikesed, helelillakad. ⊙. K. 20—50 cm. VIII, IX. Juhusliku tulnukana elamute ümbruses. Harva

suga-rihumünt — *Elshóltzia ciliáta* (Thunb.) Hyl. [*E. patrinii* (Lep.) Garcke]

69. sugukond **võrmilised** — *Cuscutáceae*

1. perekond **võrm** — *Cuscúta* L.

1. Vars lihtne või vähe harunenud, kahvaturohekas. Õied peaaegu raotud, kollakasvalged, laikellukjad. Krooni putk kerajas, servisest kaks korda pikem. Emakasuue õiekrooni servast madalamal. ⊙. P. 30—90 cm. VII, VIII. Parasiteerib peamiselt linal ja lina-umbrohtudel. Võrdlemisi harva

linavõrm — *Cuscúta epilínum* Weihe

— Vars tugevasti harunenud, kollakas või punakas. Krooni putk ruljas, servise pikkune või sellest lühem 2

2. Emakakael pikem kui sigimik, ulatub kroonist välja. Õied roosakasvalged, ruljad või peaaegu kellukjad. ⊙. P. 30—70 cm. VII—IX. Parasiteerib mitmesugustel rohttaimedel, peamiselt aga liivateel ja ristikul. Paiguti

liivatee-võrm — *Cuscúta epithýmum* Murr. (coll.)

— Emakakael sigimikust lühem või selle pikkune, küünib õiekrooni servani. Õied valged või punakad. ⊙. P. 40—100 cm. VI—VIII. Parasiteerib sagedamini nõgesel, humalal, puittaimede noortel võsudel. Võrdlemisi harilik

harilik võrm — *Cuscúta europaéa* L.

70. sugukond **soomukalised** — *Orobancháceae*

1. perekond **soomukas** — *Orobánche* L.

1. Tolmukaniidid alusel paljad. Õied valkjad või kollakad, hõredalt asetsevate tumedate näärmekarvadega (eriti ülahuulel).

⊙. K. 30—60 cm. VI, VII. Parasiteerib ohakatel. Võrdlemisi harva

ohakasoomukas — *Orobánche pallidiflóra* Wimm. et Grab.

— Tolmukaniidid alusel karvased. Õied kollakad või pruunikaslillakad, paljad või värvuseta näärmekarvadega 2

2. Varrel kuni õisikuni väga rikkalikult soomusjaid lehti. Õisik ruljas. (251. joon.) Õiekroon kahvatukollakas või valkjas, kuni 22 mm pikk, tolmukate kinnitumiskohast alates aegamisi laienev, ülahuul ainult sämpunud. ⊙, ♃. K. 30—60 cm. VI, VII. Parasiteerib peamiselt põldjumikal. Harva

suur soomukas — *Orobánche májor* L.

— Varrel alusel ohtralt, ülalpool hõredalt soomusjaid lehti. Õisik munajas. Õiekroon pruunikaslillakas, 14—17 mm pikk, tolmukate kinnitumiskohast alates järsult tünnikujuliselt laienenud, ülahuul kahehõlmaline. ⊙, ♃. K. 30—60 cm. VI—VIII. Parasiteerib põdrajuurel, harvemini teistel sarikalistel. Võrdlemisi harva

põdrajuure-soomukas — *Orobánche libanótidis* Rupr.

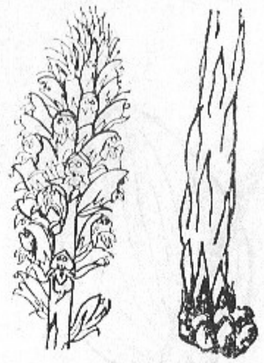

251. *Orobanche major.*

71. sugukond **teelehelised** — *Plantagináceae*

1. Maismaataimed. Õied mõlemasugulised, tihedas peajas õisikus

1. perekond **teeleht** — *Plantágo* L.

— Veetaimed naaskeljate lehtedega. Õied ühesugulised, 3-kaupa õisikutes

2. perekond **järvikas** — *Littorélla* Bergius

1. perekond **teeleht** — *Plantágo* L.

1. Lehed lineaalsed, renjad, lihakad, hallikasrohelised, tumedatäpilised. (252. joon., *a.*) ♃. K.

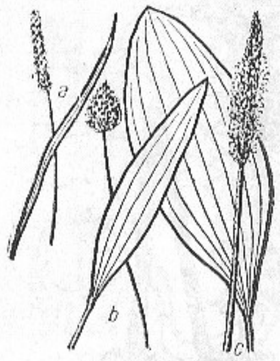

252. *a* — *Plantago maritima*; *b* — *P. lanceolata*; *c* — *P. media.*

10—40 cm. VI—IX. Mererannal ja rannaniitudel. Kohati

rand-teeleht — *Plantágo marítima* L.

— Lehed pole lineaalsed ega lihakad . . . 2

2. Lehed süstjad. Õisik munajas. (252. joon., *b*.) Kroonlehed helepruunid, tolmukad kollased. ♃. K. 10—50 cm. V—IX. Niitudel ja teeservadel. Sage

süstlehine teeleht — *Plantágo lanceoláta* L.

— Lehed munajad või elliptilised 3

3. Lehed elliptilised, karvased. (252. joon., *c*.) Kroonlehed heleroosad, tolmukad lillad. ♃. K. 15—50 cm. V—X. Kuivadel niitudel, puisniitudel, loodudel. Sage

keskmine teeleht — *Plantágo média* L.

— Lehed elliptilised kuni laimunajad, paljad. Õisik — pikk ruljas pea. (253. joon.) ⊙, ⊙. K. 5—25 cm. VI—X. Teedel, teeäärtel, õuedel, aedades, põldudel. Tavaline

suur teeleht — *Plantágo májor* L.

253. *Plantago major.*

Mere ääres ja mujal niiskel pinnasel kasvav teisend on pisut lihakate, sopilise servaga lehtedega ning lühema õisikuga.

2. perekond **järvikas** — *Littorélla* Bergius

Taim roomavate võsunditega. Lehed juurmise kodarikuna, lihakad, naaskeljad. Õied väikesed, valged. Õisiku moodustavad 1 pikaraoline isasõis ja 2 raotut emasõit, mis vara varisevad või ei arene üldse. ♃. K. 5—10 cm. V, VI. Madalates riimveeloikudes, nn. silmades Saaremaa lääneosas. Harva

‡ **silmjärvikas** — *Littorélla uniflóra* (L.) Asch.

72. sugukond **kuuskheinalised** — *Hippuridáceae*

1. perekond **kuuskhein** — *Hippúris* L.

1. Lehed varrel 8—12-kaupa männases, lineaalsed, enam-vähem terava tipuga. (254. joon.) Veesisesed lehed alla kaardunud. Õied väga

254. *Hippuris vulgaris.*

väikesed, lehekaenaldes. ♃. K. 15—30 cm. VI—VIII. Jõgede ja järvede madalatel kallastel ja kaldaäärses vees, kraavides, lompides, riimvees. Sage

harilik kuuskhein — *Hippúris vulgáris* L.

— Lehed varrel 3—7-kaupa männases, kitsassüstjad, tõmbi tipuga. Veesisesed lehed lühemad. Õied väga väikesed, lehekaenaldes. ♃. K. kuni 25 cm. VII. Mererannal riimvees. Harva

süstlehine kuuskhein — *Hippúris lanceoláta* Retz.

73. sugukond **vesitähelised** — *Callitricháceae*

1. perekond **vesitäht** — *Callítriche* L.

1. Viljad suured, ümmargused, kuni 2,5 mm läbimõõdus, laiatiivaliste kantidega (255. joon., *b*). Ujulehtede kodarik puudub. Lehed kõik ühe rooga, ererohelised, lineaalsed, allpool keskpaika pisut laienevad, tipul pügaldunud (255. joon., *a*). Emakasuudmed vilja pikkused, varisevad varakult. ⊙, ♃. P. 10—50 cm. VI—IX. Madalais järvedes, aeglaselt voolavais vetes, ka riimvees. Suhteliselt harva

sügis-vesitäht — *Callítriche hermaphrodítica* Jusl. (*C. autumnalis* L.)

— Viljad väiksemad, tiivuliste kantidega või tiivutud. Ujulehtede kodarik õitsevatel taimedel olemas. Lehed mitmesugused 2

2. Viljad ümberringi läbipaistvate kantidega, kuni 2 mm läbimõõdus (256. joon., *a*). Seeme laia tiivaga (256. joon., *b*). Ujulehed äraspidimunajad, piklikmunajad kuni ümarad. Veesisesed lehed alati elliptilised või mõlajad. Emakasuudmed viljast peaaegu 2 korda pikemad, püsivad. ⊙, ♃. P. veesisestel vormidel kuni 40 cm. V—VII. Ojades, lompides, järvedes, lahtedes, jõekoolmetes. Kohati

tiik-vesitäht — *Callítriche stagnális* Scop.

— Viljad väga kitsatiivaliste kantidega või peaaegu tiivutud 3

255. *Callitriche hermaphroditica.*

256. *a, b* — *Callitriche stagnalis; c, d* — *C. cophocarpa.*

3. Viljad lapikümarad, peaaegu niisama pikad kui laiad (1,2—1,5 mm läbimõõdus), peaaegu tiivutud, helepruunid (256. joon., *c*). Emakasuudmed tugevad, pikad, püsivad ka viljadel. Seeme ülemise poole ulatuses tiivaga (256. joon., *d*). Veesisesed lehed lineaalsed, tipul pügaldunud. Ujulehtede kodariku lehed tipul laienenud ja ümardunud. ⊙. P. 4—30 cm. V—VII. Kraavides, ojades, lompides. Paiguti tavaline

harilik vesitäht — *Callitriche cophocárpa* Sendtn. (*C. polymorpha* Lönnr.)

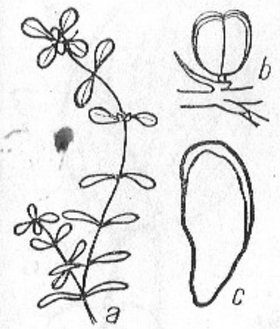

257. *Callitriche palustris.*

— Viljad äraspidimunajad, laiusest pikemad (0,8—1 mm pikad), ainult ülemises, laiemas osas kitsa tiivaga (257. joon., *b*), valminult mustjashallid. Emakasuudmed lühikesed, peened, varisevad varakult. Seeme ülaosas kitsa tiivaga (257. joon., *c*). Veesisesed lehed enamasti nagu ujulehedki äraspidimunajad või mõlajad. Varieerub tugevasti nii suuruselt kui lehtede kujult — kitsaslineaalsetest kuni mõlajate või äraspidimunajateni. (257. joon., *a*.) ⊙. P. 3—25 cm. VI—VIII. Kraavides, ojades, lompides, märgadel radadel. Paiguti

soo-vesitäht (kevad-vesitäht) — *Callitriche palústris* L. em. Schotsm. (*C. verna* L. em. Lönnr.)

Kõik vesitähed moodustavad kuivale jäädes lehtede kujult ja suuruselt erinevaid vorme. Steriilsed vesitähed ei ole lehtede suure varieeruvuse tõttu määratavad.

74. sugukond **magunalised** — *Papaveráceae*

1. Taimed kollase või valge piimmahlaga. Õied korrapärased 2
— Taimed piimmahlata. Õied ebakorrapärased 3
2. Piimmahl kollane. Vili — pikk kupar
1. perekond **vereurmarohi** — *Chelidónium* L.
— Piimmahl valge. Kupar kerajas või piklik
2. perekond **magun** — *Papáver* L.
3. Vars alusel muguljalt paksenenud. Vili — paljuseemneline kupar
3. perekond **lõokannus** — *Corýdalis* Vent.

— Vars pole alusel muguljalt paksenenud. Vili — üheseemneline pähklike
4. perekond **punand** — *Fumária* L.

1. perekond **vereurmarohi** — *Chelidónium* L.

Taim hõredate pehmete karvadega. Lehed sulgjagused. Õied kollased, koondunud väheseõielisteks sarikateks. Kupar 2—5 cm pikk, avaneb kahe lõhena alt üles. (258. joon.) ♃. K. 30—70 cm. V—IX. Parkides, varemetes, elamute ümbruses, prahipaikadel. Kohati

(harilik) vereurmarohi — *Chelidónium május* L.

258. *Chelidonium majus.*

2. perekond **magun** — *Papáver* L.

1. Kinnised õiepungad paljad, enamasti ka kogu taim paljas. Lehed sinakasrohelised, hõlmised või suurehambalise servaga, ülemised varreümbrised. Õied enamasti helelillad, alusel tumevioletsete laikudega, mõnikord valged. Kupar kerajas. Emakasuudme kiiri 8—12. (259. joon., *a*.) ⊙. K. 50—100 cm. VI, VII. Kergesti metsistuv dekoratiiv- ja ravimtaim. Tavaline

unimagun — *Papáver somníferum* L.

— Kinnised õiepungad karvased, ka vartel ja lehtedel karvad. Lehed rohelised, sulgjalt lõhestunud, pole varreümbrised 2
2. Kupar karvane, laiusest mitu korda pikem, ülaosas laiem. Emakasuudme kiiri 4—6. (259. joon., *b*.) Õied telliskivipunased. ⊙. K. 15—35 cm. V—VII. Umbrohuna põldudel, peamiselt Lääne-Eestis. Kohati

liivmagun — *Papáver argemóne* L.

— Kupar paljas 3
3. Kupar laiusest ainult veidi pikem, kõige laiem keskelt. Emakasuudme kiiri 8—14. (259. joon., *c*.) Õied helepunased. ⊙. K. 25—70 cm. VI, VII.

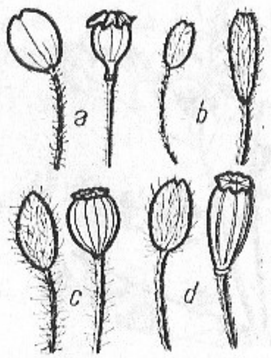

259. *a — Papaver somniferum; b — P. argemone; c — P. rhoeas; d — P. dubium.*

Aia-ilutaim, mõnikord umbrohuna põldudel. Kohati

kukemagun — *Papáver rhoéas* L.

— Kupar kitsalt äraspidimunajas. Emakasuudme kiiri tavaliselt 6 või 7. (259. joon., *d.*) Õied helepunased või roosad. ⊙. K. 20—60 cm. VI, VII. Umbrohuna põldudel. Tavaline

põldmagun — *Papáver dúbium* L.

260. *Corydalis solida.*

3. perekond **lõokannus** — *Corýdalis* Vent.

1. Viljaraod enam-vähem vilja pikkused. Õite kandelehed talbjad, sõrmjalt lõhestunud. Kroonlehed roosakasvioletsed. Lehed kolmetised või kahelikolmetised. (260. joon.). ♃. K. 10—20 cm. IV, V. Lehtmetsades, võsastikes. Kohati

harilik lõokannus — *Corýdalis sólida* (L.) Clairv. (*C. halleri* Willd.)

— Viljaraod viljast 3—5 korda lühemad. Õite kandelehed munajad, terved. Õied lillakasroosad. Lehed kolmetised või kahelikolmetised. ♃. K. 8—15 cm. IV, V. Lehtmetsades, võsastikes. Harva

vahelmine lõokannus — *Corýdalis fabácea* (Retz.) Pers. [*C. intermedia* (L.) Mérat]

261. *Fumaria officinalis.*

4. perekond **punand** — *Fumária* L.

Lehed hallikasrohelised, mitmelisulgjad. Õied lillakasroosad, tipul mustaplekilised. Vili kerajas, umbes 2 mm läbimõõdus. (261. joon.) ⊙. K. 15—30 cm. VI, VII. Umbrohuna aedades, põldudel, teeäärtel, prahipaikadel. Tavaline

(harilik) punand — *Fumária officinális* L.

75. sugukond **ristõielised** — *Crucíferae* (*Brassicaceae*)

1. Varrelehed alusel täiesti või pooleldi vart ümbritsevate kõrvakestega 2
— Varrelehtede alus vähe silmapaistvate kõrvakestega või kõrvakesteta või varrelehed puuduvad 12
2. Vili avaneb kahe poolmena 3
— Vili jääb suletuks 10
3. Vili on laiusest tunduvalt üle 3 korra pikem kõder . . 4
— Vili on laiusest kuni 3 korda pikem kõdrake . . . 9
4. Õied kollased 5
— Õied valged või valkjad 6
5. Lehed lõhestunud, rohelised

5. perekond **kollakas** — *Barbaréa* R. Brown

— Varrelehed terved või lõhestunud, sinaka kirmega

23. perekond **kapsasrohi** — *Brássica* L.

6. Sulgjad liitlehed

8. perekond **jürililL** — *Cardámine* L. (*C. impatiens*)

— Vähemalt varrelehed terved 7
7. Kogu taim või vähemalt ülemine osa sinaka kirmega . 8
— Ilma sinaka kirmeta taimed. Lehed karvased

12. perekond **hanerohi** — *Árabis* L.

8. Juurmised lehed sügavalt suurehambalised, karvased, ilma sinaka kirmeta. Ülemine osa taimest sinakakirmeline

11. perekond **lehmakapsas** — *Turrítis* L.

— Kõik lehed terved. Kogu taim sinaka kirmega

28. perekond **suitsrohi** — *Conríngia* Adans.

9. Kõdrake kolmnurkselt äraspidisüdajas, tiivutu

34. perekond **hiirekõrv** — *Capsélla* Med.

— Kõdrake laia tiivaga

35. perekond **litterhein** — *Thláspi* L.

— Kõdrake äärisega

32. perekond **tuder** — *Camelina* Crantz

10. (2.) Vili tiivuline, rippuv

13. perekond **sinerõigas** — *Ísatis* L.

— Vili tiivutu, pole rippuv 11

11. Vili kerajas. Kroonlehed kollased
33. perekond **linnutuder** — *Néslia* Desv.

— Vili südajas, sageli asümmeetriline. Kroonlehed valged
29. perekond **võõrkress** — *Cardária* Desv.

12. (1.) Kõik lehed või enamik neist koondunud juurmiseks kodarikuks 13
— Vars lehistunud 14
13. Kõik lehed juurmised. Vilja pikkus ületab laiuse umbes 3 korda või veidi enam
20. perekond **varakevadik** — *Eróphila* DC.

— Enamik lehti juurmised. Varrel ainult mõni üksik leht. Vili — kõder
21. perekond **liivsinep** — *Diplotáxis* DC.

14. Vili avaneb kahe poolmena 15
— Vili ei avane kahe poolmena 37
15. Vili — kõder; mõnikord vilja pikkus ületab (harva ei ületa) laiuse veidi üle 3 korra 16
— Vili — kõdrake 31
16. Kõder pikk 17
— Vilja pikkus enamasti ületab laiuse veidi üle 3 korra . 30
17. Kõik lehed terved 18
— Kõik lehed või osa neist lõhestunud või esinevad sulgjad liitlehed 22
18. Õied kollased 19
— Õied valged või violetsed 20
19. Vars ja lehed harunenud karvadega; karvaharud hoiduvad vastu taime
4. perekond **harakalatv** — *Erýsimum* L.

— Alumised lehed lühikeste lihtkarvadega, rohirohelised. Keskmised ja ülemised lehed veidi lihakad
23. perekond **kapsasrohi** — *Brássica* L. (*B. elongata*)

20. Õied valged 21
— Õied violetsed
15. perekond **öölill** — *Hésperis* L.

21. Kõik lehed rootsuga; varrelehed kolmnurkselt munajad, südaja alusega, täkilise servaga
1. perekond **kõdrik** — *Alliária* Scop.

— Varrelehed rootsutud, kitsas-elliptilised või süstjad, peaaegu terve servaga
10. perekond **müürlook** — *Arabidópsis* Heynh.

22. Sulgjad liitlehed; mõnikord ülemised lehed terved
8. perekond **jürililL** — *Cardámine* L.

— Kõik lehed või vähemalt osa lehti sulgjalt lõhestunud . 23
23. Kõik lehed võrdselt lõhestunud 24
— Lehed ebavõrdselt lõhestunud või osa lehti terved . . 26
24. Kõik lehed kaheli- või kolmelisulgjagused
3. perekond **peenlook** — *Descurainia* Webb et Berth.

— Kõik lehed ühekordselt sulgjagused 25
25. Õied valged
2. perekond **unilook** — *Sisýmbrium* L. (*S. supinum*)

— Õied valkjaskollased
22. perekond **koerasinep** — *Erucástrum* (DC.) C. Presl

26. Õied kollased või kahvatukollased 27
— Õied valged või kergelt violetjad. Juurmised lehed sulglõhised, ülemised terved
9. perekond **liivrohi** — *Cardaminópsis* (C. A. Mey.) Hayek

27. Vars ja lehed kaetud harunenud karvadega; karvaharud hoiduvad vastu taime
4. perekond **harakalatv** — *Erýsimum* L. (*E. repandum*)

— Karvad lihtsad või taimed paljad 28
28. Kõder nokaga (ülemine viljalüli lühike, nokakujuline) . 29
— Kõder nokata (vili on üheosaline)
2. perekond **unilook** — *Sisýmbrium* L.

29. Vilja poolmed ühe selge keskrooga
23. perekond **kapsasrohi** — *Brássica* L.

— Vilja poolmed kolme selge pikirooga
24. perekond **sinep** — *Sinápis* L.

30. (16.) Vili enam-vähem ruljas
6. perekond **kerss** — *Rorippa* Scop.

— Vili tugevasti kokku surutud, ovaalne
19. perekond **kevadik** — *Drába* L.

31. (15.) Kõdrake suur, enamasti üle 3 cm pikk, täiesti lame
16. perekond **kuukress** — *Lunária* L.

— Kõdrake palju väiksem 32
32. Õied valged. Kõdrakesed enam või vähem lamedad . . 33
— Õied kollased. Kõdrakesed peaaegu ruljad
6. perekond **kerss** — *Rorippa* Scop.

33. Umbes 80 cm kõrgune sageli metsistuv köögiviljataim, jämeda teravamaitselise juurega, suurte kitsas-elliptiliste või lõhestunud lehtedega, täiesti paljas
7. perekond **mädarõigas** — *Armorácia* Gaertn., Mey. et Scherb.

— Väiksemad taimed 34
34. Tähtkarvade tõttu hallikad taimed 35
— Paljad või lihtkarvadega taimed 36
35. Kõdrake ovaalne, ääriseta
18. perekond **kogelejarohi** — *Bertéroa* DC.

— Kõdrake peaaegu ümar, täiesti lameda servaga
17. perekond **kilbirohi** — *Alýssum* L.

36. Kõdrake 2-seemneline
30. perekond **kress** — *Lepídium* L.

— Kõdrake 4-seemneline
31. perekond **kaljukress** — *Hornúngia* Reichenb.

— Kõdrakeses seemneid rohkem kui 4. Lehed kolmehõlmalised. Mererannataim
36. perekond **merisalat** — *Cochleária* L.

37. (14.) Kõdrataoline vili laguneb osadeks või lühike vili jaguneb kaheks osaks 38
— Vili pähklikesetaoline, viltumunajas, jääb suletuks
14. perekond **tõlkjas** — *Búnias* L.

38. Kõdrataoline vili laguneb rist- või pikisuunas osadeks
25. perekond **rõigas** — *Ráphanus* L.

— Lühike vili jaguneb ristsuunas kaheks osaks . . . 39
39. Alumine viljalüli kiilukujuline, ülemine mõõkjas
26. perekond **merisinep** — *Cákile* Mill.

— Alumine viljalüli lühikese varre kujuline, ülemine suur, kerajas
27. perekond **krambe** — *Crámbe* L.

1. perekond **kõdrik** — *Alliária* Scop.

Õied valged. Viljaraod jämedad. Kõdrad eemalehoiduvad, peaaegu neljakandilised. (262. joon.) Katkihõõrutud taim tugeva küüslaugulõhnaga. ⊙. K. 20—100 cm. V—VII. Lehtmetsades, põõsastikes, parkides, mererannal; peamiselt läänesaartel ja põhjarannikul. Kohati
salukõdrik — *Alliária petioláta* (Marsch.-Bieb.) Cavara et Grande (*A. officinalis* Andrz.)

262. *Alliaria petiolata.*

2. perekond **unilook** — *Sisýmbrium* L.

1. Õied üksikult lehekaenlais. ⊙, ⊙. K. 7—25 cm. VI—VIII. Kruusastel ja liivastel kamardumata kohtadel Lääne- ja Põhja-Eestis. Kohati
madal unilook — *Sisýmbrium supínum* L. [*Braya supina* (L.) Koch]

— Õied koondunud õisikuks 2
2. Kõdrad naaskeljad, hoiduvad vastu vart. (263. joon.) ⊙. K. 20—75 cm. VI — sügiseni. Prahipaikadel, teede ääres, elamute ümbruses, raudteedel, mererannas, umbrohuna põldudel ja aedades. Tavaline
harilik unilook — *Sisýmbrium officinále* (L.) Scop.

263. *Sisymbrium officinale.*

— Kõdrad varrest eemale hoiduvad . . . 3
3. Viljaraod vilja jämedused. Küpsed viljad peaaegu rõhtsalt. Õied kahvatukollased. Kahar taim. (264. joon.) ⊙, ⊙. K. 20—75 cm. VI—VIII. Tulnukana raudteedel, laoplatsidel, prahipaikadel, ka umbrohuna põldudel. Sagedam mandriosas. Kohati
suur unilook — *Sisýmbrium altíssimum* L.

— Viljaraod viljast palju peenemad. Õied intensiivselt kollased 4
4. Vars ja lehed karedate harali karvadega. Küpsed viljad enam-vähem püstised. (265. joon.) ⊙, ⊙. K. 25—80 cm. VI—VIII. Tulnukana raudteedel, laoplatsidel, prahipaikadel. Sagedam mandriosas. Kohati
karvane unilook — *Sisýmbrium loesélii* Jusl.

264. *Sisymbrium altissimum.*

265. *Sisymbrium loeselii.*

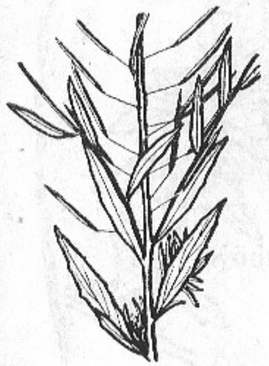

266. *Erysimum cheiranthoides.*

267. *a* — *Erysimum hieraciifolium*; *b* — *E. repandum.*

— Peaaegu paljas rikkalikult harunev taim. Lehed tumerohelised, veidi nahkjad. Küpsed viljad peaaegu püstised. ♃. K. 30—100 cm. VI—VIII. Tulnukana raudteedel, laoplatsidel, ka umbrohuna põldudel. Harva

volga unilook — *Sisýmbrium volgénse* Marsch.-Bieb. ex E. Fourn.

3. perekond **peenlook** — *Descurainia* Webb et Berth.

Lehed kaheli- või kolmeli-sulgjagused, hallikasrohelised, väikeste kaheharuliste karvadega tihedalt kaetud. Õied väga väikesed, kahvatukollased. ⊙. K. 25—80 cm. VI — sügiseni. Prahipaikadel, teeäärtel, elamute ümbruses, raudteejaamades, umbrohuna aedades ja põldudel, adruvallidel. Harilik

rihu-peenlook — *Descurainia sóphia* (L.) Webb ex Prantl (*Sisymbrium sophia* L.)

4. perekond **harakalatv** — *Erýsimum* L.

1. Õieraod tupplehtedest tunduvalt pikemad. Viljaraod eemalehoiduvad. Lehed terved. (266. joon.) ⊙, ⊙. K. 7—60 cm. V—sügiseni. Umbrohi aedades ja põldudel, ka prahipaikadel, teeservadel, jõeäärsetel aladel, kinkudel. Sage

põld-harakalatv — *Erýsimum cheiranthoides* L.

— Õieraod tupplehtedest lühemad . . . 2

2. Kõdrad hoiduvad vastu õisikutelge või veidi kaldu. Viljaraod viljast peenemad. (267. joon., *a.*) Kodarikulehed terveservalised kuni sügavalt suurehambalised. ⊙. K. 20—90 cm. V—VII. Kuivadel kinkudel, klibustel rannavallidel, põõsastikes, raudteedel. Sagedam Lääne- ja Põhja-Eestis, mujal kohati

sirge harakalatv — *Erýsimum hieraciifólium* Jusl. (*E. strictum* Gaertn., Mey. et Scherb.)

— Kõdrad peaaegu rõhtsalt. Viljaraod vilja jämedused. (267. joon., *b.*) Kodarikulehed hõredalt

hambulised või kaarjalt sisse lõikunud. ⊙. K. 7—48 cm. V—VII. Tulnukana raudteedel, laoplatsidel. Harva

haraline harakalatv — *Erýsimum repándum* Höjer

5. perekond **kollakas** — *Barbaréa* R. Brown

1. Kõdrad (eriti noorelt) kaarjad. Viljaraod peaaegu rõhtsalt. (268. joon.) Õisik hõredavõitu. Varreharud hoiduvad laiali. ⊙, ♃. K. 22—60 cm. V—VII. Umbrohuna põldudel, põllu- ja teeäärtel, niiskematel niitudel. Sage

kaarkollakas — *Barbaréa arcuáta* (Opiz ex J. et C. Presl) Reichenb.

— Kõdrad sirged, hoiduvad vastu õisikutelge või veidi kaldu. Õisik tihe 2

2. Ülemised lehed rombjasmunajad, ebakorrapäraselt lainja servaga. Varreharud püstised. (269. joon.) Õied helekollased. Emakakael viljumisajal umbes 1,5 mm pikk. ⊙. K. 35—120 cm. V—VII. Niisketel niitudel ja põldudel, kallastel, kraavides, teeäärtel. Kohati

püstkollakas — *Barbaréa stricta* Andrz. ex Bess.

— Ülemised varrelehed äraspidimunajad, hõredalt või sopiliselt tõmbihambalised. Varreharud püstiselt kaldu. (270. joon.) Õied intensiivsemalt kollased. Emakakael viljumisajal 1,8—2,5 mm pikk. ⊙. K. 22—60 cm. V—VII. Niisketel aladel, kraavikaldail, teeäärtel. Harva

läänekollakas — *Barbaréa vulgáris* R. Brown

6. perekond **kerss** — *Rorippa* Scop.

1. Kroonlehed kahvatukollased, tupplehtede pikkused. Viljad enam-vähem ruljad, laiusest enamasti pisut üle (mõnikord alla) 3 korra pikemad. (271. joon.) ⊙, ♃. K. 10—45 cm. VI—

268. *Barbarea arcuata.*

269. *Barbarea stricta.*

270. *Barbarea vulgaris.*

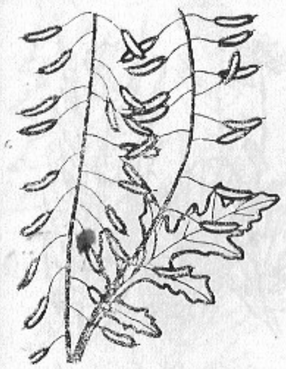

271. *Rorippa islandica.*

VIII. Üleujutatavatel kallastel, kraavides, niisketel niitudel ja põldudel, prahipaikadel. Sage

sookerss — *Rorippa islándica* (Oed.) Borb.

— Kroonlehed erekollased, tupplehtedest poole pikemad 2

2. Ülemised lehed terved, alumised hõlmised kuni kamjalt jagused. Viljad — munajad või ovaalsed kõdrakesed. (272. joon.) ♃. K. 35—105 cm. VI—VIII. Mudastel kallastel, sooniitudel. Ida-Eestis sage, mujal harvemini

vesikerss — *Rorippa amphíbia* (L.) Bess.

— Kõik lehed sulgjalt lõhestunud 3

3. Vili — lühike kõder. Viljaraod umbes vilja pikkused. (273. joon.) ♃. K. 20—55 cm. VI—IX. Niisketel niitudel, kallastel, prahipaikadel, raudteedel; mandriosas. Harva

metskerss — *Rorippa sylvéstris* (L.) Bess.

— Vili — piklik kõdrake. Viljaraod viljast umbes poole pikemad. (274. joon.) ♃. K. 25—55 cm. VI—VIII. Üleujutatavatel kallastel, niisketel niitudel, raudteedel. Harva

kallaskerss — *Rorippa prostráta* (Bergeret) Schinz et Thell.

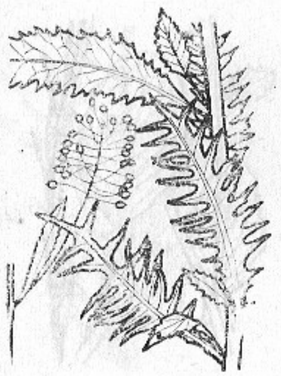

272. *Rorippa amphibia.*

273. *Rorippa sylvestris.*

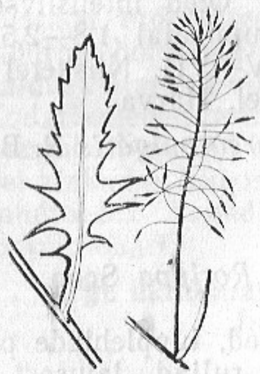

274. *Rorippa prostrata.*

275. *Cardamine bulbifera.*

7. perekond **mädarõigas** — *Armorácia* Gaertn., Mey. et Scherb.

Juur jäme, teravamaitseline. Juurmised lehed kitsas-elliptilised, täkilise servaga. Alumised varrelehed sulglõhised, kõige ülemised peaaegu terveservalised. Õied valged. Viljad valmivad väga harva. ♃. K. umbes 80 cm. VI, VII. Köögiviljataim. Sageli metsistunult aedade ääres, põllupeenardel, raudteetammidel, prügihunnikutel, mõnel pool mererannas. Võõrlemisi sage

aed-mädarõigas — *Armorácia rusticána* Gaertn., Mey. et Scherb.

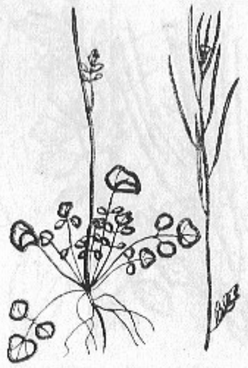

276. *Cardamine hirsuta.*

8. perekond **jürililL** — *Cardámine* L.

1. Alumised varrelehed enamasti kahe paari sulglehekestega. Ülemised lehed terved. Lehtede kaenlas arenevad mustjad sigipungad. (275. joon.) Õied helevioletsed või roosad. ♃. K. 30—75 cm. V, VI. Salumetsades, sarapikes, puisniitudel. Läänesaartel, mandri lääne- ja põhjarannikul, Alutagusel; mujal haruldane

hammasjuur — *Cardámine bulbífera* (L.) Crantz (*Dentaria bulbifera* L.)

— Terveid lehti ei esine. Sigipungad puuduvad 2

2. Tolmukaid 4. Õied väga väikesed. Vars haruneb alusel enamasti rikkalikult. Juurmine lehekodarik tihe. Varred hõredalt lehistunud. (276. joon.) ⊙. K. 8—20 cm. V, VI. Läänesaarte klibustel rannavallidel, paekalda pankadel, teeservadel, okasmetsades klibuseljandikel. Kohati

kare jürililL — *Cardámine hirsúta* L.

— Tolmukaid 6 3

3. Õied väga väikesed, kroonlehed sageli puuduvad. Vars tihedalt lehistunud, ainult ülemises osas harunev. Juurmine lehekodarik hävib teisel aastal. Varrelehed pikkade kõrvakestega, õrnad. (277. joon.) ⊙. K. 25—75 cm. V—VII. Varjukates metsades, võsastikes, ojade ääres. Sagedam põhjarannikul

mets-jürililL — *Cardámine impátiens* L.

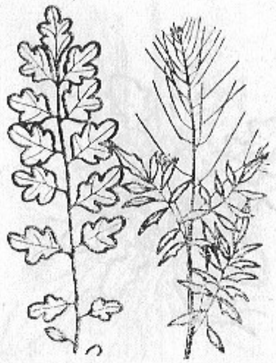

277. *Cardamine impatiens.*

278. *Cardamine pratensis.*

— Õied silmapaistvad 4

4. Juurmine lehekodarik esineb. Varrelehtede tipmine leheke pole külgmistest sulglehekestest märgatavalt suurem. (278. joon.) Õied lillakad, mõnikord valged. Tolmukapead kollased. ♃. K. 15—40 cm. V—VII. Niisketel niitudel ja puisniitudel, metsalagendikel, ojakallastel, soodes. Sage

aas-jürililL — *Cardámine praténsis* L. (coll.)

— Juurmine lehekodarik puudub. Sulglehtede tipmine leheke teistest tunduvalt suurem. (279. joon.) Õied enamasti valged. Tolmukapead violetsed. ♃. K. 18—50 cm. V—VII. Allikate ääres, ojakaldail, kraavides, allikasoodes, lodumetsades. Sage

mõru jürililL — *Cardámine amára* L.

279. *Cardamine amara.*

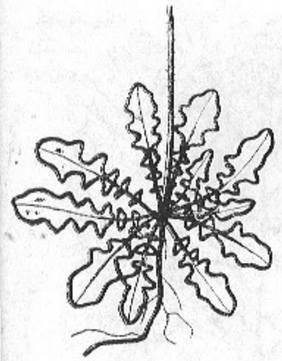

280. *Cardaminopsis arenosa.*

281. *Arabidopsis thaliana.*

9. perekond **liivrohi** — *Cardaminópsis* (C. A. Mey.) Hayek

Varsi sageli rohkem kui üks, allpool kaetud harali karvadega. Kodarikulehed sulgjalt lõhestunud, tihedalt karvased. (280. joon.) Ülemised varrelehed terved ja enamasti ka terveservalised, hõredalt karvased. Õied valged või kergelt violetsed. ⊙. K. 10—60 cm. VI, VII. Luidetel, liivastel põldudel, teeäärtel, raudteetammidel, metsahõrendikes, kuival turbamullal. Kohati

(harilik) liivrohi — *Cardaminópsis arenósa* (L.) Hayek [*Arabis arenosa* (L.) Scop.]

10. perekond **müürlook** — *Arabidópsis* Heynh.

Varsi sageli mitu, allpool kaetud harali karvadega. Kõik lehed terved, karvased (alumised tihedamalt). (281. joon.) Õied valged. ⊙, ⊙. K. 8—35 cm. V—VII. Teeservadel, liivastel põldudel (eriti kesal), kuivadel kinkudel, müüridel. Kohati

(harilik) müürlook — *Arabidópsis thaliána* (L.) Heynh.

11. perekond **lehmakapsas** — *Turritis* L.

Varre alumine osa ja alumised lehed rohelised, enamasti karvased. Suurem osa varrelehti paljad, sinirohelised, südajasnoolja alusega, mis ümbritseb vart. Õied kollakas- või rohekasvalged. Kõdrad hoiduvad vastu vart. (282. joon.) ⊙. K. 30—130 cm. VI—VIII. Kinkudel, raiesmikel, põõsastikes, tee- ja põlluäärtel, prahipaikadel, rannavallidel. Sagedam Lääne- ja Põhja-Eestis. Kohati

lehmakapsas — *Turritis glábra* L. [*Arabis glabra* (L.) Bernh.]

282. *Turritis glabra.*

12. perekond **hanerohi** — *Árabis* L.

1. Varrel domineerivad lihtkarvad, lehtedel harunenud karvad. Vars hõredalt lehistunud. (283. joon.) Taim hallikasroheline. Kõdrad püstised. Seemned helepruunid. ⊙, ⊙. K. 10—75 cm. V, VI. Kuivadel kinkudel, loodudel, niitudel, hõredates põõsastikes ja männimetsades, rannavallidel, tee- ja põlluservadel. Sagedam Lääne- ja Põhja-Eestis. Hajusalt

kare hanerohi — *Árabis hirsúta* (L.) Scop.

— Vars tihedalt lehistunud, väikeste harunenud karvadega nagu lehedki. (284. joon.) Taim roheline, ülemises osas läikiv. Kõdrad püstised, asetsevad väga tihedalt. Seemned tumepruunid. ⊙, ⊙. K. 14—70 cm. V, VI. Niitudel, metsaservadel, põõsastikes, kraavi- ja jõekaldail; peamiselt mandriosas. Kohati

aas-hanerohi — *Árabis gerárdii* (Bess.) Koch [*A. planisiliqua* (Pers.) Reichenb.]

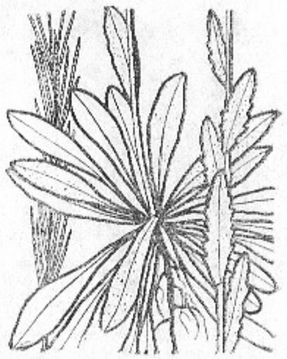

283. *Arabis hirsuta.*

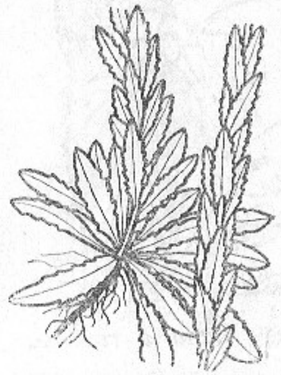

284. *Arabis gerardii.*

13. perekond **sinerõigas** — *Ísatis* L.

Sinaka kirmega täiesti paljas taim. Vars tugev, haruneb ainult ülaosas. Kõik lehed terved; varrelehed noolja alusega, mis ümbritseb vart. Õied kollased. Vili ovaalne, tiivuline, peenikesel viljaraol rippuvalt, ei avane. (285. joon.) ⊙, ♃. K. 30—80 cm.

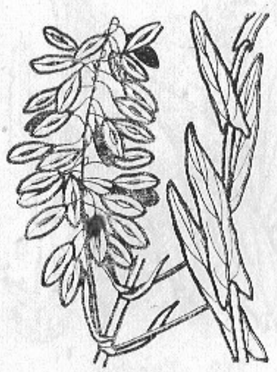

285. *Isatis tinctoria.*

VI, VII. Läänesaarte ning mandri lääne- ja loodeosa klibusel mererannal sage, põhjarannikul kohati

(harilik) sinerõigas — *Isatis tinctória* L.

14. perekond **tõlkjas** — *Búnias* L.

Kahar kollakasroheline taim sügavale tungiva juurega, tugevasti haruneva varrega. Varrel hästi märgatavad tumedad näärmeköbrukesed. Alumised lehed kanneljad või süstjad. Õied erekollased, lõhnavad. Viljad viltumunajad, krobelised, jäävad suletuks. ⊙, ♃. K. 50—80 cm. VI, VII. Raskesti hävitatav umbrohi põldudel, ka jäätmaadel, teeäärtel, prahipaikadel, raudteejaamades. Sage. Põhja-Eestis kohati massiline

(harilik) tõlkjas — *Búnias orientális* L.

15. perekond **öölill** — *Hésperis* L.

Kogu taim karedakarvane või ülaosas paljas. Lehed kitsasmunajad või süstjad. Õiekobar hõre, silmapaistev. Õied suured, violetsed, lõhnavad. ⊙, ♃. K. 40—100 cm. V—VII. Aia-ilutaim. Sageli metsistunult aedade ääres, kalmistuil, prahipaikadel, harva rukki- ja ristikupõldudel

(harilik) öölill (öökannike) — *Hésperis matronális* L.

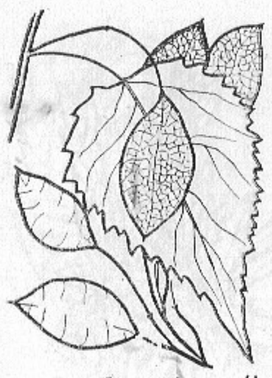

286. *Lunaria rediviva.*

16. perekond **kuukress** — *Lunária* L.

Lehed suured, õhukesed, rootsuga; kõige alumised neerjad, enamik südajad, kõige ülemised kitsasmunajad. Õisik hõre. Õied suured, helelillad, väga tugeva meeldiva lõhnaga. Kõdrakesed täiesti lamedad, suured, rippuvad, mõlemas otsas ahenevad. (286. joon.) ♃. K. 60—115 cm. V—VII. Paekalda jalami varjukas lehtmetsas, mujal mõni üksik leiukoht

mets-kuukress — *Lunária rediviva* L.

17. perekond **kilbirohi** — *Alýssum* L.

1. Õied kuldkollased. Kroonlehed üle 4 mm pikad, laia (3—4 mm) naastuga. Varsi mitu, alusel puitunud. Kõdrakesed tähtkarvased. ♃. K. 9—25 cm. V, VI. Rannaluidetel Saaremaal. Haruldane

Gmelini kilbirohi — *Alýssum gmelínii* Jord. et Fourr. (*A. montanum* L., p. p.)

— Õied kahvatukollased, pärast õitsemist valkjad. Kroonlehed kuni 4 mm pikad, kitsad (kuni 1 mm) 2

2. Kõdrakesed paljad. Viljuvatel taimedel tupplehed varisevad (287. joon., *a*). ⊙. K. 5—20 cm. V, VI. Raudteedel Kagu-Eestis. Harva

liiv-kilbirohi — *Alýssum desertórum* Stapf

— Kõdrakesed tähtkarvased. Tupplehed viljumisajal alles. (287. joon., *b, c.*) ⊙. K. 6—30 cm. V, VI. Kuivadel nõlvadel, teeservadel, raudteetammidel, liivastel põldudel umbrohuna. Kohati

tupp-kilbirohi — *Alýssum alyssoides* (L.) Nathh. (*A. calycinum* L.)

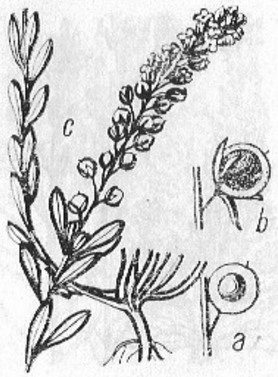

287. *a — Alyssum desertorum; b, c — A. alyssoides.*

288. *Berteroa incana.*

18. perekond **kogelejarohi** — *Bertéroa* DC.

Tähtkarvade tõttu hallikasroheline taim. Lehed süstjad. Kroonlehtede tipuosa kahelõhene. Kõdrakesed püstised, ovaalsed, tähtkarvased. (288. joon.) ⊙. K. 10—70 cm. V—VIII. Kuivadel nõlvadel, liivikuil, jäätmaadel, teeäärtel, raudteedel, ka umbrohuna liivastel põldudel. Tavaline, sagedam Lõuna-Eestis

hall kogelejarohi — *Bertéroa incána* (L.) DC.

19. perekond **kevadik** — *Drába* L.

1. Õied helekollased. Viljaraod viljast 2—3 korda pikemad, peaaegu rõhtsalt. (289. joon., *a.*) Seemneid ühes viljapesas 8—18. Kollakasroheline taim. ⊙. K. 2—28 cm. V, VI. Loodudel, liivikuil,

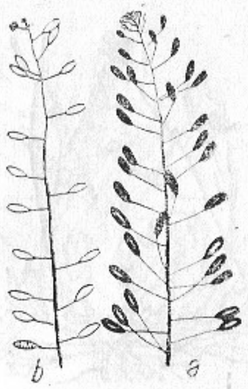

289. *a — Draba nemorosa; b — D. muralis.*

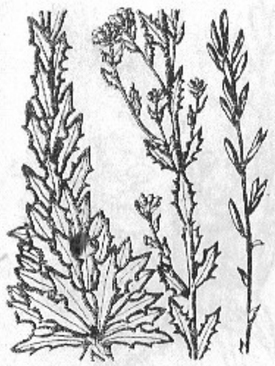

290. *Draba incana.*

metsaservadel, põldudel. Kohati. Sagedam Lääne-, Põhja- ja Kagu-Eestis

metskevadik — *Drába nemorósa* L.

— Õied valged 2

2. Viljaraod lühikesed, vähem kui pool vilja pikkusest, püstiselt kaldu. Viljad pisut keerdunud. Taim rohekashall. Vars enamasti tihedalt lehistunud. (290. joon.) ⊙, ♃. K. 4—25 cm. V—VII. Läänesaarte ning mandri lääne- ja loodeosa paealadel kuivadel päikesepaistelistel kohtadel. Paiguti

hall kevadik — *Drába incána* L.

— Viljaraod vilja pikkused või veidi lühemad, rõhtsalt. (289. joon., *b.*) Seemneid ühes viljapesas 5—7. Taim roheline. Vars hõredalt lehistunud. ⊙. K. 7—30 cm. V, VI. Kaljupragudes, rühal, teeäärtel, ka okasmetsas seljandikel; peamiselt läänesaartel

müürkevadik — *Drába murális* L.

291. *Erophila verna.*

20. perekond **varakevadik** — *Eróphila* DC.

Enamasti mitme lehitu varrega. Kodarikulehed süstjad või äraspidimunajad. Õied valged. Õisikutelg kergelt võnkjas. Viljad kitsas-ovaalsed, viljaraagudest lühemad. (291. joon.) ⊙. K. 3—20 cm. IV—VI. Kuivadel kinkudel, loodudel, liivikutel, teede ääres, põldudel umbrohuna. Sage

(harilik) varakevadik — *Eróphila vérna* (L.) Chevall. (*Draba verna* L.)

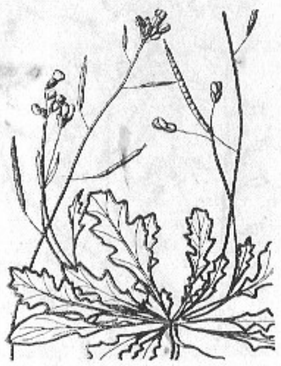

292. *Diplotaxis muralis.*

21. perekond **liivsinep** — *Diplotáxis* DC.

Vars lehitu või ainult harunemiskohal lehistunud. Kodarikulehed süstjad, hõredalt ja sügavalt hambulised kuni sulglõhised. (292. joon.) Õied kollased. Kõdrad püstiselt kaldu. Taim pruunikasroheline. ⊙, ⊙. K. 25—53 cm. VII—IX. Tulnukana raudteedel, sadamates, prahipaikadel. Kohati

müür-liivsinep — *Diplotáxis murális* (L.) DC.

22. perekond **koerasinep** — *Erucástrum* (DC.) C. Presl

Lehed sulgjalt lõhestunud. Õied valkjaskollased, õisiku alumise poole ulatuses kandelehtedega. Viljakobar hõre. Kõdrad asetsevad kaldu. (293. joon.) ⊙. K. 14—60 cm. VI—VIII. Tulnukana raudteedel, sadamates, tänavaäärtel, prahipaikadel, põlevkivikarjääride ümbruses. Sagedam Põhja-Eestis, mujal harvemini

gallia koerasinep — *Erucástrum gállicum* (Willd.) O. E. Schulz

293. *Erucastrum gallicum.*

23. perekond **kapsasrohi** — *Brássica* L.

1. Aedvilja- ja söödataimed 2
— Pole kultuurtaimed 4
2. Ülemised lehed südaja alusega . . . 3
— Ülemised lehed terved, laial alusel istuvad, mitte südajad. Õisik pikeneb tugevasti juba õitsemise ajal. (294. joon., *a.*) Tupplehed püstised. Sinaka kirmega taim. ⊙. K. 40—100 cm. VI, VII (teisel aastal). Laialdaselt levinud kultuurtaim

△ **kapsas** — *Brássica olerácea* L.

3. Kodarikulehed ja alumised varrelehed rohelised, ülemised sinaka kirmega. Avanevad õied õiepungadest kõrgemal. (294. joon., *b.*) Õieraod õitest pikemad. Kroonlehed kuni 1 cm pikad. Tupplehed hoiduvad õitsemise lõpul rõhtsalt. ⊙. K. 40—120 cm. VI, VII (teisel aastal). Levinud aed- ja söödajuurvili

△ **naeris** — *Brássica rápa* L.

— Kõik lehed sinaka kirmega. Avanenud õied õiepungadest madalamal. (294. joon., *c.*) Puhkenud õite raod õite pikkused. Kroonlehed üle 1 cm pikad. Tupplehed püstiselt kaldu. ⊙, ⊙. K. 75—125 cm. VI, VII — sügiseni. Laialdaselt levinud kultuurtaim

△ **kaalikas, raps** — *Brássica nápus* L.

4. Viljad jalakesega, seemnetest kõrgekühmulised. Lehed veidi lihakad, alumised rohelised, ülemi-

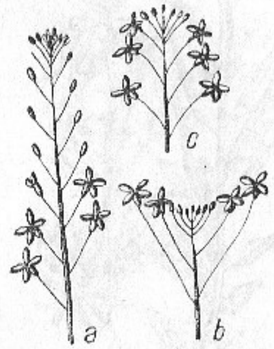

294. *a — Brassica oleracea; b — B. rapa; c — B. napus.*

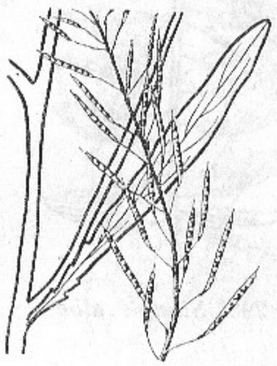

295. *Brassica elongata.*

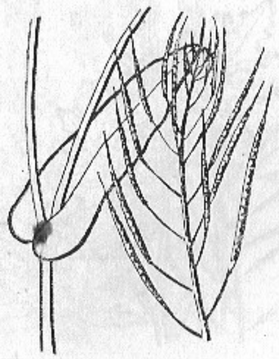

296. *Brassica campestris.*

sed sinaka kirmega. Rikkalikult harunev taim. (295. joon.) ⊙, ♃. K. kuni 1 m. VI — sügiseni. Tulnukana raudteedel ja laoplatsidel. Harva

süstlehine kapsasrohi — *Brássica elongáta* Ehrh.

— Viljad jalakeseta, pole kõrgekühmulised . 5

5. Varrelehed rootsuga või alusel ahenenud. Sinaka kirmega taim. ⊙. K. 40—65 cm. VII—IX. Tulnukana raudteedel, laoplatsidel, prahipaikadel. Harva

sarepta kapsasrohi (sarepta «sinep») — *Brássica júncea* (L.) Czern.

— Varrelehed rootsuta, sügavalt südaja alusega, mis ümbritseb vart. (296. joon.) Alumised lehed rohelised, ülemised sinaka kirmega. ⊙. K. 20—75 cm. VI — sügiseni. Umbrohi põldudel, aedades, muruplatsidel, ka teede ääres ja prahipaikadel. Lõuna-Eestis sage, mujal kohati

põld-kapsasrohi (naerishein) — *Brássica campéstris* L.

297. *Sinapis arvensis.*

24. perekond **sinep** — *Sinápis* L.

1. Viljanokk koonusjas, kergesti äramurduv, kuni vilja poolmete pikkune. Kõdrad paljad või hõredalt karvased. Õied erekollased. Tupplehed rõhtsad (297. joon.) (põldrõikal püstised). Ülemised lehed terved. ⊙. K. 10—70 cm. V — sügiseni. Tavaline umbrohi; Põhja- ja Lääne-Eestis sageli massiliselt

põldsinep — *Sinápis arvénsis* L.

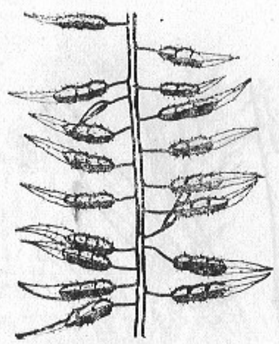

298. *Sinapis alba.*

— Viljanokk mõõkjas, vilja poolmetega tugevalt ühinenud, viimastest enamasti pikem. Kõdrad harali karvadega tihedalt kaetud. (298. joon.) Õied helekollased. Tupplehed rõhtsad. Kõik lehed sulgjalt lõhestunud. ⊙. K. 17—85 cm. VI—sügiseni. Tulnukana prahipaikadel, sadamates, teede ääres, põldudel. Hajusalt. Harva kultuuris

valge sinep — *Sinápis álba* L.

25. perekond **rõigas** — *Ráphanus* L.

1. Kroonlehed enamasti kahvatukollased, tumedamate roodudega. Tupplehed püstised (sinepil rõhtsad). Vili ruljas, kuni 5 mm lai, seemnete vahekohtades sügavalt sisse soondunud, valminult laguneb ristsuunas üheseemnelisteks osadeks. (299. joon., *a, b, c.*) ⊙. K. 20—80 cm. VI—sügiseni. Tavaline umbrohi; ohtramalt Lõuna-Eestis

põldrõigas — *Ráphanus raphanístrum* L.

— Kroonlehed purpurvioletsed või valkjad, tumedamalt violetsete roodudega. Tupplehed püstised. Vili pundunud, umbes 1 cm lai, valminult laguneb raskesti pikisuunas ebavõrdseteks osadeks. (299. joon., *d.*) ⊙, ⊙. K. 30—80 cm. VI—VIII. Kultuurtaim. Mõnikord metsistunult muruplatsidel, teeäärtel, prahipaikadel, põldudel

△ **aedrõigas** (redis ja must rõigas) — *Ráphanus satívus* L.

299. *a, b, c — Raphanus raphanistrum; d — R. sativus.*

26. perekond **merisinep** — *Cákile* Mill.

Varreharud harali. Lehed sulgjagused, veidi lihakad. Õied roosakasvioletsed, lõhnavad. Lühike vili koosneb kahest lülist: alumine kiilukujuline, kahe jätkega, ülemine mõõkjas. (300. joon.) ⊙. K. 15—50 cm. VI—IX. Mererannal, eriti kõdunevatel adruvallidel. Sage

liiv-merisinep — *Cákile maritima* Scop. [*C. maritima* ssp. *baltica* (Rouy et Fouc.) Hyl. ex P. W. Ball]

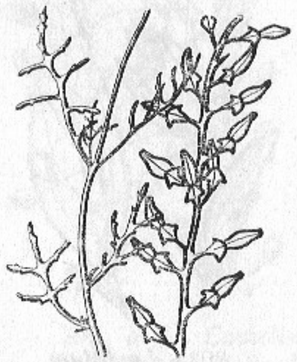

300. *Cakile maritima.*

27. perekond **krambe** — *Crámbe* L.

Põõsakujuline täiesti paljas sinaka kirmega taim. Lehed suured, paksud. Õisikud suured, sarikat meenutavad. Õied valged, lõhnavad. Vili koosneb kahest lülist: alumine lühikese varre kujuline, ülemine munajas või kerajas. ♃. K. kuni 1 m. VI, VII. Läänesaarte ning mandri lääne- ja loodeosa kruusasel ja klibusel mererannal. Kohati

merikapsas — *Crámbe maritima* L.

301. *Conringia orientalis.*

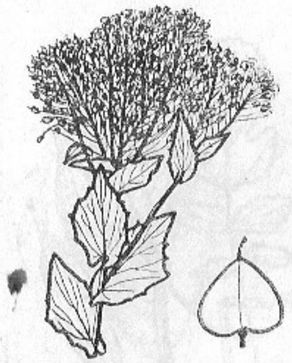

302. *Cardaria draba.*

28. perekond **suitsrohi** — *Conríngia* Adans.

Kõik lehed täiesti terved. Varrelehed elliptilised, vart ümbritsevate kõrvakestega. Taim sinaka kirmega. Õied kollakad või pisut rohekad. Kõdrad pikad, neljakandilised. (301. joon.) ⊙. K. 10—50 cm. VI, VII. Tulnukana raudteedel, laoplatsidel, sadamates. Harva

ida-suitsrohi — *Conríngia orientális* (L.) Dumort.

29. perekond **võõrkress** — *Cardária* Desv.

Vars ülaosas tugevasti harunev. Varrelehed südajasnoolja alusega, mis ümbritseb vart. Õisik tihe. Õied valged, vähe silmapaistvad, lõhnavad. Vili südajas või munajas, sageli asümmeetriline, jääb suletuks. (302. joon.) ♃. K. 20—40 cm. VI, VII. Tulnukana raudteedel, laoplatsidel, sadamates. Harva

(harilik) võõrkress — *Cardária drába* (L.) Desv. (*Lepidium draba* L.)

303. *Lepidium latifolium.*

30. perekond **kress** — *Lepídium* L.

1. Kroonlehed puuduvad või on tupplehtedest lühemad 2
— Kroonlehed tupplehtedest pikemad, valged. Liitõisik pöörisjas, väga õierikas, kobarad väga tihedad. Kõdrake ovaalne, tipul vaevalt märgatavalt pügaldunud, tiivutu. Lehed terved. (303. joon.) ♃. K. 37—70 cm. VI—VIII. Läänesaarte ning mandri lääne- ja edelaosa mererannal. Kohati

randkress — *Lepídium latifólium* L.

2. Kogu taim tugeva vastiku lõhnaga. Alumised lehed kuni 2 korda sulgjagused. Viljaraod sirged, kaldu. Kõdrake munajas-ovaalne, tipul pügaldunud, kitsa tiivaga. (304. joon., *a*, *b*.) ⊙, ⊙. K. 8—26 cm. V—VIII. Raudteejaamades, prahipaikadel, asulates ja äärelinnades, teede ääres, tänavasillutise vahedes. Sage

haisev kress — *Lepídium ruderále* L.

304. *a, b — Lepidium ruderale; c, d — L. densiflorum.*

— Ilma erilise lõhnata. Lehed terved. Viljakobar pikk, tihe. Viljaraod enamasti kaarjalt allapoole paindunud. Kõdrake peaaegu ümar või äraspidimunajas, tipul kitsalt pügaldunud, kitsa tiivaga. (304. joon., *c*, *d*.) ⊙, ⊙. K. 9—35 cm. V—VIII. Tulnukana raudteedel, laoplatsidel. Kohati; sagedam Põhja- ja Kagu-Eestis

liivkress — *Lepidium densiflórum* Schrad.

305. *Hornungia petraea.*

31. perekond **kaljukress** — *Hornúngia* Reichenb.

Vars alusel tugevasti harunev. Lehed sulgjagused. Kroonlehed valged, tupplehtedest õige veidi lühemad. Kõdrake ovaalne, tiivutu, pole tipul pügaldunud. (305. joon.) ⊙. K. 3—12 cm. V, VI. Kuivadel nõlvadel, kaljudel, rannavallidel, ka kuivas kivises okasmetsas; peamiselt läänesaartel. Kohati

kaljukress — *Hornúngia petraéa* (L.) Reichenb. [*Hutchinsia petraea* (L.) R. Brown]

32. perekond **tuder** — *Camelina* Crantz

1. Vars ja lehed pikkade liht- ja lühikeste harunenud karvadega 2
— Vars ja lehed ilma pikkade lihtkarvadeta (lühikesi lihtkarvu esineb) 3
2. Viljakobar pikk, tihe. Kõdrake laia äärisega, tipul ümardunud. Vilja poolmed kergelt kumerdunud, siledad, kuni 6 mm pikad, tumedalt värvunud, tugevad. (306. joon., *a*.) ⊙. K. 33—90 cm. V—VII. Tulnukana raudteedel, laoplatsidel, prahipaikadel, teede ääres, põldudel. Kohati

liivtuder — *Camelina microcárpa* Andrz. ex DC.

— Kõdrake suurem, tipul ümardunud, vilja poolmed tugevasti kumerdunud. (307. joon., *a*.) ⊙. K. 30—50 cm. V—VII. Tulnukana raudteedel, laoplatsidel, prahipaikadel, põldudel. Harva

karvane tuder — *Camelina pilósa* (DC.) Zing.

3. Taim tumeroheline, ülaosas sageli rikkalikult harunev. Noorte viljade raod püstiselt kaldu.

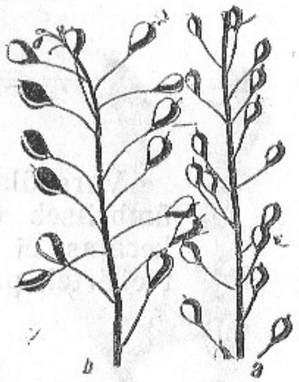

306. *a — Camelina microcarpa; b — C. alyssum.*

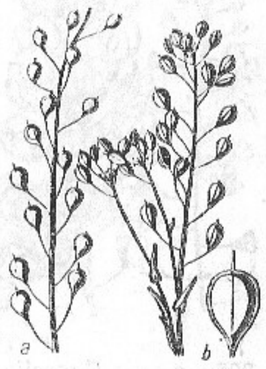

307. *a — Camelina pilosa; b — C. sativa.*

Kõdrake piklikpirnjas, tipul ümardunud. Vilja poolmed tugevad, üsna kumerad. (307. joon., *b*.) ⊙. K. 30—50 cm. V—VII. Harva esineva tulnukana raudteedel, sadamates, laoplatsidel. Harva õlikultuurina

põldtuder — *Camelina sativa* (L.) Crantz em. Fr. [*C. glabrata* (DC.) Fritsch]

— Taim kollakasroheline. Vars lihtne või mõne haruga, enamasti paljas, hõredalt lehistunud. Viljakobar lühike, hõre. Viljaraod rõhtsalt või allapoole. Kõdrake tipul tõmp, kitsa äärisega. Vilja poolmed õhukesed, kõrgelt kumerad. (306. joon., *b*.) ⊙. K. 40—90 cm. VI—VIII. Linaumbrohi, ka suviviljas. Hajusalt

linatuder — *Camelina alýssum* (Mill.) Thell. (*C. linicola* Schimp. et Spenn.)

33. prekond **linnutuder** — *Néslia* Desv.

Vars ülaosas oksine. Varrelehed süstjad, noolja alusega, mis ümbritseb vart. Õied kollased. Viljakobar pikk. Vili peaaegu kerajas, ei avane. ⊙. K. 17—70 cm. V—VII. Hajusalt põldudel, teeäärtel, prahipaikadel

põld-linnutuder — *Néslia paniculáta* (L.) Desv.

34. perekond **hiirekõrv** — *Capsélla* Med.

Kodarikulehed terved kuni sulgjagused. Varrelehed süstjad, vart ümbritsevate kõrvakestega. Õied valged. Kõdrake kolmnurkselt äraspidisüdajas, tipul kergelt pügaldunud, tiivutu. (308. joon., *a*.) ⊙. K. 8—65 cm. V — sügiseni. Umbrohi põldudel, aedades, muruplatsidel, äärelinnades, tänavasillutise vahedes, raudteedel. Väga sage

(harilik) hiirekõrv — *Capsélla búrsa-pastóris* (L.) Med.

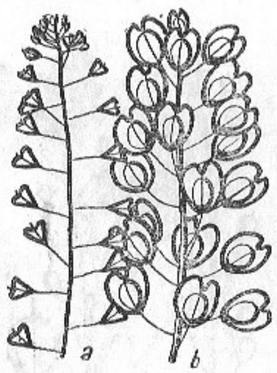

308. *a* — *Capsella bursa-pastoris*; *b* — *Thlaspi arvense*.

35. perekond **litterhein** — *Thláspi* L.

Kodarikulehed terved. Varrelehtede alusel kõrvakesed. Taim üleni paljas. Õied valged. Kõdrake enam-vähem ümmargune, laia tiivaga, tipul sügavalt ja kitsalt pügaldunud. (308. joon., *b*.) ⊙. K. 7—43 cm. V—VIII. Tavaline umbrohi põldudel, aedades, teeäärtel

põld-litterhein — *Thláspi arvénse* L.

36. perekond **merisalat** — *Cochleária* L.

Varsi mitu, enamasti tõusvad, kitsatiivalised. Varrelehed kiilja alusega, 3-hõlmalised või kolmnurkselt munajad, odajalt väljaveninud nurkadega. Õied valged. Kõdrake ümarmunajas, avanev. (309. joon.) ⊙. K. 6—26 cm. V, VI. Läänesaarte mereranna kaljudel saliinses vööndis. Väga harva

taani merisalat — *Cochleária dánica* L.

309. *Cochlearia danica*.

76. sugukond **reseedalised** — *Resedáceae*

1. perekond **reseeda** — *Reséda* L.

Varred püstised või tõusvad. Lehed sulgjagused. Õied helekollased, lõhnata, koondunud kitsaks kobaraks. Õieraod vähemalt tupe pikkused. Tupp ja kroon kuuetised. Tolmukaid 10—24. Kupar püstine, piklik, kolmekandiline. (310. joon.) ⊙, ♃. K. 10—70 cm. V—IX. Tulnukana tee- ja põlluservadel, raudteedel, kulvadel nõlvadel. Kohati; peamiselt Põhja- ja Lääne-Eestis

kollane reseeda — *Reséda lútea* L.

310. *Reseda lutea*.

77. sugukond **kuldkannilised** — *Cistáceae*

1. perekond **kuldkann** — *Heliánthemum* Mill.

Varred lamavad või tõusvad. Lehed vastakud, ovaalsed kuni pikliksüstjad, alumiselt pinnalt karvased. Õied tipmistes kobarjates õisikutes. (311. joon.) Tupplehed erineva suurusega. Kroonlehed kuldkollased, 8—12 mm pikad. ♄ (rohttaime välis-

311. *Helianthemum nummularium*.

laadiga poolpõõsas). P. 15—30 cm. VI—IX. Loodudel, liivikuil, kinkudel. Lääne-Eestis sage

(harilik) kuldkann — *Heliánthemum nummulárium* (L.) Mill.

78. sugukond **kannikeselised** — *Violáceae*

1. perekond **kannike** — *Viola* L.

1. Abilehed lehtede alusel sulglõhised, suurema tipmise hõlmaga. Kroon 1—3-värviline 2
— Abilehed lihtsad, terveservalised, narmastunud, hambulised või ripsmelised. Kroon ühevärviline, lillakas või sinakas, harva valge 3
2. Kroon tupest pikem, enamasti 2- või 3-värviline (ülemised kroonlehed lillad, külgmised helelillad või kollased, alumine kollane lillakate joontega). Alumised lehed üldkujult süstjad, ülemised piklik-elliptilised. ⊙, ⊙. K. (8) 10—20 (30) cm. VI—VIII. Kaldavõsastikes, rühal, ka teede ääres. Kohati

aaskannike (käoorvik) — *Viola tricolor* L.

— Kroon tupest lühem või sellega peaaegu ühepikkune, enamasti kahvatukollane kuni valkjas (vahel 2 ülemist lehte osalt lillakad). Alumised lehed rootsulised, üldkujult munajad, ülemised lühirootsulised, piklikmunajad. (312. joon.) ⊙, ⊙. K. 5—20 (35) cm. IV—IX. Umbrohuna põldudel, liivastel kohtadel. Sage

põldkannike — *Viola arvénsis* Murr.

312. *Viola arvensis.*

3. Esimesed lõhnavad kahvatulillad kevadised õied roheka kannusega arenevad juurmiste lehtede kaenlasse kinnituvatel raagudel, järgnevad suvised suletud krooniga õied varrelehtede kaenlas. Lehed laisüdajad kuni peaaegu neerjad, noorena torujalt kokku käändunud; alumised lehed pikarootsulised, ülemised varrelehed vastakud, lühirootsulised. Abilehed terveservalised või hambulised. Alalehed varre alusel silmapaistvalt punakaspruunid. 4. K. 6—25 cm. V, VI. Segametsades, puisniitudel põõsaste varjus. Sage

imekannike — *Viola mirábilis* L.

— Kõik õied arenevad kas ainult varrelehtede kaenlas (taim maapealse lehti kandva varrega) või ainult juurmiste lehtede kaenlas (taim maapealse varreta) 4
4. Õied arenevad ainult juurmiste lehtede kaenlas. Taim varretu 5
— Õied arenevad varrelehtede kaenlas. Taim varrega 10
5. Lehed ja viljad (kuprad) enamasti paljad. Kuprad kolmekandilised, püstistel raagudel. Risoom horisontaalne, roomav. Niiskete või märgade kasvukohtade taimed 6
— Lehed ja viljad (kuprad) karvased. Kuprad kerajad, vastu maad hoiduvatel raagudel. Risoom vertikaalne. Kuivemate kasvukohtade taimed 8
6. Lehed pikliksüdajad, enam-vähem kolmnurksed, tiivulise rootsuga, leheservadel pruunid näärmetäpid. Abilehed hambulised, pooleni pikkusest leherootsudega kokku kasvanud. Õied võrdlemisi suured, 2—3 cm pikad, lõhnatud, kroonlehed tumelillad, sämpunud; kannus lühike, paisunud. (313. joon., *a.*) Maapealsed võsundid puuduvad. 4. K. 8—15 cm. IV, V. Soistel või märgadel niitudel, puisniitudel, lodudes. Kohati

lodukannike — *Viola uliginósa* Bess.

313. *a* — *Viola uliginosa; b* — *V. canina.*

— Lehed ümardunud, laimunajad kuni peaaegu neerjad, südaja alusega. Abilehed vabad. Taimed pikkade maapealsete võsunditega . . 7
7. Lehed ümarneerjad või laimunajad, tömbid, pikarootsulised, täiesti paljad. Abilehed hambulised. Õied kuni 1,5 cm pikad. Kroonlehed kahvatulillad tumedate joontega; kannus sirge. Kandelehekesed kinnituvad õierao keskpaika või veidi allapoole. (314. joon., *a.*) Kupar munajas, paljas. 4. K. 5—8 cm. V, VI. Soistel niitudel ja puisniitudel, märgades lepikutes. Sage

sookannike — *Viola palústris* L.

314. *a* — *Viola palustris; b* — *V. persicifolia.*

— Lehti enamasti 2, laialt munajassüdajad, nõrgalt teritunud või tömbid, pealmiselt pinnalt paljad, alumiselt hõredalt karvased või peaaegu paljad. Abilehed terveservalised. Õied 1,5—2 cm pikad. Kroonlehed kahvatulillad; kannus kõver-

dunud. Kandelehekesed õierao keskpaigast ülalpool. Kupar piklik, paljas. ♃. K. 6—15 cm. V, VI. Niisketes metsades, madalsoodes. Sage

turvaskannike — *Viola epipsila* Led.

8. Lehed südajas- või piklikmunajad, karvased. Maapealsed võsundid puuduvad 9
— Lehed peaaegu ümmargused või neerjad, südaja alusega, lühikarvased. Abilehed munajad, vahel serval lühidalt narmastunud. Õied lõhnavad. Kroonlehed tumelillad. Kupar kerajas, lühikarvane. Taim pikkade juurduvate maapealsete võsunditega. ♃. K. 5—10. IV, V. Ilutaim aedades, harvemini metsistunult parkides

lõhnav kannike — *Viola odoráta* L.

9. Lehed kolmnurkselt munajassüdajad, ülemises osas enamvähem sirgete külgedega, pikalt teritunud, karedakarvased. Suvised lehed kuni 15 cm pikad. Abilehed narmastunud, narmad ripsmeteta. Õied lõhnatud. Kroonlehed hele- või punakaslillad; kannus roosakaslilla, teravavõitu. Kupar kerajas, karvane. ♃. K. (5) 10—20 cm. IV, V. Lehtmetsades, puisniitudel, sarapikes, kinkudel. Peamiselt Lääne-Eestis. Harva

karvane kannike — *Viola hirta* L.

— Lehed munajassüdajad või ümardunult südajad, ülemises osas kumerate külgedega, teritunud, karvased. Suvised lehed kuni 12 cm pikad. Abilehed ripsmeliste narmastega. Õied nõrgalt lõhnavad. Kroonlehed heledalt sinakaslillad; kannus valkjas, tömbi tipuga. Kupar kerajas, karvane. (315. joon.) ♃. K. (5) 10—15 cm. IV, V. Segaja lehtmetsades, sarapikes, puisniitudel. Kohati

kinkkannike — *Viola collina* Bess.

315. *Viola collina.*

10. (4.) Varre alusel juurmised lehed (vahel on neid ainuit 1 või 2). Lehed ümardunud või munajassüdajad 11
— Varre alusel ei ole juurmisi lehti. Lehed munajad, süstjad või piklikud 12
11. Taim madal, sageli hallikas lühikeste karvade tõttu, enamasti mitme varrega. Lehed ümardunud, laisüdajad kuni peaaegu neerjad, tömbid, täkilise servaga, alumiselt pinnalt sageli lillakad. Õied umbes 1,2—1,5 cm pikad, sinakaslilla

kannusega. Kroonlehed sinakaslillad. Kupar munajas, lühikarvane. ♃. K. 3—8 cm. V, VI. Loopealsetel, liivastel kohtadel. Sage

nõmmkannike — *Viola arenária* DC. (*V. rupestris* auct.)

— Taim kõrgem, paljas või hõredalt karvane, roheline. Lehed pikarootsulised, munajassüdajad, pehmed. Abilehed süstjad, servadel pikalt narmastunud. Õied umbes 2 cm pikad, enamasti valkja kannusega. Kroonlehed helesinised või sinakaslillad. Kupar piklikmunajas, paljas. ♃. K. 10—20 (30) cm. V, VI.Segametsades, puisniitudel. Sage

võsakannike — *Viola riviniána* Reichenb.

12. Lehed munajad või munajassüdajad. Abilehed lühemad kui leherootsu pool pikkust. Leheroots pole tiivuline . . 13
— Lehed piklikud, süstjad või munajassüstjad. Abilehed suured, leherootsu pikkused või pikemad. Leheroots veidi tiivuline 14
13. Lehed munajad või munajassüstjad, selgelt südaja alusega, rootsulised, paljad või hõredalt karvased. (313. joon., *b.*) Keskmiste varrelehtede abilehed narmastunud, leherootsu poolest pikkusest lühemad. Taim arvukate tõusvate või püstiste vartega. Õied 1,5—1,8 cm pikad, valkja või kollase kannusega. Kroonlehed sinised. ♃. K. 10—15 (30) cm. Metsades, puisniitudel, niitudel, liivastel nõlvadel. Sage

koerakannike — *Viola canina* L.

— Lehed (vähemalt ülemised) kitsalt munajassüstjad või munajassüdajad, tömbi, kiilja, vahel madalalt südaja alusega, pikarootsulised, paljad või hõredalt karvased; varre alusel olevad lehed kuivavad varakult. Keskmiste varrelehtede abilehed hambulised, enamasti pikemad kui leherootsu pool pikkust. Taim vähesearvuliste vartega, varred pikkade sõlmevahedega. Õied 2—2,5 cm pikad, valkja kannusega. Kroonlehed sinakad või lillakad. ♃. K. 10—30 (40) cm. V, VI. Segametsades, puisniitudel. Võrdlemisi sage

mägikannike — *Viola montána* L.

14. Lehed pikliksüstjad, hambulised, kuni 8 cm pikad, tihedalt (nagu varski) pehmelt lühikarvased. Abilehed lehetaolised, karvased, lõhissaagja servaga, leherootsust pikemad. Õied 2—3 cm pikad, sirge roheka kannusega. Kroonlehed helesinised. ♃. K. 10—30 (40) cm. V, VI. Puisniitudel, võsastikes, peamiselt Lääne-Eestis. Haruldane

kõrge kannike — *Viola elátior* Fr. (*V. erecta* Gilib.)

— Lehed lühemad, piklikmunajad, munajad või süstjad, paljad või peaaegu paljad 15

15. Lehed 8—15 mm laiad, pikliksüstjad, hõredalt karvased, hambulised. (314. joon., *b.*) Abilehed lineaalsüstjad, terveservalised või hõredalt hambulised, leherootsust enamasti palju lühemad. Õied 10—15 mm pikad, lühikese kannusega. Kroonlehed helesinised kuni valged. ♃. K. 8—15 (20) cm. V, VI. Niisketel ja soistel niitudel ja puisniitudel. Kohati

mülgaskannike — *Viola persicifólia* Schreb. (*V. stagnina* Kit.)

— Lehed 4—8 (10) mm laiad, täiesti paljad, läikivad, alumised munajad, ülemised süstjad. Abilehed süstjad, terved või hambulised. Õied väikesed, roheka kannusega. Kroonlehed kahvatulillad, harvemini valged. ♃. K. 5—10 cm. V, VI. Niisketel niitudel ja puisniitudel, peamiselt Eesti lääneosas. Võrdlemisi haruldane

pisikannike — *Víola púmila* Chaix

79. sugukond **vesipipralised** — *Elatináceae*

1. perekond **vesipipar** — *Elatíne* L.

Varred tõusvad või roomavad, sõlmede kohalt juurduvad. Lehed vastakud, piklik-elliptilised, kuni 1 cm pikad, rootsulised. (316. joon.) Õied valged või roosad, üksikult lehekaenlais. ⊙. P. 5—10 (15) cm. VI—VIII. Seisvate ja aeglaselt voolavate vete kaldaosas, ka riimvees. Võrdlemisi harva

mõru vesipipar — *Elatíne hydrópiper* L.

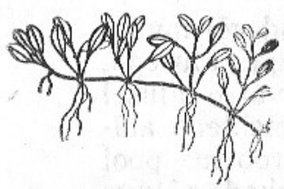

316. *Elatine hydropiper.*

80. sugukond **kellukalised** — *Campanuláceae*

1. Õied tihedates kerajates tipmistes nuttides, sinakad

3. perekond **sininukk** — *Jasióne* L.

— Õied pole kerajates nuttides 2

2. Õied valged või kollakasvalged, väikesed, tihedates tähasarnastes õisikutes

2. perekond **rapuntsel** — *Phyteúma* L.

— Õied sinised või lillakassinised, võrdlemisi suured, kellukjad, enamasti hõredamates õisikutes

1. perekond **kellukas** — *Campánula* L.

1. perekond **kellukas** — *Campánula* L.

1. Õied raotud 2
— Õied raolised 3

2. Vars ja lehed tihedalt karedakarvased. Alumised lehed süstjad, ülemised lineaalsüstjad, varreümbrised. Õied männasjais õisikuis ülemiste lehtede kaenlas. Tupp karedakarvane, lühikeste tõmpide tipmetega. (317. joon., *b.*) Kroon helesinine. ♃. K. 30—100 cm. VI, VII. Metsasihtidel, teeservadel, kinkudel. Kohati

kare kellukas — *Campánula cervicária* L.

— Vars ja lehed hõredalt karvased. Alumised lehed piklikmunajad, pikarootsulised, südaja või ümardunud alusega, ülemised munajassüstjad, varreümbrised. Õied männasjais õisikuis ülemiste lehtede kaenlas. (317. joon., *a.*) Tupp teravate tipmetega. Kroon lillakassinine. ♃. K. 20—60 (70) cm. VI—VIII. Puisniitudel ja niitudel, teeservadel, kraavikallastel. Sage

kerakellukas — *Campánula glomeráta* L.

3. Keskmised varrelehed (2) 3—11 cm laiad, südajad või ovaalsed, hõredalt karvased . . 4
— Keskmised varrelehed 0,1—1,5 (2) cm laiad, lineaalsed kuni süstjaslineaalsed, paljad või peaaegu paljad 6

4. Õied suured, enamasti 3—5 (6) cm pikad. Tupe tipmed püstised 5
— Õied kuni 2,5 cm pikad, longus, lühiraolised, ühekülgses õisikus. (317. joon., *c.*) Tupe tipmed tagasi käändunud. Kroon lillakassinine. Alumised lehed südajasmunajad või ovaalsed, pikarootsulised, ülemised süstjad, rootsuta. ♃. K. 25—80 cm. VII, VIII. Leht- ja segametsades, tee- ja põlluservadel. Sage

kurekellukas — *Campánula rapunculoides* L.

5. Vars teravakandiline, hõredalt karvane. Lehed

317. *a — Campanula glomerata; b — C. cervicaria; c — C. rapunculoides.*

318. *Campanula trachelium.*

319. *Campanula latifolia.*

kahelisaagja servaga, alumised peaaegu kolmnurksed, südajad, pikarootsulised, ülemised süstjad, rootsuta. Tupp hõredalt karvane. Kroon lillakassinine, harva valkjas. (318. joon.) ♃. K. 40—80 (100) cm. VII, VIII. Lehtmetsades, puisniitudel, parkides. Kohati

nõgeselehine kellukas — *Campánula trachélium* L.

— Vars ruljas, paljas või peenekarvane. Lehed ebakorrapäraselt hambulise servaga, alumised munajad, harvemini veidi südajasmunajad, ahenevad rootsuks, ülemised süstjad, rootsuta. Tupp paljas. (319. joon.) Kroon helelilla. ♃. K. 60—100 (120) cm. VI—VIII. Leht- ja segametsades, kaldavõsastikes, parkides. Kohati

laialehine kellukas — *Campánula latifólia* L.

6. Õied üksikult või vähesearvuliselt, tipmised, sinised, 3—4 cm pikad. Taim paljas. Juurmised lehed äraspidisüstjad kuni talbjad (õitsemisajaks tavaliselt kuivanud), varrelehed lineaalsed või lineaalsüstjad, rootsuta. ♃. K. 40—90 cm. VI—VIII. Niitudel, metsades, loodudel. Sage

suureõieline kellukas (kurekatel) — *Campánula persicifólia* L.

— Õied mitmeti laiuvas pöörises, tipmised, väiksemad, 1—2,5 cm pikad 7

7. Õied helesinised kuni sinised, madalalt 5-hõlmalise krooniga, longus. Lehed täkilishambulised; juurmised lehed ümardunult munajad või neerjad, südaja alusega, rootsulised (õitsemisajaks sageli kuivanud), ülemised lineaalsed või lineaalsüstjad, rootsuta. (320. joon., *a.*) ♃. K. 15—40 cm. VI—VIII. Kuivades männimetsades, liivastel niitudel ja kinkudel, teeservadel. Võrdlemisi sage

ümaralehine kellukas — *Campánula rotundifólia* L.

— Õied sinakaslillad, sügavalt 5-hõlmalise krooniga, püstised või longus. (320. joon., *b.*) Lehed hambulised; juurmised äraspidimunajad (õitsemisajal olemas), rootsuks ahenenud, ülemised süstjad või lineaalsüstjad, rootsuta. ♃. K.

320. *a* — *Campanula rotundifolia; b* — *C. patula.*

25—60 cm. V—VIII. Puisniitudel ja niitudel. Sage

harilik kellukas (käokübar) — *Campánula pátula* L.

2. perekond **rapuntsel** — *Phyteúma* L.

Taim paljas või hõredalt karvane. Alumised lehed pikarootsulised, südajasmunajad, saagjad, ülemised süstjad, peaaegu rootsuta. Õied väikesed, raotud, sügavalt 5-lõhese valkja krooniga. (321. joon.) ♃. K. 30—70 cm. VI, VII. Hõredais metsades, puisniitudel, jõgede kaldanõlvadel. Kohati

tähkjas rapuntsel — *Phyteúma spicátum* L.

321. *Phyteuma spicatum.*

3. perekond **sininukk** — *Jasióne* L.

Taim paljas või karvane. Lehed lineaalsüstjad või lineaalsed, rootsuta. Õied väga väikesed, sügavalt 5-lõhese sinise krooniga. (322. joon.) ♃. K. 15—60 cm. VI—IX. Liivastes hõredates männimetsades, liivikuil, kinkudel. Kohati

(harilik) sininukk — *Jasióne montána* L.

322. *Jasione montana.*

81. sugukond **lobeelialised** — *Lobeliáceae*

1. perekond **lobeelia** — *Lobélia* L.

Vars püstine, üksik, harunemata. Lehed juurmise kodarikuna, veesisesed, lineaalsed, tagasikäändunud tipuga. Õied valged või helesinised, õitsemisajal veest väljaulatuvates kobarates (323. joon.) ♃. K. 30—60 cm. VII, VIII. Mandril liivapõhjalistes selgeveelistes järvedes. Haruldane

vesilobeelia — *Lobélia dortmánna* L.

323. *Lobelia dortmanna.*

82. sugukond **korvõielised** — *Compósitae* (*Asteraceae*)

A. Õisik ainult putkõitega, putk- ja keelõitega või lehterjate õitega; keelõite huul enamasti 3-hambaline. Piimmahlata taimed

1. alamsugukond **putkõielised** — *Tubuliflórae*

B. Õisik ainult keelõitega; keelõite huul 5-hambaline. Piimmahlaga taimed

2. alamsugukond **keelõielised** — *Liguliflórae*

1. alamsugukond **putkõielised** — *Tubuliflórae*

1. Korvõisikud enamasti liitõisikutena, harvemini üksikult. Üldkatis korvõisiku alusel olemas 2
— Liitõisik kerajas, suur, üksikult varte või okste tipul. Üldkatis liitõisiku alusel puudub. Kõrge püsik; lehed ogatipulised, hambulised, lõhestunud, alt viltjad; õied valkjad või sinakad

25. perekond **mesiohakas** — *Echínops* L.

2. Lehed juurmise kodarikuna 3
— Varrelehed olemas 5
3. Juurmised lehed olemas enne õitsemist, mõlajad kuni talbjad. Korvõisikud üksikult, keelõied valged (alt tihti roosad), roosad või punased, putkõied kollased. Pappus puudub

3. perekond **kirikakar** — *Béllis* L.

— Juurmised lehed ilmuvad pärast õitsemist, südajasümarad või kolmnurkselt ümarad, pealt paljad, alt valgeviltjad. Varrel soomusjad kõrglehed. Pappus koosneb karvadest . . 4
4. Korvõisikud hõredas liitõisikus, õied lillakaspunased või valkjad

22. perekond **katkujuur** — *Petasites* Mill.

— Korvõisikud üksikult, õied kuldkollased

21. perekond **paiseleht** — *Tussilágo* L.

5. Varrelehed vastakud või männases 6
— Varrelehed vahelduvalt 8
6. Pappus ühereal ine, koosneb karvadest. Korvõisikud tihedas liitõisikus, 2—3 mm läbimõõdus; õied määrdunudroosad, valkjad või punakad

1. perekond **vesikanep** — *Eupatórium* L.

— Pappus koosneb harjastest või soomustest 7
7. Pappus koosneb 2—4 harjasest. Üldkatis kaherealine; välimised üldkatise lehed lehetaolised, laiuvad. Korvõisikud 1—2 cm läbimõõdus, õied kollased. Lehed terved või lõhestunud. Niiskete kasvukohtade taimed

12. perekond **ruse** — *Bídens* L.

— Pappus koosneb 6—8 ripsjast soomusest. Üldkatis ühereal ine, 5 lehega. Keelõied väikesed, valged, putkõied kollased

13. perekond **võõrkakar** — *Galinsóga* Ruiz et Pav.

8. Lehed teravalt torkavate ogadega 9
— Lehed ilma ogadeta või pehmelt torkavad 11
9. Pappus karedatest lihtkarvadest. Üldkatise lehed torkavad. Õied violettpunased kuni roosad

29. perekond **karuohakas** — *Cárduus* L.

— Pappus sulgjatest karvadest 10
10. Õisikud õlgkollased. Üldkatise sisemised lehed jäigad, keelõite sarnased; välimised lehetaolised

26. perekond **keelikurohi** — *Carlina* L.

— Õisikud violettpunased. Üldkatise lehed torkavad

30. perekond **ohakas** — *Cirsium* Mill. em. Scop.

11. Lehed pehmelt torkavad, alumised ahenevad tiivuliseks rootsuks, ülemised varreümbrised. Õied kollakasvalged või tume-lillakaspunased

30. perekond **ohakas** — *Cirsium* Mill. em. Scop.

— Lehed pole üldse torkavad 12
12. Üldkatise lehed narmastunud kuni terve lisemega või ogaja või haakja tipuga 13
— Üldkatise lehed teistsugused 16
13. Üldkatise lehed haakja tipuga. Õied tume-lillakaspunased. Kõrged rohttaimed suurte ümarmunajate, südaja alusega lehtedega

27. perekond **takjas** — *Arctium* L.

— Üldkatise lehed ilma haakja tiputa 14
14. Üldkatise lehed tipus violetjad, välimised pehme ogaga, sisemised kileja jätkega. Õied putkjad, violetjaspunased. Varrelehed sulgjalt lõhestunud

31. perekond **paskhein** — *Serrátula* L. em. Cass.

— Üldkatise lehed narmastunud kuni terve lisemega. Äärisõied lehterjad, violetjad või sinised. Lehed terved või sulglõhised, hallikasrohelised
32. perekond **jumikas** — *Centauréa* L.

15. Üldkatise lehed üherealiselt või esineb ka väliskate väga väikestest lehekestest 16
— Üldkatise lehed mitmerealiselt või katusekivide taoliselt 17
16. Üldkatise lehed katavad üksteist ainult servadel või ei kata üldse, tipus sageli värvunud. Korvõisikud sarikana. Õied kollased
23. perekond **ristirohi** — *Senécio* L.

— Üldkatise lehed katavad üksteist laialt. Korvõisikud kobaras. Õied kollased. Lehed suured, südajad või neerjad
24. perekond **kobarpea** — *Ligulária* Cass.

17. Lehed terved 18
— Lehed lõhestunud 28
18. Üldkatise lehed (vähemalt sisemised) kilejad, sageli värvunud 19
— Üldkatise lehed rohtsed, rohelised, mõnikord kileja või värvunud serva või tipuga 22
19. Korvõisikud tihedas kännasjas liitõisikus 20
— Korvõisikud pöörises või kobaras 21
20. Üldkatise lehed erekollased või oranžid. Ühekojaline hallikasroheline taim
9. perekond **käokuld** — *Helichrýsum* Mill.

— Üldkatise lehed emastaimedel roosad või punased, terava tipuga, isastaimedel valged, tõmbid. Hallikas taim
7. perekond **kassikäpp** — *Antennária* J. Gaertn.

21. Välimised üldkatise lehed ja kogu taim valgete viltkarvadega
6. perekond **paganapea** — *Filágo* L.

— Üldkatise lehed pruunid või õlg- kuni määrdunudkollased. Hallikad taimed
8. perekond **kassiurb** — *Gnaphálium* L.

22. Korvõisikud üksikult, väga suured, longus, kuni 50 cm läbimõõdus. Keelõied erekollased. Lehed suured, munajad. Kõrge üheaastane taim
11. perekond **päevalill** — *Heliánthus* L.

— Korvõisikud liitõisikus või üksikult, väiksemad . . . 23
23. Kõik õied samavärvilised 24

— Keel- ja putkõied erivärvilised 26
24. Õied valged. Lehed lineaalsed kuni lineaalsüstjad
15. perekond **raudrohi** — *Achilléa* L.

— Õied helevioletsed, lehterjad. Üldkatise lehed villkarvased, tumevioletse servaga. Lehed lineaalsüstjad, pealt tumerohelised, veidi läikivad, alt heledad, võrkvillased
28. perekond **soojumikas** — *Saussúrea* DC.

— Õied kollased 25
25. Korvõisikuid palju, tihedas pöörises. Lehed süstjad, hambulise servaga
2. perekond **kuldvits** — *Solidágo* L.

— Korvõisikud keskmised kuni suured, hõredas liitõisikus. Lehed (vähemalt ülemised) varreümbrised
10. perekond **vaak** — *Inula* L.

26. Korvõisikud üksikult, silmapaistvad. Keelõied valged, pikad, putkõied kollased
16. perekond **härjasilm** — *Leucánthemum* Mill.

— Korvõisikud liitõisikus 27
27. Korvõisikud 3—15 mm läbimõõdus. Keelõied mitmerealiselt, niitjad, valged või roosalillad, putkõied kollased
5. perekond **õnnehein** — *Erígeron* DC.

— Korvõisikud 2—5 cm läbimõõdus. Keelõied lineaalsed, violetsed või helelillad, putkõied kollased. Lihakas mererannataim
4. perekond **randaster** — *Tripólium* Nees

28. (17.) Kõik õied putkjad 29
— Esinevad keel- ja putkõied 31
29. Korvõisikud väga väikesed, 1—4 (7) mm läbimõõdus, kollakad või punakad, pöörises
20. perekond **puju** — *Artemísia* L.

— Korvõisikud suuremad, kollased või rohekaskollased, kändas 30
30. Korvõisikud rohkearvuliselt kändas; õied kollased. Lehed ühekordselt sulgjagused. Mitmeaastane
19. perekond **soolikarohi** — *Tanacétum* L.

— Korvõisikud mõnekaupa; õied rohekaskollased. Lehed mitmekordselt sulgjagused. Üheaastane
17. perekond **kummel** — *Matricária* L.

31. Keelõied lühikesed, valged, harva roosakad, putkõied valged. Korvõisikud tiheda kändana

15. perekond **raudrohi** — *Achilléa* L.

— Keelõied silmapaistvad, valged või kollased. Putkõied kollased 32

32. Lehed hallikasrohelised, ühekordselt sulgjagused

14. perekond **karikakar** — *Ánthemis* L.

— Lehed rohelised, mitmekordselt sulgjagused, niitjate hõlmadega 33

33. Korvõisikud kuni 1,5 cm läbimõõdus, valgete keelõitega või keelõied puuduvad. Üheaastane

17. perekond **kummel** — *Matricária* L.

— Korvõisikud 1,5—3,5 cm läbimõõdus, pikkade valgete keelõitega. Mitmeaastane

18. perekond **kesalill** — *Tripleurospérmum* Schultz-Bip.

324. *Eupatorium cannabinum.*

1. perekond **vesikanep** — *Eupatórium* L.

Varrelehed sõrmjad, jagunenud 3—5 süstjaks saagjaservaliseks hõlmaks, pehmekarvased, alt pisut näärmelised. (324. joon.) ♃. K. 50—150 cm. VII, VIII. Kraavides, niisketes lohkudes, jõgede ja ojade kaldavõsastikes. Harilik

harilik vesikanep — *Eupatórium cannábinum* L.

325. *Solidago virgaurea.*

2. perekond **kuldvits** — *Solidágo* L.

Lehed munajad, elliptilised või süstjad, ahenevad tiivuliseks rootsuks (ülemised rootsutud), saagja servaga, peaaegu paljad. Juurmised lehed õitsemisajaks kuivanud. Korvõisikud 0,9—1,5 cm läbimõõdus, kollased. Äärisõisi 5—8, putkõitest pikemad. (325. joon.) Üldkatise lehed kileja servaga. ♃. K. 20—90 cm. VII—IX. Sage puisniitudel, kuivadel nõlvadel, võsastikes, metsades, raiesmikel

harilik kuldvits — *Solidágo virgaúrea* L.

3. perekond **kirikakar** — *Béllis* L.

Lehed mõlajad või äraspidimunajad, lühikarvased või paljad, serval ripsmelised. Korvõisikud üksikult. Äärisõied valged, sageli alt roosad, putkõied kollased. Üldkatise lehed ühepikkused, rohtjad, ripsmelised, tõmbid. ♃. K. 5—15 cm. VI—IX. Sageli kultiveeritav aia-ilutaimena, metsistuv; eriti läänesaartel ja mandri lääneosas naturaliseerunult parkides, niitudel, söötidel, metsaservadel

(harilik) kirikakar — *Béllis perénnis* L.

4. perekond **randaster** — *Tripólium* Nees

Lehed paljad, ülemised elliptilissüstjad, rootsulised, keskmised lineaalsüstjad, rootsutud, terveservalised. (326. joon.) Üldkatise lehed peaaegu kilejad, välised lühemad. ⊙. ⊙. K. 15—60 cm. VII—IX. Mererannikuil ja rannaniitudel, eriti läänesaartel ning mandri lääneosas

randaster — *Tripólium vulgáre* Nees (*Aster tripolium* L.)

326. *Tripolium vulgare.*

5. perekond **õnnehein** — *Erígeron* L.

1. Korvõisikud pikaraolised, kuni 20-kaupa hõredas kobaras või kändas. (327. joon., *a*.) Üldkatise lehed terved, lineaalsüstjad, väikeste näärmekarvadega. Äärisõied hele-roosalillad, püstised. putkõied kollased, kõik üldkatisest pikemad. Vars kergelt punakas, ülal harunenud. Lehed hallikasrohelised, lineaalsed, juurmise kodarikuna. ♃. K. 10—40 cm. VI—IX. Harilik liivikuil, loodudel, söötidel, kinkudel, teeservadel

jaani-õnnehein — *Erígeron ácer* L.

— Korvõisikud väiksemad, lühiraolised, kuni 100-kaupa pöörises. (327. joon., *b*.) Üldkatise lehed lineaalsüstjad, kileja äärisega, peaaegu paljad. Äärisõied kollakasvalged, püstised, kitsad, veidi ületavad putkõisi ja üldkatist. Lehed süstjad kuni lineaalsed, pikalt ahenevad, hõredalt kar-

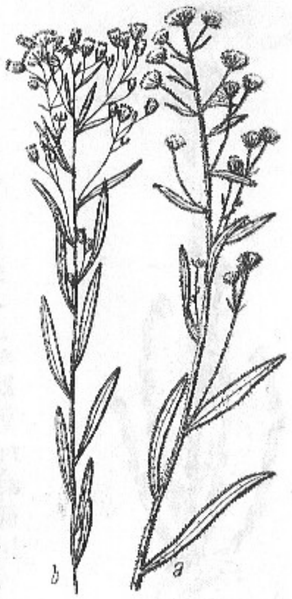

327. *a* — *Erigeron acer*; *b* — *E. canadensis.*

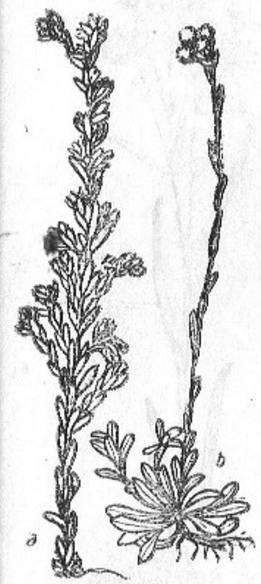

328. *a — Filago arvensis; b — Antennaria dioica.*

vased, rohirohelised. ⊙, ⊙. K. 20—100 cm. VI—VIII. Jäätmaadel, aedades, varemetes, peamiselt liivasel pinnasel; võrdlemisi sage (peamiselt mandril) kodunenud tulnukas

kanada õnnehein — *Erigeron canadénsis* L.

6. perekond **paganapea** — *Filágo* L.

1. Vars harunev. Lehed süstjad, tugevalt valgekuni hallviltjad, läiketud. Üldkatise lehed viltjad, andruta, sisemised tipus paljad, pruunid. Korvõisikud väikesed, lehtedest lühemad, harude tippudes 2—7-kaupa kobaras. (328. joon., *a.*) ⊙. K. 5—40 cm. VII, VIII. Liivasel pinnasel, põldudel, söötidel; paiguti

põld-paganapea — *Filágo arvénsis* L.

— Vars sageli juba alusel dihhotoomselt harunev ja taim selle tõttu hõremätasjas. Lehed lineaalsüstjad, peaaegu siidjad, rohekashallid (mitte viltjad). Välised üldkatise lehed munajad, siidjad, läikivad, kollakad, andruga, sisemised — palja kileja läikiva tipuga. Korvõisikud lehtedest pikemad. (329. joon.) ⊙. K. 5—15 cm. VII, VIII. Väga harva Kagu-Eestis liivikuil

väike paganapea — *Filágo minima* (Smith) Pers.

329. *Filago minima.*

7. perekond **kassikäpp** — *Antennária* J. Gaertn.

Taim juurduvate võsunditega. Vars lihtne. Alumised lehed mõlajad, kodarikuna, varrelehed lineaalsed, kõik pealt rohekad, paljad või karvased, alt valgeviltjad. Korvõisikud tipmise tiheda kändana, valged, roosad või tumepunased. (328. joon., *b.*) Üldkatise alus karvane. 4. K. 8—25 cm. VI, VII. Liivikuil, söötidel, loodudel, puisniitudel, teeservadel, kinkudel, loo- ja palumetsades; tavaline

(harilik) kassikäpp — *Antennária dióica* (L.) J. Gaertn.

8. perekond **kassiurb** — *Gnaphálium* L.

1. Üheaastased taimed ainult õitsevate, juba alusel harunenud vartega, üleni hele- või valgeviltjad. Lehed lineaalsed või süstjad. Korvõisikud liitõisikutena okste tipus. (330. joon., *a.*) Välised üldkatise lehed munajad, veidi karvased, sisemised — piklikmunajad, paljad, kilejad, kollakad. ⊙. K. 5—20 cm. VII, VIII. Võrdlemisi tavaline niisketel põldudel, niiskel savi- ja turbapinnasel

soo-kassiurb — *Gnaphálium uliginósum* L.

— Mitmeaastased taimed; õitsevate varte kõrval on ka mitteõitsevaid lehekimpe. Vars lihtne, kogu taim hõredalt hallviltjas. Juurmised lehed süstjad, varrelehed lineaalsed. Korvõisikud üksikult või lühikestes pööristes. (330. joon., *b.*) Üldkatise lehed lidus, välised karvased, palja tipuga, sisemised kilejad, paljad. 4. K. 15—60 cm. VII, VIII. Tavaline raiesmikel, metsa- ja teeservadel, sihtidel

mets-kassiurb — *Gnaphálium sylvátioum* L.

330. *a — Gnaphalium uliginosum; b — G. sylvaticum.*

9. perekond **käokuld** — *Helichrýsum* Mill.

Alumised lehed kodarikuna, äraspidimunajad, rootsuks ahenevad, keskmised ja ülemised rootsutud, lineaalsüstjad või lineaalsed, kõik tömbivõitu, terveservalised. Korvõisikud kerajad, 3—20-kaupa tihedas tipmises kännasjas pöörises. (331. joon.) Üldkatise lehed asetsevad katusekivide taoliselt, värvunud, ülaosas kõvakilejad, läikivad, allosas valgeviltjad. Õiekroon kollane, harvemini oranž. 4. K. 10—40 cm. VII, VIII. Kuivadel liivastel kinkudel ja nõlvadel, söötidel; peamiselt Kagu-Eestis

‡ harilik käokuld — *Helichrýsum arenárium* (L.) Moench

331. *Helichrysum arenarium.*

10. perekond **vaak** — *Inula* L.

1. Alumised varrelehed 5—20 cm laiad, alt hallkuni kollakasviltjad, hambulised. Välimised üld-

332. *Inula helenium.*

333. *a — Inula salicina; b — I. britannica.*

katise lehed lehtjad, sisemised tipuosas mõlajalt laienenud, mitterohelised. Vars vaoline, hatune. Korvõisikud 6—7 cm läbimõõdus, üksikult või mõnekaupa. (332. joon.) ♃. K. 70—150 cm. VII—IX. Aia-ilutaim, metsistunult teeservadel ja elamute ümbruses; võrdlemisi tavaline

aedvaak — *Inula helénium* L.

— Alumised varrelehed kuni 2 (3) cm laiad . 2

2. Vars jäik, paljas (vahel hajusalt karvane). Lehed jäigad, süstjad, terveservalised või veidi hambulised, enamasti paljad, väljapaistva roodumusega, pooleldi varreümbrised. Korvõisikud 2,5—5 cm läbimõõdus, üksikult või kändana. (333. joon., *a*.) ♃. K. 25—70 cm. VI—IX. Kuivadel puisniitudel, loodudel, rannikuniitudel, metsaservadel; tavaline

pajuvaak — *Inula salícina* L.

— Kogu taim pehmekarvane (siidvillane). Lehed süstjad, terve või peenehambalise servaga, pehmed, ülemised südaja alusega, varreümbrised. Korvõisikud hõreda kändana (333. joon., *b*.) ♃. K. 20—40 cm. VII, VIII. Niisketel niitudel ja võsastikes, järve- ja jõekallastel; paiguti, eriti Peipsi ja Võrtsjärve rannikul

inglise vaak — *Inula británnica* L.

11. perekond **päevalill** — *Heliánthus* L.

Lehed lõhestumata, 20 cm laiad, vahel laiemad, pikarootsulised, jämesaagja servaga, karedad, ka vars karedakarvane. Putkõied pruunid, keelõied kuldkollased. ⊙. K. 100—250 cm. VIII, IX. Põldudel kultuuris, aedades ilutaimena, metsistunult elamute ümbruses, prahipaikadel; tavaline

harilik päevalill — *Heliánthus ánnuus* L.

12. perekond **ruse** — *Bídens* L.

1. Korvõisikud putk- ja keelõitega, longus. Lehed rootsutud, lõhestumata, saagja servaga, kollakasrohelised. (334. joon.) Vars ülaosas lühikarvane. Väliseid üldkatise lehti 5—7. ⊙. K. 15—90 cm. VII—IX. Kraavides, lompides, kallastel; harilik

longus ruse — *Bídens cérnuus* L.

— Korvõisikud ainult putkõitega (harva ka keelõitega), püstised. Lehed enamasti lõhestunud, 3—7 hõlmaga, rootsulised 2

2. Korvõisikud kõrgusest palju laiemad, paljuõielised. Lehed 3 või 5 süstja, saagjashambulise hõlmaga, paljad. Väliseid helerohelisi lehtjaid üldkatise lehti 10—12. Taim kollakasroheline. ⊙. K. 20—60 cm. VIII, IX. Järvede ja jõgede kallastel, peamiselt Ida-Eestis

kiirjas ruse — *Bídens radiátus* Thuill.

— Korvõisikud noorelt kõrgusest kitsamad. Lehed 3- (5-) hõlmalised, ahenevad tiivuliseks rootsuks; hõlmad saagjad, süstjad, otsmine pikem (harva lehed lõhestumata). (335. joon.) Väliseid üldkatise lehti 5—8. Taim tumeroheline. ⊙. K. (5) 15—75 cm. VII—IX. Tavaline kraavides, lompides, kallastel, turbaaukudes

kolmisruse — *Bídens tripartítus* L.

13. perekond **võõrkakar** — *Galinsóga* Ruiz et Pav.

1. Vars allosas paljas või üksikute ülespoole suunatud karvadega, ülaosas (korvõisikute raod kaasa arvatud) tihedate valgete lidus karvade ja tumedate näärmekarvadega. Lehed süstjasmunajad, alumised hambulise, ülemised terve servaga. (336. joon.) ⊙. K. 15—60 cm. VIII. Tulnukana aedades; paiguti

paljas võõrkakar — *Galinsóga parviflóra* Cavan.

— Vars (samuti õisikuraod) tihedate valgete, rõhtsate karvade ja tumedapealiste näärmekarvadega. Lehed laimunajad, saagja servaga. ⊙. K. 15—50 cm. VIII. Tulnukana aedades, raudteejaamades; paiguti

karvane võõrkakar — *Galinsóga ciliáta* (Raf.) Blake

334. *Bidens cernuus.*

335. *Bidens tripartitus.*

336. *Galinsoga parviflora.*

337. *Anthemis arvensis.*

14. perekond **karikakar** — *Ánthemis* L.

1. Keelõied tume-kuldkollased (harva puuduvad). Õisikupõhi poolkerajas, korvõisikud 2,5—4 cm läbimõõdus, pikaraolised. Lehed kaheli-sulgjagused, pealt peaaegu paljad, alt tihedalt lühikarvased. ⊙, ♃. K. 20—60 cm. VI—IX. Põlluumbrohi, eriti ristiku- ja kesapõldudel; sagedamini Põhja-Eestis

kollane karikakar — *Ánthemis tinctória* L.

— Keelõied valged. Õisikupõhi kuhikjas, säsikas. Korvõisikud 2—3 cm läbimõõdus, pikaraolised. Lehed kaheli-sulgjagused, madalalt pehmekarvased. (337. joon.) ⊙, ♃. K. 20—50 cm. VI—IX. Põlluumbrohi, paiguti tavaline

valge karikakar — *Ánthemis arvénsis* L.

15. perekond **raudrohi** — *Achilléa* L.

1. Lehed kaheli-sulgjagused, üldkujult süstjad või lineaalsed. (338. joon., *a.*) Vars paljas või udemeline. Korvõisikud 4—6 mm läbimõõdus. Keelõisi 4 või 5, üldkatisest 2 korda lühemad; putkõied üksikute näärmetega. ♃. K. 20—70 cm. VI—X. Niitudel, puisniitudel, loodudel, teeservadel, karjamaadel. Tavaline

harilik raudrohi — *Achilléa millefólium* L.

— Lehed terved, lineaalsed või süstjad, rootsutud 2

2. Korvõisikud 1,3—1,7 cm läbimõõdus. Lehed tumerohelised, tavaliselt paljad, hambulise servaga, hambad suurenevad lehe tipu poole. (338. joon., *b.*) Keelõisi 8—13. ♃. K. 20—70 cm. VI—VIII. Kaldavõsastikes, kraavikallastel, niisketel puisniitudel, uhtlamminiitudel; eriti mandri lääneosas ja läänesaartel

võsa-raudrohi — *Achilléa ptármica* L.

— Korvõisikud 0,9—1,2 cm läbimõõdus. Lehed kõhrja tipuga, hallikasrohelised, lühikarvased, läbipaistvate näärmetega, lehehambad kogu lehe

338. *a* — *Achillea millefolium*: *b* — *A. ptarmica.*

pikkuses ühesuurused. Keelõisi 7 või 8, putkõied kuldkollaste näärmetega. Eelmisest suurem ja rohkem harunenud. ♃. K. 30—120 cm. VI—VIII. Kallastel, kraavides, soistel niitudel; paiguti mandri idaosas

ida-raudrohi — *Achilléa cartilaginea* Led.

16. perekond **härjasilm** — *Leucánthemum* Mill.

Vars vaoline, kandiline, ülaosas lehtedeta, tavaliselt paljas. Juurmised lehed ja alumised varrelehed pikarootsulised, äraspidimunajad või talbjad, täkilised, ülemised rootsutud, piklikumad, saagja servaga. Korvõisikud üksikult, 3—6 cm läbimõõdus. (339. joon.) ♃. K. 20—60 cm. VI—IX. Niitudel, puisniitudel, teeservadel, sageli massiliselt; tavaline

(harilik) härjasilm — *Leucánthemum vulgáre* (L.) Lam. (*Chrysanthemum leucanthemum* L.)

17. perekond **kummel** — *Matricária* L.

1. Keelõied olemas, valged, hiljem alla käänduvad, putkõied kollased. Korvõisikud 1—1,5 cm läbimõõdus, pikkadel peentel raagudel. Õisikupõhi kuhikjas, õõnes. Lehed kaheli-sulgjagused. (340. joon.) Taim tugevalt aromaatne. ⊙. K. 15—50 cm. VI—VIII. Põllu- ja teeservadel, elamute ümbruses. Kultiveeritav ravimtaimena

teekummel — *Matricária recútita* L. (*M. chamomilla* L.)

— Keelõied puuduvad, kõik õied putkjad, rohekaskollased. Lehed kaheli- või kolmeli-sulgjagused. Korvõisikud 5—8 mm läbimõõdus, lühikestel raagudel. (341. joon.) Õisikupõhi õõnes, kuhikjas. ⊙. K. 10—25 cm. VI—IX. Teedel, õuedel, jalgradadel, äärelinna tänavail, tavaliselt massiliselt; sage

lõhnav kummel (ubinhein) — *Matricária matricarioides* (Less.) Port. [*M. suaveolens* (Pursh) Buchen.]

339. *Leucanthemum vulgare.*

340. *Matricaria recutita.*

341. *Matricaria matricarioides.*

18. perekond **kesalill** — *Tripleurospérmum* Schultz-Bip.

Lehed kaheli- või kolmeli-sulgjagused, niitjate hõlmadega, õrnad. Korvõisikud 1,5—3,5 cm läbimõõdus, kaunis pikkadel raagudel, rohkearvulised. Keelõied rõhtsalt laiuvad, valged, putkõied kollased. Taim ilma erilise lõhnata. Õisikupõhi säsikas. ⊙, ⊙. K. 25—65 cm. VI—IX. Harilik umbrohi põldudel ja aedades, ka mereranniku:l

(harilik) kesalill — *Tripleurospérmum inodórum* (L.) Schultz-Bip. (coll.) (*Matricaria inodora* L.)

342. *Tanacetum vulgare.*

19. perekond **soolikarohi** — *Tanacétum* L.

Lehed sulgjagused, süstjate saagjaservaliste hõlmadega, veidi karvased või paljad. Korvõisikud kollased, ainult putkõitega, pealt peaaegu lamedad, tihedas kännasjas õisikus. (342. joon.) ♃. K. 40—100 cm. VII—IX. Tee- ja põlluservadel, rõhal, rannavallidel, laidudel; paiguti

(harilik) soolikarohi — *Tanacétum vulgáre* L.

20. perekond **puju** — *Artemísia* L.

1. Lehed kahevärvilised — pealt tumerohelised, paljad või veidi karvased, alt valgeviltjad. Ülemised lehed vähem lõhestunud kui alumised, sulgjagused, tipmised lõhestumata, kõik kõrvakestega. Korvõisikud pikas tihedas pöörises. (343. joon., *a*.) Õied kollased või punakad. Vars allosas puitunud, sageli punakas. ♃. K. 60—150 cm. VII—IX. Ouedel, prahipaikadel, tee- ja põlluservadel, varemetes, aedades, jäätmaadel; tavaline

harilik puju — *Artemísia vulgáris* L.

— Lehed ühevärvilised 2
2. Lehed mõlemalt pinnalt peaaegu paljad (noorelt vahel siidkarvased) 3
— Lehed mõlemalt pinnalt viltjad 4
3. Korvõisikud 4—8 mm läbimõõdus, kerajad, longus, raolised, kitsas liitõisikus. (344. joon., *a*.)

343 *a* — *Artemisia vulgaris*. *b* — *A. absinthium.*

Varred lihtsad, veidi karvased, sageli kergelt punakad. Lehed sulgjalt lõhised. Õied kollased või punakad. ♃. K. 10—40 cm. VIII, IX. Loodudel, loometsades, kuival rõhal; paiguti läänesaartel ja mandri läänerannikul

kaljupuju — *Artemísia rupéstris* L.

Korvõisikud 2—3 mm läbimõõdus, raotud või väga lühiraolised, enamasti püstised, ühekülgselt raagudel. (345. joon.) Õied kollased või punakad. Lehed algul siidviltjad (vahel püsivalt siidkarvased), kaheli- või kolmeli-sulgjagused, ülemised rootsutud. Vars sageli punakas. ♃. K. 30—100 cm. VII—IX. Loodudel, söötidel, teeservadel, kuivadel liivastel nõlvadel, liivikuil, mereranniku:l. Tavaline

põldpuju — *Artemísia campéstris* L.

4. Kogu taim hall-siidviltjas, tugevalt aromaatne. Lehed pealt valkjad või rohekad, alt valkjad, läbipaistvate näärmetega; alumised kaheli- või kolmeli-sulgjagused, tipmised lõhestumata. Korvõisikud 3—4 mm läbimõõdus, peaaegu kerajad, lühiraolised, longus. (343. joon., *b*.) Õied kollased. ♃. K. 40—100 cm. VIII, IX. Teeservadel, seljandikel, elamute läheduses, kuival liivasel või kivisel pinnasel; sagedamini läänesaartel ja rannikualadel

koirohi — *Artemísia absínthium* L.

— Kogu taim tihedalt valgeviltjas, tugevalt aromaatne. Alumised lehed kaheli- või kolmeli-sulgjagused, ülemised väikesed. Korvõisikud 1—3 mm läbimõõdus, ruljad või munajad, longus või püstised, tihedas pöörises. (344. joon., *b*.) Õied kollased või punakad. ♃. K. 15—50 cm. VIII, IX. Savikail ja paeseil (klibuseil) mereranniku:l (Lääne-) Saaremaal

‡ **meripuju** — *Artemísia maritima* L.

344. *a* — *Artemisia rupestris*; *b* — *A. maritima.*

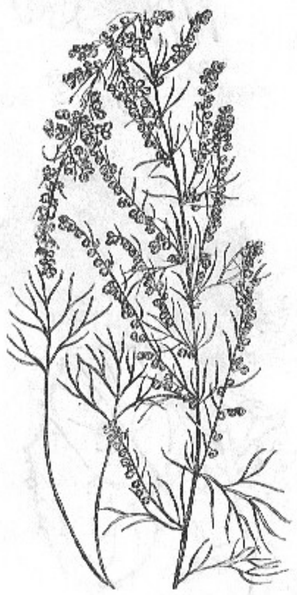

345. *Artemisia campestris.*

21. perekond **paiseleht** — *Tussilágo* L.

Vars võrkvillane, tavaliselt ühe korvõisikuga. Pärislehed ilmuvad pärast õitsemist, ümarsüdajad,

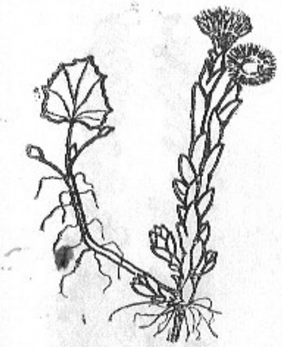

346. *Tussilago farfara.*

nurgelishambulised, noorena mõlemalt pinnalt valgeviltjad, hiljem ainult alt. Korvõisikud 1—2,5 cm läbimõõdus, enne ja pärast õitsemist longus. (346. joon.) 4. K. 10—20 (hiljem kuni 40) cm. IV, V. Kraavikallastel, nõlvadel, niisketel põldudel umbrohuna, mererandadel, savikal või liivasel pinnasel; tavaline

paiseleht — *Tussilágo fárfara* L.

22. perekond **katkujuur** — *Petasites* Mill.

1. Üldkatise lehed ja õied valkjad või kollakad. Lehed kolmnurkjas-südajad. (347. joon.) 4. K. 15—25 (hiljem kuni 40) cm. V. Paiguti liivastel mererandadel, Peipsi rannal, Koiva jõe uhtlammil, kohati ka raudteel

villane katkujuur — *Petasites spúrius* (Retz.) Reichenb.

— Üldkatise lehed ja õied määrdunud-punakaspurpursed, haisvad. Lehed ümarsüdajad. (348. joon.) 4. K. 20—40 (hiljem kuni 80) cm. V. Varem kultiveeritud, metsistunud; paiguti, eriti niisketes kohtades asulate lähedal

harilik katkujuur — *Petasites hýbridus* (L.) Gaertn., Mey. et Scherb.

347. *Petasites spurius.*

348. *Petasites hybridus.*

23. perekond **ristirohi** — *Senécio* L.

1. Lehed lõhestumata, terve, teravsaagja või hambulise servaga 2
— Lehed lõhestunud (sulghõlmised, -lõhised või -jagused) 5
2. Üldkatise alusel väliskate väikestest lehekestest 3
— Üldkatise alusel väliskate puudub . . . 4
3. Korvõisikud 12 või 13 keelõiega, helekollased, 4 oranži rooga. Üldkatise lehti 18—20, paljad, vahel ainult alusel võrkvillased. Lehed pikliksüstjad, teravsaagja servaga, alt hõredalt asetsevate madalate karvadega või veidi võrkvillased, pealt tumerohelised, läikivad; alumised lehed õitsemisajaks kuivanud. (349. joon.) 4. K. 50—150 cm. VII, VIII. Jõgede ja järvede kaldavõsastikes, soodes, kraavikallastel, lodumetsa sihtidel; võrdlemisi harilik mandril

soo-ristirohi — *Senécio paludósus* L.

— Korvõisikud 6—8 keelõiega. Üldkatis 10—12 lehega, mis on veidi udemelised, sisemised mustatipulised. Lehed pikliksüstjad, peaaegu paljad, ebaühtlaselt saagja peeneripsmelise servaga. 4. K. 60—150 cm. VII, VIII. Metsa- ja teeservadel, pajuvõsastikes; võrdlemisi harva mandril

jõgi-ristirohi — *Senécio fluviátilis* Wallr.

4. Vars õõneta, näärmekarvadeta, võrkvillane. Kodarikulehed õitsemisajal alles, ümarad või munajad, enamasti terveservalised, võrkvillased, varrelehed aheneva alusega. (350. joon.) Korvõisikuid vähe. Keelõisi 10—15, kuldkollased. 4. K. 15—60 cm. VI, VII. Loodudel, kinkudel, merelaidudel, paekalda serval, lubjarikkal pinnasel; paiguti mandri põhjaosas ja saarte idaosas

lood-ristirohi — *Senécio campéstris* (Retz.) DC. (*S. integrifolius* auct.)

— Vars õõnes, jäme, näärmekarvade tõttu pihkane, udemeline-viltjas, tihedalt lehistunud. Kodarikulehed pikliksüstjad, sügavalt sopilishambulised (õitsemisajaks sageli kuivanud), varrelehed pooleldi varreümbrised. Korvõisikud tihedas känasjas pöörises. (351. joon.) Keelõisi 20, helekollased. ⊙. K. 15—70 cm. VII, VIII. Soistel ja mudastel järvekallastel, lodumetsa raiesmikel, turbaaukudes; võrdlemisi harva, peamiselt mandril (eriti idaosas)

muda-ristirohi — *Senécio árcticus* Rupr. [*S. palustris* (L.) Hook.]

5. Korvõisikud keelõiteta. Taim paljas või veidi võrkvillane. Lehed sopiliselt sulglõhised, ülemised varreümbrised, paljad. (352. joon.) Väliskate koosneb 8—10 lehest, mis on tipust kuni pooleni mustad. Üldkatise lehti 21, läikivad, helerohelised, enamasti mustatipulised. Õied kollased. ⊙, ⊙. K. 15—35 cm. VI—X. Aedades, põldudel, teeservadel, elamute ümbruses tavaline umbrohi

harilik ristirohi — *Senécio vulgáris* L.

349. *Senecio paludosus.*

350. *Senecio campestris.*

351. *Senecio arcticus.*

— Korvõisikud keelõitega 6
6. Keelõite naast lühike, väljapoole rullunud, vähe silmapaistev, helekollane. Üldkatis ruljas, selle lehed lineaalsed, teravad 7
— Keelõite naast laiuv, hästi silmapaistev, pole rullunud, kuldkollane. Üldkatis kellukjas, selle lehed süstjad või äraspidimunajad . . . 8
7. Taim näärmekarvadeta, hajusalt võrkvillane, hiljem paljas. Lehed sulglõhised, paljad või võrkvillased. Väliskate koosneb 3—5 lehest. ⊙. K. 15—60 cm. VII, VIII. Raiesmikel, metsasihtidel, hõredates metsades, liivasel pinnasel; paiguti

mets-ristirohi — *Senécio sylváticus* L.

— Taim näärmekarvade tõttu pihkane. Lehed sügavalt sopilis-sulglõhised (353. joon.) Väliskate koosneb 6—8 lehest. ⊙, ⊙. K. 10—50 cm. VI—IX. Raudteedel, laoplatsidel levinud ja kodunenud tulnukas, sageli massiliselt

pihkane ristirohi — *Senécio viscósus* L.

8. Väliskatte lehti 6—12, tipust pooleni mustad. Vars võrkvillane, hiljem paljas. Lehed kurrulised, sulglõhised, võrkvillased. ⊙, ⊙. K. 15—30 cm. V, VI. Tulnukana; levimas, peamiselt Kagu-Eestis

kevad-ristirohi — *Senécio vernális* Waldst. et Kit.

— Väliskatte lehti 1—3, tipus värvunud või mitte. Vars vaoline, võrkvillane kuni paljas, punakas. Alumised lehed kanneljalt sulglõhised, rootsulised, keskmised rootsutud, sulgjate kõrvakestega, sulgjagused, paljad. (354. joon.) ♃. K. 30—100 cm. VII—IX. Loodudel, seljandikel, hõredais metsades, kuivadel niitudel, teeservadel; paiguti

voolme-ristirohi — *Senécio jacobaéa* L.

352. *Senecio vulgaris.*

353. *Senecio viscosus.*

354. *Senecio jacobaea.*

24. perekond **kobarpea** — *Ligulária* Cass.

Juurmised lehed pikarootsulised, ümarneerjad, südajas-odaja alusega (meenutavad varsakabja lehti), sopilishambulised, paljad või alt peen-hall-

viltjad, ülemised kolmnurksed, kileja tupega. Korvõisikud kobaras; õied kollased. (355. joon.) ♃. K. 25—100 cm. VII, VIII. Soistel niitudel; peamiselt Ida-Eestis, haruldane

harilik kobarpea — *Ligulária sibírica* (L.) Cass.

25. perekond **mesiohakas** — *Echinops* L.

Vars vaoline, võrkjalt valgeviltjas, näärmekas. Juurmised lehed rootsuks ahenevad, varrelehed rootsutud, sulglõhised, sopilishambuliste torkavate hõlmadega, pealt tumerohelised, pihkased, alt hall- või valgeviltjad. Korvõisikud terassinised kuni sinakasvalged. (356. joon.) Õiekroon valkjas, tolmukapead tumesinised. ♃. K. 50—200 cm. VII, VIII. Aia-ilutaim, metsistuv; teeservadel, varemetes, prahipaikadel, paiguti

valkjas mesiohakas — *Echinops sphaerocéphalus* L.

26. perekond **keelikurohi** — *Carlina* L.

Vars võrkja karvastusega. Lehti varrel vähe või palju, nahkjad, pealt paljad, alt enam-vähem tihedalt võrkjaskarvased, serval sügavalt torkavhambulised kuni peenelt ogahambulised, munajad kuni lineaalsüstjad. Üldkatise välimised lehed rohelised, sulgjad, ogalised, sisemised õlgkollased, keeljad. (357. joon.) ⊙, ⊙. K. 10—60 (80) cm. VII, VIII. Kuivades hõredates metsades, loodudel, nõlvadel; lubjarikkal pinnasel võrdlemisi harilik

harilik keelikurohi — *Carlina vulgáris* L.

27. perekond **takjas** — *Árctium* L.

1. Korvõisikud 3—3,5 cm läbimõõdus, peaaegu võrkvillata. Kõik üldkatise lehed haakja tipuga, rohelised. Vars õisikuosas näärmekarvane. Õied

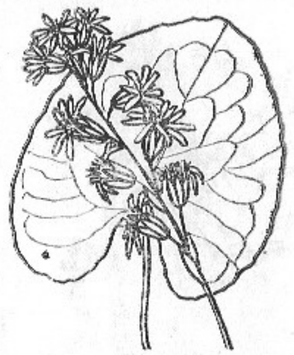
355. *Ligularia sibirica.*

356. *Echinops sphaerocephalus.*

357. *Carlina vulgaris.*

purpurpunased. ⊙. K. 80—150 cm. VII—IX. Teeservadel, elamute ümbruses, mererannikuil (adrul); peamiselt läänesaartel ning mandri lääne- ja põhjaosas

suur takjas — *Árctium láppa* L.

— Korvõisikud väiksemad, enam või vähem võrkvillased. Üldkatise lehed sageli punakad 2

2. Korvõisikud tihedalt võrkvillased, 2—3 cm läbimõõdus. Sisemised üldkatise lehed sirge teravikuga tipus, laienevad ülespoole, välised haakjad. Lehed tihedalt hallviltjad. Õied tumepruunikad, harva valged. ⊙. K. 50—150 cm. VII—IX. Elamute ümbruses, prahipaikadel, teeservadel, aedades; tavaline

villtakjas — *Árctium tomentósum* Mill.

— Korvõisikud hõredalt võrkvillased, 1,5—2 cm läbimõõdus. Kõik üldkatise lehed haakja tipuga. Õied purpurpunased, harva valged. ⊙. K. 30—100 cm. VII—IX. Teeservadel, varemetes, prahipaikadel, elamute ümbruses, mererannikuil (adrul); paiguti

väike takjas — *Árctium minus* (Hill) Bernh.

358. *Saussurea esthonica.*

28. perekond **soojumikas** — *Saussúrea* DC.

Alumised lehed rootsuks ahenevad, pikalt teritunud, ülemised rootsutud, alt võrkvillased, pealt rohelised, veidi läikivad. Korvõisikud 1—2 cm läbimõõdus, munajad, paljuõielised, pöörises. (358. joon.) Õied putkjaslehterjad, helelillad. ♃. K. 20—75 cm VII, VIII. Soistel niitudel ja puisniitudel, soistes võsastikes; võrdlemisi tavaline Loode- ja Põhja-Eestis

eesti soojumikas — *Saussúrea esthónica* Baer ex Rupr.

359. *Carduus nutans*

29. perekond **karuohakas** — *Cárduus* L.

1. Üldkatise lehed 3—8 mm laiad, tagasi käändunud, ahenevad munajast alusest süstjas-naaskeljaks ogatipuks. Keskmised lehed laskuvad

sopiliselt sulglõhised, 3—5-jaguste sõrmjate hõlmadega, pealt paljad või hõredalt karvased, väga torkavad. Korvõisikud valgeviltjatel raagudel, longus või püstised, üksikult. (359. joon.) Õied purpurpunased, harva valged, lõhnavad. ♃. K. 40—80 cm. VII—IX. Paemurdudes, loodudel, põllu- ja teeservadel; peamiselt mandril

longus karuohakas — *Cárduus nútans* L. (coll.)

— Üldkatise lehed kitsamad, püstised, liibuvad või veidi kohevil, naaskeljad 2

2. Lehed rohtjad, peente, pehmemalt torkavate ogadega, pealt lühikarvased, alt hallviltjad või võrkjalt valgevillased, ülemised lehed peaaegu rõhtsalt varrest eemale hoiduvad. Korvõisikud 2—5-kaupa, tipmised, lühikestel ogatiivulistel raagudel, 1—2,5 cm läbimõõdus. (360. joon.) Õied lillapurpursed, harva valged. ⊙. K. 30—180 cm. VI—IX. Aedades, elamute ümbruses, teeservadel, parkides, kaldavõsastikes, mererandadel (eriti adrul); tavaline

kähar karuohakas — *Cárduus crispus* L.

— Lehed nahkjad, jäigad, sulglõhised või -jagused, paljad või alt veidi karvased, nende serval jämedad kollased 6—7 mm pikkused ogad. Korvõisikud 1—3-kaupa lühikestel ogatiivulistel raagudel. Õied purpursed, harva kollased või valged. ⊙. K. 30—100 cm. VII—IX. Põllu- ja teeservadel, rannavallidel; harva

torkav karuohakas — *Cárduus acanthoides* L.

360. *Carduus crispus.*

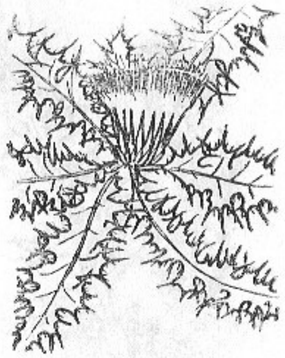

361. *Cirsium acaule.*

30. perekond **ohakas** — *Círsium* Mill. em. Scop.

1. Vars väga madal, ogadeta, karvane, tavaliselt ühe korvõisikuga. (361. joon.) Lehed peaaegu juurmised, sulgjagused või -lõhised, väga torkavad, pealt vahel paljad, alt käharakarvased. Õied purpurjad, harva valged. ♃. K. 1—5 (30) cm. VI—IX. Loodudel, kuivadel puisniitudel, loometsades; eriti läänesaartel ning mandri loode- ja põhjaosas

varretu ohakas — *Círsium acaúle* (L.) Scop.

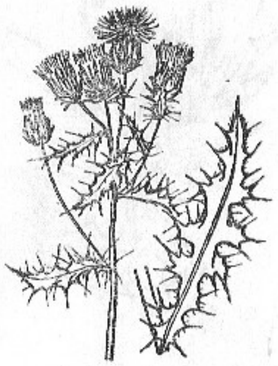

362. *Cirsium arvense* var. *arvense.*

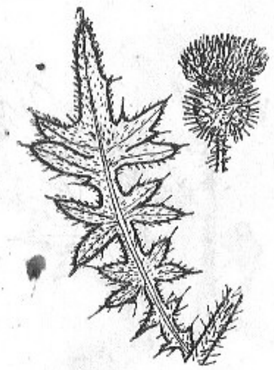

363. *Cirsium vulgare.*

— Vars kõrgem (üle 30 cm). Korvõisikud enamasti liitõisikus 2
2. Vars ogatiivuline 3
— Vars ogadeta 5
3. Lehed mõlemalt pinnalt paljad, tiivuliselt laskuvad, väga tugevate ogadega, lainjad. Korvõisikud 1—1,5 cm läbimõõdus, mitmekaupa kändas. (362. joon.) Õied hele-purpurlillad. ♃. K. 60—100 cm. VII—IX. Mererandadel (eriti adruvallidel), prahipaikadel, teeservadel; peamiselt läänesaartel ja mandri lääneosas

nõelohakas — *Cirsium arvénse* (L.) Scop. var. *arvense* [*C. horridum* (Wimm. et Grab.) Stank.]

— Lehed vähemalt alumiselt pinnalt karvased 4
4. Lehed laskuvad, jäigad, kõvade ogadega süstjais hõlmatippudes, pealt peaaegu ogakarvased, alt peaaegu viltjad. Korvõisikud 5—6 cm läbimõõdus. (363. joon.) Üldkatise lehed süstjad, eemalehoiduva pika jäiga kollaka ogaga. Õied hele-purpurpunased. ⊙. K. 30—120 cm. VII—IX. Teeservadel, karjamaadel, raiesmikel, jäätmaadel, loodudel, kinkudel; tavaline

tuliohakas — *Cirsium vulgáre* Ten. [*C. lanceolatum* (L.) Scop.]

364. *Cirsium palustre.*

— Lehed laskuvad, sulglõhised, ogadega, pealt hõredamalt, alt tihedamalt käharakarvased. Korvõisikud kuni 2 cm läbimõõdus. (364. joon.) Välimised üldkatise lehed munajassüstjad, eemalehoiduvate ogadega, sisemised lineaalsüstjad, värvunud kileja tipuga. Õied purpurpunased. Sageli kogu taim või selle lad'vaosa lillakaspunane. ⊙, ♃. K. 50—200 cm. VI—IX. Soistel niitudel ja puisniitudel, soometsades, raiesmikel, uhtlamminiitudel; tavaline

soo-ohakas — *Cirsium palústre* (L.) Scop.

365. *Cirsium oleraceum.*

5. Korvõisikud valkjas- (kahvatu-) kollased, kuni 3 cm läbimõõdus, nende alusel lehtjad kõrglehed. Lehed pehmed, pealt paljad, sopilissulgjad, pehmelt torkavad; alumised suured, ahenevad tiivuliseks rootsuks, varrelehed varreümbrised. (365. joon.) Taim kollakasroheline. ♃. K. 50—150 cm. VI—IX. Niisketel niitudel ja

puisniitudel, lodumetsades, allikate ümbruses, paekalda jalamil, lodumetsa raiesmikel ja sihtidel; tavaline

seaohakas (seakapsas) — *Cirsium oleráceum* (L.) Scop.

— Korvõisikud violetjad või purpursed, nende alusel puuduvad lehtjad kõrglehed . . . 6
6. Lehed pealt paljad, tumerohelised, alt valgeviltjad. Ülemised lehed lõhestumata, peensaagja servaga, vahel sulgjalt lõhestunud. (366. joon.) Vars võrkvillane. Korvõisikud 1—3-kaupa, 3—5 cm läbimõõdus. Õied tumepunased, harva valged, lõhnavad. ♃. K. 25—120 cm. VI—VIII. Niitudel, puisniitudel, võsastikes, leht- ja lodumetsades, raiesmikel, sihtidel; võrdlemisi tavaline

366. *Cirsium heterophyllum.*

villohakas — *Cirsium heterophýllum* (L.) Hill

— Lehed mõlemalt pinnalt paljad, oliiv- kuni tumerohelised, sopiliselt sulgjagused kuni terved, lühiogalised. (367. joon.) Korvõisikud pöörises, väiksemad, lühikestel võrkvillastel raagudel. Välised üldkatise lehed lühikese torkava tipuga. Õied määrdunud-purpurlillad, harva valged. ♃. K. 40—120 cm. VII—IX. Prahipaikadel, teeservadel, mererandadel, põldudel tüütu umbrohuna; tavaline

põldohakas — *Cirsium arvénse* (L.) Scop.

367. *Cirsium arvense* var. *mite.*

31. perekond **paskhein** — *Serrátula* L. em. Cass.

Lehed peensaagja servaga, paljad, juurmised pikarootsulised, lõhestumata, varrelehed rootsutud, kanneljad või sulglõhised. Korvõisikud 1—2 cm läbimõõdus, piklikmunajad, 2- või 3-kaupa varre või okste tipus. (368. joon.) ♃. K. 20—80 cm. VIII, IX. Niiskeil niitudel, puisniitudel, võsastikes, kuivadel arudel; võrdlemisi harva (Tartu, Virtsu, Hiiumaa)

värv-paskhein — *Serrátula tinctória* L.

368. *Serratula tinctoria.*

32. perekond **jumikas** — *Centauréa* L.

1. Üldkatise lehed tipus selgesti eristatava, mitte-laskuva lisemega 2
— Üldkatise lehed tipus mitte-eristatava, enam-vähem madalale laskuva lisemega . . . 3
2. Üldkatise lehed terve või veidi narmastunud helepruuni kuni pruuni lisemega. (369. joon., *b*.) Pappus puudub. Alumised varrelehed rootsuks ahenevad, süstjad, jämedalt hambulised või sopiliselt lõhised, teised rootsutud, pooleldi varreümbrised, terveservalised, karedad, rohelised või hõreda võrkvilla tõttu hallrohelised. (369. joon., *a*.) Äärisõied verev-purpurlillad (harva valged), putkõied roosad või lillad. ♃. K. 20—100 cm. VII—IX. Niitudel, puisniitudel, uhtlammidel, loodudel, seljandikel, põllupeenardel; tavaline

arujumikas — *Centauréa jacéa* L.

369. *Centaurea jacea.*

— Üldkatise lehed sügavalt narmastunud musta lisemega (370. joon., *b*), välised ja keskmised kilejad. Varrelehed terved, peenelt hambulised, alumised pikad, süstjad, pika rootsuga, ülemised munajad, alusel ahenevad. (370. joon., *a*.) Korvõisikud 1—1,5 cm läbimõõdus, 1—3-kaupa, tipmised. Kõik õied purpurvioletsed või verevlillaroosad (harva valged). Pappus lühikestest karvadest. ♃. K. 40—100 cm. VII, VIII. Arudel, seljandikel, metsaservadel, puisniitudel; paiguti, eriti mandril

narmasjumikas — *Centauréa phrýgia* L.

370. *Centaurea phrygia.*

3. Kõik või vähemalt äärisõied sinised (harva valged), keskmised violetjad. Vars veidi võrkvillane. Juurmised lehed süstjad, rootsulised (õitsemisajaks kuivanud), varrelehed enam-vähem lineaalsed, sageli 3-hõlmalised, rootsutud. Korvõisikud 2,5—3,5 cm läbimõõdus, tipmised. (371. joon.) Välised üldkatise lehed kitsa kileja narmastunud hõbedase või mustjaspruuni äärisega. ⊙, ⊙. K. 30—70 cm. VI—IX. Umbrohuna eriti rukki-, nisu- ja kesapõldudel; tavaline

rukkililL — *Centauréa cýanus* L.

371. *Centaurea cyanus*

— Õied punakasvioletsed. Varrelehed, eriti alumised ja keskmised, sulgjagused, terveservalised või hambulised, terava kõhrja tipuga, karedalt lühikarvased, peen-võrkvillased. Korvõisikud tipmised, üksikult või mõnekaupa. (372. joon., *a*.) Üldkatise lehed mustja kileja sugajas-narmalise servaga (372. joon., *b*); narmad kollakaspruunid. Õied verevad, harva valged. ♃. K. 30—100 cm. VI—IX. Seljandikel, kuivadel nõlvadel ja puisniitudel, söötidel, põllu- ja teeservadel; tavaline

põldjumikas — *Centauréa scabiósa* L.

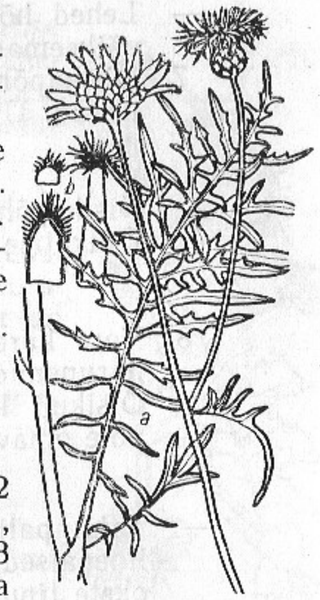

372. *Centaurea scabiosa.*

2. alamsugukond **keelõielised** — *Liguliflórae*

1. Seemnis lendkarvadeta. Vars lehistunud . 2
— Seemnis lendkarvadega. Õied enamasti kollased, harva sinised 3
2. Õied sinised. Korvõisikud (1-) 2- või 3-kaupa lehekaenaldes

33. perekond **sigur** — *Cichórium* L.

— Õied kollased. Korvõisikud väikesed, kännasjas pöörises

34. perekond **linnukapsas** — *Lapsána* L.

3. Lendkarvad sulgjad (373. joon., *a*) . . . 4
— Lendkarvad lihtsad (373. joon., *b*) . . . 9
4. Varred harunemata või vähe harunenud, lehtedeta või üksikute väikeste lehtedega. Lehed peamiselt juurmise kodarikuna 5
— Varred harunenud, pooleldi varreümbriste lehtedega 8
5. Lehed süstjad või lineaalsüstjad, terveservalised. Keelõied pika naastuga. Seemnise lendkarvade sulgjad harud omavahel põimunud

40. perekond **mustjuur** — *Scorzonéra* L.

— Lehed terved või hõlmised kuni lõhised, üldkujult äraspidimunajad. Seemnise lendkarvade sulgjad harud pole omavahel põimunud . . . 6
6. Lehed terved, äraspidimunajad, enamasti pruunilaigulised, nõrgalt sopilishambulise servaga. Korvõisikud kuni 5 cm läbimõõdus, üksikult, harvemini 2—4-kaupa varre või okste tipus

35. perekond **veishein** — *Achyróphorus* Scop.

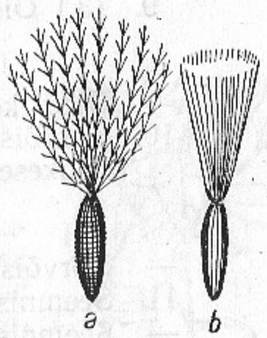

373. Lendkarvad.

— Lehed hõlmised või lõhised, üldkujult süstjad. Korvõisikud väiksemad 7

7. Õisikupõhi lineaalsete sõkaldega. Üldkatise alus järsult ahenenud. Üldkatise lehed tumerohelised

36. perekond **põrsashein** — *Hypochaéris* L.

— Õisikupõhi sõkaldeta. Üldkatise alus sujuvalt ahenenud. Üldkatise lehed enamasti valge äärisega

37. perekond **seanupp** — *Leóntodon* L.

8. Vars karedate haakjate karvadega (380. joon., *b*), laiuvalt harunenud. Lehed karvased, süstjad, hambulise servaga. Õisikud kännasjas liitõisikus. Sulgjate lendkarvade harud pole omavahel põimunud

38. perekond **mõrkjas** — *Pícris* L.

— Taim paljas või villhelvestega, püstiste harudega. Lehed lineaalsed, terveservalised. Korvõisikud üksikult varre ja okste tipus. Sulgjate lendkarvade harud omavahel põimunud (381. joon., *b*)

39. perekond **piimjuur** — *Tragopógon* L.

9. (3.) Õied sinised. Taimed paljad, sinakasrohelised

44. perekond **piimikas** — *Mulgédium* Cass.

— Õied kollased 10

10. Korvõisikud 5 õiega. Üldkatise lehed üherealiselt. Lehed õhukesed, kanneljad

45. perekond **jänesesalat** — *Mycélis* Cass.

— Korvõisikud rohkeõielised 11

11. Seemnis pika nokaga 12

— Seemnis nokata või väga lühikese nokaga 13

12. Õisikuvarb lihakas, õõnes, ühe õisikuga. Lehed juurmise kodarikuna

41. perekond **võililL** — *Taráxacum* Wigg.

— Korvõisikud varrel, koondunud pööriseks või kändaks. Lehed varrel

43. perekond **salat** — *Lactúca* L.

13. Seemnis piklik, mõlemas otsas ahenev, lapik. Lehed terved või lõhestunud, enamasti pehmelt ogaja servaga

42. perekond **piimohakas** — *Sónchus* L.

— Seemnis ruljas või prismakujuline. Lehed ogaja servata 14

14. Õisikupõhi paljas, kare. Välimised üldkatise lehed lühikesed, mille tõttu üldkatis näib kaherealisena. Seemnis ruljas, tipus veidi ahenev, nokata või lühikese nokaga. Pappuse lendkarvad mitmerealiselt, valged

46. perekond **koeratubakas** — *Crépis* L.

— Õisikupõhi kärgjas. Üldkatise lehed katavad üksteist katusekivide taoliselt. Seemnis prismakujuline, laia lameda tipuga. Pappuse lendkarvad üherealiselt, määrdunudvalged, murduvad

47. perekond **hunditubakas** — *Hierácium* L.

33. perekond **sigur** — *Cichórium* L.

Alumised lehed ebakorrapäraselt sulgjalt hõlmised, varrelehed süstjad, pooleldi varreümbrised. Korvõisikud lehekaenaldes, sinised, kuni 5 cm läbimõõdus. (374. joon.) Õisikupõhi harjasjate sõkaldega. ♃. K. 40—120 cm. VII—IX. Aedades kultiveeritav, metsistunult teeservadel. Võrdlemisi harilik

(harilik) sigur — *Cichórium íntybus* L.

374. *Cichorium intybus.*

34. perekond **linnukapsas** — *Lapsána* L.

Alumised lehed rootsulised, kanneljalt sulgjagused, väga suure tipmise hõlmaga. Ülemised lehed pikliksüstjad, lõhestumata, rootsuta. Korvõisikud kännasjas pöörises, helekollased, kuni 1 cm läbimõõdus. (375. joon.) Õisikupõhi lame, paljas. ⊙. K. 25—125 cm. VII—IX. Aedades ja põldudel umbrohuna, prahipaikadel, jõgede ja ojade kaldavõsastikes. Tavaline

(harilik) linnukapsas — *Lapsána commúnis* L.

375. *Lapsana communis.*

35. perekond **veishein** — *Achyróphorus* Scop.

Vars ja lehed karedakarvased. Varsi üks. Enamik lehti juurmised, äraspidimunajad, tugeva punase või kollase keskrooga. (376. joon.) Korvõisikud kuldkollased. Välimised üldkatise lehed kohevil tippudega,

376. *Achyrophorus maculatus.*

sisemised kollase viltja äärisega, hiljem välimistega sarnaselt mustja tipuga. ♃. K. 30—75 cm. VII, VIII. Niitudel, puisniitudel, männimetsades, sarapikes, raiesmikel. Tavaline

(harilik) veishein — *Achyróphorus maculátus* (L.) Scop. (*Hypochaeris maculata* L.)

36. perekond **põrsashein** — *Hypochaéris* L.

Varsi tavaliselt mitu, paljad, väheste naaskeljate kõrglehtedega. Juurmised lehed äraspidisüstjad, sulghõlmised, karedakarvased. Korvõisikud kuni 3 cm läbimõõdus, enamasti 2- või 3-kaupa varte või okste tipus. (377. joon.) ♃. K. 20—50 cm. VII, VIII. Kinkudel, metsaservadel; peamiselt Lõuna-Eestis

püsik-põrsashein — *Hypochaéris radicáta* L.

37. perekond **seanupp** — *Leóntodon* L.

1. Vars karedakarvane, selle tipus üks õitsemise eel longus korvõisik läbimõõduga ligi 3 cm. Välimised lendkarvad sisemistest 2—4 korda lühemad. Juurmised lehed sopilishambulised, harva sulgjalt lõhestunud, enamasti karedakarvased. (378. joon.) Harva on taim paljas. ♃. K. 10—35 cm. VI—VIII. Niitudel, puisniitudel, sarapikes, seljandikel, loodudel, teeservadel. Võrdlemisi sage

kare seanupp — *Leóntodon híspidus* L. (coll.)

— Vars peaaegu paljas, harkjalt harunenud, mitme püstise korvõisikuga, mille läbimõõt on 1—2 cm. Kõik lendkarvad ühepikkused. Juurmised lehed sulglõhised või -jagused, paljad. (379. joon.) ♃. K. 10—30 cm. VII—IX. Niitudel, puisniitudel, rannaniitudel, loodudel, karjamaadel, teeservadel. Sage

sügisene seanupp — *Leóntodon autumnális* L.

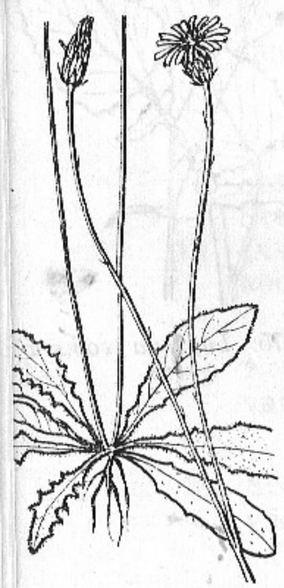

377. *Hypochaeris radicata.*

378. *Leontodon hispidus.*

379. *Leontodon autumnalis.*

38. perekond **mõrkjas** — *Pícris* L.

Taim karedakarvane. Juurmised lehed lühirootsulised, sopiliselt jämedahambalised, õitsemisajaks enamasti kuivanud. Varrelehed rootsuta, veidi odajad, hambulised, pooleldi varreümbrised. (380. joon., *a*, *b*.) Korvõisikud hõredas kännasjas liitõisikus. Lendkarvad kaherealiselt, välimised lühemad, lihtsad, sisemised sulgjad. ♃. K. 40—80 cm. VII, VIII. Võsastikes, nõlvadel, puisniitudel, salumetsades, metsa- ja teeservadel. Paiguti, peamiselt Lõuna- ja Lääne-Eestis

kare mõrkjas — *Pícris hieracioídes* L.

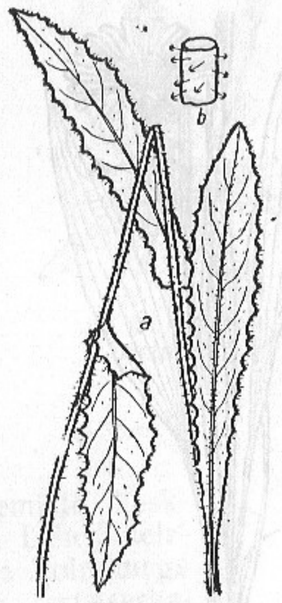

380. *Picris hieracioides.*

39. perekond **piimjuur** — *Tragopógon* L.

Lehed sinakasrohelised, alusel varreümbrised, lineaalsüstjad, terveservalised (381. joon., *a*.) Korvõisikud 3—4 cm läbimõõdus, üksikult varre ja okste tipus. Lendkarvad alusel rõngaks kokku kasvanud. (381. joon., *b*.) ⊙. K. 30—70 cm. VI—VIII. Teeservadel, niitudel, raudteetammidel. Võrdlemisi harilik

harilik piimjuur — *Tragopógon praténsis* L.

40. perekond **mustjuur** — *Scorzonéra* L.

Vars lihtne, peaaegu lehitu, paljas või pehmevillane. Juurmised lehed elliptilised, süstjad või

381. *Tragopogon pratensis.*

lineaalsed. Korvõisikud 4—6 cm läbimõõdus, üksikult (harva 2- või 3-kaupa) varre tipus. (382. joon.) ♃. K. 15—40 cm. VI, VII. Lubjarikastel niitudel ja puisniitudel tavaline; peamiselt Lääne- ja Põhja-Eestis

madal mustjuur — *Scorzonéra húmilis* L.

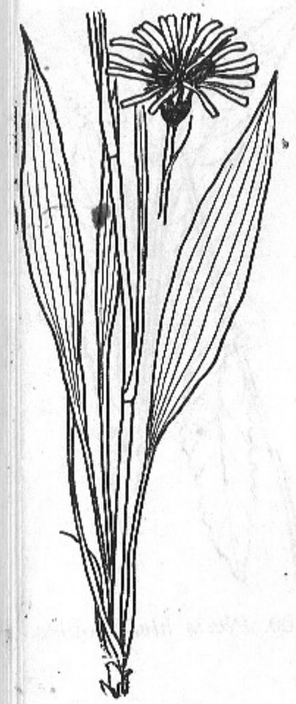

382. *Scorzonera humilis.*

41. perekond **võilill** — *Taráxacum* Wigg.

A. Seemnis punakaspruun (violetse varjundiga), oranžikas kuni telliskivipunane; nokk moodustab poole või ligi poole seemnise pikkusest. Pappusekandja seemnisest 4—5 korda pikem. Üldkatise lehtedel tipu all sarvjas lise või kühm. Korvõisikud 1—4 cm läbimõõdus, kahvatu- (hele-) kollaste õitega; õietolm puudub (harva esineb)

1. sektsioon *Erythrospérma* Dahlst.

1. Tolmukotid õietolmuga. Leheroots ja keskrood enamasti selgelt erepunased, lehed tume-sinirohelised, 5 või 6 paari kolmnurksete või süstjate hõlmadega, väheste hammastega. Korvõisikud 3—5 cm läbimõõdus; äärisõitel välisküljel hallvioletjad triibud, emakad kollased (äärmised rohekad). (383. joon.) ♃. K. 5—20 cm. V, VI. Loodudel, kadastikes, liivikuil, teeservadel; peamiselt Lääne-Eestis

tumenev võilill — *Taráxacum obscúrans* (Dahlst.) Hagl.

383. *Taraxacum obscurans.*

— Tolmukotid õietolmuta 2

2. Emakad kollased; seemnis ruuge, paljude väikeste ogadega. Lehed helerohelised, 4 või 5 paari kolmnurksete hõlmadega, hõlmavahed teravahambalised (ka roots allosas), leheroots värvusetu või veidi punakas, keskrood värvusetu. Korvõisikud 3—4 cm läbimõõdus; õied helekollased. ♃. K. 10—20 (40) cm. V, VI. Kuivadel kasvukohtadel: loodudel, kadastikes, liivikuil; võrdlemisi sage

ruuge võilill — *Taráxacum fúlvum* Raunk.

— Emakad hall- või mustjasrohelised; välistel üldkatise lehtedel kühm nõrgalt arenenud . . 3

3. Välised üldkatise lehed lühikesed, kuni 6 mm, ulatuvad sisemiste keskkohani, laia kileja äärisega. Lehed tumerohelised, 5 või 6 paari kolmnurksete või küüsjate, sügavate, rõhtsate või tagasikäändunud hõlmadega, terveservalised või veidi hambulised, leheroots punavioletjas. (384. joon.) Korvõisikud 2—2,5 cm läbimõõdus; õied kahvatukollased, emakad tumerohelised. ♃. K. 5—10 cm. V, VI. Loodudel, liivikuil, kuivadel nõlvadel, mererannikuil suprasaliinseil niitudel; läänesaartel ja mandri lääneosas

384. *Taraxacum decipiens.*

petlik võilill — *Taráxacum decípiens* Raunk. em. Hagl.

— Välised üldkatise lehed kuni 9 mm pikad, sisemiste keskkohast kõrgemale ulatuvad, laia kileja äärisega. Lehed helerohelised, 3—5 paari täisnurkse või võrdhaarse kolmnurga kujuliste hõlmadega, rõhtsad, peaaegu vahedeta, terveservalised või vähesehambalised; leheroots erepunane. Korvõisikud 3—3,5 cm läbimõõdus; õied kahvatukollased, emakad tumerohelised. ♃. K. 10—30 cm. V, VI. Teeservadel, kuivadel nõlvadel, loodudel; võrdlemisi tavaline

lähedane võilill — *Taráxacum próximum* Dahlst.

B. Seemnis hallikaskollane, meevärviline kuni rohekaspruun, väike; nokk seemnisest 3—4 korda lühem. Kõigil üldkatise lehtedel (või vähemalt enamikul sisemistest) esineb tipu all nähtav kühm. Korvõisikud 2—3 cm läbimõõdus; õietolm olemas. Madalad taimed sügavalt sulglõhiste lehtedega, lehehõlmad kolmnurksed või lineaalsed, allapoole hoiduvad, tipmine hõlm odajas. Välisilmelt sarnanevad *Erythrospermarühmaga*

2. sektsioon *Obliqua* Dahlst.

Välised üldkatise lehed lühikesed, ulatuvad napilt sisemiste keskkohani, kühmuta või vaevu märgatava kühmuga. Lehed helerohelised, kitsad, 5—8 paari lineaalsete hõlmadega (hõlmavahed ulatuvad rootsuni), leheroots peaaegu värvusetu. (385. joon.) Korvõisikud kiirjate või rulluvate keelõitega; õied tumekollased, emakad mustjasrohelised. ♃. K. 5—10 cm. V, VI. Kuivadel lubjarikastel kasvukohtadel: kadastikes, laidudel, mererannikuil, sageli

385. *Taraxacum obliquum.*

koos *Erythrosperma*-liikidega; paiguti läänesaartel ja mandri lääneosas

kiivas võilill — *Taráxacum obliquum* (Fr.) Dahlst.

C. Seemnis suur, hallikaskollane, meevärviline kuni rohekaspruun, pika noka ja lühikese pappusekandjaga. Kõik üldkatise lehed enamasti kühmuta või sarvja lisemeta (harvemini kühmuga). Välised üldkatise lehed sisemistest mitu korda lühemad, laiad, munajad, tihedasti vastu sisemisi surutud, laia kileja äärisega. Lehed lihakad, paljad, kitsad, lõhestumata või lõhestunud, hõlmad enamasti terveservalised, rõhtsalt eemalehoiduvad. Õisikud 2—4 cm läbimõõdus; õietolm enamasti puudub

386. *Taraxacum suecicum.*

3. sektsioon *Palústria* Dahlst.

1. Lehed lõhestumata, terveservalised või hõredalt hambulised (hammaste pikkus ei ületa lehelaba laiust), tumerohelised. (386. joon.) Välised üldkatise lehed violetsed, püstised, selge laia kileja äärisega. Korvõisikud 3—4,5 cm läbimõõdus; õied kollased, emakad kollased. ♃. K. 10—20 (30) cm. V, VI. Rannaniitudel, märgadel puisniitudel ja sooservadel, soodes, lohkudes loodudel; sageli massiliselt, peamiselt Lääne-Eestis

soo-võilill — *Taráxacum suécicum* Hagl.

— Lehed peaaegu keskrooni lõhestunud, tumerohelised, lehehõlmad mitu korda suuremad lehelaba lõhestumata osa laiusest; leheroots kahvatupunane. (387. joon.) Välised üldkatise lehed kitsa ebaselge kileja äärisega. Korvõisikud 3—3,5 cm läbimõõdus; õied tumekollased, emakad kollased. ♃. K. 10—20 cm. V, VI. Rannaniitudel, vahel ka loodudel niiskeis lohkudes (koos eelmise liigiga); peamiselt Lääne-Eestis

balti võilill — *Taráxacum bálticum* Dahlst.

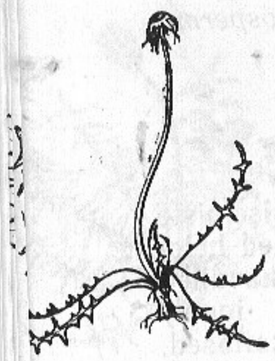

387. *Taraxacum balticum.*

D. Seemnis 3,5—4 mm pikk, valminult hall, kollaka, roheka või pruunika, kuid mitte kunagi punaka varjundiga, järsult lühikeseks nokaks ahenev. Pappusekandja seemnisest 2,5—4 korda pikem. Välised üldkatise lehed munajas- kuni lineaalsüstjad, enam-vähem sisemiste poole pikkuseni ulatuvad, varre vastu tagasi käändunud, laiuvad või (harvemini) lõdvalt sisemiste vastu liibunud, ebaselge kileja äärisega. Korvõisikud (2,5) 4—6 cm läbimõõdus; õietolm $^4/_5$ liikidest olemas. Lehed võrdlemisi laiad, mitmeti lõhestunud: sulghõlmised, -lõhised või -jagused, paaris- või paarituhõlmised; hõlmad üldkujult enamasti kolmnurksed, ülespoole, rõhtsalt või allapoole suunatud tipuga, terveservalised kuni rohkehambalised

4. sektsioon *Taráxacum*

Sellesse sektsiooni kuulub Eestis üle 130 pisiliigi, mille üksteisest eristamine on jõukohane vaid eriteadlastele; seetõttu ei käsitletagi seda rühma siinkohal lähemalt.

42. perekond **piimohakas** — *Sónchus* L.

1. Korvõisikud kuni 2,5 cm läbimõõdus. Emakasuue rohekaspruun 2
— Korvõisikud 3—5 cm läbimõõdus, erekollased. Emakasuue kollane. Lehed ebakorrapäraselt sulglõhised, kolmnurkjas-süstjate, sageli veidi allapoole hoiduvate hõlmadega, mõnikord sulghõlmised kuni terved. (388. joon.) Varrelehed alusel südajad, vart ümbritsevate ümarate kõrvakestega. Õisikuraod ja üldkatise lehed näärmekarvased või paljad. ♃. K. 45—150 cm. VI—VIII. Põldudel, aedades, prahipaikadel, mererannas. Harilik

põld-piimohakas — *Sónchus arvénsis* L.

2. Korvõisikud 1,5—2 cm läbimõõdus, tumekollased. Lehed pealt tumerohelised, terved kuni sulglõhised, suurte pehmelt torkavate hammastega, alusel ümarate kõrvakestega. (389. joon.) Üldkatise lehed tavaliselt paljad. ⊙. K. 30—70 cm. VII, VIII. Prahipaikadel, elamute läheduses, põldudel ja aedades umbrohuna. Paiguti

kare piimohakas — *Sónchus ásper* (L.) Hill

388. *Sonchus arvensis*

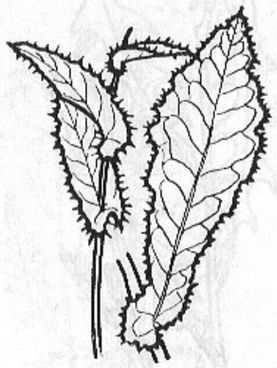

389. *Sonchus asper.*

390. *Sonchus oleraceus.*

— Korvõisikud helekollased. Õisikuraod sageli võrkvillased. Lehed pehmed, sulgjagused või -lõhised, suure kolmnurkse või odaja tipmise hõlmaga (harva on lehed terved), alusel nooljad, teravate kõrvakestega. (390. joon.) ⊙. K. 20—90 cm. VII, VIII. Aedades, põldudel, tee- ja põlluservadel, prahipaikadel. Võrdlemisi harilik

harilik piimohakas — *Sónchus oleráceus* L.

43. perekond **salat** — *Lactúca* L.

1. Lehed õrnad, helerohelised, enamasti lõhestumata, asetsevad tihedalt, enam-vähem rööbiti maapinnaga; alumised tiivulise rootsuga, ülemised ümbritsevad vart sügava südaja kuni noolja alusega. Korvõisikuid palju, kollakad, tiheda pöörisena. ⊙, ⊙. K. 35—80 cm. VII, VIII. Köögiviljataim, mõnikord prahipaikadel ja mahajäetud peenramaal. Tavaline

△ **aedsalat** — *Lactúca satíva* L.

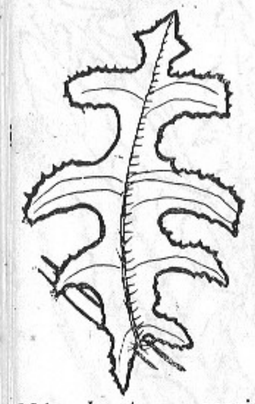

391. *Lactuca serriola.*

— Lehed jäigad, sinakad, alumisel pinnal ogalise keskrooga, sulgjalt lõhestunud, väheste allapoole hoiduvate hõlmapaaridega, vart ümbritseva noolja alusega, hoiduvad püstiselt. (391. joon.) Korvõisikud helekollased, kuivanult sinakad, püramiidja pöörisena. ⊙, ⊙. K. 30—120 cm. VII, VIII. Tulnukana raudteedel, sadamates, prahipaikadel. Harva

noollehine salat — *Lactúca serríola* Torn.

44. perekond **piimikas** — *Mulgédium* Cass.

Vars püstine, paljas. Lehed sinakasrohelised, veidi lihakad, alumised sulglõhised või -hõlmised, allapoole hoiduvate hõlmadega, ülemised süstjad. Korvõisikud helesinised, pöörisjas liitõisikus. (392. joon.) ♃. K. 20—70 cm. VII—IX. Tulnukana prahipaikadel, raudteedel, sadamates. Harva

tatari piimikas — *Mulgédium tatáricum* (L.) DC. [*Lactuca tatarica* (L.) C. A. Mey.]

392. *Mulgedium tataricum.*

45. perekond **jänesesalat** — *Mycélis* Cass.

Lehed õhukesed, õrnad, kanneljad, suure odajaskolmnurkse tipmise hõlmaga, alumised tiivulise rootsuga, vart ümbritsevate kõrvakestega. Korvõisikud helekollased, väikesed, peentel õisikuraagudel, hõredas laiuvas pöörises. (393. joon.) ♃. K. 30—100 cm. VII, VIII. Varjukates metsades. Harilik

(harilik) jänesesalat — *Mycélis murális* (L.) Dumort. [*Lactuca muralis* (L.) Fres.]

393. *Mycelis muralis.*

46. perekond **koeratubakas** — *Crépis* L.

1. Vars lehistunud 2
— Vars lehtedeta; lehed ainult juurmised, terveservalised või hõredalt hambulised, rootsuks ahenenud. (394. joon.) Korvõisikud helekollased, kuni 2 cm läbimõõdus, kobarjas pöörises. ♃. K. 20—60 cm. VI, VII. Niitudel ja puisniitudel, enamasti Eesti loode- ja põhjaosas. Võrdlemisi sage

tõmbijuureline koeratubakas — *Crépis praemórsa* (L.) Tausch

394. *Crepis praemorsa.*

2. Õisikud 1—1,5 cm läbimõõdus. Vars laiuvalt harunev, hallroheline. Juurmised lehed kodarikuna, sopilishambulised või sulglõhised. Varrelehed terved, lineaalsüstjad, servadest rullunud, rootsuta, alusel nooljad. (395. joon.) Üldkatise lehed heledate karvadega. ⊙, ⊙. K. 15—60 cm. VI—X. Liivikutel, loodudel, teeservadel, umbrohuna põldudel, varemetes. Sage

liiv-koeratubakas — *Crépis tectórum* L.

— Õisikud 2—3 cm läbimõõdus 3
3. Üldkatise lehed mustade näärmekarvadega. Vars vaoline, alusel sageli violettpunane. Lehed lõhestumata, hambulise servaga, juurmised äraspidimunajad, varrelehed süstjad, noolja alusega, ümbritsevad vart teravate kõrvakestega. (396. joon.) ⊙. K. 30—100 cm. VI, VII. Niisketel puisniitudel, leht-, sega- ja lodumetsades, ojakallastel. Sage

soo-koeratubakas — *Crépis paludósa* (L.) Moench

395. *Crepis tectorum.*

396. *Crepis paludosa.*

— Üldkatise lehed heledate karvade ja näärmekarvadega 4

4. Vars tahuline-vaoline, harunenud. Juurmised lehed õitsemisajaks kuivanud. Varrelehed sulglõhised või -hõlmised, enamasti karedakarvased, kõige ülemised peaaegu terved. (397. joon., *a.*) Emakas kollane. ⊙. K. 40—120 cm. VII, VIII. Metsa- ja teeservadel, puisniitudel, põllupeenardel. Kohati

kaheaastane koeratubakas — *Crépis biénnis* L.

— Vars lihtne, enam-vähem ümar. Lehed lõhestumata. Juurmised lehed pikarootsulised. Varrelehed ümbritsevad vart südaja aluse või kõrvakestega. (397. joon., *b.*) Üldkatise lehed süstjad, teravad. Emakas mustjasroheline. ♃. K. 30—60 cm. VII. Niitudel ja kraavikallastel kohati Tartu ümbruses

pehme koeratubakas — *Crépis móllis* (N. J. Jacq.) Asch.

397. *a* — *Crepis biennis; b* — *C. mollis.*

47. perekond **hunditubakas** — *Hierácium* L.

1. Taimed alati võsunditeta. Lehed enamasti hambulised, harva terveservalised. Seemnised 2,5—4 mm pikad; pikiroiete otsad moodustavad seemnise tipul ümara voldi 2

— Taimed sageli võsunditega. Lehed enamasti terveservalised, harva nõrgalt hambulised. Seemnised 1,5—2 mm pikad; pikiroiete otsad moodustavad seemnise tipul lühisakilise äärise 8

2. Juurmised lehed õitsemisajaks kuivanud: varrelehed väga rohkearvulised, rootsutud, kiilja alusega, sõlmevahedest pikemad. Taimed näärmeteta. Liitõisik sarikjas, koosneb rohketest korvõisikutest. (398. joon.) Üldkatise lehed tipus tagasi käändunud, enamasti mustjasrohelised. ♃. K. kuni 160 cm. VII—IX. Puisniitudel, võsastikes, liivaka pinnasega metsades, rannaluidetel jm. Sage

sarikjas hunditubakas — *Hierácium umbellátum* L. (coll.)

— Juurmiste lehtede kodarik õitsemisajal alles; varrelehti 1—7 või nad puuduvad üldse; vähemalt alumised varrelehed rootsuga. Taimed näärmetega või näärmeteta. Liitõisik pöörisjas, kännasjas või harkjas, koosneb enamasti vähestest korvõisikutest. Üldkatise lehed pole tipus tagasi käändunud 3

3. Õisikuraagudel ja üldkatise lehtedel näärmed enamasti puuduvad (või on alaarenenud); esineb mõõdukalt kuni ohtralt heledaid liht- ja tähtkarvu 4

— Õisikuraod ja üldkatise lehed kuni 1,5 mm pikkuste mustade näärmekarvadega; lihtkarvad kas puuduvad üldse või on neid vähe . . 6

4. Lehed mõlemalt pinnalt väga tihedasti karvastunud, munajad, nõrgalt hambulised, peamiselt juurmise kodarikuna (varrelehti 1 või 2). (399. joon., *a.*) Liitõisik pöörisjas kuni kännasjas, kuni 30 korvõisikuga. Üldkatise lehtedel võrdlemisi ohtralt lihtkarvu, mille seas on väheseid kängunud näärmekarvu. ♃. K. 25—75 cm. VI, VII. Puisniitudel, loodudel, metsades. Harilik

nooljas hunditubakas — *Hierácium sagittátum* Lindeb. (coll.)

398. *Hieracium umbellatum.*

— Lehed enamasti sinirohelised, alumine pind hõredalt karvastunud (pealmine pind paljas). Juurmised lehed munajad kuni süstjad, hõredalt hambulised, alt sageli violetjad. Liitõisik enam või vähem harkjas pööris kuni 20 korvõisikuga 5

5. Varrelehti 2—5, ahenevad rootsuks (399. joon., *b*). Üldkatise lehed tugevalt karvastunud; näärmed väikesed või puuduvad hoopis, tähtkarvu hajusalt. ♃. K. 25—65 cm. VI, VII. Lubjarikastel puisniitudel, kivistel seljandikkudel, loodudel ja paekaldal. Paiguti; peamiselt Lääne- ja Loode-Eestis

sinihall hunditubakas — *Hierácium caésium* Fr. (coll.)

— Varrelehti pole üldse või on üksainus; sellel on selgesti eristatav roots ja südaja või noolja alusega laba. Üldkatise lehed tähtkarvade tõttu viltjad, hõredate väikeste näärmetega või hoopis näärmeteta. ♃. K. 25—80 cm. VI, VII. Lubjari-

399. *a* — *Hieracium sagittatum; b* — *H. caesium.*

400. *a* — *Hieracium tritum*; *b* — *H. pilosella*.

kastel puisniitudel ja seljandikel. Peamiselt Lääne-Eestis, harva

raag-hunditubakas — *Hierácium bífidum* Kit. (coll.)

6. Juurmisi lehti õitsemisajaks 3—6; varrelehti 1 või 2, roots labast selgesti eristatav. Liitõisik kännasjas. Üldkatise lehed enamasti ainult hästi arenenud näärmekarvadega; tähtkarvu esineb. ♃. K. 25—80 cm. VII, VIII. Metsaservadel, puisniitudel, seljandikel. Võrdlemisi harilik

mets-hunditubakas — *Hierácium murórum* L. (coll.)

— Juurmisi lehti õitsemisajaks 2—4; varrelehti 3—10, roots ei ole labast selgesti eristatav (laba aheneb rootsuks sujuvalt). Liitõisik pööris-jas 7

7. Õisikuraagudel ja üldkatise lehtedel on lihtkarvu rohkem kui väikesi, kuid hästi arenenud näärmekarvu. Juurmisi lehti õitsemisajaks tavaliselt 3 või 4; varrelehti 1—6. (400. joon., *a*.) Lehed võrdlemisi hõredalt karvastunud. ♃. K. 20—90 cm. VI, VII. Metsaservadel, seljandikel, veekogude kallastel. Paiguti harilik

keskpärane hunditubakas — *Hierácium trítum* Juxip

— Õisikuraagudel ja üldkatise lehtedel näärmekarvu rohkesti, lihtkarvad puuduvad või neid on väga vähe. Juurmisi lehti õitsemisajaks 2—4; varrelehti 3—10. Lehed paljad või hõredalt karvastunud. ♃. K. 30—100 cm. VII, VIII. Metsaservadel, puisniitudel, seljandikel. Harilik

liht-hunditubakas — *Hierácium vulgátum* Fr. (coll.)

8. (1.) Taimed võsunditega. Lehed ainult juurmise kodarikuna, äraspidimunajad, pealt hajusalt harjaskarvased, alt tähtkarvade tõttu viltjad. Varb ühe korvõisikuga. (400. joon., *b*.) Üldkatise lehed nii liht- kui näärmekarvadega. ♃. K. 5—30 cm. V—VII (IX). Liivasel pinnasel: hõredates männikutes, luidetel, liivikutel, karjamaadel, söötidel, raudteetammidel. Harilik

karvane hunditubakas — *Hierácium pilosélla* L. (coll.)

— Vars lehtedega. Taimed kahe kuni paljude korvõisikutega 9

9. Taimed madalad — kuni 20 cm kõrged, võsunditega. Vars tõusev. Juurmisi lehti 3—13, mõlajad kuni süstjad, enam-vähem paljad. Varrel üks arenenud lineaalne leht. (401. joon.) Liitõisik — tihe pööris väheste (2—7) korvõisikutega. Üldkatise lehtedel hõredalt näärme- ja tähtkarvu. ♃. K. 5—20 cm. VI, VII. Niisketel niitudel, karjamaadel, metsaservadel. Harilik

kõrv-hunditubakas — *Hierácium aurícula* Lam. et DC. (coll.)

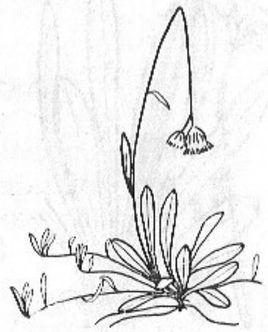

401. *Hieracium auricula*.

— Taimed kõrged — kuni 100 cm. Vars püstine. Varrelehti vähe. Liitõisik enamasti rohkete korvõisikutega 10

10. Taimed enamasti väga hõredalt karvastunud või peaaegu paljad. Varred tihked. Lehed sinirohelised, süstjad kuni lineaalsed. Harilikult juurmisi lehti 7, varrelehti 3 11

— Taimed silmapaistvalt karvastunud. Varred pehmed. Lehed kollakas- või rohirohelised, elliptilised, keeljad või süstjad 12

11. Taimed võsunditeta, kuid sageli õisi kandvate lisavartega. Juurmised lehed peaaegu paljad. Liitõisik hõre, 20 korvõisikuga. Üldkatise lehed väheste liht- ja näärmekarvadega. ♃. K. 20—85 cm. VI, VII. Puisniitudel, metsaservadel, kuivadel nõlvadel, nõmmedel, maantee- ja raudteeservadel. Harilik

kõrge hunditubakas — *Hierácium piloselloídes* Vill. (coll.)

— Taimed pikkade, peente, väikeselehiste võsunditega. Juurmised lehed serval ja alumise pinna keskrool väga hõredalt karvased. Liitõisik keskmiselt 17 korvõisikuga. Üldkatise lehed väheste liht- ja näärmekarvadega. ♃. K. 20—80 cm. VI, VII. Kuivadel kinkudel ja nõlvadel, liivikutel, nõmmedel. Võrdlemisi harilik; sagedam Ida-Eestis

ungari hunditubakas — *Hierácium bauhínii* Bess. (coll.)

12. Taimed võsunditeta. Lehed mõlemalt pinnalt tähtkarvased, kitsad. Varrelehti enamasti 3. Karvad varre alumises osas suunatud ülespoole 13

— Taimed hästi arenenud võsunditega. Tähtkarvastus lehtedel kas puudub hoopis või esineb ainult alumisel pinnal . 14

13. Karvad kogu taimel enamasti pikad (2—4 mm). Juurmisi lehti keskmiselt 5, rohirohelised, kaunis ohtralt harjaskarvased, tähtkarvu alumisel pinnal rohkem. (402. joon.) Liitõisik keskmiselt 20 korvõisikuga. Üldkatise lehed tähtkarvased ja

402. *Hieracium cymosum.*

hajusalt liht- ning näärmekarvased. ♃. K. 20—100 cm. VI, VII. Lubjarikastel kasvukohtadel: puisniitudel, loodudel, paekalda serval, paemurdudes. Võrdlemisi harilik, peamiselt Lääne- ja Põhja-Eestis

kännasjas hunditubakas — *Hierácium cymósum* L. (coll.)

— Karvad kogu taimel lühikesed, enamasti alla 1 mm. Juurmisi lehti keskmiselt 6, kollakasrohelised, mõõdukalt lihtkarvased, silmapaistvalt tähtkarvased mõlemal pinnal. Liitõisik keskmiselt 25 korvõisikuga. Üldkatise lehed tähtkarvased, väga väheste lihtkarvadega või hoopis nendeta ja rohkete näärmekarvadega, mis on koondunud eriti lehtede tippu. ♃. K. 30—100 cm. VI, VII. Lubjarikastel kasvukohtadel: puisniitudel, loodudel, nõlvadel. Harilik, kuid sagedam Lääne- ja Põhja-Eestis

pehmekarvane hunditubakas — *Hierácium vaillántii* Tausch (coll.) [*H. pubescens* Lindbl. (coll.)]

403. *Hieracium flagellare.*

14. Liitõisik madalalt või sügavalt harkjas, 2—15 korvõisikuga. Juurmisi lehti 1—10, mõlajad kuni süstjad, hõreda karvastusega. Varrelehed puuduvad või esineb 1 (2) süstjas leht. (403. joon.) Lehtede alumine pind sageli tähtkarvadega. Üldkatise lehed liht- ja näärmekarvased, enamasti hõredalt tähtkarvased. ♃. K. 10—60 cm. VI, VII. Niitudel, puisniitudel. Haruldane

võsundiline hunditubakas — *Hierácium flagelláre* Willd. (coll.)

— Liitõisik pöörisjas või sarikjas, tihe, enamasti 15 korvõisikuga. Karvad varre alumises osas suunatud allapoole. Juurmisi lehti 2—12, elliptilised kuni keeljad, rohirohelised, tiheda karvastusega, tähtkarvu hajusalt, peamiselt alumisel pinnal. Varrelehti 2—5, süstjad. Üldkatise lehed liht- ja näärmekarvased ning hajusate tähtkarvadega. ♃. K. 20—100 cm. VI, VII. Niitudel, puisniitudel, liivikutel, raudteetammidel. Võrdlemisi harilik

aas-hunditubakas — *Hierácium praténse* (Tausch) Zahn (coll.)

83. sugukond **naistepunalised** — *Hypericáceae* (*Guttiferae*)

1. perekond **naistepuna** — *Hypericum* L.

1. Taim pehmekarvane. Lehed väga lühikese rootsuga, ilma mustade näärmetäppideta. Tupplehtede serv hambuline, iga hamba tipus must nääre. Kroonlehtede ülaosas mustad näärmetäpid. ♃. K. 40—80 (100) cm. VI—VIII. Puisniitudel, lehtmetsades. Harva; peamiselt Lääne-Eestis

karvane naistepuna — *Hypericum hirsútum* L.

— Taim paljas. Lehed rootsutud, nende serval mustad näärmetäpid 2

2. Varred neljakandilised. Alumistel lehtedel esineb läbipaistvaid näärmetäppe. Tupplehed elliptilised, tömbi tipuga, mustade täppidega (404. joon., *a*). Kroonlehed mustade näärmetäppidega. ♃. K. 25—70 cm. VII, VIII. Niitudel, puisniitudel, võsastikes. Sage

kandiline naistepuna — *Hypericum maculátum* Crantz

— Varred ümmargused või kahe pikiroidega . 3

3. Tupplehtede serv hambuline või narmaline, iga hamba tipus must nääre. Kroonlehed näärmetäppideta. ♃. K. 20—70 cm. VII, VIII. Kuivades leht- ja segametsades Saaremaal. Harva

mägi-naistepuna — *Hypericum montánum* L.

— Tupplehed peaaegu sileda servaga, süstjad või lineaalsüstjad, terava tipuga, mustade näärmetäppidega (404. joon., *b*). Kroonlehtede ülaosas mustad täpid. Lehed läbipaistvate näärmetäppidega. (404. joon., *c*.) ♃. K. 30—60 (80) cm. VII, VIII. Kuivadel niitudel, puisniitudel, kinkudel, tee- ja põlluservadel. Sage

liht-naistepuna — *Hypericum perforátum* L.

404. *a* — *Hypericum maculatum*; *b*, *c* — *H. perforatum.*

84. sugukond **uibulehelised** — *Pyroláceae*

1. Õied ratasjad, üksikult

2. perekond **kuningakübar** — *Monéses* Salisb.

405. *a, b — Pyrola minor; c — P. media.*

— Õied kellukjad või kerajad, koondunud õisikuks 2
2. Õied sarikjas õisikus, roosad
4. perekond **talvik** — *Chimáphila* Pursh
— Õied kobarjas õisikus 3
3. Õied ühekülgses kobaras, rohekasvalged
3. perekond **lakkleht** — *Ramischia* Opiz
— Õied mitmekülgses kobaras, rohekad, valged või roosakad
1. perekond **uibuleht** — *Pýrola* L.

1. perekond **uibuleht** — *Pýrola* L.

406. *Pyrola rotundifolia.*

1. Emakakael lühike, sirge või peaaegu sirge, ei ulatu või ulatub ainult veidi kroonist välja 2
— Emakakael pikk, kõverdunud, ulatub kroonist kaugele välja 3
2. Õied peaaegu kerajad, vähe avatud, kuni 6 mm läbimõõdus, roosakad. Emakakael sirge, ei ulatu kroonist välja. (405. joon., *a, b.*) ♃. K. 10—20 cm. VI, VII. Metsades, ka rabastuvail puisniitudel. Sage
väike uibuleht — *Pýrola minor* L.
— Õied enam avatud, suuremad, valged. Emakakael sirge või veidi kõverdunud, ulatub kroonist ainult pisut välja. (405. joon., *c.*) ♃. K. 15—30 cm. VI, VII. Okasmetsades, puisniitudel. Harva
keskmine uibuleht — *Pýrola média* Swartz
3. Õied valged või roosakad, lõhnavad, laialt avatud. (406. joon.) ♃. K. 15—30 cm. VI, VII. Okas-, sega- ja lodumetsades, puisniitudel. Sage
ümaralehine uibuleht — *Pýrola rotundifólia* L.
— Õied kollakasrohelised, lõhnatud, laialt avatud. ♃. K. 10—25 cm. VI, VII. Vanemais männimetsades. Kohati
rohekas uibuleht — *Pýrola vírens* Schweigg. (*P. chlorantha* Swartz)

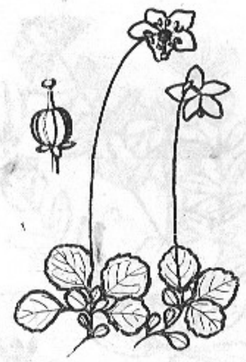
407. *Moneses uniflora.*

2. perekond **kuningakübar** — *Monéses* Salisb.

Lehed munajad või ümarad, lühikese rootsuga. Õisi üks, valge, ratasjas, rippuv, hästi lõhnav, 1,5—2,5 cm läbimõõdus. (407. joon.) ♃. K. 5—10 cm. VI. Vanemates kuuse- ja kuuse-segametsades. Kohati
kuningakübar — *Monéses uniflóra* (L.) A. Gray (*Pyrola uniflora* L.)

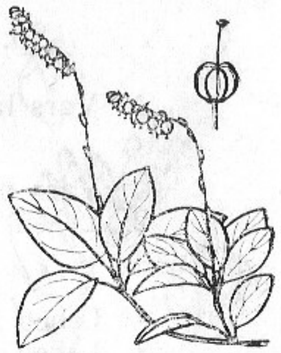
408. *Ramischia secunda.*

3. perekond **lakkleht** — *Ramischia* Opiz

Lehed kitsasmunajad, terava tipuga, lühikese rootsuga. Õiekobar tihe, ühekülgne. Õied väikesed, rohekasvalged, kellukjad. (408. joon.) ♃. K. 10—15 cm. VI, VII. Okas- ja segametsades. Sage
(harilik) lakkleht — *Ramischia secúnda* (L.) Garcke (*Pyrola secunda* L.)

409. *Chimaphila umbellata.*

4. perekond **talvik** — *Chimáphila* Pursh

Lehed männasena varre alumises osas, talbjad, pealt tumerohelised, läikivad, lühikese rootsuga. Õisik sarikjas, hõre, pikaraoline. (409. joon.) Õied roosad, longus. ♃. K. 10—15 cm. VII, VIII. Kuivades männi- ja segametsades. Kohati
(harilik) talvik — *Chimáphila umbelláta* (L.) Nutt.

85. sugukond **seenlillelised** — *Monotropáceae*

1. perekond **seenlill** — *Monótropa* L.

Vars lihakas, ei harune. Lehed soomusjad, kitsasmunajad, pruunid. Õied valged või kollakad, tihedas longus kobaras. (410. joon.) ♃. K. 10—25 cm. VII, VIII. Kuivades liivastes männi- ja segametsades. Kohati
(harilik) seenlill — *Monótropa hypópitys* L.

410. *Monotropa hypopitys.*

86. sugukond **kanarbikulised** — *Ericáceae*

1. Vars lamav
   4. perekond **leesikas** — *Arctostáphylos* Adans.
— Vars püstine või tõusev 2
2. Lehed väga väikesed, soomusjad
   5. perekond **kanarbik** — *Callúna* Salisb.
— Lehed suuremad 3
3. Lehed alt valkjad, pealt rohelised, läikivad
   2. perekond **küüvits** — *Andrómeda* L.
— Lehed alt roostevärvilised, pealt pruunikasrohelised . 4
4. Lehed alt viltjad
   1. perekond **kail** — *Lédum* L.
— Lehed pole alt viltjad
   3. perekond **hanevits** — *Chamaedáphne* Moench

1. perekond **kail** — *Lédum* L.

Kogu taim, eriti õied, tugeva uimastava lõhnaga. Noorte okste tipud, lehtede alumine pind, õieraod ja viljad viltjalt roostepruunid. Lehed nahkjad, lineaalsed, allarullunud servaga. Õied valged, enam-vähem kerajas õisikus. Kupar longus. ♄. K. 25—120 cm. V—VII. Rabades ja rabastuvais metsades. Tavaline

sookail — *Lédum palústre* L.

411. *Andromeda polifolia.*

2. perekond **küüvits** — *Andrómeda* L.

Varred peened, roomavad, punakaspruunid; oksad tõusvad. Lehed nahkjad, lineaalsüstjad, allarullunud servaga, alt valkjad, pealt rohelised, läikivad. Õied roosad, kellukjad, longus, pikaraolised, väheseõielistes õisikutes. (411. joon.) Kupar kerajas. ♄. K. 5—25 cm. V—VII. Rabades, soodes, rabastunud männimetsades. Tavaline

(harilik) küüvits — *Andrómeda polifólia* L.

3. perekond **hanevits** — *Chamaedáphne* Moench

Vars püstine või tõusev. Lehed nahkjad, kitsasovaalsed, nende alumine pind tihedalt roostetäpiline. Õied valged, kellukjad, longus, ühekaupa lehekaenlais, moodustavad ühekülgse rea. (412. joon.) Kupar enam-vähem kerajas. ♄. K. 20—60 cm. V, VI. Rabades, rabamännikutes, siirdesoodes. Kohati; peamiselt Ida-Eestis

hanevits — *Chamaedáphne calyculáta* (L.) Moench

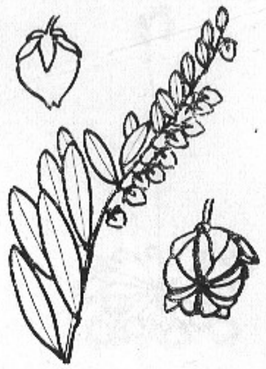

412. *Chamaedaphne calyculata.*

4. perekond **leesikas** — *Arctostáphylos* Adans.

Vars lamav või roomav, tugevasti harunev. Lehed nahkjad, äraspidimunajad, pealt läikivad, alt valkjasrohelised. Õied valged, kellukjad, väheseõielistes tipmistes kobarates. Vili kerajas, punane, jahukas, üsna maitsetu. ♄. K. 10—40 cm. V, VI. Kuivades liivastes metsades ja nõmmedel. Kohati

(harilik) leesikas — *Arctostáphylos úva-úrsi* (L.) Spreng.

5. perekond **kanarbik** — *Callúna* Salisb.

Vars tugevasti harunev. Lehed väga väikesed, lineaalsüstjad, asetsevad varrel katusekivide taoliselt 4 reana. Väikesed lillakasroosad (harva valged) õied longus, tihedas ühekülgses õisikus. Kupar kerajas, karvane. ♄. K. 10—60 cm. VII, VIII. Liivikuil, liivase pinnasega raiesmikel, männimetsades, rabastuvais metsades, rabades. Sage

kanarbik — *Callúna vulgáris* (L.) Hill

87. sugukond **mustikalised** — *Vacciniáceae*

1. Lehed suvehaljad. Marjad sinakad
   1. perekond **mustikas** — *Vaccínium* L.
— Lehed igihaljad. Marjad punased 2
2. Lehtede alumine pind näärmetäpikestega. Vars tõusev või püstine
   2. perekond **pohl** — *Rhodocóccum* (Rupr.) Avr.

— Lehtede alumine pind valkja vahakirmega, ilma näärmetäpikesteta. Vars nõrk, roomav

3. perekond **jõhvikas** — *Oxycóccus* Adans.

1. perekond **mustikas** — *Vaccínium* L.

1. Lehed sinirohelised. Oksad ruljad. Mari sinine. ♄. K. 30—70 (120) cm. V, VI. Rabastuvais metsades, rabaservadel. Tavaline

sinikas — ***Vaccínium uliginósum*** L.

— Lehed helerohelised. Oksad teravakandilised. Mari sinakasmust. ♄. K. 15—40 cm. V—VII. Okas- ja segametsades. Sage

harilik mustikas — *Vaccínium myrtíllus* L.

2. perekond **pohl** — *Rhodocóccum* (Rupr.) Avr.

Lehed elliptilised, nahkjad, pealt läikivad, alt näärmetäpikestega. Õied valged, kellukjad, lühikese tipmise kobarana. Mari punane. ♄. K. 8—25 cm. V—VII. Männimetsades, liivikuil, rabaservadel. Sage

(harilik) pohl — *Rhodocóccum vítis-idaéa* (L.) Avr. (*Vaccinium vitis-idaea* L.)

3. perekond **jõhvikas** — *Oxycóccus* Adans.

1. Õieraod karvased; mitmekaupa koos; kandelehekesed asetsevad ülalpool õierao keskpaika. (413. joon., *a.*) Lehed üle 6 mm pikad ja üle 3 mm laiad. ♄. P. 15—30 (75) cm. VI, VII. Rabades, rabastuvais metsades, siirdesoodes. Sage

harilik jõhvikas — *Oxycóccus palústris* Pers. (*O. quadripetalus* Gilib.)

— Õieraod paljad, enamasti üksikult; kandelehekesed asetsevad allpool õierao keskpaika. Lehed alla 6 mm pikad, väga kitsad. (413. joon., *b.*) ♄. P. 15—20 (30) cm. VI, VII. Rabades, soodes. Kohati

väikeseviljaline jõhvikas — *Oxycóccus microcárpus* Turcz. ex Rupr.

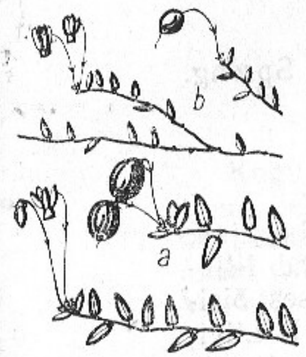

413. *a* — *Oxycoccus palustris*; *b* — *O. microcarpus*.

414. *Empetrum nigrum*.

88. sugukond **kukemarjalised** — *Empetráceae*

1. perekond **kukemari** — *Émpetrum* L.

Varred lamavad või tõusvad, väga tihedalt lehistunud. Lehed väga väikesed, lineaalsed, tömbi tipuga, õõnsad, igihaljad, pealt läikivad. Õied ühesugulised, enamasti üksikult lehekaenlais. Isasõied roosad, emasõied punakad. Taimed kahekojalised. Vili kerajas, must, läikiv, purpurse mahlaga. (414. joon.) ♄. K. 15—45 cm. IV, V. Rabades, rabastuvais metsades, niisketel liivikutel. Tavaline

(harilik) kukemari — *Émpetrum nígrum* L.

89. sugukond **huulheinalised** — *Droseráceae*

1. perekond **huulhein** — *Drósera* L.

1. Lehed lamavad, ümmargused, järsult rootsuks ahenevad. (415. joon.) Õisikuraag pikk. Kupar sile. ♃. K. 10—20 cm. VI—VIII. Rabades, siirdesoodes. Harilik

ümaralehine huulhein — *Drósera rotundifólia* L.

— Lehed püstised, piklikud 2

2. Lehed talbjaslineaalsed, sujuvalt rootsuks ahenevad. (416. joon.) Õisikuraag lehtedest poole pikem. Kupar sile. ♃. K. 10—25 cm. VII, VIII. Rabades, siirdesoodes, rabastuvais lodudes. Tavaline

pikalehine huulhein — *Drósera ánglica* Huds.

— Lehed äraspidimunajad või talbjad. Õisikuraag lehtedest ainult veidi pikem. (417. joon.) Kupar vaoline. ♃. K. 3—7 cm. VII, VIII. Rabades, siirdesoodes; peamiselt läänesaartel ja mandri lääneosas. Kohati

vahelmine huulhein — *Drósera intermédia* Hayne

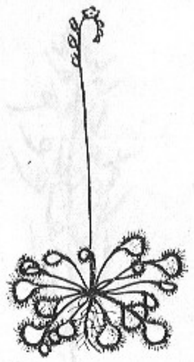

415. *Drosera rotundifolia*.

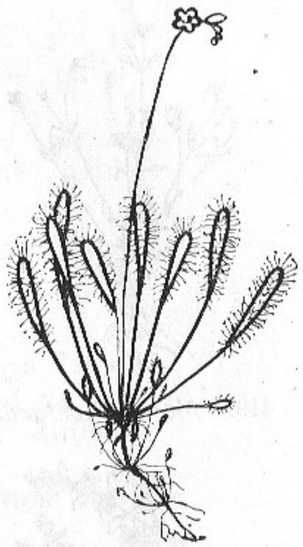

416. *Drosera anglica*.

417. *Drosera intermedia*.

90. sugukond **linalehikulised** — *Santaláceae*

1. perekond **linalehik** — *Thésium* L.

418. *Thesium ebracteatum.*

Vars püstine, enamasti harunemata. Lehed lineaalsed, rootsutud. Õied hõredas kobaras, kellukjad, seest kollakad, pika raoga ja ühe lehetaolise kandelehekesega õie alusel. (418. joon.) ♃. K. 10—30 cm. V, VI. Niitudel, puisniitudel, nõlvadel Loode-Eestis. Kohati

püst-linalehik — *Thésium ebracteátum* Hayne

91. sugukond **portulakilised** — *Portulacáceae*

1. perekond **allikrohi** (rabasalat) — *Móntia* L.

419. *Montia fontana.*

Taim paljas, peenikese harkjalt harunenud varrega. Lehed veidi lihakad, mõlajad või piklikud, vastakud, ülemised viljade valmimise ajal koltunud. Õied väikesed, valged, 2—5-õielistes tipmistes õisikutes. (419. joon.) Kuprad ümmargused, seemned mustad, läikivad. ⊙. K. 4—12 cm. VI—VIII. Veekogude liivastel või soostunud kallastel, kraavides. Kohati

läikviljaline allikrohi — *Móntia fontána* L. (*M. lamprosperma* Cham.)

92. sugukond **reiarohulised** — *Illecebráceae*

1. perekond **reiarohi** — *Herniária* L.

420. *Herniaria glabra.*

Rohekaskollane taim. Varred harkjalt harunenud, maapinnal lamavad, harvemini tõusvad. Lehed väikesed, piklikud, 2—8 mm pikad. Õied väga väikesed, ülemiste lehtede kaenlas nutitaolistes õisikutes (420. joon.) ⊙—♃. P. 5—20 cm. V—VIII. Loodudel, liivastes kohtades. Sage

sööt-reiarohi — *Herniária glábra* L.

93. sugukond **nelgilised** — *Caryophylláceae*

1. Abilehed lehtede alusel puuduvad 3
   Abilehed olemas, kilejad 2
2. Lehed vastakud. Kroon roosakas või kahvatulilla. Emakakaelu 3. Kupar avanenult 3 hambaga

10. perekond **sõlmhein** — *Spergulária* J. et C. Presl

— Lehed ebamännastes. Kroon valge. Emakakaelu 5. Kupar avanenult 5 hambaga

9. perekond **nälghein** — *Spérgula* L.

3. Tupp lahklehine ja õiekate kaheli või tupplehed pooleni kokku kasvanud ja õiekate lihtne 4
   — Tupp liitlehine, õiekate kaheli 12
4. Tupp lahklehine, õiekate kaheli. Õied valged. Vili — paljuseemneline, avanenult hambuline kupar 5
   — Tupplehed pooleni kokku kasvanud, õiekate lihtne (kroon enamasti puudub). Vili — üheseemneline mitteavanev pähklike, variseb koos tupega

8. perekond **kaderohi** — *Scleránthus* L.

5. Emakakaelu 3 6
   Emakakaelu 4 või 5 9
6. Kupar peaaegu ümmargune, väheste suurte seemnetega. Lehed lihakad, asetsevad reeglipäraselt 4 reas. Kroonlehed valged, sinaka või roosaka varjundiga. Kasvab liivasel või klibusel mererannal

5. perekond **merihumur** — *Honckénya* Ehrh.

— Kupar piklik. Lehed pole lihakad 7
7. Kroonlehed pooleni või peaaegu aluseni 2-jagused (harva puuduvad)

1. perekond **tähthein** — *Stellária* L.

— Kroonlehed terved, jagunemata 8
8. Lehed 5—12 mm laiad, munajad või elliptilised. Kupar avanenult tagasirullunud hammastega. Seemned läikivad, valkjate lisemetega

7. perekond **võsalill** — *Moehringia* L.

— Lehed 1—3 (4) mm laiad, väikesed ja munajad või pikad ja lineaalsed. Kupar avanenult lühikeste püstiste hammastega. Seemned läiketa, lisemeteta

6. perekond **liivkann** — *Arenária* L.

9. Emakakaelu 5 10
— Emakakaelu sageli 4 11
10. Lehed 3—7 cm pikad, 1—5 cm laiad. Varred nõrgad, murduvad
2. perekond **vesitähthein** — *Myosóton* Moench
— Lehed palju lühemad ja kitsamad. Varred pole murduvad 11
11. Kroonlehed terved, vahel puuduvad. Tupplehed paljad. Kuprad väikesed, sirged
4. perekond **kesakann** — *Sagína* L.
— Kroonlehed tipul sämpunud või kuni $^1/_3$-ni lõhestunud. Tupplehed karvased. Kuprad tipul kõverdunud
3. perekond **kadakkaer** — *Cerástium* L.
12. (3.) Tupp piklik, putkjas, tema alusel 2 või 4 kõrglehte (lisatupp)
17. perekond **nelk** — *Diánthus* L.
— Tupe alusel puuduvad kõrglehed 13
13. Õied väikesed, 4—6 mm pikad. Lehed lineaalsed, 2—7 cm pikad ja 2—3 mm laiad või munajad ning 1—2 cm pikad ja 1—3 mm laiad
16. perekond **kipslill** — *Gypsóphila* L.
— Õied palju suuremad 14
14. Õied valged või kahvaturoosad, tihedates õisikutes. Lehed laisüstjad, 3 selge rooga, 2—4 cm laiad. Metsistuv aia-ilutaim
18. perekond **seebilill** — *Saponária* L.
— Teistsugused taimed 15
15. Emakakaelu 3. Kupar avanenult 6 hambaga. Õietupp võrkjas. Õied valged või rohekasvalged
13. perekond **põisrohi** — *Siléne* L.
— Emakakaelu 5 16
16. Õietupp üle keskpaiga 5-jagune. Tupe tipmed kroonlehtedest pikemad. Õiekroon punakas
11. perekond **äiakas** — *Agrostémma* L.
— Õietupp kuni keskpaigani 5-jagune. Tupe tipmed kroonlehtedest lühemad 17
17. Kroonlehed naastuosas sügavalt 4-jagused, roosad
14. perekond **käokann** — *Coronária* A. Braun
— Kroonlehed terved, vahel ainult tipul sämpunud . . . 18

18. Kupar avanenult 5 hambaga. Õied punased. Vars pihkane ja kleepuv
12. perekond **tõrvalill** — *Viscária* Roehl.
— Kupar avanenult 10 hambaga. Õied valged või punased. Vars pole kleepuv
15. perekond **pusurohi** — *Melándrium* Roehl.

1. perekond **tähthein** — *Stellária* L.

1. Varrelehed munajad, südaja alusega, 1—4 cm laiad. Varred ümardunud 2
— Varrelehed elliptilised, süstjad või lineaalsed, 2—8 (10) mm laiad. Varred neljakandilised 3
2. Kroonlehed tupplehtede pikkused või neist lühemad, 2-jagused, valged, vahel puuduvad hoopis. Vars sõlmede vahel ühe karvareaga. Lehed 1—2 cm pikad, alumised rootsulised, ülemised rootsuta. (421. joon.) Tupplehed kileja äärisega. ⊙, ⊙. P. 10—20 (30) cm. V—X. Umbrohuna aedades, põldudel, teede ääres. Sage
vesihein — *Stellária média* (L.) Vill.
— Kroonlehed tupplehtedest palju pikemad, peaaegu aluseni 2-jagused, valged. Vars nõrk, alumises osas paljas, ülemises karvane ning harkjalt harunenud. Lehed 3—6 (8) cm laiad, alumised pikarootsulised, ülemised väiksemad, rootsuta. (422. joon.) Tupplehed kileja äärisega. ♃. P. 25—50 (60) cm. V—VII. Kuuse-segametsades, peamiselt mandril. Sage
salu-tähthein — *Stellária némorum* L.
3. Kroonlehed ainult keskpaigani 2-jagused, valged. Õied võrdlemisi suured, tupplehed kroonlehtedest palju lühemad. Vars kergesti murduv, ülemises osas harunev. Lehed lineaalsüstjad, 4—9 cm pikad, 5—10 mm laiad, pisut jäigad, varrest peaaegu rõhtsalt eemale hoiduvad. (423. joon.) ♃. K. 20—35 cm. V, VI. Kuuse-segametsades, põõsastes, puisniitudel. Sage
mets-tähthein — *Stellária holóstea* L.

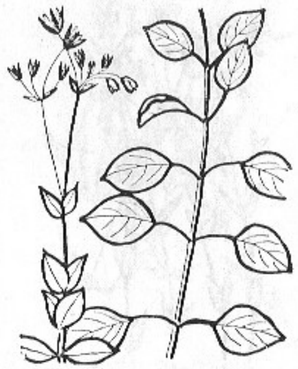
421. *Stellaria media.*

422. *Stellaria nemorum.*

423. *Stellaria holostea.*

424. *Stellaria crassifolia.*

— Kroonlehed peaaegu aluseni 2-jagused. Õied väiksemad 4

4. Kõikide õite kandelehed rohtjad, lehtede sarnased, paljad. Vars püstine või tõusev, paljas, samuti lehedki. Lehed piklik-elliptilised, rootsuta, 2—5 mm laiad. Õied tipmised ja kaenlasisesed, üksikult või 2-kaupa, hõredas õisikus. (424. joon.) Tupplehed 2—3 mm pikad, kileja äärisega, kroonlehtedest veidi lühemad, paljad. Kroonlehed valged. ♃. K. 6—20 (25) cm. VI—VIII. Soodes, kinnikasvavate järvede kaldail. Kohati, sagedam Põhja- ja Ida-Eestis

turd-tähthein — *Stellária crassifólia* Ehrh.

— Kõikide või vähemalt ülemiste õite kandelehed kilejad, valkjad 5

5. Õied külgmistes laiuvates õisikutes. (425. joon.) Vars nõrk, murduv, juurduv. Lehed munajassüstjad, 10—15 mm pikad; leheserv vahel lainjas. Tupplehed 3—4 mm pikad; kroonlehed valged, tupplehtedest enamasti lühemad. ♃. P. 10—25 cm. V, VI. Soodes, allikate ümbruses, kraavides. Kohati

oja-tähthein — *Stellária alsíne* Grimm

425. *Stellaria alsine.*

— Õied tipmistes õisikutes. Lehed süstjad või lineaalsed 6

6. Tupplehed peeneripsmelise servaga, paljad, 2—4 mm pikad; kroonlehed valged, tavaliselt tupplehtedega ühepikkused. Vars nõrk, tõusev või roniv. Lehed kuni 6 cm pikad, 1—2 (3) mm laiad, rootsutud, alusel ripsmelised (vt. luubiga). (426. joon.) ♃. P. 15—60 cm. V—VIII. Kuivadel puisniitudel ja niitudel, raiesmikel, teede ja põldude ääres. Sage

oras-tähthein — *Stellária graminea* L.

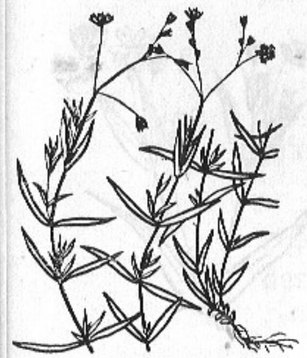

426. *Stellaria graminea.*

— Tupplehtede serv ei ole peeneripsmeline . 7

7. Õied võrdlemisi suured, tipmistes hõredates õisikutes. Tupplehed 4—7 mm pikad, kroonlehtedest enamasti palju lühemad; kroonlehed valged. Vars püstine, enamasti harunemata. Ülemised lehed lineaalsüstjad, 1,5—3 cm pikad, paljad. (427. joon.) ♃. K. 20—50 cm. VI—VIII. Soodes, märgadel niitudel, kraavides. Sage

soo-tähthein — *Stellária palústris* Retz

— Õied väikesed, tipmistes õisikutes. Tupplehed 3—4 mm pikad, kroonlehtedega ühepikkused; viimased valged. Vars tõusev kuni lamav, õrn, murduv. Lehed lineaalsüstjad, kuni 3 cm pikad, aluse poole ahenevad. (428. joon.) ♃. P. 15—30 cm. VI—VIII. Niisketes varjukates kuuse-segametsades. Kohati

varju-tähthein — *Stellária longifólia* Mühl. ex Willd. (*S. diffusa* Schlechtend. sen.)

427. *Stellaria palustris.*

2. perekond **vesitähthein** — *Myosóton* Moench

Vars nõrk, sageli lamav, ülemises osas harunenud. Lehed munajad või piklikmunajad, paljad, õrnad, alumised lühirootsulised. Kroonlehed valged, tupplehed nendest lühemad. Kupar avanenult viie, tipul kaheks lõhestunud hambaga (näilikult hambaid 10). (429. joon.) ♃. P. 25—50 (65) cm. V—X. Niisketel kohtadel põõsastes, metsaservadel, teede ja kraavide ääres. Sage

vesitähthein — *Myosóton aquáticum* (L.) Moench [*Malachium aquaticum* (L.) Fr.]

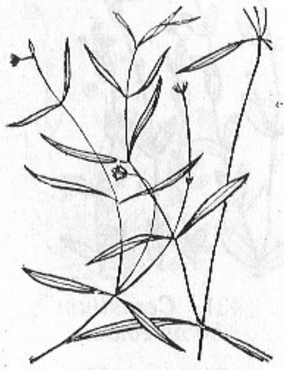

428. *Stellaria longifolia.*

3. perekond **kadakkaer** — *Cerástium* L.

1. Üheaastased taimed ainult õitsevate vartega 2
— Mitmeaastased taimed õitsevate ja mitteõitsevate vartega 3

2. Õite kande- ja tupplehed laia valkja kileja äärisega. Vars ülemises osas harkjalt harunenud. (430. joon.) Vars ja lehed (ka tupplehed) lihtja näärmekarvased. Lehed piklikmunajad, kuni 8 mm pikad, alumised õitsemisajaks kuivanud. Tupplehed 3—4 mm pikad, kroonlehtedest veidi pikemad. ⊙, ⊙. K. 6—15 (20) cm. IV—VI. Kuivadel puisniitudel ja niitudel, loodudel, teeservadel liivastel kohtadel. Sage

kevad-kadakkaer — *Cerástium semidecándrum* L.

429. *Myosoton aquaticum.*

— Õite kande- ja tupplehed kitsa valkja kileja äärisega. Vars tugevasti näärmekarvane, pihkane ja kleepuv. Lehed elliptilised või munajad, kuni

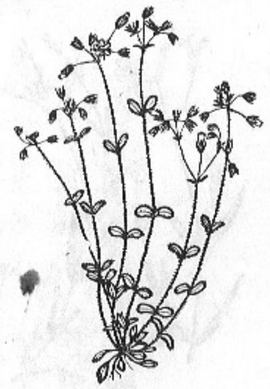

430. *Cerastium semidecandrum.*

431. *Cerastium holosteoides.*

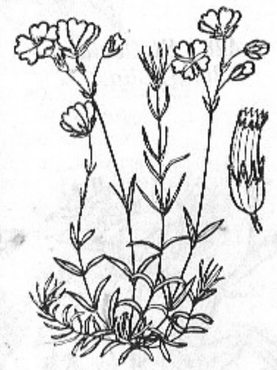

432. *Cerastium arvense.*

8 mm pikad. Tupplehed näärmekarvased, 4—5 mm pikad, enam-vähem kroonlehtede pikkused. ⊙. K. 3—15 (20) cm. V—VII. Liivastel kohtadel. Harva

madal kadakkaer — *Cerástium glutinósum* Fr.

3. Kroonlehed tupplehtedest umbes 2 korda pikemad 4
— Kroonlehed tupplehtedest ainult vähe pikemad või nendega ühepikkused, vahel puuduvad hoopis. Tupplehed laia kileja äärisega, karvased, 5—7 mm pikad. Kroonlehed valged, lõhestunud. Lehed piklikud, 1—3,5 cm pikad, 3—10 mm laiad, teritunud, lühikarvased. (431. joon.) Õitsevad varred tõusvad, mitteõitsevad sageli lamavad. ⊙—♃. P. 10—40 cm. V—X. Niitudel, puisniitudel, teede ääres, umbrohuna põldudel. Sage

harilik kadakkaer — *Cerástium holosteoides* Fr. (*C. caespitosum* Gilib.)

4. Tupplehed pikakarvased, teravatipulised, kileja äärisega, 5—8 mm pikad. Õite kandelehed rohtjad, ainult tipuosas kilejad. Lehed noorena tihedalt valgeviltjad, hiljem sageli paljad; alumised varrelehed äraspidimunajad või elliptilised, kuni 15 mm pikad. Varred tihedalt karvased. ♃. P. 6—15 cm. VI—VIII. Paekalda pragudes ja paemurdudes. Väga haruldane

‡ mägi-kadakkaer — *Cerástium alpínum* L.

— Tupplehed lühikarvased, tömbitipulised, laia kileja äärisega, 4—7 mm pikad. Õite kandelehed laia kileja äärisega, karvased. Lehed süstjad või lineaalsüstjad, 1—2 cm pikad, ripsmelise alusega. (432. joon.) Varred lühikarvased. ♃. P. 10—40 cm. V, VI. Umbrohuna põldudel, teede ääres, kraavikallastel. Kohati sage

põld-kadakkaer — *Cerástium arvénse* L.

4. perekond **kesakann** — *Sagina* L.

1. Kroonlehti tavaliselt 5, alati olemas . . 2
— Kroonlehti tavaliselt 4, väga väikesed; vahel puuduvad hoopis 3
2. Kroonlehed tupplehtedest vähemalt 2 korda pikemad. Varred rohkearvulised, sõlmilised, lamavad või tõusvad, näärmekarvased. Juurmised lehed kimbuna, lineaalsed, varrelehed väikesed. Õied tipmised, 8—10 mm läbimõõdus, valged. (433. joon.) ♃. P. 5—15 (25) cm. VI—IX. Puisniitudel, niitudel, loodudel, kraavides. Sage

sõlmine kesakann — *Sagina nodósa* (L.) Fenzl

— Kroonlehed, kui olemas, tupplehtedest lühemad 3
3. Lehed ogatipulised, kitsaslineaalsed. Tupplehed (neid on enamasti 4, harva 5) õitsemisajal laiuvad, tömbid. Kroonlehti 4, harva 5, vahel puuduvad. Õieraod pärast õitsemist alla kaardunud, hiljem jälle püstised. Varred lamavad või tõusvad. (434. joon.) ♃. P. 2—6 (10) cm. V—IX. Teedel, karjamaadel, enamasti liiva- ja turbapinnasel. Sage

lamav kesakann — *Sagina procúmbens* L.

— Alumised lehed ogatippudeta, enam-vähem tömbid, kitsaslineaalsed. Tupplehed (neid on tavaliselt 4) õitsemisajal püstised, tipul tanujad. Kroonlehed sageli puuduvad. Õieraod ka pärast õitsemist püstised. Varred püstised või tõusvad. (435. joon.) ⊙. K. 5—10 cm. VI—VIII. Liivasel mererannal. Haruldane

rand-kesakann — *Sagina maritima* G. Don

5. perekond **merihumur** — *Honckénya* Ehrh.

Paljas kahekojaline taim. Vars neljakandiline, algul püstine, hiljem sageli lamav. Lehed munajad, rootsuta, 1—3 cm pikad, vahel kollakad. (436. joon.) Õied üksikult lehekaenlais; kroonlehed umbes tupp-

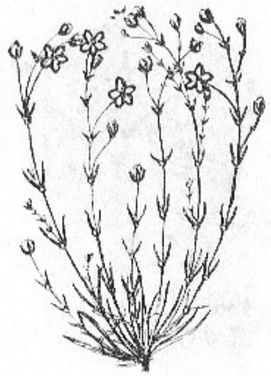

433. *Sagina nodosa.*

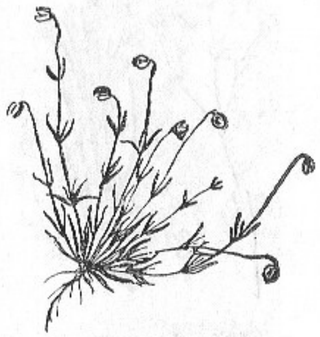

434. *Sagina procumbens.*

435. *Sagina maritima.*

436. *Honckenya peploides.*

lehtede pikkused. ♃. P. 10—25 cm. VI, VII. Liivasel mererannal. Kohati sage

merihumur — *Honckénya peploides* (L.) Ehrh.

6. perekond **liivkann** — *Arenária* L.

1. Lehed harjasjad, kitsaslineaalsed, pikad, kimbuna varre alusel, paljad, saagja servaga; varrelehed lühemad. (437. joon.) Õied tipmises pöörisjas õisikus. Tupplehed laia valkja kileja äärisega, kroonlehtedest palju lühemad. ♃. K. 20—40 cm. VI—VIII. Liivastes männimetsades ja nende raiesmikel, teede ääres. Peamiselt Kagu-Eestis. Haruldane

437. *Arenaria stenophylla.*

palu-liivkann — *Arenária stenophýlla* Led. (*A. graminifolia* auct.)

— Lehed munajad, väikesed, karedakarvased. Õied väikesed, niitjatel raagudel. Tupplehed kileja äärisega, kroonlehtedest pikemad. Vars tugevasti harunenud. (438. joon.) ⊙. K. 5—20 (30) cm. V—X. Kuivadel nõlvadel, liivikuil, teede ääres, umbrohuna põldudel. Sage

harilik liivkann — *Arenária serpyllifólia* L.

438. *Arenaria serpyllifolia.*

7. perekond **võsalill** — *Moehríngia* L.

1. Tupplehed teravatipulised, kroonlehtedest pikemad. Lehed tavaliselt 3, harva 5 rooga, munajad, ripsmelise servaga; alumised rootsulised, ülemised rootsuta. (439. joon.) Õieraod niitjad, kuni 2,5 cm pikad. ⊙, ♃. P. 10—35 cm. V—VII. Varjukais metsades, puisniitudel põõsaste varjus. Sage

harilik võsalill — *Moehríngia trinérvia* (L.) Clairv.

— Tupplehed tõmbitipulised, kroonlehtedest lühemad. Lehed 1 rooga, elliptilised või munajassüstjad, peaaegu rootsuta. Õieraagudel keskkohal väike kandeleheke. ♃. P. (5) 10—20 cm. VI, VII. Hõredais leht- ja segametsades, põõsastes.

Seni leitud vaid Narva jõe piirkonnas. Väga haruldane

ida-võsalill — *Moehríngia lateriflóra* (L.) Fenzl

439. *Moehringia trinervia.*

8. perekond **kaderohi** — *Scleránthus* L.

1. Tupe tipmed tõmbid, tanujad, valge kileja äärisega, vastu vilja hoiduvad. Lehed väikesed, lineaalsed, hallikasrohelised, aluseidpidi kokku kasvanud. Õied väikesed, rohelised, raotud, tihedates tipmistes õisikutes. (440. joon.) Kroon puudub. ♃. K. 5—15 cm. V—VIII. Liivikuil, liivastes männimetsades, teede ääres, söötidel. Sage

hall kaderohi — *Scleránthus perénnis* L.

— Tupe tipmed teravad, valge kileja äärisega, viljast eemale hoiduvad. Lehed väikesed, peaaegu naaskeljad, aluseidpidi kokku kasvanud. Õied väikesed, rohelised, raotud, võrdlemisi hõredates tipmistes õisikutes. (441. joon.) Kroon puudub. ⊙, ⊙. P. 5—20 cm. V—IX. Põldudel umbrohuna, teede ääres, aedades. Sage

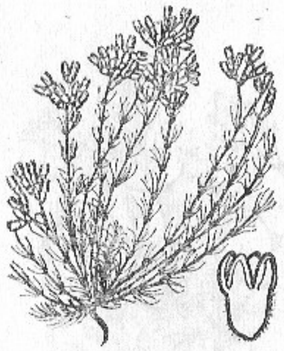

440. *Scleranthus perennis.*

põld-kaderohi — *Scleránthus ánnuus* L.

9. perekond **nälghein** — *Spérgula* L.

Vars liht- ja näärmekarvane, vahel pihkane ja kleepuv. Lehed lineaalsed, 2—3 cm pikad, näärmekarvased. Kroonlehed valged, tõmbid, tupest veidi pikemad. Õieraod niitjad, 3—4 mm pikad. (442. joon.) ⊙. K. 15—40 cm. VI—VIII. Liivastel (kalina-) põldudel umbrohuna, teede ääres, söötidel. Sage

harilik nälghein — *Spérgula arvénsis* L. (coll.)

441. *Scleranthus annuus.*

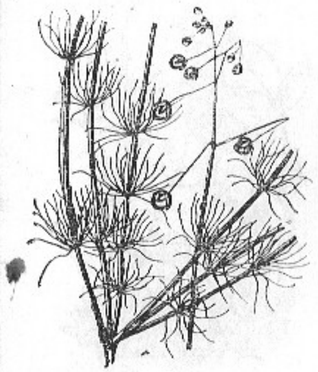

442. *Spergula arvensis.*

10. perekond **sõlmhein** — *Spergulária* J. et C. Presl

1. Kroonlehed roosakad või helelillad. Vili (kupar) tupplehtede pikkune. Lehed lineaalsed kuni naaskeljad. (443. joon.) Abilehed munajassüstjad, hõbedaselt läikivad. ⊙—♃. P. 5—15 cm. VI, VII. Põldudel, söötidel, teede ääres. Kohati sage

punane sõlmhein — *Spergulária rúbra* (L.) J. et C. Presl

— Kroonlehed valged, roosaka varjundiga. Vili (kupar) tupplehtedest pikem. Lehed lineaalsed, veidi lihakad. Abilehed laimunajad, vähese läikega. ⊙—♃. P. (3) 5—15 cm. VI—IX. Savikasliivastel mererandadel, rannaniitudel. Sage

rand-sõlmhein — *Spergulária salína* J. et C. Presl [*S. marina* (L.) Griseb.]

443. *Spergularia rubra.*

11. perekond **äiakas** — *Agrostémma* L.

Vars ja lehed pehmekarvased. Lehed lineaalsed, aluseidpidi kokku kasvanud. Õied suured, 2,5—3,5 cm läbimõõdus, tipmised, vähesearvulised, pikaraolised. (444. joon.) Seemned mustad, karedad, mürgised. ⊙. K. 40—80 cm. VI, VII. Umbrohuna, eriti taliviljapõldudel, söötidel. Kohati sage, kohati puudub

(harilik) äiakas — *Agrostémma githágo* L.

444. *Agrostemma githago.*

12. perekond **tõrvalill** — *Viscária* Roehl.

Vars sageli punakas, õisiku alusel kleepuv. Juurmised lehed kodarikuna; varrelehed lineaalsüstjad, alumises osas ripsmelised. Õied lühiraolised. Kroonlehed tipul sämpunud, naastu alusel 2 lisemega, mis moodustavad lisakrooni. Õietupp 10 rooga, 1—1,5 cm pikk. ♃. K. 30—50 (60) cm. V—VII. Kuivadel niitudel, liivikuil, nõlvadel, teeservadel. Sage

(harilik) tõrvalill — *Viscária vulgáris* Bernh. [*V. viscosa* (Scop.) Asch.; *Lychnis viscaria* L.]

13. perekond **põisrohi** — *Siléne* L.

1. Õietupp 20 rooga, põisjas, paljas, rohekasvalge, vahel lillakas. Lehed paljad, lineaalsüstjad või munajassüstjad, 3—6 cm pikad. Õied ühesugulised, tipmised, hõredais õisikuis. (445. joon.) Kroonlehed valged, naastuosas peaaegu aluseni 2-jagused. Sinakasroheline taim. ♃. K. 20—60 cm. VI—VIII. Kuivematel puisniitudel, nõlvadel, teeservadel. Sage

harilik põisrohi — *Siléne cucúbalus* Wibel [*S. latifolia* (Mill.) Rendle et Britton; *S. vulgaris* (Moench) Garcke]

445. *Silene cucubalus.*

— Õietupp 10 rooga, paljas või karvane, pole põisjas 2

2. Õietupp paljas 3

— Õietupp üleni või ainult roodude kohalt karvane 4

3. Õietupp tõmbihambaline, roheline või valkjasroheline. Kroonlehed rohekad või kollakasrohekad, naastuosas 2-lõhesed. Õied lisakrooniga, longus, kitsais, enam-vähem ühekülgseis pöörisjais kobarais. (446. joon.) Juurmised lehed mõlajassüstjad, 3—5 cm pikad, varrelehed peaaegu lineaalsed. Taim püstine, harunemata, paljas. ♃. K. 30—70 cm. VI—VIII. Hõredais männimetsades, liivastel nõlvadel. Kagu-Eestis kohati sage, mujal puudub

palu-põisrohi — *Siléne chloránthа* (Willd.) Ehrh.

446. *Silene chlorantha.*

— Õietupp teravahambaline, roheline, vahel lillakas. Kroonlehed valged või rohekasvalged, naastuosas sügavalt 2-jagused. Õied lisakroonita, õitsemisajal longus, kitsais pöörisjais kobarais. (447. joon.) Juurmised lehed õitsemisajaks kuivanud; varrelehed lineaalsüstjad, 3,5—5 cm pikad. Taim püstine. ♃. K. 25—60 (80) cm. VI—VIII. Liivastel jõekallastel, hõredais männimetsades. Eesti kagu- ja kirdeosas. Haruldane

tatari põisrohi — *Siléne tatárica* (L.) Pers.

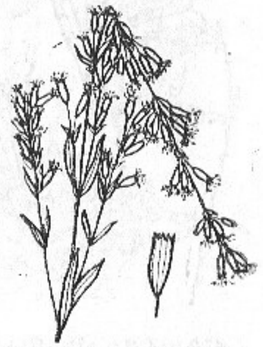

447. *Silene tatarica.*

4. Lehed ja vars tihedalt pehmekarvased, kleepuvad. Varsi üks, alusel tihedalt lehistunud. Alu-

448. *Silene noctiflora.*

mised lehed piklik-süstjad, 3—6 cm pikad, ülemised munajassüstjad, serval lainjad. Õied 1—3-kaupa kobarjas õisikus. Kroonlehed valged või rohekasvalged, lisemeteta. ⊙. K. 35—80 cm. VI, VII. Seni ainult Uhtju saartel. Väga haruldane

+ pihkane põisrohi — *Siléne viscósa* (L.) Pers. [*Elisanthe viscosa* (L.) Rupr.; *Melandrium viscosum* (L.) Čel.]

— Lehed ja varred pole pehmekarvased . . 5

5. Õied üksikult või väheseõielistes õisikutes, avanevad tavaliselt ööseks. Lehed ripsmelise servaga, alumised piklikud, rootsulised, ülemised lineaalsüstjad, rootsuta, 3—10 cm pikad. Tupe tipmed teravad. Kroonlehed valged või roosaka varjundiga, lühikeste lisemetega. Vars harunemata, ülemises osas näärmekarvane, vahel nõrgalt kleepuv. (448. joon.) ⊙. K. 30—50 cm. VI—VIII. Põõsastes, teeservadel, põldudel. Kohati

öö-põisrohi — *Siléne noctiflóra* L. [*Elisanthe noctiflora* (L.) Rupr.; *Melandrium noctiflorum* (L.) Fr.]

— Õied rohkeõielistes õisikutes 6

449. *Silene dichotoma.*

6. Käharakarvane taim; õietupp karedakarvane, eriti roodude kohalt. Vars ülemises osas harkjalt harunenud. (449. joon.) Varrelehed munajassüstjad kuni süstjad, 4—5 cm pikad, juurmised lehed õitsemisajaks kuivanud. Õied ühekülgseis kobarais, ebameeldiva lõhnaga. Kroonlehed valged, naastuosas pooleni lõhestunud. ⊙, ⊙. K. 40—70 cm. VI, VII. Peamiselt ristikupõldudel, teeservadel; seni ainult mandril. Kohati

harkjas põisrohi — *Siléne dichótoma* Ehrh.

450. *Silene nutans.*

— Vars alumises osas lihtkarvane, ülemises näärmekarvane. Õietupp liht-, vahel näärmekarvane. Lehed lühikarvased; juurmised mõlajad, pikarootsulised, 5—15 cm pikad, varrelehed süstjad või lineaalsed, väiksemad, rootsuta. Õied valged, longus, hõredais, enam-vähem ühekülgseis õisikuis. Kroonlehed naastuosas sügavalt 2-lõhesed. (450. joon.) ♃. K. 30—60 cm. V—VIII. Kuivadel nõlvadel, hõredais männimetsades, teeservadel. Sage

longus põisrohi — *Siléne nútans* L.

14. perekond **käokann** — *Coronária* A. Braun

Varsi üks, lühikarvane. Alumised lehed piklikmunajad, kodarikuna, varrelehed kitsassüstjad, 3—9 cm pikad. Õietupp kuni 1 cm pikk. Kroonlehed tupest palju pikemad, naastuosas sügavalt lõhestunud 4 lineaalseks hõlmaks. (451. joon.) ♃. K. 35—80 cm. V—VIII. Niisketel niitudel ja puisniitudel, lepikutes. Sage

451. *Coronaria flos-cuculi.*

harilik käokann — *Coronária flós-cucúli* (L.) A. Braun (*Lychnis flos-cuculi* L.)

15. perekond **pusurohi** — *Melándrium* Roehl.

1. Õied punased või punakasroosad, ühesugulised, hõredais õisikuis. Õieraod ja -tuped lihtkarvased. Vars ja lehed pehmekarvased. Lehed munajad, 5—7 cm pikad, alumised pikarootsulised, ülemised rootsuta. Emasõitel tupp 20 rooga, isasõitel 10 rooga. Kupra hambad vilja valmimisel tagasi käändunud. ⊙. K. 40—80 (100) cm. VI, VII. Lehtmetsades ja lepikutes, võsastikes. Võrdlemisi sage

punane pusurohi — *Melándrium rúbrum* (Weig.) Garcke [*M. silvestre* (Schkuhr) Roehl.; *Silene dioica* (L.) Clairv.]

— Õied valged, ühesugulised, hõredais õisikuis. Õieraod ja -tuped näärmekarvased. Vars ülemises osas näärmekarvane. Lehed karvased, 4—5 cm pikad, süstjad või elliptilised, alumised rootsulised, ülemised rootsuta. Emasõitel tupp 20 rooga (452. joon., *a*), isasõitel 10 rooga (452. joon., *b*). Kupra hambad vilja valmimisel püstised, kahekaupa kokkuhoiduvad. ⊙, ⊙. K. 40—80 (100) cm. VI—IX. Põldudel, kraavikallastel, teeservadel. Sage

452. *Melandrium album.*

valge pusurohi — *Melándrium álbum* (Mill.) Garcke [*Silene alba* (Mill.) E. H. L. Krause]

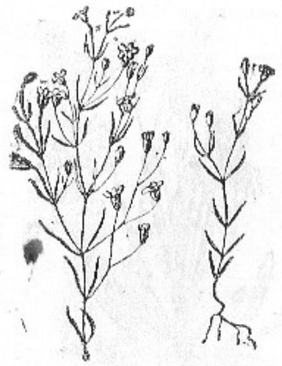

453. *Gypsophila muralis.*

454. *Gypsophila fastigiata.*

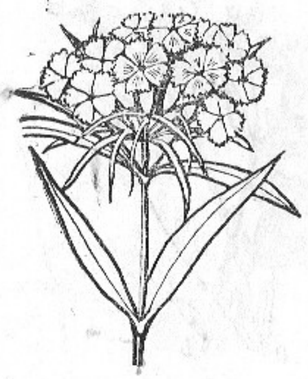

455. *Dianthus barbatus.*

16. perekond **kipslill** — *Gypsóphila* L.

1. Õied roosakaspunased, tipmised ja kaenlasised, niitjatel raagudel. (453. joon.) Vars peenike, enamasti alates alusest harunenud, alumises osas lühikarvane. Lehed lineaalsed, 1—2 cm pikad. Kroonlehed sämpunud, tumedate joontega. ⊙. K. 5—15 (20) cm. VI, VII. Põldudel, teeservadel, jäätmaadel; mandril. Kohati

müür-kipslill — *Gypsóphila murális* L.

— Õied valged, lühiraolised, väikesed, tihedates kännasjates õisikutes. (454. joon.) Lehed varre alusel kimbuna, lineaalsed, 2—7 cm pikad. Kroonlehed terved. ♃. K. 20—60 cm. VI—VIII. Liivastes männikutes ja nende serval, kuivadel nõlvadel. Seni vaid mandril, peamiselt põhja- ja kaguosas. Kohati

kännas-kipslill — *Gypsóphila fastigiáta* L.

17. perekond **nelk** — *Diánthus* L.

1. Kroonlehed tipul hambulised või terveservalised, narmastumata 2
— Kroonlehed narmastunud 3
2. Õied lühiraolised, tihedais männasjais õisikuis. (455. joon.) Kroonlehed mitmesuguse värvusega, ka kirjud. Varred sageli õõnsad. Lehed laisüstjad. Õietupp teravahambaline. Kõrglehed (neid on 4, moodustavad tupe alusel lisatupe) järsult ahenenud pikkadeks oheteks, tupest sageli pikemad. ♃. K. 30—70 cm. VI—VIII. Vahel metsistuv ilutaim. Sage

habenelk — *Diánthus barbátus* L.

— Õied pikaraolised, üksikult või hõredais õisikuis. Kroonlehed punakad, neelu kohal tumepunase rõngaga. Lehed lineaalsüstjad; mitteõitsevate varte lehed 1,5—3 cm pikad, 3—5 mm laiad; tõmbid, õitsevate varte lehed teritunud, 1—2 mm laiad. Õietupp teravahambaline. Kõrglehti tupe alusel tavaliselt 2, ulatuvad tupe poole pikkuseni. (456. joon.) ♃. K. 10—40 cm. VI—VIII. Kuivadel niitudel, liivikuil, teede ääres. Sage

nurmnelk — *Diánthus deltoides* L.

3. Õied varrel enamasti üksikult, harvemini 2-kaupa, lõhnavad. Kroonlehed valged, harva roosa varjundiga, neelu kohal roheliste ja punakate täppidega. Õitsevaid varsi sageli rohkearvuliselt. Mitteõitsevate varte lehed lineaalsed kuni harjasjad, kimbuna, kuni 4 cm pikad, karedaservalised, õitsevate varte lehed väiksemad. Tupe hambad teritunud. Kõrglehed tupe alusel (neid on 4) ulatuvad umbes $^1/_4$-ni tupe pikkusest. Taim moodustab padjandeid. ♃. K. 10—30 cm. VI—VIII. Kuivades männikutes, liivikuil, peamiselt mandriosas. Kohati

nõmmnelk — *Diánthus arenárius* L.

— Õied varrel 2—5-kaupa hõredais õisikuis, lõhnavad. Kroonlehed roosad või helelillad, neelu kohal rohelise täpiga. Lehed lineaalsüstjad, teritunud, alumised tõmbid. Tupp kuni 2 cm pikk, teravahambaline. Kõrglehed tupe alusel (neid on 4, harva 6) teravatipulised, ulatuvad umbes $^1/_3$-ni tupe pikkusest. (457. joon.) ♃. K. 30—60 cm. VI—VIII. Puisniitudel ja niitudel, põõsastes; peamiselt mandriosas. Kohati

aasnelk — *Diánthus supérbus* L.

18. perekond **seebilill** — *Saponária* L.

Taim püstine, paljas või lühikarvane. Lehed ellipsilised või pikliksüstjad, 5—10 cm pikad, 3 rooga; alumised lehed lühirootsulised, ülemised rootsuta. (458. joon.) Õied võrdlemisi suured, lühiraolised, kännasjais õisikuis. Kroonlehed valged või roosad. Taim sageli täidisõitega. ♃. K. 40—90 cm. VI—VIII. Kergesti metsistuv aia-ilutaim. Sage

(harilik) seebilill — *Saponária officinális* L.

456. *Dianthus deltoides.*

457. *Dianthus superbus.*

458. *Saponaria officinalis.*

94. sugukond **maltsalised** — *Chenopodiáceae*

1. Vars lehitu, lülistunud, lihakas
   6. perekond **soolarohi** — *Salicórnia* L.
— Vars lehistunud 2
2. Lehed ruljad või poolruljad, lihakad, rootsutud . . . 3
— Lehed lamedad, rootsulised 4
3. Lehed ogajalt teritunud tipuga
   8. perekond **ogamalts** — *Sálsola* L.
— Lehed ilma ogaja tiputa, tömpjad
   7. perekond **soodahein** — *Suaéda* Forsk.
4. Peajuur jämenenud. Juurmised lehed kodarikuna. Kultuurtaim
   1. perekond **peet** — *Béta* L.
— Peajuur pole jämenenud. Juurmine lehekodarik puudub 5
5. Lehed helerohelised, kolmnurkjad, enamasti noolja alusega, terveservalised. Tolmukaid ja emakasuudmeid 4. Kultuurtaim
   3. perekond **spinat** — *Spinácia* L.
— Lehed enamasti hallikasrohelised. Tolmukaid 5, emakasuudmeid 2 6
6. Õied ilma kandelehekesteta, õiekattega
   2. perekond **hanemalts** — *Chenopódium* L.
— Emasõied kandelehekestega, isasõied õiekattega . . 7
7. Lehed ebakorrapäraselt hambulise servaga kuni hõlmised. Kandelehekesed ümarad, kolnmurksed või rombjad
   4. perekond **malts** — *Átriplex* L.
— Taim tuhakarva hall. Lehed piklikud, terveservalised. Kandelehekesed tipust kolmehõlmalised
   5. perekond **soolmalts** — *Halimióne* Aellen

1. perekond **peet** — *Béta* L.

Peajuur jäme, valge kuni violettpunane. Juurmised lehed suured, pikarootsulised, punakad või rohelised. Vars areneb teisel aastal. Kahvaturohekad õied koondunud mõneõielisteks keradeks,

mis moodustavad algul tiheda, hiljem hõreneva õisiku, ∞, ⊙. K. 40—100 cm. VII—IX (teisel aastal). Lalaldaselt levinud kultuurtaim

△ **(harilik) peet** — *Béta vulgáris* L.

2. perekond **hanemalts** — *Chenopódium* L.

1. Mitmeaastane taim. Vars alumises osas õõnes. Alumised lehed pikarootsulised, nooljas-kolmnurksed, loogelise servaga. Ülemised lehed piklikud, terava tipuga, lühirootsulised. (459. joon.) ♃. K. 20—70 cm. V—VIII. Umbrohuna aedades, teeservadel, prahipaikadel. Harva

   tervelehine hanemalts — *Chenopódium bónus-henrícus* L.
— Üheaastased taimed. Vars pole õõnes . . 2
2. Lehed terveservalised, ahenevad aluse ja tipu suunas enam-vähem võrdselt, rohelised, paljad. (460. joon.) ⊙. K. 10—60 cm. VII—IX. Umbrohuna aedades, prahipaikadel, parkides, ka jõekallastel. Kohati

   paljuseemneline hanemalts — *Chenopódium polyspérmum* L.
— Leheserv pole terve 3
3. Suuremad lehed südaja alusega. Lehed suured, sujuvalt teravnevad, kummalgi küljel 2—4 suure terava hambaga. (461. joon.) ⊙. K. 30—70 cm. VII—IX. Umbrohuna aedades, prahipaikadel. Harva

   värd-hanemalts — *Chenopódium hýbridum* L.
— Lehed tömbi või aheneva (mitte südaja) alusega 4
4. Õisikuraod, õiekate ja lehed halli jahuja kattega. Lehed munajad, hambulise kuni peaaegu terve servaga, alusel enam või vähem kiiljad. (462. joon.) ⊙. K. 20—80 cm. VII—IX. Umbrohu- ja prahitaim. Väga sage

   valge hanemalts — *Chenopódium álbum* L.
— Õisikuraod ja õiekate ilma jahuja katteta . 5

459. *Chenopodium bonus-henricus.*

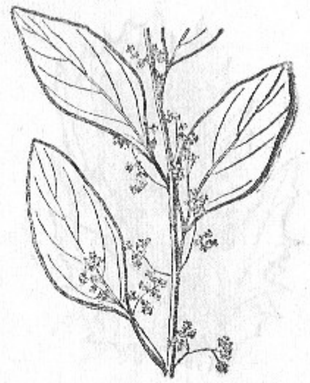

460. *Chenopodium polyspermum.*

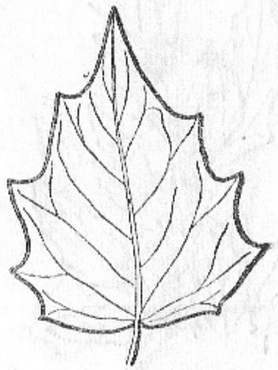

461. *Chenopodium hybridum.*

462. *Chenopodium album.*

5. Lehed munajasrombjad, ebaühtlaselt sügavahambalise servaga, kiilja alusega, pisut lihakad. (463. joon.) Taim sageli punakas. ⊙. K. 20—80 cm. VII—IX. Mererannal, jõekaldail, prahipaikadel, teeservadel, ka umbrohuna aedades. Kohati

punane hanemalts — *Chenopódium rúbrum* L.

— Lehed väikesed, piklikud või kitsasmunajad, tömbihambalise kuni loogelise servaga, sujuvalt lühikeseks rootsuks ahenevad (464. joon.) Lehtede alumine pind jahuja kattega ja kollase keskrooga. ⊙. K. 10—30 cm. VII—IX. Mererannal, prahipaikadel, teede ääres. Tavaline

vesihaljas hanemalts — *Chenopódium glaúcum* L.

463. *Chenopodium rubrum.*

3. perekond **spinat** — ***Spinácia* L.**

Heleroheline kahekojaline taim. Lehed kolmnurkjad, enamasti noolja alusega. Õied neljatised. Vili äraspidimunajas, sile. ⊙. K. 20—50 cm. VI—VIII. Levinud köögiviljataim

△ **aedspinat** — *Spinácia olerácea* L.

4. perekond **malts** — *Átriplex* L.

1. Kandelehekesed peaaegu ümarad, siledad, terveservalised. (465. joon., *a.*) Lehed mõlemalt pinnalt rohelised või tumepunased. ⊙. K. 30—150 cm. VII—IX. Prahipaikadel, aedades metsistunult. Võrdlemisi harva

464. *Chenopodium glaucum.*

465. *a — Atriplex hortensis; b — A. litoralis.*

466. *Atriplex tatarica.*

aedmalts — *Átriplex horténsis* L.

— Kandelehekesed kolmnurksed või rombjad, siledad või näsadega 2

2. Kõik lehed lineaalsüstjad, terveservalised või teravahambalised. (465. joon., *b.*) ⊙. K. 20—70 cm. VII—IX. Mererannataim. Võrdlemisi sage

randmalts — *Átriplex litorális* L.

— Lehed laiemad, kolmnurkjas-odajad või rombjas-elliptilised 3

3. Kandelehekesed kuni keskkohani kokku kasvanud, enam-vähem rombjad, silmapaistvate roodudega. Lehed ebakorrapäraselt hambulised või hõlmised. (466. joon.) ⊙. K. 10—100 cm. VII—IX. Tulnukana raudteel, prahipaikadel. Harva

tatari malts — *Átriplex tatárica* L.

— Kandelehekesed ainult alusel kokku kasvanud 4

4. Kandelehekeste serv sügavalt lõhestunud, naaskeljate tipmetega. Lehed enamasti sügavate ülespoole kõverdunud hammastega. (467. joon.) ⊙. K. 30—70 cm. VII—IX. Läänesaarte ning mandri lääne- ja loodeosa mererandadel. Võrdlemisi harva

noollehine malts — *Átriplex calothéca* (Rafn) Fr.

— Kandelehekeste serv terve või madalalt hambuline. Lehed madalalt hambulise või terve servaga 5

5. Lehed kolmnurksed või rombjassüstjad, aluse lähedal kahe hamba või hõlmaga; lehe alus odajas 6

— Lehed piklikmunajad või kitsas-elliptilised, mõnikord alusel väikese hambaga, varakult kolletuvad. (468. joon.) ⊙. K. 10—30 cm. VI, VII. Lääne-Eesti liivastel ja kivistel mererandadel. Võrdlemisi harva

varajane malts — *Átriplex praécox* Hülph.

6. Lehed rombjas-kolmnurksed, terve või madalalt hambulise servaga. (469. joon.) ⊙. K. 20—100

467. *Atriplex calotheca.*

468. *Atriplex praecox.*

469. *Atriplex hastata.*

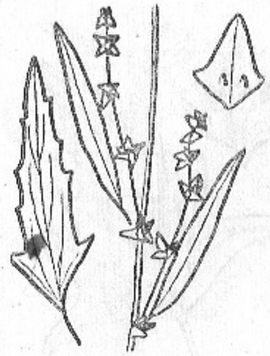

470. *Atriplex patula.*

cm. VII—IX. Mererannal, prahipaikadel, elamute ümbruses, ka umbrohuna. Hajusalt

odalehine malts — *Átriplex hastáta* L.

— Lehed rombjassüstjad. (470. joon.) Alumised peavarre lehed või mõned neist ripuvad alla. ⊙. K. 30—90 cm. VII—IX. Umbrohu- ja prahitaim, ka mererannal. Sage

harilik malts — *Átriplex pátula* L.

5. perekond **soolmalts** — *Halimióne* Aellen

Väike hallikas taim. Lehed piklikud, terveservalised, lihakad. (471. joon.) Kandelehekesed pika rootsukesega, tipust kolmehõlmalised. ⊙. K. 7—15 cm. VII—IX. Läänesaarte mererannal. Harva

hall soolmalts — *Halimióne pedunculáta* (L.) Aellen [*Obione pedunculata* (L.) Moq.]

471. *Halimione pedunculata.*

6. perekond **soolarohi** — *Salicórnia* L.

Hallikasroheline või punakas, lehtedeta, lülilise, enamasti haruneva lihaka varrega taim. (472. joon.) ⊙. K. 5—25 cm. VII, VIII. Läänesaarte ja mandri lääneosa mererannal soolaga küllastunud taimkatteta kohtadel. Kohati

(harilik) soolarohi — *Salicórnia europaéa* L. [*S. herbacea* (L.) L.]

472. *Salicornia europaea.*

473. *Suaeda maritima.*

474. *Salsola kali.*

7. perekond **soodahein** — *Suaéda* Forsk.

Hallikas- või sinakasroheline paljas taim. Lehed rootsuta, poolruljad, kumera alumise pinnaga, tömpjad, lihakad. (473. joon.) ⊙. K. 5—30 cm. VII, VIII. Soolakutaim. Peamiselt saarte mererannal. Võrdlemisi harva

rand-soodahein — *Suaéda maritima* (L.) Dumort.

8. perekond **ogamalts** — *Sálsola* L.

1. Lehed niitjasruljad, veidi laienenud alusega. Õisik tihe, pikk, peajas, nõlke. Kandelehed ja -lehekesed hoiduvad vastu peatelge. ⊙. K. 10—100 cm. VII—IX. Raudteedel, prahipaikadel, laoplatsidel. Harva

kink-ogamalts — *Sálsola collína* Pall.

— Lehed poolruljad, tugevasti laienenud alusega. Õisik hõredam, lühem. Kandelehed ja -lehekesed hoiduvad peateljest eemale (474. joon.) ⊙. K. 10—35 cm. VII, VIII. Peamiselt liivasel mererannal. Kohati

rand-ogamalts — *Sálsola káli* L.

475. *Amaranthus blitoides.*

95. sugukond **rebasheinalised** — *Amaranthácea*e

1. perekond **rebashein** — *Amaránthus* L.

1. Varred lamavad. Lehed mõlajad või äraspidimunajad. Õied kerakestena lehtede kaenlas. (475. joon.) ⊙. P. 15—50 cm. VIII, IX. Tulnukana raudteejaamades, prahipaikadel. Harva

lamav rebashein — *Amaránthus blitoides* S. Wats.

— Varred püstised 2

2. Varred tihedalt lühikarvased. Õisikud tipmised ja ka lehekaenlais, rohkeõielised, tihedad. (476.

476. *Amaranthus retroflexus.*

477. *Amaranthus albus.*

joon.) ⊙. K. 20—80 cm. VI—VIII. Tulnukana raudteejaamades, prahipaikadel, aedades. Harva

tähkjas rebashein — *Amaránthus retrofléxus* L.

— Varred peaaegu paljad. Õisikud lehekaenlais, väheseõielised, hõredad. (477. joon.) ⊙. K. 20—60 cm. VII—IX. Tulnukana raudteejaamades, prahipaikadel, tehaste ümbruses. Harva

valge rebashein — *Amaránthus álbus* L.

96. sugukond **kanepilised** — *Cannabáceae*

1. Mitmeaastased taimed vääduvate varte ja suuremalt osalt hõlmiste lehtedega
   1. perekond **humal** — *Húmulus* L.

— Üheaastased taimed püstiste varte ja sõrmjate lehtedega
   2. perekond **kanep** — *Cánnabis* L.

1. perekond **humal** — *Húmulus* L.

Vars paremale vääduv. Lehed suured, sõrmhõlmised, harvemini terved. Taimed kahekojalised. Isasõied hõredates pööristes, emasõied väikestes tihedates õisikutes, millest hiljem arenevad «humalakäbid». ♃. K. kuni 6 m. VII, VIII. Kaldatihnikutes, niisketes metsades; harvemini istutatult elamute juures. Kohati

(harilik) humal — *Húmulus lúpulus* L.

2. perekond **kanep** — *Cánnabis* L.

Lehed 5—9 saagjaservalise lehekesega, pikarootsulised, alumised vastakud, ülemised vahelduvad. Taimed kahekojalised. Isasõied rippuvates pöörisjates, emasõied tähkjates õisikutes. ⊙. K. 50—150 cm. VI—VIII. Mõnikord umbrohuna teeservadel, aedade ääres, harva kasvatatakse tarbetaimena

kanep — *Cánnabis satíva* L. (coll.)

97. sugukond **nõgeselised** — *Urticáceae*

1. perekond **nõges** — *Urtíca* L.

1. Taimed ühekojalised, helerohelised, ainult kõrvekarvadega. Lehed kuni 3 cm laiad. ⊙. K. 12—60 cm. VI—X. Umbrohuna aedades ja elamute läheduses, ka põldudel, prahipaikadel jm. Harilik

raudnõges — *Urtíca úrens* L.

— Taimed kahekojalised, tumerohelised, tavaliselt nii liht- kui ka kõrvekarvadega. Lehed kuni 6 cm laiad. ♃. K. 30—100 cm. VI—IX. Metsades, karjamaadel, mererannal, teeservadel, elamute ümbruses. Sage

kõrvenõges — *Urtíca dióica* L.

98. sugukond **jalakalised** — *Ulmáceae*

1. perekond **jalakas** — *Ulmus* L.

1. Lehed tugevalt ebasümmeetrilised, paljad või ainult alt pehmekarvased. Õied 6—8 tolmukaga. Viljad kuni 4 cm pikkustel raagudel, ripsmelise servaga (478. joon., *a*). ♄. K. kuni 30 m. IV, V. Leht- ja segametsades; ilupuuna parkides ja aedades. Paiguti

künnapuu — *Ülmus laévis* Pall.

— Lehed õige pisut ebasümmeetrilised, mõlemalt pinnalt karedakarvased. Õied 5 või 6 tolmukaga. Viljad kuni 1,2 cm pikkustel raagudel, ripsmeteta servaga (478. joon., *b*). ♄. K. kuni 30 m. V. Leht- ja segametsades, peamiselt salumetsades; ilupuuna parkides ja aedades. Paiguti

harilik jalakas — *Ülmus glábra* Huds. (*U. scabra* Mill.)

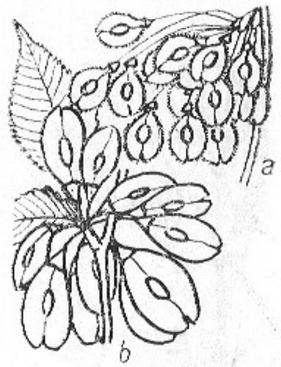

478. *a* — *Ulmus laevis*; *b* — *U. glabra.*

99. sugukond **tatralised** — *Polygonáceae*

1. Kolm sisemist õiekatte hõlma viljumisajal kolmest välimisest palju suuremad. Vili kolmetahuline, tiivutu
   2. perekond **oblikas** — *Rúmex* L.

— Õiekatte hõlmad viljumisajal ühesuurused 2
2. Õiekatte hõlmu 6. Vili kolmetahuline, tiivuline. Lehed väga suured, enamik asetseb juurmiselt

1. perekond **rabarber** — *Rhéum* L.

— Õiekatte hõlmu 5, harva 4. Vili kolmetahuline või läätsjas, tiivutu 3
3. Vili õiekattega ümbritsetud või ulatub sellest kuni poole võrra välja

3. perekond **kirburohi** — *Polýgonum* L.

— Vili ulatub õiekattest üle poole välja

4. perekond **tatar** — *Fagopýrum* Moench

1. perekond rabarber — *Rhéum* L.

1. Lehed kolmnurkselt munajad, tugevalt kurrulise servaga. Leherootsu alumine pind sile. ♃. K. kuni 2 m. V, VI. Aedades köögiviljataimena. Sage

△ **kurdlehine rabarber** — *Rhéum rhabárbarum* L. (*R. undulatum* L.)

— Lehed ümarmunajad, pisut kurrulise servaga. Leherootsu alumine pind vaoline. ♃. K. kuni 1,5 m. V, VI. Aedades köögiviljataimena. Tavaline

△ **harilik rabarber** — *Rhéum rhapónticum* L

2. perekond **oblikas** — *Rúmex* L.

479. *Rumex acetosa.*

1. Lehed noolja või odaja alusega. Õied ühesugulised, taimed kahekojalised 2
— Lehed südaja, ümara või aheneva alusega. Õied mõlemasugulised 5
2. Lehed noolja alusega. Emasõite õiekatte välimised hõlmad on paindunud allapoole vastu õieraagu 3
— Lehed odaja alusega. Õiekatte hõlmad pole paindunud vastu õieraagu 4
3. Õisik hõre; pöörise harud enamasti lihtsad. (479. joon.) ♃. K. 30—100 cm. V—VII. Niitudel, põõsastikes, kallastel, teeservadel. Tavaline

hapu oblikas — *Rúmex acetósa* L.

— Õisik tihe; pöörise harud korduvalt harunenud. (480. joon.) ♃. K. 50—100 cm. VI—VIII. Kuivadel aasadel, nõlvadel, seljandikel, kinnistunud luidetel, teeäärtel. Hajusalt

aasoblikas — *Rúmex thyrsiflórus* Fing.

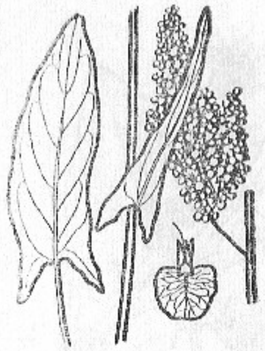
480. *Rumex thyrsiflorus.*

4. Varred püstised. Lehed lamedad, süstja või elliptilise keskmise hõlmaga ja kolmnurksete või kitsaste basaalhõlmadega. (481. joon., *a.*) ♃. K. 10—60 cm. V—VIII. Kuivadel kinkudel, niitudel, raiesmikel, teede ääres, umbrohuna põldudel. Sage, kohati massiline lubja- ja toitainetevaestel liiv- ja savimuldadel, ka turbasel pinnasel

väike oblikas — *Rúmex acetoséllа* L.

— Varred tõusvad. Lehed servast rullunud, lineaalse keskmise hõlmaga ja niitjate ülespoole paindunud basaalhõlmadega. (481. joon., *b.*) ♃. K. 17—30 cm. V—VIII. Peamiselt rannaluidetel. Võrdlemisi harva

ahtalehine oblikas — *Rúmex tenuifólius* (Wallr.) A. Löve

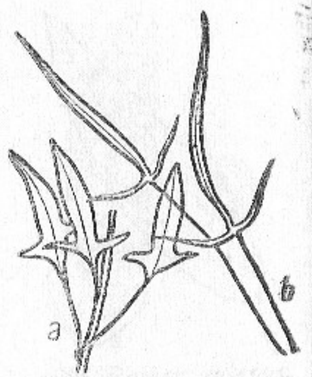

481. *a* — *Rumex acetosella; b* — *R. tenuifolius.*

5. Õiekatte hõlmad mõhnata või vähe arenenud mõhnaga 6
— Õiekatte hõlmad hästi arenenud mõhnaga 9
6. Õiekatte hõlmad täiesti mõhnadeta . . . 7
— Ainult üks hõlmadest vähe arenenud mõhnaga. Lehtede alumisel pinnal reljeefselt esiletungivad rood. Leherootsu ja rood lühikeste lamedate karvadega. Sisemised õiekatte hõlmad ümarsüdajad. (482. joon.) ♃. K. 60—100 cm. VI, VII. Niitudel, parkides, teeservadel, raudteede ääres. Võrdlemisi harva

hobuoblikas — *Rúmex confértus* Willd.

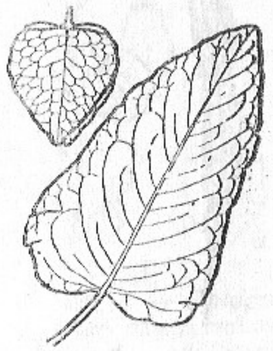
482. *Rumex confertus.*

7. Alumised lehed kolmnurksed-südajad. Sisemised õiekatte hõlmad laimunajad või munajas-kolmnurksed, õhukesed. (483. joon.) ♃. K. (50) 80—170 cm. VII, VIII. Kallastel, kraavides, soodes, soistel niitudel; peamiselt mandriosas. Hajusalt

vesioblikas — *Rúmex aquáticus* L.

— Lehed süstjad 8

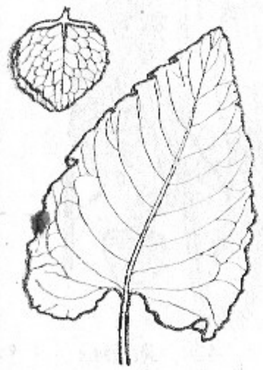

483. *Rumex aquaticus.*

8. Alumised lehed laiusest umbes 5 korda pikemad. Sisemised õiekatte hõlmad ümarneerjad, sügavalt südaja alusega, välimised veidi allapoole paindunud. (484. joon.) ♃. K. 30—120 cm. VI, VII. Teede ääres, elamute ümbruses, mererannal, ka umbrohuna. Hajusalt

koduoblikas — *Rúmex longifólius* DC. (*R. domesticus* Hartm.)

— Alumised lehed laiusest umbes 10 korda pikemad. Sisemised õiekatte hõlmad ümarmunajad, alusel pisut südajad, välimised enam-vähem rõhtsalt asetunud. (485. joon.) ♃. K. 60—120 cm. VI, VII. Jõeluhtadel, kraavides, teede ääres; mandriosas. Kohati

soome oblikas — *Rúmex fénnicus* (Murb.) Murb. (*R. pseudonatronatus* auct.)

484. *Rumex longifolius.*

9. Alumised lehed munajad või elliptilised, alusel südajad. Sisemised õiekatte hõlmad piklik-kolmnurksed, aluse lähedal mõne madala hambaga, harva sügavalt hambulise servaga. (486. joon.) ♃. K. 50—130 cm. VI—VIII. Kallastel, kaldavõsastikes, teeservadel, elamute ümbruses. Hajusalt

tõmbilehine oblikas — *Rúmex obtusifólius* L.

— Lehed süstjad 10

10. Alumised lehed 30—60 cm pikad. Sisemised õiekatte hõlmad piklik-kolmnurksed, enam-vähem

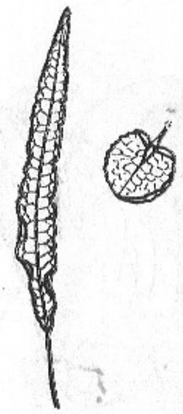

485. *Rumex fennicus.*

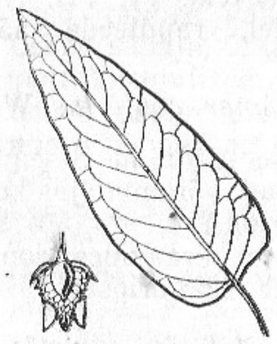

486. *Rumex obtusifolius.*

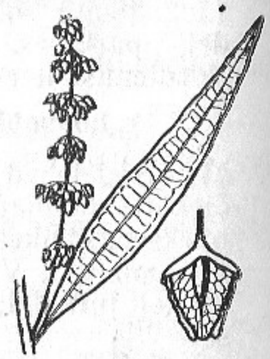

487. *Rumex hydrolapathum.*

terveservalised. (487. joon.) ♃. K. 1—2 m. VII, VIII. Kallastel ja kaldaäärses vees, kraavides, soodes. Hajusalt

jõgioblikas — *Rúmex hydrolápathum* Huds.

— Alumised lehed kõige enam 20 cm pikad. Sisemised õiekatte hõlmad pikkade naaskeljate jätketega või enam-vähem terveservalised . 11

11. Sisemised õiekatte hõlmad pikkade naaskeljate jätketega. Õisik tipuni lehistunud. (488. joon.) Kogu taim viljumisajal kollakasroheline. ⊙. K. 10—40 cm. VI, VII. Mererannal ning suuremate järvede ja jõgede kallastel. Kohati

merioblikas — *Rúmex marítimus* L.

— Sisemised õiekatte hõlmad ümarmunajad, terve või madalalt hambulise servaga. Õisik pole tipuni lehistunud. Lehed enamasti kurrulised. (489. joon.) ♃. K. 40—110 cm. VI—VIII. Tee- ja põlluservadel, elamute ümbruses, umbrohuna põldudel, niitudel, kraavides, mererannal. Sage

kärnoblikas — *Rúmex crispus* L.

488. *Rumex maritimus.*

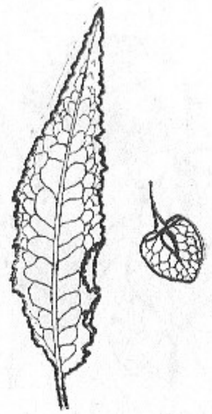

489. *Rumex crispus.*

3. perekond **kirburohi** — *Polýgonum* L.

1. Vars väänduv 14
— Vars pole väänduv 2
2. Õied koondunud väheseõielisteks õisikuteks lehekaenlais 3
— Õied moodustavad tipmise peaja, kobarja või pöörisja õisiku. Mõnikord väikesed õisikud ka ülemiste lehtede kaenlas 6
3. Vili pruun, umbes 5 mm pikk, õiekattest peaaegu pooleni väljaulatuv (490. joon., *a*). ⊙. P. 15—40 cm. VII—IX. Läänesaarte, harvemini mandri liivasel mererannal. Võrdlemisi harva

rand-kirburohi — *Polýgonum oxyspérmum* C. A. Mey. et Bunge

— Vili mustjas, kuni 3,5 mm pikk, õiekattega ümbritsetud või sellest ainult veidi väljaulatuv 4
4. Õiekate viljumisajal ümaralt kolmekandiline või torujas, lõhestunud veidi üle poole, valge või

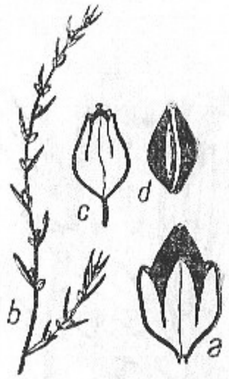

490. *a* — *Polygonum oxyspermum*; *b, c, d* — *P. neglectum.*

491. *Polygonum arenastrum.*

valkja servaga. Vili kahe kumera ja ühe kitsama nõgusa küljega. Lehed enamasti kitsas-elliptilised, peavarrel ja harudel enam-vähem ühesugused. (491. joon.) ⊙. P. 10—60 cm. VII—IX. Õuedel, muruplatsidel, teeservadel, tänavaäärtel, külateedel, söötidel. Sage

harilik linnurohi — *Polýgonum arenástrum* Bor. (*P. aviculare* auct.)

— Õiekate viljumisajal selgelt kolmekandiline, purpurse või roosa, mõnikord valkja servaga. Lehed enamasti süstjad, muutuvad varte tipu poole väiksemaks 5

5. Õiekate sügavalt lõhestunud, liudja alusega. (492. joon.) Vili kolme nõgusa küljega, 2,5—3 mm pikk, matt, punkteeritud. Peavarre lehed harude lehtedest tunduvalt suuremad. ⊙. P. 20—60 cm. VI—VIII. Teeservadel, külateedel, tänavaäärtel, muruplatsidel, õuedel, umbrohuna aias ja põllul. Sage

erilehine linnurohi — *Polýgonum aviculáre* L. (*P. heterophyllum* Lindm.)

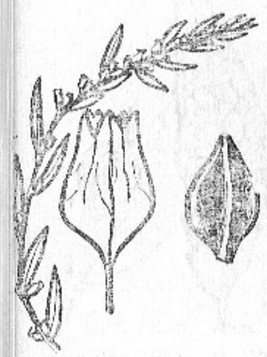

492. *Polygonum aviculare.*

Mereranna vormil on jäme lamav vars, veidi lihakad elliptilised, enam-vähem ühesuurused kergesti varisevad lehed ja valkja servaga õiekate.

— Õiekate lõhestunud üle poole, karikja alusega. Vili kahe enam-vähem lameda ja ühe nõgusa küljega, umbes 2 mm pikk, enam või vähem selgelt punkteeritud. Lehed kitsassüstjad. (490. joon., *b*, *c*, *d*.) ⊙. P. 10—30 cm. VII—IX. Tänavaäärtel, õuedel, raudteedel, mereäärsetel karjamaadel. Kohati

ahtalehine linnurohi — *Polýgonum negléctum* Bess.

6. Õisik peajas või kõbarjas 7
— Õisik pöörisjas. Kõrged mitmeaastased taimed 13
7. Mitmeaastased risoomiga rohttaimed . . 8
— Üheaastased taimed 10
8. Risoom pikk, harunev, sõlmekohtadelt juurduv. Veevormil lehed ujuvad, läikivad, 4—7 cm pikkuse rootsuga. Kaldavormil lehed karvased, rootsu pikkus alla 1 cm. ♃. P. kuni 1,5 m. VI—

493. *Polygonum viviparum.*

IX. Veekogudes ja nende kaldail, niisketel niitudel, rannaäärseis lompides, harva veest eemal. Kohati

vesi-kirburohi — *Polýgonum amphíbium* L.

— Risoom lühike, jäme. Lehtede alumine pind sinakasroheline 9
9. Risoom muguljas või konksjas. Õisiku alumises osas sigipungad. (493. joon.) ♃. K. 8—30 cm. VI, VII. Niisketel niitudel ja puisniitudel. Sagedam Põhja-Eestis, Kagu-Eestis harva

pung-kirburohi — *Polýgonum vivíparum* L.

— Risoom S-kujuline. Alumiste lehtede laba aheneb järsult tiivuliseks rootsuks. (494. joon.) ♃. K. 26—80 cm. VI—VIII. Niisketel ja soistel niitudel ning puisniitudel. Sagedam Lõuna- ja Kagu-Eestis

ussitatar — *Polýgonum bistórta* L.

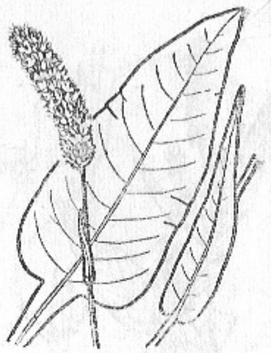

494. *Polygonum bistorta.*

10. Õisik kitsas, hõre, viljumisajal alla 5 mm läbimõõdus 11
— Õisik tihe, ruljas, viljumisajal üle 6 mm läbimõõdus 12
11. Õisik katkestunud, nõrk. Õiekate viljumisajal üle 3 mm pikk, suurte näärmetäppidega (495. joon., *c*). Tõrved avarad, paljad, hõredalt ripsmelise servaga. (495. joon., *a*, *b*.) Lehed kibedamaitselised. ⊙. K. 20—65 cm. VI—IX. Kallastel, kraavides, lompides, märjal mererannal, metsavaheteedel. Hajusalt. Sagedam mandriosas

mõru kirburohi — *Polýgonum hydrópiper* L.

495. *Polygonum hydropiper.*

— Õisik ainult alumises osas katkestunud. Õiekate viljumisajal umbes 2,5 mm pikk, paljas (496. joon., *a*, *b*). Tõrved kitsad, lidus harjaskarvadega ja serval ebavõrdse pikkusega ripsmetega (496. joon., *c*). ⊙. K. 15—30 cm. VII, VIII. Kallastel, poolkuivades kraavides, niisketel niitudel, metsateedel niiskemates kohtades. Hajusalt. Sagedam mandriosas

väike kirburohi — *Polýgonum minus* Huds.

12. Oiekate paljas, samuti õie- ja õisikuraod. Tõrved kitsad, lidus harjaskarvadega ja serval

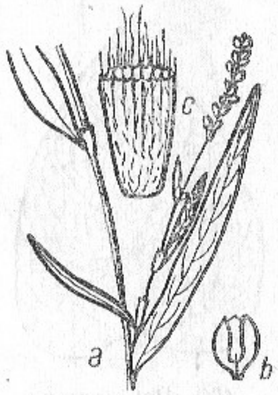

496. *Polygonum minus.*

497. *a — Polygonum persicaria; b, c — P. lapathifolium.*

ripskarvadega (497. joon., *a*). Vili läätsekujuline, lamedate külgedega. ⊙. K. 10—50 cm. VII—IX. Kallastel, niisketel põldudel umbrohuna, elamute ümbruses, prahipaikadel. Hajusalt

harilik kirburohi — *Polýgonum persicária* L.

— Õiekate, õie- ja õisikuraod (või osa neist) näärmetäppidega. Tõrved mõõdukalt avarad, paljad, serval väga lühikeste ripskarvadega (497. joon., *b, c*). Vili läätsekujuline, nõgusate külgedega. ⊙. K. 15—60 cm. VI—IX. Kraavides, lohkudes, kallastel, adruvallidel, elamute ümbruses. Põllul ja aias umbrohuna. Tavaline

kahar kirburohi — *Polýgonum lapathifólium* L. (*P. nodosum* Pers.; *P. tomentosum* Schrank)

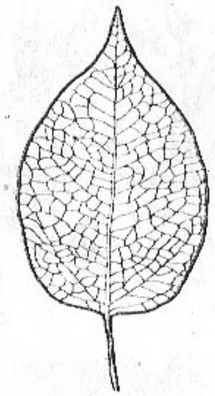
498. *Polygonum cuspidatum.*

13. (6.) Lehed nahkjad, tömbi alusega (498. joon.). Pöörised suured, silmapaistvad; pöörise harud kuni 13 cm pikad. ♃. K. 1,5—2,5 m. VIII, IX. Ilutaimena vanades mõisaparkides, elamute ümbruses, kalmistutel. Metsistub. Võrdlemisi harva

vooljas kirburohi — *Polýgonum cuspidátum* Sieb. et Zucc. (*Reynoutria japonica* Houtt.)

— Lehed õhukesed, südaja alusega (499. joon.). Pöörised vähem silmapaistvad. ♃. K. 2—3,5 m. Ilutaimena vanades mõisaparkides, elamute ümbruses, kalmistutel. Metsistub. Harva

sahhalini kirburohi — *Polýgonum sachalinénse* Fr. Schmidt [*Reynoutria sachalinensis* (Fr. Schmidt) Nakai]

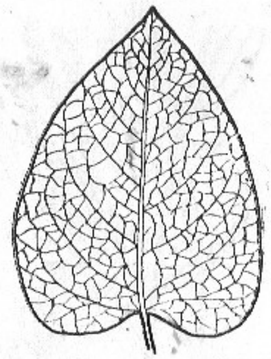
499. *Polygonum sachalinense.*

14. (1.) Välimised õiekatte hõlmad tiivulised, õieraod õite pikkused või pikemad (500. joon., *a*). Vili sile, läikiv. ⊙. P. kuni 2 m. VII—IX. Kaldavõsastikes ja põõsastes. Võrdlemisi harva

võsa-kirburohi — *Polýgonum dumetórum* L. [*Bilderdykia dumetorum* (L.) Dumort.]

— Välimised õiekatte hõlmad tiivutud, õieraod õitest lühemad. (500. joon., *b, c*.) Vili peenelt punkteeritud, matt. ⊙. P. kuni 50 cm. VI—IX.

Umbrohuna põldudel, jäätmaadel, prahipaikadel, elamute ümbruses. Sage

konnatatar — *Polýgonum convólvulus* L. [*Bilderdykia convolvulus* (L.) Dumort.]

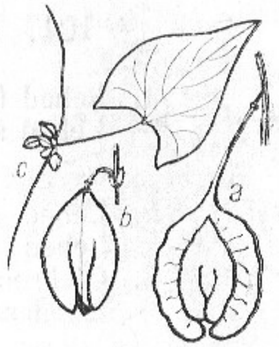

500. *a — Polygonum dumetorum; b, c — P. convolvulus.*

4. perekond **tatar** — *Fagopýrum* Moench

1. Õied roosad või valged, üle 2 mm pikad. Vili poole võrra õiekattest pikem, teravate sirgete servadega, sile. (501. joon., *a*.) ⊙. K. 12—50 cm. VI—VIII. Põllukultuur, juhuslikult metsistuv

△ **harilik tatar** — *Fagopýrum esculéntum* Moench (*F. sagittatum* Gilib.)

— Õied rohekad, alla 2 mm pikad. Vili 3—4 korda õiekattest pikem, ainult ülaosas teravate lainjate servadega, allpool krobeline. (501. joon., *b*.) ⊙. K. 20—80 cm. VI—VIII. Tulnukana raudteedel, umbrohuna põldudel, tee- ja põlluservadel. Kohati

idatatar — *Fagopýrum tatáricum* (L.) Gaertn.

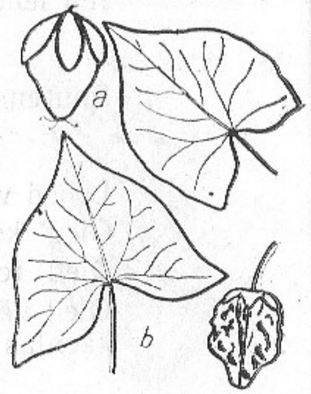

501. *a — Fagopyrum esculentum; b — F. tataricum.*

100. sugukond **tinajuurelised** — *Plumbagináceae*

1. perekond **merikann** — *Arméria* Willd.

Lehed juurmise kodarikuna, kitsaslineaalsed, rennjad, paksud. Lehitu õisikuvarva tipus peaaegu kerajas tihe nutitaoline liitõisik. (502. joon.) Õietupp lehterjas, kileja servisega. Kroonlehed roosad. ♃. K. 15—40 cm. VI—VIII. Mereäärsetel niitudel ja liivastel aladel Põhja- ja Loode-Eestis. Kohati. Sisemaal harva

roosa merikann — *Arméria elongáta* (Hoffm.) K. Koch (*A. vulgaris* Willd.)

502. *Armeria elongata.*

101. sugukond **nurmenukulised** — *Primuláceae*

1. Lehed terved 2
— Lehed sulgjagused
8. perekond **vesisulg** — *Hottónia* L.

2. Lehed ainult juurmise kodarikuna 3
— Lehed varrel 4
3. Õiekroon pika putkega (putkeosa servisest pikem). Noored lehed servadest rullunud
6. perekond **nurmenukk** — *Primula* L.

— Õiekroon lühikese putkega (putkeosa servisest lühem). Noored lehed pole servadest rullunud
7. perekond **nõmmkann** — *Andrósace* L.

4. Suuremad lehed koondunud kodarikuna varre tippu
3. perekond **laanelill** — *Trientális* L.

— Lehed varrel enam või vähem ühtlaselt 5
5. Õied kollased 6
— Õied teistsugused 7
6. Õied väga väikesed, koondunud tihedateks õisikuteks lehtede kaenlas
2. perekond **ussilill** — *Naumbúrgia* Moench

— Õied suured, ühekaupa lehekaenlais või hõreda tipmise pöörisja õisikuna
1. perekond **metsvits** — *Lysimáchia* L.

7. Õied valged, tipmise kobarana
9. perekond **randpung** — *Sámolus* L.

— Õied violetsed, peaaegu raotud, lehekaenlais
4. perekond **rannikas** — *Glaúx* L.

— Õied telliskivipunased, pikaraolised, lehekaenlais
5. perekond **varsapõlv** — *Anagállis* L.

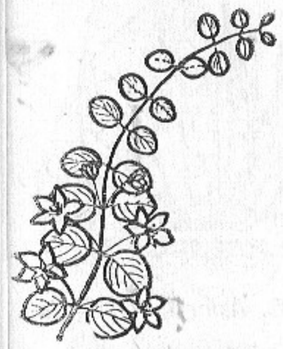
503 *Lusimachia nummularia.*

1. perekond **metsvits** — *Lysimáchia* L.

1. Vars roomav. Lehed ümarad, munajad või laielliptilised, vastakud. Õied üksikult keskmiste lehtede kaenlas. (503. joon.) ♃. P. 10—50 cm.

VI—VIII. Niisketel niitudel, jõe- ja järvekallastel. Kohati

roomav metsvits — *Lysimáchia nummulária* L.

— Vars püstine. Lehed kitsas-elliptilised kuni süstjad, sageli 3- või 4-kaupa männastes. Õied tipmise õisikuna. (504. joon.) ♃. K. 25—120 cm. VI—VIII. Kraavides, kallastel, lodudes, lodumetsades, sooservadel, niisketel niitudel. Tavaline

harilik metsvits — *Lysimáchia vulgáris* L.

504. *Lysimachia vulgaris.*

2. perekond **ussilill** — *Naumbúrgia* Moench

Lehed süstjad, vastakud, pooleldi vart ümbritsevad, varre alumises osas soomusetaolisteks üleminevad. Õied väga väikesed, pikkade tolmukatega, tihedates raolistes kobarates lehtede kaenlas. (505. joon.) ♃. K. 20—50 cm. VI—VIII. Kraavides, kallastel, siirdesoodes, lodumetsades. Tavaline

ussilill — *Naumbúrgia thyrsiflóra* (L.) Reichenb. (*Lysimachia thyrsiflora* L.)

505. *Naumburgia thyrsiflora.*

3. perekond **laanelill** — *Trientális* L.

Alumised lehed väikesed, vahelduvad; ülemised suured, varre tipul kodarikuna. Õied valged, pikaraolised, väljuvad ülemiste lehtede kaenlast. (506. joon.) ♃. K. 7—20 cm. VI, VII. Okas- ja segametsades. Sage

(harilik) laanelill — *Trientális europaéa* L.

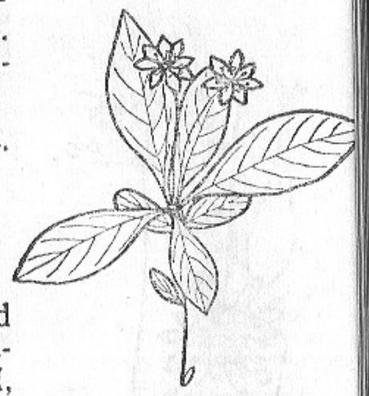
506. *Trientalis europaea.*

4. perekond **rannikas** — *Glaúx* L.

Taim veidi lihakas. Vars tihedalt lehistunud. Õied üksikult keskmiste lehtede kaenlas. (507. joon.) Õietupp violetne. Õiekroon puudub. ♃. K. 4—10 cm. VI, VII. Mererannal ja rannaniitudel. Sage

rannikas — *Glaúx maritima* L.

507. *Glaux maritima.*

5. perekond **varsapõlv** — *Anagállis* L.

Vars haruneb aluselt alates; harud tõusvad või lamavad. Lehed vastakud, munajad. Õied pikaõõlised, telliskivipunased, üksikult lehtede kaenlas. (508. joon.) ⊙. K. 8—20 cm. VI—VIII. Umbrohi põldudel ja aedades, tee- ja põlluservadel. Peamiselt Saaremaal, mujal harva

põld-varsapõlv — *Anagállis arvénsis* L.

6. perekond **nurmenukk** — *Primula* L.

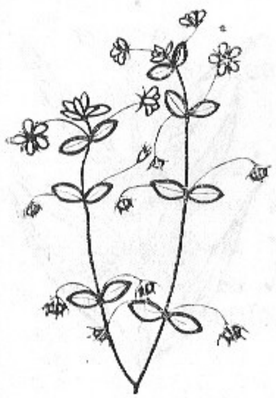

508. *Anagallis arvensis.*

1. Õied roosakas- või punakaslillad, püstised. Kogu taim paljas. Lehtede alumine pind ja õisiku piirkond valkja jahuja kirmega. ♃. K. 7—20 cm. V, VI. Niisketel niitudel ja puisniitudel, soodes, kraavikaldail. Tavaline

pääsusilm — *Primula farinósa* L.

— Õied kollased, ühekülgselt longus. Taim lühikarvane, ilma jahuja kirmeta. ♃. K. 10—25 cm. V, VI. Niitudel, puisniitudel, loopealsetel, metsaservadel, nõlvadel, teeäärtel. Tavaline; sagedam Lääne- ja Põhja-Eestis

harilik nurmenukk — *Primula véris* L. (*P. officinalis* Hill)

7. perekond **nõmmkann** — *Andrósace* L.

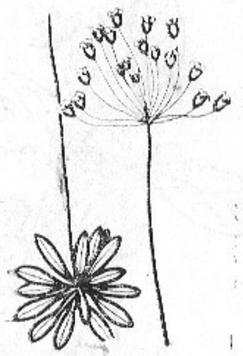

509. *Androsace septentrionalis.*

Juurmise lehekodariku ja enamasti mitme õisikuvarvaga taim. Õied väikesed, valged või veidi punakad, kollase neeluga, koondunud sarikõisikuks. (509. joon.) ⊙. K. 5—25 cm. V, VI. Kuivadel kinkudel, loodudel, teeäärtel, umbrohuna põldudel. Sage

(harilik) nõmmkann — *Andrósace septentrionális* L.

8. perekond **vesisulg** — *Hottónia* L.

Veetaim. Lehed veesisesed, õrnad, kamjalt sulgjagused, lineaalsete hõlmadega, asetsevad männas-

tena. Õisik kobarjas, mitme üksteisest eemal asetseva õitemännasega, ulatub veest välja. (510. joon.) Õiekroon valge, mõnikord roosakas, kollase neeluga. ♃. K. 15—50 cm. VI—VIII. Seisva või aeglaselt voolava veega mudase või turbase põhjaga veekogudes; mandriosas. Kohati

(harilik) vesisulg — *Hottónia palústris* L.

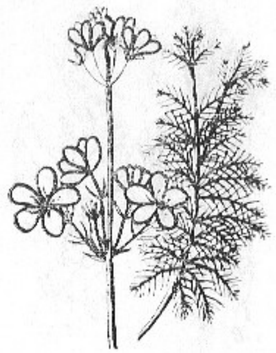

510. *Hottonia palustris.*

9. perekond **randpung** — *Sámolus* L.

Taim paljas, püstise vähe haruneva varrega, helerohelise lehtedega, ülaosas pisut sinaka varjundiga. Juurmised lehed mõlajad, varrelehed äraspidimunajad. Väikesed valged õied koondunud tipmiseks kobaraks. Õieraod põlvjalt ülespoole paindunud, kandelehekesega. (511. joon.) ♃. K. 15—40 cm. VI—VIII. Mererannal ja merre suubuvais ojades läänesaartel ja mandri läänerannikul. Harva

‡ **liht-randpung** — *Sámolus valerándii* L.

511. *Samolus valerandii.*

102. sugukond **pajulised** — *Salicáceae*

1. Õie kattesoomus terveservaline (512. joon., *a*); õied ühe või kahe meenäärmega. Pungad ühe pungasoomusega

1. perekond **paju** — *Sálix* L.

— Õie kattesoomus lõhestunud või narmastunud servaga (512. joon., *b*); õite alus ümbritsetud karikja moodustisega. Pungasoomuseid rohkem

2. perekond **pappel** — *Pópulus* L.

1. perekond **paju** — *Sálix* L.

Pajude määramine arenenud lehtedega okste järgi

1. Külgroodusid lehtedel kuni 8 paari . . 2
— Külgroodusid rohkem kui 8 paari . . . 7
2. Lehed (1) 2—4 cm pikad, elliptilised, ovaalsed, munajad või äraspidimunajad. Roomavate või

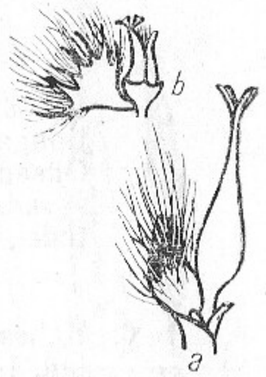

512. Kattesoomused:
a — *Salix phylicifolia.*
b — *Populus tremula.*

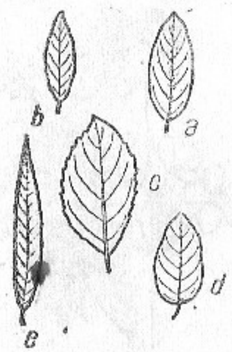

513. *a* — *Salix arenaria*; *b* — *S. repens*; *c* — *S. starkeana*; *d* — *S. myrtilloides*; *e* — *S. rosmarinifolia*

tõusvate vartega kuni 1 m kõrgused põõsad 3
— Lehed suuremad. Püstiste tüvedega kõrgemad põõsad või puud 6
3. Lehed, oksad ja pungad halli siidiläikelise karvastusega. Lehed kuni 2 cm pikad, 3—6 paari külgroodudega (513. joon., *a*), kuivamisel tumenevad. Abilehed olemas. ♄. K. 25—75 cm. V. Läänesaarte liivastel randadel. Enamasti hübridiseerunud hane- või hundipajuga. Puhtal kujul väga harva

liivpaju — *Sálix arenária* L. [*S. repens* var. *arenaria* (L.) Anderss.]

— Lehed, oksad ja pungad täiesti paljad või noorelt lühikese valkja karvastusega, kuivanult rohelised 4
4. Noored lehed hõbedakarvased, vanemad paljad, 3—5 (8) mm laiad, 5—8 paari külgroodudega (513. joon., *b*). Lehetipp lame, sageli kändunud. Abilehed olemas. 1-aastased oksad ja pungad pruunikasmustad, karvased. ♄. K. 25—75 cm. V. Läänesaarte niisketel rannaniitudel. Enamasti hübridiseerunud hundi- või liivpajuga. Puhtal kujul haruldane

hanepaju — *Sálix répens* L.

— Lehed täiesti paljad, noorelt sageli punakad . . . 5
5. Lehed lamedad, 1,8—2 cm laiad ja 2—4 (5) cm pikad (513. joon., *c*). Oksad kastanpruunid, peened, paljad. Abilehed väikesed, püsivad sügiseni. ♄. K. 50—100 cm. V, VI. Niitudel, puisniitudel, võsastikes, luhtadel. Paiguti

verkjas paju — *Sálix starkeána* Willd. (*S. livida* Wahlenb.)

— Lehed enamasti väiksemad, sageli paadikujuliselt ahenenud tipuga, mustika- või sinikalehti meenutavad (513. joon., *d*). Oksad ja pungad paljad. Abilehed väikesed, varakult varisevad. ♄. K. 20—60 cm. V, VI. Siirdesoodes, soistel puisniitudel, sega- ja lodumetsades; peamiselt mandriosas. Paiguti

mustikpaju — *Sálix myrtilloides* L.

6. Kaheaastasel ja vanemal puidul rõõned. Lehed äraspidimunajad, 1—3 cm laiad, laiusest 1,5—2 korda pikemad, 7—9 paari külgroodudega, ebakorrapäraselt hambulise servaga (514. joon., *a*). Abilehed suured, püsivad sügiseni. Oksad peened, paljad või noorena hõredalt karvased. ♄. K. kuni 2 m. V.

Puisniitudel, võsastikes, madalsoodes. Harilik

kõrvpaju — *Sálix aurita* L.

— Rõõned puuduvad. Lehed ovaalsed või pisut äraspidimunajad, 5—10 cm pikad ja 3—6 cm laiad, pealt paljad, läiketa, alt viltjaskarvased. (515. joon.) Abilehed varisevad varakult. Noored oksad hallikasrohelised, siledad, vanemad suurtest lehearmidest jändrikud. ♄, ♄. K. kuni 12 m. IV, V. Metsades, võsastikes, puisniitudel, teeservadel, kraavipervedel. Harilik

raagremmelgas — *Sálix cáprea* L.

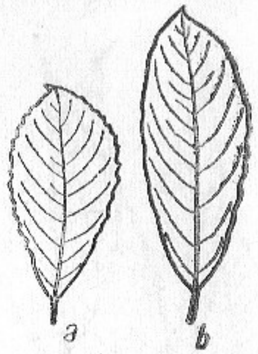

514. *a* — *Salix aurita*; *b* — *S. cinerea*.

7. (1.) Külgroodusid lehtedel 15 paari või rohkem. Lehed enamasti üle 10 cm pikad . . . 8
— Külgroodusid 8—15 paari 12
8. Lehed terve, veidi allarullunud servaga, nende alumisel pinnal läikivad, külgroodudega paralleelsed siidkarvad 9
— Lehed korrapäraselt saagja või ebakorrapäraselt täkilise servaga, paljad või alumisel pinnal hõredalt karvased 10
9. Lehed lineaalsed või kitsassüstjad, 7—15 mm laiad, 20—30 paari külgroodudega, suurim laius allpool keskkohta, pikkuse ja laiuse suhe 10—18 : 1 (516. joon., *a*). Abilehed vara varisevad. Pikkade vitsjate okstega. Noored võrsed hõredalt karvased. ♄. K. 2—5 m. IV, V. Jõe- ja järvekallastel, peamiselt mandriosas. Ilupõõsana ja kultuuris kasvatatav. Võrdlemisi sage

vitspaju (korvipaju) — *Sálix viminális* L.

— Väga sarnane vitspajuga, sellest hästi eristatav ainult emasurbadega okste järgi. Lehe suurim laius ülalpool keskkohta, pikkuse ja laiuse suhe 7—14 : 1 (516. joon., *b*). ♄. K. 2—5 m. V. Samadel kasvukohtadel kus vitspajugi. Harva

vene paju — *Sálix róssica* Nas. (*S. gmelinii* Pall.)

10. Lehed nõrgalt täkilise servaga, 6—16 (20) cm pikad ja 2—3 cm laiad, pealt tumerohelised, alt sinakashallid, enamasti hõredate, keskrooga paralleelsete karvadega. (517. joon., *a*.) Noored

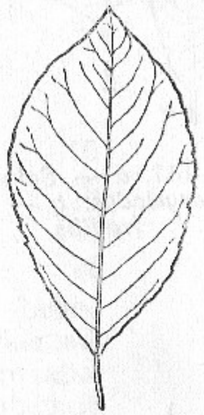

515. *Salix caprea*.

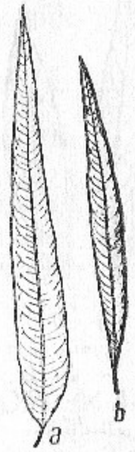

516. *a* — *Salix viminalis*; *b* — *S. rossica*.

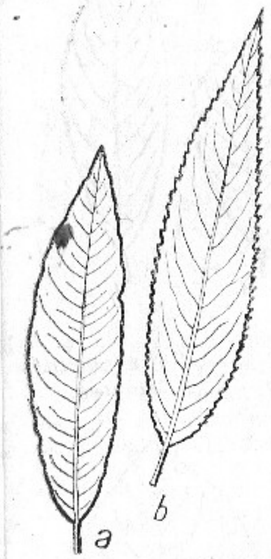

517. *a* — *Salix dasyclados*; *b* — *S. fragilis*.

oksad hõreda karvastusega, vanemate okste puidul hajusalt 0,5 (1) cm pikkusi rõõneid. ♄. K. 4—8 m. IV, V. Jõgede ja järvede uhtliivastel kallastel. Lõuna- ja Ida-Eestis võrdlemisi sage

pikalehine paju — *Sálix dasycládos* Wimm.

— Lehed korrapäraselt saagja servaga, paljad. Puit rõõneteta 11

11. Lehed kitsassüstjad, 1—2 cm laiad, laiusest 6—7 korda pikemad (518. joon., *a*). Abilehed süstjad, püsivad sügiseni. Oksad peened, lillakas- või punakaspruunid, sinaka mahapühitava vahakirmega. ♄, ♄. K. 1—6 m. IV, V. Põhjaranniku ja Peipsi luidetel; sageli istutatult

halapaju — *Sálix acutifólia* Willd.

— Lehed täiesti paljad, süstjad kuni pikliksüstjad, 2—3 cm laiad, pealt tumerohelised, alt kahvaturohelised või sinkjad. (517. joon., *b*.) Leherootsul laba alusel näärmed. Abilehed varisevad varakult. Oksad aluselt kergesti murduvad, paljad, oliiv- või hallrohelised. ♄. K. kuni 15 m. V. Jõe- ja ojakallastel, uhtlammimetsades; peamiselt Lääne-Eestis. Harva

rabe remmelgas — *Sálix frágilis* L.

Võrdlemisi sage on rabeda remmelga ja hõberemmelga värd ilupuuna istutatult teede ääres, parkides ja õuedes. Värra eristustunnuseks on siidkarvased noored lehed võrsete tipus.

518. *a* — *Salix acutifolia*; *b* — *S. daphnoides*.

12. (7.) Leherootsul laba alusel nööpnõelapeataolised näärmed 13

— Leherootsul näärmed puuduvad . . . 14

13. Lehed 1—3 cm laiad, pikliksüstjad, näärmelissaagja servaga, hallikasrohelised, läikivate siidkarvadega, vanemad sageli peaaegu paljad. (519. joon., *a*.) Noored oksad karvased, vanemad paljad, pruunikad, rohekad või kollased. ♄, ♄. K. kuni 25 m. V. Veekogude kallastel. Ilupuuna sageli istutatult

hõberemmelgas (hõbepaju) — *Sálix álba* L.

— Lehed täiesti paljad (ka noorelt), läikivad nagu lakitud, korrapäraselt peensaagja servaga, tumerohelised, alumiselt pinnalt veidi heledamad, 2—4 cm laiad, noorelt kleepuvad. (519. joon., *b*.) Noored võrsed tumehallid või kollakad, paljad, väga läikivad, aluselt kergesti murduvad. ♄, ♄. K. kuni 15 m. VI, VII. Jõe- ja järvekallastel, uhtlamminiitudel, puisniitudel, loodudel, võsastikes, kraavikallastel, metsaservadel. Ilupuuna istutatult. Harilik

raudremmelgas (raudpaju) — *Sálix pentándra* L.

519. *a* — *Salix alba*; *b* — *S. pentandra*.

14. Oksad heleda mahapühitava vahakirmega, punakad, erekollased või rohekad. Lehed süstjad, 1,3—3 cm laiad, laiusest 3—5 korda pikemad, saagja servaga (518. joon., *b*). Abilehed varakult varisevad. ♄, ♄. K. 3—10 m. IV, V. Luidetel, jõgede kallastel, teeäärtel; sagedamini istutatult parkides ja õuedes

härmpaju — *Sálix daphnoides* Vill.

— Oksad vahakirmeta 15

15. Kaheaastasel ja vanemal puidul rõõned 16

— Puit rõõneteta 19

16. Rõõned puidul 1—3 cm pikad, tihedalt 17

— Rõõned kuni 1 cm pikad, hajusalt 18

17. Võrsed sametkarvased, hallid, võrdlemisi jämedad. Lehed piklik-elliptilised, 1,5—3 cm laiad, laiusest 3 korda pikemad, 10—15 paari külgroodudega, hallikasrohelised, ebakorrapäraselt saagja või täkilise servaga, alumisel pinnal tihedalt, pealmisel hõredalt karvased. (514. joon., *b*.) Abilehed varisevad varakult. ♄. K. 3—4 m. IV, V. Madal- ja siirdesoodes, niitudel, puisniitudel, kraavides, sega- ja lodumetsades, põlluservadel. Harilik

tuhkur paju — *Sálix cinérea* L.

— Võrsed paljad või hõredalt karvased, peened. Lehed äraspidimunajad, 1—3 cm laiad, laiusest 1,5—2 korda pikemad, 7—9 paari külgroodudega, täkilise servaga, alumiselt pinnalt lühikarvased, pealmiselt peaaegu paljad. (514. joon., *a*.) Abilehed alati olemas. ♄. K. kuni 2 m. V. Puisniitudel, madalsoodes, niisketes võsastikes ja metsaservadel. Harilik

kõrvpaju — *Sálix aurita* L.

18. Rõõned kuni 0,5 cm pikad, sageli vähe märgatavad. Oksad kollakaspruunid või punakad, paljad, läikivad. Lehed süstjad või äraspidimunajad, paljad, pealt tumerohelised, läikivad, alt valkjasrohelised. (520. joon.) ♄. K. 1—2 m.

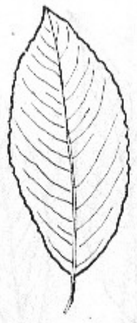

520. *Salix phylicifolia.*

V. Puisniitudel, madalsoodes, lodudes, kraavi kallastel, võsastikes. Harilik

kahevärviline paju (läikpaju) — *Sálix phylicifólia* L. (*S. bicolor* Ehrh.)

— Rõõned kuni 1 cm pikad. Noored oksad lühikarvased. Lehed pikliksüstjad, 8—16 (20) cm pikad ja 2—3 cm laiad, pealmiselt pinnalt paljad, läikivad, alumiselt sinakasrohelised, hõredate, keskrooga paralleelsete karvadega, harva paljad (517. joon., *a*.) ♄. K. 4—8 m. IV, V. Jõgede ja järvede kallastel. Lõuna- ja Ida-Eestis võrdlemisi sage

pikalehine paju — *Sálix dasycládos* Wimm.

19. Lehed kuni 0,5 (0,7) cm laiad, pikliksüstjad, 10—12 paari külgroodudega (513. joon., *e*), mõlemal pinnal hallikate karvadega, vanemad lehed sageli paljad, kuivades muutuvad mustaks. ♄. K. 30—100 cm. V. Soistel niitudel ja puisniitudel, siirde- ja madalsoodes, hõredais rabastuvais metsades. Harilik

hundipaju — *Sálix rosmarinifólia* L.

— Lehed suuremad 20

20. Noored oksad ja lehed mõlemalt pinnalt paljad 21

— Noored oksad ja lehed tihedalt kuni hõredalt karvased 22

21. Lehed korrapäraselt saagja servaga, süstjad, 1—3 cm laiad (521. joon., *a*). Tüvel ja vanematel okstel koor kestendav, alt kaneeli värvi. ♄, ♄. K. 2—6 m. V. Jõe- ja ojakallastel, kaldavõsastikes, sageli istutatult. Harilik

vesipaju (loogapaju) — *Sálix triándra* L.

— Lehed tipuosas teravsaagja, alusel terve servaga, piklik-äraspidimunajad või -süstjad, 2—10 cm pikad, kuivades tumedamaks muutuvad. (521. joon., *b*.) ♄. K. 1—3 (5) m. IV, V. Jõgede kallastel Lõuna-Eestis. Harva. Parkides sageli ilupõõsana

punapaju — *Sálix purpúrea* L.

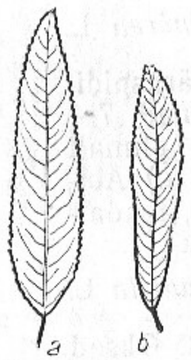

521. *a* — *Salix triandra*; *b* — *S. purpurea.*

22. Lehed mõlemalt pinnalt valgevillased, viltjad, vananedes muutuvad vahel pealmiselt pinnalt

paljaks. (522. joon., *a*.) Noored oksad tumepunased, karvased. ♄. K. 50—100 cm. V, VI. Siirdesoodes, märgadel soistel luhtadel. Hajusalt

lapi paju — *Sálix lappónum* L.

Noored lehed ja võrsed lühikese tuhkhalli karvastusega. Vanemad lehed sageli paljad või ainult rootsul ja keskrool karvased, alumisel pinnal hallika vahakirmega, ebaühtlaselt hambulise servaga, kuivamisel muutuvad mustaks. (522. joon., *b*.) Abilehed suured, alati olemas. ♄. K. 2—3 (6) m. V. Soistel niitudel ja puisniitudel, veekogude kallastel, võsastikes. Sage

mustjas paju — *Sálix myrsinifólia* Salisb. (*S. nigricans* Smith)

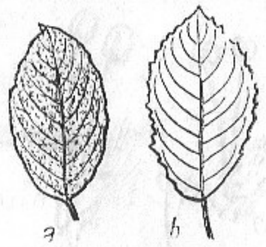

522. *a* — *Salix lapponum*; *b* — *S. myrsinifolia.*

Pajude määramine isasurbadega okste järgi

1. Oksad kaetud sinaka või valkja mahapühitava vahakirmega. Urvad puhkevad enne lehti 2
— Oksad kirmeta 3

2. Urbi okstel tavaliselt 1—3. Oksad sinakaspunased, kaetud sinaka vahakirmega

halapaju — *Sálix acutifólia* Willd.

— Urbi okstel tavaliselt 3—8. Oksad kollakasrohelised, pruunikad või väävelkollased, kaetud kollakasvalge vahakirmega

härmpaju — *Sálix daphnoídes* Vill.

3. Kattesoomused rohekad, kollakad või punakaspruunid, ühevärvilised või tipus veidi tumedamad. Urvad puhkevad lehtedega samaaegselt 4
— Kattesoomused musta või tumepruuni tipuga . . . 11

4. Kattesoomused rohekad või kollakad 5
— Kattesoomused kollakas- või punakaspruunid, veidi tumedama tipuga 9

5. Tolmukaid 5. Oksad läikivad

raudremmelgas — *Sálix pentándra* L.

— Tolmukaid 2 või 3. Oksad läiketud või nõrgalt läikivad 6

6. Tolmukaid 3. Koor tüvelt tükkidena irduv

vesipaju — *Sálix triándra* L.

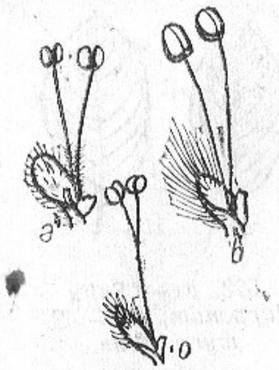

523. *a* — *Salix fragilis*; *b* — *S. starkeana*; *c* — *S. purpurea*.

— Tolmukaid 2. Tüve koor ei irdu tükkidena 7

7. Oksad ja noored lehed tihedalt siidkarvased
hõberemmelgas — *Sálix álba* L.

— Oksad ja noored lehed paljad 8

8. Kõrge puu, kergesti murduvate oksaalustega. Tolmukaniidid aluselt kuni pooleni kaetud kähara karvadega (523. joon., *a*)
rabe remmelgas — *Sálix frágilis* L.

— 1—2 m kõrge põõsas. Tolmukaniidid alusel üksikute karvadega või paljad (523. joon., *b*)
verkjas paju — *Sálix starkeána* Willd.

9. (4.) Kattesoomused hele-kollakaspruunid, veidi tumedama tipuga. Oksad peened, hõredalt karvased või paljad. Puidul rõõned. Urvad puhkevad enne lehti
kõrvpaju — *Sálix aurita* L.

— Kattesoomused punakaspruunid. Puidul puuduvad rõõned. Urvad puhkevad koos lehtedega 10

10. Madal, kuni 0,5 m kõrgune põõsas. Oksad täiesti paljad, peened, pruunid
mustikpaju — *Sálix myrtilloides* L.

— Kõrgem põõsas. Oksad tihedalt karvased, rohekad
vene paju — *Sálix róssica* Nas.

11. (3.) Puidul rõõned 12

— Puidul puuduvad rõõned 15

12. Rõõned 1—3 cm pikad, tihedalt (524. joon., *a*) 13

— Rõõned kuni 1 cm pikad, hajusalt (524. joon., *b*) 14

524. *a*, *b* — rõõned; *c* — lehearmid.

13. Noored oksad viltjaskarvased, võrdlemisi jämedad
tuhkur paju — *Sálix cinérea* L.

— Noored oksad paljad või väheste karvadega, peened
kõrvpaju — *Sálix aurita* L.

14. Rõõned 0,5 (1) cm pikad. Noored oksad hõreda või võrdlemisi tiheda lühikese halli karvastusega
pikalehine paju — *Sálix dasycládos* Wimm.

— Rõõned kuni 0,5 cm pikad. Oksad paljad, läikivad
kahevärviline paju — *Sálix phylicifólia* L.

15. Urvad kerajad, väikesed. Kuni 1 m kõrgune peente okstega põõsas
hundipaju — *Sálix rosmarinifólia* L.

— Urvad ruljad, läbimõõdust vähemalt 2 korda pikemad . 16

16. Tolmukaniidid kokku kasvanud (523. joon., *c*), näivalt üks tolmukas igas õies. Oksad paljad, sihvakad
punapaju — *Sálix purpúrea* L.

— Tolmukaniidid vabad 17

17. Madalad, kuni 1 (1,5) m kõrgused põõsad 18

— Kõrgemad põõsad või puud 20

18. Roomavate või tõusvate vartega, kuni 0,5 (0,7) m kõrgused põõsad (läänerannikul) 19

— Püstiste vartega, kuni 1 (1,5) m kõrgune põõsas (siirdesoodes). Kattesoomused ja puhkevad noored lehed siidja, veidi lainja valge karvastusega
lapi paju — *Sálix lappónum* L.

19. Oksad tihedate hallide karvadega. Kattesoomused musta tipuga
liivpaju — *Sálix arenária* L.

— Oksad peaaegu paljad. Kattesoomused tumepruuni tipuga
hanepaju — *Sálix répens* L.

20. Noored oksad karvased 21

— Noored oksad paljad 22

21. Noored oksad tihedate valgete või hallide karvadega, rohekad. Urvad okste tipuosas, puhkevad enne lehti
vitspaju — *Sálix viminális* L.

— Noored oksad tumeda kähara karvastusega, pruunikad. Urvad okstel hajusalt, puhkevad koos lehtedega
mustjas paju — *Sálix myrsinifólia* Salisb.

22. Oksad pruunid, läikivad. Keskmise kõrgusega põõsas
kahevärviline paju — *Sálix phylicifólia* L.

— Oksad rohekad, läiketa, tugevate lehearmide tõttu enamasti jändrikud (524. joon., *c*). Puud
raagremmelgas — *Sálix cáprea* L.

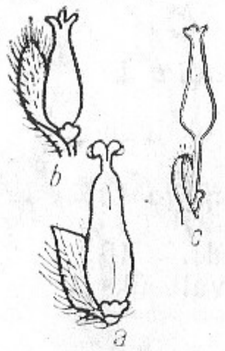

525. *a* — *Salix alba*; *b* — *S. fragilis*; *c* — *S. myrtilloides*.

Pajude määramine emasurbadega okste järgi

1. Sigimik paljas või hõredalt karvane . . 2
— Sigimik karvane 10
2. Õie kattesoomus ühtlaselt hele-kollakasroheline. Hiliskevadel lehtede ilmumisel õitsevad puud või kõrged põõsad 3
— Õie kattesoomus tumedama, musta või punaka tipuga 6
3. Noored lehed tihedalt siidkarvased, mittekleepuvad. Sigimik hõredalt karvane (525. joon., *a*)

hõberemmelgas — *Sálix álba* L.

— Noored lehed paljad, vaigused ja kleepuvad 4
4. Urvaraag 5 või 6 tihedalt näärmelis-hambulise lehekesega. Oksad läikivad, nagu lakitud. Sigimik paljas (526. joon., *a*)

raudremmelgas — *Sálix pentándra* L.

— Urvaraag 3 või 4 täiesti või peaaegu terveservalise lehekesega. Oksad peaaegu läiketa . 5
5. Õie kattesoomus variseb varakult (525. joon., *b*)

rabe remmelgas — *Sálix frágilis* L.

— Õie kattesoomus püsib kaua, ka viljumisajal olemas (526. joon., *b*)

vesipaju — *Sálix triándra* L.

6. Õie kattesoomus punaka tipuga. (525. joon., *c*.) Peaaegu lehtede ilmumisel õitsev madal põõsas

mustikpaju — *Sálix myrtilloides* L.

— Õie kattesoomuse tipp must või mustpruun 7
7. Pungad ja oksad kaetud vahakirmega, paljad, väga noorena vahel hõredalt karvased. Varakevadel kaua enne lehistumist õitsevad puud või kõrged põõsad 9
— Pungad vahakirmeta, hõredalt kuni võrdlemisi tihedalt karvased 8
8. Kuni 3 (6) m kõrge põõsas. Oksad ja pungad lühikeste tumedate käharate karvadega. Punga tipus mõned sirged pikemad karvad tutikesena. Sigimik pika kaela ja jalakesega (526. joon., *c*)

mustjas paju — *Sálix myrsinifólia* Salisb.

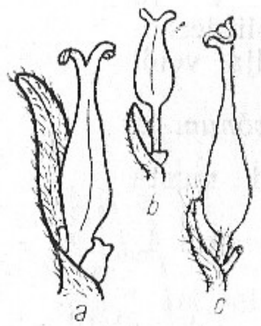

526. *a* — *Salix pentandra*; *b* — *S. triandra*; *c* — *S. myrsinifolia*.

— Roomavate või tõusvate okstega umbes 0,5 m kõrgune põõsas. Oksad hõredalt karvased

hanepaju — *Sálix répens* L.

9. Urbi okstel tavaliselt 1 või 2. Võrsete koor sinakaspunane, kaetud sinaka vahakirmega. Sigimik sihvakas (527. joon., *a*)

halapaju — *Sálix acutifólia* Willd.

— Urbi okstel tavaliselt 3—8. Võrsete koor kollakasroheline või väävelkollane, kaetud kollakasvalge vahakirmega. Sigimik tüsedam (527. joon., *b*)

härmpaju — *Sálix daphnoides* Vill.

10. (1.) Noored oksad ja pungad karvased . 11
— Noored oksad ja pungad täiesti või peaaegu paljad 18
11. Sigimik istuv või väga lühikese jalakesega 12
— Sigimik märgatava jalakesega 13
12. Sigimik väga lühikese jalakesega. Kattesoomus musta tipuga. (528. joon., *a*.) Urvad puhkevad enne lehti

vitspaju — *Sálix viminális* L.

— Sigimik istuv. Kattesoomus pruuni tipuga. (528. joon., *b*.) Urvad puhkevad lehtedega samaaegselt

vene paju — *Sálix róssica* Nas.

13. Kaheaastaste ja vanemate okste puidul rõõned. Keskmised kuni kõrged põõsad . . . 14
— Rõõned puuduvad. Madalad, kuni 1 m kõrgused põõsad 15
14. Rõõned 0,5 (1) cm pikad, hajusalt. Noored võrsed sihvakad, keskmiselt kuni tihedalt karvased. Emakakael pikk (528. joon., *c*)

pikalehine paju — *Sálix dasycládos* Wimm.

— Rõõned 1—3 cm pikad, tihedalt. Valkjashallide sametjate võrsetega kõrge põõsas. Emakakael lühike (531. joon., *b*)

tuhkur paju — *Sálix cinérea* L.

15. Urvad 3—5 cm pikad, tihedad. Sigimikud pehme, tiheda, veidi lainja karvastusega. Kattesoomused pikkade siidjate karvadega (530. joon., *a*)

lapi paju — *Sálix lappónum* L.

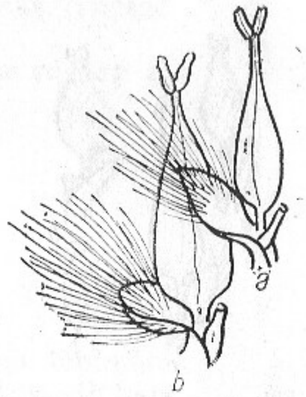

527. *a* — *Salix acutifolia*; *b* — *S. daphnoides*.

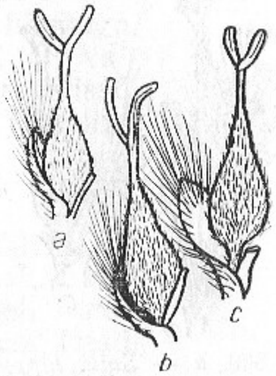

528. *a* — *Salix viminalis*; *b* — *S. rossica*; *c* — *S. dasyclados*.

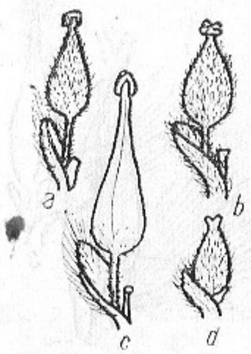

529. *a* — *Salix rosmarinifolia; b* — *S. arenaria; c* — *S. repens; d* — *S. purpurea.*

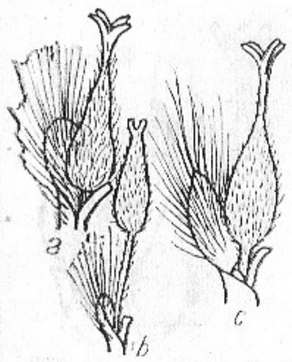

530. *a* — *Salix lapponum; b* — *S. starkeana; c* — *S. phylicifolia.*

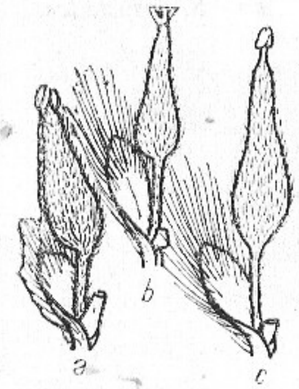

531. *a* — *Salix aurita; b* — *S. cinerea; c* — *S. caprea.*

— Urvad 1—2 cm pikad. Sigimikud lühikarvased 16

16. Urvad kerajad, kuni 1 cm pikad. Kuni 1 m kõrgune põõsas. Emakakael lühike (529. joon., *a*)

hundipaju — *Sálix rosmarinifólia* L.

— Urvad 1—2 cm pikad, ruljad. Roomavate või tõusvate okstega põõsas 17

17. Oksad ja pungad tihedate tuhkhallide karvadega. Emakakael peaaegu puudub (529. joon., *b*)

liivpaju — *Sálix arenária* L.

— Oksad ja pungad hõredalt karvased. Emakakael sihvakas (529. joon., *c*)

hanepaju — *Sálix répens* L.

18. (10.) Õie kattesoomus ühevärviliselt rohekas- või kahvatukollane. (530. joon., *b*.) Pisut enne lehistumist või lehistumisega samaaegselt õitsev madal põõsas

verkjas paju — *Sálix starkeána* Willd.

— Õie kattesoomus tumedama tipuga . . . 19

19. Õie kattesoomus kollakaspruun, tumedama tipuga. (531. joon., *a*.) Okste koore all 1—3 cm pikkused rõõned. Enne lehistumist õitsev väikeste urbadega põõsas (oksad ja pungad vahel hõredalt karvased)

kõrvpaju — *Sálix aurita* L.

— Õie kattesoomus musta tipuga 20

20. Sigimik jalakeseta. (529. joon., *d*.) Urvad kitsas-ruljad, 0,5 cm läbimõõdus

punapaju — *Sálix purpúrea* L.

— Sigimik jalakesega. Urvad jämedad, vähemalt 1 cm läbimõõdus 21

21. Sigimiku jalake võrdlemisi lühike. Emakakael hästi arenenud. (530. joon., *c*.) Tavaliselt enne lehistumist õitsev põõsas rohekaspruunide või punakate paljaste läikivate võrsetega

kahevärviline paju — *Sálix phylicifólia* L.

— Sigimiku jalake umbes poole sigimiku pikkune. Emakakael lühike, vähe märgatav. (531. joon.,

c.) Varakevadel kaua enne lehistumist õitsev põõsas. Võrsed rohekad, läiketa

raagremmelgas — *Sálix cáprea* L.

2. perekond **pappel** — *Pópulus* L.

1. Õie kattesoomus karvane. Tolmukaid kuni 12 . . . 2
Õie kattesoomus paljas või pisut ripsmeline. Tolmukaid palju 3

2. Lehed lapiku rootsuga, peaaegu ümarad, 3—5 cm läbimõõdus, sopilishambulise servaga, paljad või noorelt veidi karvased. Noored võrsed paljad. ♄. K. kuni 30 m. IV, V. Sega- ja lodumetsades. Sage

harilik haab — *Pópulus trémula* L.

3. Lehed rulja karvase rootsuga, pikkvõrsetel 3—5 hõlmaga, lühivõrsetel sopilise servaga, 4—12 cm läbimõõdus, alt valgeviltjad, pealt noorelt hõbedakarvased, hiljem tumerohelised. Noored võrsed valgeviltjad. ♄. K. kuni 30 m. IV, V. Ilupuuna harilik. Metsistub

hõbepappel (hõbehaab) — *Pópulus álba* L.

3. Noored oksad rohekas- või hallikaskollased, kandilised ja pisut karvased, hiljem ümarad ja paljad. Lehed pealt tumerohelised, alt veidi heledamad, erineva kujuga, sageli rombjad või piklikmunajad, 4—12 cm pikad ja 2—8 cm laiad, kiilja või ümardunud alusega. Leherootsud nõrgalt karvased. ♄. K. kuni 30 m. V; ei vilju. Hübriidsena ebakindlate tunnustega. Ilupuuna harilik

△ **berliini pappel** — *Pópulus* × *berolinénsis* K. Koch

4. Noored oksad ruljad 4

4. Noored oksad punakas- või tumepruunid, hiljem pruunikas- või rohekashallid. Lehed 5—10 cm pikad ja 2,7—7 cm laiad, munajad või elliptilised, ümardunud alusega, pealt läkivalt tumerohelised, alt valkjasrohelised. Leherootsud paljad, noorelt mõnikord veidi karvased. ♄. K. kuni 20 m. V. Ilupuuna. Meil sagedaim papliliik

△ **palsamipappel** — *Pópulus tacamaháca* Mill. (*P. balsamifera* auct.)

Noored oksad kollakashallid või -pruunid, noorelt aromaatselt vaigused. Lehed munajad või elliptilised, 3,5—8 cm pikad

ja 1,5—4,5 cm laiad, pealt tumerohelised, alt valkjasrohelised, sageli järsult teritunud ja veidi kõverdunud tipuga, ümardunud või kiilja alusega. Leherootsud karvased. ♄. K. kuni 20 m. V. Ilupuuna parkides, puiesteedel, raudteede lumekaitseistandikes. Harilik

△ **lõhnav pappel** — *Pópulus suavéolens* F. Fisch.

103. sugukond **konnarohulised** — *Alismáceae*

1. Lehed elliptilised, süstjad või lineaalsed. Õied mõlemasugulised; tolmukaid 6

1. perekond **konnarohi** — *Alísma* L.

— Lehed nooljad, veesisesed lehed lineaalsed. Õied ühesugulised; tolmukaid palju

2. perekond **kõõlusleht** — *Sagittária* L.

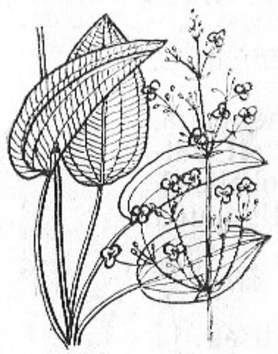

532. *Alisma plantago-aquatica.*

1. perekond **konnarohi** — *Alísma* L.

1. Lehed elliptilise labaga, rootsulised. Õisik — püramiidjas pööris. (532. joon.) Tolmukad ja emakakael sigimikust pikemad, emakakaela tipp püstine. ♃. K. 10—60 cm. VI—VIII. Madalatel kallastel ja kaldaäärses vees. Sage

harilik konnarohi — *Alísma plantágo-aquática* L.

— Lehed lineaalsed, rootsutud, maismaavormil süstja laba ja lühikese rootsuga. Õisik vähese-õieline. (533. joon.) Tolmukad sigimiku pikkused, emakakael lühem ning haakja tipuga. ♃. K. 10—30 cm. VII—IX. Jõgedes ja järvedes kaldaäärses vees; peamiselt Kirde- ja Ida-Eestis. Võrdlemisi harva

533. *Alisma gramineum.*

väike konnarohi — *Alísma gramíneum* C. Ch. Gmel. (*A. loeselii* Gorski)

2. perekond **kõõlusleht** — *Sagittária* L.

Lehed pikarootsulised, sügavalt noolja alusega; veesisesed lehed lineaalsed. Õied 3-kaupa männases, valged. (534. joon.) ♃. K. 30—80 cm. VI—IX. Jõgede ja järvede kaldapiiril ja kaldaäärses vees. Võrdlemisi sage

jõgi-kõõlusleht — *Sagittária sagittifólia* L.

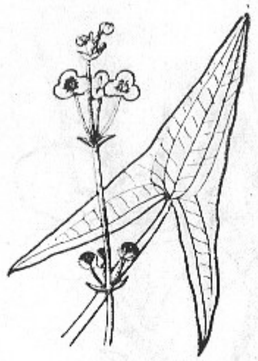

534. *Sagittaria sagittifolia.*

104. sugukond **luigelillelised** — *Butomáceae*

1. perekond **luigelill** — *Bútomus* L.

Jämeda rõhtsa risoomiga veetaim. Lehed lineaalsed või mõõkjad, tumerohelised. Õied roosad, pikaõõlised, hulgana tipmises sarikõisikus. (535. joon.) ♃. K. 60—120 cm. VI—VIII. Jõgede ja järvede kaldaäärses ja madalas vees. Mandriosas sage

(harilik) luigelill — *Bútomus umbellátus* L.

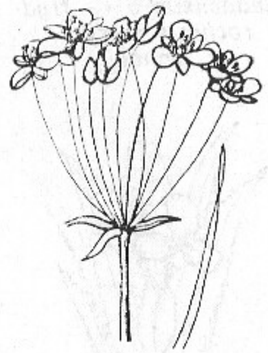

535. *Butomus umbellatus.*

105. sugukond **kilbukalised** — *Hydrocharitáceae*

1. Lehed ümarneerjad, pikarootsulised, veepinnal ujuvad

3. perekond **kilbukas** — *Hydrócharis* L.

— Lehed piklikud ja väikesed või mõõkjad, rootsutud, ei uju veepinnal 2

2. Lehed 3-kaupa männases, väikesed, piklikud; männased varrel tihedalt

1. perekond **vesikatk** — *Elódea* Rich.

— Lehed tiheda juurmise kodarikuna, jäigad, mõõkjad, teravsaagja servaga

2. perekond **vesikarikas** — *Stratiótes* L.

536. *a — Elodea canadensis; b — Hydrocharis morsus-ranae.*

1. perekond **vesikatk** — *Elódea* Rich.

Vars pikk, nõrk, harunenud, tihedalt lehistunud. Lehed enamasti 3-kaupa männastes, süstjad või pikklikmunajad. Õitseb harva, õied väikesed, silmapaistmatud. Emasõied pikaraolised, üksikult ülemiste lehtede kaenlas. (536. joon., *a*) Isasõitega taimi pole meil leitud. Paljuneb kiiresti vegetatiivselt. ♃. P. 50—150 cm. VI—VIII. Mandriosa järvedes, jõgedes, tiikides. Sage

kanada vesikatk — *Elódea canadénsis* Rich.

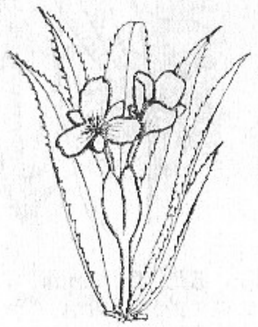

537. *Stratiotes aloides.*

2. perekond **vesikarikas** — *Stratiótes* L.

Lehed mõõkjad, jäigad, veidi lihakad, teravsaag- ja servaga, tiheda kimbuna. (537. joon.) Õitsemisajal ulatuvad taimed osalt veest välja. Õied valged, silmapaistvad, kolmetised. Taimed kahekojalised; isasõied mitmekaupa pikematel, emasõied üksikult väga lühikestel raagudel. Paljuneb enamasti vegetatiivselt. ♃. K. 20—50 cm. VII, VIII. Kinnikasvavates järvedes, jõekooldudes, tiikides, turbaaukudes. Mandriosas paiguti, kohati massiliselt. Ida-Eestis tavalisem

vesikarikas — *Stratiótes aloídes* L.

3. perekond **kilbukas** — *Hydrócharis* L.

Lehed kodarikuna, pikarootsulised, ümarneerja labaga, keskmiselt 3 cm läbimõõdus; leherootsu alusel 2 kilejat abilehte. (536. joon., *b*.) Õied valged, raolised, silmapaistvad. Taimed kahekojalised; isasõied enamasti 3-kaupa, emasõied üksikult. Paljuneb enamasti vegetatiivselt. ♃. K. 10—30 cm. VI—VIII. Kaldaäärses vees, peamiselt mandriosas. Võrdlemisi sage

konnakilbukas — *Hydrócharis mórsus-ránae* L.

106. sugukond **rabakalised** — *Scheuchzeriáceae*

1. perekond **rabakas** — *Scheuchzéria* L.

Taim pikkade maa-aluste võsunditega. Lehed kitsaslineaalsed, renjad, asetsevad juurmiselt ja kaarrel. Õisi kobaras 3—6. Jaguvili koosneb enamasti 3 viltumunajast kollakasrohelisest, alusel kokkukasvanud osaviljast (538. joon.). ♃. K. 10—25 cm. VI, VII. Mandriosa rabaälvestes ja siirdesoodes harilik

rabakas — *Scheuchzéria palústris* L.

538. *Scheuchzeria palustris.*

107. sugukond **õisluhalised** — *Juncagináceae*

1. perekond **õisluht** — *Triglóchin* L.

1. Õisik tihe. Emakasuudmeid 6. Jaguvili ovaalne, koosneb 6 osaviljast. Lehed poolruljad. (539. joon., *a*.) ♃. K. 20—60 cm. VI, VII. Mererannal ja rannaniitudel sage

rand-õisluht — *Triglóchin maritimum* L.

— Õisik hõre, niitjas. (539. joon., *b*.) Emakasuudmeid 3. Laguvili tõlvjas, valmides laguneb kolmeks osaks. Lehed alt ruljad, ülalt poolruljad. ♃. K. 10—40 cm. VI—VIII. Märgadel niitudel, soodes ja kallastel tavaline

soo-õisluht — *Triglóchin palústre* L.

539. *a — Triglochin maritimum; b — T. palustre.*

108. sugukond **meriheinalised** — *Zosteráceae*

1. perekond **merihein** — *Zostéra* L.

Jäneda roomava risoomi, tugeva varre ja pikkade lineaalsete lehtedega harva õitsev meretaim. Õisik paljuõieline, veidi lapik, õitsemisajal suletud ülemise lehe tuppe. Õied väga väikesed, ühesugulised. Taim

ühekojaline. ♃. P. kuni 1,5 m. VII, VIII. Meres madalikel, eriti Väinameres. Kohati

pikk merihein — *Zostéra marina* L.

109. sugukond **penikeelelised** — *Potamogetonáceae*

1. Ujulehtedega taimed
   1. perekond **penikeel** — *Potamogéton* L.
— Ujulehed puuduvad 2
2. Õied üksikult või 2-kaupa lehekaenlais 3
— Õied mitmekaupa rulja teljega peataolistes õisikutes
   1. perekond **penikeel** — *Potamogéton* L.
3. Õied ilma õiekatteta, mõlemasugulised, 2 tolmukaga, lehe tuppedes. Viljaraod mitu korda pikemad kui vili või umbes selle pikkused
   2. perekond **heinmuda** — *Rúppia* L.
— Õiekatteta ühe tolmukaga isasõis ja kileja karikja õiekattega emasõis asuvad lehekaenlas väga lähestikku, mistõttu õied näivad mõlemasugulistena. Viljad raotud või kuni poole vilja pikkuse raoga
   3. perekond **hanehein** — *Zannichéllia* L.

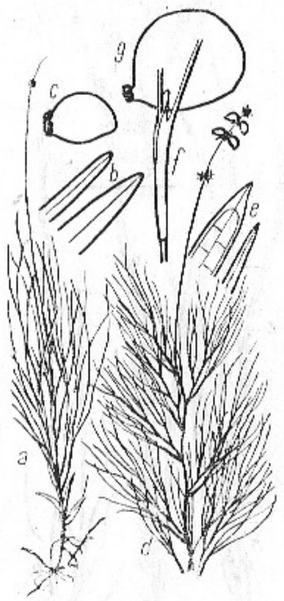

540. *a, b, c* — *Potamogeton filiformis; d, e, f, g* — *P. pectinatus.*

1. perekond **penikeel** — *Potamogéton* L.

1. Kõik lehed kitsaslineaalsed, niitjad või harjasjad 2
— Lehed teistsugused 10
2. Lehed niitjad või harjasjad, harvemini (eeskätt vooluvetes) kitsaslineaalsed; laba läheb alusel üle torujalt vart ümbritsevaks keelekesega varustatud tupeks (540. joon., *f*). Õisikus õitemännased hiljemalt viljumisajaks üksteisest selgesti eemal (õisik katkendlik) 3
— Lehed kitsaslineaalsed, tupeta, enam-vähem kilejas abileht lehekaenlas (543. joon., *d*). Õisik enam-vähem tihe 4
3. Vars allosas harunev, ülalpool vähe haruline

või peaaegu lihtne (540. joon., *a*). Lehed niitjad, ümardunud või tõmpja, harva peaaegu terava tipuga (540. joon., *b*), näilikult ühe pikirooga, 5—10 (15) cm pikad ja 0,2—1 (1,5) mm laiad. Tupp 0,5—1,5 (2) cm pikk, noorelt kinnine, hiljem enamasti lõheneb ülalt alla. Viljad väikesed, 2—3 mm pikad, rohekad või beežikad (540. joon., *c*.) ♃. P. 10—20 (40) cm. VI, VII. Meres ja rannaveekogudes, harvemini ojades või liivase põhjaga järvedes. Saartel ja rannikualadel sage, mujal harva

niitjas penikeel — *Potamogéton filifórmis* Pers.

Vars haruneb allosas harilikult vähe, ülalpool rikkalikult (540. joon., *d*). Lehed enamasti harjasjad, vahel kitsaslineaalsed; tipp pikalt teravnev, terav või ogatipukesega (540. joon., *e*). Väga varieeruv liik. Varrelehed sageli märksa laiemad kui harude lehed, alumised omakorda laiemad kui ülemised. Lehed (2) 3—7 cm (harva, peamiselt vooluvetes, kuni 15 cm) pikad ja 0,3—2 (3,5) mm laiad, kitsamad näilikult 1-roodsed, laiemad selgelt 3- (5-) roodsed. Tupp (1) 1,5—3 (4,5) cm pikk, ka noorelt aluseni lõhestunud (540. joon., *f*), sageli valkja kileja servaga, noorematel lehtedel torujalt ümber varre rullunud, vanematel tihti varrest eemalehoiduv. Viljad suured, (3) 4—5 mm pikad, enamasti kollakas- või punakaspruunid (540. joon., *g*). ♃. P. 0,3—1,5 (3) m. VI—VIII. Meres, rannaveekogudes, järvedes, jõgedes ja ojades, tavaliselt liivasel või savikal põhjal. Saartel ja rannikualadel sage, mujal hajusalt. Eelmisest sagedam

kamm-penikeel — *Potamogéton pectinátus* L.

4. Vähemalt peavarre lehed 2—4 (5) mm laiad 2
— Kõik lehed alla 2 mm laiad 7
5. Lehed paljuroodsed, 5 tugevama rooga, ahenevad enam-vähem ümaralt ogatipuks (541. joon., *b*), 5—20 (23) cm pikad ja 3—5 mm laiad, üsna jäigad. Vars väga lapik, teravate kantidega või kitsatiivaline, lehtedega peaaegu ühelaiune (2—3,5 mm), harunev (541. joon., *a*). ♃. P. 0,3—1 (2) m. VII, VIII. Järvedes, harvemini vanajõgedes, tiikides; enamasti mudasel põhjal. Paiguti; mandri lääneosas ja saartel harva

lapik penikeel — *Potamogéton zosterifólius* Schum.

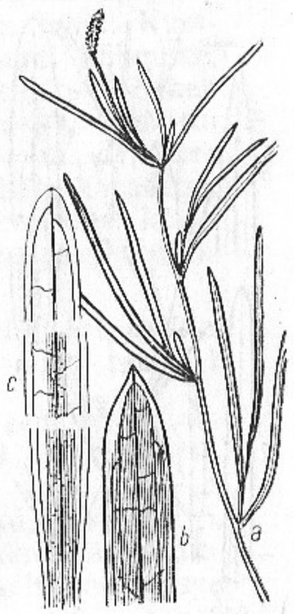

541. *a, b* — *Potamogeton zosterifolius; c* — *P. obtusifolius.*

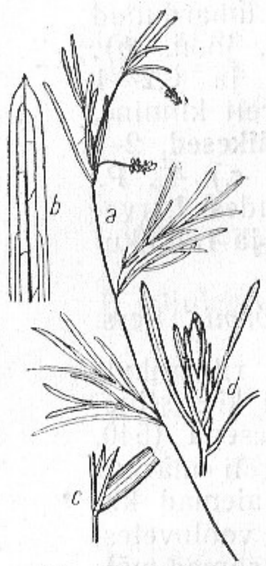

542. *Potamogeton friesii.*

— Lehed 3 või 5 (7) pikirooga 6

6. Lehed 3 pikirooga, kusjuures külgmised rood on servale lähemal kui keskroole (541. joon., *c*) (laiematel lehtedel lisandub mõnikord ühele või teisele poole külgroodu peenikesi lisaroode, nii et leht võib teatavas ulatuses osutuda isegi kuni 7-roodseks). Keskroodu palistab kummalgi pool heledana näiv õhukambrite (lakuunide) riba, mis aluse suunas laieneb (541. joon., *c*); põikrood enam või vähem selged. Lehed õhukesed, pehmed, sageli pruunikaspunase varjundiga, (3) 5—8 (10) cm pikad; tipp enam-vähem ümardunud, enamasti vaevu märgatava, harvemini ilmse ogatipukesega. Abileht aluseni vabade servadega, terviklik. Vars lapik, enamasti haruline. Õisikuraag lühike, umbes õisiku pikkune või veidi pikem, pole jämenenud. Viljad 3,5—4 mm pikad, rohekaspruunid. ♃. P. 20—100 cm. VII, VIII. Järvedes, tiikides. Kagu-Eestis kohati, mujal harva

tömbilehine penikeel — *Potamogéton obtusifólius* Mert. et Koch

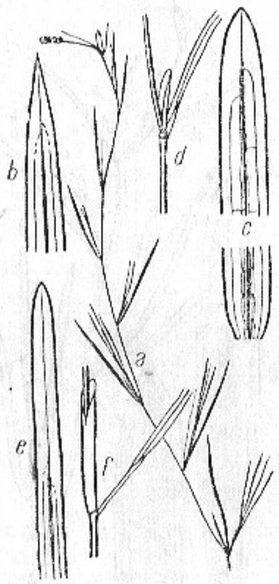

543. *a, b* — *Potamogeton rutilus; c, d* — *P. berchtoldii; e, f* — *P. panormitanus*

— Lehed 5 (harva 7) pikirooga, kusjuures seespoolne külgrood kulgeb enam-vähem keskroo ja serva vahelise ala keskel (542. joon., *b*); keskrood eendub alumisel pinnal, teda ääristav hele lakuuniriba väga kitsas või puudub, põikrood sageli halvasti nähtavad. Lehed tavaliselt pisut jäigavõitu, 4—6 (10) cm pikad ja (1) 1,5—3 (4) mm laiad, selge ogatipuga. Abileht enam või vähem jäikade rohekate küljekantidega, servad alumises osas toruks kokku kasvanud, lõheneb enamasti peatselt tipust aluse suunas madalamalt või sügavamalt kaheks harkjaks hõlmaks (542. joon., *c*); eriti paistab see silma talipungade (turioonide) juures (542. joon., *d*). Vars lapik, tavaliselt vähe haruline või peaaegu lihtne, varrelehtede kaenlas lehekimbud (lühiharud) (542. joon., *a*). Õisikuraag viljumisajal õisikust 2—3 korda pikem, tihti ülespoole jämenev. Viljad väiksemad kui tömbilehisel penikeelel, enamasti rohekad. ♃. P. 0,3—1,5 m. VI—VIII. Järvedes, tiikides, vanajõgedes, jõgedes. Sage

ogaterav penikeel — *Potamogéton friésii* Rupr.

7. Lehetipp pikalt ja peenelt teritunud (543. joon., *b*), harvemini järsemalt peeneks ogatipuks ahenev. Lehed 3-roodsed (alumises osas mõnikord 1 või 2 peenikest lisaroodu), jäigavõitu, (2,5) 3—6 (7) cm pikad ja 0,6—1,2 (1,5) mm laiad; keskrood alumisel pinnal eenduv, pole ääristatud heledate õhukambrite (lakuunide) ribadega, põikrood pole nähtavad, ka pikiroodude ühinemiskoht enamasti halvasti nähtav. Kühmukesed lehe kinnituskohal pole arenenud. Abilehed (1) 1,5—2 cm pikad, servad alusosas mõne millimeetri ulatuses toruks kokku kasvanud. Vars enam-vähem lapik, allosas harunev, ülaosas enamasti lihtne või lehekimpudega (lühiharudega) varrelehtede kaenlas (543 joon., *a*). Taim tihti punaka varjundiga (märgatav eriti tihedamate kogumike puhul). ♃. P. 20—60 (100) cm. VII, VIII. Harva järvedes

punakas penikeel — *Potamogéton rútilus* Wolfg.

— Lehetipp terav või ümaralt ogatipukeseks ahenev . . 8

8. Lehe keskrood ei eendu alumisel pinnal kuigivõrd; mõlemal pool palistab teda 1 või 2 riba heledaid õhukambreid (lakuune) (543. joon., *c*). Lehed 3-roodsed, külgrood liituvad keskrooga üsna lehetipu lähedal (enamasti lähemal kui 1,5 lehe laiust), sageli kaarjalt, liitumiskoht enamasti selge; põikrood nähtavad või ebaselged. Lehed pehmed, (1,5) 2—4 (7) cm pikad ja (0,5) 0,7—1,5 (2) mm laiad. Kummalgi pool lehe kinnituskohal hästi arenenud kühmuke, mõnikord ka palja silmaga nähtav (543. joon., *d*). Abilehed 5—10 (15) mm pikad, aluseni vabade servadega, mistõttu hoiduvad hiljem enamasti varrest eemale (543. joon., *d*). Vars ruljas või pisut lapik, peenike, enamasti arvukate harudega. ♃. P. 15—40 (100) cm. VI—VIII. Tiikides, lompides, kraavides, ojades, madalates jõekäärudes, väiksemates järvedes. Harilik

muda-penikeel — *Potamogéton berchtóldii* Fieb. (*P. pusillus* auct., non L.)

— Keskrood alumisel pinnal enam või vähem eenduv, ei ole ääristatud heledate lakuuniribadega või need on väga kitsad 9

9. Lehed üle 1 mm (tavaliselt üle 1,5 mm) laiad, enamasti 5, harvemini 3 pikirooga; külgrood liituvad keskrooga võrdlemisi tipu lähedal. Lehe kinnituskohal tavaliselt väheldased kühmukesed

ogaterav penikeel — *Potamogéton friésii* Rupr. (vt. eespool 6)

544. *a — Potamogeton natans; b — P. crispus.*

— Lehed kuni 1 mm laiad, (1,5) 2—4 cm pikad, 3-roodsed; külgrood liituvad keskrooga tükk maad kaugemal (vähemalt 1,5 lehe laiust) tipust (543. joon., *e*), tihti teravnurga all; liitumiskoht enamasti halvasti nähtav, samuti põikrood. Kühmukesed lehe alusel pole arenenud või on ebaselged. Abilehed 5—10 (15) mm pikad; noorelt servad $^2/_3$ ulatuses, tihti peaaegu tervenisti toruks kokku kasvanud, seetõttu enamasti varre ümber liibuvad (543. joon., *f*), hiljem tavaliselt kärisevad lühemalt või pikemalt lahti. Vars enam-vähem ruljas, ülaosas enamasti vähe harunev. Taim harilikult kollakasroheline. ♃. P. 20—40 (70) cm. VII, VIII. Peamiselt riimvees — lahesoppides, rannaloikudes, ojasuudmetes; sisevetes väga haruldane. Hajusalt läänesaartel ja lääneranniku, mujal väga harva

väike penikeel — *Potamogéton panormitánus* Biv.-Bern. (*P. pusillus* L.)

10. (1.) Ujulehed olemas 11
— Taim ainult veesiseste lehtedega . . . 13
11. Veesisesed lehed kitsaslineaalsed, rootsutaolised (labad keskrooni redutseerunud), kuni 30 (50) cm pikad, õitsemisajaks sageli hävivad. Ujulehed pikarootsulised; labad (4) 6—10 (12) cm pikad, enamasti elliptilised või munajad, harvemini süstjad, harilikult kergelt südaja või ümardunud, harvemini kiilukujuliselt aheneva alusega. Abilehed pikad (5—15 cm), jäigad. (544. joon., *a*.) ♃. P. 0,3—2 (3) m. VI—VIII. Järvedes, tiikides, aeglase vooluga jõgedes, jõekäärudes, vanajõgedes. Harilik

ujuv penikeel — *Potamogéton nátans* L.

— Veesisesed lehed normaalselt arenenud labadega . ♃ . 12
12. Veesisesed lehed (0,6) 1—2,5 (3) cm laiad ja (4) 7—15 (25) cm pikad, süstjad kuni pikliksüstjad, tipu suunas enam või vähem pikalt ahenevad, tõmbi, mõnikord pisut tanujalt kokkutõmbunud tipuga, aheneva alusega, rootsuta (545. joon.), enamasti 11—15 pikirooga, mille hulgas on 1 paar teistest tugevamaid külgroode. Vars sirge, tavaliselt harunemata. Ujulehed (võivad ka puududa) harilikult labast märksa lühema rootsuga; laba enam või vähem pikalt aheneva alusega (545. joon.), (2,5) 4—7 (15) cm pikk, (0,7) 1—2,5

(3,5) cm lai, enam või vähem süstjas või elliptilissüstjas. Abilehed kuni 4 (5) cm pikad, õhukesed, kergesti hävivad. Õisikuraag pole jämenenud. Viljad umbes 3,5 mm pikad, seljal terava kiiluga, kuivanult punakad. Sageli tõmbub taim kuivamisel punakaks. ♃. P. 0,3—1 (1,5) m. VI—VIII. Jõgedes, ojades, kraavides, harvemini järvedes ja tiikides. Vooluvetes sage, eriti Põhja-Eestis

ruske penikeel — *Potamogéton alpinus* Balb.

— Veesisesed lehed väiksemad, (0,2) 0,3—1 (1,3) cm laiad ja (1,5) 2—7 (12) cm pikad, süstjad kuni kitsassüstjad, terava tipuga, harilikult rootsuta (ülemised võivad mõnikord olla lühirootsulised), (3) 5—7 (9) peenikese pikirooga. Vars peenike, ohtralt harunev (546. joon.), harvemini väheste harudega. Ujulehed (võivad mõnikord puududa) 2—5 (8) cm pikad ja (0,6) 1—2,5 (3,5) cm laiad, sageli labaga ühepikkuse rootsuga, enamasti elliptilised või munajad, ümardunud alusega, harvemini peaaegu süstjad. Abilehed õhukesed, kuni 2,5 (3,5) cm pikad. Õisikuraag varrest tunduvalt jämedam. Viljad väiksemad kui ruskel penikeelel, peaaegu ümara seljaga, ka kuivanult rohekad. ♃. P. 20—100 cm. VI—VIII. Järvedes, tiikides, lompides, harvemini vooluvetes. Saartel ja mandri lääneosas väga sage, mujal hajusalt

hein-penikeel — *Potamogéton gramineus* L.

13. Lehed peaaegu lailineaalsed, selgelt peensaagja servaga, äärtest harilikult käharalt kurdunud (544. joon., *b*) (vooluvetes mõnikord peaaegu lamedad), 3—7 (9) cm pikad ja 0,5—1 (1,5) cm laiad, tihti pruunika tooniga. Vars lapik. ♃. P. 0,3—1 (1,2) m. VI—VIII. Järvedes, jõgedes, ojades, tiikides. Võrdlemisi harva, sagedam Lõuna-Eestis

kähar penikeel — *Potamogéton crispus* L.

— Lehed teistsuguse kujuga, terveservalised või väga väikese, enamasti varakult kaduva hammastusega. Vars ruljas 14
14. Lehed aheneva alusega, istuvad või lühirootsulised 15

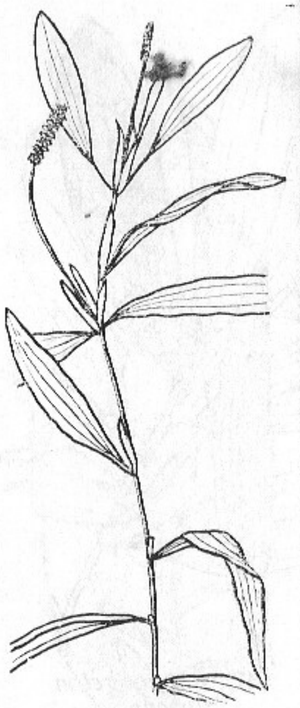

545. *Potamogeton alpinus.*

546. *Potamogeton gramineus.*

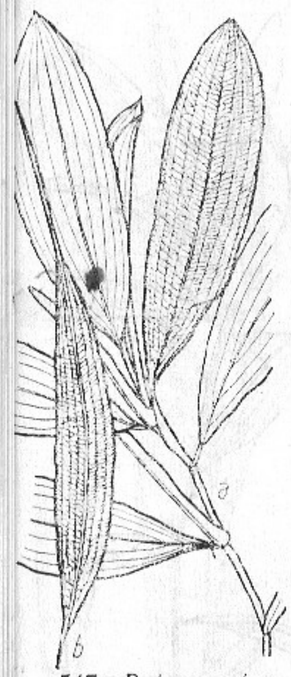

547. *Potamogeton lucens.*

— Lehed ümardunud või kergelt südaja alusega pooleldi vart ümbritsevad 17

15. Lehed ahenevad pikkamisi tömpjaks või kergelt tanujaks tipuks, istuvad, tavaliselt 11—15 pikirooga, mille hulgas 1 paar külgroode on teistest tugevamad. Vars sirge, enamasti lihtne. Õisikuraag pole jämenenud

ruske penikeel — *Potamogéton alpinus* Balb. (vt. eespool 12)

— Lehed lühemalt või pikemalt ogatipuks teritunud või teravad, peenikeste külgroodudega. Vars enamasti harunev. Õisikuraag selgelt jämenenud, võrreldes allpool asuva varrega . . 16

16. Lehed kuni 1 (1,3) cm laiad ja 2—8 cm pikad, kuni 7 (9) pikirooga. Abilehed õhukesed, kuni 2,5 (3,5) cm pikad. Vars peenike. Viljad väheldased

hein-penikeel — *Potamogéton gramíneus* L. (vt. eespool 12)

— Lehed suured, õhukesed, (1,5) 2—4 (5,5) cm laiad ja (6) 10—20 (30) cm pikad, elliptilised või süstjad, mõnikord enam-vähem ovaalsed, enamasti ilmse, harvemini ebaselge ogatipuga, lühirootsulised (vahel peaaegu istuvad). Pikiroode (9) 11 (15), servadele lähemal järjest tihedamalt; põikrood ligistikku, nii et moodustub pikisuunas märgatavalt kokkusurutud võrk (547. joon., *a*). Sageli redutseerub varrelehtede laba mõlemast otsast pikemalt või lühemalt (mõnikord üleni) keskrooni (547. joon., *b*). Vars jäme, kuni 4 mm läbimõõdus. Abilehed (2,5) 4—8 (10) cm pikad, jäigad, nende välisküljel 2 eenduvat kiilu. Viljad 4—5 mm pikad. ♃. P. (0,5) 1,5—4 (6) m. VI—VIII. Järvedes, jõgedes. Mandril üsna sage, saartel haruldane

läik-penikeel — *Potamogéton lúcens* L.

17. Lehed tanujalt kokkutõmbunud tipuga, väga kitsalt munajad, (7) 10—15 (23) cm pikad ja (1) 1,5—3,5 (5) cm laiad, arvukate pikiroodudega, kusjuures 1 (harva 2) paar külgroode on teistest tugevamad (tavaliselt heledad). Vars võnkjas (548. joon.). Abilehed heledad, kuni 4,5 (7) cm

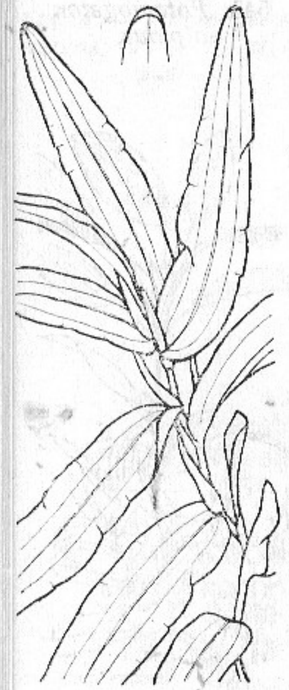

548. *Potamogeton praelongus.*

pikad, püsivad kaua. Õisikuraag sageli tugevasti pikenenud (viljumisajaks 7—35 cm pikk), pole jämenenud. Viljad kuni 6 mm pikad, seljal terava kiiluga. ♃. P. (0,6) 1—3 m. VI, VII. Järvedes, harva tiikides või aeglase vooluga jõgedes. Hajusalt

pikk penikeel — *Potamogéton praelóngus* Wulf.

Lehed lameda, peaaegu ümardunud kuni tömbilt terava tipuga, paljuroodsed, kusjuures 2 või 3 paari külgroode on teistest tugevamad, heledad. Lehed väga varieeruvad kujult (laimunajast või ümarast piklikmunajani), suuruselt (1—8 cm pikad, 1—4,5 cm laiad) ja asetuse tiheduduselt (549. joon.). Vars lihtne kuni ohtralt harunev. Abilehed õrnad, varakult kaduvad (enamasti säilivad ainult ladvaosas). Õisikuraag tavaliselt kuni 7 (10) cm pikk, pole jämenenud. Viljad 3,5—4 mm pikad, enam-vähem tömbi seljaga või ebaselge kiiluga. ♃. P. 0,3—3 m või rohkem. VI—VIII. Järvedes, jõgedes, ka magestunud veega merelahtedes. Sage

kaelus-penikeel — *Potamogéton perfoliátus* L.

Penikeeled ristuvad omavahel võrdlemisi kergesti. Eriti sageli annavad värdi hein-penikeel, läik-penikeel ja kaelus-penikeel.

549. *Potamogeton perfoliatus.*

2. perekond **heinmuda** — *Rúppia* L.

1. Õisikuraag viljumisajal 10—40 cm pikk, spiraalselt keerdunud. Viljaraag viljast mitu korda pikem. Vili viltumunajas. ♃. P. 25—50 cm. VII—IX. Meres läänesaarte ümbruses. Väga harva

keerd-heinmuda — *Rúppia spirális* Dumort.

— Õisikuraag viljumisajal märgatavalt lühem, pole spiraalselt keerdunud, sirge või veidi kõverdunud. Viljaraag vilja pikkune või lühem, vahel ka pikem. Vili kõverdunud, nokaga. (550. joon., *a*.) ♃. P. 10—30 cm. VII—IX. Rannikuvetes kohati

harilik heinmuda — *Rúppia maritima* L. (*R. rostellata* Koch)

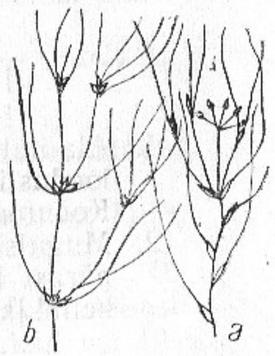

550. *a* — *Ruppia maritima*; *b* — *Zannichellia palustris.*

3. perekond **hanehein** — *Zannichéllia* L.

Õrnad veesisesed ühekojalised taimed kitsaslineaalsete kuni niitjate vastakute lehtedega. Viljad pisut kõverdunud, vilja pikkuse kuni poole lühema nokaga, seljal näsadega või hambulise andruga, raotud või raolised, 2—6 kaupa. (550. joon., *b*.) ♃. P. 5—50 cm. VI—VIII. Meres ja riimvees, mõnikord magevees. Kohati sage

(harilik) hanehein — *Zannichéllia palústris* L.

Liik koosneb 3 lähedasest teisendist, mida on mõnikord käsitatud eri liikidena.

551. *Najas marina.*

110. sugukond **näkirohulised** — *Najadáceae*

1. perekond **näkirohi** — *Nájas* L.

Varred harkjalt harunenud, haprad. Lehed vastakud või 3-kaupa männastes, helerohelised, lühilineaalsed, loogeliselt ogahambulise servaga. (551. joon.) Õied üksikult varreharude alusel lehtede kaenlas, ühesugulised, väga väikesed. Taim kahekojaline. ⊙. P. 10—60 cm. VI—IX. Peamiselt soolases ja riimvees. Harva, sisemaal väga harva

meri-näkirohi — *Nájas marína* L.

111. sugukond **liilialised** — *Liliáceae*

1. Aia-ilutaimed, metsistunud või naturaliseerunud, väga harva looduslikud liigid 2
— Kodumaised liigid või köögiviljataimed 8
2. Mugulsibulaga, maapealse varreta taimed. Õitsevad sügisel pärast lehtede kadumist; õiekate pika putkeosaga, lehterjaskellukjas

2. perekond **sügislill** — *Cólchicum* L.

— Taimed maapealse varrega 3
3. Õiekate alusel kokku kasvanud, õiekattelehed tume-taevassinised. Vars lehistumata

7. perekond **siniliilia** — *Scílla* L.

— Õiekate lahklehine, õiekattelehed teisevärvilised 4
4. Lehed juurmised, lineaalsed. Õied valged, sarikjas kobaras. Õiekattelehtede välimine pind alusel roheline, keskosas valge triibuga

8. perekond **linnupiim** — *Ornithógalum* L.

— Lehti varrel vähemalt üks 5
— Õied kollased 6
5. Õied teisevärvilised 7
6. Õied väikesed või kuni 1,5 cm pikad, mõnekaupa. Lehti varrel üks või kaks. Sibulaid kas üks suur, üks suur ja üks väike või üks suur ja palju väikesi

4. perekond **kuldtäht** — *Gágea* Salisb.

— Õied palju suuremad, üksikult varre tipus, õitsemisajal püstised, lõhnavad. Varrelehti vähe

5. perekond **tulp** — *Túlipa* L.

7. Õied suured, määrdunud-helepurpurpunased tumedate täppidega või kollakasoranžid kuni oranžpunased (siis varrelehtede kaenlas sigisibulad). Lehed süstjad, vahelduvalt või männasena

6. perekond **liilia** — *Lílium* L.

— Õied valged, väikesed. Lehed soomusjad, varreharud muutunud näivalt niitjate (nõeljate) lehtede kujuliseks. Taim risoomiga

9. perekond **aspar** — *Aspáragus* L.

8. Tolmukaid 8 või 10. Õied üksikult. Lehed ühe 4- (5- või 6-) lehelise männasena varre ülaosas. Vili — sinakasmust mari. Taim roomava risoomiga

13. perekond **ussilakk** — *Páris* L.

— Tolmukaid 4 või 6. Lehed asetsevad varrel teisiti . . 9
9. Lehti varrel rohkearvuliselt, vahelduvalt. Õied lehekaenaldes, rippuvad

11. perekond **kuutõverohi** — *Polygonátum* Mill.

— Lehti varrel 2, harvemini 1 või 3—5 10
10. Õisiku alusel tavaliselt 2 õisikuga ühepikkust (või sellest pikemat) kandelehte. Õied valkjasrohelised, punakad või lillakad, sarika või nutina

3. perekond **lauk** — *Állium* L.

— Õisiku alusel kandelehed puuduvad 11

11. Lehed 2—6 cm laiad, elliptilised või elliptilissüstjad. Õied valged, lõhnavad, ühekülgses kobaras

12. perekond **maikelluke** — *Convallária* L.

— Lehed 0,1—3 cm laiad 12

12. Lehed südajas-munajad, alusel 2—3 cm laiad, varre ülemises osas. Õied väga väikesed, valged, tihedas igakülgses õisikus

10. perekond **leseleht** — *Maiánthemum* Web.

— Lehed lineaalsed, 1—4 mm laiad. Õied väikesed, valkjad või kahvatukollased, peaaegu raotud, tiheda kobarana

1. perekond **lemmelill** — *Tofiéldia* Huds.

1. perekond **lemmelill** — *Tofiéldia* Huds.

552. *Tofieldia calyculata.*

Juurmised lehed rootsutud, lineaalsed, teritunud tipuga, varrest lühemad, varrelehed väiksemad, neid on (1) 2—4. (552. joon.) ♃. K. 10—30 cm. VI, VII. Peamiselt läänesaarte ja mandri loodeosa lubjarikastel puisniitudel ja niitudel, allikasoodes ja soostuvatel niitudel

(harilik) lemmelill — *Tofiéldia calyculáta* (L.) Wahlenb.

2. perekond **sügislill** — *Cólchicum* L.

Lehti 2—4, tumerohelised, pikliksüstjad, tõmbid, 2—3 cm laiad, ilmuvad alles järgmisel kevadel. Õitsemisajal taim lehtedeta. Õied suured, lillakasroosad. Mürgine. ♃. K. 10—25 cm. IX. Ilu- ja ravimtaim, kohati metsistunud või naturaliseerunud

(harilik) sügislill — *Cólchicum autumnále* L.

3. perekond **lauk** — *Állium* L.

1. Aedades kultiveeritavad köögiviljataimed 2
— Looduslikud liigid 5

2. Lehed ruljad, õõnsad 3
— Lehed renjad, lamedad 4

3. Õieraod õitest umbes 8 korda pikemad; vars samuti ruljas; õõnes. Õisiku alusel lühike vara varisev kandeleht. Õiekattelehed valkjad või rohekasvalged, tõmbid. ♃. K. 30—80 cm. VI, VII. Tavaline köögiviljataim, kultiveeritakse paljude sortidena

△ **harilik sibul** — *Állium cépa* L.

— Õieraod õitest ainult 2—4 korda pikemad. Vars samuti ruljas, õõnes. Õisiku alusel 2 kandelehte. Õiekattelehed teravad, kollakasrohelised. ♃. K. 40—100 cm. VI, VII. Tavaline aedades kultiveeritav köögiviljataim

△ **talisibul** — *Állium fistulósum* L.

4. Õisik sigisibulatega, ühe varakult variseva kandelehega. Lehed lailineaalsed, alusel renjad, tuppedega. Õied valkjad, pikaraolised. Õiekattelehed tolmukaist pikemad. ♃. K. 40—60 cm. VII, VIII. Aedades kultiveeritav tavaline köögiviljataim

△ **küüslauk** — *Állium sativum* L.

— Õisik sigisibulateta, vara variseva kandelehega. Õisikuvarb tõuseb sibula keskelt. Sibul piklik, valge kestaga. Lehed sinakasrohelised, lailineaalsed, alusel renjad, tuppedega. Õied valkjad või roosakad. ♃. K. 30—100 cm. VI—VIII. Kohati aedades kasvatatav köögiviljataim

△ **porrulauk** — *Állium pórrum* L.

5. Lehed elliptilis- või munajassüstjad, 2—5 cm laiad, pikarootsulised, tavaliselt 2- või 3-kaupa varre alusel. (553. joon.) Õied valged, lõhnavad, tihedas kerajas sarikas; õisiku alusel 2 või 3 varisevat kandelehte. Vars kolmekandiline. ♃. K. 15—40 cm. V, VI. Võrdlemisi harva uhtlammi- ja salumetsades, klindi jalamil

karulauk — *Állium ursínum* L.

— Lehed lineaalsed, kuni 2 cm laiad, renjad või ruljad, alati rootsutud, mitte kunagi kahekaupa varre alusel 6

6. Õisik sigisibulateta, kahe jääva lühikese kandelehega. Lehed ja õisikuvarb ühepikkused, ruljad, õõnsad, 1—4 mm laiad. Õieraod lühikesed. (554. joon., *a*.) ♃. K. 15—30 cm. VI, VII. Niisketel loodudel, rannikuil; peamiselt Lääne- ja

553. *Allium ursinum.*

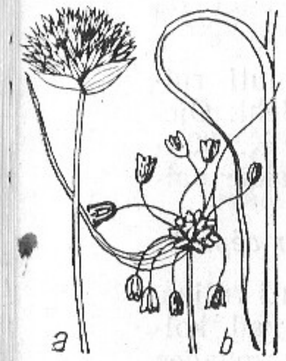

554. *a* — *Allium schoenoprasum*; *b* — *A. oleraceum*.

Põhja-Eestis; kultiveeritav ka aedades köögiviljataimena

murulauk — *Allium schoenóprasum* L.

— Õisik sigisibulatega 7

7. Lehed lailineaalsed, lamedad, 0,6—1,6 cm laiad, pikkade tuppedega. Õisik kahe varakult variseva kandelehega. Õied tume-lillakaspunased, sigisibulad valminult mustjaslillad, suured. (555. joon.) ♃. K. 40—80 cm. VI—VIII. Puisniitudel ja niitudel, metsa- ja põlluservadel, salumetsades, laidudel; läänesaartel ja mandri lääneosas paiguti

metslauk — *Allium scorodóprasum* L.

— Lehed kitsaslineaalsed, ülemises osas lamedad, alusel ruljad, pikkade tuppedega. Õisiku alusel 2 jäävat, väga pikka kandelehte. Õiekattelehed roosakaspunased kuni valkjasrohelised, tolmukad kollased; õieraod 2—6 korda õiekattest pikemad. (554. joon., *b*.) ♃. K. 30—70 cm. VI—VIII. Kuivadel puisniitudel ja niitudel, sarapikes, põlluservadel, loodudel, kadastikes, laidudel, rannavallidel; tavaline peaaegu kõikjal

rohulauk — *Allium oleráceum* L.

555. *Allium scorodoprasum*.

4. perekond **kuldtäht** — *Gágea* Salisb.

1. Varre alusel üks suur hallika kestaga sibul. Juurmisi lehti üks, lailineaalne. Alumine varreleht õisiku alusel laisüstjas, tanuja tipuga, ülemine varreleht kitsam ja lühem. (556. joon.) Õiekattelehed seest kahvatukollased, väljast rohekad, tömbitipulised. ♃. K. 10—20 cm. IV, V. Võrdlemisi sage salu-leht- ja segametsades, sarapikes, kuivadel puisniitudel, parkides, võsastikes

kollane kuldtäht — *Gágea lútea* (L.) Ker-Gawl.

— Varre alusel vähemalt kaks sibulat . . 2

2. Varre alusel üks suur ja palju väikesi oranžikaid sibulaid, ümbritsetud ühise punakaspruuni kattega. Juurmine leht 4—8 mm lai, lailineaalne, tipus tanujas, samuti varreleht (557. joon.) Õiekattelehed pikliksüstjad, tömbilt terava tipuga,

556. *Gagea lutea*.

sisemisel pinnal kollased, välimisel rohelised. ♃. K. 10—20 cm. IV, V. Tartu parkides, aedades ja haljasaladel (levinud botaanikaaiast ning naturaliseerunud)

ida-kuldtäht — *Gágea granulósa* Turcz.

— Varre alusel üks suur ja üks väike ühise kattega ümbritsetud sibul. Juurmine leht 1,5—2,5 mm lai, kitsaslineaalne, varreleht süstjas. (558. joon.) Õiekattelehed süstjad, teravatipulised, sisemisel pinnal koilased, välimisel rohekad; taim kollakasroheline, hapra välislaadiga. ♃. K. 7—15 cm. IV, V. Parkides, salumetsades, lepikutes, aedades; paiguti

väike kuldtäht — *Gágea minima* (L.) Ker-Gawl.

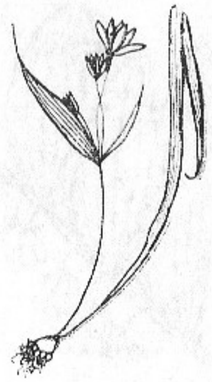

557. *Gagea granulosa*.

5. perekond **tulp** — *Túlipa* L.

Õied enne õitsemist longus, läikivalt kollased; õisikuvarb ülaosas punakaspruun. Välised õiekattelehed roheka välispinnaga, teravatipulised, sisemistest kuni 2 korda kitsamad. Sibul rohkete tütarsibulatega. Lehed lineaalsüstjad, hallikasrohelised, vahakirmega. ♃. K. 20—50 cm. IV, V. Võrdlemisi sage aedades ja parkides ilutaimena, kust metsistub ja naturaliseerub

metstulp — *Túlipa sylvéstris* L.

558. *Gagea minima*.

6. perekond **liilia** — *Lílium* L.

1. Lehed varrel vahelduvalt, tihedalt, süstjad, lehekaenaldes sigisibulad. Õied lõhnatud, 1—5-kaupa õisikus, kahvatuoranžid pruunide täppidega või täppideta; õiekattelehed laiuvad, tömpjalt terava tipuga. ♃. K. 50—100 cm. VI, VII. Aia-ilutaim, tihti metsistub; tavaline

tuliliilia — *Lílium bulbíferum* L.

Lehed (keskmised) 5- või 6- (8-) kaupa männases, süstjad kuni laisüstjad, varre tipus vahelduvalt, väiksemad. Sigisibulad puuduvad. Õied roosakaslilla-punased, tumedate täppidega, väi-

kesed, rippuvad; õiekattelehed vastu õieraagu tagasi käändunud. ♃. K. 50—100 cm. VI, VII. Võrdlemisi sage aia-ilutaim, vahel metsistub

kirju liilia — *Lílium mártagon* L.

7. perekond **siniliilia** (stsilla) — *Scílla* L.

Juurmisi lehti 2—4, lineaalsed, tanuja, teritunud tipuga. Õieraod õite pikkused või nendest lühemad. Õied longus, 1—3-kaupa, sinised. Vars ülaosas kandiline. ♃. K. 10—25 cm. IV, V. Tavaline, sagell metsistuv aia-ilutaim

harilik siniliilia — *Scílla sibírica* Andrews

8. perekond **linnupiim** — *Ornithógalum* L.

Lehed kitsaslineaalsed, renjad, õisikuvarvast tavaliselt pikemad. Õisik rohkeõieline; alumised õieraod pikad, pärast õitsemist peaaegu horisontaalselt varvast eemale hoiduvad. ♃. K. 10—25 cm. V—VII. Paiguti; vahel metsistuv aia-ilutaim

sarik-linnupiim — *Ornithógalum umbellátum* L.

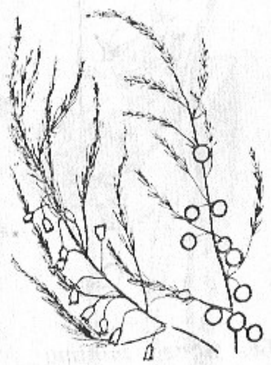

559. *Asparagus officinalis.*

9. perekond **aspar** — *Aspáragus* L.

Vars tugevasti harunenud, kannab 3—6-kaupa männastes niitjaid, 1—3 cm pikkusi harusid — kladoode. Lehed kolmnurksed, väga väikesed, valkjad. Õied valkjad, raolised, üksikult või kahekaupa. Mari oranžpunane. (559. joon.) ♃. K. 50—150 cm. VI, VII. Laidudel ja läänesaarte rannikul looduslikult, mujal harilik aia-ilutaim

(harilik) aspar — *Aspáragus officinális* L.

560. *Maianthemum bifolium.*

10. perekond **leseleht** — *Maiánthemum* Web.

Risoom peenike, roomav. Lehed südajas-munajad, teravatipulised, veidi karvased. Õied väga väikesed, tihedas kobaras. Õiekate valge, lahklehine. Vili — kerajas punane mari. (560. joon.) ♃. K. 8—20 cm. VI, VII. Okas- ja segametsades, puisniitudel põõsaste varjus; tavaline

leseleht — *Maiánthemum bifólium* (L.) F. W. Schmidt

11. perekond **kuutõverohi** — *Polygonátum* Mill.

1. Vars ruljas, ülaosas kaarduv. Õied varrel 2- või 3-kaupa, lõhnatud. (561. joon.) Tolmukaniidid karvased. Lehed elliptilised, lühirootsulised. Vili — kerajas sinakasmust mari. ♃. K. 30—80 cm. V, VI. Salu-leht- ja segametsades, võsastikes, puisniitudel põõsastes; paiguti

mitmeõieline kuutõverohi — *Polygonátum multiflórum* (L.) All.

— Vars kandiline, püstine, jäik. Õied varrel enamasti ühekaupa, lõhnavad. (562. joon.) Tolmukaniidid paljad. Lehed piklik-elliptilised, rootsutud, asetsevad ühekülgselt. Mari kerajas, sinakasmust. ♃. K. 20—45 cm. V—VII. Kadastikes, kuivades männi- ja segametsades, loodudel, seljandikel, sarapikes, puisniitudel põõsaste all; tavaline

harilik kuutõverohi — *Polygonátum odorátum* (Mill.) Druce (*P. officinale* All.)

561. *Polygonatum multiflorum.*

562. *Polygonatum odoratum.*

12. perekond **maikelluke** — *Convallária* L.

Lehed juurmised, elliptilised või elliptilissüstjad, pikarootsulised ja -tupelised, teravatipulised. Õied rippuvad, kerajas-kellukja liitlehise õiekattega. Vili — oranž- või erepunane mari. ♃. K. 15—30 cm. V, VI. Salu-okas-, sega- ja lehtmetsades, puisniitudel põõsaste vahel, sarapikes, lodumetsades; tavaline

(harilik) maikelluke (piibeleht) — *Convallária majális* L.

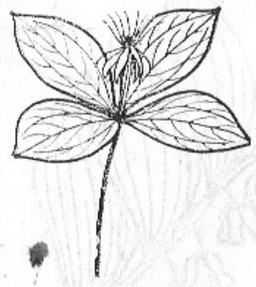

563. *Paris quadrifolia.*

13. perekond **ussilakk** — *Páris* L.

Lehed lühirootsulised, äraspidimunajad. (563. joon.) Õiekate enamasti kaheksast lehekesest. Välised õiekattelehed rohelised, sisemised kollakad, kitsamad ja lühemad kui välised. Tolmukaid vastavalt õiekattelehtede arvule. ♃. K. 15—40 cm. V, VI. Salu-leht-, sega- ja okasmetsades, sarapikes, puisniitudel põõsaste all; tavaline

(harilik) ussilakk — *Páris quadrifólia* L.

112. sugukond **amarüllilised** — *Amaryllidáceae*

1. Sisemised ja välised õiekattelehed ühepikkused, tipuosas jäämenud

2. perekond **märtsikelluke** — *Leucójum* L.

— Kolm välist õiekattelehte kolmest sisemisest pikemad

1. perekond **lumikelluke** — *Galánthus* L.

1. perekond **lumikelluke** — *Galánthus* L.

Lehed juurmised, lineaalsed, 2-kaupa, alusel andurjad. Õied tipmised, üksikult, valged, rippuvad, peenikestel raagudel kõrglehtede kaenlas. Sisemistel õiekattelehtedel tipus rohekas täpp. ♃. K. 10—20 cm. IV, V. Vahel metsistuv aia-ilutaim; võrdlemisi tavaline

(harilik) lumikelluke — *Galánthus nivális* L.

2. perekond **märtsikelluke** — *Leucójum* L.

Lehti 3 või 4, juurmised, lineaalsed. Õied tipmised, laikellukjad, valged, üksikult, rippuvad. Kõigil õiekattelehtedel tipus rohekas või kollakas täpp. ♃. K. 10—25 cm. IV, V. Vahel metsistuv aia-ilutaim; võrdlemisi tavaline

kevadine märtsikelluke — *Leucójum vérnum* L.

113. sugukond **võhumõõgalised** — *Iridáceae*

1. Õisik 3—10-õieline, ühekülgne, õied ebakorrapärased

2. perekond **kuremõõk** — *Gladíolus* L.

— Õisik 2—5- (8-) õieline, igakülgne, õied korrapärased

1. perekond **võhumõõk** — *Íris* L.

1. perekond **võhumõõk** (iiris) — *Íris* L.

1. Õied veidi lõhnavad, lillakassinised, enamasti 2- või 3-õielistes õisikutes. (564. joon.) Välised ja sisemised õiekattelehed peaaegu ühesuurused. Juurmised lehed kitsaslineaalsed, vartest lühemad. ♃. K. 50—100 cm. VI, VII. Niisketel niitudel ja puisniitudel; paiguti

≠ siberi võhumõõk — *Íris sibírica* L.

— Õied lõhnatud, kollased, 3—5- (8-) kaupa õisikus. Sisemised õiekattelehed välistest märksa väiksemad. Lehed mõõkjad, juurmised vahel varre pikkused. ♃. K. 70—120 cm. VI, VII. Jõe- ja järvekallastel, madal- ja luhasoodes, lodumetsades, mererannikuil, kraavides; harilik

kollane võhumõõk — *Íris pseudácorus* L.

2. perekond **kuremõõk** — *Gladíolus* L.

Vars harunemata, lehed lineaalsed. Taim mugulsibulaga. Õied punakaslillad, hiljem tumedamad, 3—10-õielises ühekülgses õisikus. (565. joon.) ♃. K. 30—60 cm. VII, VIII. Niitudel, puisniitudel, uhtlaminiitudel; paiguti, eriti Lääne-Eestis

≠ niidu-kuremõõk — *Gladíolus imbricátus* L.

564. *Iris sibirica.*

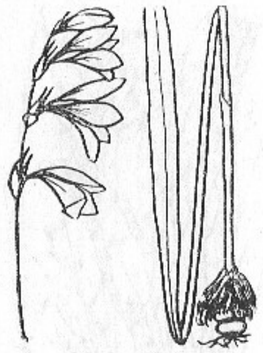

565. *Gladiolus imbricatus.*

114. sugukond **loalised** — *Juncáceae*

1. Varrel esinevad alati lamedad valgeripsmelise servaga lehed. Lehetuped kinnised

2. perekond **piiphein** — *Lúzula* DC.

566. *a* — *Juncus squarrosus*; *b* — *J. stygius*.

— Vars vahel lehtedeta. Lehed ruljad, paljad, vähesearvulised. Lehetuped lahtised

1. perekond **luga** — *Júncus* L.

1. perekond **luga** — *Júncus* L.

1. Õisik tipmine 2
— Õisik külgmine (kandeleht näib varre jätkuna). Vars lehtedeta, alusel labata tuppedega 12
2. Vars vähemalt ühe lehega 3
— Vars lehtedeta, tikjalt püstine. Juurmisi lehti palju, samuti tikjad, varrest lühemad. Õiekattelehed tömbid või teravad, pruunid või oliivrohelised, läikivad, laia kileja äärisega. Taim hallroheline, tihemätasjas. (566. joon., *a*.) ♃. K. 10—40 cm. VI, VII. Rabaservadel, rabamännikuis, niiskel liivasel pinnasel; Loode- ja Kagu-Eestis; harva

nõmmluga — *Júncus squarrósus* L.

3. Üheaastased (mullast kergesti ülestõmmatavad) 5—20 cm kõrgused taimed 4
— Taimed mitmeaastased (mullast raskesti ülestõmmatavad), 15—60 cm kõrged. Õied 1,5—4,5 mm pikad 5
4. Õied 4—7,5 (9) mm pikad, 1—3-kaupa. Varred peenikesed, peaaegu aluselt harunevad. Lehed niitjad, vartest lühemad. Õiekattelehed rohelised, teravad, viljast veidi pikemad või sellega ühepikkused. (567. joon., *a*.) ⊙. K. (2) 5—25 cm. VI—VIII. Kraavides, põllu- ja teeservadel, niisketel liivastel kohtadel, liivastel mererandadel, luhtadel, kallastel; sage

kraavluga — *Júncus bufónius* L. (coll.)

— Õied 4—6 mm pikad. Varred peened, püstised või tõusvad, aluselt või keskkohast harunevad. Lehed niitjad või kitsaslineaalsed. Õiekattelehed rohelised, laia kileja äärisega, välised ogaravad, sisemised viljast veidi pikemad või sellega pikkused. (567. joon., *b*.) ⊙. K. 3—15 (20) cm. VI, VII. Liivastel mererandadel; paiguti

konnaluga — *Júncus ambíguus* Guss. (coll.)

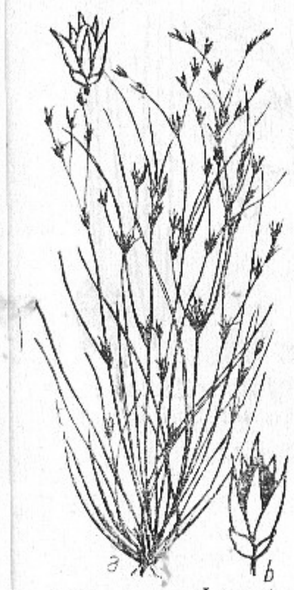

567. *a* — *Juncus bufonius*; *b* — *J. ambiguus*.

5. Õied õisikus üksikult. Lehed pole sõlmilised 6
— Õied mitmekaupa osaõisikuis. Osal liikidel lehed sõlmilised 8
6. Õisik rohkeõieline. Varred ühe lehega. Õiekattelehed tömbid 7
— Õisik 1—4 õiega. Varrel enamasti kaks lehte, juurmisi lehti vähe, kõik niitjad, lapikud, vars sageli punakas. Õiekattelehed teravatipulised, õlgkollased või kahvatupruunid, keskosas punakad, kileja äärisega, ulatuvad vilja poole pikkuseni. (566. joon., *b*.) ♃. K. 8—25 cm. VII, VIII. Rabades, rabaservadel, rabastuvais lodudes; peamiselt Kesk-, Ida- ja Lõuna-Eestis; harva

rabaluga — *Júncus stýgius* L.

7. Vars ruljas, lehed renjad. Kandeleht õisikust tavaliselt lühem. Õiekattelehed tume- või roostepruunid, keskosas rohekad, kitsa kileja äärisega, läikivad, vilja pikkused või veidi lühemad; emakasuudmed purpursed. (568. joon., *b*.) ♃. K. 15—60 cm. VI—VIII. Peamiselt läänesaarte ja -ranniku rannaniitudel, liiva- ja kliburandadel; sageli massiliselt

tuderluga — *Júncus gerárdii* Lois.

— Vars lapik, lehed peaaegu lamedad. Kandeleht õisikust tavaliselt pikem. Õiekattelehed kahvaturohelised, pruuni serva ja kitsa kileja äärisega, viljast kuni poole lühemad; emakasuudmed roosad. (568. joon., *a*.) ♃. K. 10—40 (50) cm. VI—VIII. Niisketel niitudel ja puisniitudel, kallastel, teeservadel; tavaline

lapik luga — *Júncus compréssus* N. J. Jacq.

8. Õisik 3—15 osaõisikuga, igaüks 3—7 õiega, millest 1 või 2 küllaltki pikaraolised, teised peaaegu raotud. Õiekattelehed pruunid, keskel sageli rohekad, kileja äärisega, tömbitipulised, viljast $1^1/_4$—$1^1/_2$ korda lühemad. (569. joon., *a*.) ♃. K. 15—40 cm. VI—VIII. Rannaniitudel ja puisniitudel ranniku läheduses, märjal liivapinnasel, kraavides; paiguti, harva sisemaa niitudel ja järvekallastel

sõlmluga — *Júncus nodulósus* Wahlenb.

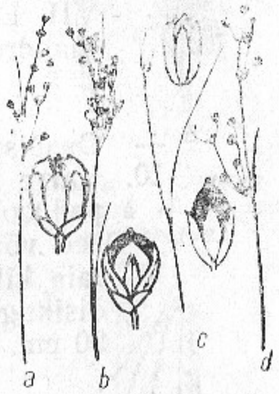

568. *a* — *Juncus compressus*; *b* — *J. gerardii*; *c* — *J. supinus*; *d* — *J. alpinus*.

569. *a* — *Juncus nodulosus*; *b* — *J. filiformis*.

— Osaõisikus kõik õied peaaegu raotud 9

9. Osaõisikuid 1—5. Sisemised õiekattelehed tõmbitipulised, välised teravad, kõik rohekad, pruuni kileja servaga, viljast veidi lühemad või sellega ühepikkused. Varred väga peened, lamavad ja juurduvad või püstised, alusel sageli muguljat paksenenud. Varrelehti 1 või 2, juurmised lehed niitjad, kuni varre pikkused. (568. joon., *c.*) ♃. K. 2—12 (15) cm. VI, VII. Liivaseil ja mudaseil kaldail, soomudal läänesaartel ja mandri loodepoolseimas osas; harva

madal luga — *Júncus supínus* Moench

— Osaõisikuid (4) 8—100 10

10. Varre alusel 1 või 2 pikatupelist lühikest laia lehte; lehetuped ooker- või õlgkollased, läikivad. Õiekattelehed õlgkollased või kahvaturohelised, väljast mõnikord punakaspruunid, laia kileja äärisega, viljast veidi lühemad. Õisik 5—50 osaõisikuga, igaühes 3—9 õit. Meil enamasti ei õitse. ♃. K. 30—90 cm. VI—VIII. Saaremaa lääneosa allikasoodes, harva

‡ tõmbiõieline luga — *Júncus subnodulósus* Schrank

— Lehed ruljad või lapik-ruljad 11

11. Välised õiekattelehed teravad. Kupar õiekattelehtedest kuni 1,5 korda pikem. Lehed ruljad. Õisik püstiste ja laiuvate harudega, 5—100 osaõisikuga, igaühes 2—10 (13) õit. Õiekattelehed pruunid, keskelt rohekad, kileja äärisega, sisemised tõmbid või teritunud tipuga. ♃. K. 15—60 cm. VI, VII. Niisketel niitudel, söötidel, kallastel, kraavides; väga tavaline. Tumepruunist loast raskesti eristatav

läikviljaline luga — *Júncus articulátus* L.

— Välised õiekattelehed tõmbid, ogaja tipuga. Kupar enamasti õiekattelehtedest ainult veidi pikem. Lehed lapik-ruljad. Õisik ainult püstiste harudega, 8—40 osaõisikuga, igaühes õisi (1) 2 või 3 (9). (568. joon., *d.*) Õiekattelehed pruunid või kastanpruunid, kileja äärisega, sisemised tõmbid. ♃. K. 20—50 (60) cm. VI—VIII. Niitudel, puisniitudel, soodes, kraavikaldail; paiguti. Läikviljalisest loast raskesti eristatav

tumepruun luga — *Júncus alpínus* Vill. (*J. fuscoater* auct.)

12. (1.) Taimed mätastena või tihemurusad 13

— Taimed hõremurusad, varred sageli ühes reas . . . 14

13. Õisik hõre, 1,5—6 cm pikk, pole kerajas. (570. joon., *a.*) Õisiku kandeleht pole puhetunud. Vars täiesti sile, tema alusel punakaspruunid labata lehetuped. Õiekattelehed ühepikkused. ♃. K. 40—110 (130) cm. VI, VII. Kraavides, raiesmikel, karjamaadel, jõekaldail, teeservadel, hõredates metsades; tavaline

harilik luga — *Júncus effúsus* L.

Õisik tihe, kerajas (570. joon., *b*). Enamasti pole õisikuraod nähtavad. Kandeleht õisiku juures puhetunud. Vars vaoline (eriti õisiku all), tema alusel hele-punakaspruunid või roostepruunid labata lehetuped. Õiekattelehed erineva pikkusega. ♃. K. 30—120 cm. VI, VII. Karjamaadel, kraavides, jõekaldail, teeservadel; tavaline

keraluga — *Júncus conglomerátus* L.

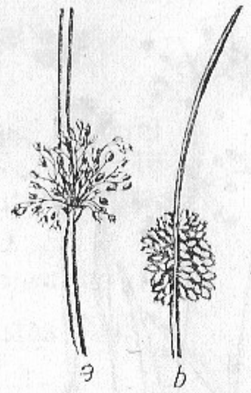

570. *a* — *Juncus effusus*; *b* — *J. conglomeratus*.

14. Õisiku kandeleht umbes varre pikkune. Õiekattelehed helerohelised või ainult veidi pruunikad, kileja servaga. Varre alusel õlgkollased või helepruunid läikivad labata tuped. Õisik 3—10 õiega. (569. joon., *b.*) ♃. K. 20—60 cm. VI, VII. Niisketel niitudel, kraavipervedel, kallastel, märgadel teeradadel, soostuvais segametsades; võrdlemisi tavaline

niitluga — *Júncus filifórmis* L.

Õisiku kandeleht varrest 2—5 korda lühem. (571. joon.) Õiekattelehed rooste- või kastanpruunid, keskelt heledamad. ♃. K. 25—65 cm. VI, VII. Liivastel mererandadel, niiskeil liivikuil ja niitudel mere lähedal; tavalisem Lääne-Eestis, haruldane põhjarannikul

randluga — *Júncus bálticus* Willd.

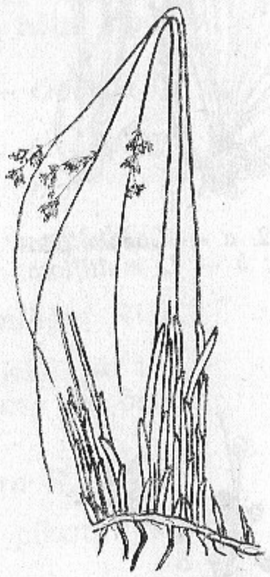

571. *Juncus balticus*

2. perekond **piiphein** — *Lúzula* DC.

1. Õied (viljad) osaõisikuis enamasti üksikult. Lehed 0,5—1,7 cm laiad, lineaalsüstjad, juurmised pikemad. (572. joon., *a.*) Vili õiekattelehtedest pikem. Õiekattelehed kastanpruunid, kileja äärisega. Tihemätasjas taim. ♃. K. 15—40 cm. IV, V. Okas- ja segametsades, puisniitudel, raiesmikel; tavaline

karvane piiphein — *Lúzula pilósa* (L.) Willd.

— Õied (viljad) mitmekaupa osaõisikuis. Lehed 1—5 (7) mm laiad. Vili õiekattelehtedest veidi lühem või nendega ühepikkune 2

572. *a* — *Luzula pilosa*; *b* — *L. multiflora*.

2. Õied pruunid, kastan- või tumepruunid. Õiekattelehed enam-vähem ühepikkused . . . 3
— Õied hõbevalged, helepruunid või õlgkollased. Õiekattelehed erineva pikkusega . . . 4
3. Taim võsunditeta, tihemätasjas. Osaõisikuid 3—9 (17), püstiste raagudega, 4—15 õiega. (572. joon., *b*.) Õiekattelehed kileja äärisega, kastan- või tumepruunid. ♃. K. (15) 20—60 cm. V, VI. Niitudel, puisniitudel, raiesmikel, hõredates metsades, harvemini kallastel; tavaline

mitmeõieline piiphein — *Lúzula multiflóra* (Ehrh.) Lej.

— Taim sageli lühikeste võsunditega, hõremätasjas. Lehed pehmed. Õied 4—10-kaupa osaõisikuis; osaõisikuid 3—7 (10), püstised või rõhtsalt. Õiekattelehed kileja äärisega, pruunid või tumepruunid. ♃. K. 7—25 (35) cm. V, VI. Kuivadel niitudel, puisniitudel, nõlvadel, kadastikes: sage (veidi haruldasem kui mitmeõieline piiphein)

põld-piiphein — *Lúzula campéstris* (L.) Lam. et DC.

4. Lehed 1,5—3,5 mm laiad. Õiekattelehed helepruunid või õlgkollased, sisemised lühemad kui välised. Osaõisikuid 6—15 (25), püstised, 4—15 õiega. (573. joon.) Taim mätasjas. ♃. K. 10—40 cm. V, VI. Puisniitudel, niitudel, tee- ja metsaservadel, hõredates metsades, põllupeenardel; paiguti

kahkjas piiphein — *Lúzula palléscens* (Wahlenb.) Swartz

573. *Luzula pallescens*.

— Lehed 3—7 mm laiad. Õiekattelehed hõbevalged, mõnikord veidi punakad või kollakad, väliised lühemad kui sisemised. Õied 2—5-kaupa rohkearvulistes osaõisikutes. Taim kasvab hõremurusalt. ♃. K. 30—80 cm. V, VI. Parkides ja nende lähedastes salumetsades metsistunud ja naturaliseerunud; võõrdlemisi harva

salu-piiphein — *Lúzula nemorósa* (Poll.) E. Mey.

115. sugukond **käpalised** — *Orchidáceae*

1. Roheliste lehtedega taimed 2
— Kollakad või pruunikad, roheliste lehtedeta taimed. Varrel vaid labata lehetuped 16
2. Vars 1 või 2 (3) suure õiega; huul õõnes, meenutab kinga, helekollane, sisepinnal punakaspruunide täppidega

1. perekond **kuldking** — *Cypripédium* L.

— Õied tunduvalt väiksemad, mitme- kuni rohkeõielistes õisikutes; huul pole kingakujuliselt õõnes 3
3. Huul kannuseta või väga lühikese kannusega . . . 4
— Huul pikema või lühema kannusega; mõnel perekonnal väga lühikese kotja kannusega 12
4. Huul rohekas, valge või punane, paljas 5
— Huul mustjas-purpurpunane kuni mustjaspruun, väikeste näsade tõttu sametjas, kolmehõlmaline, keskmine hõlm tipus sämpunud

18. perekond **putukõis** — *Óphrys* L.

5. Õied helepunased või valged, kui aga rohekad, siis valge sisepinnaga 6
— Õied rohekad, tumepunased või kirjud 7
6. Õied hele-lillakaspunased või valged, alumised varrelehtede kaenlas, 1,5—2 cm pikad

9. perekond **tolmpea** — *Cephalanthéra* Rich.

— Õied rohekad, valge sisepinnaga, väiksemad, ühekülgse tipmise õisikuna; kannus väga lühike. Varre ülaosa ja õisik näärmekarvased

11. perekond **öövilge** — *Goodyéra* R. Brown

7. Huul teiste õiekattelehtede pikkune või veidi pikem, pole püstloodis alla suunatud ega tipus lõhestunud . . . 8
— Huul teistest õiekattelehtedest kuni poole pikem, püstloodis alla suunatud, tipus sügavalt lõhestunud. Vars kahe peaaegu vastakuti asetseva lehega

6. perekond **käopõll** — *Lístera* R. Brown

8. Vars tipuni lehistunud. Õied 1 cm laiad või laiemad, tumepunased või kirjud. Taim 20 cm kõrge või kõrgem

8. perekond **neiuvaip** — *Epipáctis* Swartz

— Varrel ainult alusel 1—4 lehte. Õied väikesed, rohekad. Taim kuni 20 cm kõrge 9

9. Taimel mitu juurmiste lehetuppedega ümbritsetud mugulat 10
— Taimel üks pruun kerajas lehetuppedeta juurmugul. Varre alusel 2 või 3 lehte. Kannus vaevalt märgatav. Õied kollakasrohekad
12. perekond **muguljuur** — *Herminium* R. Brown

10. Varre alusel 3 või 4 lühemat lehte. Õisiku kandelehed õieraagude pikkused või pikemad
2. perekond **sookäpp** — *Maláxis* Soland.
— Varre alusel 1 või 2 pikemat lehte. Õisiku kandelehed õieraagudest märksa lühemad 11
11. Õiekobar paljuõieline (õisi 20—60); huul terava tipuga. Taim tavaliselt ühe lehega
3. perekond **soovalk** — *Microstýlis* (Nutt.) Eaton
— Õiekobar 2—8-õieline; huul tõmbitipuline. Taim tavaliselt kahe lehega, kollakasroheline
4. perekond **hiilakas** — *Líparis* Rich.

12. (3.) Õied rohekad, helerohelised, rohekasvalged, rohekaspruunid või kollakad 13
— Õied punased või lillakad, sageli kirjutäpilised või -viirulised, harva kahvatukollased 14
13. Kannus niitjas või tõlvjas, üle 2 cm pikk, enamasti veidi kõverdunud. Lehti 2, asetsevad peaaegu vastakuti. Õied rohekasvalged või valged, lõhnavad või lõhnatud
14. perekond **käokeel** — *Platanthéra* Rich.
— Kannus väga lühike (kuni 2 mm pikk), kotjas. Vars 3—5 lehega. Õied rohekad või rohekaspruunid; huul 3-tipmeline
13. perekond **ööskeel** — *Coeloglóssum* Hartm.

14. Kannus pikk, niitjas, sigimiku pikkune, sellest lühem või kuni poole pikem ja kõverdunud. Õied lõhnavad . . 15
— Kannus umbes sigimiku pikkune, võrdlemisi jäme, koonusjas, veidi kõverdunud või sirge. Õied kergelt lõhnavad või lõhnatud. Juurmugul lõhestumata või sõrmjalt lõhestunud
16. perekond **käpp** — *Órchis* L.

15. Õisik pikk, ruljas. Õied heledad, lillakaspunased või roosakaslillad, tugevasti lõhnavad, huule alus naastudeta. Mugul sõrmjalt jagunenud
15. perekond **käoraamat** — *Gymnadénia* R. Brown

— Õisik tihe, tõmbilt munajas-püramiidjas, peaaegu niisama pikk kui lai. Õied roosakaspunased, veidi lõhnavad, huule alusel 2 naastu. Mugul jagunemata, kerajas
17. perekond **koerakäpp** — *Anacámptis* Rich.

16. (1.) Taim värvuseta või kollakas- (pruunikas-) roheline, 2—10 rippuva õiega, 5—20 cm kõrge; huul lõhestunud kolmeks 17
— Taim pruunikas või beežikaspruun, 15—40 cm kõrge. Õisik paljuõieline, õied pruunikad; huul lõhestunud kaheks kaarjalt laiuvaks hõlmaks
7. perekond **pesajuur** — *Neóttia* Ch. G. Ludw.

17. Taim kõrge peene varrega, kollakasroheline, mittelihakas. Õied kannuseta, 1 cm pikad. Huul valge, kolmetipuline
5. perekond **koralljuur** — *Corallorhíza* Chât.
— Taim lihakas, värvuseta (valkjasroosakalt lillakas). Õied lühikese jämeda ülespoole suunatud lilla kannusega. Huul sügavalt 3-jagune
10. perekond **pisikäpp** — *Epipógium* R. Brown

1. perekond **kuldking** — *Cypripédium* L.

Vars mitme (3 või 4) suure pehmekarvase 10—15 cm pikkuse elliptilise lehega. Huul 2—4 cm pikk, läikivkollane, sisepinnal punakaspruunitäpiline, teised õiekattelehed tume-punakaspruunid. (574. joon.) Risoom roomav. ♃. K. 20—50 cm. VI, VII. Salu-, lodu- ja soometsades, võsastikes, sarapikes, puisniitudel; paiguti
kaunis kuldking — *Cypripédium calcéolus* L.

574. *Cypripedium calceolus.*

2. perekond **sookäpp** — *Maláxis* Soland.

Taim niitja risoomi ja piklik-elliptiliste juurmugulatega. Vars niitjas. Õisik püstine, rohekas (kollakas), paljuõieline, väikeste õitega. ♃. K. 5—20 cm. VII, VIII. Soistes segametsades, ööts rabadel, rabastuvais lodudes; paiguti, peamiselt mandril
sookäpp — *Maláxis paludósa* (L.) Swartz

575. *a* — *Microstylis monophyllos*; *b* — *Liparis loeselii*.

3. perekond **soovalk** — *Microstýlis* (Nutt.) Eaton

Taim juurmugulatega, mida ümbritsevad vanad lehetuped. Vars ühe (harva kahe) pikliku või munaja tömpjatipulise lehega, mille tupp on varreümbrine. (575. joon., *a*.) Õisik rohekas, õied väikesed. ♃. K. 10—25 cm. VI, VII. Soistes võsastikes, puisniitudel, lodu- ja segametsades; paiguti

ainulehine soovalk — *Microstýlis monophýllos* (L.) Lindl.

4. perekond **hiilakas** — *Líparis* Rich.

Vars kolmekandiline, selle alusel munajas juurmugul. Lehed süstjad, tömbitipulised. Õisik väheseõieline, rohekas või kollakas. (575. joon., *b*.) ♃. K. 8—20 cm. VI, VII. Lubjarikastes (eriti allika-) soodes ja lodudes; võrdlemisi haruldane, sagedam läänesaartel ja Loode-Eestis

soohiilakas — *Líparis loesélii* (L.) Rich.

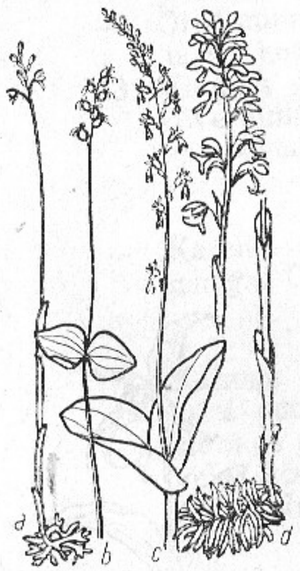

576. *a* — *Corallorhiza trifida*; *b* — *Listera cordata*; *c* — *L. ovata*; *d* — *Neottia nidus-avis*.

5. perekond **koralljuur** — *Corallorhíza* Chât.

Risoom harunev, koraljas, valkjas, juurteta. Vars püstine, 2—4 kileja, peaaegu labata lehetupega. Õisik väheseõieline, hõre, väikeste longus õitega. (576. joon., *a*.) ♃. K. 7—30 cm. V, VI (VII). Soisel ja rabastuval pinnasel, eriti kuuse- ja segametsades; vähe silmapaistev, kuid mitte haruldane

kõdu-koralljuur — *Corallorhiza trifida* Chât.

6. perekond **käopõll** — *Listera* R. Brown

1. Õisik paljuõieline, 10—20 cm pikk, hõre, rohekas. Huul kollakasroheline. Lehed 3—6 cm laiad. (576. joon., *c*.) Risoom jäme, lühike, rõhtne. ♃. K. 30—55 cm. VI—VIII. Puisniitudel, salu-leht- ja segametsades; tavaline

suur käopõll — *Listera ováta* (L.) R. Brown

— Õisik 6—12-õieline, hõre, 2—6 cm pikk. Huule sisepind määrdunudliilakas-purpurpunane. Vars peenike, lõtv, kahe südajaskolmnurkse rootsutu lehega. Lehed umbes 2 cm laiad. (576. joon., *b*.) ♃. K. 6—25 cm. VI, VII. Soistes ja varjukates kuuse- ja segametsades; paiguti

väike käopõll — *Listera cordáta* (L.) R. Brown

7. perekond **pesajuur** — *Neóttia* Ch. G. Ludw.

Risoom paljude põimunud juurtega, linnupesa meenutav. Vaesi tavaliselt üks, 3—5 pruunika lehetupega, jäme, paljas või õisikuosas veidi näärmeline. Õisik paljuõieline, pruunikas. (576. joon., *d*.) ♃. K. 15—40 cm. VI, VII. Sarapikes, salu-leht- ja segametsades, lodumetsades, niiskeil puisniitudel; paiguti

pruunikas pesajuur — *Neóttia nídus-ávis* (L.) Rich.

8. perekond **neiuvaip** — *Epipáctis* Swartz

1. Õied tume-purpurpunased, umbes 1 cm läbimõõdus, vanilli lõhnaga. Õisik püstine, ühekülgne. Kogu taim punakas. Vars õisikuosas karvane, punakasvioletne. Lehti 5—9, ovaalsed või ovaalsüstjad, teravatipulised, sõlmevahedest pikemad. (577. joon., *a*.) ♃. K. 20—65 cm. VI—VIII. Luidetel, liivikutel, liivastes männimetsades, kliburannikul, kadastikes, loometsades; peamiselt läänesaartel, mandri lääne- ja põhjaosas

tumepunane neiuvaip — *Epipáctis atrorúbens* (Hoffm.) Schult. (*E. rubiginosa* Crantz)

Õied teisevärvilised, suuremad, lõhnatud . 2

2. Õied umbes 1,5 cm läbimõõdus. Huul teistest õiekattelehtedest veidi lühem, teritunud tipuga, roheka välispinnaga, kahvaturohekas- kuni punakaspruuni sisepinnaga. Õisik paljuõieline, ühekülgne. Vars ülaosas hajusalt karvane, 4—10 lehega. ♃. K. 30—75 cm. VII, VIII. Leht- ja segametsades, võsastikes, puisniitudel; paiguti

laialehine neiuvaip — *Epipáctis helleborine* (L.) Crantz

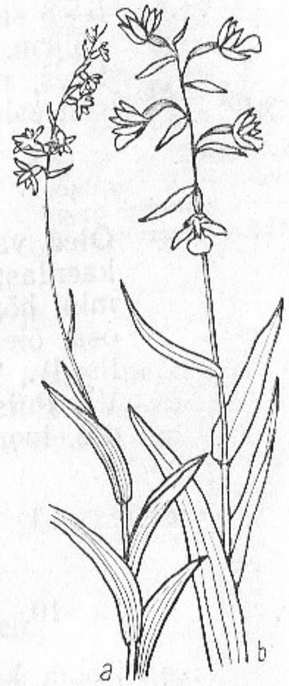

577. *a* — *Epipactis atrorubens*; *b* — *E. palustris*.

578. *a* — *Cephalanthera rubra*; *b* — *C. longifolia*.

— Õied 2—2,5 cm läbimõõdus, longus, tuhkjas-pruunid, väljast valkjad või roosakaspunakad. Huul väliste õiekattelehtede pikkune, ümardunud tipuga, lainjastäkilise servaga, valkjas, purpurpunaste triipudega. Õiekobar hõre. (577. joon., *b*.) Vars ülaosas veidi udemeline. ♃. K. 20—25 cm. VII, VIII. Lubjarikastel niitudel, puisniitudel ja soodes, rabastuvais loodudes, uhtlamminiitudel ja rabastuvais segametsades; võrdlemisi tavaline, eriti Lääne- ja Põhja-Eestis

soo-neiuvaip — *Epipáctis palústris* (Mill.) Crantz

9. perekond **tolmpea** — *Cephalanthéra* Rich.

1. Õied roosakas-lillapunased, sigimikuga ühepikkuste või sellest pikemate kandelehtede kaenlas; huule eesmine osa teravatipuline. Õisik enamasti 4—8 punaka õiega, hõre. (578. joon., *a*.) Varre ülaosa, õieraod ja sigimik udemelised; vars 5—8 süstja või pikliksüstja teravatipulise lehega. ♃. K. 20—45 cm. VI, VII. Puisniitudel, loo- ja salumetsades, põõsastikes, nõlvadel, rannavallidel; võrdlemisi haruldane, peamiselt esineb Lääne- ja Põhja-Eestis

punane tolmpea — *Cephalanthéra rúbra* (L.) Rich.

— Õied valged, sigimikust mitu korda lühemate kandelehtede kaenlas; huule eesmine osa tömp, lai. Õisik tihedam (harvemini hõre), mõne- kuni 25-õieline. (578. joon., *b*.) Varre ülaosa, õieraod ja sigimik tavaliselt paljad (harvemini udemelised). Vars 6—9 lineaalsüstja lehega. ♃. K. 15—50 cm. VI. Puisniitudel, võsastikes, kuivemates leht- ja segametsades, loometsades; peaaegu eranditult Saaremaal

valge tolmpea — *Cephalanthéra longifólia* (Huds.) Fritsch

10. perekond **pisikäpp** — *Epipógium* R. Brown

Risoom koraljas, juurteta, tugevalt harunenud. Taim paljas, alusel jämenenud varrega, 1—3 kileja lehetupega. (579. joon., *a*.) Õisik hõre, väheseõieline, 2—6 rippuva lõhnava õiega. Huul umbes niisama pikk kui teisedki õiekattelehed, valkjas, violetsete

näsaliste triipudega. ♃. K. 7—25 cm. VII, VIII. Varjukais okas- ja segametsades; võrdlemisi haruldane, esineb peamiselt Kirde-Eestis

lehitu pisikäpp — *Epipógium aphýllum* (F. W. Schmidt) Swartz

11. perekond **öövilge** — *Goodyéra* R. Brown

Varre alusel juurmised lehed, keskmises ja ülaosas peaaegu labata lehetuped; juurmiste lehtede alumine pind võrkroodne. Õisik ühekülgne; õied rohekad, valge sisepinnaga. (579. joon. *b*.) ♃. K. 10—30 cm. VII, VIII. Varjukais okas- ja segametsades. Kohati

roomav öövilge — *Goodyéra répens* (L.) R. Brown

12. perekond **muguljuur** — *Hermínium* R. Brown

Lehed tipus teritunud, süstjad või piklikmunajad. Taim tihti kollakasroheline. Õisik hõre, kitsas. Õied meelõhnalised. ♃. K. 8—20 cm. VI, VII. Lubjarikastel niitudel, allikasoodes, suprasaliinsetel rannaniitudel, loodudel; paiguti läänesaartel ja mandri läänesaartel

(harilik) muguljuur — *Hermínium monórchis* (L.) R. Brown

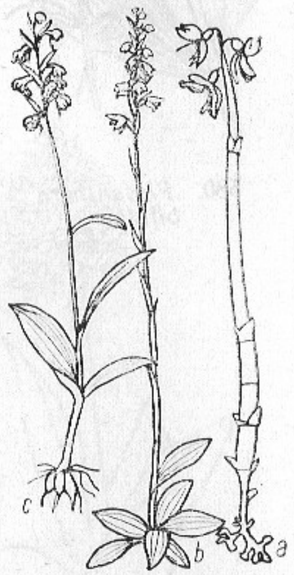

579. *a* — *Epipogium aphyllum*; *b* — *Goodyera repens*; *c* — *Coeloglossum viride*.

13. perekond **ööskeel** — *Coeloglóssum* Hartm.

Varre alusel pruunikad lehetuped, kõrgemal 3—5 lehte (neist alumised tömpjad, ülemised teravad). (579. joon., *c*.) Õisik 5—25-õieline. ♃. K. 10—25 cm. VI, VII. Niitudel, rannaniitudel, loodudel; võrdlemisi haruldane, sagedam Lääne-Eestis

rohekas ööskeel — *Coeloglóssum víride* (L.) Hartm.

14. perekond **käokeel** — *Platanthéra* Rich.

1. Kannus niitjas, pikk, valkjas, peaaegu kogu ulatuses ühejämedune või tipus veidi teravam. Õied (eriti õhtul) tugevasti lõhnavad, rohekasvalged. Õisik hõre, paljuõieline. Lehed rootsulised. (580. joon.) ♃. K. 20—60 cm. VI, VII. Nii-

580. *Platanthera bifolia.*

tudel, puisniitudel, kadastikes, salu-leht- ja segametsades (ka rabastuvais), loodudel; paiguti

kahelehine käokeel — *Platanthéra bifólia* (L.) Rich.

— Kannus jämedam, tõlvjas, rohekas. Õied lõhnatud või veidi lõhnavad, rohekad. Õisikus õisi vähem. Kogu taim rohekam kui eelmine liik. Lehed täiesti või peaaegu rootsutud. 4. K. 20—50 cm. VI, VII. Loodudel, kadastikes, kuivadel puisniitudel, kuivades salu-leht- ja segametsades, loometsades; lubjalembese liigina peamiselt läänesaartel ja mandri lääneosas

rohekas käokeel — *Platanthéra chlorántha* (Cust.) Reichenb.

15. perekond **käoraamat** — *Gymnadénia* R. Brown

1. Kannus sigimiku pikkune või lühem, ruljas, tömp. Õisik tihe, paljuõieline, ruljas, 1—1,5 cm läbimõõdus, roosakaspunaste õitega. Õied vanilli lõhnaga. Lehed lineaalsed või kitsaslineaalsed, terava tipuga. (581. joon., *a*). 4. K. 15—35 cm. VI, VII. Soistel puisniitudel, allikasoodes Lääne-Saaremaal ja mandri loodeosas; haruldane

⧺ lõhnav käoraamat — *Gymnadénia odoratissima* (Nathh.) Rich.

— Kannus sigimikust umbes poole pikem, niitjas, kõverdunud, teravatipuline. Õisik tihe, paljuõieline, kuni 2,5 cm läbimõõdus. Õied lillakaspunased või lillakasroosad (harva valged), nelgilõhnalised. Varre alusel pruunikad lehetuped, kõrgemal 4—7 teravat, lineaalsüstjat, tanuja tipuga lehte. (581. joon., *b*.) 4. K. 20—60 cm. VI, VII. Puisniitudel, niitudel, metsaservadel, segametsades, allikasoode servadel, loodudel, kadastikes; Lääne- ja Põhja-Eestis võrdlemisi tavaline

harilik käoraamat — *Gymnadénia conópsea* (L.) R. Brown

581. *a* — *Gymnadenia odoratissima; b* — *G. conopsea.*

16. perekond **käpp** — *Órchis* L.

1. Juurmugulad lõhestumata. Kõik õiekattelehed (peale huule) kiivrikujuliselt kokku kooldunud. Õisiku kandelehed kilejad, õhukesed, värvunud, ristroodudeta 2
— Juurmugulad sõrmjalt lõhestunud. Õiekattelehtedest 3 kiivriks kokku kooldunud, 2 külgmist laiuvad või tagasi käändunud. Õisiku kandelehed rohtjad, kolme pikiroo ja ristroodudega, sigimikust pikemad 5
2. Huul sügavalt 3-hõlmaline 3
— Huul madalalt 3-hõlmaline; keskmine hõlm umbes niisama suur kui külgmised, veidi pügaldunud tipuga. Kannus tõlvjas, umbes sigimiku pikkune. Õisik hõre, väheseõieline. Õied tumevioletsed, harva valged. Varre alusel piklikud lehed, kõrgemal 2 või 3 lehtjat tuppe. 4. K. 10—30 cm. VI. Kuivadel puisniitudel, loodudel, loometsades Saaremaal; haruldane

⧺ arukäpp — *Órchis mório* L.

3. Kandelehed peaaegu sigimiku pikkused, 1—3 rooga 4
— Kandelehed sigimikust mitu korda lühemad. Huul kahe külgmise ja tipus järsult laiuva keskmise hõlmaga. Kannus ruljas, sigimikust poole lühem, veidi kõverdunud. Õisik paljuõieline, õitsemisaja algul püramiidjas, hiljem ruljas. (582. joon.) Õied lõhnavad, väliselt pinnalt hallikasvalkjad (kahvaturoosad), sisemiselt pinnalt lillakasvioletsed. Varre alusel 2 valkjat kilejat lehetuppe, neist kõrgemal 3—5 tömpja tipuga lehte. 4. K. 20—50 cm. V—VII. Lubjarikastel niitudel ja puisniitudel, kadastikes, loodudel, loometsades; paiguti, Lääne- ja Põhja-Eestis

hall käpp — *Órchis militáris* L.

4. Kannus sigimiku pikkune, ruljas, tömp, lillakas. Õied peaaegu lõhnatud, violettpunased, harva valged; huule keskmine hõlm pügaldunud, külgmistest pikem. (583. joon., *a*.) Õisik paljuõieline, hõre. Kandelehed kilejad. Varre alusel enamasti violetsed täpid, tema allosa lehistunud, ülaosa 1 või 2 lehtja tupega, violetne. Lehed

582. *Orchis militaris.*

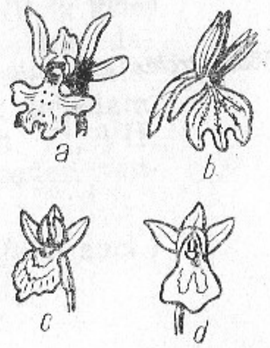

583. *a* — *O. mascula; b* — *O. fuchsii; c* — *O. traunsteineri; d* — *O. incarnata.*

enamasti täpilised. ♃. K. 20—45 cm. V, VI. Lubjarikastel puisniitudel ja niitudel, loodudel, kadastikes, sarapikes, loometsades; peamiselt läänesaartel ja mandri läänerannikul

jumalakäpp — *Órchis máscula* L.

— Kannus sigimikust 3—4 korda lühem, tömbilt koonusjas, alla suunatud, kõverdunud. Õisik tihe, avanemata osas mustjas, ruljas. Õied väikesed, lõhnavad. Ülemiste õiekattelehtede välimine pind mustjaspunane, huul valge, punase täpiline. Vars alusel lehistunud, kõrgemal lehtjate tuppedega. (584. joon.) ♃. K. 15—30 cm. VI, VII. Niitudel, puisniitudel, loodudel, kadastikes, uhtlamminiitudel, metsaservadel; paiguti, tavalisem läänesaartel

tõmmu käpp — *Órchis ustuláta* L.

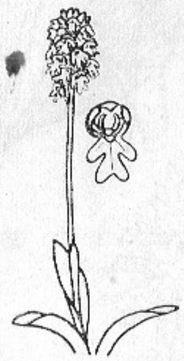

584. *Orchis ustulata.*

5. Kaks ülemist õiekattelehte viltu ülespoole suunatud. Kandelehed pole õitest pikemad. Vars säsikas 6

— Kaks ülemist õiekattelehte tahapoole suunatud. Alumised kandelehed õitest pikemad. Vars õõnes 7

6. Huul madalalt kolmehõlmaline, kahvatuvioletsete täppidega; huule keskmine hõlm teistest kitsam ja väiksem. Õied kahvatulillad, kannus sirge, ruljas, tömp, peaaegu sigimiku pikkune. Õisik paljuõieline, tihe, munajas või ruljas. Vars enamasti täpiline. Lehed tavaliselt tumepruunide täppidega, alt hallikad. Alumine leht tömp või tömpterav. (585. joon.) ♃. K. 20—50 cm. VI, VII. Puisniitudel, raba-, metsa- ja sooservadel, rabastuvais metsades, soistes võsastikes; võrdlemisi tavaline

kuradikäpp — *Órchis maculáta* L.

585. *Orchis maculata.*

— Huul kolmandiku või poole ulatuses lõhestunud kolmeks hõlmaks, veidi katkestunud violetsete võõtidega; huule keskmine hõlm pikk, peaaegu niisama suur kui külgmised (583. joon., *b*). Õisik hõredam. Õitseb eelmisest liigist paar nädalat varem. Alumine leht tömbi või ümardunud tipuga. ♃. K. 25—50 cm. VI, VII. Segametsades, metsaservadel, puisniitudel; paiguti

võõthuul-käpp — *Órchis fúchsii* Druce

7. Lehed kogu ulatuses ühelaiused või alusel laienevad . 8

— Suuremad varrelehed aluse ja tipu suunas ahenevad, lamedad, väikeste tumedate täppidega, pikliksüstjad või süstjad, ulatuvad õisiku aluseni, tanuja tiputa. Õisik tihe, paljuõieline. Õied violett-purpurpunased, kannus alla suunatud, tömp või tömpjas. ♃. K. 20—40 cm. VI, VII. Niitudel, puisniitudel; võrdlemisi harva

balti käpp — *Órchis báltica* Klinge

8. Lehed süstjad, üle 1 cm laiad, ülemised ulatuvad õisiku alusest kõrgemale. Õisik tihe 9

— Lehed lineaalsed või lineaalsüstjad, pikuti kokku kooldunud, kaarjad, alla 1 cm laiad, sageli tumedatäpilised. Taim sageli kollakasroheline. Õisik hõre, õied võrdlemisi suured, lillakas-purpurpunased; huul tume-purpurpunase kirjaga. Kannus sirge, sigimikust lühem, tömp. (583. joon., *c*.) ♃. K. 20—30 cm. VI, VII. Niiskeil lubjarikastel niitudel, puisniitudel, soodes; paiguti, peamiselt Lääne-Eestis

ahtalehine käpp — *Órchis traunstéineri* Saut.

9. Lehed (eriti pealmisel pinnal) tumepunaste laikudega, alumisel pinnal vahel violetsed, süstjad, vahel pikuti kokku kooldunud, tömpja tipuga; neid on 3 või 4. Õisik lühiruljas. Õied violetsed, huul tumedama violetse kirjaga; kannus kooniline või veidi ruljas, tömp. Taim sageli kollakasroheline. ♃. K. 10—20 cm. VI, VII. Niiskeil niitudel ja puisniitudel, rannaniitudel; paiguti

täpiline käpp — *Órchis cruénta* O. F. Müll.

— Lehed täppideta, rohelised, kitsassüstjad, pikatupelised, tanuja tipuga. Vars õisikuni lehistunud; lehti 4—6. Õisik tihe, ruljas, paljuõieline. Õied väheldased, heledamad või tumedamad lillakasroosad või lihavärvilised, harvemini valkjad või kahvatukollased. Kannus õiekattelehtedest heledam, tömp, koonusjas. (583. joon., *d*.) ♃. K. 25—50 cm. VI, VII. Niiskeil niitudel ja puisniitudel, mererannikuil, soodes, rannaniitudel; tavaline

kahkjaspunane käpp — *Órchis incarnáta* L. (*O. latifolia* auct.)

17. perekond **koerakäpp** — *Anacámptis* Rich.

Varre alusel lineaalsed kuni süstjad teravad lehed, kesk- ja ülaosas ümbritsevad teda rohelised teravatipulised lehetuped.

586. *Anacamptis pyramidalis.*

Õisik tihe, munajas-püramiidjas; õied roosakaspunased, lõhnavad. (586. joon.) ♃. K. 20—45 cm. VI, VII. Lääne-Saaremaa puisniitudel ja hõredates salumetsades; haruldane

‡ **püramiidjas koerakäpp** — *Anacámptis pyramidális* (L.) Rich.

18. perekond **putukõis** — *Óphrys* L.

Varre allosas 3—5 pikliksüstjat lehte, ülaosas üks labata lehetupp. Õisik hõre (kuni 20 cm pikk), väheseõieline. Õied meenutavad putukat. Kannus puudub. (587. joon.) ♃. K. 15—50 cm. VI, VII. Lubjarikastel niitudel ja puisniitudel, loodudel, kadastikes, allikasoodes; läänesaartel ja mandri lääneosas

kärbesõis — *Óphrys insectífera* L. (*O. muscifera* Huds.)

587. *Ophrys insectifera.*

116. sugukond **lõikheinalised** — *Cyperáceae*

1. Ühesuguliste õitega, enamasti ühekojalised, harvemini kahekojalised taimed. Sigimik (hiljem vili) ümbritsetud põisikuga . . . . . 12 perekond **tarn** — *Cárex* L.
— Õied mõlemasugulised. Sigimik (hiljem vili) ei ole põisikuga ümbritsetud 2
2. Varre tipul ainult üks pähik 3
— Varre tipul rohkem pähikuid, mõnikord väga ligistikku 6
3. Arenenud viljadel pikad valged kattekarvad, pähikud meenutavad hõredamaid või tihedamaid villatutte 4
— Arenenud viljadel pole pikki kattekarvu; kui karvad olemas, siis on need lühikesed, vilja pikkused 5
4. Enamik lehti varre alusel tupetaolised, väga lühikese naaskelja labaga . . . . . 3 perekond **jänesvill** — *Trichóphorum* Pers.

— Lehed pika labaga . . . . . 2 perekond **villpea** — *Erióphorum* L.
5. Varre ülemised lehetuped lühikese, kuni 1,5 cm pikkuse naaskelja lehelabaga . . . . . 3 perekond **jänesvill** — *Trichóphorum* Pers.
— Varre lehetuped kõik labata . . . . . 8 perekond **alss** — *Eleócharis* R. Brown
6. Arenenud viljad pikkade valgete karvadega, mis meenutavad villatutte . . . . . 2 perekond **villpea** — *Erióphorum* L.
— Arenenud viljad kattekarvadeta, kui aga karvad olemas, siis need lühikesed, vilja pikkused või ainult pisut pikemad (ei meenuta villatutte) 7
7. Raotud pähikud kinnituvad õisikuteljele kahelt realt, moodustades tiheda lapiku täha . . . . . 7 perekond **soonerohi** — *Blýsmus* Panz.
— Pähikud ei kinnitu õisikuteljele kaherealiselt ega moodusta lapikut tähka 8
8. Väikesed, kuni 15 cm kõrgused nõrga juurega üheaastased taimed rohkearvuliste lapikute pähikutega, mis on tihedalt ligistikku . . . . . 1 perekond **lõikhein** — *Cýperus* L.
— Suuremad, mitmeaastased, tugevama juurega taimed; õisik teistsugune 9
9. Vars lehtedeta, sile, ruljas, 0,4—1,2 cm läbimõõdus . . . . . 5 perekond **kaisel** — *Schoenopléctus* (Reichenb.) Palla
— Vars lehtedega 10
10. Lehed kitsad, kuni 2 mm laiad 11
— Lehed üle 3 mm laiad 12
11. Tihemurusalt kasvavad mustjaspruunide lehetuppedega taimed . . . . . 9 perekond **sepsikas** — *Schoénus* L.
— Hõremurusalt kasvavad helepruunide lehetuppedega taimed . . . . . 11 perekond **nokkhein** — *Rhynchóspora* Vahl
12. Leheservad ja lehelaba alumise pinna andur lõikavalt peensaagjad . . . . . 10 perekond **mõõkrohi** — *Cládium* P. Browne

— Lehed pole lõikavalt teravsaagja servaga 13

13. Lehed keelekesega. Õite kandesoomuste tipp tömp või teravnev, pole sisse lõikunud

4. perekond **kõrkjas** — *Scirpus* L.

— Lehed keelekeseta. Õite kandesoomuste tipul sisselõige, millest väljub ogajas teravik

6. perekond **mugulkõrkjas** — *Bolboschoénus* (Asch.) Palla

1. perekond **lõikhein** — *Cýperus* L.

Varred teravalt kolmekandilised, lehtede pikkused või pikemad. Lehed kareda servaga, lamedad. Pähikud koondunud nutitaolisteks õisikuteks, nende alusel kandelehed, millest suurim on kuni 3 mm laiune ja ulatub õisikust kaugelt üle. (588. joon., *a*.) Õite kandesoomused tumepruunid või -punased. ⊙. K. 5—15 cm. VII—IX. Märgadel mudastel ja liivastel kallastel, eriti Peipsi ääres ja Ida-Eestis. Harva

pruun lõikhein — *Cýperus fúscus* L.

2. perekond **villpea** — *Eriópborum* L.

1. Pähikuid varre tipul ainult 1, püstine. Tihedalt torte moodustav taim rohkete püstiste vartega. Varrel 2 või 3 väga lühikese labaga lehetuppe. Juurmised lehed 30—40 cm pikad, kolmekandilised, veidi karedad. Pähik viljunult peaaegu kerajas, kuni 3 cm pikkuste valgete karvadega. Õite kandesoomused hallikad, kileja servaga. ♃. K. 15—50 cm. IV, V. Rabades, soometsades, lodudes. Väga sage, läänesaartel paiguti

tupp-villpea — *Eriópborum vaginátum* L.

— Pähikuid mitu, algul püstised, hiljem ripp- . . . . . 2 vad

2. Vars ruljas. Hõremurusalt kasvav võsunditega taim. Pähikuraag lapik, sile. Tolmukapead 2,7—5 mm pikad. Lehed 3—4,5 mm laiad, renjad, allküljel andruga, serval keskelt tipuni karedad. Pähikud viljunult munajad. Õiekatte karvad beežikasvalged, kuni 4 cm pikad. (588. joon., *b*.) Õite kandesoomused kilejad, pruunid. ♃. K. 20—50 (70) cm. V, VI. Märgadel ja soostunud niitudel, puisniitudel, soostunud kallastel, lodumetsades. Tavaline

588. *a* — *Cyperus fuscus*; *b* — *Eriophorum angustifolium*.

ahtalehine villpea — *Eriópborum angustifólium* Honck. (*E. polystachyon* L.)

— Vars pisut kolmekandiline. Pähikuraod kolmekandilised kuni ruljad, karedad. Tolmukapead kõige rohkem 2 mm pikad 3

3. Maa-aluste võsunditeta tihemurusalt kasvav taim. Lehed lamedad, ainult tipul kolmekandilised, serval karedad, alumises osas 3—6 mm laiad. Pähikuid 3—12, ebaühtlase pikkusega karedate raagudega. Õiekatte karvad valged kuni kreemikad, kuni 2,5 cm pikad. Õite kandesoomused tumehallid või pruunikad, sageli heleda kileja äärisega. ♃. K. 30—60 cm. V, VI. Lubjarikastes soodes, soistel niitudel ja puisniitudel, kallastel. Kohati sage

laialehine villpea — *Eriópborum latifólium* Hoppe

— Maa-aluste võsunditega hõremurusalt kasvav taim. Lehed kitsad, 1—2 mm laiad, kogu lehe ulatuses kolmekandilised. Varred üksikult, peened, püstised, siledad. Pähikuid õisikus tavaliselt 2—4 (6), pähikuraod karedad. Õiekatte karvad kuni 2 cm pikad. Õite kandesoomused rohekad või pruunikad, kileja äärisega. ♃. K. 25—60 cm. VI. Siirdesoodes, kraavides, õõtskamaral, lodudes ja soostuvail niitudel. Paiguti, saartel väga harva

sale villpea — *Eriópborum grácile* Koch

3. perekond **jänesvill** (jäneslill) — *Trichóphorum* Pers.

1. Viljunud pähikud kuni 2,5 cm pikkuste valgete karvadega, mis moodustavad villatuti. Lühikese risoomiga, millelt tõusevad ridamisi pisut karedad rohelised varred. (589. joon., *a*.) Pähikud sisaldavad üle 10 õie. Ainult ülemine leht lühikese rohelise labaga. ♃. K. 10—25 cm. V, VI. Siirdesoodes, lodu- ja siirdesoometsades. Mandriosas sage

alpi jänesvill — *Trichóphorum alpínum* (L.) Pers.

— Viljunud pähikud kuue lühikese, kuni pähklikese pikkuse karvakesega, mis ei moodusta villatutti.

589. *a* — *Trichophorum alpinum*; *b* — *T. caespitosum*.

Võsunditeta risoomiga tihemurusalt kasvav taim. (589. joon., *b*.) Varred siledad, ruljad, nende alumises osas 2 lühikese naaskelja labaga lehetuppe. Pähik koosneb 3—5 õiest. Õite kandesoomused pruunid, kileja tipu ja äärisega. ♃. K. 10—30 cm. V, VI. Siirdesoodes ja rabades. Läänе-Eestis tavaline, Ida-Eestis harva

raba-jänesvill (muru-jäneslill) — *Trichóphorum caespitósum* (L.) Hartm. (*T. austriacum* Palla)

4. perekond **kõrkjas** — *Scírpus* L.

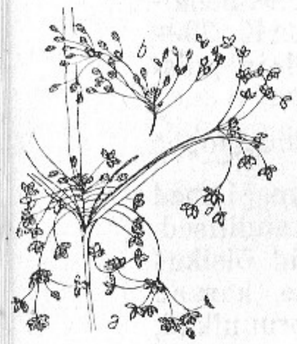

590. *a* — *Scirpus sylvaticus*; *b* — *S. radicans*.

1. Kõik pähikud raotud, väikesed, 3—4 mm pikad. (590. joon., *a*.) Metsataim. Varred püstised, kolmekandilised. Õisik tipmine, pöörisjas, koosneb osaõisikutest, milles pähikud asetsevad ligistikku. Õite kandesoomused enamasti teravatipulised. Õiekatte karvakesed pähklikese pikkused või pisut pikemad. ♃. K. 50—100 cm. V—VII. Lodumetsades, kraavide ja veekogude kallastel, põõsastikes. Mandriosas sage

metskõrkjas — *Scírpus sylváticus* L.

— Ainult osaõisiku keskmine pähik raotu, teised raolised, 6—9 mm pikad. (590. joon., *b*.) Sootaim. Õitsevate püstiste varte kõrval esineb kaarduvaid ja tipust juurduvaid võrseid. Õite kandesoomused tõmbitipulised. Õiekatte karvakesed pähklikesest 2—3 korda pikemad. ♃. K. 60—120 cm. VI, VII. Soistel luhtadel ja niitudel, veekogude kallastel. Eriti Peipsi ja Võrtsjärve ümbruses, mujal väga harva

juurduv kõrkjas — *Scírpus rádicans* Schkuhr

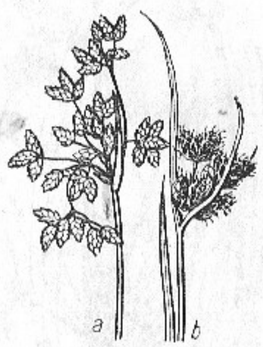

591. *a* — *Schoenoplectus lacustris*; *b* — *Bolboschoenus maritimus*.

5. perekond **kaisel** — *Schoenopléctus* (Reichenb.) Palla

1. Õite kandesoomused siledad, punakaspruunid, serval ripsmelised. Emakasuudmeid enamasti 3. Õisik 5—8 cm pikkuse kännasja pöörisena. (591. joon., *a*.) Varred rohelised, alusel pruunide võrkkiudsete lehetuppedega. ♃. K. 1—2,5 m. VI, VII.

Peamiselt mageveekogude kaldaosades, sageli massiliselt. Mandriosas tavaline, saartel haruldasem

järvkaisel (järvekõrkjas) — *Schoenopléctus lacústris* (L.) Palla (*Scirpus lacustris* L.)

Õite kandesoomused tumepruunid, välisküljel rohkete näärmepapillidega (luup!). Emakasuudmeid enamasti 2. Õisik tihedam, 1,5—5 cm pikk. Varred sinakasrohelised, nende alusel 2 või 3 punakat või pruunikat, harvemini kiudset lehetuppe. ♃. K. 0,5—1,2 m. VI, VII. Rannikutel madalas meres, vees sage, harvemini esineb magevees

kare kaisel — *Schoenopléctus tabernaemontánii* (C. Ch. Gmel.) Palla (*Scirpus tabernaemontanii* C. Ch. Gmel.).

6. perekond **mugulkõrkjas** — *Bolboschoénus* (Asch.) Palla

Taime roomavate risoomivõsundite tipus tekivad juurduvad mugulad. Varred kolmekandilised, püstised, nende keskmises ja alumises osas 4—6 lehte. Õisik koosneb kuni 3 ülestikku asetsevast pähikute kimbust; tema alusel 2 kandelehte, millest alumine on 7—20 cm pikk ja asetseb vertikaalselt, näides varre pikendusena; õisik seetõttu näivalt külgmine. (591. joon., *b*.) ♃. K. 20—70 cm. VI, VII. Rannikuvetes, mudase põhjaga lahtedes. Eesti läänerannikul võrdlemisi tavaline

meri-mugulkõrkjas (randkõrkjas) — *Bolboschoénus maritimus* (L.) Palla (*Scirpus maritimus* L.)

7. perekond **soonerohi** (veesoonerohi) — *Blýsmus* Panz.

1. Vars pisut lapik, ülaosas kolmekandiline. Lehed andruga, 2—4 mm laiad. Õisik 2—3 cm pikk, tähkjas, 8—15 hele-roostepruuni pähikuga, mis on 6—8 (10) õiega ning asetsevad kaherealiselt. (592. joon., *b*.) Pähklike pruun, läikiv, munajas. ♃. K. 10—30 cm. VI, VII. Niisketel teeservadel, kallaste niiskel mudal ja liival, niitudel vastavates kohtades. Paiguti

lapik soonerohi (lapik kõrkjas) — *Blýsmus compréssus* (L.) Panz. [*Scirpus compressus* (L.) Pers.]

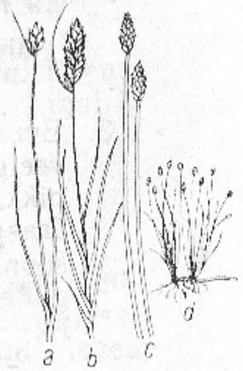

592. *a* — *Blysmus rufus*; *b* — *B. compressus*; *c* — *Eleocharis palustris*; *d* — *E. acicularis*.

— Vars ruljas. Lehed andruta, 1—2 mm laiad. Õisik lapik, 0,8—2 cm pikk, 3—8 kastanpruuni, 1—3- (5-) õielise pähikuga. (592. joon., *a*.) Pähklike kollane, läiketu, alusel lühikeseks jalaks ahenev. ♃. K. 10—30 cm. VI, VII. Rannikuniitudel ja mererannal sage

tõmmu soonerohi (tõmmu kõrkjas) — *Blýsmus rúfus* (Huds.) Link (*Scirpus rufus* Schrad.)

8. perekond **alss** — *Eleócharis* R. Brown

1. Vili — kolmekandiline pähklike, mille tipul säilinud emakakaela alumine osa läheb sujuvalt üle emakakaelaks (pole soondunud) 2
— Emakakaela alumine osa soondunud, näsajas või sibuljas 3
2. Väike, 2—7 cm pikkune, juuspeene roomava risoomiga ja rikkalikult vegetatiivselt paljunev, peenikeste läbipaistvate vartega taim. Pähik 1,5—3 mm pikk, rohekaspruun, enamasti ainult 3—5 õiest koosnev. Pähklike kollakaspruun, 1 mm pikk. ♃. K. 2—7 cm. VII, VIII. Madalatel mudastel mererannikutel, harvemini järvede kaldail. Põhja- ja Lääne-Eestis; kohati

väike alss — *Eleócharis párvula* (Roem. et Schult.) Link ex Bluff, Nees et Schauer

— Suurem, keskmiselt kuni 20 cm kõrgune taim jämedate läbipaistmatute vartega. Risoom lühike, võsunditega. Pähik 3—7 mm pikk, pruun või kastanpruun, 2—7-õieline. Pähklike hallikaspruun, peenetäpiline, 2—3 mm pikk. ♃ K. 5—30 cm. VI. Niisketel niitudel, kallastel, niisketel teeservadel ja radadel, ka rannaniitudel. Hajusalt

õievähene alss (väheõiene alss) — *Eleócharis quinqueflóra* (F. X. Hartm.) Schwarz [*E. pauciflora* (Lightf.) Link]

3. Emakasuudmeid 3. Taim tavaliselt alla 10 cm kõrge. Varred veelgi peenemad kui väikesel alsil. Pähik tumepruun, 2—5 mm pikk, koosneb 3—15 õiest. (592. joon., *d*.) Pähklike piklik-äraspidimunajas, pikivaoline, emakakaela väikese nibuga soondunud alumise osaga. ♃. K. 2—10 cm. VI, VII. Veekogude savikatel kallastel, ka mererannal, madalas vees. Harilik

nõelalss (okasalss) — *Eleócharis acicularis* (L.) Roem. et Schult.

— Emakasuudmeid 2. Taimed harva alla 10 cm kõrged, enamasti märksa kõrgemad 4

4. Pähiku alumine kandeleht hõlmab ainult poole pähiku alusest. Õite kandesoomused enamasti hästi märgatava rohelise kesktriibuga 5
— Pähiku alumine kandeleht hõlmab kogu pähiku alust või ⅔ sellest. Õite kandesoomused tume-punakaspruunid, heledama, kuid mitte rohelise kesktriibuga, mis mõnikord puudub. Emakakaela alumine osa peaaegu võrdse laiuse ja kõrgusega. Õiekatte karvakesi 4, lühemad kui hele, kollakas või pruunikas, umbes 2 mm pikkune pähklike või sellega ühepikkused. ♃. K. 5—60 cm. V, VI. Mererannal ja rannikuniitudel võrdlemisi harilik

soomusalss — *Eleócharis uniglúmis* (Link) Schult.

5. Õiekatte karvakesi 5—8, pähklikesest hulga pikemad. Emakakaela alumine osa madal, näsajas, palju laiem kui kõrge. Varred suhteliselt lõdvad, kuivanult selgesti vaolised, 0,5—1,5 mm läbimõõdus. Pähik 5—12 mm pikk, õite kandesoomused pruunid, enamasti selge rohelise kesktriibuga. ♃. K. 15—40 cm. VI, VII. Veekogude turvastunud kallastel, sookraavides, sooteedel, enamasti turbamullal. Mandriosas paiguti, saartel haruldane

muda-alss — *Eleócharis mamillàta* (H. Lindb.) H. Lindb. ex Dörfl.

— Õiekatte karvakesi 4, umbes pähklikese pikkused. Emakakaela alumine osa kuhikjas, laiusest märksa kõrgem. Varred kuivanult tihedalt peenevaolised. Pähik 5—20 mm pikk. (592. joon., *c*.) Õite kandesoomused tume-pruunikaspunased, rohelise kesktriibu ja kileja servaga. ♃. K. 10—50 cm. VI, VII. Soodes, kraavides, kallastel, soistel niitudel, eelistab mineraalmulda. Kogu territooriumil sage

sooalss — *Eleócharis palústris* (L.) R. Brown em. Roem. et Schult. (*E. eupalustris* H. Lindb.)

9. perekond **sepsikas** — *Schoénus* L.

1. Õisik koosneb kahest või kolmest 5—8 mm laiusest pähikust. Alumine õisiku kandeleht temaga ühepikkune, alusel 5-roodne. (593. joon., *a*.) Varred pisut keerdunud, lehed nendest lühemad. Lehetuped varre alusel läikivad, tume- või punakaspruunid. Õite kandesoomused süstjad, teravad, sileda või pisut kareda andruga, tumepruunid. Õiekatte karvakesed pähklikesest pikemad. Pähklike läikiv, hall. ♃. K. 10—40 cm.

593. *a* — *Schoenus ferrugineus*; *b* — *S. nigricans*.

VI, VII. Lubjarikastes madalsoodes, allika- ja siirdesoodes. Lääne- ja Loode-Eestis sage, mujal harva

pruun sepsikas — *Schoénus ferrugíneus* L.

— Õisik koosneb 5—10 kuni 1,5 cm laiusest pähikust. Alumine õisiku kandeleht temast 2 korda pikem, alusel 9—11-roodne. (593. joon., *b*.) Varred pole keerdunud. Lehed varrest veidi lühemad. Lehetuped varre alusel tumepruunid, läikivad. Õite kandesoomused teravad, mustjaspruunid, kareda andruga. Õiekatte karvakesed pähklikesest lühemad või puuduvad. Pähklike hallikasvalge. ♃. K. 15—50 cm. VI, VII. Lubjarikastes soodes ja allikasoodes, ainult läänesaarte lääneosas. Haruldane

≠ mustjas sepsikas — *Schoénus nígricans* L.

Saare- ja Hiiumaal leidub ka pruuni ja mustja sepsika värda, mis on mõlema liigi vahepealsete tunnustega.

10. perekond **mõõkrohi** — *Cládium* P. Browne

594. *a* — *Cladium mariscus*; *b* — *Rhynchospora alba*; *c* — *R. fusca*.

Jämeda risoomi ja võsunditega heleroheline, mõnikord hallikasroheline taim. Varred püstised, ruljad, lehistunud. Lehed 1—1,5 cm laiad, alumisel pinnal andruga. Leheserv ja andur lõikavalt teravsaagjad, allapoole suunatud hammastega. Liitõisik pöörisjas, koosneb kollakaspruunide pähikute kimpudest. Õisikute kandelehed ulatuvad üle õisikute. (594. joon., *a*.) ♃. K. 60—180 cm. VI, VII. Lubjarikastes soodes, veekogude kallastel. Lääne-Eestis, eriti saartel. Paiguti

lääne-mõõkrohi — *Cládium maríscus* (L.) R. Brown

11. perekond **nokkhein** — *Rhynchóspora* Vahl

1. Lühikese risoomiga võsunditeta taim. Õisiku kandeleht õisiku pikkune või veidi pikem. (594. joon., *b*.) Pähikud valkjad, valminult õlgkollased. Õiekatte karvakesi 9—12, vilja pikkused. ♃. K. 10—40 cm. VII, VIII. Rabaälvestes, laukaservadel, rabakraavides. Harilik

valge nokkhein — *Rhynchóspora álba* (L.) Vahl

— Maa-aluste võsunditega hõremurusalt kasvav taim. Õisiku kandeleht õisikust palju pikem. (594. joon., *c*.) Pähikud pruunid. Õiekatte karvakesi 3—6, pähklikesest 2 korda pikemad. ♃. K. 10—30 cm. VI, VII. Rabastuvais nõmmemännikutes, soostuvatel liivmuldadel. Loode-Eestis ja saartel. Haruldane

≠ tume nokkhein — *Rhynchóspora fúsca* (L.) Ait. fil.

12. perekond **tarn** — *Cárex* L.

1. Pähikuid üksainus varre tipul. Ühe- või kahekojalised taimed 2
— Pähikuid varrel mitu. Ühekojalised taimed 5
2. Taimed kahekojalised (isas- ja emasõied eri taimedel) . 3
— Taimed ühekojalised, emasõied pähiku alusel, isasõied selle tipmises osas 4
3. Risoom võsunditega (hõremurusalt kasvavad taimed). Emaspähikud tihedalt asetsevate, kuni 3 mm pikkuste, kandesoomustest pisut pikemate, munajate, pruunide, jämedasooneliste põisikutega. Isaspähikud kitsad, piklikud või pisut tõlvjad; emaspähikud elliptilised, kuni 1,2 cm pikad. Varred ruljad, enam-vähem siledad. Lehed harjasjad, vartest tunduvalt lühemad. ♃. K. 10—30 cm. V, VI. Siirdesoodes, rabades, lodudes, soostunud puisniitudel, kallastel. Sage

kahekojaline tarn — *Cárex dióica* L.

— Risoom võsunditeta (tihemurusalt kasvavad taimed). Emaspähikud hõredalt asetsevate, kuni 4 mm pikkuste pikanokaliste tumepruunide, valminult rõhtsate või allapoole käändunud põisikutega (595. joon.). Emaspähikud kuni 1,5 cm pikad; isaspähikud kitsasruljad, kuni 2 cm pikad. Varred ruljad, enam-vähem karedad. Lehed niitjad, servalt pisut karedad. ♃. K. 10—30 cm. V, VI. Lubjarikastes madalsoodes, soostunud niitudel ja puisniitudel. Lääne-Eestis sage, ida poole esineb harvemini, Kagu-Eestis puudub

raudtarn — *Cárex davalliána* Smith

595. *Carex davalliana*.

4. Emakasuudmeid 2. Pähikus 5—10 tumepruuni läikivat põiskut. Varred siledad. Lehed 0,5 mm laiad. Põisikud valminult pähikus rõhtsalt või allapoole käändunult, soonteta, käävjad, lühikese nokaga. ♃. K. 10—25 cm. V, VI. Soostuvatel niitudel ja puisniitudel; Lääne-Eestis tavaline, Ida-Eestis haruldane

kirptarn — *Cárex pulicáris* L.

— Emakasuudmeid 3. Pähik 2—5-õieline. Põisikud hele- või kollakaspruunid. Varred pisut kolmekandilised, ülaosas veidi karedad. Lehed renjad, 1 mm laiad, neid ainult 2 või 3. Põisikud 5—8 mm pikad, ebaselgete soontega, ahenevad sujuvalt pikaks peenikeseks nokaks; algul pähikus püstised, valminult allapoole käändunud. ♃. K. 8—20 (30) cm. VI. Rabaservadel, rabastuvais männikuis ja männi-segametsades, rabades. Paiguti

õievähene tarn (väheõiene tarn) — *Cárex pauciflóra* Lightf.

5. Pähikud väliselt üksteisega enam-vähem sarnased, tipmine pähik, samuti nagu alumised, nii isas- kui ka emasõitega (alumised harva ainult emasõitega, ülemised harva ainult isasõitega) 6

— Pähikud väliselt erineva kujuga, üks või mitu ülemist pähikut ainult isasõitega, alumised emasõitega (pärast õitsemist jämenevad) 28

6. Isasõied asetsevad pähiku tipus (harva osa pähikuid ainult isasõitega) 7

— Isasõied asetsevad pähiku alusel (harva alumine pähik ainult isas- või ainult emasõitega) 16

7. Taimed pika risoomiga, hõremurusalt kasvavad või varred üksikult 8

— Taimed lühikese risoomiga, tihemurusalt või mättana kasvavad 11

8. Õisik munajas, kuni 2 cm (tavaliselt 1—1,5 cm) pikk. Varred tõusvad, siledad (harva ülaosas pisut karedad). Rabataim. Varred lehtedest palju pikemad, hallikasrohelised. Lehed kuni 2 mm laiad, lamedad kuni renjad. Pähikuid 3—5, tihedalt ligistikku. Põisikud elliptilised, tugevasoonelised, läikivpruunid, kuni 4 mm pikad, lühikese nokaga. ♃. K. 10—30 cm. V, VI. Rabastunud metsades, lodudes, rabaservadel, veekogude kallaste õõtskamaral. Peamiselt mandriosas, sobivatel kasvukohtadel üsna tavaline

alsstarn — *Cárex chordorrhíza* Ehrh.

— Õisikud 2—6 cm pikad. Vars ülaosas kare 9

9. Õisik hõre, 2—4 (6) pähikuga, mis on üksteisest umbes 2 cm kaugusel. Põisik kumer, kahvaturoheline, pisut lapik, tiivutu, aheneb väga lühikeseks nokaks. Põisikute kattesoomused munajad, teravatipulised, laia kileja äärisega, rohelise andru ja pruuni vöödiga keskel; katavad veidi rohkem kui poolt põisiku pikkusest. Õrnad pikkade peente võsunditega taimed, peente kolmekandiliste lõtvade või lamanduvate vartega, pikkade, kuni 1,5 mm laiuste karedaservaliste lehtedega. ♃. K. 15—30 cm. V, VI. Varjukates kuuse-segametsades ja soostunud kuusikutes. Paiguti mandriosa rabastunud rajoonides

õrn tarn — *Cárex dispérma* Dewey (*C. tenella* Schkuhr)

— Pähikuid vähemalt 10. Põisik tugevasti lapik, tiivulise servaga 10

10. Pähikuid 10—15. Põisik 4—4,5 mm pikk, ülemises osas laia hambulise tiivaga, sooniline, ahenenud pikaks 2-hambaliseks nokaks. Pika roomava risoomiga ja sõlmekohtadelt reastikku tõusvate vartega liivataim. Lehed hallrohelised, jäigad, kuni 3 mm laiad, ligikaudu varre pikkused. ♃. K. 15—30 cm. V, VI. Liivikutel, rannikuluidetel. Rannikualadel ja saartel kohati tavaline

liivtarn — *Cárex arenária* L.

— Pähikuid vähemalt 20. Põisikud kitsatiivalise servaga, soonilised, lühemaks, kuid sügavalt lõhenenud nokaks ahenenud. Risoom roomav (kuid varred ei ole reastikku), varre alusel hallid kuni tumepruunid lõhestunud tuped. Lehed 3—4 mm laiad, jäigad, lamedad. Tipmised ja alumised pähikud koosnevad sageli emasõitest, keskmised isasõitest, selle tõttu on õisiku keskel sageli lünk. ♃. K. 30—80 cm. VI. Niiskematel niitudel ja puisniitudel, lodumetsades, siirdesoometsades, kraavikallastel, rannaniitudel. Tavaline

lünktarn — *Cárex disticha* Huds.

11. Põisikud mõlemalt küljelt kumerad, 2—3,5 mm pikad, hoiduvad pähikus püsti 12

— Põisikud ühelt küljelt lamedad või pisut nõgusad, teiselt küljelt kumerad, 3—6 mm pikad, valminult hoiduvad pähikus harali 14

12. Hõre- või tihemurusalt, kuid mitte mätastena kasvavad taimed. Õisik 2—4 (5) cm pikk, peajalt asetsevate pähikutega. Varred pisut kolmekandilised kuni peaaegu ümarad, ülaosas pisut karedad. Alumised lehetuped pruunid kuni hallmustad. Lehed 1—2 (3) mm laiad, renjad, ligemale varre pikkused. Põisik peaaegu soonteta, läikiv, tumepruun, pirnikujuline,

pisut heledama nokaga, jalakesega. Põisikute kattesoomused munajad, teravatipulised, pruunid, laia hüaliinse servaga. ♃. K. 25—60 cm. V, VI. Soostunud niitudel ja puisniitudel, lodumetsades, siirdesoodes, kraavides. Sage

ümartarn — *Cárex diándra* Schrank

— Tihedate mätastena või tihemurusalt kasvavad taimed. Õisik pöörisjas, selle lühematele ja pikematele harudele kinnituvad pähikud . . 13

13. Alumised lehetuped ümbritsetud eelmise aasta lehetuppede pikkade mustade kiududega. Lehelabad 1,5—3 mm laiad, karedaservalised. Põisikud läiketud, ahenevad laimunajast alusest alates järsult tiivulise kareda servaga lõhestunud nokaks. Õisik 4—6 (8) cm pikk, lühikeste, enam-vähem püstiste harudega. (596. joon.) ♃. K. 40—80 cm. V, VI. Soostunud niitudel, madalsoodes, lodumetsades, kraavides. Hajusalt

eristarn — *Cárex appropinquáta* Schum. (*C. paradoxa* Willd.)

— Alumised lehetuped mustpruunid, läikivad, ei ole kiududega ümbritsetud. Lehed 3—6 mm laiad, varrest lühemad, jäigad, karedad. Põisikebaselgelt sooniline, läikiv, ahenenud karedaservaliseks sügavalt lõhestunud nokaks. Õisik 3—10 cm pikk, pöörisjas, pikkade harudega, mis viljumisajal hoiduvad varrest eemale. ♃. K. 50—100 cm. V, VI. Lammisoodes, allikasoodes, sookraavides. Harva

pööristarn — *Cárex paniculáta* Jusl.

14. Lehed 5—9 mm laiad, puhasrohelised, vars teravakandiline, kare. Õisik 3—8 cm pikk, tihe, vahel harunev, roostepruun. Põisik 4—5 mm pikk, kumeral pinnal sooniline, läiketu, aheneb sujuvalt tiivuliseks lõhestunud nokaks. (597. joon.)

— Alumised lehetuped mustpruunid, ümbritsetud tumedate kiududega. ♃. K. 40—80 (100) cm. V, VI. Soostunud niitudel, kraavide ja veekogude kallastel, loikudes. Tavaline

rebastarn — *Cárex vulpina* L.

596. *Carex appropinquata.*

597. *Carex vulpina.*

— Lehelaba keskmiselt 2—4 mm lai. Põisik nõrgalt sooniline 15

15. Põisik 4,5—6 mm pikk, rohekas- või kollakaspruun, aheneb sujuvalt pikaks, hambulise servaga kahehambaliseks nokaks. Keelekese kinnitusjoon moodustab laiusest kõrgema kaare. Õisik kuni 5 cm pikk, 5—12 pähikuga, millest ülemised ligistikku, alumised üksteisest pisut eemal. ♃. K. 20—50 cm. V, VI. Hõredates lehtmetsades, puisniitudel, võsastikes, metsaservadel. Tavaline.

lakktarn — *Cárex spicáta* Huds. (*C. contigua* Hoppe; *C. muricata* auct.)

— Põisik 3—4 mm pikk, valminult mustpruun kuni peaaegu must, lühema nokaga. Keelekese kinnitusjoon moodustab kaare, mis on niisama pikk kui lai. Õisik 1,5—3 cm pikk, 4—7 pähikuga. Nendest alumine või alumised teistest pisut eemal. ♃. K. 20—50 cm. V, VI. Kuivadel puisniitudel, kinkudel ja nõlvadel. Läänesaartel ja rannikualadel võrdlemisi tavaline, mujal harvemini

siiltarn — *Cárex pairaéi* F. Schultz (*C. muricata* L.)

16. (6.) Põisik tiivuliste servadega . . . 17

— Põisik pole tiivuliste servadega või harva on väga kitsa servaga 18

17. Pika maasisese roomava risoomiga hõremurusalt kasvav taim. Põisik piklikmunajas, peaaegu aluselt algava kitsatiivalise servaga, aegamisi sügavalt lõhestunud nokaks ahenev, 2,5—3 mm pikk, mõlemal küljel sooniline. Lehed keskmiselt 1 mm laiad (enam-vähem varre laiused), sageli ulatuvad õisiku tipuni. Õisik 1—3 cm pikk, koosneb 3—4 (6) ligistikku asetsevast pähikust. ♃. K. 15—30 cm. IV, V. Tulnukana raudteedel. Harva

varane tarn — *Cárex praécox* Schreb.

— Lühikese risoomiga tihemurusalt kasvav taim. Põisikud 4—5 mm pikad, peaaegu alusest alates võrdlemisi laia tiivulise servaga, ahenenud suhteliselt pikaks, madalalt kahehambaliseks nokaks, kumeral küljel 8—10 peene soonega, lamedal küljel peaaegu soonteta. Lehed 2—3 (4) mm laiad, kareda andruga, varrest lühemad. Õisik koosneb 4—7 ligistikku asetsevast

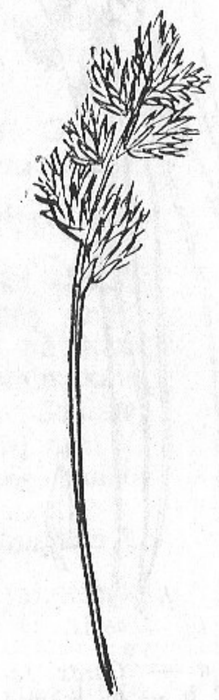

598. *Carex leporina.*

pähikust, 2—4 cm pikk (598. joon.). ♃. K. 20—50 (60) cm. V, VI. Metsasihtidel, raiesmikel, teeservadel, niitudel, kraavikallastel. Tavaline

jänestarn — *Cárex leporína* L.

18. Emakasuudmeid 3 19
— Emakasuudmeid 2 20
19. Tipmine pähik ruljas (nagu teisedki pähikud), väheste isasõitega. Pähikud 2—4 cm pikad ja 4—6 mm läbimõõdus. Alumine pähik teistest eemal, lühiraoline. Põisikute kattesoomused põisikute pikkused või pisut pikemad, piklikmunajad, teravatipulised, tumepruunid, heledama andruga. Põisikud 2—3 mm pikad, elliptilised, mõlemal küljel kumerad, soonilised, rohelised, peenepapillilised; nende nokk väga lühike, püstiste hammastega. Lehed 2—3 mm laiad, varrest lühemad, rohelised. ♃. K. 30—50 cm. V, VI. Lehtmetsades, metsaservadel, võsastikes. Paiguti, eriti Lääne- ja Loode-Eestis

rulltarn — *Cárex hartmánii* Caj.

— Tipmine pähik talbjas (selle alusel esinevate isasõite tõttu). Pähikud 0,5—2 cm pikad ja 5—8 mm laiad, munajad või piklikud, üksteisest eemal. Põisikute kattesoomused lühemad kui põisikud (ainult kattesoomuse ogatipp ulatub üle põisiku), piklikmunajad, pika terava tipuga, punakas- või tumepruunid, roheka andruga. Põisikud 3—5 mm pikad, laielliptilised, rohelised või pisut pruunikad, väga lühikese, hõredalt hambulise nokaga. Lehed 1—3 mm laiad, varrest lühemad, hallrohelised. ♃. K. 30—60 cm. V, VI. Soostunud lubjarikastel niitudel, madal- ja siirdesoodes. Läänesaartel ja Loode-Eestis võrdlemisi tavaline, mujal harva

padutarn — *Cárex buxbaúmii* Wahlenb.

20. Alumise pähiku kandeleht väga pikk, rohtjas. Õisik väga hõre, pähikud üksteisest väga kaugel. (599. joon., *a*.) Tihemurusalt kasvav, peente lõtvade vartega taim. Põisikud heterohelised, munajad, ülemises osas üsna kitsa tiivaga, lõhestunud nokaga. Kattesoomused valkjaspruunid, kileja äärise ja rohelise kesktriibuga. ♃. K. 30—60 cm. V, VI. Niisketes varjukates lehtmetsades, lodumetsades, kaldavõsastikes, Edela-Eestis sagedam, mujal harva

varjutarn — *Cárex remóta* Grufb.

— Alumise pähiku kandeleht väga lühike või puudub . . 21
21. Põisik nokata, lapik, piklikmunajas, sooniline. Pähikuid enamasti 3 (4 või 5), 3—7-õielised. Heleroheline peente võsunditega ja peente, õisiku alusel karedate vartega taim. Lehed lamedad, pehmed, 1—2 mm laiad, varrest lühemad, harva kuni varre pikkused. ♃. K. 15—40 cm. V, VI. Lodumetsades ja nende raiesmikel. Kirde- ja Edela-Eestis sagedam, mujal harva

lodutarn — *Cárex loliácea* L.

— Põisik selgesti märgatava (mõnikord lühikese) nokaga 22
22. Põisikud ahenevad sujuvalt pikaks (kuni pool põisiku pikkusest) nokaks, valminult hoiduvad õisikus harali. Pähikud peaaegu kerajad, 5—8 mm läbimõõdus, 3—5-kaupa õisikus, mille pikkus on 1,5—3 cm. (599. joon., *b*.) Hallroheline tihemurusalt kasvav taim varrest lühemate, 1—2 mm laiuste lehtedega. Varred tikjad, nende alusel hallpruunid läikivad tuped. ♃. K. 10—40 cm. V, VI. Soodes, soostunud metsades, niisketel kallastel, niisketel metsateedel ja sihtidel. Võrdlemisi harilik

tähttarn — *Cárex echináta* Murr. (*C. stellulata* Good.; *C. muricata* auct.)

— Põisiku nokk lühem. Pähikud ümarmunajad kuni ruljad, valminult püstiselt eemalehoiduvad 23
23. Põisikud 3—4 mm pikad, sujuvalt ebaselgeks nokaks ahenevad, mõlemal küljel selgesti soonilised, jalata (599. joon., *d*). Õisik 2—8 cm pikk, koosneb 5—12 lühiruljast pähikust (599. joon., *c*). Alumine kandeleht puudub. Varred kolmekandilised, peened, õrnad, karedad, enamasti varrega ühepikkuste, 2—4 mm laiuste karedate lehtedega. ♃. K. 30—70 cm. V, VI. Lodumetsades, niisketel metsasihtidel, niisketes kuusesegametsades. Tavaline

pikk tarn — *Cárex elongáta* L.

— Põisikud 2—3 (3,5) mm pikad, allpool selgesti jalakeseks ahenenud, peenesoonelised kuni soonteta. Pähik tavaliselt munajas 24
24. Tipmine pähik teistest kuni 2 korda pikem, alusel isasõitega. Õisik 4 või 5 munaja või pikliku, üle 1 cm pika pähikuga. Põisikud ebaselgete soontega, väga lühikese nokaga, mõlemal

599. *a* — *Carex remota*; *b* — *C. echinata*; *c*, *d* — *C. elongata*.

küljel kumerad, lühemad kui helepruun tömp kattesoomus. Taimed kollakasrohelised, 2—4 mm laiuste lehtedega ja püstiste, pisut karedate kolmekandiliste vartega. ♃. K. 15—30 cm. VI. Mandriosa mererannikutel. Võrdlemisi harva

põhjatarn (norra tarn) — *Cárex mackénziei* Krecz. (*C. norvegica* Willd. ex Schkuhr)

— Tipmine pähik ei ole teistest pähikutest 2 korda pikem. Ülemised pähikud kõige rohkem 1 cm pikkused (tavaliselt lühemad). Põisikud pikemad kui kattesoomus. Vars (vähemalt ülaosas) teravalt kolmekandiline 25

25. Põisik aheneb üsna pikaks siledaks nokaks ning on noka pikkuse piluga. Õisik 1—2 cm pikk, 2—4 tihedalt ligistikku asetseva pähikuga 26

— Põisik aheneb ühtlaselt ebaselgeks nokaks, ülaosas karedaservaline; nokk madalalt lõhestunud. Pähikud üksteisest enam või vähem eemal 27

26. Lehed keskmiselt 1 mm laiad, renjad kuni rullunud, hallrohelised. Tipmine pähik talbjas (isasõied ainult tipmise pähiku alusel), teised piklikmunajad. Kattesoomused enam-vähem põisiku pikkused, tumepruunid. Õisik 2 või 3 pähikuga. Hõremurusalt kasvavad mererannataimed, nõrkade, teravakandiliste, pähiku alusel pisut karedate vartega. ♃. K. 10—30 cm. VI, VII. Põhja- ja Lääne-Eesti klibustel ja kruusastel rannikutel. Kohati

klibutarn (ränitarn) — *Cárex glareósa* Wahlenb.

— Lehed 1—1,5 mm laiad, lamedad või renjad, hele-sinakasrohelised. Tipmine pähik munajas. Kõik pähikud väheste isasõitega. Kattesoomused põisikust lühemad, roostepruunid, laia heleda äärisega. Õisik 3 või 4 (6) pähikuga. Teravalt kolmekandiliste ja ülaosas väga karedate jäikade vartega sootaim. ♃. K. 15—30 (40) cm. V, VI. Siirdesoodes, lodumetsades, rabade märgadel servaaladel. Mandriosas paiguti

turvastarn — *Cárex heleonástes* Ehrh.

27. Põisikud välisküljelt ebaselgelt soonilised, siseküljelt soonteta, valminult pruunikad, pruunide kattesoomustega. Kõige alumine pähik lühikese niitja, pähikust pikema kandelehega. Varred püstised, ülalt karedad. Lehed vartest lühemad, 1,5—2 mm laiad, rohelised. ♃. K. 15—40 cm. V, VI. Soostunud niitudel ja soostunud metsades. Haruldane

tõmmukas tarn — *Cárex brunnéscens* (Pers.) Poir.

— Põisikud mõlemalt küljelt ebaselgelt soonilised, valminult rohekad või helekollased, kahvaturoheliste kattesoomustega. Kõige alumine pähik lühikese soomusja või niitja, pähikust harva pikema kandelehega. (600. joon.) Lehed 2—3 mm laiad, hallikasrohelised, varrest lühemad, harva pikemad. ♃. K. 20—50 cm. V, VI. Niitudel ja puisniitudel, lodumetsades, sihtidel, sooteedel jm. Sage

hallikas tarn — *Cárex canéscens* L.

28. (5.) Emakasuudmeid 2 29

— Emakasuudmeid 3 (sootarnal väga harva ka 2) 34

29. Alumised lehetuped labata, kollased või hallkollased, läikivad, andruga, serval risti narmastunud, ülemine neist kuni 10 cm pikk. Ülemise ja järgneva emaspähiku tipul sageli isasõied. Varred kolmekandilised, ülaosas karedad. Lehed 2—5 mm laiad, andruga, renjad, karedad. Isaspähikuid 2, lineaalruljad, emaspähikuid 2—4 (4—5 cm pikad). Alumise pähiku kandeleht pähiku pikkune või lühem. Põisikud ovaalsed, soonilised, lühikese lõhestumata nokaga. ♃. K. 40—100 cm. VI. Luhasoodes, madalsoodes, soostunud niitudel, kraavides. Sage

luhttarn — *Cárex eláta* Bell. ex All. (*C. stricta* Good.)

— Alumised lehetuped pruunid kuni punakaspruunid . . 30

30. Tortidena kasvavad tihemurusad võsunditeta taimed . 31

— Hõremurusalt kasvavad võsunditega taimed 32

31. Alumised lehetuped mustjaspunased, võrkkiududega. Lehed 2—4 mm laiad, puhasrohelised, varred teravakandilised, karedad. Isaspähikuid 1 (harva 2), emaspähikuid 1—3, kuni 2 cm pikad. Alumise emaspähiku kandeleht niitjas, kõige enam pähiku pikkune. Põisik soonteta, lühikese nokaga. ♃. K. 30—80 cm. V, VI. Niisketel niitudel ja puisniitudel, madalsoodes, lodumetsades. Mandriosas sage, kohati massiline, saartel vähem levinud

mätastarn — *Cárex caespitósa* L.

— Alumised lehetuped hele- kuni pruunikaspunased, väheste võrkkiududega. Lehed 1—1,5 mm laiad, lamedad või ülespoole rullunud servadega, hallikasrohelised. Varred terava-

600. *Carex canescens.*

kandilised, pisut karedad. Isaspähikuid 1, emaspähikuid 2—4 (kuni 3,5 cm pikad). Alumine kandeleht õisiku pikkune või pisut lühem. Põisikud pealt kumerad, soonilised, siseküljelt lamedad, soonteta. ♃. K. 20—70 cm. V, VI. Soodes, Mandriosas, harva

lugatarn — *Cárex juncélla* (Fr.) Th. Fr.

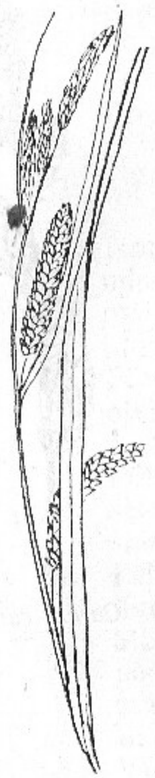

601. *Carex acuta.*

32. Alumise emaspähiku kandeleht laia labaga, ulatub üle õisiku tipu; isaspähikuid 2—4 . . 33
— Alumine kandeleht kitsas, ei ulatu üle õisiku tipu (või ulatub ainult vähe). Isaspähikuid tavaliselt 1 (harva 2). Võsunditega, siledate koltmekandiliste, ülalt pisut karedate vartega ja 2—3 mm laiuste hallroheliste lehtedega taim. Alusel võrkkiududeta hele- kuni tumepruunid lehetuped, millest ainult alumised on labata. Emaspähikuid 2—4, ruljad, püstised, alumine neist teistest eemal, lühema või pikema raoga. Põisikud väga lühikese nokaga ja jalakesega, ainult alumises osas soonilised, algul rohelised, valminult pruunid kuni mustad. Kattesoomus põisikust lühem. ♃. K. 15—60 cm. V, VI. Soostunud niitudel ja puisniitudel. Tavaline

harilik tarn — *Cárex nígra* (L.) Reichard (*C. goodenowii* Gay)

33. Rohelised, teravakandiliste, karedate, tipul longus vartega taimed. Lehed 3—10 mm laiad, kuivades rulluvad servadel väljapoole. Põisikud selgesti soonilised, pruunid, kattesoomustest lühemad. Isaspähikuid 2 või 3, ligistikku, emaspähikuid 2—4 (6), 3—10 cm pikad, alumised raolised ja veidi longus. Alumise pähiku kandeleht õisiku pikkune või pikem. (601. joon.) ♃. K. 50—100 cm. V, VI. Kallastel, kraavides, soodes, luhtadel, sageli vees. Tavaline

sale tarn — *Cárex acúta* L. (*C. gracilis* Curt.)

— Hallrohelised taimed siledate vartega ja 3—4 mm laiuste, kuivades sissepoole rulluvate lehtedega. Põisikud soonteta, valminult õlgkollased, kattesoomustest pikemad. Emaspähikud 3—6 cm pikad, alumine neist õisikust pikema kandelehega, kuni 1 cm pikkuse raoga. ♃. K. 50—130 cm. V, VI. Veekogude kallastel, luhasoodes (Emajõe suudmealal). Väga harva

vesitarn — *Cárex aquátilis* Wahlenb.

34. (28.) Põisikud enam-vähem tihedalt karvased 35
— Põisikud paljad (harva nende tipul mõned vaevalt märgatavad karvad) 47
35. Emaspähikud hõredad, ülemised neist isaspähiku ligidal, ulatuvad sellest kõrgemale või samale kõrgusele 36
— Emaspähikud tihedad, ei ulatu (alumise) isaspähikuga samale kõrgusele 38
36. Põisikud kattesoomustest peaaegu poole pikemad, kolmekandilised, 2,5—3 mm pikad. Varred peened, õisikuosas pisut kaardunud, nende alusel punakad või pruunid väheste võrkkiududega tuped. Lehed 2—4 mm laiad, helerohelised, soonilised, viljumisajal osa lehti vartest pikemad või nende pikkused. Õisik sõrmjalt ligistikku asetsevate pähikutega (602. joon.) Isaspähik ülemisest emaspähikust madalamal. Emaspähikud 3—6 õiega, kandeleht libletaoline, kuni 6 mm pikkuse tupega. ♃. K. 5—20 cm. V. Lehtja segametsades, loometsades, puisniitudel, sarapikes jm. Üsna sage

varvastarn — *Cárex ornithópoda* Willd. (*C. pedata* L.)

602. *Carex ornithopoda.*

— Põisikud kattesoomuste pikkused . . . 37
37. Alumised lehetuped purpurpunased, pisut võrkkiudsed. Varred peened ja lõdvad, õisiku alusel veidi karedad. Isaspähik roostepruun, paikneb ülemisest emaspähikust natuke madalamal. Alumine emaspähik teistest 0,5—5 cm eemal. Alumine kandeleht 2 cm pikkuse punakaspruuni tupega ja lühikese, kilejaservalise labaga. Põisikud 2,5—4,5 mm pikad, pika jalaga. ♃. K. 10—30 cm. V. Huumusrikka mullaga leht- ja segametsades, salukuusikutes, puisniitudel, sarapikes. Vastavates kasvukohtades võrdlemisi tavaline

sõrmtarn — *Cárex digitáta* L.

— Alumised lehetuped tumepruunid, veidi võrkkiudsed. Varred suhteliselt nõrgad, pisut longus või püstised, kuni keskkohani karedad. Talvitunud lehed tumerohelised, noored helerohelised. Isaspähik asetseb ülemise emaspähikuga samal kõrgusel või pisut allpool. Emaspähikuid 2 või 3, 8—15-õielised, alumine ülemistest 6—9 cm eemal. Alumise pähiku kandeleht lühike, pika tupega. Põisikud 3—3,5 mm pikad,

sujuvalt aheneva jalaga, valminult kollakad või pruunikad. ♃. K. 15—40 cm. V. Metsades, metsaservadel, orunõlvadel. Väga haruldane

‡ **jalgtarn** — *Cárex rhizína* Blytt (*C. pediformis* C. A. Mey.)

38. Põisiku nokk tipul sügavalt lõhestunud kaheks teravaks ogajaks hambaks. Suuremakasvulised liigid 39
— Põisik väga lühikese nokaga, mis pole selgesti lõhestunud. Väiksemakasvulised liigid 40
39. Lehelabad väga kitsad (1—2 mm laiad), renjad, paljad, peaaegu varte pikkused. Varred püstised, peened, alusel ruljad, siledad, läikivate pruunide kuni punakate, pisut võrkkiudsete labata tuppedega. Alumise pähiku kandeleht 3—5 mm pikkuse palja tupega, harjasjas, ulatub üle põisiku. Põisikud 4—5 mm pikad, lühema nokaga, mille hambad hoiduvad harali. ♃. K. 40—100 cm. V, VI. Madal- ja siirdesoodes, soostunud niitudel, veekogude kallastel, kraavides. Väga sage

niitjas tarn — *Cárex lasiocárpa* Ehrh. (*C. filiformis* Good.)

— Lehelabad 2—4 mm laiad, tavaliselt pehmekarvased, vartest pisut lühemad. Varred nürikandilised, siledad, õisiku alusel veidi karedad, nende alusel punakaspruunid labata tuped. Alumise pähiku kandeleht lehekujuline, karvase tupega, ligikaudu õisiku pikkune. (603. joon., *a*.) Põisikud 5—7 mm pikad, reljeefsete soontega, pika, sügavalt lõhestunud nokaga. ♃. K. 15—60 cm. V, VI. Liivastel kaldavallidel ja kraavipervedel, teeservadel, niitudel. Tavaline

karvane tarn — *Cárex hírta* L.

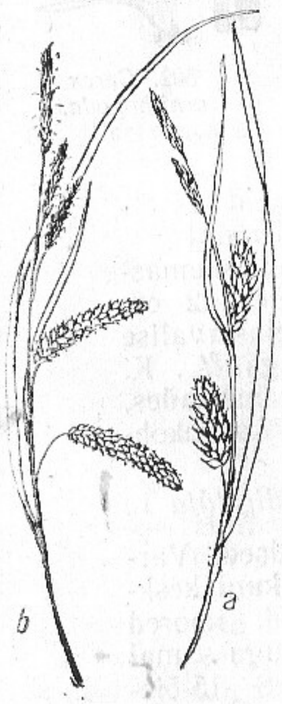

603. *a* — *Carex hirta*; *b* — *C. flacca*.

40. Isaspähikuid tavaliselt 2 või 3, emaspähikuid 2 või 3, kuni 3 cm pikkustel raagudel, hiljem longus. Varred enamasti siledad, nende alusel pruunikas- kuni purpurpunased võrkkiudsed tuped. Lehed hallrohelised, andruga, 2,5—5 mm laiad, karedad. Alumise emaspähiku kandeleht lai, lehetaoline, ulatub üle õisiku (603. joon., *b*.) ♃. K. 20—40 cm. V, VI. Lubjarikastel niitudel ja puisniitudel, loodudel, loometsades. Lubjarikkal mullal sage

vesihaljas tarn — *Cárex flácca* Schreb. (*C. diversicolor* auct.; *C. glauca* Murr.)

— Isaspähikuid üks. Enamasti väikesed kevadtaimed . . 41
41. Alumise kandelehe tupp tavaliselt 2—6 mm pikk, torujas, roheline või enam-vähem helepruuni kileja servaga . . 42
— Alumise kandelehe tupp kuni 2 mm pikkune, sageli peaaegu märgatamatu 43
42. Põisikud 2—2,5 mm pikad, lühikarvased, peaaegu soonteta. Kattesoomused põisikutest pisut lühemad. Varre alusel tumepruunid pisut läikivad tuped ja tupekiud. Alumise emaspähiku kandeleht 2—6 mm pikkuse tupega ja lineaalse kuni naaskelja, pähiku pikkuse või sellest veidi üleulatuva labaga. ♃. K. 10—30 cm. V. Kuivadel nõlvadel, loodudel, sarapikes, kuivades hõredates metsades. Tavaline

vene tarn — *Cárex ruthénica* Krecz. (*C. caryophyllea* auct.)

— Põisikud 2,8—3 (3,5) mm pikad, hõredalt karvased, ebaselgete soontega. Kattesoomused põisikute pikkused. Varre alusel kastanpruunid labata tuped. Alumise emaspähiku kandeleht lühema tupega, alusel laiem, ülespoole teravnev, pähikust lühem. ♃. K. 10—20 cm. V. Kuivadel nõlvadel, paljanditel. Hajusalt ja harva, peamiselt Loode-Eestis

kevadtarn — *Cárex vérna* Chaix

43. Emaspähikuid tavaliselt ainult 2, enam-vähem ruljad või piklik-elliptilised, üksteisest üsna kaugel. Varre alusel tumepruunid või punakasmustad labata tuped. Pikkade roomavate võsunditega. Varred püstised, peened, ülaosas karedad. Lehed pisut karedad, varrest lühemad. Alumise pähiku kandeleht lehetaoline, 0,5—2 mm pikkuse tupega, ulatub üle pähiku. Põisikud ümardunult kolmekandilised, soonteta, tihedalt karvased, väga lühikese kahehambalise nokaga. ♃. K. 15—35 cm. V, VI. Kuivadel lubjarikkail nõlvadel, niitudel, puisniitudel, hõredais metsades. Lääne-Eestis kohati, mujal harva

villtarn — *Cárex tomentósa* L.

— Emaspähikud kerajad kuni munajad 44
44. Pikkade peente purpurpunaste maa-aluste võsunditega ja punaste alumiste tuppedega taimed. Lehed hallrohelised, peaaegu varre pikkused. Ülemine emaspähik asub isaspähiku juures, teised üksteisest eemal. Emaspähikud 0,3—1 cm pikad, väheseõielised (4—12 õit). Alumise pähiku kandeleht väga lühikese tupega, ulatub üle pähiku. Põisikud ahenevad sujuvalt lühikeseks nokaks; läbi tiheda karvastuse on neil hästi märgata 8—10 soont. ♃. K. 15—35 cm. V, VI. Lodumetsades, rabastuvais männi- ja segametsades, rabaservadel. Mandril kohati tavaline. Saaremaal väga harva

keratarn — *Cárex globuláris* L.

— Tihedalt kasvavad ilma võsunditeta või lühikeste võsunditega taimed. Lehed palju lühemad kui varred . . . 45

45. Põisikute kattesoomused helepruunid, tugeva rohelise keskjoonega ja terava ogaja tipuga, enam või vähem põisikute pikkused. Varred peened, püstised või kaardunud, karedad, alusel võrkkiududeta punakaspruunide tuppedega. Lehed rohirohelised, 2—3 mm laiad; lamedad, karedate, mõnikord allapoole rullunud servadega. Põisikud kerajad, tipul pügaldunud nokaga, tihedalt karvased. ♃. K. 10—30 cm. V. Kuivadel nõlvadel, kinkudel, loodudel, raiesmikel, hõredais metsades. Paiguti; haruldasem Kagu-Eestis

põngastarn — *Cárex pilulífera* L.

— Põisikute kattesoomused väljaspool kesksoont tumedad kuni mustpruunid, tipul tömbid kuni pügaldunud ja õige lühikese tipukesega 46

46. Alumised lehetuped pruunid, pisut läikivad, kiulised. Risoom lühikeste võsunditega. Emaspähikuid 2 või 3. Alumine õisiku kandeleht libletaoline, mustpunane kuni pruun, lühike. Põisikud 1,5—2,5 mm pikad, peaaegu soonteta. Kattesoomused tömbid, punakas- kuni mustjaspruunid, heleda narmastunud äärisega. Taim hallroheline. ♃. K. 10—20 cm. IV, V. Liivastel nõlvadel, nõmmemännikutes. Tavaline

nõmmtarn — *Cárex ericetórum* Poll.

— Alumised lehetuped tume-purpurpunased, läikivad. Lühikese risoomiga tihemurusalt kasvav võsunditeta taim. Emaspähikuid enamasti 2, ligistikku (604. joon.). Alumine õisiku kandeleht lühike, libletaoline, tupeta. Põisikud 3—4 mm pikad, soonilised. Kattesoomused mustjaspruunid, terava tipukesega, heleda servata, põrsikutest lühemad. Taim heleroheline. ♃. K. 10—30 cm. V, VI. Kuivadel lubjarikastel puisniitudel, tamme-segametsades, nõlvadel. Paiguti, eriti Põhja-Eestis ja saartel

mägitarn — *Cárex montána* L.

47. (34.) Lehetuped karvased. Põisik nokata, kollakasroheline, peenesooneline, kattesoomustest pikem. Emaspähikuid tavaliselt 2 või 3, pikaraolised, 0,5—1,8 cm pikad. Alumise emaspähiku kandeleht ulatub üle isaspähiku. (605. joon.)

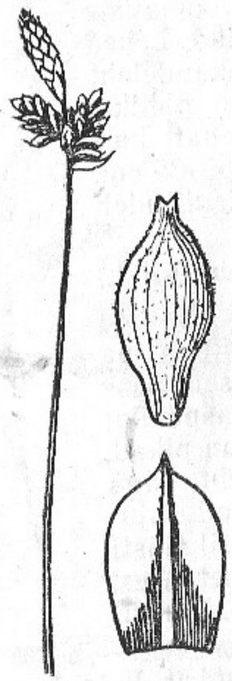

604. *Carex montana.*

Lehed 1,5—3,5 mm laiad, pehmed, karvased (eriti noorelt). ♃. K. 20—45 cm. V, VI. Niitudel, puisniitudel, hõredates metsades. Sage

kahkjas tarn — *Cárex palléscens* L.

— Lehetuped paljad. Teistsugused taimed . . 48

48. Isaspähikuid 2 või mitu (väga harva ainult 1) 49

— Isaspähikuid 1 54

49. Põisik tömp, väga lühikese nokaga või peaaegu nokata, soonteta. Kuiva pinnase ja niidutaim (vt. eespool 40)

vesihaljas tarn — *Cárex flácca* Schreb.

— Põisik selge nokaga, sooniline (mõnikord nõrgalt). Kalda- ja sootaim 50

50. Isaspähikud tumepruunid kuni peaaegu mustad. Põisikud lühikese lõhestunud nokaga . . 51

— Isaspähikud heledamad (kollakate kuni punakaspruunide kattesoomustega). Põisikud valminult kollakad, kitsa, pika, selgelt lõhestunud nokaga 52

51. Põisik lapik, 3—4 (4,5) mm pikk, läiketu, reljeefsete soontega, valminult tume-rohekashall, tavaliselt heledama nokaga. Isaspähikuid enamasti 2 või 3. Alumised emaspähikud 2—6 cm pikad, lühiraolised. Lehed 3—10 mm laiad, hallikasrohelised. Alumised lehetuped pruunikaspunased, võrkkiududega. ♃ K. 60—100 cm. V, VI. Soodes, soostunud niitudel ja puisniitudel, kraavides, veekogude kallastel. Paiguti

sootarn — *Cárex acutifórmis* Ehrh. (*C. paludosa* Good.)

— Põisik munajas (põisjas), enam-vähem läikiv, peenesooneline, 5—6 (7) mm pikk, oliivroheline kuni helepruun, sama värvi nokaga. Isaspähikuid 2—5 (6), emaspähikuid 2 või 3 (4), pikaraolised. Lehed 1—1,5 cm laiad, lamedad, puhasrohelised. Varred alusel pruunide kuni punakaspruunide tuppedega, võrkkiududeta. ♃. K. 60—150 cm. V, VI. Soodes, soostunud niitudel, kraavides, veekogude kallastel. Lääne-Eestis paiguti, Ida-Eestis harvemini

kallastarn — *Cárex ripária* Curt.

52. Lehed sinakasrohelised, noorelt sinakashallid, sageli renjad, alumisel pinnal läiketud, tihedalt asetsevate papillidega (luup!). Varred tavaliselt siledad. Põisikud pähikus tihedalt, rõhtsalt eemalehoiduvad, kollakasrohelised, maokad, ahe-

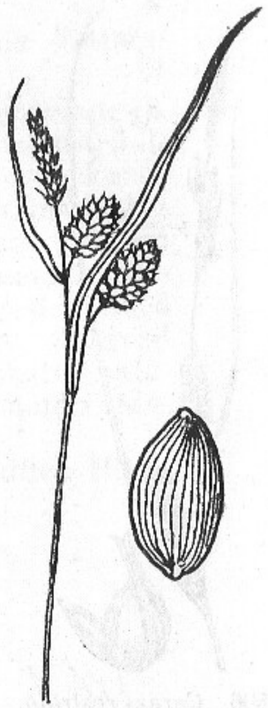

605. *Carex pallescens.*

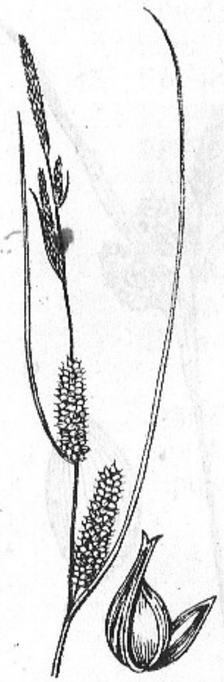

606. *Carex rostrata.*

nevad järsult 1—1,8 mm pikkuseks teravate hammastega nokaks. Emaspähikud raolised (kuni 3 cm), püstised või pisut eemalehoiduvad. Kandeleht umbes õisiku pikkune. (606. joon.) Varre alusel hallikas- kuni punakaspruunid võrkkiudsed tuped. ♃. K. 30—80 (100) cm. V, VI. Soodes, kraavides, kallastel, turbaaukudes. Tavaline

pudeltarn — *Cárex rostráta* Stok. (*C. inflata* auct.)

— Lehed puhasrohelised, lamedad, alt läikivad ja siledad. Vars vähemalt ülaosas kare . . 53

53. Põisikud suured, 6—8 mm pikad, põisjad, aegamööda nokaks ahenevad, pähikus püstised või pisut eemalehoiduvad. Lehed 4—6 mm laiad, rohelised, ristroodudeta. Varred teravakandilised, karedad. Emaspähikud kuni 6 (8) cm pikad, raolised, longus. Alumine kandeleht lehekujuline, kareda servaga, õisikust pikem. Roomavate võsunditega. Varre alusel punakaspruunid kuni violetjad võrkkiudsed labata tuped. ♃. K. 30—80 cm. V, VI. Madalsoodes, soostunud niitudel, kallastel, kraavides. Harilik

põistarn — *Cárex vesicária* L.

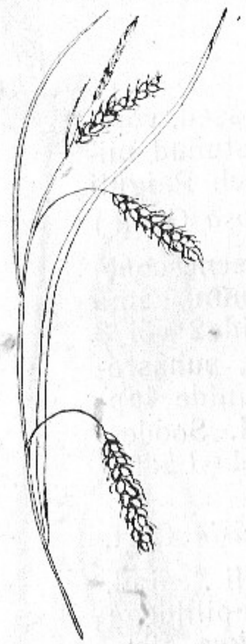

607. *Carex sylvatica.*

— Põisikud 4,5—5,5 mm pikad, järsult pikaks lõhestunud nokaks ahenenud, mille pikkus on 1/3 põisiku pikkusest, pähikus rõhtsalt (nagu pudeltarnal). Lehed 8—15 mm laiad, alusel ja keskel ristroodudega, rohirohelised. Varred ülaosas kolmekandilised, karedad, nende alusel hallid kuni punakaspruunid võrkkiududeta tuped. Emaspähikud kuni 8 cm pikad, raolised, alumised pisut longus. Alumine kandeleht varrelehtede laiune, ulatub pikalt üle õisiku. ♃. K. 60—120 cm. V, VI. Lodumetsades, soodes, kraavides. Kirde-Eestis kohati, mujal väga harva

nokktarn — *Cárex rhynchophýsa* C. A. Mey. [*C. laevirostris* (Fr.) Blytt et Fr. ex Fr.]

54. (48.) Emaspähikud rippuvad (vähemalt valminult) 55

— Emaspähikud püstised (mõnikord ainult nõrgalt kaldu) 59

55. Põisiku nokk pikk, kitsas, sügavalt lõhestunud . . . 56

— Põisiku nokk puudub või on suhteliselt lühike ja lõhestumata 57

56. Emaspähikud hõredad, pähikuteljega rööbitiste põisikutega, pika- ja karedaraolised (607. joon.). Põisikud rohelised, hiljem pruunikad, kolmekandilised, suhteliselt teravate kantidega, peaaegu soonteta. Põisiku kattesoomus munajas, rohelise andurja kesktriibuga ja laia valgekileja servaga. Varred kuni keskosani ulatuvate väga pikkade lehetuppedega, siledad, nende alusel helepruunid lõhestumata tuped. Lehed 4—8 mm laiad, lamedad, pehmed, hallrohelised, ulatuvad varre pikkuseni. ♃. K. 30—70 cm. V, VI. Varjukates salumetsades, lodumetsades, puisniitudel. Paiguti, mandri idaosas sagedam

metstarn — *Cárex sylvática* Huds.

— Emaspähikud tihedad, peaaegu rõhtsalt eemalehoiduvate põisikutega. Põisikud kollakasrohelised, tugevasoonelised. (608. joon.) Põisiku kattesoomus süstjas, pika naaskelja, servadel peenehambalise tipuga, roheline või kollakas. Varred teravalt kolmekandilised, karedate kantidega, nende alusel hallid või pruunid pisut kiudsed tuped. Lehed kollakasrohelised, 5—12 mm laiad, lamedad, paljad, karedad, alumises osas ristroodsed, varrest pikemad. ♃. K. 40—100 cm. V, VI. Soodes, soostunud niitudel, soostunud metsades, kallastel, kraavides. Paiguti

kraavtarn — *Cárex pseudocýperus* L.

57. Alumise emaspähiku kandeleht kuni 1,5 cm pikkuse tupega. Ülemine emaspähik isaspähiku ligidal, mõnikord ulatub sellest üle, hõredalt asetsevate õitega. Põisikud kattesoomustest pikemad, kandilised, 2—3 mm pikad, ahenevad sujuvalt koonusjaks lõhestumata nokaks. Varred niitpeened, siledad. Lehed puhasrohelised, 1—2 mm laiad, lamedad, varrest lühemad. Kattesoomused tömbitipulised, rohekad või pruunikad, laia kileja äärisega. ♃. K. 15—45 cm. V, VI. Niisketel niitudel ja puisniitudel, põõsastikes, eriti lubjarikkal pinnasel. Paiguti sage

jõhvtarn — *Cárex capilláris* L.

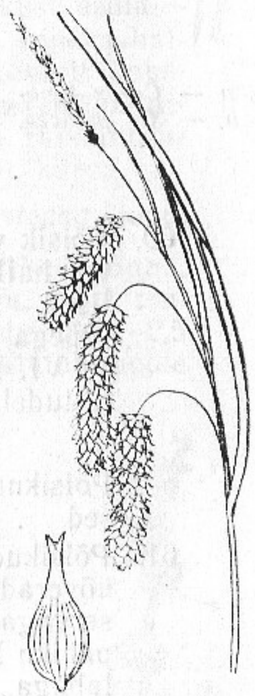

608. *Carex pseudocyperus.*

— Alumise emaspähiku kandeleht väga lühikese tupega. Pähikud tihedalt asetsevate õitega 58

58. Lehed renjad, 1—1,5 mm laiad, hallikasrohelised, varrest lühemad. Põisik sooniline, kattesoomusest veidi lühem. Alumine kandeleht ei ulatu tipmise isaspähikuni. (609. joon., *a*.) Varred peened, kolmekandilised, püstised või tõusvad, nende alusel punakaspruunid labata tuped. ♃. K. 15—45 cm. V, VI. Siirdesoodes ja rabaälvestes. Tavaline

mudatarn — *Cárex limósa* L.

— Lehed lamedad, 2—4 mm laiad, helerohelised, varrega ühepikkused või sellest lühemad. Põisik soonteta või ebaselgete soontega, kattesoomusest märksa lühem. Alumine kandeleht ulatub üle tipmise isaspähiku. Pähikute raod pikad, peened. ♃. K. 15—40 (50) cm. V, VI. Siirdesoodes, siirdesoometsades, rabaservadel. Hajusalt, mudatarnast haruldasem

sagristarn — *Cárex magellánica* Lam. [*C. irrigua* (Wahlenb.) Smith ex Hoppe]

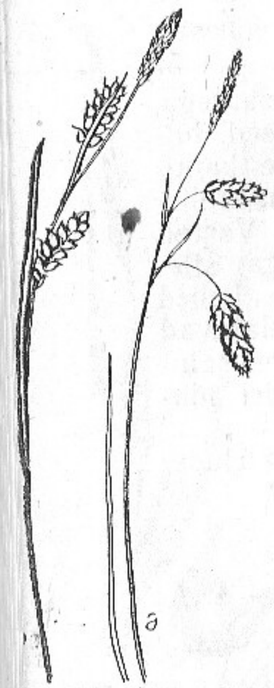

609. *a* — *Carex limosa*; *b* — *C. panicea*.

59. (54.) Hõremurusalt kasvavad võsundilised risoomiga taimed 60

— Tihemurusalt kasvavad ilma pikemate võsunditeta taimed 62

60. Põisik väga lühikese nokaga, soonteta, kõver. Lehed sinakas- või hallrohelised, kareda servaga. Varred nürilt kolmekandilised. Alumise emaspähiku kandeleht kuni 1 cm pikkuse tupega, ulatub üle pähiku. (609. joon., *b*.) ♃. K. 15—45 cm. V, VI. Loodudel, niisketel niitudel ja puisniitudel, soostunud niitudel. Väga sage

hirsstarn — *Cárex panicea* L.

— Põisikud selgesti märgatava nokaga. Lehed puhasrohelised 61

61. Põisikud rohekad, pruunika nokaga, ebaselgelt soonilised, kõverad. Lehed 3—5 mm laiad, siledad või tipuosas kareda servaga, vartest lühemad, pikkade tuppedega. Alumise emaspähiku kandeleht 2—3 cm pikkuse tupega ja pähikust lühema labaga. ♃. K. 20—50 cm. V, VI. Kuusikutes ja kuuse-segametsades, varjukail puisniitudel, lodumetsades. Kohati tavaline

tupptarn — *Cárex vaginátа* Tausch

— Põisikud selgesti soonilised, elliptilised, ahenenud suhteliselt pikaks kahehambaliseks nokaks. Varte alusel kollakad või pruunid kiulised tuped. Õisik 3—5 hõredalt asetseva raolise pähikuga; pähikuraag peaaegu täielikult kandelehe tupes. Alumise emaspähiku kandeleht kuni 2,5 cm pikkuse tupega ja tavaliselt pähikust lühema või selle pikkuse labaga. Põisikute kattesoomused laimunajad, laia valgekileja servaga. ♃. K. 20—50 cm. V, VI. Lubjarikastes madalsoodes ja soostunud puisniitudel. Lääne-Eestis sage, mujal paiguti

ääristarn — *Cárex hostiána* DC.

62. Põisikute kattesoomused terava, ogana väljaulatuva kesksoonega (sageli lühike, kuid selgesti märgatav). Mererannataimed 63

— Põisikute kattesoomustel ei ole karvana või ogatipuna väljaulatuvat kesksoont. Enamasti soo- ja niidutaimed . . 64

63. Emaspähikud kõige rohkem 2 korda nii pikad kui laiad. Lehed renjad, kuivanult servadest sisse rullunud, 1—2 mm laiad, varte pikkused või veidi lühemad. Alumise emaspähiku kandeleht kuni 2 cm pikkuse tupega, rullunud, õisikust eemalehoiduv, sellest pikem. Põisikud kolmekandilised, rohekashallid kuni pruunid, 6 või 7 soonega, lühikese, madalalt kahehambalise nokaga. Hallrohelised tihemurusad mererannataimed. ♃. K. 10—30 cm. V, VI. Mererannikutel ja rannaniitudel. Lääne-Eesti ja saarte rannikutel, suhteliselt harva

randtarn — *Cárex exténsa* Good.

— Emaspähikud umbes 3 korda laiusest pikemad. Lehed jäigad, lamedad, kuivanult allapoole rullunud servadega, 2—3 mm laiad, vartest lühemad. Alumise emaspähiku kandeleht 2—2,5 cm pikkuse tupega ja lehetaolise labaga, mis ulatub poole õisikuni. Põisikud kolmekandilised, rohekad või kollakad, 5 või 6 soonega, ahenenud pikemaks, sügavalt kahehambaliseks nokaks. ♃. K. 20—50 cm. V, VI. Mererannataim. Läänesaarte ja Lääne-Eesti mandriosa rannikutel. Paiguti

läänetarn — *Cárex distans* L.

64. Põisik valminult tavaliselt 5—6 mm pikk, aheneb sujuvalt pikaks (umbes pool põisiku pikkusest) pisut kaardus nokaks. Lehed lamedad, kollakasrohelised, 3—5 mm laiad, varrest lühemad. Pähikud ligistikku, emaspähikud kerajad või munajad, tihedasti asetsevate põisikutega. Alu-

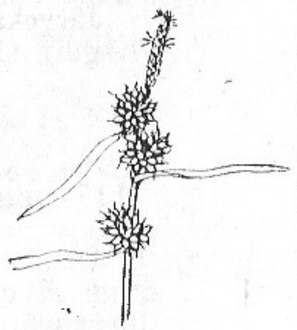

610. *Carex flava*.

mise pähiku kandeleht kuni 1,5 cm pikkuse tupega ja laia, õisikust kaugelt üleulatuva, rõhtsalt laiuva labaga, mõnikord allapoole suunatud. (610. joon.) ♃. K. 20—50 cm. V. Madalsoodes, soostunud niitudel, kraavides, niisketes metsades. Tavaline

kollane tarn — *Cárex fláva* L.

— Põisikud kuni 4,5 (4,7) mm pikad; nokk moodustab kõige rohkem 1/3 põisiku kogupikkusest 65

65. Õisik hõredalt asetsevate pähikutega. Alumine emaspähik kinnitub sageli varre alumisele kolmandikule. Isaspähik hoidub nurgi õisiku peateljest eemale. Põisikud keskmiselt 4 mm pikad, kolmekandilised, maokad, ahenevad järsult alusel kõverdunud kahehambaliseks nokaks. Alumise emaspähiku kandeleht kuni 8 mm pikkuse tupega ja õisiku pikkuse, kõrvale- või tagasikäändunud labaga. Lehed 2—3 mm laiad, lamedad, karedad, rohelised. ♃. K. 20—45 cm. V, VI. Soostunud niitudel ja puisniitudel, madal- ja siirdesoodes. Paiguti

niidutarn — *Cárex lepidocárpa* Tausch

— Õisik tihedamini asetsevate pähikutega. Alumine emaspähik kinnitub varrele kõrgemal. Isaspähik pole nurgi eemalehoiduv. Põisikud kuni 4 mm pikad, tavaliselt lühemad . . 66

66. Põisikud 1—4 mm pikad, ebaselgete soontega, peaaegu sirge, põisikust 3 korda lühema nokaga. Isaspähik raota või lühiraoline, ei ulatu palju üle emaspähikute. Lehed 2—3 mm laiad, kollakad. ♃. K. 5—20 cm. V, VI. Niitudel, madalsoodes, lodumetsades, rannikuniitudel. Kohati tavaline

ojatarn — *Cárex oéderi* Retz.

— Põisikud kuni 2,5 mm pikad, 2 või 3 soonega, lühikese sirge nokaga. Isaspähik lühiraoline, ulatub üle emaspähikute. Lehed 1—2 mm laiad, hallikasrohelised. ♃. K. 5—20 cm. V, VI. Järvekallastel, mererannikul liivapinnasel. Rannikualadel paiguti, sisemaal harva

kaunis tarn — *Cárex pulchélla* (Lönnr.) Lindm.

117. sugukond **kõrrelised** — *Gramíneae* (*Poaceae*)

1. Õisik — liittähk, mis kõrre tipus on pöörisjalt harunenud 1—5 cm pikkusteks osatähkadeks. Pähikud raotud. Ohted ebavõrdse pikkusega

2. perekond **kukehirss** — *Echinóchloa* Beauv.

— Õisik — tähk, pööristähk või pööris 2

2. Õisik — tähk või pööristähk. Pähikud raotud või väga lühikestel raagudel 3

— Õisik — pööris. Pähikud raolised 22

3. Pähikud õisiku peatelje järkmetel ühekaupa . . . 4

— Pähikuid õisiku peatelje järkmetel kaks või rohkem . 13

4. Pähikud libledeta, üheõielised, naaskeljad, õisiku peateljel ühe reana

42. perekond **jusshein** — *Nárdus* L.

— Õisik 2-realine, enamasti lapik. Pähikud 2- ja rohkemaõielised 5

5. Pähikud kahesugused: ühes reas 3—5-õielised viljuvad pähikud, nende aluselt väljuvad teise reana sõrmjalt asetsevad viljatud pähikud

30. perekond **sugapea** — *Cynosúrus* L.

— Kõik pähikud ühesugused 6

6. Pähikud serviti (kitsa küljega) vastu õisiku peatelge, ühe kitsa, kõhrja, alumisest sõklast pikema liblega (välja arvatud tipmine pähik)

37. perekond **raihein** — *Lólium* L.

— Pähikud kahe liblega, ruljad, puhetunud, kui aga lapikud, siis laiema küljega vastu õisiku peatelge 7

7. Õisik hõre. Pähikud ruljad või õitsemisajal lapikud . . 8

— Õisik tihe. Pähikud lapikud või puhetunud 10

8. Lühikese risoomiga taimed. Pähikud ruljad või veidi lapikud. Libled sümmeetrilised. Kasvavad metsas (võsas) 9

— Taimed pika roomava risoomiga. Libled ebasümmeetrilised

44. perekond **orashein** — *Elytrígia* Nevski

9. Kõrre sõlmed ja lehed harali karvadega. Pähikud lühikestel raokestel, 6—10-õielised, ohtetud või pikaohtelised

41. perekond **aruluste** — *Brachypódium* Beauv.

— Taimed paljad, vahel kõrre sõlmed lühikarvased. Pähikud raotud, 2—5-õielised, sõklast pikema ohtega

43. perekond **koeraorashein** — *Roegnéria* K. Koch

10. Pika roomava risoomiga taimed. Pähikud lapikud, ohtetud või sõklast lühema ohtega. Libled ebasümmeetrilised

44. perekond **orashein** — *Elytrígia* Nevski

— Pähikud puhetunud või piklikud, sõklast enamasti mitu korda pikema ohtega, kui aga ohtetud, siis sõklad tipus hambulised. Libled sümmeetrilised. Kultuurtaimed 11

11. Libled munajad, kõhrjad. Sõklad tipus hambulised või ohtelised. Kõrvakesed lehelaba alusel ripskarvase servaga
46. perekond **nisu** — *Tríticum* L.

— Libled naaskeljad või harjasjad. Sõklad enamasti pikaohtelised. Kõrvakesed paljad 12

12. Pähikud kaheõielised, õite vahel varretaoline rudiment. Kõrvakesed väikesed
47. perekond **rukis** — *Secále* L.

— Pähikud üheõielised, enamasti 3- (harva 2-) kaupa peatelje järkmetel, nendest keskmine viljuv, servmised ainult tolmukatega või rudimendina. Kõrvakesed suured, poolenisti kõrt ümbritsevad (kaherealine oder)
48. perekond **oder** — *Hórdeum* L.

13. (3.) Pähikud raotud, 2- või 3-kaupa peatelje järkmetel, 8—15 cm pikkuste ohetega
48. perekond **oder** — *Hórdeum* L.

— Pähikud enamasti lühiraolised, ohtetud või pähikust lühemate ohetega 14

14. Õisikud munajad, piklikmunajad või piklikud, laiusest 1—4 (5) korda pikemad 15

— Õisikud ruljad, harva lapikud või kandilised (*Leymus*), laiusest rohkem kui 5 korda pikemad 18

15. Pähikud alusel 3 või 4 liblega. Lehed tuhm- või rohirohelised 16

— Pähiku alusel 2 liblet. Lehed hallikasrohelised või pealt valkja kirmega 17

16. Liblesid 3, munajad, ohtetud, helerohelised, alumine lühem. Pähiku alusel pähikust pikemad jäigad harjased
3. perekond **kukeleib** — *Setária* Beauv.

— Liblesid 4, piklikud. Alumised (välimised) libled ülemistest (seesmistest) väiksemad, ülemised tumepruunid. Alt 3. lible põlvja, 4. sirge ohtega. Taimed kumariini lõhnaga
6. perekond **maarjahein** — *Anthoxánthum* L.

17. Õisik mustjaspruun, munajas või piklikmunajas, pehme, alusel kahe soomusja lehekesega. Libled ühe rooga, teritunud, õie pikkused või veidi lühemad. Lehed pealt valkja kirmega
23. perekond **lubikas** — *Sesléria* Scop.

— Õisik lühiruljas, tihe, jäik. Libled kolme rooga, tugeva andruga, õiest pikemad. Kõrs alusel muguljalt paksenenud
10. perekond **timut** — *Phléum* L.

18. Õisik 0,5—1 cm läbimõõdus. Pähikud kuni 5 (6) mm pikad 19

— Õisik üle 1 cm läbimõõdus. Pähikud tavaliselt pikemad kui 8 mm. Luitetaimed 21

19. Libled alusel kokku kasvanud. Välissõkla seljal ohe. Sisesõkal puudub. Kõrrelehed enamasti alusel viltused
11. perekond **rebasesaba** — *Alopecúrus* L.

— Libled vabad. Mõlemad sõklad arenenud, ohtetud . . 20

20. Õisik tihe, jäik või eraldub painutamisel üksikuteks hõlmadeks. Mõlemad libled tugeva andruga, mis pikeneb ogaks või ohteks. Välissõkal ümbritseb sisesõkalt
10. perekond **timut** — *Phléum* L.

— Õisik hõredam, pehme, sageli hõbedaläikeline. Libled andruta, nüri või teritunud tipuga. Välissõkal ei ümbritse sisesõkalt
26. perekond **haguhein** — *Koelèria* Pers.

21. Libled keskmiselt 1 cm pikad. Välissõkla alusel kuni $^1/_3$ või $^1/_2$ sõklani ulatuvad karvad. Pähikutelje pikendus (rudiment) õiest pikem, pintseljas. Keeleke 1—2 cm pikk
15. perekond **luidekaer** — *Ammóphila* Host

— Libled 1,8—2,7 cm pikad. Välissõkal paadikujuline. Keeleke lühike
45. perekond **vareskaer** — *Léymus* Hochst.

22. (2.) Isas- ja emaspähikud ühel ja samal taimel eraldi õisikutes. Emasõisik — tõlvik, isasõisik — pööris
1. perekond **mais** — *Zéa* L.

— Kõik pähikud õisikus tavaliselt mõlemasuguliste õitega 23

23. Pähikud üheõielised 24

— Pähikud kahe- ja rohkemaõielised 32

24. Pähikus liblesid 3 või 4 või libled puuduvad hoopis . 25

— Pähikus liblesid 2 27

25. Libled puuduvad. Sõklad paberjad. Kõrre sõlmed valgekarvased. Meil haruldane kaldataim
4. perekond **metsriis** — *Leérsia* Swartz

— Pähikus 3 või 4 liblet 26

26. Pööris lillakas või rohekas-valkjas, tihe, hõlmine. Liblesid 4, alumised (välimised) õiest pikemad, kitsatiivalise andruga, ülemised lühemad, karvased. Lehtede serv ja alumine pind karedakarvane. Keeleke kuni 6 mm pikk
5. perekond **päideroog** — *Typhoides* Moench

— Õisik — pöörisjas liittähk, tuhmroheline. Liblesid 3, vahel 4, alumine lühem. Keeleke puudub. Lehed paljad .

2. perekond **kukehirss** — *Echinóchloa* Beauv.

27. Pähikud sõklast pikema ohtega 28
— Pähikud ohtetud või sõklast lühema ohtega 29
28. Ohe kinnitunud sõkla tipul, umbes 3 korda sõklast pikem, sirge. Umbrohuna teraviljapõldudel

13. perekond **rukkihein** — *Ápera* Adans.

— Ohe kinnitunud allpool sõkla keskkohta, sõklast umbes 2 korda pikem, põlvjas. Sõkla alusel umbes 1/4 sõkla pikkused karvad. Metsataimed

14. perekond **kastik** — *Calamagróstis* Adans.

29. Sõkla alusel poole sõkla pikkused või pikemad karvad

14. perekond **kastik** — *Calamagróstis* Adans.

— Sõkla alus paljas või lühikeste karvadega 30
30. Pähikud ovaalsed, valkjad, ohtetud. Välissõkal munajas, kõhrjas. Libled seljalt kumerad

8. perekond **saluhein** — *Milium* L.

— Välissõkal piklik, kilejas-rohtjas, teritunud tipuga. Libled andruga 31
31. Välissõkla tipus lühike sirge ohe. Tolmukaid 1. Pööris heleroheline, peente harudega, enamasti ühekülgselt longus. Kumariini lõhnaga lehtmetsataimed

9. perekond **nestik** — *Cinna* L.

— Välissõkal ohtetu või sõkla seljal kinnitunud ohtega. Tolmukaid 3. Pööris püstine

12. perekond **kastehein** — *Agróstis* L.

32. (23.) Sõkla alusel pikad karvad, mis õitsemisajal sõklast välja ulatuvad 33
— Sõkla alus paljas või lühikarvane 36
33. Libled 7—11 rooga. Sõklad kõhrjad; sõklal ja ta alusel kuni 5 mm pikkused pruunid karvad. Ohe pikk, valminud viljal pruun, põlvjas, alusel keerdus

20. perekond **kaer** — *Avéna* L.

— Libled 1—5 rooga. Sõklad kilejad-rohtjad, paljad, ohtetud või valkja ohtega 34

34. Libled sõkaldest palju pikemad. Ohe kinnitunud sõkla seljal või tipus hambakeste vahel

14. perekond **kastik** — *Calamagróstis* Adans.

— Libled sõkaldest lühemad või peaaegu nende pikkused. Sõklad ohtetud või ohtetaoliselt teritunud tipuga . . . 35
35. Libled 3—5 rooga. Sõklad ohtetud. Karvad sõkla alusel keskmiselt 1 mm pikad. Keeleke kuni 6 mm pikk

36. perekond **rooghein** — *Scolóchloa* Link

— Libled 1—3 rooga. Sõklad pika ohtetaolise tipuga. Karvad sõkla alusel 3—5 mm pikad. Keelekese asemel karvaring

24. perekond **pilliroog** — *Phragmites* Adans.

36. Pähikud talbjad (väriheina pähikuid meenutavad), rohekaspruunid või kollakasrohelised, nelja liblega. Välimiste liblede kaenlas leidub ainult tolmukatega õisi. Taimed kumariini lõhnaga

7. perekond **lõhnhein** — *Hieróchloë* R. Brown

— Pähikud kahe liblega 37
37. Lehelaba alusel keelekese asemel karvaring . . . 38
— Lehelaba alus keelekesega või ilma selleta 39
38. Pööris katkestunud, kitsas, enamasti tumelilla või lillakasroheline, harva roheline ning laiuv. Pähikud 6—8 mm pikad. Libled kitsad, pähikutest palju lühemad. Kõrrel ainult alusel 1 märgatav sõlm

25. perekond **sinihelmikas** — *Molínia* Schrank

— Pööris vähe harunenud, väheste pähikutega, hallikasroheline. Pähikud kuni 1 cm pikad. Libled kumerad, pähiku pikkused ja hõlmavad seda. Lehetuppede serv ripskarvane

22. perekond **kastekaer** — *Sieglíngia* Bernh.

39. Libled pähiku pikkused või veidi lühemad 40
— Libled pähikust märgatavalt lühemad 48
40. Pööris kitsas, tihe, roosakaspunakas, pehme. Pähikud munajad, 2-õielised; alumine õis mõlemasuguline, ohtetu, ülemine ainult tolmukatega, pähikust väljaulatuvate ohetega. Taimed pehmekarvased. Pähikud varisevad koos libledega

16. perekond **mesihein** — *Hólcus* L.

— Pööris hõre, laiuv, mõnikord kitsas, harva tihedate laiuvate hõlmadega (*Dactylis*). Taimed paljad või karedakarvased. Pähiku varisemisel jäävad libled pähikuteljele püsima 41

41. Pähikud 2—10 mm pikad 42
— Pähikud üle 1 cm pikad 47
42. Pähikud 2—6 mm pikad 43
— Pähikud 6—9 (10) mm pikad 46
43. Pööris kitsas. Pähikud ohtetud 44
— Pööris laiuv, hõre või tihedalt hõlmine. Pähikud ohetega 45
44. Pööris hõre. Pähikud pruunid või rohekaspruunid, piklikmunajad (väriheina pähikuid meenutavad), 2-õielised, enamasti reana ühekülgselt rippuvad. Metsataimed

27. perekond **helmikas** — *Mélica* L.

— Pööris peaaegu tähkjas, lühikeste harudega, enamasti hõbedase läikega. Liivikutaim

26. perekond **haguhein** — *Koelèria* Pers.

45. Pööris hõlmine. Pähikud lühikestel raagudel kimpudena pööriseharude tippudes. Libled ohtetaolise teravikuga. Sõklad lühiohtelised. Alumised lehetuped valkjasrohelised, kahetera-liselt lapikud

29. perekond **kerahein** — *Dáctylis* L.

— Pööris laiuv. Libled tipus teritunud. Igas pähikus 2 ohet. Lehed niitjad (metsataimed), kui aga lineaalsed, siis pealt ja servast väga karedad, sügavrohelised (niidutaimed)

17. perekond **kastevars** — *Deschámpsia* Beauv.

46. Pööris kollakas või kullakarva. Pähikud kuni 8 mm pikad, 2—4-õielised, 2—4 ohtega. Lehed pealt pehmekarvased

18. perekond **koldkaer** — *Trisétum* Pers.

— Pööris valkjas, harvemini lillakas või hõbedaselt läikiv. Pähikud kuni 1 cm pikad, 2-õielised, ohtega. Lehed karedad

19. perekond **raikaerik** — *Arrhenátherum* Beauv.

47. (41.) Libled 1—3 rooga. Pähikud püstised. Lehed järsult ahenenud tipuga. Niidutaimed

21. perekond **kaerand** — *Helictótrichon* Bess.

— Libled 5—11 rooga. Pähikud enamasti rippuvad. Kultuurtaimed ja umbrohud

20. perekond **kaer** — *Avéna* L.

48. (39.) Pähikud munajad, läätsjad, peenikestel raagudel rippuvad. Välissõkal südaja alusega

28. perekond **värihein** — *Briza* L.

— Pähikud piklikud, enamasti püstised 49
49. Külgrood ei ühine välissõkla tipus keskmise rooga. Enamasti märgade alade või kaldataimed 50
— Külgrood välissõkla tipus keskrooga kaarjalt ühinenud . 52
50. Välissõkal 5 ebaselge rooga, 1,5—3,5 mm pikk. Alumine pööriseharu õitsemisajal sageli rõhtsalt või allapoole hoiduv. Ranniku- ja soolakutaimed

31. perekond **nadahein** — *Puccinéllia* Parl.

— Välissõkal keskmiselt 7 (5—9) märgatava rooga. Kõik pööriseharud ülespoole hoiduvad, harva peened ja rippuvad 51
51. Sõkla alusel kuni 1 mm pikkused karvad. Välissõkal 7—8 mm pikk. Libled sõkaldest veidi lühemad. Pähiku tipp alusest laiem

36. perekond **rooghein** — *Scolóchloa* Link

— Sõkla alus paljas. Libled sõkaldest tunduvalt lühemad. Välissõkal 2—6 mm pikk. Pähikud tipuosas ahenevad

34. perekond **parthein** — *Glycéria* R. Brown

52. Välissõkla seljal andur 53
— Välissõkal kumer 54
53. Pööris hõlmine. Pähikud koondunud pööriseharude tipus kimpudeks. Välissõkal 5—6,5 mm pikk. Hallikasroheline taim

29. perekond **kerahein** — *Dáctylis* L.

— Pööris ühtlaselt laiuv. Välissõkal kuni 5 mm pikk

32. perekond **nurmikas** — *Póa* L.

54. Pähikud 2-õielised, 2,5—3 mm pikad. Välissõkal tipus laialt kilejas. Lehed nõrgad, tipus järsult teritunud.

33. perekond **tarnhein** — *Catabrósa* Beauv.

— Pähikud suuremad. Sõklad tipus enamasti ohtega või ohtetaoliselt teritunud, harva kileja servaga 55
55. Pähikud 4—14 mm pikad. Sõklad tipus teravad või ohtetaoliselt teritunud, harva pikaohtelised. Sigimik paljas, emakasuudmed kinnitunud selle tipul. Lehetuped lahtised

35. perekond **aruhein** — *Festúca* L.

— Pähikud enamasti suuremad, enam-vähem katusekivide taoliselt asetsevate õitega. Sõklad ohtega, harva ohtetud, kileja servaga. Sigimik karvane, emakasuudmed kinnitunud selle küljel. Lehetuped kinnised 56

56. Alumine lible kolme, ülemine viie rooga. Üheaastased taimed

38. perekond **luste** — *Brómus* L.

— Alumine lible ühe, ülemine kolme rooga. Püsikud, harva üheaastased taimed 57

57. Püsikud, enamasti 50—100 cm kõrgused ja kõrgemad taimed

39. perekond **püsikluste** — *Zérna* Panz.

— Üheaastased, keskmiselt 15—40 cm kõrgused taimed

40. perekond **müürluste** — *Anisántha* K. Koch

1. perekond **mais** — *Zéa* L.

Lehed kuni 12 (15) cm laiad, ripsmelise servaga. Isaspähikud tipmises pöörises. Emaspähikud varre keskosas lehtede kaenlas lehetuppedest ümbritsetud tõlvikuis. ⊙. K. 1—4 m. VII, VIII. Kultuurtaim

△ **mais** — *Zéa máys* L.

611. *Echinochloa crus-galli.*

2. perekond **kukehirss** — *Echinóchloa* Beauv.

Varred harunenud. Lehed 6—15 mm laiad, karedad. Õisik — tähkjate harudega pööris. (611. joon.) ⊙. 30—90 cm. VII—IX. Tulnukana prahipaikadel, põldudel, aedades, raudteedel. Haruldane

tähkjas kukehirss — *Echinóchloa crús-gálli* (L.) Beauv. (*Panicum crus-galli* L.)

3. perekond **kukeleib** — *Setária* Beauv.

1. Pööristähk kahvatu- või määrdunudroheline. Pähikurao harjased fohelised või lillakad. Sõklad peenepunktilised, libledega ümbritsetud (612. joon., *a*, *b*.) ⊙. K. (4) 10—60 cm. VI—VIII. Umbrohuna liivastel põldudel, prahipaikadel, raudteedel. Kohati

roheline kukeleib — *Setária víridis* (L.) Beauv.

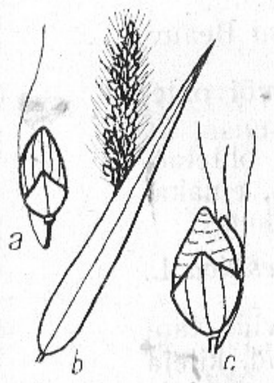

612. *a, b* — *Setaria viridis; c* — *S. glauca.*

— Pööristähk kollakas. Pähikurao harjased kollased või roostepunased. Sõklad ristikortsulised (612. joon., *c*). ⊙. K. 15—60 cm. VII—IX. Tulnukana prahipaikadel, raudteedel, teeäärtel. Harva

vesihaljas kukeleib — *Setária glaúca* (L.) Beauv.

4. perekond **metsriis** — *Leérsia* Swartz

Pikkade maa-aluste võsunditega, tõusvate kõrtega taim. Lehed 3—9 mm laiad, kareda servaga. Peente harudega pööris ilmub ülemise lehe tupest osaliselt välja alles sügisel. Pähikud 1-õielised, 4—5 mm pikad, elliptilised, valkjad roheliste soontega. (613. joon., *a*.) ♃. K. kuni 1 m. VIII, IX. Paisjärvede ja jõgede kallastel; mandriosas. Harva

jõgi-metsriis — *Leérsia oryzoides* (L.) Swartz

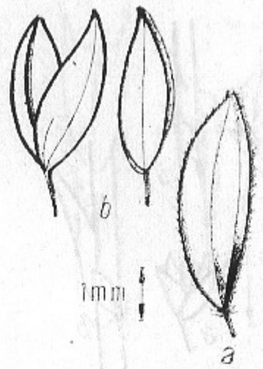

613. *a* — *Leersia oryzoides; b* — *Milium effusum.*

5. perekond **päideroog** — *Typhoides* Moench

Maa-aluste võsunditega. Lehed 5—15 (20) mm laiad. Pööris tihe, kuni 20 cm pikk (624. joon., *a*). Pähikud 4—5 mm pikad, süstjad. Vili hallikasvalge, läikiv. ♃. K. kuni 2 m. VI, VII. Jõgede uhtlammidel, kallastel, niisketel niitudel; ka kultuurtaimena. Võrdlemisi sage

päideroog (harilik paelrohi) — *Typhoides arundinácea* (L.) Moench (*Phalaris arundinacea* L.)

6. perekond **maarjahein** — *Anthoxánthum* L.

Kasvab tihemätasjalt. Lehed 2—6 mm laiad. Pööristähk kuni 5 cm pikk ja 1 cm lai, kollakasroheline. (614. joon., *a*.) Pähikud 5—8 mm pikad, 10 mm pikkuste ohetega (614. joon., *b*, *c*). Taim kumariini lõhnaga. ♃. K. 10—50 cm. V—VII. Kuivematel niitudel ja puisniitudel, hõredates leht- ja segametsades. Sage

lõhnav maarjahein — *Anthoxánthum odorátum* L.

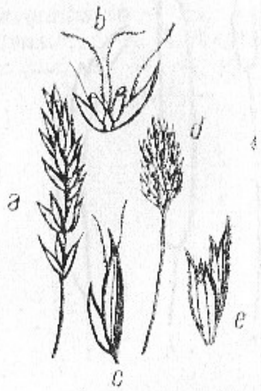

614. *a, b, c* — *Anthoxanthum odoratum; d, e* — *Sesleria coerulea.*

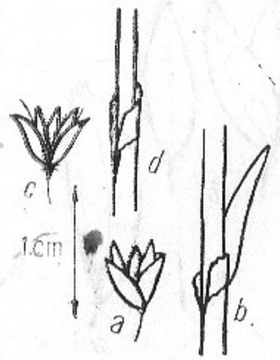

615. *a, b* — *Hierochloë odorata*; *c, d* — *H. australis*.

7. perekond **lõhnhein** — *Hieróchloë* R. Brown

1. Taim pikkade võsunditega. Ülemine lehetupp lühikese lehelabaga (615. joon., *b*). Pähikute raod paljad (615. joon., *a*). Taimed meeldiva kumariinilõhnaga. ♃. K. 30—70 cm. V, VI. Kuivemates madalsoodes, kraavikallastel, raiesmikel. Kohati sage

harilik lõhnhein — *Hieróchloë odoráta* (L.) Beauv.

— Taim lühikeste võsunditega või ilma. Ülemine lehetupp lehelabata (615. joon., *d*). Pähikute raagudel pähikute alusel lühikesed karvakesed (615. joon., *c*). Taimed meeldiva kumariinilõhnaga. ♃. K. 30—60 cm. V, VI. Kuivades lehtja segametsades, puisniitudel, paekaldal; peamiselt Põhja-Eestis. Kohati

lääne-lõhnhein — *Hieróchloë austrális* (Schrad.) Roem. et Schult.

8. perekond **saluhein** — *Milium* L.

Lehed 7—15 mm laiad, hallikasrohelised; keeleke kuni 8 mm pikk. Pööris kahvaturoheline, laiuv, kuni 30 cm pikk. Pähikud 3 mm pikad, munajad (613. joon., *b*). ♃. K. 60—120 (150) cm. V, VI. Leht- ja segametsades. Sage

(harilik) saluhein — *Milium effúsum* L.

9. perekond **nestik** — *Cínna* L.

Taim pikkade maa-aluste võsunditega. Lehed kuni 2 cm laiad, karedad; keeleke kuni 6 mm pikk. ♃. K. 60—120 cm. VII, VIII. Märgades varjurikastes leht- ja segametsades. Haruldane

laialehine nestik — *Cínna latifólia* (Trevis.) Griseb.

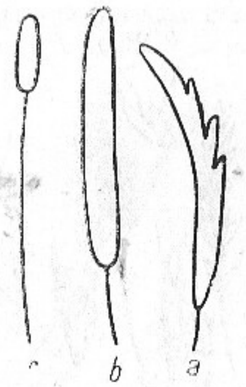

616. *a* — *Phleum phleoides*; *b* — *Ph. pratense*; *c* — *Ph. bertolonii*.

10. perekond **timut** — *Phléum* L.

1. Pööristähk tipust ahenev, painutamisel eraldub 5—10 mm pikkusteks hõlmadeks (616. joon., *a*).

Liblede andur kare või lühikeste karvakestega (617. joon., *a*). Lehed 2—4 mm laiad. ♃. K. 30—50 cm. VI, VII. Loodudel, kuivadel nõlvadel; peamiselt läänesaartel ja mandri loodeosas. Sage

loodtimut (arutimut) — *Phléum phleoides* (L.) Karst.

— Pööristähk ruljas, painutamisel ei eraldu hõlmadeks. Liblede andur ripskarvadega (617. joon., *b*, *c*) 2

2. Kõrs peenike, sageli tõusev, alusel sibulakujuliselt paksenenud. Pööristähk 2—4 cm pikk (616. joon., *c*). Keeleke väljastpoolt lühikarvane. ♃. K. 15—50 cm. VI, VII. Kuivadel liivastel muldadel, kinkudel. Võrdlemisi sage

mugultimut — *Phléum bertolónii* DC.

— Kõrs jämedam, sibulakujuline paksendus alusel puudub või on olemas (vahevorm eelmisega). Pööristähk 3—20 cm pikk (616. joon., *b*). Keeleke väljastpoolt enam-vähem paljas. ♃. K. 30—90 cm. VI, VII. Kultuurtaim; ka niitudel, puisniitudel, teeservadel. Sage

põldtimut (harilik timut) — *Phléum pratense* L.

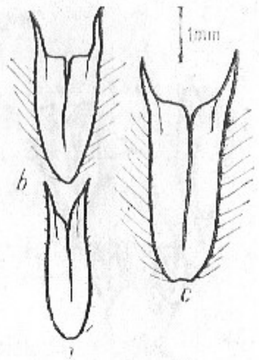

617. *a* — *Phleum phleoides*; *b* — *Ph. bertolonii*; *c* — *Ph. pratense*.

11. perekond **rebasesaba** — *Alopecúrus* L.

1. Kõrred alusel tõusvad, 10—50 cm kõrged. Ülemised lehetuped põisjad. Keeleke kuni 4 mm pikk 2

— Kõrred tavaliselt püstised, 50—120 cm kõrged. Lehetuped sirged või veidi puhetunud. Keeleke kuni 2,5 mm pikk 3

2. Ohe sirge, pööristähast (618. joon., *a*) mitte- või veidi väljaulatuv, kinnitub sõkla keskele või ülemisse ossa (619. joon., *a*). Tolmukad oranžid või kahvatukollased. ⊙. K. 20—50 cm. VI—VIII. Kallastel, kraavides, lõmpides, märgadel kohtadel. Paiguti

ruuge rebasesaba — *Alopecúrus aequális* Sobol.

— Ohe põlvjas, pööristähast (618. joon., *d*) väljaulatuv, kinnitub sõkla alusele (619. joon., *b*). Tolmukad enamasti lillakad. ⊙. K. 10—30 cm.

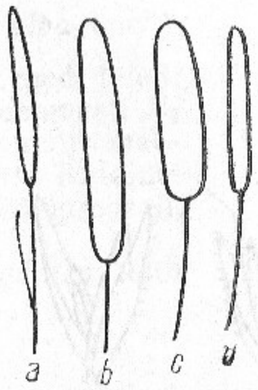

618. *a* — *Alopecurus aequalis*; *b* — *A. pratensis*; *c* — *A. ventricosus*; *d* — *A. geniculatus*.

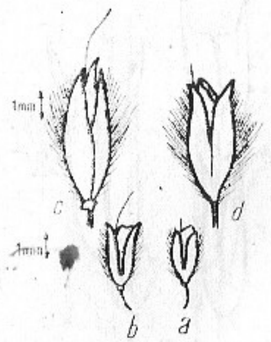

619. *a* — *Alopecurus aequalis; b* — *A. geniculatus; c* — *A. pratensis; d* — *A. ventricosus.*

VI—VIII. Märgadel teedel, kallastel, lompides, niisketel kesapõldudel. Kohati sage

põlvjas rebasesaba — *Alopecúrus geniculátus* L.

3. Pööristähk (618. joon., *b*) kahvaturoheline. Ohe pööristähast kaugele väljaulatuv, kinnitub sõkla alusele. (619. joon., *c*.) ♃. K. 50—100 cm. V, VI. Niitudel, puisniitudel, teeservadel, põllupeenardel; ka kultuuris. Sage

aas-rebasesaba — *Alopecúrus praténsis* L.

— Pööristähk (618. joon., *c*) hallikas, valminult mustjas. Ohe pööristähast vähe väljaulatuv, kinnitub sõkla keskele või kõrgemale (619. joon., *d*). Taim sageli hallika kirmega. ♃. K. 50—120 cm. VI, VII. Rannaniitudel sage; sisemaal harva prahipaikadel

mustjas rebasesaba — *Alopecúrus ventricósus* Pers.

12. perekond **kastehein** — *Agróstis* L.

1. Välissõkal peene, pähikust väljaulatuva põlvja ohtega. Sisesõkal puudub või on väga lühike . . 2
— Välissõkal ohtetu (väga harva lühikese sirge ohtega). Sisesõkal $^1/_2$—$^2/_3$ välissõkla pikkune 3
2. Taimed tihedate tuttidena, rohkete 0,5—1 mm laiuste juurmiste lehtedega. Pähikud 1,8—2,5 mm pikad. (620. joon., *a*.) Keeleke pealt sile. ♃. K. 15—40 cm. VI, VII. Niisketel kohtadel, peamiselt puis- ja sooniitudel, veekogude kallastel. Sage

soo-kastehein — *Agróstis canina* L.

— Hõremurusalt kasvavad taimed, enamasti kaarjalt kulgevate heledate maa-aluste võsunditega. Lehed 1—2,5 mm laiad, sageli serval rullunud. Pähikud 2,5—3 mm pikad. Keelekese pealmisel pinnal allapoole suunatud kidakesed (luup!). ♃. K. 15—40 cm. VI, VII. Kuivadel liivastel küngastel, loodudel; võrdlemisi sage

mägi-kastehein — *Agróstis coarctáta* Ehrh. ex Hoffm. (*A. canina* ssp. *montana* Hartm.)

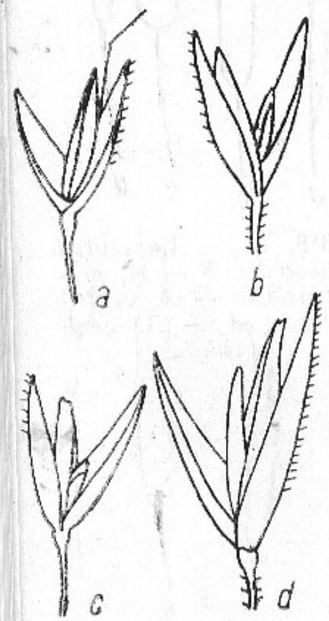

620. Pähikud: *a* — *Agrostis canina; b* — *A. stolonifera; c* — *A. tenuis; d* — *A. gigantea.*

3. Pööriseharud siledad või üksikute kidakestega, väga peened, ka pärast õitsemist laiuvad, nurkjalt siia-sinna käändunud. Keeleke puudub või on kuni 1,5 mm pikk, tömp. Sisesõkal lühike. (620. joon., *c*.) ♃. K. 10—60 cm. VI—VIII. Kergetel muldadel, teede ääres, kesapõldudel, metsasihtidel. Sage

harilik kastehein — *Agróstis ténuis* Sibth. (*A. vulgaris* With.)

— Pööriseharud enamasti sirged, männases sageli hulgakaupa, karedad, pärast õitsemist koos. Keeleke kuni 4 mm pikk, teritunud 4
4. Kõrred võrdlemisi peened, alusel tõusvad. Sisesõkal poole välissõkla pikkune või veidi pikem. (620. joon., *b*.) Taimed enamasti maa-aluste ja lühikeste maapealsete võsunditega või rohkete pikkade maapealsete võsunditega. ♃. K. 20—80 cm. VI—VIII. Niitudel tihedas rohukamaras, veekogude kallastel. Sage

valge kastehein — *Agróstis stolonífera* L. (*A. alba* auct.)

— Kõrs tugev, püstine või alusel veidi tõusev. Lehed laiad, karedad. Pööriseharud väga karedad. Sisesõkal enamasti $^2/_3$ välissõkla pikkune. (620. joon., *d*.) Taimed ainult maa-aluste võsunditega. ♃. K. 50—150 cm. VI—VIII. Toitaineterikkal niiskel pinnasel, soistel kesapõldudel, põllupeenrail, kallastel. Sage

suur kastehein — *Agróstis gigántea* Roth

13. perekond **rukkihein** — *Ápera* Adans.

Pööris suur, laiuv, peente harudega. (621. joon.) Pähikud pikaohtelised. Lehed karedad. Keeleke kuni 6 mm pikk. ⊙. K. 30—100 cm. VI, VII. Umbrohuna peamiselt taliviljapõldudel, teesrvadel. Paiguti

(harilik) rukkihein (rukki-kastehein) — *Ápera spíca-vénti* (L.) Beauv.

621. *Apera spica-venti.*

14. perekond **kastik** — *Calamagróstis* Adans.

1. Keeleke 3—10 mm pikk. Kõrred sageli üle 1 m pikad, sihvakad, või lühemad ja tõusvad . 2
— Keeleke kuni 3 mm pikk. Kõrred peened . 3
2. Naaskeljad libled ja pähikutelje karvad sõklast

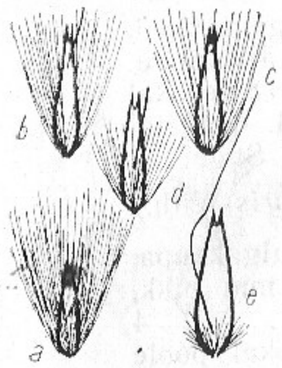

622. Pähikud: *a* — *Calamagrostis epigeios*, *b* — *C. purpurea*, *c* — *C. canescens*, *d* — *C. neglecta*, *e* — *C. arundinacea*.

peaaegu 2 korda pikemad. Ohe kinnitub sõkla seljal keskkohas, harva veidi all- või ülalpool, sirge. (622. joon., *a*.) ♃. K. 80—150 cm. VI, VII. Liivikutel, luidetel, teede ääres, metsasihtidel, hõredates, sageli niisketes metsades, puisniitudel. Sage

jäneskastik — *Calamagróstis epigeíos* (L.) Roth

— Libled piklik-ovaalsed, pealt karedad. Pähikutelje karvad sõklast enamasti veidi pikemad. Ohe kinnitub sõkla selja ülemisel kolmandikul, sirge, pähikutelje karvadest sageli üleulatuv. (622. joon., *b*.) ♃. K. 80—160 cm. Soistel jõekallastel, allikasoodes, niisketel metsasihtidel, sega- ja lodumetsades. Paiguti

verev kastik — *Calamagróstis purpúrea* Trin.

3. Pähikutelje karvad sõkla pikkused või sellest veidi ja ebaühtlaselt pikemad. Ohe õrn, kergesti murduv, kinnitub sõkla kaheharulise tipu keskel või veidi allpool, pähikutelje karvadest tavaliselt lühem, sirge. (622. joon., *c*.) Kõrs sõlmede kohalt sageli harunenud. ♃. K. 60—100 (130) cm. VI, VII. Sega- ja lehtmetsades, kraavikallastel, niisketel puisniitudel, võsastikes, soostuval pinnasel. Sage

sookastik — *Calamagróstis canéscens* (Web.) Roth (*C. lanceolata* Roth)

— Pähikutelje karvad sõklast märgatavalt lühemad. Ohe kinnitub allpool sõkla keskkohta, harva keskel. Pähikutelg pintselja rudimentaarse pikendusega 4

4. Karvad pähikutelje alusel keskmiselt $^1/_2$—$^2/_3$ sõkla pikkused. Ohe kinnitub sõkla keskkohast veidi allpool, harvemini keskel, sõklast harva üleulatuv. (622. joon., *d*.) ♃. K. 40—80 cm. Soistel ja rabastuvatel niitudel. Sage

püstkastik — *Calamagróstis neglécta* (Ehrh.) Beauv.

— Karvad pähikutelje alusel kuni $^1/_4$ sõkla pikkused. Pintseljas rudiment pikem kui pool sõkalt. Ohe põlvjas, kinnitunud sõkla alumisel neljandikul, pähikust kaugele üleulatuv. (622. joon., *e*.) ♃. K. 70—120 cm. VII. Okas- ja segametsades. Sage

metskastik — *Calamagróstis arundinácea* (L.) Roth

623. *a* — *Ammophila arenaria*; *b* — *Leymus arenarius*.

15. perekond **luidekaer** — *Ammóphila* Host

Taimed jäigad, tihedate kogumikkudena. Lehed kuni 5 mm laiad, sageli rullunud, kareda tupega. Pööristähk ruljas, alusel ja tipus teritunud, kuni 20 cm pikk. (623. joon., *a*.) ♃. K. 50—100 cm. VI, VII. Peamiselt läänesaarte rannaluidetel. Paiguti

rand-luidekaer — *Ammóphila arenária* (L.) Link

16. perekond **mesihein** — *Hólcus* L.

Taimed pehmekarvased. Lehed 3—6 mm laiad, ülemised neist lühikese laba ja pika tupega. Keeleke kuni 2 mm pikk. (624. joon., *b*.) ♃. K. 30—80 cm. VI, VII. Niitudel, puisniitudel, luhtadel, kraavikallastel, hõredates leht- ja segametsades. Paiguti

vill-mesihein — *Hólcus lanátus* L.

624. *a* — *Typhoides arundinacea*; *b* — *Holcus lanatus*; *c* — *Dactylis glomerata*.

17. perekond **kastevars** — *Deschámpsia* Beauv.

1. Lehed niitjad. Keeleke ligi 2 mm pikk. Pööris hõre, laiuv, väga peente looklevate, enamasti paariliste pööriseharudega. Välissõkal põlvja, sõklast pikema ohtega (625. joon., *a*). ♃. K. 20—80 cm. VI, VII. Kuivades männimetsades, nõmmedel, rabastunud pinnasel. Sageli katab pinda värske rohelise vaibana. Paiguti

võnk-kastevars (look-kastevars) — *Deschámpsia flexuósa* (L.) Trin.

— Lehed lamedad, karedad, sügavavaolised. Keeleke kuni 8 mm pikk. Pööris rohkepähikuline, laiuv, veidi läikiv. Pööriseharud pikad, enamasti 3—7-kaupa männases. Välissõkal enamasti sõkla pikkuse sirge ohtega (625. joon.; *b*). ♃.

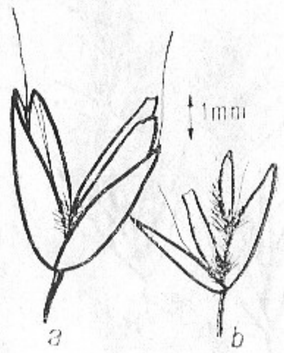

625. *a* — *Deschampsia flexuosa*; *b* — *D. caespitosa*.

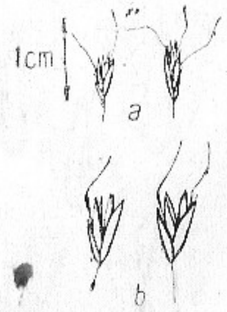

626. *a* — *Trisetum flavescens*; *b* — *Arrhenatherum elatius*.

627. *a* — *Trisetum flavescens*; *b* — *Arrhenatherum elatius*.

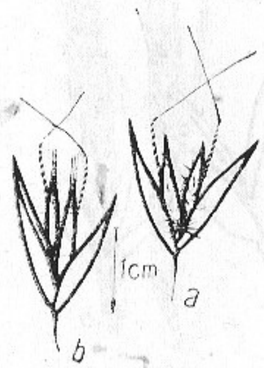

628. *a* — *Avena fatua*; *b* — *A. strigosa*.

K. 20—115 cm. VI, VII. Tihedate mätastena karjamaadel, niitudel, metsades. Sage -

luht-kastevars — *Deschámpsia caespitósa* (L.) Beauv.

18. perekond **koldkaer** — *Trisétum* Pers.

Kasvab üksikult või moodustab väikesi mättaid. Kõrred sõlmede kohalt, alumised lehetuped ja lehed karvased. Pööris 10—15 cm pikk. (627. joon., *a*.) Ohe põlvjas. (626. joon., *a*.) ♃. K. 30—100 cm. VI, VII. Parkides, niitudel; ka kultuurtaimena. Harva

aas-koldkaer — *Trisétum flavéscens* (L.) Beauv.

19. perekond **raikaerik** — *Arrhenátherum* Beauv.

Moodustab väikesi kohevaid mättaid ja kogumikke. Lehed 3—7 mm laiad. Pööris kuni 25 cm pikk. (627. joon., *b*.) Pähik ühe või kahe ohtega. (626. joon., *b*.) ♃. K. 50—120 cm. VI, VII. Rannavallidel, rannaniitudel, raudteede ääres, teeäärtel; peamiselt Lääne-Eestis. Paiguti. Kasvatatakse ka kultuuris

kõrge raikaerik (kõrge raihein) — *Arrhenátherum elátius* (L.) J. et C. Presl

20. perekond **kaer** — *Avéna* L.

1. Alumised lehetuped tavaliselt karvased. Sõklad ja pähikutelg pikkade pruunide karvadega, harvemini peaaegu paljad. Välissõklal tipus 2 hammast. Ohe tugev, pruun, alusel keerdus (628. joon., *a*). ⊙. K. 40—120 cm. VI—VIII. Umbrohi. Paiguti

tuulekaer — *Avéna fátua* L.

— Lehetuped paljad. Pähikutelg paljas või ülemise õie all karvatutiga. Sõklad paljad või alumises osas karvased 2

2. Välissõkal tipus kahe sirge, seljal ühe põlvja ohtega. Sõklad alusel karvased või peaaegu paljad (628. joon., *b*.) Pähikuteljel ülemise õie

all sageli karvatutt. ⊙. K. 50—100 cm. VI—VIII. Umbrohi, eriti kaeras ja kartulis. Sagedam Lõuna-Eestis

liivkaer (must kaer) — *Avéna strigósa* Schreb.

— Sõklad ja pähikutelg paljad. Välissõklal tipus 2 hammast. (629. joon.) ⊙. K. 60—120 cm. VI, VII. Kõrsvili. Sage

△ **harilik kaer** — *Avéna satíva* L.

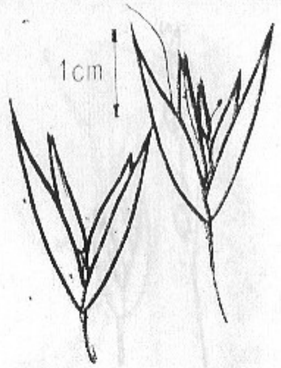

629. *Avena sativa*.

21. perekond **kaerand** — *Helictótrichon* Bess.

1. Pööris lühikeste harudega, hõre, kitsas. (631. joon., *a*.) Alumised pööriseharud 1- või 2-kaupa. Pähikud 4- või 5-õielised, ohtega (630 joon., *a*). Taimed paljad. Lehed alt tumerohelised, pealt hallikasrohelised. ♃. K. 35—90 cm. V, VI. Niitudel ja puisniitudel. Sage

arukaerand (arukaer) — *Helictótrichon praténse* (L.) Pilg. (*Avena pratensis* L.)

— Pööris enam-vähem kahar. (631. joon., *b*.) Alumised pööriseharud 3—5-kaupa. Pähikud enamasti kolme õie ja ohtega. (630. joon., *b*.) Lehelabad ja tuped karvased. ♃. K. 30—90 cm. V—VIII. Kuivadel niitudel ja nõlvadel. Sage

aaskaerand (aaskaer) — *Helictótrichon pubéscens* (Huds.) Pilg. (*Avena pubescens* Huds.)

22. perekond **kastekaer** — *Sieglíngia* Bernh.

Kasvab üksikult või moodustab väikesi mättaid. Lehed 2—3 mm laiad, enamasti pikkade karvadega. Pööris 2—7 cm pikk, kitsas, keskmiselt 4—6 hallikasrohelise või veidi lillaka pähikuga. (632. joon.) ♃. K. 10—60 cm. VI, VII. Puisniitudel, metsaservadel. Tavaline

(harilik) kastekaer — *Sieglíngia decúmbens* (L.) Bernh.

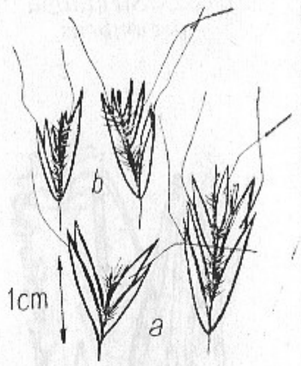

630. *a* — *Helictotrichon pratense*; *b* — *H. pubescens*.

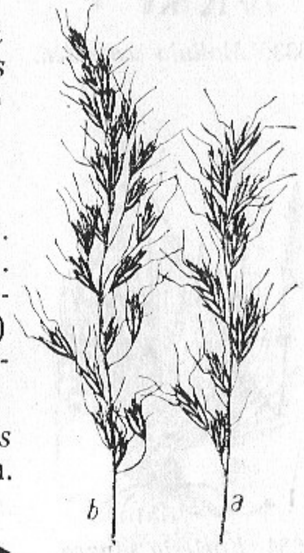

631. *a* — *Helictotrichon pratense*; *b* — *H. pubescens*. ▶

632. *Sieglingia decumbens.*

23. perekond **lubikas** — *Sesléria* Scop.

Kasvab murusalt või moodustab väikesi mättaid. Lehed lühikesed, järsult teritunud, kuni 4 mm laiad, pealt valkjasrohelised, alt tumerohelised. Pööristähk kuni 2 cm pikk. (614. joon., *d*, *e*.) ♃. K. 10—60 cm. V, VI. Lubjarikastel niitudel ja soodes. Lääne- ja Põhja-Eestis harilik

(harilik) lubikas — *Sesléria coerúlea* (L.) Ard.

24. perekond **pilliroog** — *Phragmítes* Adans.

Pikkade jämedate maa-aluste võsunditega. Lehed tumerohelised, 2—3 (5) cm laiad, 3 pressitud (hamba-) jäljega laba tipmisel poolel. Pööris paljupähikuline, kuni 30 cm pikk. ♃. K. 25—400 cm. VII—IX. Veekogude kaldaosas, soodes, rabaservadel, rabastuvates metsades. Umbrohuna uudismaal kaua püsiv. Sage

(harilik) pilliroog — *Phragmítes austrális* (Cav.) Trin. ex Steud. (*Ph. communis* Trin.)

633. *Molinia coerulea.*

25. perekond **sinihelmikas** — *Molínia* Schrank

Moodustab väga tihedaid kõvu mättaid. Juured kollakad, traatjalt jäigad. Lehed 3—10 mm laiad, helerohelised, paberjad. (633. joon.) ♃. K. 10—100 cm. VII, VIII. Soodes, rabaservadel, rabastuvates metsades, niisketel puisniitudel. Tavaline

(harilik) sinihelmikas — *Molínia coerúlea* (L.) Moench

634. *Koeleria glauca.*

26. perekond **haguhein** — *Koelér̀ia* Pers.

1. Tihedaid mättaid moodustav. (634. joon.) Kõrred alusel jämenenud, võrkjakiuliste vanade lehetuppedega. Juurmised lehed hallikasrohelised, kitsad, lühikesed. Pööris kuni 10 cm pikk. ♃. K. 15—50 cm. VI, VII. Liivasel pinnasel. Paiguti

vesihaljas haguhein — *Koelér̀ia glaúca* (Schkuhr) DC.

— Kaarjalt tõusvate võsudega kohevaid mättaid moodustav. Kõrs ei ole alusel jämenenud. Lehed lamedad, kuni 3 mm laiad. Pööris kuni 15 cm pikk. (635. joon.) ♃. K. 30—110 cm. VI, VII. Liivastel ja kuivadel kohtadel. Paiguti

suur haguhein — *Koelér̀ia grándis* Bess. (*K. polonica* Dom.)

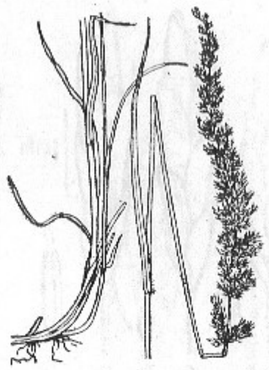

635. *Koeleria grandis.*

27. perekond **helmikas** — *Mélica* L.

Maa-aluste võsunditega, püstiste või tõusvate kõrtega. Lehed karedad, pealt hajusalt karvased. Alumised lehetuped purpursed. Pähikud 5—8 mm pikad, rippuvad. (636. joon., *a*.) ♃. K. 30—70 cm. V, VI. Leht- ja segametsades, puisniitudel. Harilik

longus helmikas — *Mélica nútans* L.

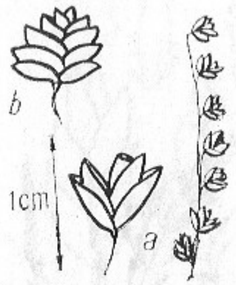

636. *a* — *Melica nutans*; *b* — *Briza media.*

28. perekond **värihein** — *Bríza* L.

Kõrred püstised. Pööris püramiidjas, kuni 10 cm pikk. Sõklad asetsevad pähikus katusekivide taoliselt (636. joon., *b*). ♃. K. 15—65 cm. VI, VII. Niitudel ja puisniitudel. Sage

keskmine värihein — *Bríza média* L.

29. perekond **kerahein** — *Dáctylis* L.

Moodustab mättaid. Lehed kuni 10 mm laiad, hallrohelised. Pööris sagaraline (624. joon., *c*). Pähikud kuni 7 mm pikad, tihedate kogumikkudena. ♃. K. 30—100 cm. V—VII. Niitudel, puisniitudel, teeservadel; ka kultuuris. Sage

harilik kerahein — *Dáctylis glomeráta* L.

637. *Cynosurus cristatus.*

30. perekond **sugapea** — *Cynosúrus* L.

Moodustab väikesi mättaid. Lehed ligemale 2 mm laiad. Pööristähk kollakasroheline, kitsas (637.

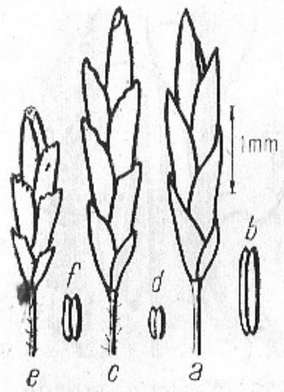

638. *a, b* — *Puccinellia maritima*; *c, d* — *P. capillaris*; *e, f* — *P. distans*.

joon.). ♃. K. 20—80 cm. VI, VII. Niitudel ja puisniitudel; ka kultuuris. Kohati sage

(harilik) sugapea — *Cynosúrus cristátus* L.

31. perekond **nadahein** — *Puccinéllia* Parl.

1. Pööriseharud püstised, siledad (639. joon., *a*). Sõklad tipus ümaralt teritunud, terveservalised, läikivad, enamasti roosakaslillad (638. joon., *a*). Tolmukad 1,5—2 mm pikad (638. joon., *b*). Lehed ja võrsed hallikasrohelised, jäigad. ♃. K. 10—30 cm. VII. Mererannal ja üleujutatavatel rannaniitudel. Võrdlemisi harva

meri-nadahein — *Puccinéllia maritima* (Huds.) Parl.

— Pööriseharud väikeste kidakestega, karedad, pärast õitsemist alumised harali või alla käändunud. (639. joon., *b, c.*) Sõklad tipus ebaühtlaselt narmastunud, kollakasrohelised, rohekas- või tumelillad. Tolmukad 0,5—1 (1,2) mm pikad 2

2. Sõklad 2,6—3,5 (4) mm pikad, tipus teritunud, kollakasrohelised, harva lillakad, 5 selge rooga (638. joon., *c*). Tolmukad 0,5—0,8 mm pikad, ovaalsed. (638. joon., *d.*) ♃. K. 10—50 cm. VI—IX. Mererannal üleujutuspiirkonnas. Võrdlemisi sage

rand-nadahein — *Puccinéllia capilláris* (Liljebl.) Jansen (*P. retroflexa* auct.)

— Sõklad 1,8—2,6 mm pikad, tömbi tipuga, rohekas- kuni tumelillad, 5 ebaselge rooga (638. joon., *e*). Tolmukad 0,8—1,2 mm pikad, pikliikud. (638. joon., *f.*) ♃. K. 15—60 cm. VI—IX. Sooldunud pinnasel, laoplatsidel, raudteejaamades, prahipaikadel, väljavoolukanalite kallastel, mererannal. Kohati

laiuv nadahein — *Puccinéllia distans* (L.) Parl.

639. *a* — *Puccinellia maritima*; *b* — *P. distans*; *c* — *P. capillaris*.

32. perekond **nurmikas** — *Póa* L.

1. Keeleke puudub või on kuni 1 (1,5) mm pikk, tömp 2
— Keeleke pikem, teritunud tipuga . . . 5

2. Lühikeste võsunditega murusalt kasvavad taimed. Kõrs peenike, ümar. Lehed rõhtsalt hoiduvad, pikalt teritunud tipuga, tavaliselt lehetuppedest pikemad. Pööris hõre, väheste pähikutega. Pähikutelg lühikarvane. (640. joon., *a, b.*) ♃. K. 30—100 cm. VI, VII. Leht- ja segametsades, puisniitudel, raiesmikel, kaldavõsastikes. Paiguti

salunurmikas — *Póa nemorális* L.

— Pikkade maa-aluste võsunditega. Kõrs alusel lapik. Lehed järsult teritunud tipuga. Pähikutelg paljas 3

3. Kõrred kaarjalt või nurkjalt tõusvad, hallikasroheliste lühikeste lehetuppede ja -labadega. Kõrre sõlmi enamasti 4. Pööris tihe, lühikeste harudega, väheste pähikutega. Alumine pööriseharu üksik. Välissõkal roodudel nõrgalt ripskarvane. (641. joon., *a, b.*) ♃. K. 15—50 cm. V—VIII. Liivikuil, kuivadel nõlvadel, loodudel hõredais männikuis, teeservadel, müüridel, klibul. Harilik

lapik nurmikas — *Póa compréssa* L.

— Kõrred püstised või alusel tõusvad. Kõrre sõlmi tavaliselt 3. Pööris laiuv, püramiidjas, kolmnurkne või piklik. Alumisi pööriseharusid enamasti 3—5, harva 1 või 2 4

4. Kõrre alus ümbritsetud rohkete vanade tuppedega. Juurmised lehed kitsad kuni niitjad. Pööris piklik, sale. Pähikud 3,5—4 (4,5) mm pikad. (642. joon., *c, d.*) ♃. K. 30—60 cm. VI, VII. Liivastel kohtadel, kuivadel niitudel, loodudel. Sage

ahtalehine nurmikas — *Póa angustifólia* L.

— Kõik lehed lamedad. Kõrre alusel üksikud vanad lehetuped. Pööris laiuv, kolmnurkne või piklik. Pähikud 4,5—6,5 mm pikad. (642. joon., *a, b.*) ♃. K. 20—90 cm. VI, VII. Niitudel, puisniitudel,

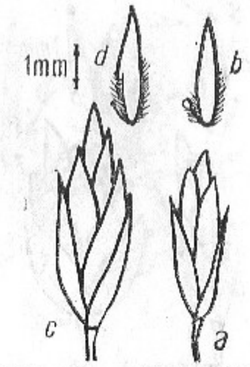

640. *Poa nemoralis*: *a* — pähik, *b* — sõkal; *P. palustris*: *c* — pähik, *d* — sõkal.

641. *Poa compressa*: *a* — pähik, *b* — sõkal; *P. annua*: *c* — pähik, *d* — sõkal.

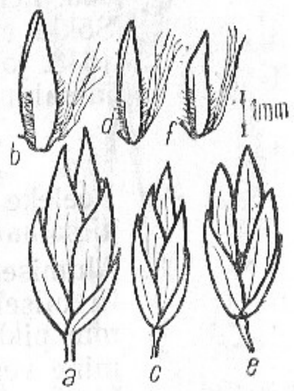

642. *Poa pratensis*: *a* — pähik, *b* — sõkal; *P. angustifolia*: *c* — pähik, *d* — sõkal; *P. trivialis*: *e* — pähik, *f* — sõkal.

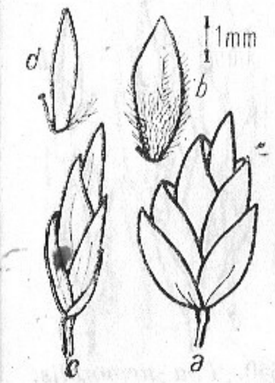

643. *Poa alpina: a* — pähik, *b* — sõkal; *P. remota: c* — *pähik, d* — sõkal.

teede ääres, põllupeenardel, hõredates metsades; ka kultuurtaimena. Sage

aasnurmikas — *Póa praténsis* L.

5. Pöörise alumised harud üksikult või 2-kaupa. Madalad, 10—30 cm kõrgused taimed . . 6
— Pöörise alumised harud 3—5-kaupa. Taimed suuremad 7
6. Kõrre alusel rohkesti vanu lehetuppesid. Välissõkla alumine pool või sõkal peaaegu üleni (ka roodude kohalt) karvane (nagu ei ühelgi teisel kodumaa nurmikal). (643. joon., *a, b.*) Tume- kuni hallikasrohelised taimed. ♃. K. 10—30 cm. VII—IX. Loodudel, paemurdudes; peamiselt Põhja-Eestis. Harva

alpi nurmikas — *Póa alpína* L.

— Kõrre alusel üksikuid vanu lehetuppesid. Välissõkal ainult roodude kohalt tihedalt ripskarvane (harva paljas). (641. joon., *c, d.*) Taimed kollakasrohelised. ⊙, ⊙. K. 10—30 cm. V—IX. Tallatud aladel, õuedes, teeradadel, umbrohuna muruplatsidel, aedades, põldudel. Harilik

murunurmikas — *Póa ánnua* L.

7. Pikkade maapealsete võsunditega. Keeleke 1—3 mm pikk, kolmnurkselt terav. Kõrred tõusvad. Alumised lehetuped enamasti tiivuliselt lapikud, kahvatud. Taimed kollakasrohelised. Lehed 5—10 mm laiad, tipus ja alusel järsult ahenenud. Sõkla alus lühikese, kuni ½ sõklani ulatuva karvatutiga. (643. joon., *c, d.*) ♃. K. 60—150 cm. VI, VII. Niisketes lehtja salumetsades, kaldavõsastikes. Paiguti

kahar nurmikas — *Póa remóta* Fors.

— Keeleke 3—5 mm pikk, terav või tipus narmastunud. Lehed kitsamad. Karvatutike sõkla alusel sõklast pikem . . 8
8. Alumised lehetuped enamasti kaheteraliselt lapikud (mitte tiivuliselt), sageli lillakad. Ülemiste lehtede keeleke kuni 5 mm pikk, õrn, terav. Libled väga ebavõrdse pikkusega, alumine veidi sirpjas, 1 rooga, ülemine 3 rooga. (642. joon., *e, f.*) ♃. K. 40—100 cm. VI, VII. Niitudel, teeservadel, aedades, põldudel. Sage

harilik nurmikas — *Póa triviális* L.

— Alumised lehetuped ruljad. Kõrred tõusvad, peened, sageli sõlmede kohalt juurduvad. Keeleke kuni 4 mm pikk, tipus narmastunud. Libled enam-vähem võrdse pikkusega, mõlemad 3 rooga. Pähikutelg paljas (salunurmikal lühikarvane). (640. joon., *c, d.*) ♃. K. 30—80 cm. VI, VII. Niisketel niitudel ja puisniitudel, veekogude kallastel, soistel luhtadel. Sage

soonurmikas — *Póa palústris* L.

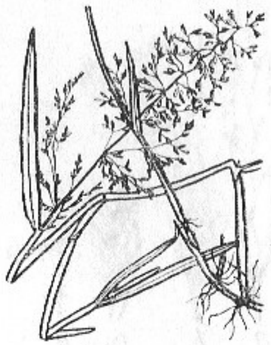

644. *Catabrosa aquatica.*

33. perekond **tarnhein** — *Catabrósa* Beauv.

Kõrred tõusvad, alusel sageli roomavad, sõlmede kohalt juurduvad. Lehed kuni 7 mm laiad. Pööris kahar, lillaka varjundiga, 10—15 (20) cm pikk. (644. joon.) ♃. K. 20—60 cm. VI—VIII. Allikaliste veekogude kallastel madalas vees, enamasti kogumikkudena. Harilik

vesi-tarnhein — *Catabrósa aquática* (L.) Beauv.

34. perekond **parthein** — *Glycéria* R. Brown

1. Kõrred tõusvad. Alumised lehetuped lapikud. Pähikud 10—25 cm pikad, ruljad, enamasti rohelised 2
— Kõrred püstised. Alumised lehetuped ruljad. Pähikud 4—8 (10) mm pikad, lapikud, enamasti lillakad või kahvaturohelised 3
2. Pööris kitsas, üksikute peateljele ligihoiduvate harudega, väheste pähikutega (645. joon., *a*). Pähikud 15—25 mm pikad. Välissõkal 5,5—7 mm pikk, tipus teritunud (646. joon., *a*). Tolmukad lillad. ♃. K. 40—120 cm. V—VII. Veekogude kallastel, kraavides, vesistel kohtadel. Sage

harilik parthein — *Glycéria flúitans* (L.) R. Brown

— Pööris rohkete pähikutega (645. joon., *c*). Pähikud 10—15 mm pikad. Välissõkal 4—5 mm pikk, tömbima tipuga kui eelmisel liigil (646. joon., *b*). Tolmukad kollased. ♃. K. 40—

645. *a* — *Glyceria fluitans; b* — *G. maxima; c* — *G. plicata.*

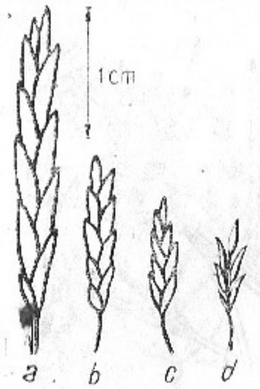

646. Pähikud: *a* — *Glyceria fluitans*, *b* — *G. plicata*, *c* — *G. maxima*, *d* — *G. lithuanica*.

647. *Glyceria lithuanica*.

60 cm. V—VII. Roiskveekraavides, märgadel teedel, veekogude kallastel, vesistel kohtadel. Sage

voldiline parthein — *Glycéria plicáta* Fr.

3. Kõrs jäme. Lehed 10—15 mm laiad, kollakasrohelised. Pööris püstine, laiuv, lillakaskirju. (645. joon., *b*.) Keeleke kuni 4 mm pikk. Pähik 5—8 õiega. (646. joon., *c*.) ♃. K. 90—200 cm. VI—VIII. Veekogude kallastel ja madalas vees, lamminiitudel. Sage

suur parthein — *Glycéria máxima* Hartm.) Holmb. [*G. aquatica* (L.) Wahlb.]

— Kõrs peenem. Lehed 5—9 mm laiad. Pööris väga peente, sageli rippuvate harudega (647. joon.), enamasti õrnroheline, valgusvormidel rohekaskuni tumelilla. Keeleke 2—3 mm pikk. Pähik 3—5 õiega. (646. joon., *d*.) ♃. K. 50—150 cm. VI, VII. Märgades leht- ja segametsades, metsasihtidel, kraavikallastel. Paiguti

kahar parthein — *Glycéria lithuánica* (Gorski) Gorski

35. perekond **aruhein** — *Festúca* L.

1. Juurmised lehed harjasjad või niitjad, 0,3—3 mm läbimõõdus 2
— Kõik lehed lamedad, 3—18 mm laiad . . 6
2. Moodustavad tihedaid puhmaid. Juurmised lehed 0,3—1,5 mm läbimõõdus 3
— Hõremurusad pikkade maa-aluste võsunditega taimed. Juurmised lehed 1—3 mm läbimõõdus 5
3. Alumised lehetuped lühikarvased. Lehed sinakasrohelised, 0,8—1,5 mm läbimõõdus. Välissõkal 4—5 mm pikk. (648. joon., *b*.) ♃. K. 20—60 cm. V, VI. Liivasel mullal männimetsade servadel, teede ääres; enamasti lõunapoolsetel nõlvadel. Harva

kink-aruhein — *Festúca trachyphýlla* (Hack.) Krajina

— Alumised lehetuped paljad. Taimed puhas- või oliivrohelised 4

4. Lehed oliivrohelised, juusjad. Alumised vanad lehetuped õhukesed, määrdunudhallikad. Välissõkal 3—3,5 mm pikk. (648. joon., *a*.) ♃. K. 15—50 cm. V, VI. Kuivadel niitudel, loodudel, männikutes ja segametsades. Harilik

lamba-aruhein — *Festúca ovína* L.

— Lehed puhas- või hallikasrohelised, jäigad, torkavate tippudega, kuni 1 mm läbimõõdus. Alumised vanad lehetuped jäigad, enamasti õlgkollased, järsult murdunud tumedama tipuga. Välissõkal 3,5—5 mm pikk. (648. joon., *c*.) ♃. K. 20—60 cm. V—VII. Liivikutel, luidetel. Paiguti

liiv-aruhein — *Festúca sabulósa* H. Lindb. (*F. polesica* auct.)

5. Kõrrelehed enamasti lamedad, juurmised lehed renjad. Pööris piklik, hõre, lillakas või pruunikas. Pähikud 8—12 mm pikad. Välissõkal 5—6 mm pikk, paljas või hõredalt karvane. (648. joon., *d*.) ♃. K. 30—70 cm. V, VI. Niitudel, raiesmikel, teede ääres, madalsoodes. Sage

punane aruhein — *Festúca rúbra* L.

— Kõik lehed renjad. Pööris munajas või ovaalne, tihe, kollakas. Pähikud kuni 15 mm pikad. Välissõkal 7—8 mm pikk, tihedalt villkarvane (648. joon., *e*). ♃. K. 30—60 cm. VI. Peamiselt rannaluidetel. Paiguti

luide-aruhein — *Festúca arenária* Osbeck

6. Pähikud sõkaldest ligemale 2 korda pikemate ohetega (649. joon., *a*). Kõrvakesed suured, ülestikku kõrt ümbritsevad. Lehed äärelt karedad, alt tugevasti läikivad. ♃. K. 50—150 cm. VI, VII. Varjukates niisketes sega- ja lehtmetsades, parkides. Paiguti

suur aruhein — *Festúca gigántea* (L.) Vill.

— Sõklad ohtetud, kõrvakesed väiksemad . 7
7. Taimed mätastena kasvavad või lühikeste võsunditega. Kõrre alusel õlgjad labata lehetuped. Pähikud 6—7 mm pikad. (649. joon., *d*.). Keeleke teritunud tipuga. Lehed kuni 18 mm laiad. ♃.

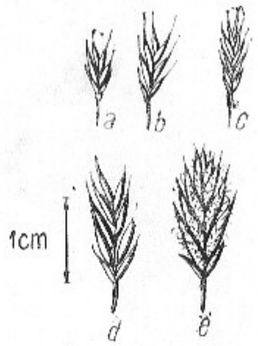

648. Pähikud: *a* — *Festuca ovina*, *b* — *F. trachyphylla*, *c* — *F. sabulosa*, *d* — *F. rubra*, *e* — *F. arenaria*.

649. Pähikud: *a* — *Festuca gigantea*, *b* — *F. pratensis*, *c* — *F. arundinacea*, *d* — *F. altissima*.

K. 90—150 cm. V—VII. Hõredates lehtmetsades. Väga harva

mets-aruhein — *Festúca altíssima* All. [*F. silvatica* (Poll.) Vill.]

— Hõremurusalt kasvavad lühikese või pika roomava risoomiga taimed. Kõrre alusel ei ole labata lehetuppesid. Pähikud enamasti üle 1 cm pikad. Keeleke tömp 8

8. Lehed kollakasrohelised, veidi jäigad. Keeleke peaaegu puudub. Pööris laiuv. Pähikud munajad, 12—18 mm pikad, 4—6-õielised. (649. joon., *c*.) ♃. K. 60—150 cm. VI. Rannavallidel, puisniitudel, niitudel. Paiguti

roog-aruhein — *Festúca arundinácea* Schreb.

— Lehed tumerohelised. Pööris pärast õitsemist kokku tõmbunud. Pähikud piklikud, 9—11 (15) mm pikad, 7- või 8-õielised. (649. joon., *b*.) ♃. K. 30—100 cm. VI, VII. Niitudel, teeservadel, põldudel; ka kultuurtaimena. Sage

harilik aruhein — *Festúca praténsis* Huds.

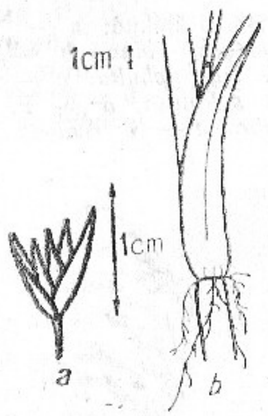

650. *Scolochloa festucacea.*

36. perekond **rooghein** — *Scolóchloa* Link

Roomava risoomiga. Lehed kuni 12 mm laiad, karedad. Pööris suur, laiuv, hõre. Pähikud 9—11 mm pikad, helerohelised, 3- või 4-õielised, ohtetud. (650. joon., *a, b*.) Välissõkal harulise tipuga, 5—7 rooga. ♃. K. 80—150 (200) cm. VI—VIII. Järvede, jõgede ja ojade kaldavees, harvemini kallastel. Paiguti

rooghein — *Scolóchloa festucácea* Link

37. perekond **raihein** — *Lólium* L.

1. Kõrre ülemine osa ja pähikud karedad. Pähikud 1—1,8 (2,5) cm pikad, 9—12-õielised, ohtelised (651. joon., *b*). ⊙, ⊙. K. 30—80 cm. VI—VIII. Umbrohuna prahipaikadel, muruna; ka kultuuris kasvatatav. Harva

üheaastane raihein (itaalia raihein) — *Lólium multiflórum* Lam.

651. Pähikud: *a* — *Lolium perenne*, *b* — *L. multiflorum*, *c* — *L. remotum*.

— Kõrs ja pähikud siledad. Pähikud peaaegu ohtetud, 5—10-õielised 2

2. Taimed juurmiste mitteõitsevate võsudega. Libled pähikust lühemad või selle pikkused (651. joon., *a*). Välissõklad rohtjad. ♃. K. 30—80 cm. V—IX. Rohtunud teedel, teeservadel, kuivadel niitudel, prahipaikadel; ka kultuurtaimena. Paiguti

karjamaa-raihein (inglise raihein) — *Lólium perénne* L.

— Juurmised kõrteta võsud puuduvad. Libled pähiku pikkused või pikemad (651. joon., *c*). Välissõklad kõvad, kõhrjad. ⊙. K. 25—60 cm. VI—VIII. Umbrohuna linapõldudel. Paiguti

lina-raihein — *Lólium remótum* Schrank

38. perekond **luste** — *Brómus* L.

1. Pähikud kuni 1/3 sõkla pikkuse, sageli veidi loogelise ohtega (652. joon., *a*). Sõklad puhetunud, jäigad, valminud viljadel sissekeerdunud servadega, kollakasrohelised. ⊙, ⊙. K. 30—100 cm. VI, VII. Umbrohuna rukkipõldudel, harvemini teistes teraviljades, teede ääres. Harilik

rukkiluste — *Brómus secálinus* L.

— Pähikud sõkla pikkuse või pikema ohtega . 2

2. Pähikud paljad, enamasti lillakirjud (653. joon., *a*). Pööris laiuv, pikkade harudega. Lehed ja tuped hõredalt karvased. Tolmukad kuni 4 mm pikad. ⊙, ⊙. K. 30—100 cm. V—VII. Umbrohuna põldudel, prahipaikadel, teeservadel. Paiguti

põldluste — *Brómus arvénsis* L.

— Taimed üleni tihedalt pehmekarvased. Pööris tihe, pähikust lühemate harudega. Pähikud karvased, hallikasrohelised (652. joon., *b*). Tolmukad keskmiselt 1 mm pikad. ⊙, ⊙. K. 10—60 (80) cm. VI, VII. Liivikutel, liivastel teeservadel, õuedes, raudteedel, kuivadel nõlvadel. Paiguti

pehme luste — *Brómus móllis* L.

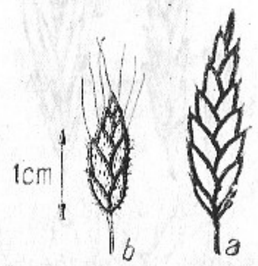

652. *a* — *Bromus secalinus*; *b* — *B. mollis*.

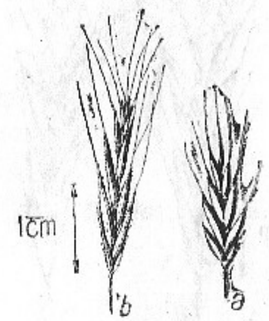

653. *a* — *Bromus arvensis*; *b* — *Anisantha tectorum*.

39. perekond **müürluste** — *Anisántha* K. Koch

Pööris kuni 15 cm pikk, peente laiuvate või ühekülgselt longus harudega. Pähikud karvased, hallikad-lillakad, sõkla pikkuse või pikema ohtega (653. joon., *b*). Lehetuped lühikarvased. ⊙. K. 15—60 (80) cm. V, VI. Juhusliku tulnukana raudteedel, teede ääres, prahipaikadel. Võrdlemisi harva

harilik müürluste — *Anisántha tectórum* (L.) Nevski (*Bromus tectorum* L.)

40. perekond **püsikluste** — *Zérna* Panz.

1. Pähikud sõkaldest pikemate ohetega (654. joon., *a*). Pööris kuni 25 cm pikk, kitsas, tipust kaarjalt longus. Lehtede tuped ja kõrre sõlmed pikakarvased. ♃. K. 60—100 cm. VI, VII. Varjukates leht- ja segametsades. Võrdlemisi harva

varju-püsikluste — *Zérna benekénii* (Lange) Lindm. [*Bromus benekenii* (Lange) Trim.]

— Pähikud ohtetud või sõkaldest lühemate ohetega. Pööris lühem 2

2. Pähikud ohtetud või 1—2 (3) mm pikkuste ohetega (654. joon., *b*). Taimed pika roomava risoomiga ja rohkete mitteõitsevate vartega. ♃. K. 30—100 cm. VI, VII. Raudteedel, teeäärtel, kuivematel niitudel; ka kultuurtaimena. Kohati

ohtetu püsikluste — *Zérna inérmis* (Leyss.) Lindm. (*Bromus inermis* Leyss.)

— Pähikud keskmiselt poole sõkla pikkuste ohetega. Taimed lühikese risoomiga, mätasjalt või murusalt kasvavad 3

3. Juurmised vanad lehetuped võrkkiudsed. Sõklad karvased (655. joon., *a*). Pööris püstine, laiuvate harudega. ♃. K. 30—100 cm. V—VII. Kuivadel niitudel, teeservadel, raudteedel; peamiselt Põhja-Eestis. Väga harva

võrkjas püsikluste — *Zérna ripária* (Rehm.) Nevski

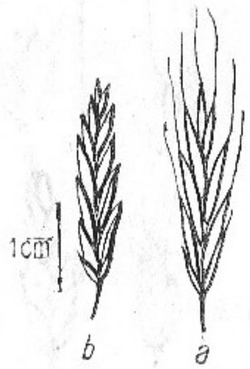

654. *a* — *Zerna benekenii*; *b* — *Z. inermis*.

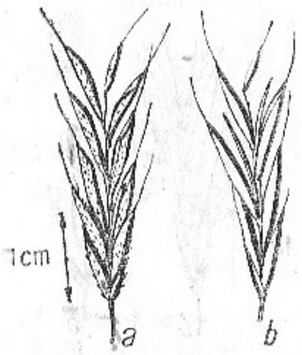

655. *a* — *Zerna riparia*; *b* — *Z. erecta*.

— Juurmised vanad lehetuped terved või pikikiudsed. Sõklad paljad või ainult alusel hõredalt karvased (655. joon., *b*). Pööris kitsas, sageli tipust veidi longus. ♃. K. 30—100 cm. V—VII. Kuivadel niitudel, teeservadel, raudteedel; peamiselt läänesaartel. Väga harva

püstine püsikluste — *Zérna erécta* (Huds.) Panz. (*Bromus erectus* Huds.)

41. perekond **aruluste** — *Brachypódium* Beauv.

1. Roomava risoomiga. Kõrrelehed helerohelised, veidi jäigad, karedad. Välissõkal lühiohteline. Pööris püstine, jäik. (656. joon., *a*.) ♃. K. 30—90 cm. VI, VII. Kuivades metsades, puisniitudel, metsaservadel ja sihtidel, kaldavõsastikes, nõivadel. Võrdlemisi sage

sulg-aruluste — *Brachypódium pinnátum* (L.) Beauv.

— Lühikeste maa-aluste võsunditega. Kõrrelehed tumerohelised, pehmed. Välissõkal pikaohteline. Pööris peente harudega, tipust longus. (656. joon., *b*.) ♃. K. 60—100 cm. VII, VIII. Leht- ja segametsades, võsastikes. Võrdlemisi harva

mets-aruluste — *Brachypódium sylváticum* (Huds.) Beauv.

656. *a* — *Brachypodium pinnatum*; *b* — *B. sylvaticum*.

42. perekond **jusshein** — *Nárdus* L.

Alumised labata lehetuped kõvad, hallikaskollased, tihedalt ridamisi, vertikaalsete kihtidena kõvu mättakesi moodustavad. Lehed harjasjad, hallikasrohelised, alusel jäigalt harali. (657. joon.) ♃ K. 10—30 cm. V, VI. Puisniitudel, niitudel, loodudel, karjamaadel. Sage

jusshein — *Nárdus stricta* L.

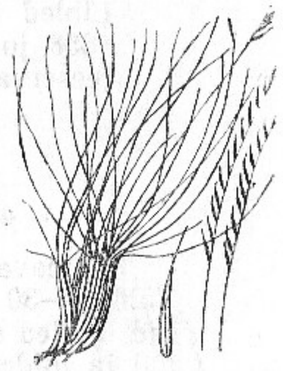

657. *Nardus stricta*.

658. *a* — *Elytrigia repens; b* — *E. junceiformis; c* — *Roegneria canina; d* — *Elytrigia junceiformis* × *repens.*

43. perekond **koeraorashein** — *Roegnéria* K. Koch

Üksikult või väikeste mätastena kasvavad taimed. Lehed kuni 1 cm laiad. Tähk enamasti tipust longus. Libled lühiohtelised, 3—5 rooga, kileja äärisega. Sõklad pikaohtelised. (658. joon., *c.*) ♃. K. 50—120 cm. VI, VII. Leht- ja segametsades, puisniitudel põõsastes, kaldavõsastikes, parkides. Tavaline

(harilik) koeraorashein — *Roegnéria canina* (L.) Nevski [*Agropyron caninum* (L.) Beauv.]

44. perekond **orashein** — *Elytrígia* Nevski

1. Lehed kaarjalt harali, jäigad, hallikasrohelised, enamasti rullunud. Tähk kuivanult kergesti murduv. Libled 9—11 rooga, tömbid, ohtetud. (658. joon., *b.*) ♃. K. 30—70 cm. VI, VII. Rannaluidetel läänesaartel. Haruldane

+ rand-orashein — *Elytrígia junceifórmis* Á. et D. Löve [*Agropyron junceum* (Jusl.) Beauv.]

Rand-orashein annab värdasid hariliku orasheinaga. Värd on steriilne, levib risoomidega sageli mere kaudu, mistõttu ta on rannaliival kohati ühetüübilisena laialdaselt levinud ja eemal rand-orasheinast. (658. joon., *d.*)

— Lehed 5—10 mm laiad, enamasti lamedad. Tähk mittemurduv. Libled 5—7 rooga, teritunud tipuga või lühiohtelised (658. joon., *a.*) ♃. K. 40—100 cm. VI, VII. Põldudel, aedades, teeservadel, põllupeenardel, mererannas. Sage

harilik orashein — *Elytrígia répens* (L.) Nevski [*Agropyron repens* (L.) Beauv.]

45. perekond **vareskaer** — *Léymus* Hochst.

Roomava risoomiga. Lehed sinakashallid, 5—15 mm laiad. Tähk 5—30 cm pikk. (623. joon., *b.*) Sõklad lühikarvased, ohtetud. Libled süstjad. ♃. K. 50—100 cm. VI, VII. Liivasel mererannal ja luidetel sage, sisemaa liivikuil haruldane

liiv-vareskaer — *Léymus arenárius* (L.) Hochst. (*Elymus arenarius* L.)

46. perekond **nisu** — *Tríticum* L.

Kõrred püstised. Lehed pikkade tuppedega. Pähikud raotud. Ülemised õied viljatud. Libled mitme rooga, sageli andruga.

⊙, ⊙. K. 60—90 cm. VI, VII. Esineb suvi- ja talivormina. Kõrsvili. Sage

△ **(harilik) nisu** — *Tríticum aestívum* L.

47. perekond **rukis** — *Secále* L.

Kõrred püstised või põlvjalt tõusvad. Lehed sinakasrohelised. Alumised lehetuped punakad. Pähikud raotud, 2-õielised. Libled sõkaldest lühemad. ⊙, ⊙. K. 60—200 cm. V, VI. Vormidest on tuntud tali-, suvi- ja jaanirukis. Kõrsvili. Sage

△ **(harilik) rukis** — *Secále cereále* L.

48. perekond **oder** — *Hórdeum* L.

Kõrred püstised. Lehtede alusel pikad teravad kõrvakesed. Libled harjasjad. Välissõkal 3—5 selge rooga, pika ohtega. Teris sõkaldega kokku kasvanud. ⊙. K. 50—80 cm. VI. Vormidest tuntud mitmerealine (mitmetahuline) ja kaherealine oder. Kõrsvili. Sage

△ **harilik oder** — *Hórdeum vulgáre* L. (*H. sativum* Jess.)

118. sugukond **võhalised** — *Aráceae*

1. Lehed lineaalsed, mõõkjad, rööproodsed, kuni 2 cm laiad

1. perekond **kalmus** — *Ácorus* L.

— Lehed südajad, pikarootsulised, kaarroodsed, 5—12 cm laiad

2. perekond **võhk** — *Cálla* L.

1. perekond **kalmus** — *Ácorus* L.

Tõlvik ruljas, ta kandeleht mõõkjas, roheline, tõlvikust palju pikem (kandeleht on näilikult lehejätk, selle tõttu näib tõlvik kinnituvat külgmiselt). (659. joon.) ♃. K. 60—120 cm. VI, VII, mitte igal aastal;

659. *Acorus calamus.*

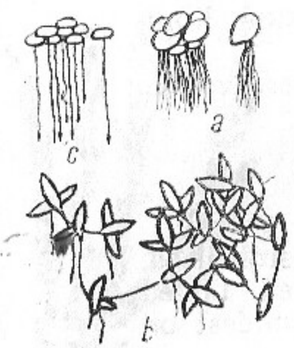

660. *a* — *Spirodela polyrrhiza; b* — *Lemna trisulca; c* — *L. minor.*

viljad Eestis ei valmi. Veekogude kaldaosas, kraavides. Sage

(harilik) kalmus — *Acorus cálamus* L.

2. perekond **võhk** — *Cálla* L.

Tõlvik lühiruljas, ta kandeleht munajas kuni elliptiline, sisepinnalt valge, väljastpoolt roheline, tõlvikust ainult veidi pikem. Vili — punane mari. Mürgine. ♃. K. 15—40 cm. V, VI. Lodumetsades, soodes, kraavides, peamiselt mandriosas. Paiguti

soovõhk — *Cálla palústris* L.

119. sugukond **lemlelised** — *Lemnáceae*

1. Juured kimbuna lameda taimeosa alumisel pinnal
1. perekond **vesilääts** — *Spirodéla* Schleid.
— Juured üksikult lameda taimeosa alumisel pinnal
2. perekond **lemmel** — *Lémna* L.

1. perekond **vesilääts** — *Spirodéla* Schleid.

Veepinnal ujuvad ümardunud, mõlemalt pinnalt lamedad, alt punakad taimed, 3—6 (9) mm läbimõõdus. (660. joon., *a.*) ♃. Õitsevad väga harva. Tiikides, ojades, kraavides. Harvemini kul rist- ja väike lemmel

hulgajuurine vesilääts — *Spirodéla polyrrhíza* (L.) Schleid.

2. perekond **lemmel** — *Lémna* L.

1. Taimed veesisesed, süstjad, 5—13 mm pikad, rohelised, poolläbipaistvad; täiskasvanud taimede alusel rootsuke, mille kaudu isendid on omavahel ristikujuliselt ühenduses. (660. joon., *b.*) ♃. Õitsevad harva. Seisvates või aeglaselt voolavates veekogudes. Võrdlemisi sage

ristlemmel — *Lémna trisúlca* L.

— Taimed veepinnal ujuvad, ümardunud või äraspidimunajad, 2—4 mm pikad, pealt rohelised, alt kollakasrohelised või

punakad, läbipaistmatud, alusel rootsukeseta. (660. joon., *c.*) ♃. Õitsevad harva. Seisvates või aeglaselt voolavates veekogudes, sageli katavad veepinda tihedalt. Sage

väike lemmel — *Lémna minor* L.

120. sugukond **jõgitakjalised** — *Sparganiáceae*

1. perekond **jõgitakjas** — *Spargánium* L.

1. Õisiku peatelg harunenud. Õisikud (nutid) kinnituvad peatelje harudele. (661. joon., *a.*) Vars ja lehed püstised. Isas- ja emasnutte õisikus arvukalt. Viljad raotud. ♃. K. (25) 50—120 (150) cm. VI—VIII. Ojades, tiikides, kraavides, järvekallastel. Sage

haruline jõgitakjas — *Spargánium eréctum* L. (coll.) (*S. ramosum* Huds.)

— Õisiku peatelg harunemata. Õisikud (nutid) kinnituvad peateljele 2
2. Isasnutte 1, harva 2 3
— Isasnutte 2—9 4
3. Lehed ristlõikes kolmnurksed, varrest pikemad. Vars ja lehed püstised, mõnikord lehed veepinnal ujuvad. Emasnutte 3—5, asetsevad ligistikku, kinnituvad peateljele enamasti ülalpool kõrglehti. Viljad allpool keskkohta soondunud (vaoga), lühiraolised. ♃. K. 15—30 cm. VII, VIII. Kraavides, soodes; mandriosas. Haruldane

kera-jõgitakjas — *Spargánium glomerátum* Laest.

— Lehed lamedad (ristlõikes pole kolmnurksed), varrest lühemad. Vars ja lehed püstised või veepinnal ujuvad. Emasnutte 2 või 3, asetsevad peateljel kõrglehtede kaenlas. (662. joon.) Viljad pole soondunud, väga lühiraolised. ♃. K. 10—50 cm. VII, VIII. Ojades, tiikides, kraavides. Sage

väike jõgitakjas — *Spargánium minimum* Hill

661. *a* — *Sparganium erectum; b* — *S. emersum.*

662. *Sparganium minimum.*

4. Vars ja lehed enamasti ujuvad, pikad. Lehed 2—5 (7) mm laiad. Isasnutte 2—4, asetsevad ligistikku; emasnutte 1—5. Viljad keskelt soondunud, pikaraolised. ♃. P. (30) 50—100 cm. VI—VIII. Liivase põhjaga järvedes, mandriosas. Võrdlemisi haruldane

lamedalehine jõgitakjas — *Spargánium angustifólium* Michx. (*S. affine* Schnizl.)

— Vars enamasti püstine. Lehed 7—10 mm laiad. Isasnutte 3—9, üksteisest eemal; emasnutte 3—5. (661. joon., *b*.) Viljad keskelt soondunud, pika raoga. ♃. K. 30—50 cm. VI, VII. Jõgedes, ojades, tiikides, kraavides, järvekallastel. Sage

liht-jõgitakjas — *Spargánium emérsum* Rehm. (*S. simplex* Huds.)

121. sugukond **hundinuialised** — *Typháceae*

1. perekond **hundinui** — *Týpha* L.

1. Lehed lailineaalsed, mõõkjad, 1—2 cm laiad, sinakasrohelised. Tõlvikus isas- ja emasõitega osad enamasti kokkupuutuvad. Tõlviku alumine, emasõitega osa kuni 2,5 cm läbimõõdus. ♃. K. 80—200 cm. VI, VII. Veekogude kaldaosas, kraavides, turbaaukudes. Paiguti

laialehine hundinui — *Týpha latifólia* L.

— Lehed kitsaslineaalsed, kuni 1 cm laiad, rohelised. Tõlvikus isas- ja emasõitega osad teineteisest enamasti 3—6 cm eemal. Tõlviku alumine, emasõitega osa kuni 1,5 cm läbimõõdus. ♃. K. 100—200 cm. VI, VII. Veekogude kaldaosas, kraavides. Paiguti, eelmisest harvemini

ahtalehine hundinui — *Týpha angustifólia* L.

LOODUSKAITSE ALL OLEVATE TAIMEDE NIMESTIK

Osjalised:
karedahambaline osi (*Equisetum* × *trachyodon*),
alssosi (*Equisetum scirpoides*).

Raunjalalised:
põhja-raunjalg (*Asplenium septentrionale*).

Sõnajalalised:
ida-kiviürt (*Woodsia ilvensis*).

Jugapuulised:
harilik jugapuu (*Taxus baccata*).

Tulikalised:
kollane käoking (*Aconitum lasiostomum*),
villtulikas (*Ranunculus lanuginosus*).

Vesiroosilised:
valge vesiroos (*Nymphaea alba*),
väike vesiroos (*Nymphaea candida*).

Paksulehelised:
võsu-liivsibul (*Jovibarba sobolifera*).

Roosõielised:
mets-õunapuu (*Malus sylvestris*),
tuhkpihlakas (*Sorbus rupicola*),
soomurakas (*Rubus arcticus*),
laukapuu (*Prunus spinosa*).

Liblikõielised:
liiv-hundihammas (*Astragalus arenarius*),
põhja-lipphernes (*Oxytropis sordida*),
karvane lipphernes (*Oxytropis pilosa*),
püstine hiirehernes (*Vicia cassubica*),
rand-seahernes (*Lathyrus maritimus*).

Linalised:
pisilina (*Radiola linoides*).

Näsiniinelised:
harilik näsiniin (*Daphne mezereum*).

Araalialised:
harilik luuderohi (*Hedera helix*).

Sarikalised:
loim-vesipaunikas (*Hydrocotyle vulgaris*),
rand-ogaputk (*Eryngium maritimum*),
austria roidputk (*Pleurospermum austriacum*),
oja-haneputk (*Berula erecta*),
mägi-piimputk (*Peucedanum oreoselinum*).

Uniohakalised:
kollane tähtpea (*Scabiosa ochroleuca*) (puudub Eestis).

Emajuurelised:
sinine emajuur (*Gentiana pneumonanthe*).

Mailaselised:
saaremaa robirohi (*Rhinanthus osiliensis*).

Vesihernelised:
alpi võipätakas (*Pinguicula alpina*).

Huulõielised:
püramiidjas akakapsas (*Ajuga pyramidalis*).

Teelehelised:
silmjärvikas (*Littorella uniflora*).

Ristõielised:
Gmelini kilbirohi (*Alyssum gmelinii*),
taani merisalat (*Cochlearia danica*).

Korvõielised:
harilik käokuld (*Helichrysum arenarium*),
meripuju (*Artemisia maritima*),
harilik kobarpea (*Ligularia sibirica*).

Naistepunalised:
mägi-naistepuna (*Hypericum montanum*).

Nelgilised:
mägi-kadakkaer (*Cerastium alpinum*),
palu-liivkann (*Arenaria stenophylla*),
ida-võsalill (*Moehringia lateriflora*),
palu-põisrohi (*Silene chlorantha*),
tatari põisrohi (*Silene tatarica*),
pihkane põisrohi (*Silene viscosa*).

Nurmenukulised:
liht-randpung (*Samolus valerandii*).

Võhumõõgalised:
siberi võhumõõk (*Iris sibirica*),
niidu-kuremõõk (*Gladiolus imbricatus*).

Loalised:
tõmbiõieline luga (*Juncus subnodulosus*).

Käpalised:
kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*),
punane tolmpea (*Cephalanthera rubra*),
valge tolmpea (*Cephalanthera longifolia*),
lehitu pisikäpp (*Epipogium aphyllum*),
lõhnav käoraamat (*Gymnadenia odoratissima*),
arukäpp (*Orchis morio*),
püramiidjas koerakäpp (*Anacamptis pyramidalis*).

Lõikheinalised:
tume nokkhein (*Rhynchospora fusca*),
mustjas sepsikas (*Schoenus nigricans*),
jalgtarn (*Carex rhizina*).

Kõrrelised:
rand-orashein (*Elytrigia junceiformis*).

LADINA-, EESTI- JA VENEKEELSED TAIMENIMED

Abies Mill. — nulg — пихта 87, 88
— balsamea (L.) Mill. — palsaminulg — пихта бальзамическая 88
— concolor (Gord.) Hoopes — hall nulg — пихта одноцветная 88
— sibirica Led. — siberi nulg — пихта сибирская 88
Acer L. — vaher — клён 162
— ginnala Maxim. — ginnala vaher — клён гиннала 163
— negundo L. — saarvaher — клён ясенелистный 162
— platanoides L. — harilik vaher — клён платановидный 163
— pseudoplatanus L. — mägivaher — клён ложноплатановый 163
— tataricum L. — tatari vaher — клён татарский 163
Aceraceae — vahtralised — клёновые 40, 42, 48, 162
Achillea L. — raudrohi — тысячелистник 271, 272, 278
— cartilaginea Led. — ida-raudrohi — тысячелистник хрящеватый 279
— millefolium L. — harilik raudrohi — тысячелистник обыкновенный 278
— ptarmica L. — võsa-raudrohi — тысячелистник птармика 278
Achyrophorus Scop. — veishein — прозанник 291, 293
— maculatus (L.) Scop. — harilik veishein — прозанник крапчатый 294
Acinos Moench — nõmmemünt — душёвка, щебрушка 223, 230
— arvensis (Lam.) Dandy — väike nõmmemünt — душёвка полевая 230
— *thymoides* Moench 230
Aconitum L. — käoking — аконит, борец 92, 94
— lasiostomum Reichenb. — kollane käoking — аконит шерстистоустый 94, 95
— napellus L. (coll.) — sinine käoking — аконит синий 94
Acorus L. — kalmus — аир 459
— calamus L. — harilik kalmus — аир, ирный корень 459, 460
Actaea L. — siumari — воронец 91, 93
— spicata L. — salu-siumari — воронец колосовидный 94
Adoxa L. — muskuslill — адокса 192
— moschatellina L. — muskuslill — адокса мускусная 193
Adoxaceae — muskuslillelised — адоксовые 53, 192
Aegopodium L. — naat — сныть 168, 177
— podagraria L. — harilik naat — сныть обыкновенная 177
Aesculus L. — hobukastan — конский каштан 163
— hippocastanum L. — harilik hobukastan — конский каштан обыкновенный 164
Aethusa L. — koeraputk — кокорыш 170, 179
— cynapium L. — koeraputk — кокорыш обыкновенный, собачья петрушка 179
Agrimonia L. — maarjalepp — репейничек, репешок 114, 128
— eupatoria L. — harilik maarjalepp — репейничек аптечный 128
— pilosa Led. — karvane maarjalepp — репейничек волосистый 128
Agropyron caninum (L.) Beauv. 458
— *junceum* (Jusl.) Beauv. 458
— *repens* (L.) Beauv. 458

Agrostemma L. — äiakas — куколь 316, **324**
— githago L. — harilik äiakas — куколь обыкновенный 324
Agrostis L. — kastehein — полевица 432, **440**
— *alba* auct. 441
— canina L. — soo-kastehein — полевица собачья **440**
— — ssp. *montana* Hartm. 440
— coarctata Ehrh. ex Hoffm. — mägi-kastehein — полевица сжатая 440
— gigantea Roth — suur kastehein — полевица гигантская 440, **441**
— stolonifera L. — valge kastehein — полевица побегообразующая, п. белая 440, **441**
— tenuis Sibth. — harilik kastehein — полевица тонкая, п. обыкновенная 440, **441**
— *vulgaris* With. 441
Ajuga L. — akakapsas — живучка 222, **224**
— pyramidalis L. — püramiidjas akakapsas — живучка пирамидальная 224
— reptans L. — roomav akakapsas — живучка ползучая **224**
Alchemilla L. — kortsleht — манжетка 111, **126**
— *acutangula* Buser 127
— acutiloba Opiz — teravahõlmine kortsleht — манжетка остролопастная **127**
— *baltica* Sam. ex Juz. 128
— filicaulis Buser — niitjas kortsleht — манжетка тонкостебельная **126**
— glaucescens Wallr. — väike kortsleht (pehmekarvane kortsleht) — манжетка малая **126**
— gracilis Opiz — küüt-kortsleht — манжетка грациозная **127**
— *micans* Buser 127
— *minor* auct. 126
— monticola Opiz — karjus-kortsleht — манжетка горная **127**
— nebulosa Sam. — teravahambune kortsleht — манжетка туманная 128
— obtusa Buser — tõmp kortsleht — манжетка тупая **127**, 128
— *pastoralis* Buser 127
— subcrenata Buser — pigahambune kortsleht — манжетка городковатая **126**
Alisma L. — konnarohi — частуха **362**
— gramineum C. Ch. Gmel. — väike konnarohi — частуха злаковидная 362
— *loeselii* Gorski 362
— plantago-aquatica L. — harilik konnarohi — частуха подорожниковая **362**
Alismaceae — konnarohulised — частуховые 49, 69, 70, 71, **362**
Alliaria Scop. — kõdrik — чесночник 240, **243**
— *officinalis* Andrz. 243
— petiolata (Marsch.-Bieb.) Cavara et Grande — salukõdrik — чесночник лекарственный **243**
Allium L. — lauk — лук 375, **376**
— cepa L. — harilik sibul — лук репчатый 377
— fistulosum L. — talisibul — лук дудчатый, татарка **377**
— oleraceum L. — rohulauk — лук огородный 378
— porrum L. — porrulauk — лук порей **377**
— sativum L. — küüslauk — чеснок **377**
— schoenoprasum L. — murulauk — лук скорода 378
— scorodoprasum L. — metslauk — лук пресночный 378
— ursinum L. — karulauk — лук медвежий **377**
Alnus J. Gaertn. — lepp — ольха 194, **196**
— glutinosa (L.) J. Gaertn. — sanglepp (must lepp) — ольха клейкая, о. чёрная **196**
— incana (L.) Moench — hall lepp (valge lepp) — ольха серая **196**

Alopecurus L. — rebasesaba — лисохвост 431, **439**
— aequalis Sobol. — ruuge rebasesaba — лисохвост равный **439**, 440
— geniculatus L. — põlvjas rebasesaba — лисохвост коленчатый 439, **440**
— pratensis L. — aas-rebasesaba — лисохвост луговой 439, **440**
— ventricosus Pers. — mustjas rebasesaba — лисохвост вздутый 439, 440
Alyssum L. — kilbirohi — бурачок 242, **251**
— alyssoides (L.) Nathh. — tupp-kilbirohi — бурачок чашечковый **251**
— *calycinum* L. 251
— desertorum Stapf — liiv-kilbirohi — бурачок пустынный **251**
— gmelinii Jord. et Fourr. — Gmelini kilbirohi — бурачок Гмелина 251
— *montanum* L., p. p. 251
Amaranthaceae — rebasheinalised — амарантовые 65, 335
Amaranthus L. — rebashein — щирица, амарант **335**
— albus L. — valge rebashein — щирица белая **336**
— blitoides S. Wats. — lamav rebashein — щирица жминдовидная **335**
— retroflexus L. — tähkjas rebashein — щирица запрокинутая 335, **336**
Amaryllidaceae — amarüllilised — амариллисовые 71, 382
Amelanchier Med. — toompihlakas — ирга 113, **118**
— spicatus (Lam.) K. Koch — tähkjas toompihlakas — ирга колосистая **118**
Ammophila Host — luidekaer — песколюб 431, **443**
— arenaria (L.) Link — rand-luidekaer — песколюб песчаный 442, **443**
Anacamptis Rich. — koerakäpp — анакамптис 391, **399**
— pyramidalis (L.) Rich. — püramiidjas koerakäpp — анакамптис пирамидальный **400**
Anagallis L. — varsapõlv — очный цвет 346, **348**
— arvensis L. — põld-varsapõlv — очный цвет пашенный, о. ц. полевой **348**
Anchusa L. — imikas — анхуза, воловик 205, **206**
— officinalis L. — harilik imikas — анхуза лекарственная **206**
Andromeda L. — küüvits — подбел, андромеда **310**
— polifolia L. — harilik küüvits — подбел многолистный **310**
Androsace L. — nõmmkann — проломник 346, **348**
— septentrionalis L. — harilik nõmmkann — проломник северный **348**
Anemone L. — ülane — ветреница 93, **95**
— nemorosa L. — võsaülane — ветреница белая, в. дубравная **95**
— ranunculoides L. — kollane ülane — ветреница лютиковая **95**
— sylvestris L. — metsülane — ветреница лесная **95**
Anethum L. — till — укроп 169, **182**
— graveolens L. — aedtill — укроп пахучий, у. душистый **182**
Angelica L. — heinputk — дудник 171, **180**
— *archangelica* L., p. p. 181
— *palustris* (Bess.) Hoffm. 180
— sylvestris L. — harilik heinputk — дудник лесной 180, **181**
Angiospermae — katteseemnetaimed (õistaimed) — покрытосеменные **91**
Anisantha K. Koch — müürluste — анизанта 436, **456**
— tectorum (L.) Nevski — harilik müürluste — анизанта кровельная 455, **456**
Antennaria J. Gaertn. — kassikäpp — кошачья лапка 270, **274**
— dioica (L.) J. Gaertn. — harilik kassikäpp — кошачья лапка двудомная **274**
Anthemis L. — karikakar — пупавка 272, **278**
— arvensis L. — valge karikakar — пупавка полевая **278**
— tinctoria L. — kollane karikakar — пупавка красильная **278**
Anthoxanthum L. — maarjahein — душистый колосок 430, **437**
— odoratum L. — lõhnav maarjahein — душистый колосок обыкновенный **437**

Anthriscus Pers. — harakputk — купырь 170, **174**
— sylvestris (L.) Hoffm. — mets-harakputk — купырь лесной 174
Anthyllis L. — koldrohi — язвенник 134, **140**
— polyphylla (DC.) Kit. ex G. Don fil. — paljulehine koldrohi — язвенник многолистный **141**
— vulneraria L. (coll.) — harilik koldrohi — язвенник обыкновенный 141
Antitoxicum officinale (Moench) Pob. 203
Apera Adans. — rukkihein — метлица 432, **441**
— spica-venti (L.) Beauv. — harilik rukkihein (rukki-kastehein) — метлица обыкновенная **441**
Apiaceae 168
Apium L. — seller — сельдерей 169, **175**
— graveolens L. — aedseller — сельдерей пахучий **176**
Apocynaceae — koerakoolulised — кутровые 47, 61, **202**
Aquilegia L. — kurekell — водосбор 92, **94**
— vulgaris L. — harilik kurekell — водосбор обыкновенный **94**
Arabidopsis Heynh. — müürlook — резушка 241, **248**
— thaliana (L.) Heynh. — harilik müürlook — резушка Таля **248**
Arabis L. — hanerohi — резуха 239, **249**
— *arenosa* (L.) Scop. 248
— gerardii (Bess.) Koch — aas-hanerohi — резуха Жерара **249**
— *glabra* (L.) Bernh. 249
— hirsuta (L.) Scop. — kare hanerohi — резуха шершавая 249
— *planisiliqua* (Pers.) Reichenb. 249
Araceae — võhalised — ароннниковые, ароидные 70, 71, **459**
Araliaceae — araalialised — аралиевые 42, **166**
Archangelica N. M. Wolf — kikkaputk — дягиль 170, **181**
— litoralis (Fr.) C. A. Agardh — rand-kikkaputk — дягиль прибрежный **181**
Arctium L. — takjas — лопух 269, **285**
— lappa L. — suur takjas — лопух большой **286**
— minus (Hill) Bernh. — väike takjas — лопух малый **286**
— tomentosum Mill. — villtakjas — лопух войлочный, л. паутинистый **286**
Arctostaphylos Adans. — leesikas — толокнянка 310, **311**
— uva-ursi (L.) Spreng. — harilik leesikas — толокнянка обыкновенная, т. аптечная **311**
Arenaria L. — liivkann — песчанка 315, **322**
— *graminifolia* auct. 322
— serpyllifolia L. — harilik liivkann — песчанка тимьянолистная **322**
— stenophylla Led. — palu-liivkann — песчанка узколистная **322**
Aristolochiaceae — tobiväädilised — кирказоновые 67, **193**
Armeria Willd. — merikann — армерия 345
— elongata (Hoffm.) K. Koch — roosa merikann — армерия удлинённая **345**
— *vulgaris* Willd. 345
Armoracia Gaertn., Mey. et Scherb. — mädarõigas — хрен 242, **247**
— rusticana Gaertn., Mey. et Scherb. — aed-mädarõigas — хрен деревенский, х. обыкновенный **247**
Arrhenatherum Beauv. — raikaerik — райграс 434, **444**
— elatius (L.) J. et C. Presl — kõrge raikaerik (kõrge raihein) — райграс высокий **444**
Artemisia L. — puju — полынь 271, **280**
— absinthium L. — koirohi — полынь горькая 280, **281**
— campestris L. — põldpuju — полынь полевая **281**
— maritima L. — meripuju — полынь приморская **281**
— rupestris L. — kaljupuju — полынь каменная **281**

Artemisia vulgaris L. — harilik puju — полынь обыкновенная 280
Aruncus Adans. — kitse-enelas — волжанка 112, 114, **115**
— dioicus (Walt.) Fern. — harilik kitse-enelas — волжанка обыкновенная **115**
— *vulgaris* Raf. 115
Asarum L. — metspipar — копытень **193**
— europaeum L. — harilik metspipar — копытень европейский, лесной перец **193**
Asclepiadaceae — angervarrelised — ластовневые 61, **202**
Asparagus L. — aspar — спаржа 375, **380**
— officinalis L. — harilik aspar — спаржа лекарственная 380
Asperugo L. — karerohi — острица, асперуга 204, **208**
— procumbens L. — karerohi — острица лежачая, асперуга простёртая **208**
Asperula L. — varjulill — ясменник 188
— odorata L. — lõhnav varjulill — ясменник душистый 188
— rivalis Sibth. et Smith — oja-varjulill — ясменник приручейный 188
— tinctoria L. — värv-varjulill — ясменник красильный 188
Aspidiaceae — sõnajalalised — щитовниковые 39, 82
Aspleniaceae — raunjalalised — аспленнеевые 39, **81**
Asplenium L. — raunjalg — костенец, асплений 81
— ruta-muraria L. — müür-raunjalg — костенец постенный 81
— septentrionale (L.) Hoffm. — põhja-raunjalg — костенец северный 81
— trichomanes L. — pruun raunjalg — костенец волосовидный 81
Aster tripolium L. 273
Asteraceae 268
Astragalus L. — hundihammas — астрагал 134, 135, **142**
— arenarius L. — liiv-hundihammas — астрагал песчаный **142**
— danicus Retz. — aas-hundihammas — астрагал датский **142**
— glycyphyllos L. — magus hundihammas — астрагал сладколистный **142**
Astrantia L. — tähtputk — астранция 168, **173**
— major L. — suur tähtputk — астранция крупная **173**
Athyrium Roth — naistesõnajalg — кочедыжник 83, **84**
— filix-femina (L.) Roth — harilik naistesõnajalg — кочедыжник женский **84**
Atriplex L. — malts — лебеда 330, **332**
— calotheca (Rafn) Fr. — noollehine malts — лебеда красивоплодная **333**
— hastata L. — odalehine malts — лебеда копьелистная 333, **334**
— hortensis L. — aedmalts — лебеда садовая 332, **333**
— litoralis L. — randmalts — лебеда прибрежная 332, **333**
— patula L. — harilik malts — лебеда раскидистая **334**
— praecox Hülph. — varajane malts — лебеда ранняя **333**
— tatarica L. — tatari malts — лебеда татарская 332, **333**
Avena L. — kaer — овёс 432, 434, **444**
— fatua L. — tuulekaer — овёс пустой, овсюг **444**
— *pratensis* L. 445
— *pubescens* Huds. 445
— sativa L. — harilik kaer — овёс посевной **445**
— strigosa Schreb. — liivkaer (must kaer) — овёс щетинистый 444, **445**
Balsaminaceae — lemmaltsalised — бальзаминовые 64, **164**
Barbarea R. Brown — kollakas — сурепка 239, **245**
— arcuata (Opiz ex J. et C. Presl) Reichenb. — kaarkollakas — сурепка дуговидная **245**

Barbarea stricta Andrz. ex Bess. — püstkollakas — сурепка прижатая 245
— vulgaris R. Brown — läänekollakas — сурепка обыкновенная 245
Batrachium (DC.) A. Gray 91, 97
— *dichotomum* Schmalh. 98
— *divaricatum* (Schrank) Wimm. 99
— *foeniculaceum* (Gilib.) Krecz. 98
— *gilibertii* Krecz. 97
— *marinum* Fr. 97, 98
— *trichophyllum* (Chaix) Bosch 99
Bellis L. — kirikakar — маргаритка 268, 273
— perennis L. — harilik kirikakar — маргаритка многолетняя 273
Berberidaceae — kukerpuulised — барбарисовые 42, 103
Berberis L. — kukerpuu — барбарис 103
— thunbergii DC. — Thunbergi kukerpuu — барбарис Тунберга 103, 104
— vulgaris L. — harilik kukerpuu — барбарис обыкновенный 103
Berteroa DC. — kogelejarohi — икотник 242, 251
— incana (L.) DC. — hall kogelejarohi— икотник серый 251
Berula Koch — haneputk — берула 169, 178
— erecta (Huds.) Cov. — oja-haneputk — берула прямая 178
Beta L. — peet — свёкла 330
— vulgaris L. — harilik peet — свёкла обыкновенная 331
Betonica L. — tõnnike — буквица 223, 229
— officinalis L. — harilik tõnnike — буквица лекарственная 229
Betula L. — kask — берёза 194
— humilis Schrank — madal kask — берёза низкая, б. приземистая 195
— nana L. — vaevakask — берёза карликовая 195
— pendula Roth — arukask — берёза бородавчатая, б. повислая, б. поникшая 195
— pubescens Ehrh. — sookask — берёза пушистая 195
— *verrucosa* Ehrh. 195
Betulaceae — kaselised — берёзовые 43, 46, 47, 193
Bidens L. — ruse — череда 269, 276
— cernuus L. — longus ruse — череда поникшая 277
— radiatus Thuill. — kiirjas ruse — череда лучистая 277
— tripartitus L. — kolmisruse — череда трёхраздельная 277
Bilderdykia convolvulus (L.) Dumort. 345
— *dumetorum* (L.) Dumort. 344
Blysmus Panz. — soonerohi (veesoonerohi) — поточник, блисмус 401, 405
— compressus (L.) Panz. — lapik soonerohi (lapik kõrkjas) — поточник сжатый 405
— rufus (Huds.) Link — tõmmu soonerohi (tõmmu kõrkjas) — поточник рыжий 405, 406
Bolboschoenus (Asch.) Palla — mugulkõrkjas — клубнекамыш 402, 405
— maritimus (L.) Palla — meri-mugulkõrkjas (randkõrkjas) — клубнекамыш морской 404, 405
Boraginaceae — karelehelised — бурачниковые 63, 204
Botrychium Swartz — võtmehein — гроздовник 79
— lunaria (L.) Swartz — kuu-võtmehein — гроздовник полулунный 80
— matricariifolium (Retz.) A. Braun ex Koch — haruline võtmehein — гроздовник ветвистый 80
— multifidum (S. G. Gmel.) Rupr. — kummeli-võtmehein — гроздовник многораздельный 79, 80
— *ramosum* Asch. 80
— virginianum (L.) Swartz — virgiinia võtmehein — гроздовник виргинский 80

Brachypodium Beauv. — aruluste — коротконожка 429, 457
— pinnatum (L.) Beauv. — sulg-aruluste — коротконожка перистая 457
— sylvaticum (Huds.) Beauv. — mets-aruluste — коротконожка лесная 457
Brassica L. — kapsasrohi — капуста 239, 240, 241, 253
— campestris L. — põld-kapsasrohi (naerishein) — капуста полевая, сурепица 254
— elongata Ehrh. — süstlehine kapsasrohi — капуста хреновидная 240, 253, 254
— juncea (L.) Czern. — sarepta kapsasrohi (sarepta «sinep») — «горчица» сарептская 254
— napus L. — kaalikas, raps — брюква, рапс 253
— oleracea L. — kapsas — капуста огородная 253
— rapa L. — naeris — репа 253
Brassicaceae 239
Braya supina (L.) Koch 243
Briza L. — värihein — трясунка 434, 447
— media L. — keskmine värihein — трясунка средняя 447
Bromus L. — luste — костёр 436, 455
— arvensis L. — põldluste — костёр полевой 455
— *benekenii* (Lange) Trim. 456
— *erectus* Huds. 457
— *inermis* Leyss. 456
— mollis L. — pehme luste — костёр мягкий 455
— secalinus L. — rukkiluste — костёр ржаной 455
— *tectorum* L. 456
Bunias L. — tõlkjas — свербига 242, 250
— orientalis L. — harilik tõlkjas — свербига восточная 250
Butomaceae — luigelillelised — сусаковые 70, 363
Butomus L. — luigelill — сусак 363
— umbellatus L. — harilik luigelill — сусак зонтичный 363
Buxaceae — pukspuulised — самшитовые 48, 156
Buxus L. — pukspuu — самшит 156
— sempervirens L. — harilik pukspuu — самшит вечнозелёный 156
Cakile Mill. — merisinep — морская горчица 242, 255
— maritima Scop. — liiv-merisinep — морская горчица 255
— — ssp. *baltica* (Rouy et Fouc.) Hyl. ex P. W. Ball 255
Calamagrostis Adans. — kastik — вейник 432, 433, 441
— arundinacea (L.) Roth — metskastik — вейник тростниковидный, в. лесной 442, 443
— canescens (Web.) Roth — sookastik — вейник сероватый 442
— epigeios (L.) Roth — jäneskastik — вейник наземный 442
— *lanceolata* Roth 442
— neglecta (Ehrh.) Beauv. — püstkastik — вейник незамечаемый 442
— purpurea Trin. — verev kastik — вейник пурпурный 442
Calla L. — võhk — белокрыльник 459, 460
— palustris L. — soovõhk — белокрыльник болотный 460
Callitrichaceae — vesitähelised — болотниковые 51, 235
Callitriche L. — vesitäht — болотник 235
— *autumnalis* L. 235
— cophocarpa Sendtn. — harilik vesitäht — болотник изменчивый 235, 236
— hermaphroditica Jusl. — sügis-vesitäht — болотник обоеполый 235
— palustris L. em. Schotsm. — soo-vesitäht (kevad-vesitäht) — болотник болотный 236
— *polymorpha* Lönnr. 236

Callitriche stagnalis Scop. — tiik-vesitäht — болотник прудовой 235
— *verna* L. em. Lönnr. 236
Calluna Salisb. — kanarbik — вереск 310, **311**
— vulgaris (L.) Hill — kanarbik — вереск обыкновенный **311**
Caltha L. — varsakabi — калужница 92, **93**
— palustris L. — harilik varsakabi — калужница болотная **93**
Calystegia R. Brown — seatapp — повой, калистегия **203**
— sepium (L.) R. Brown — tara-seatapp — повой заборный **203**
Camelina Crantz — tuder — рыжик 239, **257**
— alyssum (Mill.) Thell. — linatuder — рыжик льняной 257, **258**
— *glabrata* (DC.) Fritsch 258
— *linicola* Schimp. et Spenn. 258
— microcarpa Andrz. ex DC. — liivtuder — рыжик мелкоплодный **257**
— pilosa (DC.) Zing. — karvane tuder — рыжик волосистый **257**
— sativa (L.) Crantz em. Fr. — põldtuder — рыжик яровой 257, **258**
Campanula L. — kellukas — колокольчик **265**
— cervicaria L. — kare kellukas — колокольчик жестковолосый, к. олений **265**
— glomerata L. — kerakellukas — колокольчик скученный **265**
— latifolia L. — laialehine kellukas — колокольчик широколистный **266**
— patula L. — harilik kellukas (käokübar) — колокольчик раскидистый 266, **267**
— persicifolia L. — suureõieline kellukas (kurekatel) — колокольчик персиколистный **266**
— rapunculoides L. — kurekellukas — колокольчик рапунцелевидный **265**
— rotundifolia L. — ümaralehine kellukas — колокольчик круглолистный **266**
— trachelium L. — nõgeselehine kellukas — колокольчик крапиволистный 265, **266**
Campanulaceae — kellukalised — колокольчиковые 66, 67, **264**
Cannabaceae — kanepilised — коноплевые 53, 56, **336**
Cannabis L. — kanep — конопля **336**
— sativa L. (coll.) — kanep — конопля посевная **336**
Caprifoliaceae — kuslapuulised — жимолостные 40, 42, 47, 48, 62, **184**
Capsella Med. — hiirekõrv — пастушья сумка 239, **258**
— bursa-pastoris (L.) Med. — harilik hiirekõrv — пастушья сумка обыкновенная **258**
Caragana Lam. — läätspuu — карагана, караганник 133, **142**
— arborescens Lam. — suur läätspuu — карагана древовидная, жёлтая акация **142**
Cardamine L. — jürilill — сердечник 239, 241, **247**
— amara L. — mõru jürilill — сердечник горький **248**
— bulbifera (L.) Crantz — hammasjuur — сердечник клубненосный 246, **247**
— hirsuta L. — kare jürilill — сердечник шершавый **247**
— impatiens L. — mets-jürilill — сердечник недотрога 239, **247**
— pratensis L. (coll.) — aas-jürilill — сердечник луговой **247**, **248**
Cardaminopsis (C. A. Mey.) Hayek — liivrohi — кардаминопсис 241, **248**
— arenosa (L.) Hayek — harilik liivrohi — кардаминопсис песчаный **248**
Cardaria Desv. — võõrkress — кардария, перечник 240, **256**
— draba (L.) Desv. — harilik võõrkress — кардария крупковая, перечник крупковидный **256**
Carduus L. — karuohakas — чертополох 269, **286**
— acanthoides L. — torkav karuohakas — чертополох колючий **287**
— crispus L. — kähar karuohakas — чертополох курчавый **287**

Carduus nutans L. (coll.) — longus karuohakas — чертополох поникающий 286, **287**
Carex L. — tarn — осока 400, **409**
— acuta L. — sale tarn — осока острая **418**
— acutiformis Ehrh. — sootarn — осока болотная, о. заостренная **423**
— appropinquata Schum. — eristarn — осока сближенная **412**
— aquatilis Wahlenb. — vesitarn — осока водная **418**
— arenaria L. — liivtarn — осока песчаная **411**
— brunnescens (Pers.) Poir. — tõmmukas tarn — осока буроватая **416**
— buxbaumii Wahlenb. — padutarn — осока Буксбаума **414**
— caespitosa L. — mätastarn — осока дернистая **417**
— canescens L. — hallikas tarn — осока сероватая **417**
— capillaris L. — jõhvtarn — осока волосовидная **425**
— *caryophyllea* auct. 421
— chordorrhiza Ehrh. — alsstarn — осока струнокоренная **410**
— *contigua* Hoppe 413
— davalliana Smith — raudtarn — осока Дэвелла **409**
— diandra Schrank — ümartarn — осока двутычинковая **412**
— digitata L. — sõrmtarn — осока пальчатая **419**
— dioica L. — kahekojaline tarn — осока двудомная **409**
— disperma Dewey — õrn tarn — осока двусеменная **411**
— distans L. — läänetarn — осока расставленная **427**
— disticha Huds. — lünktarn — осока двурядная **411**
— *diversicolor* auct. 420
— echinata Murr. — tähttarn — осока иглистая, о. ежевидная 414, **415**
— elata Bell. ex All. — luhttarn — осока высокая **417**
— elongata L. — pikk tarn — осока удлинённая 414, **415**
— ericetorum Poll. — nõmmtarn — осока верещатниковая **422**
— extensa Good. — raudtarn — осока растянутая **427**
— *filiformis* Good. 420
— flacca Schreb. — vesihaljas tarn — осока пёстрая, о. поникающая **420**, **423**
— flava L. — kollane tarn — осока жёлтая **428**
— glareosa Wahlenb. — klibutarn (ränitarn) — осока галечная **416**
— *glauca* Murr. 420
— globularis L. — keratarn — осока шаровидная **421**
— *goodenowii* Gay 418
— *gracilis* Curt. 418
— hartmanii Caj. — rulltarn — осока Гартмана **414**
— heleonastes Ehrh. — turvastarn — осока болотолюбивая **416**
— hirta L. — karvane tarn — осока мохнатая **420**
— hostiana DC. — ääristarn — осока Госта **427**
— *inflata* auct. 424
— *irrigua* (Wahlenb.) Smith ex Hoppe 426
— juncella (Fr.) Th. Fr. — lugatarn — осока ситничковая **418**
— *laevirostris* (Fr.) Blytt et Fr. ex Fr. 424
— lasiocarpa Ehrh. — niitjas tarn — осока волосистоплодная **420**
— lepidocarpa Tausch — niidutarn — осока чешуеплодная **428**
— leporina L. — jänestarn — осока заячья 413, **414**
— limosa L. — mudatarn — осока топяная **426**
— loliacea L. — lodutarn — осока плевельная **415**
— mackenziei Krecz. — põhjatarn (norra tarn) — осока Макензи **416**
— magellanica Lam. — sagristarn — осока заливная **426**
— montana L. — mägitarn — осока горная **422**
— *muricata* auct. 413, **415**
— *muricata* L. 413

Carex nigra (L.) Reichard — harilik tarn — осока чёрная **418**
— *norvegica* Willd. ex Schkuhr 416
— oederi Retz. — ojatarn — осока Эдера **428**
— ornithopoda Willd. — varvastarn — осока лапчатая 419
— pairaei F. Schultz — siiltarn — осока колючая **413**
— pallescens L. — kahkjas tarn — осока бледноватая 423
— *paludosa* Good. 423
— panicea L. — hirsstarn — осока просяная **426**
— paniculata Jusl. — pööristarn — осока метельчатая 412
— *paradoxa* Willd. 412
— pauciflora Lightf. — õievähene tarn (väheõiene tarn) — осока малоцветковая **410**
— *pedata* L. 419
— *pediformis* C. A. Mey 420
— pilulifera L. — põngastarn — осока шариконосная 422
— praecox Schreb. — varane tarn — осока ранняя **413**
— pseudocyperus L. — kraavtarn — осока ложносытевая **425**
— pulchella (Lönnr.) Lindm. — kaunis tarn — осока красивенькая 428
— pulicaris L. — kirptarn — осока блошиная **410**
— remota Grufb. — varjutarn — осока раздвинутая 414, 415
— rhizina Blytt — jalgtarn — осока корневищная **420**
— rhynchophysa C. A. Mey. — nokktarn — осока вздутоносая 424
— riparia Curt. — kallastarn — осока береговая **423**
— rostrata Stok. — pudeltarn — осока длинноносиковая, о. вздутая 424
— ruthenica Krecz. — vene tarn — осока русская **421**
— spicata Huds. — lakktarn — осока колосистая **413**
— *stellulata* Good. 415
— *stricta* Good. 417
— sylvatica Huds. — metstarn — осока лесная 424, **425**
— *tenella* Schkuhr 411
— tomentosa L. — villtarn — осока шерстистая **421**
— vaginata Tausch — tupptarn — осока влагалищная **426**
— verna Chaix — kevadtarn — осока весенняя **421**
— vesicaria L. — põistarn — осока пузырчатая **424**
— vulpina L. —rebastarn — осока лисья **412**
Carlina L. — keelikurohi — колючник 269, **285**
— vulgaris L. — harilik keelikurohi — колючник обыкновенный 285
Carpinus L. — valgepöök — граб 193, **194**
— betulus L. — harilik valgepöök — граб обыкновенный **194**
Carum L. — köömen — тмин 169, **176**
— carvi L. — harilik köömen — тмин обыкновенный 176
Caryophyllaceae — nelgilised — гвоздичные 59, 60, 69, 315
Catabrosa Beauv. — tarnhein — поручейница 435, **451**
— aquatica (L.) Beauv. — vesi-tarnhein — поручейница водная 451
Celastraceae — kikkapuulised — бересклетовые 49, **165**
Centaurea L. — jumikas — василёк 270, **290**
— cyanus L. — rukkilill — василёк посевной **290**
— jacea L. — arujumikas — василёк луговой **290**
— phrygia L. — narmasjumikas — василёк фригийский 290
— scabiosa L. — põldjumikas — василёк скабиозовый, в. шероховатый **291**
Centaurium Hill — maasapp — золототысячник 199, **200**
— litorale (Turner) Gilm. — linalehine maasapp — золототысячник обыкновенный 200
— minus Moench — harilik maasapp — золототысячник зонтичный, з. малый **200**

Centaurium pulchellum (Swartz) Druce — väike maasapp — золототысячник красивый **200**
— *umbellatum* Gilib. 200
— *vulgare* Rafn 200
Cephalanthera Rich. — tolmpea — пыльцеголовник 389, **394**
— longifolia (Huds.) Fritsch — valge tolmpea — пыльцеголовник длиннолистный **394**
— rubra (L.) Rich. — punane tolmpea — пыльцеголовник красный **394**
Cerastium L. — kadakkaer — ясколка 316, **319**
— alpinum L. — mägi-kadakkaer — ясколка альпийская **320**
— arvense L. — põld-kadakkaer — ясколка полевая **320**
— *caespitosum* Gilib. 320
— glutinosum Fr. — madal kadakkaer — ясколка липкая **320**
— holosteoides Fr. — harilik kadakkaer — ясколка дернистая **320**
— semidecandrum L. — kevad-kadakkaer — ясколка пятитычиночная **319**, 320
Cerasus Juss. — kirsipuu — вишня 113, **132**
— avium (L.) Moench — magus kirsipuu — черешня, вишня птичья **133**
— vulgaris Mill. — hapu kirsipuu (harilik kirsipuu) — вишня обыкновенная **132**
Ceratophyllaceae — kardheinalised — роголистниковые 52, **105**
Ceratophyllum L. — kardhein — роголистник **105**
— demersum L. — räni-kardhein — роголистник погружённый 105, 106
Chaenorrhinum (DC.) Lange — haiklõug — хеноринум 211, **213**
— viscidum (Moench) Simonk. — pihkane haiklõug — хеноринум клейкий **213**
Chaerophyllum L. — varesputk — бутень 170, **173**
— aromaticum L. — lõhnav varesputk — бутень ароматный **174**
Chamaedaphne Moench — hanevits — хамедафне 310, **311**
— calyculata (L.) Moench — hanevits — хамедафне чашечная **311**
Chamaenerion Adans. — põdrakanep — хаменерион, иван-чай 158, **160**
— angustifolium (L.) Scop. — ahtalehine põdrakanep — хаменерион узколистный **160**
Chamaepericlymenum Hill — kukits — дёрн 166, **167**
— suecicum (L.) Graebn. — rootsi kukits — дёрн шведский **167**
Chelidonium L. — vereurmarohi — чистотел 236, **237**
— majus L. — harilik vereurmarohi — чистотел большой **237**
Chenopodiaceae — maltsalised — маревые 65, 72, **330**
Chenopodium L. — hanemalts — марь 330, **331**
— album L. — valge hanemalts — марь белая 331, 332
— bonus-henricus L. — tervelehine hanemalts — марь цельнолистная **331**
— glaucum L. — vesihaljas hanemalts — марь сизая **332**
— hybridum L. — värd-hanemalts — марь гибридная **331**
— polyspermum L. — paljuseemneline hanemalts — марь многосеменная **331**
— rubrum L. — punane hanemalts — марь красная **332**
Chimaphila Pursh — talvik — зимолюбка 308, **309**
— umbellata (L.) Nutt. — harilik talvik — зимолюбка зонтичная **309**
Chrysanthemum leucanthemum L. 279
Chrysosplenium L. — lepiklill — селезёночник 107, **109**
— alternifolium L. — harilik lepiklill — селезёночник обыкновенный, с. очереднолистный **109**
Cichorium L. — sigur — цикорий 291, **293**
— intybus L. — harilik sigur — цикорий обыкновенный **293**
Cicuta L. — mürkputk — вех 170, **176**
— virosa L. — harilik mürkputk — вех ядовитый **176**

Cinna L. — nestik — цинна 432, **438**
— latifolia (Trevis.) Griseb. — laialehine nestik — цинна широколистная **438**
Circaea L. — nõiakold — двулепестник 158, **160**
— alpina L. — harilik nõiakold — двулепестник альпийский **160**
Cirsium Mill. em. Scop. — ohakas — бодяк 269, **287**
— acaule (L.) Scop. — varretu ohakas — бодяк бесстебельный 287
— arvense (L.) Scop. — põldohakas — бодяк полевой **289**
— — var. arvense — nõelohakas — бодяк колючий 287, **288**
— — var. mite 289
— heterophyllum (L.) Hill — villohakas — бодяк разнолистный 289
— *horridum* (Wimm. et Grab.) Stank. 288
— *lanceolatum* (L.) Scop. 288
— oleraceum (L.) Scop. — seaohakas (seakapsas) — бодяк огородный 288, **289**
— palustre (L.) Scop. — soo-ohakas — бодяк болотный **288**
— vulgare Ten. — tuliohakas — бодяк обыкновенный **288**
Cistaceae — kuldkannilised — ладанниковые 47, 61, **259**
Cladium P. Browne — mõõkrohi — меч-трава 401, **408**
— mariscus (L.) R. Brown — lääne-mõõkrohi — меч-трава обыкновенная **408**
Clinopodium L. — mägimünt — пахучка 223, **229**
— vulgare L. — harilik mägimünt — пахучка обыкновенная **230**
Cnidium Cuss. — kõrveköömen — жгун-корень 171, **179**
— dubium (Schkuhr) Thell. — niit-kõrveköömen — жгун-корень сомнительный **179**
Cochlearia L. — merisalat — ложечница 242, **259**
— danica L. — taani merisalat — ложечница датская **259**
Coeloglossum Hartm. — õõskeel — пололепестник 390, **395**
— viride (L.) Hartm. — rohekas õõskeel — пололепестник зелёный 395
Colchicum L. — sügislill — безвременник 374, **376**
— autumnale L. — harilik sügislill — безвременник осенний **376**
Comarum L. — soopihl — сабельник 114, **121**
— palustre L. — harilik soopihl — сабельник болотный **121**
Compositae — korvõielised — сложноцветные 56, 58, 62, 63, 67, 69, 70, 72, **268**
Conioselinum F. Fisch. ex Hoffm. — võsaputk — гирчовник 171, **180**
— vaginatum (Spreng.) Thell. — tupp-võsaputk — гирчовник влагалищный **180**
— *tataricum* F. Fisch. ex Hoffm. 180
Conium L. — surmaputk — омег, болиголов 172, **175**
— maculatum L. — täpiline surmaputk — омег пятнистый, болиголов крапчатый **175**
Conringia Adans. — suitsrohi — конрингия 239, **256**
— orientalis (L.) Dumort. — ida-suitsrohi — конрингия восточная 255, **256**
Consolida (DC.) S. F. Gray — varesjalg — живокость 92, **94**
— regalis S. F. Gray — põld-varesjalg (põld-kukekannus) — живокость полевая **94**
Convallaria L. — maikelluke — ландыш 376, **381**
— majalis L. — harilik maikelluke (piibeleht) — ландыш майский **381**
Convolvulaceae — kassitapulised — вьюнковые 65, **203**
Convolvulus L. — kassitapp — вьюнок **203**
— arvensis L. — harilik kassitapp — вьюнок полевой **203**
— *sepium* L. 203
Corallorhiza Chât. — koralljuur — ладьян 391, **392**

Corallorhiza trifida Chât. — kõdu-koralljuur — ладьян трёхнадрезный **392**
Cornaceae — kontpuulised — кизиловые 47, 48, 69, **166**
Cornus alba L. 167
— *sanguinea* L. 167
— *sericea* L. 168
— *suecica* L. 167
— *tatarica* Mill. 167
Coronaria A. Braun — käokann — горицвет, коронария 316, **327**
— flos-cuculi (L.) A. Braun — harilik käokann — горицвет кукушкин, кукушкин цвет **327**
Corydalis Vent. — lõokannus — хохлатка 236, **238**
— fabacea (Retz.) Pers. — vahelmine lõokannus — хохлатка промежуточная **238**
— *halleri* Willd. 238
— *intermedia* (L.) Mérat 238
— solida (L.) Clairv. — harilik lõokannus — хохлатка плотная **238**
Corylus L. — sarapuu — лещина 193, **194**
— avellana L. — harilik sarapuu — лещина обыкновенная **194**
Cotoneaster Med. — tuhkpuu — кизильник 113, **116**
— integerrimus Med. — harilik tuhkpuu — кизильник цельнокрайний **116**
— lucidus Schlehtend. sen. — läikiv tuhkpuu — кизильник блестящий **116**
— melanocarpus Lodd. ex C. K. Schneid. 116
— niger (Thunb.) Fr. — must tuhkpuu — кизильник черноплодный **116**
Crambe L. — krambe — катран 242, **255**
— maritima L. — merikapsas — катран приморский **255**
Crassulaceae — paksulehelised — толстянковые 60, 64, **106**
Crataegus L. — viirpuu — боярышник 113, **118**
— curvisepala Lindm. — harilik viirpuu — боярышник согнутостолбиковый 118, **119**
— monogyna N. J. Jacq. — üheemakaline viirpuu — боярышник однопестичный 118, **119**
— sanguinea Pall. — verev viirpuu — боярышник кровавокрасный **118**
Crepis L. — koeratubakas — скерда 293, **301**
— biennis L. — kaheaastane koeratubakas — скерда двулетняя **302**
— mollis (N. J. Jacq.) Asch. — pehme koeratubakas — скерда мягкая **302**
— paludosa (L.) Moench — soo-koeratubakas — скерда болотная 301, **302**
— praemorsa (L.) Tausch — tõmbijuureline koeratubakas — скерда тупокорневищная **301**
— tectorum L. — liiv-koeratubakas — скерда кровельная **301**
Cruciferae — ristõielised — крестоцветные 55, 57, 66, **239**
Cupressaceae — küpressilised — кипарисовые 40, **90**
Cuscuta L. — võrm — повилика **232**
— epilinum Weihe — linavõrm — повилика льняная **232**
— epithymum Murr. (coll.) — liivatee-võrm — повилика тимьянная **232**
— europaea L. — harilik võrm — повилика европейская **232**
Cuscutaceae — võrmilised — повиликовые 72, **232**
Cynanchum vincetoxicum (L.) Pers. 203
Cynoglossum L. — rass — чернокорень 204, **209**
— officinale L. — harilik rass — чернокорень лекарственный **209**
Cynosurus L. — sugapea — гребенник 429, **447**
— cristatus L. — harilik sugapea — гребенник обыкновенный 447, **448**
Cyperaceae — lõikheinalised — осоковые 72, 73, **400**
Cyperus L. — lõikhein — сыть 401, **402**
— fuscus L. — pruun lõikhein — сыть чернобурая **402**
Cypripedium L. — kuldking — башмачок 389, **391**

Cypripedium calceolus L. — kaunis kuldking — башмачок настоящий 391
Cystopteris Bernh. — põisjalg — цистоптерис 83
— fragilis (L.) Bernh. — habras põisjalg — цистоптерис ломкий 84
Dactylis L. — kerahein — ежа 433, 434, 435, 447
— glomerata L. — harilik kerahein — ежа сборная, е. обыкновенная 443, **447**
Daphne L. — näsiniin — волчник, волчеягодник **156**
— mezereum L. — harilik näsiniin — волчник обыкновенный, волчьи ягоды **156**
Dasiphora Raf. — põõsasmaran — курильский чай 112, **122**
— fruticosa (L.) Rydb. — harilik põõsasmaran — курильский чай кустарниковый 121, **122**
Datura L. — ogaõun — дурман 209, **210**
— stramonium L. — harilik ogaõun — дурман обыкновенный **210**
Daucus L. — porgand — морковь 171, **184**
— carota L. — metsporgand — морковь дикая **184**
— sativus (Hoffm.) Roehl. — aedporgand — морковь посевная 184
Delphinium consolida L. 94
Dentaria bulbifera L. 247
Deschampsia Beauv. — kastevars — луговик 434, **443**
— caespitosa (L.) Beauv. — luht-kastevars — луговик дернистый 443, **444**
— flexuosa (L.) Trin. — võnk-kastevars (look-kastevars) — луговик извилистый **443**
Descurainia Webb et Berth. — peenlook — дескурайния 241, **244**
— sophia (L.) Webb ex Prantl — rihu-peenlook — дескурайния София **244**
Dianthus L. — nelk — гвоздика 316, **328**
— arenarius L. — nõmmnelk — гвоздика песчаная **329**
— barbatus L. — habenelk — гвоздика бородатая **328**
— deltoides L. — nurmnelk — гвоздика травянка **329**
— superbus L. — aasnelk — гвоздика пышная **329**
Diphasium complanatum (L.) Rothm. 74
Diplotaxis DC. — liivsinep — двурядка 240, **252**
— muralis (L.) DC. — müür-liivsinep — двурядка стенная **252**
Dipsacaceae — uniohakalised — ворсянковые 58, 61, **191**
Draba L. — kevadik — крупка 241, **251**
— incana L. — hall kevadik — крупка седоватая **252**
— muralis L. — müürkevadik — крупка стенная 251, **252**
— nemorosa L. — metskevadik — крупка перелесковая 251, **252**
— *verna* L. 252
Dracocephalum L. — tondipea — змееголовник 222, **225**
— ruyschiana L. — sile tondipea — змееголовник Руйша **225**
— thymiflorum L. — karvane tondipea — змееголовник тимьяноцветковый **225**
Drosera L. — huulhein — росянка **313**
— anglica Huds. — pikalehine huulhein — росянка английская, р. длинолистная **313**
— intermedia Hayne — vahelmine huulhein — росянка промежуточная **313**
— rotundifolia L. — ümaralehine huulhein — росянка круглолистная **313**
Droseraceae — huulheinalised — росянковые 63, **313**
Dryopteris Adans. — sõnajalg — щитовник 82, 83, 86
— *austriaca* auct. 87
— carthusiana (Vill.) Fuchs — ohtene sõnajalg — щитовник игольчатый 86, **87**
— cristata (L.) A. Gray — suga-sõnajalg — щитовник гребенчатый 85, **86**
— dilatata (Hoffm.) A. Gray — laiuv sõnajalg — щитовник австрийский **87**
— filix-mas (L.) Schott — maarja-sõnajalg — щитовник мужской **86**

Dryopteris *linnaeana* C. Christ. 85
— *phegopteris* (L.) C. Christ. 85
— *robertiana* (Hoffm.) C. Christ. 86
— *spinulosa* (O. F. Müll.) Watt 86
— *thelypteris* (L.) A. Gray 85
Echinochloa Beauv. — kukehirss — ежовник 428, 432, **436**
— crus-galli (L.) Beauv. — tähkjas kukehirss — ежовник обыкновенный, петушье просо **436**
Echinops L. — mesiohakas — мордовник 268, **285**
— sphaerocephalus L. — valkjas mesiohakas — мордовник шароголовый **285**
Echium L. — ussikeel — синяк 204, **205**
— vulgare L. — harilik ussikeel — синяк обыкновенный **205**
Elaeagnaceae — hõbepuulised — лоховые 44, **156**
Elaeagnus L. — hõbepuu — лох 156, **157**
— *argentea* Pursh 157
— commutata Bernh. ex Rydb. — läikiv hõbepuu — лох серебристый **157**
Elatinaceae — vesipipralised — повойничковые 51, 60, **264**
Elatine L. — vesipipar — повойничек **264**
— hydropiper L. — mõru vesipipar — повойничек согнутосемянный **264**
Eleocharis R. Brown — alss — болотница, ситняг 401, **406**
— acicularis (L.) Roem. et Schult. — nõelalss (okasalss) — болотница игольчатая 405, **406**
— *eupalustris* H. Lindb. 407
— mamillata (H. Lindb.) H. Lindb. ex Dörfl. — muda-alss — болотница сосочковая **407**
— palustris (L.) R. Brown em. Roem. et Schult. — sooalss — болотница болотная 405, **407**
— parvula (Roem. et Schult.) Link ex Bluff, Nees et Schauer — väike alss — болотница маленькая **406**
— *pauciflora* (Lightf.) Link 406
— quinqueflora (F. X. Hartm.) Schwarz — õievähene alss (väheõiene alss) — болотница пятицветковая, б. малоцветковая **406**
— uniglumis (Link) Schult. — soomusalss — болотница одночешуйная **407**
Elisanthe noctiflora (L.) Rupr. 326
— *viscosa* (L.) Rupr. 326
Elodea Rich. — vesikatk — элодея, водяная чума 363, **364**
— canadensis Rich. — kanada vesikatk — элодея канадская, водяная чума **364**
Elsholtzia Willd. — rihumünt — эльсгольция 222, **232**
— ciliata (Thunb.) Hyl. — suga-rihumünt — эльсгольция ресничатая **232**
— *patrinii* (Lep.) Garcke 232
Elymus arenarius L. 458
Elytrigia Nevski — orashein — пырей 429, **458**
— junceiformis A. et D. Löve — rand-orashein — пырей ситниковидный **458**
— — × repens **458**
— repens (L.) Nevski — harilik orashein — пырей ползучий **458**
Empetraceae — kukemarjalised — водяниковые 43, **313**
Empetrum L. — kukemari — водяника **313**
— nigrum L. — harilik kukemari — водяника чёрная 312, **313**
Epilobium L. — pajulill — кипрей **158**
— adenocaulon Hausskn. — mets-pajulill — кипрей железистостебельный **160**
— *adnatum* Griseb. 159
— *angustifolium* L. 160

Epilobium collinum C. Ch. Gmel. — kink-pajulill — кипрей холмовый 159
— hirsutum L. — karvane pajulill — кипрей мохнатый 159
— montanum L. — mägi-pajulill — кипрей горный 159
— palustre L. — soo-pajulill — кипрей болотный 159
— parviflorum (Schreb.) DC. — väikeseõieline pajulill — кипрей мелкоцветковый, к. бедноцветковый 159
— roseum (Schreb.) Pers. — roosa pajulill — кипрей розовый 159
— tetragonum L. — laskuvalehine pajulill — кипрей четырёхгранный 159
Epipactis Swartz — neiuvaip — дремлик 389, 393
— atrorubens (Hoffm.) Schult. — tumepunane neiuvaip — дремлик ржавый 393
— helleborine (L.) Crantz — laialehine neiuvaip — дремлик широколистный 393
— palustris (Mill.) Crantz — soo-neiuvaip — дремлик болотный 393, 394
— *rubiginosa* Crantz 393
Epipogium R. Brown — pisikäpp — надбородник 391, 394
— aphyllum (F. W. Schmidt) Swartz — lehitu pisikäpp — надбородник безлистный 395
Equisetaceae — osjalised — хвощевые 38, 72, 76
Equisetum L. — osi — хвощ 76
— arvense L. — põldosi — хвощ полевой 76, 79
— fluviatile L. em. Ehrh. — konnaosi — хвощ топяной 77, 78
— hyemale L. — raudosi — хвощ зимующий 77
— *limosum* L. em. Roth 77, 78
— palustre L. — soo-osi — хвощ болотный 77, 78
— pratense Ehrh. — aasosi — хвощ луговой 76, 79
— scirpoides Michx. — alssosi — хвощ камышковый 78
— sylvaticum L. — metsosi — хвощ лесной 77, 78
— × trachyodon A. Braun — karedahambaline osi — хвощ шершавозубый 78
— variegatum Schleich. ex Web. et Mohr — liivosi — хвощ пёстрый 78
Ericaceae — kanarbikulised — вересковые 44, 47, 310
Erigeron L. — õnnehein — мелколепестник 271, 273
— acer L. — jaani-õnnehein — мелколепестник едкий 273
— canadensis L. — kanada õnnehein — мелколепестник канадский 273, 274
Eriophorum L. — villpea — пушица 401, 402
— angustifolium Honck. — ahtalehine villpea — пушица узколистная 402, 403
— gracile Koch — sale villpea — пушица стройная 403
— latifolium Hoppe — laialehine villpea — пушица широколистная 403
— *polystachyon* L. 403
— vaginatum L. — tupp-villpea — пушица влагалищная 402
Erodium L'Hér. — kurekael — аистник, журавельник 152, 154
— cicutarium (L.) L'Hér. — harilik kurekael — аистник цикутовый, а. обыкновенный 154
Erophila DC. — varakevadik — веснянка 240, 252
— verna (L.) Chevall. — harilik varakevadik — веснянка весенняя, в. обыкновенная 252
Erucastrum (DC.) C. Presl — koerasinep — капустник 241, 253
— gallicum (Willd.) O. E. Schulz — gallia koerasinep — капустник галльский 253
Eryngium L. — ogaputk — синеголовник 168, 173
— maritimum L. — rand-ogaputk — синеголовник приморский 173
Erysimum L. — harakalatv — желтушник 240, 241, 244
— cheiranthoides L. — põld-harakalatv — желтушник левкойный 244
— hieraciifolium Jusl. — sirge harakalatv — желтушник прямой 244

Erysimum repandum Höjer — haraline harakalatv — желтушник выгрызенный 241, 244, 245
— *strictum* Gaertn., Mey. et Scherb. 244
Erythrosperma Dahlst. 296
Euonymus L. — kikkapuu — бересклет 165
— europaea L. — harilik kikkapuu — бересклет европейский 166
— verrucosa Scop. — naastune kikkapuu — бересклет бородавчатый 166
Eupatorium L. — vesikanep — посконник 268, 272
— cannabinum L. — harilik vesikanep — посконник коноплевидный 272
Euphorbia L. — piimalill — молочай 154, 155
— cyparissias L. — küpress-piimalill — молочай кипарисовый 155
— esula L. — kibe piimalill — молочай острый 155
— helioscopia L. — harilik piimalill — молочай солнцегляд 155
— palustris L. — soo-piimalill — молочай болотный 155
— virgata Waldst. et Kit. — vits-piimalill — молочай лозный, м. прутьевидный 156
Euphorbiaceae — piimalillelised — молочайные 62, 65, 154
Euphrasia L. — silmarohi — очанка 212, 218
— officinalis L. (coll.) — harilik silmarohi — очанка обыкновенная 218
Faba Mill. — põlduba — бобы 135, 146
— bona Med. — põlduba — бобы русские, б. обыкновенные 146
Fabaceae 133
Fagaceae — pöögilised — буковые 41, 45, 46, 196
Fagopyrum Moench — tatar — гречиха 338, 345
— esculentum Moench — harilik tatar — гречиха посевная 345
— *sagittatum* Gilib. 345
— tataricum (L.) Gaertn. — idatatar — гречиха татарская 345
Fagus L. — pöök — бук 196, 197
— sylvatica L. — harilik pöök — бук лесной 197
Festuca L. — aruhein — овсяница 435, 452
— altissima All. — mets-aruhein — овсяница лесная 453, 454
— arenaria Osbeck — luide-aruhein — овсяница песчаная 453
— arundinacea Schreb. — roog-aruhein — овсяница тростниковая 453, 454
— gigantea (L.) Vill. — suur aruhein — овсяница гигантская 453
— ovina L. — lamba-aruhein — овсяница овечья 453
— *polesica* auct. 453
— pratensis Huds. — harilik aruhein — овсяница луговая 453, 454
— rubra L. — punane aruhein — овсяница красная 453
— sabulosa H. Lindb. — liiv-aruhein — овсяница песковая 453
— *silvatica* (Poll.) Vill. 454
— trachyphylla (Hack.) Krajina — kink-aruhein — овсяница шершаволистная 452, 453
Ficaria verna Huds. 99
Filago L. — paganapea — жабник 270, 274
— arvensis L. — põld-paganapea — жабник полевой 274
— minima (Smith) Pers. — väike paganapea — жабник мелкий 274
Filipendula Mill. — angervaks — лабазник, таволга 114, 125
— *hexapetala* Gilib. 125
— ulmaria (L.) Maxim. (coll.) — harilik angervaks — лабазник вязолистный 125, 126
— vulgaris Moench — angerpist — лабазник обыкновенный 125
Fragaria L. — maasikas — земляника 114, 121
— × ananassa Duch. — aedmaasikas — земляника ананасная 121
— *collina* Ehrh. 121
— *elatior* Ehrh. 121

Fragaria moschata Duch. — kõrge maasikas — земляника мускусная 121
— vesca L. — metsmaasikas — земляника лесная 121
— viridis Duch. — muulukas — земляника зелёная, полуница 121
Frangula Mill. — paakspuu — крушина 164
— alnus Mill. — harilik paakspuu — крушина ольховидная, к. ломкая 165
Fraxinus L. — saar — ясень 198
— excelsior L. — harilik saar — ясень обыкновенный 198, 199
Fumaria L. — punand — дымянка 237, 238
— officinalis L. — harilik punand — дымянка лекарственная 238
Gagea Salisb. — kuldtäht — гусиный лук 375, 378
— granulosa Turcz. — ida-kuldtäht — гусиный лук зернистый 379
— lutea (L.) Ker-Gawl. — kollane kuldtäht — гусиный лук жёлтый 378
— minima (L.) Ker-Gawl. — väike kuldtäht — гусиный лук малый 379
Galanthus L. — lumikelluke — подснежник 382
— nivalis L. — harilik lumikelluke — подснежник белоснежный 382
Galeobdolon Adans. — koldnõges — зеленчук 223, 228
— luteum Huds. — koldnõges — зеленчук жёлтый 228
Galeopsis L. — kõrvik — пикульник 223, 226
— bifida Boenn. — pügaldunud kõrvik — пикульник двунадрезный 226, 227
— ladanum L. — ahtalehine kõrvik — пикульник ладанниковый 226
— speciosa Mill. — kirju kõrvik — пикульник заметный, п. красивый 226
— tetrahit L. — kare kõrvik — пикульник обыкновенный 226
Galinsoga Ruiz et Pav. — võõrkakar — галинсога 269, 277
— ciliata (Raf.) Blake — karvane võõrkakar — галинсога ресничатая 277
— parviflora Cavan. — paljas võõrkakar — галинсога мелкоцветковая 277
Galium L. — madar — подмаренник 187, 188
— aparine L. — roomav madar (virn) — подмаренник цепкий 190
— boreale L. — värvmadar — подмаренник бореальный 189
— mollugo L. — pehme madar — подмаренник мягкий 190
— palustre L. — soomadar — подмаренник болотный 189
— ruprechtii Pob. — kolmismadar — подмаренник Рупрехта 189
— spurium L. — põldmadar — подмаренник ложный 190
— *trifidum* auct. 189
— triflorum Michx. — kolmeõieline madar — подмаренник трёхцветковый 189
— uliginosum L. — lodumadar (rabamadar) — подмаренник топяной 189, 190
— verum L. — hobumadar — подмаренник настоящий 190
Gentiana L. — emajuur — горечавка, гентиана 199, 200
— amarella L. (coll.) — mõru emajuur — горечавка горькая 201
— cruciata L. — südame-emajuur — горечавка крестообразная 201
— pneumonanthe L. — sinine emajuur — горечавка легочная 200, 201
— uliginosa Willd. — rand-emajuur — горечавка топяная 201
Gentianaceae — emajuurelised — горечавковые 69, 199
Geraniaceae — kurerehalised — гераниевые 55, 57, 152
Geranium L. — kurereha — герань 152
— lucidum L. — läikiv kurereha — герань блестящая 152, 153
— molle L. — pehme kurereha — герань нежная 153
— palustre L. — soo-kurereha — герань болотная 153, 154
— pratense L. — aas-kurereha — герань луговая 153
— pusillum Burm. fil. — madal kurereha — герань малая 153
— robertianum L. — haisev kurereha — герань Роберта 152
— sanguineum L. — verev kurereha — герань кровянокрасная 152, 153
— sylvaticum L. — mets-kurereha — герань лесная 154
Geum L. — mõõl — гравилат 114, 124
— aleppicum N. J. Jacq. — püstmõõl — гравилат алепский 125

Geum ×intermedium Ehrh. — vahelmine mõõl — гравилат промежуточный 125
— rivale L. — ojamõõl — гравилат речной 124
— urbanum L. — maamõõl — гравилат городской 125
Gladiolus L. — kuremõõk — шпажник 383
— imbricatus L. — niidu-kuremõõk — шпажник черепитчатый 383
Glaux L. — rannikas — глаукс, млечник 346, 347
— maritima L. — rannikas — глаукс приморский 347, 348
Glechoma L. — maajalg — будра 223, 225
— hederacea L. — harilik maajalg (kassiratas) — будра плющевидная 225
Glyceria R. Brown — parthein — манник 435, 451
— *aquatica* (L.) Wahlb. 452
— fluitans (L.) R. Brown — harilik parthein — манник плавающий 451, 452
— lithuanica (Gorski) Gorski — kahar parthein — манник литовский 452
— maxima (Hartm.) Holmb. — suur parthein — манник крупный 451, 452
— plicata Fr. — voldiline parthein — манник складчатый 451, 452
Gnaphalium L. — kassiurb — сушеница 270, 275
— sylvaticum L. — mets-kassiurb — сушеница лесная 275
— uliginosum L. — soo-kassiurb — сушеница топяная 275
Goodyera R. Brown — öövilge — гудайера 389, 395
— repens (L.) R. Brown — roomav öövilge — гудайера ползучая 395
Gramineae — kõrrelised — злаки, злаковые 71, 428
Grossularia reclinata (L.) Mill. 110
Grossulariaceae — sõstralised — крыжовниковые 42, 110
Guttiferae 307
Gymnadenia R. Brown — käoraamat — кокушник 390, 396
— conopsea (L.) R. Brown — harilik käoraamat — кокушник комарниковый 396
— odoratissima (Nathh.) Rich. — lõhnav käoraamat — кокушник душистый 396
Gymnocarpium Newm. — kolmissõnajalg — голокучник 83, 85
— dryopteris (L.) Newm. — harilik kolmissõnajalg — голокучник Линнея 85
— robertianum (Hoffm.) Newm. — pae-kolmissõnajalg (paesõnajalg) — голокучник Роберта 86
Gymnospermae — paljasseemnetaimed — голосеменные 87
Gypsophila L. — kipslill — качим, гипсолюбка 316, 328
— fastigiata L. — kännas-kipslill — качим пучковатый 328
— muralis L. — müür-kipslill — качим постенный 328
Halimione Aellen — soolmalts — галимиона 330, 334
— pedunculata (L.) Aellen — hall soolmalts — галимиона стебельчатая 334
Haloragidaceae — vesikuuselised — сланоягодниковые 52, 160
Hedera L. — luuderohi — плющ 166
— helix L. — harilik luuderohi — плющ обыкновенный 166
Helianthemum Mill. — kuldkann — солнцецвет 259
— nummularium (L.) Mill. — harilik kuldkann — солнцецвет монетолистный 259, 260
Helianthus L. — päevalill — подсолнечник 270, 276
— annuus L. — harilik päevalill — подсолнечник обыкновенный 276
Helichrysum Mill. — käokuld — цмин, бессмертник 270, 275
— arenarium (L.) Moench — harilik käokuld — цмин песчаный 275
Helictotrichon Bess. — kaerand — овсец 434, 445
— pratense (L.) Pilg. — arukaerand (arukaer) — овсец луговой 445
— pubescens (Huds.) Pilg. — aaskaerand (aaskaer) — овсец опушённый 445

Hepatica Mill. — sinilill — печеночница, перелеска 92, **95**
— nobilis Gars. — harilik sinilill — печеночница обыкновенная **95**
— *triloba* Gilib. 95
Heracleum L. — karuputk — борщевик 169, **183**
— sibiricum L. — siberi karuputk — борщевик сибирский **183**
Herminium R. Brown — muguljuur — бровник 390, **395**
— monorchis (L.) R. Brown — harilik muguljuur — бровник одноклубневый **395**
Herniaria L. — reiarohi — грыжник **314**
— glabra L. — sööt-reiarohi — грыжник голый **314**
Hesperis L. — öölill — вечерница 240, **250**
— matronalis L. — harilik öölill (öökannike) — вечерница ночная фиалка **250**
Hieracium L. — hunditubakas — ястребинка 293, **302**
— auricula Lam. et DC. (coll.) — kõrv-hunditubakas — ястребинка скороспелка, я. ушковатая **305**
— bauhinii Bess. (coll.) — ungari hunditubakas — ястребинка Баугина **305**
— bifidum Kit. (coll.) — raag-hunditubakas — ястребинка раздвоенная **304**
— caesium Fr. (coll.) — sinihall hunditubakas — ястребинка сизая **303**
— cymosum L. (coll.) — kännasjas hunditubakas — ястребинка полузонтичная **306**
— flagellare Willd. (coll.) — võsundiline hunditubakas — ястребинка плетевая **306**
— murorum L. (coll.) — mets-hunditubakas — ястребинка стенная **304**
— pilosella L. (coll.) — karvane hunditubakas — ястребинка волосистая **304**
— piloselloides Vill. (coll.) — kõrge hunditubakas — ястребинка высокая **305**
— pratense (Tausch) Zahn (coll.) — aas-hunditubakas — ястребинка луговая **306**
— *pubescens* Lindbl. (coll.) 306
— sagittatum Lindeb. (coll.) — nooljas hunditubakas — ястребинка стреловидная **306**
— tritum Juxip — keskpärane hunditubakas — ястребинка заурядная **304**
— umbellatum L. (coll.) — sarikjas hunditubakas — ястребинка зонтичная **302, 303**
— vaillantii Tausch (coll.) — pehmekarvane hunditubakas — ястребинка Вайана **306**
— vulgatum Fr. (coll.) — liht-hunditubakas — ястребинка обыкновенная **304**
Hierochloë R. Brown — lõhnhein — зубровка 433, **438**
— australis (Schrad.) Roem. et Schult. — lääne-lõhnhein — зубровка южная **438**
— odorata (L.) Beauv. — harilik lõhnhein — зубровка душистая **438**
Hippocastanaceae — hobukastanilised — конскокаштановые 40, **163**
Hippophaë L. — astelpaju — облепиха 156, **157**
— rhamnoides L. — harilik astelpaju — облепиха крушиновая **157**
Hippuridaceae — kuuskheinalised — хвостниковые 50, 59, **234**
Hippuris L. — kuuskhein — хвостник **234**
— lanceolata Retz. — süstlehine kuuskhein — хвостник ланцетный **235**
— vulgaris L. — harilik kuuskhein — хвостник обыкновенный 234, **235**
Holcus L. — mesihein — бухарник 433, **443**
— lanatus L. — vill-mesihein — бухарник шерстистый **443**
Honckenya Ehrh. — merihumur — гонкения 315, **321**
— peploides (L.) Ehrh. — merihumur — гонкения бутерлаковидная **322**
Hordeum L. — oder — ячмень 430, **459**

Hordeum *sativum* Jess. 459
— vulgare L. — harilik oder — ячмень обыкновенный **459**
Hornungia Reichenb. — kaljukress — двусемянник 242, **257**
— petraea (L.) Reichenb. — kaljukress — двусемянник скальный **257**
Hottonia L. — vesisulg — турча 346, **348**
— palustris L. — harilik vesisulg — турча болотная **349**
Humulus L. — humal — хмель **336**
— lupulus L. — harilik humal — хмель обыкновенный **336**
Huperzia Bernh. — ungrukold — баранец **74**
— selago (L.) Bernh. ex Schrank et Mart. — harilik ungrukold — баранец обыкновенный **74**
Hutchinsia petraea (L.) R. Brown 257
Hydrangeaceae — hortensialised — гортензиевые 48, **109**
Hydrocharis L. — kilbukas — водокрас 363, **364**
— morsus-ranae L. — konnakilbukas — водокрас обыкновенный **364**
Hydrocharitaceae — kilbukalised — водокрасовые 49, 50, 51, **363**
Hydrocotyle L. — vesipaunikas — щитолистник 168, **172**
— vulgaris L. — loim-vesipaunikas — щитолистник обыкновенный 172, **173**
Hyoscyamus L. — pöörirohi — белена 209, **210**
— niger L. — koera-pöörirohi — белена чёрная **210**
Hypericaceae — naistepunalised — зверобойные 61, **307**
Hypericum L. — naistepuna — зверобой **307**
— hirsutum L. — karvane naistepuna — зверобой жестковолосистый **307**
— maculatum Crantz — kandiline naistepuna — зверобой пятнистый, з. четырёхгранный **307**
— montanum L. — mägi-naistepuna — зверобой горный **307**
— perforatum L. — liht-naistepuna — зверобой пронзённый **307**
Hypochaeris L. — põrsashein — пазник, гипохерис 292, **294**
— *maculata* L. 294
— radicata L. — püsik-põrsashein — пазник стержнекорневой **294**
Illecebraceae — reiarohulised — хрящецветниковые 60, **314**
Impatiens L. — lemmalts — недотрога **164**
— noli-tangere L. — õrn lemmalts — недотрога обыкновенная **164**
— parviflora DC. — väikeseõieline lemmalts — недотрога мелкоцветковая **164**
Inula L. — vaak — девясил 271, **275**
— britannica L. — inglise vaak — девясил британский **276**
— helenium L. — aedvaak — девясил высокий **276**
— salicina L. — pajuvaak — девясил иволистный **276**
Iridaceae — võhumõõgalised — касатиковые 70, **383**
Iris L. — võhumõõk (iiris) — касатик **383**
— pseudacorus L. — kollane võhumõõk — касатик жёлтый, к. аировидный **383**
— sibirica L. — siberi võhumõõk — касатик сибирский **383**
Isatis L. — sinerõigas — вайда 239, **249**
— tinctoria L. — harilik sinerõigas — вайда красильная **250**
Isoëtaceae — lahnarohulised — полушниковые 38, 49, **76**
Isoëtes L. — lahnarohi — полушник, шильник **76**
— lacustris L. — järv-lahnarohi — полушник озерной **76**
Jasione L. — sininukk — букашник 264, **267**
— montana L. — harilik sininukk — букашник горный **267**
Jovibarba Opiz — liivsibul (mägisibul) — молодило **106**
— sobolifera (Sims) Opiz — võsu-liivsibul (võsu-mägisibul) — молодило отпрысковое, м. обыкновенное **106**
Juglandaceae — pähklipuulised — ореховые 41, **198**
Juglans L. — pähklipuu — орех **198**

Juglans cinerea L. — hall pähklipuu — орех серый 198
Juncaceae — loalised — ситниковые 71, 72, 383
Juncaginaceae — õisluhalised — ситниковидные 71, 365
Juncus L. — luga — ситник 384
— alpinus Vill. — tumepruun luga — ситник альпийский 385, 386
— ambiguus Guss. (coll.) — konnaluga — ситник неопределённый 384
— articulatus L. — läikviljaline luga — ситник членистый 386
— balticus Willd. — randluga — ситник балтийский 387
— bufonius L. (coll.) — kraavluga — ситник жабий 384
— compressus N. J. Jacq. — lapik luga — ситник сплюснутый 385
— conglomeratus L. — keraluga — ситник скученный 387
— effusus L. — harilik luga — ситник развесистый 387
— filiformis L. — niitluga — ситник нитевидный 385, 387
— *fuscoater* auct. 386
— gerardii Lois. — tuderluga — ситник Жерара 385
— nodulosus Wahlenb. — sõlmluga — ситник узловатый 385
— squarrosus L. — nõmmluga — ситник растопыренный 384
— stygius L. — rabaluga — ситник стигийский 384, 385
— subnodulosus Schrank — tõmbiõieline luga — ситник подузловатый 386
— supinus Moench — madal luga — ситник приземистый 385, 386
Juniperus L. — kadakas — можжевельник 90, 91
— communis L. — harilik kadakas — можжевельник обыкновенный 91
Knautia L. — äiatar — короставник 191, 192
— arvensis (L.) Th. Coult. — harilik äiatar — короставник полевой 192
Koeleria Pers. — haguhein — тонконог, келерия 431, 434, 446
— glauca (Schkuhr) DC. — vesihaljas haguhein — тонконог сизый 446
— grandis Bess. — suur haguhein — тонконог большой 447
— *polonica* Dom. 447
Labiatae — huulõielised — губоцветные 47, 56, 58, 62, 221
Lactuca L. — salat — латук 292, 300
— *muralis* (L.) Fres. 301
— sativa L. — aedsalat — латук посевной, салат 300
— serriola Torn. — noollehine salat — латук дикий, л. компасный 300
— *tatarica* (L.) C. A. Mey. 300
Lamiaceae 221
Lamium L. — iminõges — яснотка 223, 227
— album L. — valge iminõges — яснотка белая 227
— amplexicaule L. — hõlmine iminõges — яснотка стеблеобъёмлющая 227
— *galeobdolon* (L.) Crantz 228
— hybridum Vill. — hambune iminõges — яснотка гибридная 227
— maculatum L. — täpiline iminõges — яснотка пятнистая 227
— purpureum L. — verev iminõges — яснотка пурпуровая 227
Lappula Fabr. — takelrohi — липучка 204, 208
— *echinata* Gilib. 208
— myosotis Moench — siil-takelrohi — липучка ежевидная, л. обыкновенная 208
Lapsana L. — linnukapsas — бородавник 291, 293
— communis L. — harilik linnukapsas — бородавник обыкновенный 293
Larix Mill. — lehis — лиственница 87, 89
— decidua Mill. — euroopa lehis — лиственница европейская 89
— russica (Endl.) Sabine — vene lehis — лиственница русская 89
Laserpitium L. — kareputk — гладыш 172, 183
— latifolium L. — laialehine kareputk — гладыш широколистный 183
— prutenicum L. — ahtalehine kareputk (preisi kareputk) — гладыш прусский 184
Lathraea L. — käopäkk — петров крест 211, 220

Lathraea squamaria L. — harilik käopäkk — петров крест чешуйчатый 220
Lathyrus L. — seahernes — чина 135, 146
— maritimus (L.) Big. — rand-seahernes — чина приморская 147
— niger (L.) Bernh. — must seahernes (must kurelääts) — чина чёрная 148
— palustris L. — soo-seahernes — чина болотная 147
— pisiformis L. — hernelehine seahernes — чина гороховидная 147
— pratensis L. — aas-seahernes — чина луговая 146
— sylvestris L. — mets-seahernes — чина лесная 146
— vernus (L.) Bernh. — kevadine seahernes (kevadine kurelääts) — чина весенняя 148
Lavatera L. — rõngaslill — хатьма 149, 151
— thuringiaca L. — harilik rõngaslill — хатьма тюрингенская 151
Ledum L. — kail — багульник 310
— palustre L. — sookail — багульник болотный 310
Leersia Swartz — metsriis — леерсия 431, 437
— oryzoides (L.) Swartz — jõgi-metsriis — леерсия рисовидная 437
Lemna L. — lemmel — ряска 460
— minor L. — väike lemmel — ряска маленькая 460, 461
— trisulca L. — ristlemmel — ряска тройчатая 460
Lemnaceae — lemlelised — рясковые 49, 460
Lentibulariaceae — vesihernelised — пузырчатковые 52, 63, 220
Leontodon L. — seanupp — кульбаба 292, 294
— autumnalis L. — sügisene seanupp — кульбаба осенняя 294, 295
— hispidus L. (coll.) — kare seanupp — кульбаба щетинистая 294, 295
Leonurus L. — südamerohi — пустырник 222, 228
— cardiaca L. — lääne-südamerohi — пустырник сердечный 228
— *quinquelobatus* Gilib. 228
— villosus D'Urv. — veiste-südamerohi — пустырник волосистый 228
Lepidium L. — kress — клоповник 242, 256
— densiflorum Schrad. — liivkress — клоповник густоцветковый 256, 257
— *draba* L. 256
— latifolium L. — randkress — клоповник широколистный 256
— ruderale L. — haisev kress — клоповник мусорный 256
Lepidotis inundata (L.) C. Börn. 75
Leucanthemum Mill. — härjasilm — нивяник 271, 279
— vulgare (L.) Lam. — harilik härjasilm — нивяник обыкновенный 279
Leucojum L. — märtsikelluke — белоцветник 382
— vernum L. — kevadine märtsikelluke — белоцветник весенний 382
Levisticum Hill — leeskputk — любисток 172, 181
— officinale Koch — harilik leeskputk — любисток аптечный 181
Leymus Hochst. — vareskaer — колосняк 430, 431, 458
— arenarius (L.) Hochst. — liiv-vareskaer — колосняк песчаный 442, 458
Libanotis L. — põdrajuur — порезник 172, 178
— intermedia Rupr. — vahelmine põdrajuur — порезник промежуточный 178
Ligularia Cass. — kobarpea — бузульник 270, 284
— sibirica (L.) Cass. — harilik kobarpea — бузульник сибирский 285
Liguliflorae — keelõielised 268, 291
Ligustrum L. — liguster — бирючина 198, 199
— vulgare L. — harilik liguster — бирючина обыкновенная 199
Liliaceae — liilialised — лилейные 68, 70, 71, 72, 374
Lilium L. — liilia — лилия 375, 379
— bulbiferum L. — tuliliilia — лилия красная 379
— martagon L. — kirju liilia — лилия кудреватая 380

Limosella L. — nõgililli k — лужница 211, **213**
— aquatica L. — harilik nõgililli k — лужница водная **213**
Linaceae — linalised — льновые 60, 66, **151**
Linaria Mill. — käokannus — льнянка 211, **212**
— *minor* (L.) Desf. 213
— vulgaris Mill. — harilik käokannus — льнянка обыкновенная **212**
Linnaea L. — harakkuljus — линнея 184, **186**
— borealis L. — harilik harakkuljus — линнея северная 186
Linum L. — lina — лён **151**
— catharticum L. — aaslina — лён слабительный 151, **152**
— usitatissimum L. — harilik lina — лён обыкновенный **151**
Liparis Rich. — hiilakas — липарис, лосняк 390, **392**
— loeselii (L.) Rich. — soohiilakas — липарис Лёзеля **392**
Listera R. Brown — käopõll — тайник 389, **392**
— cordata (L.) R. Brown — väike käopõll — тайник сердцевидный 392, **393**
— ovata (L.) R. Brown — suur käopõll — тайник овальный **392**
Lithospermum L. — rusujuur — воробейник 204, **205**
— arvense L. — põld-rusujuur — воробейник полевой **205**
— officinale L. — suur rusujuur — воробейник лекарственный **205**
Littorella Bergius — järvikas — прибрежница 233, **234**
— uniflora (L.) Asch. — silmjärvikas — прибрежница одноцветковая **234**
Lobelia L. — lobeelia — лобелия **267**
— dortmanna L. — vesilobeelia — лобелия Дортмана **267**
Lobeliaceae — lobeelialised — лобелиевые 50, **267**
Lolium L. — raihein — плевел 429, **454**
— multiflorum Lam. — üheaastane raihein (itaalia raihein) — плевел многоцветковый **454**
— perenne L. — karjamaa-raihein (inglise raihein) — плевел многолетний 454, **455**
— remotum Schrank — lina-raihein — плевел расставленный 454, **455**
Lonicera L. — kuslapuu — жимолость 185, **186**
— baltica Poj. — sinine kuslapuu (balti kuslapuu) — жимолость балтийская **187**
— caprifolium L. — lõhnav kuslapuu — жимолость душистая 186, **187**
— *coerulea* auct. 187
— tatarica L. — tatari kuslapuu — жимолость татарская **187**
— xylosteum L. — harilik kuslapuu — жимолость обыкновенная **187**
Lotus L. — nõiahammas — лядвенец 134, **141**
— corniculatus L. (coll.) — harilik nõiahammas — лядвенец рогатый **141**
Lunaria L. — kuukress — лунник 242, **250**
— rediviva L. — mets-kuukress — лунник оживающий **250**
Lupinus L. — lupiin — люпин 133, **135**
— polyphyllus Lindl. — hulgalehine lupiin (hulgalehine hundiuba) — люпин многолистный **135**
Luzula DC. — piiphein — ожика 383, **387**
— campestris (L.) Lam. et DC. — põld-piiphein — ожика полевая, о. равнинная **388**
— multiflora (Ehrh.) Lej. — mitmeõieline piiphein — ожика многоцветковая **388**
— nemorosa (Poll.) E. Mey. — salu-piiphein — ожика боровая **388**
— pallescens (Wahlenb.) Swartz — kahkjas piiphein — ожика бледноватая **388**
— pilosa (L.) Willd. — karvane piiphein — ожика волосистая 387, **388**
Lychnis flos-cuculi L. 327

Lychnis viscaria L. 324
Lycopersicon Mill. — tomat — томат **209**
— esculentum Mill. — harilik tomat — томат культурный, помидор **209**
Lycopodiaceae — kollalised — плауновые 38, **74**
Lycopodium L. — kold — плаун **74**
— annotinum L. — kattekold — плаун годовалый **75**
— clavatum L. — karukold — плаун булавовидный **75**
— complanatum L. — vareskold — плаун приплюснутый **74**
— inundatum L. — sookold — плаун болотный, п. заливаемый 74, **75**
— *selago* L. 74
Lycopsis L. — karukeel — кривоцвет 205, **206**
— arvensis L. — harilik karukeel — кривоцвет полевой **206**
Lycopus L. — parkhein — зюзник 221, **231**
— europaeus L. — harilik parkhein — зюзник европейский **231**
Lysimachia L. — metsvits — вербейник **346**
— nummularia L. — roomav metsvits — вербейник монетчатый 346, **347**
— *thyrsiflora* L. 347
— vulgaris L. — harilik metsvits — вербейник обыкновенный **347**
Lythraceae — kukesabalised — дербенниковые 51, 60, 67, **157**
Lythrum L. — kukesaba — дербенник 157, **158**
— *portula* (L.) D. A. Webb 157
— salicaria L. — harilik kukesaba — дербенник иволистный **158**
Maianthemum Web. — leseleht — майник 376, **380**
— bifolium (L.) F. W. Schmidt — leseleht — майник двулистный 380, **381**
Malachium aquaticum (L.) Fr. 319
Malaxis Soland. — sookäpp — мякотница 390, **391**
— paludosa (L.) Swartz — sookäpp — мякотница болотная **391**
Malus Mill. — õunapuu — яблоня 114, **117**
— domestica Borkh. — aed-õunapuu — яблоня домашняя **117**
— sylvestris (L.) Mill. — mets-õunapuu — яблоня дикая **117**
Malva L. — kassinaeris — просвирник, мальва 149, **150**
— alcea L. — roos-kassinaeris — просвирник штокрозовый **150**
— moschata L. — muskus-kassinaeris — просвирник мускусный **150**
— neglecta Wallr. — harilik kassinaeris — просвирник пренебреженный **150**
— pusilla With. — ümaralehine kassinaeris — просвирник низкий 150, **151**
— sylvestris L. — mets-kassinaeris — просвирник лесной **150**
Malvaceae — kassinaerilised — мальвовые, просвирниковые 57, 68, **149**
Matricaria L. — kummel — ромашка 271, 272, **279**
— *chamomilla* L. 279
— *inodora* L. 280
— matricarioides (Less.) Port. — lõhnav kummel (ubinhein) — ромашка ромашковидная, р. пахучая **279**
— recutita L. — teekummel — ромашка лекарственная **279**
— *suaveolens* (Pursh) Buchen. 279
Matteuccia Tod. — laanesõnajalg — страусник 82, **84**
— struthiopteris (L.) Tod. — harilik laanesõnajalg — страусник германский, чёрный папоротник 82, **84**
Medicago L. — lutsern — люцерна 134, **136**
— falcata L. (coll.) — sirplutsern (kollane lutsern) — люцерна серповидная 136, **137**
— lupulina L. — humallutsern — люцерна хмелевидная 136, **137**
— sativa L. — harilik lutsern (sinine lutsern) — люцерна посевная **136**
Melampyrum L. — härghein — марьянник 212, **217**

Melampyrum arvense L. — põld-härghein — марьянник полевой 217
— cristatum L. — harjakas härghein — марьянник гребенчатый 217
— nemorosum L. (coll.) — harilik härghein — марьянник дубравный 217, 218
— pratense L. — palu-härghein — марьянник луговой 217, 218
— sylvaticum L. — mets-härghein — марьянник лесной 217, 218
Melandrium Roehl. — pusurohi — дрёма 317, 327
— album (Mill.) Garcke — valge pusurohi — дрёма белая 327
— *noctiflorum* (L.) Fr. 326
— rubrum (Weig.) Garcke — punane pusurohi — дрёма красная 327
— *silvestre* (Schkuhr) Roehl. 327
— *viscosum* (L.) Čel. 326
Melica L. — helmikas — перловник 434, 447
— nutans L. — longus helmikas — перловник поникший 447
Melilotus Mill. — mesikas — донник 134, 137
— albus Med. — valge mesikas — донник белый 137
— altissimus Thuill. — kõrge mesikas — донник высокий 138
— dentatus (Waldst. et Kit.) Pers. — hambuline mesikas — донник зубчатый 137
— officinalis (L.) Pall. — kollane mesikas — донник лекарственный 138
Mentha L. — münt — мята 222, 231
— aquatica L. — vesimünt — мята водная 231
— arvensis L. — põldmünt — мята полевая 231
— × veriticillata L. — männasmünt — мята мутовчатая 231
Menyanthaceae — ubalehelised — вахтовые 53, 202
Menyanthes L. — ubaleht — вахта 202
— trifoliata L. — ubaleht — вахта трёхлистная 202
Mercurialis L. — seljarohi — пролесник 154, 155
— perennis L. — püsik-seljarohi — пролесник многолетний 155
Microstylis (Nutt.) Eaton — soovalk — стагачка 390, 392
— monophyllos (L.) Lindl. — ainulehine soovalk — стагачка однолистная 392
Milium L. — saluhein — бор 432, 438
— effusum L. — harilik saluhein — бор развесистый 437, 438
Mimulus L. — pärdiklill — губастик 211, 213
— guttatus DC. — kollane pärdiklill — губастик крапчатый 213
Moehringia L. — võsalill — мерингия 315, 322
— lateriflora (L.) Fenzl — ida-võsalill — мерингия бокоцветковая 323
— trinervia (L.) Clairv. — harilik võsalill — мерингия трёхжилковая 322, 323
Molinia Schrank — sinihelmikas — молиния 433, 446
— coerulea (L.) Moench — harilik sinihelmikas — молиния голубая 446
Moneses Salisb. — kuningakübar — одноцветка 307, 309
— uniflora (L.) A. Gray — kuningakübar — одноцветка крупноцветковая 308, 309
Monotropa L. — seenlill — вертляница 309
— hypopitys L. — harilik seenlill — вертляница подъельниковая 309
Monotropaceae — seenlillelised — вертляницевые 73, 309
Montia L. — allikrohi (rabasalat) — монция 314
— fontana L. — läikviljaline allikrohi — монция блестящесеменная 314
— *lamprosperma* Cham. 314
Mulgedium Cass. — piimikas — мульгедиум 292, 300
— tataricum (L.) DC. — tatari piimikas — мульгедиум татарский 300
Mycelis Cass. — jänesesalat — мицелис 292, 301
— muralis (L.) Dumort. — harilik jänesesalat — мицелис стенной 301
Myosotis L. — lõosilm — незабудка 204, 206

Myosotis arvensis (L.) Hill — põld-lõosilm — незабудка полевая 207, 208
— *baltica* Sam. 207
— caespitosa C. Schultz — muru-lõosilm — незабудка дернистая 207
— *collina* Hoffm. 208
— hispida Schlechtend. sen. — kink-lõosilm — незабудка жестковолосистая, н. холмовая 207, 208
— laxa Lehm. — balti lõosilm — незабудка балтийская 207
— *micrantha* Pall. 207
— palustris (L.) Nathh. — soo-lõosilm — незабудка болотная 207
— *scorpioides* L., p.p. 207
— sparsiflora Mik. ex Pohl — harvaõieline lõosilm — незабудка редкоцветковая 208
— stricta Link — liiv-lõosilm — незабудка мелкоцветковая 207
— sylvatica (Ehrh.) Hoffm. — mets-lõosilm — незабудка лесная 207
Myosoton Moench — vesitähthein — мягковолосник 316, 319
— aquaticum (L.) Moench — vesitähthein — мягковолосник водный 319
Myosurus L. — hiiresaba — мышехвостник 92, 96
— minimus L. — väike hiiresaba — мышехвостник маленький 96
Myrica L. — porss — восковница 197
— gale L. — harilik porss — восковница обыкновенная 197, 198
Myricaceae — porsalised — восковниковые 43, 45, 197
Myriophyllum L. — vesikuusk — уруть 160
— spicatum L. — tähkjas vesikuusk — уруть колосистая 161
— verticillatum L. — männas-vesikuusk — уруть мутовчатая 161
Myrrhis Mill. — mesiputk — миррис 170, 174
— odorata (L.) Scop. — mesiputk — миррис душистый 174
Najadaceae — näkirohulised — наядовые 50, 51, 374
Najas L. — näkirohi — наяда 374
— marina L. — meri-näkirohi — наяда морская 374
Nardus L. — jusshein — белоус 429, 457
— stricta L. — jusshein — белоус торчащий 457
Naumburgia Moench — ussilill — наумбургия, кизляк 346, 347
— thyrsiflora (L.) Reichenb. — ussilill — наумбургия кистецветковая 347
Neottia Ch. G. Ludw. — pesajuur — гнездовка 391, 393
— nidus-avis (L.) Rich. — pruunikas pesajuur — гнездовка настоящая 392, 393
Nepeta L. — naistenõges — котовник 224, 225
— cataria L. — harilik naistenõges — котовник кошачий 225
Neslia Desv. — linnutuder — неслия 240, 258
— paniculata (L.) Desv. — põld-linnutuder — неслия метельчатая 258
Nuphar Smith — vesikupp — кубышка 104, 105
— luteum (L.) Smith — kollane vesikupp — кубышка жёлтая 104, 105
— pumilum (Timm) DC. — väike vesikupp — кубышка малая 105
Nymphaea L. — vesiroos — кувшинка 104
— alba L. — valge vesiroos — кувшинка белая 104
— candida C. Presl — väike vesiroos — кувшинка чистобелая 104, 105
Nymphaeaceae — vesiroosilised — кувшинковые 49, 104
Obione pedunculata (L.) Moq. 334
Obliqua Dahlst. 297
Odontites Zinn — kamaras — зубчатка 212, 218
— litoralis Fr. — randkamaras — зубчатка прибрежная 218
— *rubra* auct. 219
— serotina Dumort. — harilik kamaras — зубчатка поздняя 218, 219
Oenanthe L. — vesiputk — омежник 171, 178
— aquatica (L.) Poir. — harilik vesiputk — омежник водный 178, 179

Oenothera L. — kuningakepp — ослинник, энотера 158, **160**
— biennis L. — kaheaastane kuningakepp — ослинник двулетний **160**
Oleaceae — õlipuulised — маслинные 41, 48, **198**
Onagra biennis (L.) Scop. 160
Onagraceae — pajulillelised — кипрейные 62, 66, **158**
Onobrychis Mill. — esparsett — эспарцет 135, **143**
— viciifolia Scop. — harilik esparsett — эспарцет виколистный, э. посевной **143**
Ononis L. — jooksjarohi — стальник 133, **136**
— arvensis L. — haisev jooksjarohi — стальник пашенный **136**
— repens L. — roomav jooksjarohi — стальник ползучий **136**
Ophioglossaceae — maokeelelised — ужовниковые 38, **79**
Ophioglossum L. — maokeel — ужовник **79**
— vulgatum L. — harilik maokeel — ужовник обыкновенный **79**
Ophrys L. — putukõis — офрис 389, **400**
— insectifera L. — kärbesõis — офрис насекомоносный **400**
— *muscifera* Huds. 400
Orchidaceae — käpalised — орхидные, ятрышниковые 69, 70, 73, 389
Orchis L. — käpp — ятрышник 390, **397**
— baltica Klinge — balti käpp — ятрышник балтийский **399**
— cruenta O. F. Müll. — täpiline käpp — ятрышник кровавый **399**
— fuchsii Druce — vööthuul-käpp — ятрышник Фукса 397, **398**
— incarnata L. — kahkjaspunane käpp — ятрышник мясокрасный 397, **399**
— *latifolia* auct. 399
— maculata L. — kuradikäpp — ятрышник пятнистый **398**
— mascula L. — jumalakäpp — ятрышник мужской 397, **398**
— militaris L. — hall käpp — ятрышник шлемоносный **397**
— morio L. — arukäpp — ятрышник дремлик **397**
— traunsteineri Saut. — ahtalehine käpp — ятрышник Траунштейнера 397, **399**
— ustulata L. — tõmmu käpp — ятрышник обожжённый **398**
Origanum L. — pune — душица 223, **230**
— vulgare L. — harilik pune — душица обыкновенная **230**
Ornithogalum L. — linnupiim — птицемлечник 375, **380**
— umbellatum L. — sarik-linnupiim — птицемлечник зонтичный **380**
Orobanchaceae — soomukalised — заразиховые 73, **232**
Orobanche L. — soomukas — заразиха **232**
— libanotidis Rupr. — põdrajuure-soomukas — заразиха порезниковая **233**
— major L. — suur soomukas — заразиха большая **233**
— pallidiflora Wimm. et Grab. — ohakasoomukas — заразиха бледноцветковая **233**
Orobus niger L. 148
— *vernus* L. 148
Ostericum Hoffm. — emaputk — маточник, остерикум 170, **180**
— palustre (Bess.) Bess. — emaputk — маточник болотный **180**
Oxalidaceae — jänesekapsalised — кисличные 53, **152**
Oxalis L. — jänesekapsas — кислица **152**
— acetosella L. — harilik jänesekapsas — кислица обыкновенная **152**
Oxycoccus Adans. — jõhvikas — клюква **312**
— microcarpus Turcz. ex Rupr. — väikeseviljaline jõhvikas — клюква мелкоплодная **312**
— palustris Pers. — harilik jõhvikas — клюква обыкновенная **312**
— *quadripetalus* Gilib. 312

Oxytropis DC. — lipphernes — остролодочник 134, **143**
— pilosa (L.) DC. — karvane lipphernes — остролодочник волосистый **143**
— sordida (Willd.) Pers. — põhja-lipphernes — остролодочник грязноватый **143**
Padus Mill. — toomingas — черёмуха 113, **133**
— avium Mill. — harilik toomingas — черёмуха обыкновенная **133**
— *racemosa* (Lam.) Gilib. 133
Palustria Dahlst. 298
Panicum crus-galli L. 436
Papaver L. — magun — мак 236, **237**
— argemone L. — liivmagun — мак аргемона **237**
— dubium L. — põldmagun — мак сомнительный 237, **238**
— rhoeas L. — kukemagun — мак самосейка 237, **238**
— somniferum L. — unimagun — мак снотворный **237**
Papaveraceae — magunalised — маковые 53, 55, 58, **236**
Papilionaceae — liblikõielised — мотыльковые 41, 53, 54, **133**
Paris L. — ussilakk — вороний глаз 375, **382**
— quadrifolia L. — harilik ussilakk — вороний глаз обыкновенный, в. г. четырёхлистный **382**
Parnassia L. — ädalalill — белозор **109**
— palustris L. — harilik ädalalill — белозор болотный **109**
Parnassiaceae — ädalalillelised — белозоровые 68, **109**
Parthenocissus Planch. — metsviinapuu— девичий виноград **165**
— quinquefolia (L.) Planch. — harilik metsviinapuu — девичий виноград пятилисточковый, «дикий виноград» **165**
Pastinaca L. — moorputk — пастернак 169, **182**
— *sativa* L., p.p. 183
— silvestris Gars. — harilik moorputk — пастернак дикий 182, **183**
Pedicularis L. — kuuskjalg — мытник 211, **219**
— palustris L. — soo-kuuskjalg — мытник болотный **220**
— sceptrum-carolinum L. — suur kuuskjalg — мытник Карлов-скипетр, м. скипетровидный 219, **220**
Peplis L. — ojakapsas — бутерлак **157**
— portula L. — muda-ojakapsas — бутерлак портулаковый **157**
Petasites Mill. — katkujuur — белокопытник 268, **282**
— hybridus (L.) Gaertn., Mey. et Scherb. — harilik katkujuur — белокопытник гибридный **282**
— spurius (Retz.) Reichenb. — villane katkujuur — белокопытник ложный **282**
Petroselinum Hill — petersell — петрушка 171, **176**
— crispum (Mill.) A. W. Hill — aedpetersell — петрушка кудрявая **176**
Peucedanum L. — piimputk — горичник 172, **181**
— oreoselinum (L.) Moench — mägi-piimputk — горичник горный **181**, **182**
— palustre (L.) Moench — soo-piimputk — горичник болотный **182**
Phalaris arundinacea L. 437
Phaseolus L. — aeduba — фасоль 133, **149**
— vulgaris L. — harilik aeduba (türgi uba) — фасоль обыкновенная **149**
Phellodendron Rupr. — korgipuu — бархат **161**
— amurense Rupr. — amuuri korgipuu — бархат амурский **161**
Philadelphus L. — ebajasmiin — чубушник **109**
— coronarius L. — harilik ebajasmiin — чубушник обыкновенный, «дикий жасмин» **109**
Phleum L. — timut — тимофеевка 430, 431, **438**

Phleum bertolonii DC. — mugultimut — тимофеевка Бертолони 438, **439**
— phleoides (L.) Karst. — loodtimut (arutimut) — тимофеевка степная 438, **439**
— pratense L. — põldtimut (harilik timut) — тимофеевка луговая 438, **439**
Phragmites Adans. — pilliroog — тростник 433, **446**
— australis (Cav.) Trin. ex Steud. — harilik pilliroog — тростник обыкновенный **446**
— *communis* Trin. 446
Physocarpus Maxim. — põisenelas — пузыреплодник 112, **115**
— opulifolius (L.) Maxim. — lodjap-põisenelas — пузыреплодник калинолистный **115**
Phyteuma L. — rapuntsel — кольник, фитеума 264, **267**
— spicatum L. — tähkjas rapuntsel — кольник колосистый **267**
Picea A. Dietr. — kuusk — ель 88
— abies (L.) Karst. — harilik kuusk — ель европейская, е. обыкновенная **89**
— *excelsa* (Lam.) Link 89
— pungens Engelm. — torkav kuusk (sinikuusk, ilukuusk) — ель колючая **89**
Picris L. — mõrkjas — горлюха 292, **295**
— hieracioides L. — kare mõrkjas — горлюха ястребинковая **295**
Pimpinella L. — näär — бедренец 169, **176**
— major (L.) Huds. — suur näär — бедренец большой **177**
— saxifraga L. — harilik näär — бедренец камнеломковый **177**
Pinaceae — männilised — сосновые 39, 87
Pinguicula L. — võipätakas — жирянка **220**
— alpina L. — alpi võipätakas — жирянка альпийская **231**
— vulgaris L. — harilik võipätakas — жирянка обыкновенная **220**
Pinus L. — mänd — сосна 87, **89**
— cembra L. — alpi seedermänd — сосна кедровая европейская **90**
— *montana* Mill. 90
— mugo Turra — mägimänd — сосна горная **90**
— sylvestris L. — harilik mänd — сосна обыкновенная **90**
Pisum L. — hernes — горох 135, **148**
— arvense L. — hall hernes (pelusk) — горох полевой **148**
— sativum L. — harilik hernes — горох посевной **148**
Plantaginaceae — teelehelised — подорожниковые 50, 63, 69, 70, **233**
Plantago L. — teeleht — подорожник **233**
— lanceolata L. — süstlehine teeleht — подорожник ланцетолистный 233, **234**
— major L. — suur teeleht — подорожник большой **234**
— maritima L. — rand-teeleht — подорожник приморский 233, **234**
— media L. — keskmine teeleht — подорожник средний 233, **234**
Platanthera Rich. — käokeel — любка 390, **395**
— bifolia (L.) Rich. — kahelehine käokeel — любка двулистная **396**
— chlorantha (Cust.) Reichenb. — rohekas käokeel — любка зеленоцветковая **396**
Pleurospermum Hoffm. — roidputk — реброплодник 171, **175**
— austriacum (L.) Hoffm. — austria roidputk — реброплодник австрийский **175**
Plumbaginaceae — tinajuurelised — свинчатковые 63, **345**
Poa L. — nurmikas — мятлик 435, **449**
— alpina L. — alpi nurmikas — мятлик альпийский **450**
— angustifolia L. — ahtalehine nurmikas — мятлик узколистный **449**
— annua L. — murunurmikas — мятлик однолетний 449, **450**

Poa compressa L. — lapik nurmikas — мятлик сплюснутый **449**
— nemoralis L. — salunurmikas — мятлик боровой **449**
— palustris L. — soonurmikas — мятлик болотный 449, **451**
— pratensis L. — aasnurmikas — мятлик луговой 449, **450**
— remota Fors. — kahar nurmikas — мятлик расставленный **450**
— trivialis L. — harilik nurmikas — мятлик обыкновенный 449, **450**
Poaceae 428
Polemoniaceae — siniladvalised — синюховые 54, **203**
Polemonium L. — sinilatv — синюха **203**
— caeruleum L. — harilik sinilatv — синюха голубая **204**
Polygala L. — vahulill — истод **161**
— *amara* auct. 162
— amarella Crantz — mõru vahulill — истод горьковатый **162**
— comosa Schkuhr — tups-vahulill — истод хохлатый **162**
— vulgaris L. — aas-vahulill — истод обыкновенный **162**
Polygalaceae — vahulillelised — истодовые 64, **161**
Polygonaceae — tatralised — гречишные 51, 56, 64, **337**
Polygonatum Mill. — kuutõverohi — купена 375, **381**
— multiflorum (L.) All. — mitmeõieline kuutõverohi — купена многоцветковая **381**
— odoratum (Mill.) Druce — harilik kuutõverohi — купена аптечная **381**
— *officinale* All. 381
Polygonum L. — kirburohi — горец 338, **341**
— amphibium L. — vesi-kirburohi — горец земноводный **343**
— arenastrum Bor. — harilik linnurohi — горец птичий **342**
— *aviculare* auct. 342
— aviculare L. — erilehine linnurohi — горец разнолистный **342**
— bistorta L. — ussitatar — горец змеиный **343**
— convolvulus L. — konnatatar — горец вьющийся **345**
— cuspidatum Sieb. et Zucc. — vooljas kirburohi — горец остроконечный **344**
— dumetorum L. — võsa-kirburohi — горец кустарниковый **344**, 345
— *heterophyllum* Lindm. 342
— hydropiper L. — mõru kirburohi — горец перечный **343**
— lapathifolium L. — kahar kirburohi — горец развесистый, г. щавелелистный **344**
— minus Huds. — väike kirburohi — горец малый **343**
— neglectum Bess. — ahtalehine linnurohi — горец незамечаемый 341, **342**
— *nodosum* Pers. 344
— oxyspermum C. A. Mey. et Bunge — rand-kirburohi — горец остроплодный **341**
— persicaria L. — harilik kirburohi — горец почечуйный **344**
— sachalinense Fr. Schmidt — sahhalini kirburohi — горец сахалинский **344**
— *tomentosum* Schrank 344
— viviparum L. — pung-kirburohi — горец живородящий 342, **343**
Polypodiaceae — imaralised — многоножковые 38, 82
Polypodium L. — imar — многоножка 82
— vulgare L. — kivi-imar — многоножка обыкновенная 82
Populus L. — pappel — тополь 349, **361**
— alba L. — hõbepappel (hõbehaab) — тополь серебристый **361**
— *balsamifera* auct. 361
— ×berolinensis K. Koch — berliini pappel — тополь берлинский **361**
— suaveolens F. Fisch. — lõhnav pappel — тополь душистый **362**
— tacamahaca Mill. — palsamipappel — тополь бальзамический **361**
— tremula L. — harilik haab — осина 349, **361**

Portulacaceae — portulakilised — портулаковые 51, 60, 314
Potamogeton L. — penikeel — рдест 366
— alpinus Balb. — ruske penikeel — рдест альпийский 371, 372
— berchtoldii Fieb. — muda-penikeel — рдест Берхтольда 368, 369
— crispus L. — kähar penikeel — рдест курчавый 370, 371
— filiformis Pers. — niitjas penikeel — рдест нитевидный 366, 367
— friesii Rupr. — ogaterav penikeel — рдест Фриса 368, 369
— gramineus L. — hein-penikeel — рдест разнолистный 371, 372
— lucens L. — läik-penikeel — рдест блестящий 372
— natans L — ujuv penikeel — рдест плавающий 370
— obtusifolius Mert. et Koch — tõmbilehine penikeel — рдест туполистный 367, 368
— panormitanus Biv.-Bern. — väike penikeel — рдест маленький 370
— pectinatus L. — kamm-penikeel — рдест гребенчатый 366, 367
— perfoliatus L. — kaelus-penikeel — рдест стеблеобъемлющий 373
— praelongus Wulf. — pikk penikeel — рдест длиннейший 372, 373
— *pusillus* auct., non L. 369
— *pusillus* L. 370
— rutilus Wolfg. — punakas penikeel — рдест красноватый 368, 369
— zosterifolius Schum. — lapik penikeel — рдест взморниколистный 367
Potamogetonaceae — penikeelelised — рдестовые 50, 51, 366
Potentilla L. — maran — лапчатка 114, 122
— anserina L. — hanijalg — лапчатка гусиная 122
— argentea L. (coll.) — hõbemaran — лапчатка серебристая 123
— crantzii (Crantz) Beck — mägimaran — лапчатка Кранца 124
— erecta (L.) Räusch. — tedremaran — лапчатка прямостоячая 122
— *fruticosa* L. 122
— goldbachii Rupr. — tõusev maran — лапчатка Гольдбаха 123
— heidenreichii Zimmet. — karvane maran — лапчатка Гейденрейха 124
— intermedia L. — vahelmine maran (keskmine maran) — лапчатка средняя 123
— *intermedia* L., p. p. 124
— norvegica L. — norra maran — лапчатка норвежская 123
— *palustris* (L.) Scop. 121
— reptans L. — roomav maran — лапчатка ползучая 122
— tabernaemontanii Asch. — kevadmaran — лапчатка Табернемонтана 124
— *thuringiaca* auct. 123
— *verna* auct. 124
Poterium L. — mustnupp — черноголовник 112, 129
— sanguisorba L. — harilik mustnupp — черноголовник кровохлебковый 128, 129
Primula L. — nurmenukk — первоцвет 346, 348
— farinosa L. — pääsusilm — первоцвет мучнистый 348
— *officinalis* Hill 348
— veris L. — harilik nurmenukk — первоцвет весенний 348
Primulaceae — nurmenukulised — первоцветные 52, 59, 61, 65, 66, 346
Prunella L. — käbihein — черноголовка 222, 226
— vulgaris L. — harilik käbihein — черноголовка обыкновенная 226
Prunus L. — ploomipuu — слива 113, 132
— *avium* L. 133
— *cerasus* L. 132
— domestica L. — harilik ploomipuu — слива домашняя 132
— insititia Jusl. — kreegipuu — терновлива 132
— *padus* L. 133
— spinosa L. — laukapuu — слива колючая 132
Pteridaceae — kilpjalalised — орляковые 39, 80

Pteridium Scop. — kilpjalg — орляк 80
— aquilinum (L.) Kuhn — kilpjalg — орляк обыкновенный 81
Pteridophyta — sõnajalgtaimed — папоротникообразные 74
Puccinellia Parl. — nadahein — бескильница 435, 448
— capillaris (Liljebl.) Jansen — rand-nadahein — бескильница прибрежная 448
— distans (L.) Parl. — laiuv nadahein — бескильница расставленная 448
— maritima (Huds.) Parl. — meri-nadahein — бескильница морская 448
— *retroflexa* auct. 448
Pulmonaria L. — kopsurohi — медуница 204, 206
— angustifolia L. — sinine kopsurohi — медуница узколистная 206
— officinalis L. — harilik kopsurohi — медуница лекарственная 206
Pulsatilla Adans. — karukell — прострел 92, 96
— patens (L.) Mill. — palu-karukell — прострел раскрытый 95, 96
— pratensis (L.) Mill. — aas-karukell — прострел луговой 96
— ×wolfgangii Bess. 96
Pyrola L. — uibuleht — грушанка 308
— *chlorantha* Swartz 308
— media Swartz — keskmine uibuleht — грушанка средняя 308
— minor L. — väike uibuleht — грушанка малая 308
— rotundifolia L. — ümaralehine uibuleht — грушанка круглолистная 308
— *secunda* L. 309
— *uniflora* L. 309
— virens Schweigg. — rohekas uibuleht — грушанка зеленоватая 308
Pyrolaceae — uibulehelised — грушанковые 59, 66, 67, 307
Pyrus L. — pirnipuu — груша 114, 116
— communis L. — harilik pirnipuu — груша обыкновенная 116
— *malus* L. 117
Quercus L. — tamm — дуб 196
— borealis Michx. fil. — põhjatamm — дуб северный, д. красный 197
— robur L. — harilik tamm — дуб черешчатый, д. обыкновенный 197
Radiola Roth — pisilina — радиола 151
— linoides Roth — pisilina — радиола льновидная 151
Ramischia Opiz — lakkleht — рамишия 308, 309
— secunda (L.) Garcke — harilik lakkleht — рамишия однобокая 309
Ranunculaceae — tulikalised — лютиковые 52, 53, 54, 55, 56, 57, 63, 67, 68, 91
Ranunculus L. — tulikas, särjesilm — лютик 91, 92, 93, 96, 97
— acris L. — kibe tulikas — лютик едкий 102
— aquatilis L. — tume särjesilm — лютик разнолистный 97
— auricomus L. (coll.) — kuldtulikas — лютик золотистый 101
— baudotii Godr. — meri-särjesilm — лютик морской 97, 98
— bulbosus L. — mugultulikas — лютик клубненосный 100
— cassubicus L. (coll.) — metstulikas — лютик кашубский 101
— circinatus Sibth. — sõõr-särjesilm — лютик жестколистный 98
— ficaria L. — kanakoole — чистяк весенний 99
— — ssp. *bulbifer* Lawalrée 99
— flammula L. — sootulikas — лютик жгучий 99
— lanuginosus L. — villtulikas — лютик шерстистый 102
— lingua L. — suur tulikas — лютик длиннолистный 99
— nemorosus DC. — salutulikas — лютик дубравный 101
— *paucistamineus* Tausch 99
— peltatus Schrank — harkjas särjesilm — лютик дихотомический 98
— polyanthemos L. — mitmeõieline tulikas — лютик многоцветковый 101
— repens L. — roomav tulikas — лютик ползучий 100
— reptans L. — kaartulikas — лютик распростёртый, л. стелющийся 100
— sceleratus L. — mürktulikas — лютик ядовитый 100

Ranunculus stevenii Andrz. ex Bess. — Steveni tulikas — лютик Стевена 101, **102**
— trichophyllus Chaix — jõgi-särjesilm — лютик волосолистный 98, **99**
Raphanus L. — rõigas — редька 242, **255**
— raphanistrum L. — põldrõigas — редька полевая, р. дикая **255**
— sativus L. — aedrõigas (redis ja must rõigas) — редька посевная, р. огородная **255**
Reseda L. — reseeda — резеда **259**
— lutea L. — kollane reseeda — резеда жёлтая **259**
Resedaceae — reseedalised — резедовые 58, **259**
Reynoutria japonica Houtt. 344
— *sachalinensis* (Fr. Schmidt) Nakai 344
Rhamnaceae — türnpuulised — крушиновые 45, 48, **164**
Rhamnus L. — türnpuu — жестёр 164, **165**
— cathartica L. — harilik türnpuu — жестёр слабительный **165**
— *frangula* L. 165
Rheum L. — rabarber — ревень 338
— rhabarbarum L. — kurdlehine rabarber — ревень волнистый **338**
— rhaponticum L. — harilik rabarber — ревень черноморский 338
— *undulatum* L. 338
Rhinanthus L. — robirohi — погремок 212, **219**
— *major* auct. 219
— minor L. (coll.) — väike robirohi — погремок малый **219**
— osiliensis (Ronn. et Saars.) Vassilcz. — saaremaa robirohi — погремок эзельский **219**
— serotinus (Schönh.) Oborny (coll.) — suur robirohi — погремок большой **219**
Rhodococcum (Rupr.) Avr. — pohl — брусника 311, **312**
— vitis-idaea (L.) Avr. — harilik pohl — брусника обыкновенная **312**
Rhynchospora Vahl — nokkhein — очеретник 401, **408**
— alba (L.) Vahl — valge nokkhein — очеретник белый 408, **409**
— fusca (L.) Ait. fil. — tume nokkhein — очеретник бурый 408, **409**
Ribes L. — sõstar — смородина **110**
— alpinum L. — mage sõstar — смородина альпийская **110**
— aureum Pursh — kuldsõstar — смородина золотистая **110**
— *grossularia* L. 110
— lucidum Kit. — hele sõstar — смородина светлая 110, **111**
— nigrum L. — must sõstar — смородина чёрная **111**
— *pubescens* (Hartm.) Hedlund 111
— rubrum L. — punane sõstar (harilik sõstar) — смородина обыкновенная **111**
— spicatum Robs. — karvane sõstar — смородина пушистая **111**
— uva-crispa L. — karusmari — крыжовник **110**
— *vulgare* Lam. 111
Roegneria K. Koch — koeraorashein — рэгнерия 429, **458**
— canina (L.) Nevski — harilik koeraorashein — рэгнерия собачья **458**
Rorippa Scop. — kerss — жерушник 241, 242, **245**
— amphibia (L.) Bess. — vesikerss — жерушник земноводный **246**
— islandica (Oed.) Borb. — sookerss — жерушник исландский **246**
— prostrata (Bergeret) Schinz et Thell. — kallaskerss — жерушник распростёртый **246**
— sylvestris (L.) Bess. — metskerss — жерушник лесной **246**
Rosa L. — kibuvits, roos — роза, шиповник 113, **129**
— *afzeliana* Fr., p. p. 130
— caesia Smith — nahklehine kibuvits — роза кожистолистная **131**
— canina L. — koer-kibuvits — роза собачья **130**
— *cinnamomea* L. 131

Rosa *coriifolia* Fr. 131
— *eglanteria* L. 130
— glauca Pourr. — punalehine roos — роза сизая **129**
— *glauca* Vill. 130
— majalis J. Herrm. — mets-kibuvits — роза майская, р. коричная **131**
— mollis Smith — pehme kibuvits — роза мягкая 129, **130**
— pimpinellifolia L. — näärelehine roos — роза колючейшая **131**
— rubiginosa L. — näärmekas kibuvits — роза эглантерия **130**
— *rubrifolia* Vill. 129
— rugosa Thunb. — kurdlehine roos (kartuliroos) — роза морщинистая **131**
— *spinosissima* L. 131
— *villosa* auct. 130
— vosagiaca Desp. — harilik kibuvits (orjavits) — роза обыкновенная, р. Афцелиуса **130**
Rosaceae — roosõielised — розоцветные 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 54, 55, 56, 57, 68, **111**
Rubiaceae — madaralised — мареновые 59, **187**
Rubus L. — murakas — малина, ежевика 112, 114, **119**
— arcticus L. — soomurakas (mesimurakas) — костяника арктическая, княженика, поленика **119**, 120
— caesius L. — põldmurakas — ежевика сизая **120**
— chamaemorus L. — rabamurakas — морошка **119**
— idaeus L. — harilik vaarikas (vabarn) — малина обыкновенная **120**
— nessensis W. Hall — kitsemurakas — ежевика несская, куманика **120**
— odoratus L. — lõhnav vaarikas — малина душистая **119**
— saxatilis L. — lillakas — костяника каменистая **120**
— *suberectus* Anders. 120
Rumex L. — oblikas — щавель 337, **338**
— acetosa L. — hapu oblikas — щавель обыкновенный **338**
— acetosella L. — väike oblikas — щавель воробьиный, щавелёк **339**
— aquaticus L. — vesioblikas — щавель водный **339**, 340
— confertus Willd. — hobuoblikas — щавель конский **339**
— crispus L. — kärnoblikas — щавель курчавый **341**
— *domesticus* Hartm. 340
— fennicus (Murb.) Murb. — soome oblikas — щавель финский **340**
— hydrolapathum Huds. — jõgioblikas — щавель воднощавелевый 340, **341**
— longifolius DC. — koduoblikas — щавель длиннолистный **340**
— maritimus L. — merioblikas — щавель приморский **341**
— obtusifolius L. — tõmbilehine oblikas — щавель туполистный **340**
— *pseudonatronatus* auct. 340
— tenuifolius (Wallr.) Á. Löve — ahtalehine oblikas — щавель тонколистный **339**
— thyrsiflorus Fing. — aasoblikas — щавель пирамидальный **339**
Ruppia L. — heinmuda — руппия 366, **373**
— maritima L. — harilik heinmuda — руппия морская **373**
— *rostellata* Koch 373
— spiralis Dumort. — keerd-heinmuda — руппия спиральная 373
Rutaceae — ruudilised — рутовые 41, **161**
Sagina L. — kesakann — мшанка 316, **321**
— maritima G. Don — rand-kesakann — мшанка приморская **321**
— nodosa (L.) Fenzl — sõlmine kesakann — мшанка узловатая **321**
— procumbens L. — lamav kesakann — мшанка лежачая **321**
Sagittaria L. — kõõlusleht — стрелолист 362, **363**
— sagittifolia L. — jõgi-kõõlusleht — стрелолист обыкновенный **363**
Salicaceae — pajulised — ивовые 42, 43, 44, 45, 46, 47, **349**
Salicornia L. — soolarohi — солерос 330, **334**

Salicornia europaea L. — harilik soolarohi — солерос европейский 334
— *herbacea* (L.) L. 334
Salix L. — paju — ива 349
— acutifolia Willd. — halapaju — ива остролистная 352, 355, 359
— alba L. — hõberemmelgas (hõbepaju) — ива белая 352, 353, 356, 358
— arenaria L. — liivpaju — ива песчаная 350, 357, 360
— aurita L. — kõrvpaju — ива ушастая 351, 353, 356, 360
— *bicolor* Ehrh. 354
— caprea L. — raagremmelgas — ива козья 351, 357, 360, 361
— cinerea L. — tuhkur paju — ива пепельная 351, 353, 356, 359, 360
— daphnoides Vill. — härmpaju — ива волчниковая 352, 353, 355, 359
— dasyclados Wimm. — pikalehine paju — ива шерстистопобегая 352, 354, 356, 359
— fragilis L. — rabe remmelgas — ива ломкая 352, 356, 358
— *gmelinii* Pall. 351
— lapponum L. — lapi paju — ива лопарская 355, 357, 359, 360
— *livida* Wahlenb. 350
— myrsinifolia Salisb. — mustjas paju — ива чернеющая 355, 357, 358
— myrtilloides L. — mustikpaju — ива черничная 350, 356, 358
— *nigricans* Smith 355
— pentandra L. — raudremmelgas (raudpaju) — ива пятитычиночная 353, 355, 358
— phylicifolia L. — kahevärviline paju (läikpaju) — ива филиколистная 349, 354, 357, 360
— purpurea L. — punapaju — ива пурпурная 354, 356, 357, 360
— repens L. — hanepaju — ива ползучая 350, 357, 359, 360
— — var. *arenaria* (L.) Anderss. 350
— rosmarinifolia L. — hundipaju — ива розмаринолистная 350, 354, 357, 360
— rossica Nas. — vene paju — ива русская 351, 356, 359
— starkeana Willd. — verkjas paju — ива синеватосерая 350, 356, 360
— triandra L. — vesipaju (loogapaju) — ива трёхтычиночная 354, 355, 358
— viminalis L. — vitspaju (korvipaju) — ива прутьевидная, и. корзиночная 351, 357, 359
Salsola L. — ogamalts — солянка 330, 335
— collina Pall. — kink-ogamalts — солянка холмовая 335
— kali L. — rand-ogamalts — солянка приморская 334, 335
Salvia L. — salvei — шалфей 222, 229
— nemorosa L. — metssalvei — шалфей дубравный 229
— verticillata L. — männassalvei — шалфей мутовчатый 229
Sambucus L. — leeder — бузина 184, 185
— nigra L. — must leeder — бузина чёрная 185
— racemosa L. — punane leeder — бузина красная 185
Samolus L. — randpung — северница 346, 349
— valerandii L. — liht-randpung — северница обыкновенная 349
Sanguisorba L. — punanupp — кровохлёбка 112, 128
— *minor* Scop. 129
— officinalis L. — ürt-punanupp — кровохлёбка аптечная 128, 129
Sanicula L. — metsputk — подлесник 168, 173
— europaea L. — euroopa metsputk — подлесник европейский 173
Santalaceae — linalehikulised — санталовые 64, 314
Saponaria L. — seebilill — мыльнянка 316, 329
— officinalis L. — harilik seebilill — мыльнянка лекарственная 329
Satureia acinos (L.) Scheele 230
— *vulgaris* (L.) Fritsch 230

Saussurea DC. — soojumikas — соссюрея 271, 286
— esthonica Baer ex Rupr. — eesti soojumikas — соссюрея эстонская 286
Saxifraga L. — kivirik — камнеломка 107, 108
— adscendens L. — püstkivirik — камнеломка восходящая 108
— granulata L. — harilik kivirik (lambapähkel) — камнеломка зернистая 108
— hirculus L. — kollane kivirik — камнеломка болотная 108
— tridactylites L. — väike kivirik — камнеломка трёхпалая 108
Saxifragaceae — kivirikulised — камнеломковые 57, 67, 68, 107
Scabiosa L. — tähtpea — скабиоза 192
— columbaria L. — tui-tähtpea — скабиоза голубиная 192
Scheuchzeria L. — rabakas — шейхцерия 365
— palustris L. — rabakas — шейхцерия болотная 365
Scheuchzeriaceae — rabakalised — шейхцериевые 71, 365
Schoenoplectus (Reichenb.) Palla — kaisel — схеноплектус 401, 404
— lacustris (L.) Palla — järvkaisel (järvekõrkjas) — схеноплектус озёрный 404, 405
— tabernaemontanii (C. Ch. Gmel.) Palla — kare kaisel — схеноплектус Табернемонтана 405
Schoenus L. — sepsikas — схенус 401, 407
— ferrugineus L. — pruun sepsikas — схенус ржавый 408
— nigricans L. — mustjas sepsikas — схенус черноватый 408
Scilla L. — siniliilia (stsilla) — пролеска 374, 380
— sibirica Andrews — harilik siniliilia — пролеска сибирская 380
Scirpus L. — kõrkjas — камыш 402, 404
— *compressus* (L.) Pers. 405
— *lacustris* L. 404
— *maritimus* L. 405
— radicans Schkuhr — juurduv kõrkjas — камыш укореняющийся 404
— *rufus* Schrad. 406
— sylvaticus L. — metskõrkjas — камыш лесной 404
— *tabernaemontanii* C. Ch. Gmel. 405
Scleranthus L. — kaderohi — дивала 315, 323
— annuus L. — põld-kaderohi — дивала однолетняя 323
— perennis L. — hall kaderohi — дивала многолетняя 323
Scolochloa Link — rooghein — тростянка 433, 435, 454
— festucacea Link — rooghein — тростянка овсяницевая 454
Scorzonera L. — mustjuur — козелец 291, 295
— humilis L. — madal mustjuur — козелец низкий 296
Scrophularia L. — sealõuarohi — норичник 211, 213
— nodosa L. — harilik sealõuarohi — норичник узловатый 213
Scrophulariaceae — mailaselised — норичниковые 50, 57, 58, 59, 62, 64, 67, 69, 73, 211
Scutellaria L. — tihashein — шлемник 222, 224
— galericulata L. — harilik tihashein — шлемник обыкновенный 224
— hastifolia L. — odalehine tihashein — шлемник копьелистный 224, 225
Secale L. — rukis — рожь 430, 459
— cereale L. — harilik rukis — рожь посевная 459
Sedum L. — kukehari — очиток 106
— acre L. — harilik kukehari — очиток едкий 107
— album L. — valge kukehari — очиток белый 107
— maximum (L.) Suter — suur kukehari — очиток большой 107
— *purpureum* auct. 107
— telephium L. — verev kukehari — очиток обыкновенный 107

Selaginella Beauv. — selaginell — плаунок, селягинелля **75**
— selaginoides (L.) Link — koldjas selaginell — плаунок плауновидный **75**
Selaginellaceae — selaginellilised — селягинелловые, плауновые 38, **75**
Selinum L. — aruputk — гирча 171, **179**
— carvifolia L. — harilik aruputk — гирча тминолистная **179**, 180
Sempervivum L. 106
— *soboliferum* Sims 106
Senecio L. — ristirohi — крестовник 270, **282**
— arcticus Rupr. — muda-ristirohi — крестовник арктический **283**
— campestris (Retz.) DC. — lood-ristirohi — крестовник равнинный, к. цельнолистный **283**
— fluviatilis Wallr. — jõgi-ristirohi — крестовник приречный **283**
— *integrifolius* auct. 283
— jacobaea L. — voolme-ristirohi — крестовник Якова **284**
— paludosus L. — soo-ristirohi — крестовник болотный **283**
— *palustris* (L.) Hook. 283
— sylvaticus L. — mets-ristirohi — крестовник лесной **284**
— vernalis Waldst. et Kit. — kevad-ristirohi — крестовник весенний **284**
— viscosus L. — pihkane ristirohi — крестовник липкий **284**
— vulgaris L. — harilik ristirohi — крестовник обыкновенный **283**, 284
Serratula L. em. Cass. — paskhein — серпуха 269, **289**
— tinctoria L. — värv-paskhein — серпуха красильная **289**
Seseli libanotis auct. 178
Sesleria Scop. — lubikas — сеслерия 430, **446**
— coerulea (L.) Ard. — harilik lubikas — сеслерия голубая 437, 446
Setaria Beauv. — kukeleib — щетинник 430, **436**
— glauca (L.) Beauv. — vesihaljas kukeleib — щетинник сизый 436, **437**
— viridis (L.) Beauv. — roheline kukeleib — щетинник зелёный **436**
Sieglingia Bernh. — kastekaer — зиглингия, трёхзубка 433, **445**
— decumbens (L.) Bernh. — harilik kastekaer — зиглингия лежачая **445**, 446
Silene L. — põisrohi — смолёвка 316, **325**
— *alba* (Mill.) E. H. L. Krause 327
— *dioica* (L.) Clairv. 327
— chlorantha (Willd.) Ehrh. — palu-põisrohi — смолёвка зеленоцветковая **325**
— cucubalus Wibel — harilik põisrohi — смолёвка обыкновенная **325**
— dichotoma Ehrh. — harkjas põisrohi — смолёвка вильчатая **326**
— *latifolia* (Mill.) Rendle et Britton 325
— noctiflora L. — öö-põisrohi — смолёвка ночная **326**
— nutans L. — longus põisrohi — смолёвка поникшая 326, **327**
— tatarica (L.) Pers. — tatari põisrohi — смолёвка татарская **325**
— viscosa (L.) Pers. — pihkane põisrohi — смолёвка липкая **326**
— *vulgaris* (Moench) Garcke 325
Sinapis L. — sinep — горчица 241, **254**
— alba L. — valge sinep — горчица белая **254**
— arvensis L. — põldsinep — горчица полевая **254**
Sisymbrium L. — unilook — гулявник 241, **243**
— altissimum L. — suur unilook — гулявник высокий **243**
— loeselii Jusl. — karvane unilook — гулявник Лёзеля **243**, 244
— officinale (L.) Scop. — harilik unilook — гулявник лекарственный **243**
— *sophia* L. 244
— supinum L. — madal unilook — гулявник простёртый 241, **243**
— volgense Marsch.-Bieb. ex E. Fourn. — volga unilook — гулявник волжский **244**

Sium L. — jõgiputk — поручейник 169, **177**
— *erectum* Huds. 178
— latifolium L. — harilik jõgiputk — поручейник широколистный **178**
Solanaceae — maavitsalised — паслёновые 42, 54, 56, 65, 66, **209**
Solanum L. — maavits — паслён **209**
— dulcamara L. — harilik metsvits — паслён сладкогорький **210**
— *lycopersicum* L. 209
— nigrum L. — must maavits — паслён чёрный **210**
— tuberosum L. — kartul — паслён клубненосный, картофель **210**
Solidago L. — kuldvits — золотарник 271, **272**
— virgaurea L. — harilik kuldvits — золотарник обыкновенный **272**
Sonchus L. — piimohakas — осот 292, **299**
— arvensis L. — põld-piimohakas — осот полевой **299**
— asper (L.) Hill — kare piimohakas — осот шероховатый **299**
— oleraceus L. — harilik piimohakas — осот огородный **300**
Sorbaria A. Braun — pihlenelas — рябинник 112, **115**
— sorbifolia (L.) A. Braun — harilik pihlenelas — рябинник рябинолистный **115**
Sorbus L. — pihlakas — рябина 113, **117**
— *aria* auct. 118
— aucuparia L. — harilik pihlakas — рябина обыкновенная **117**
— intermedia (Ehrh.) Pers. — pooppuu — рябина промежуточная 117, **118**
— rupicola (Syme) Hedl. — tuhkpihlakas — рябина скальная 117, **118**
— *suecica* (L.) Krok et Almq. 118
Sparganiaceae — jõgitakjalised — ежеголовниковые 52, 71, **461**
Sparganium L. — jõgitakjas — ежеголовник **461**
— *affine* Schnizl. 462
— angustifolium Michx. — lamedalehine jõgitakjas — ежеголовник узколистный **462**
— emersum Rehm. — liht-jõgitakjas — ежеголовник простой 461, **462**
— erectum L. (coll.) — haruline jõgitakjas — ежеголовник прямой **461**
— glomeratum Laest. — kera-jõgitakjas — ежеголовник скученный **461**
— minimum Hill — väike jõgitakjas — ежеголовник маленький **461**
— *ramosum* Huds. 461
— *simplex* Huds. 462
Spergula L. — nälghein — торица 315, **323**
— arvensis L. (coll.) — harilik nälghein — торица обыкновенная, т. полевая **323**, 324
Spergularia J. et C. Presl — sõlmhein — торичник 315, **324**
— *marina* (L.) Griseb. 324
— rubra (L.) J. et C. Presl — punane sõlmhein — торичник красный **324**
— salina J. et C. Presl — rand-sõlmhein — торичник солончаковый **324**
Spinacia L. — spinat — шпинат 330, **332**
— oleracea L. — aedspinat — шпинат огородный **332**
Spiraea L. — enelas — таволга, спирея 112, **115**
— salicifolia L. — pajulehine enelas — таволга иволистная **115**
Spirodela Schleid. — vesilääts — многокоренник **460**
— polyrrhiza (L.) Schleid. — hulgajuurine vesilääts — многокоренник обыкновенный **460**
Stachys L. — nõianõges — чистец 223, **228**
— annua (L.) L. — üheaastane nõianõges — чистец однолетний **228**
— *officinalis* (L.) Trev. 229
— palustris L. — soo-nõianõges — чистец болотный **229**
— sylvatica L. — mets-nõianõges — чистец лесной **228**
Stellaria L. — tähthein — звездчатка 315, **317**

Stellaria alsine Grimm — oja-tähthein — звездчатка топяная **318**
— crassifolia Ehrh. — turd-tähthein — звездчатка толстолистная 318
— *diffusa* Schlehtend. sen. 319
— graminea L. — oras-tähthein — звездчатка злаковидная **318**
— holostea L. — mets-tähthein — зведчатка ланцетолистная, з. жестколистная **317**
— longifolia Mühl. ex Willd. — varju-tähthein — звездчатка длиннолистная **319**
— media (L.) Vill. — vesihein — звездчатка средняя, мокрица 317
— nemorum L. — salu-tähthein — звездчатка дубравная **317**
— palustris Retz. — soo-tähthein — звездчатка болотная **318**, 319
Stratiotes L. — vesikarikas — телорез 363, **364**
— aloides L. — vesikarikas — телорез обыкновенный **364**
Struthiopteris filicastrum All. 84
Suaeda Forsk. — soodahein — сведа 330, **335**
— maritima (L.) Dumort. — rand-soodahein — сведа приморская 334, 335
Succisa Neck. — peetrileht — сивец 191, **192**
— pratensis Moench — harilik peetrileht — сивец луговой **192**
Swertia L. — sannikas — сверция, трипутник 199, **201**
— perennis L. — püsiksannikas — сверция многолетняя 201, **202**
Symphoricarpos Duham. — lumimari — снежноягодник 185, **186**
— albus (L.) Blake — harilik lumimari — снежноягодник белый 186
— *racemosus* Michx. 186
Symphytum L. — varemerohi — окопник 204, **205**
— asperum Lep. — kare varemerohi — окопник жёсткий **206**
— officinale L. — harilik varemerohi — окопник лекарственный **205**
Syringa L. — sirel — сирень 198, **199**
— vulgaris L. — harilik sirel — сирень обыкновенная **199**
Tanacetum L. — soolikarohi — пижма 271, **280**
— vulgare L. — harilik soolikarohi — пижма обыкновенная **280**
Taraxacum **299**
Taraxacum Wigg. — võilill — одуванчик 292, **296**
— balticum Dahlst. — balti võilill — одуванчик балтийский **298**
— decipiens Raunk. em. Hagl. — petlik võilill — одуванчик обманчивый **297**
— fulvum Raunk. — ruuge võilill — одуванчик темножёлтый **296**
— obliquum (Fr.) Dahlst. — kiivas võilill — одуванчик косой **298**
— obscurans (Dahlst.) Hagl. — tumenev võilill — одуванчик темнеющий **296**
— proximum Dahlst. — lähedane võilill — одуванчик схожий **297**
— suecicum Hagl. — soo-võilill — одуванчик болотный **298**
Taxaceae — jugapuulised — тиссовые 40, **87**
Taxus L. — jugapuu — тисс **87**
— baccata L. — harilik jugapuu — тисс ягодный **87**
Tetragonolobus Scop. — asparhernes — тетрагонолобус, четырёхкрыльник 134, **141**
— maritimus (L.) Roth — niidu-asparhernes — тетрагонолобус приморский, т. стручковый **141**
— *siliquosus* (L.) Roth 141
Teucrium L. — tarinõges — дубровник 222, **224**
— scordium L. — vinav tarinõges — дубровник чесночный **224**
Thalictrum L. — ängelhein — василистник 91, **102**
— *angustifolium* auct. 103
— aquilegifolium L. — kurekell-ängelhein — василистник водосборолистный **102**
— flavum L. — kollane ängelhein — василистник жёлтый **103**

Thalictrum lucidum L. — ahtalehine ängelhein — василистник блестящий **103**
— simplex L. — liht-ängelhein — василистник простой **103**
Thelycrania (Dumort.) Fourr. — kontpuu — свидина 166, **167**
— alba (L.) Poj. — siberi kontpuu — свидина белая **167**
— sanguinea (L.) Fourr. — verev kontpuu — свидина кровавокрасная **167**
— sericea (L.) Talts — võsund-kontpuu — свидина отпрысковая **168**
— *stolonifera* (Michx.) Poj. 168
Thelypteris Schmid. — soosõnajalg — телиптерис 83, **85**
— palustris Schott — harilik soosõnajalg — телиптерис болотный **85**
— phegopteris (L.) Sloss. — mets-soosõnajalg (ahtalehine sõnajalg) — телиптерис буковый **85**
Thesium L. — linalehik — ленец **314**
— ebracteatum Hayne — püst-linalehik — ленец бесприцветничковый **314**
Thlaspi L. — litterhein — ярутка 239, **258**
— arvense L. — põld-litterhein — ярутка полевая 258, **259**
Thuja L. — elupuu — туя 90, **91**
— occidentalis L. — harilik elupuu — туя западная **91**
Thymelaeaceae — näsiniinelised — волчниковые 43, 44, **156**
Thymus L. — liivatee — тимьян, чабрец 223, **230**
— *chamaedrys* Fr. 230
— pulegioides L. — paljalehine liivatee — тимьян блошиный **230**
— serpyllum L. — nõmm-liivatee — тимьян обыкновенный 230, **231**
Tilia L. — pärn — липа **149**
— cordata Mill. — harilik pärn (lõhmus) — липа мелколистная, л. сердцелистная **149**
— platyphyllos Scop. — suurelehine pärn — липа крупнолистная **149**
Tiliaceae — pärnalised — липовые 46, **149**
Tofieldia Huds. — lemmelill — тофильдия **376**
— calyculata (L.) Wahlenb. — harilik lemmelill — тофильдия чашечкоцветковая **376**
Torilis Adans. — harjasputk — торилис, пупырник 172, **174**
— *anthriscus* (L.) C. Ch. Gmel. 175
— japonica (Houtt.) DC. — jaapani harjasputk — торилис японский **175**
Tragopogon L. — piimjuur — козлобородник 292, **295**
— pratensis L. — harilik piimjuur — козлобородник луговой **295**
Trichophorum Pers. — jänesvill (jäneslill) — пухонос 400, 401, **403**
— alpinum (L.) Pers. — alpi jänesvill — пухонос альпийский **403**
— *austriacum* Palla 404
— caespitosum (L.) Hartm. — raba-jänesvill (muru-jäneslill) — пухонос дернистый 403, **404**
Trientalis L. — laanelill — седмичник 346, **347**
— europaea L. — harilik laanelill — седмичник европейский **347**
Trifolium L. — ristik — клевер 134, **138**
— *agrarium* L., p.p. 139
— alpestre L. — alpi ristik — клевер альпийский **140**
— arvense L. — kassiristik — клевер пашенный **138**
— aureum Poll. — kuldristik — клевер золотистый **139**
— campestre Schreb. — lamav ristik — клевер равнинный **138**
— fragiferum L. — randristik — клевер земляниковидный 139, **140**
— hybridum L. — roosa ristik (rootsi ristik) — клевер гибридный, к. розовый **140**
— medium L. — keskmine ristik — клевер средний 138, **140**
— montanum L. — mägiristik — клевер горный **139**
— pratense L. (coll.) — aasristik — клевер луговой **140**
— *procumbens* L. 138

Trifolium repens L. — valge ristik — клевер ползучий, к. белый 139
— spadiceum L. — pruun ristik — клевер каштановый 139
— *strepens* Crantz 139
Triglochin L. — õisluht — триостренник 365
— maritimum L. — rand-õisluht — триостренник приморский 365
— palustre L. — soo-õisluht — триостренник болотный 365
Tripleurospermum Schultz-Bip. — kesalill — трёхрёберник 272, 280
— inodorum (L.) Schultz-Bip. (coll.) — harilik kesalill — трёхрёберник непахучий 280
Tripolium Nees — randaster — триполиум 271, 273
— vulgare Nees — randaster — триполиум обыкновенный, астра солончаковая 273
Trisetum Pers. — koldkaer — трищетинник 434, 444
— flavescens (L.) Beauv. — aas-koldkaer — трищетинник желтоватый, т. луговой 444
Triticum L. — nisu — пшеница 430, 458
— aestivum L. — harilik nisu — пшеница летняя, п. мягкая 459
Trollius L. — kullerkupp — купальница 93
— europaeus L. — harilik kullerkupp — купальница европейская 93
Tubuliflorae — putkõielised — 268
Tulipa L. — tulp — тюльпан 375, 379
— sylvestris L. — metstulp — тюльпан дикий 379
Turritis L. — lehmakapsas — вяжечка 239, 249
— glabra L. — lehmakapsas — вяжечка голая, башеница 249
Tussilago L. — paiseleht — мать-и-мачеха 268, 281
— farfara L. — paiseleht — мать-и-мачеха обыкновенная 282
Typha L. — hundinui — рогоз 462
— angustifolia L. — ahtalehine hundinui — рогоз узколистный 462
— latifolia L. — laialehine hundinui — рогоз широколистный 462
Typhaceae — hundinuialised — рогозовые 71, 462
Typhoides Moench — päideroog — двукисточник 431, 437
— arundinacea (L.) Moench — päideroog (harilik paelrohi) — двукисточник тростниковидный 437, 443
Ulmaceae — jalakalised — ильмовые 43, 45, 337
Ulmus L. — jalakas — вяз, ильм 337
— glabra Huds. — harilik jalakas — ильм, вяз голый 337
— laevis Pall. — künnapuu — вяз гладкий 337
— *scabra* Mill. 337
Umbelliferae — sarikalised — зонтичные 54, 56, 68, 168
Urtica L. — nõges — крапива 337
— dioica L. — korvenõges — крапива двудомная 337
— urens L. — raudnõges — крапива жгучая 337
Urticaceae — nõgeselised — крапивные 62, 337
Utricularia L. — vesihernes — пузырчатка 220, 221
— intermedia Hayne — vahelmine vesihernes — пузырчатка средняя 221
— minor L. — väike vesihernes — пузырчатка малая 221
— vulgaris L. — harilik vesihernes — пузырчатка обыкновенная 221
Vacciniaceae — mustikalised — брусничные 44, 46, 311
Vaccinium L. — mustikas — черника 311, 312
— myrtillus L. — harilik mustikas — черника 312
— uliginosum L. — sinikas — голубика 312
— *vitis-idaea* L. 312
Valeriana L. — palderjan — валериана 191
— officinalis L. (coll.) — harilik palderjan — валериана лекарственная 191
Valerianaceae — palderjanilised — валериановые 55, 61, 191

Valerianella Mill. — kännak — валерианелла 191
— locusta (L.) Betcke — põldkännak — валерианелла колосковая 191
— *olitoria* (L.) Poll. 191
Verbascum L. — vägihein — коровяк 211, 212
— nigrum L. — must vägihein — коровяк чёрный 212
— thapsus L. — üheksavägine — коровяк обыкновенный 212
Veronica L. — mailane — вероника 211, 214
— agrestis L. — kesamailane — вероника пашенная 216, 217
— anagallis-aquatica L. — allikmailane — вероника ключевая 215
— arvensis L. — põldmailane — вероника полевая 215, 216
— beccabunga L. — ojamailane — вероника поточная, в. поручейная 214, 215
— chamaedrys L. — külmamailane — вероника дубравная 215
— filiformis Smith — niitjas mailane — вероника нитевидная 216
— hederifolia L. — hõlmlehine mailane — вероника плющелистная 217
— longifolia L. — pikalehine mailane — вероника длиннолистная 214
— officinalis L. — harilik mailane — вероника лекарственная 215
— opaca Fr. — tumeroheline mailane — вероника тусклая 216, 217
— persica Poir. — pärsia mailane — вероника персидская 216
— scutellata L. — kännasmailane — вероника щитковая 214, 215
— serpyllifolia L. — liivateelehine mailane — вероника тимьянолистная 216
— spicata L. — kassisaba — вероника колосистая 214
— teucrium L. — laialehine mailane — вероника широколистная 214
— verna L. — kevadmailane — вероника весенняя 215
Viburnum L. — lodjapuu — калина 184, 185
— lantana L. — villane lodjapuu — калина гордовина 186
— opulus L. — harilik lodjapuu — калина обыкновенная 185
Vicia L. — hiirehernes — горошек 135, 143
— angustifolia L. — ahtalehine hiirehernes — горошек узколистный 144
— cassubica L. — püstine hiirehernes — горошек кашубский 145
— crassa L. — harilik hiirehernes — горошек мышиный 145, 146
— *faba* L. 146
— hirsuta (L.) S. F. Gray — karvane hiirehernes — горошек волосистый 144, 145
— sativa L. — suvivikk (kurehernes) — горошек посевной 144
— sepium L. — aed-hiirehernes — горошек заборный 144
— sylvatica L. — mets-hiirehernes — горошек лесной 145
— tetrasperma (L.) Schreb. — neljaseemneline hiirehernes — горошек четырёхсеменный 144
— villosa Roth — põld-hiirehernes — горошек мохнатый 145
Vinca L. — igihali — барвинок 202
— minor L. — väike igihali — барвинок малый 202
Vincetoxicum Wolf — angervars — ластовень 202
— hirundinaria Med. — lood-angervars — ластовень аптечный 202, 203
Viola L. — kannike — фиалка 260
— arenaria DC. — nõmmkannike — фиалка песчаная 263
— arvensis Murr. — põldkannike — фиалка полевая 260
— canina L. — koerakannike — фиалка собачья 261, 263
— collina Bess. — kinkkannike — фиалка холмовая 262
— elatior Fr. — kõrge kannike — фиалка высокая 263
— epipsila Led. — turvaskannike — фиалка сверху-голая, ф. лысая 262
— *erecta* Gilib. 263
— hirta L. — karvane kannike — фиалка коротковолосистая, ф. опушенная 262
— mirabilis L. — imekannike — фиалка удивительная 260

Viola montana L. — mägikannike — фиалка горная 263
— odorata L. — lõhnav kannike — фиалка душистая 262
— palustris L. — sookannike — фиалка болотная 261
— persicifolia Schreb. — mülgaskannike — фиалка персиколистная 261, 264
— pumila Chaix — pisikannike — фиалка низкая 264
— riviniana Reichenb. — võsakannike — фиалка Ривинуса 263
— *rupestris* auct. 263
— *stagnina* Kit. 264
— tricolor L. — aaskannike (käoorvik) — фиалка трёхцветная 260
— uliginosa Bess. — lodukannike — фиалка топяная 261
Violaceae — kannikeselised — фиалковые 64, 260
Viscaria Roehl. — tõrvalill — смолка 317, 324
— *viscosa* (Scop.) Asch. 324
— vulgaris Bernh. — harilik tõrvalill — смолка обыкновенная 324
Vitaceae — viinapuulised — виноградовые 40, 165
Woodsia R. Brown — kiviürt — вудсия 82, 83
— ilvensis (L.) R. Brown — ida-kiviürt — вудсия эльбская, в. северная 83
Zannichellia L. — hanehein — занникеллия 366, 374
— palustris L. — harilik hanehein — занникеллия болотная 373, 374
Zea L. — mais — кукуруза 431, 436
— mays L. — mais — кукуруза обыкновенная 436
Zerna Panz. — püsikluste — зерна 436, 456
— benekenii (Lange) Lindm. — varju-püsikluste — зерна Бенекена 456
— erecta (Huds.) Panz. — püstine püsikluste — зерна прямая 456, 457
— inermis (Leyss.) Lindm. — ohtetu püsikluste — зерна безостая 456
— riparia (Rehm.) Nevski — võrkjas püsikluste — зерна береговая 456
Zostera L. — merihein — взморник 365
— marina L. — pikk merihein — взморник морской 366
Zosteraceae — meriheinalised — взморниковые 52, 365

EESTIKEELSED TAIMENIMED

aeduba 133, 149
— harilik 149
akakapsas 222, 224
— püramiidjas 224
— roomav 224
alss 73, 401, 406
— muda- 407
— nõel- 406
— okas- 406
— soo- 407
— soomus- 407
— väike 406
— väheõiene 406
— õievähene 406
allikrohi 51, 314
— läikviljaline 314
amarüllilised 71, 382
angerpist 125
angervaks 114, 125
— harilik 126
angervarrelised 61, 202
angervars 202
— lood- 203
araalialised 42, 166
aruhein 435, 452
— harilik 454
— kink- 452
— lamba- 453
— liiv- 453
— luide- 453
— mets- 454
— punane- 453
— roog- 454
— suur 453
aruluste 429, 457
— mets- 457
— sulg- 457
aruputk 171, 179
— harilik 179
aspar 72, 375, 380
— harilik 380
asparhernes 134, 141
— niidu 141
astelpaju 156, 157
— harilik 157
ebajasmiin 109
— harilik 109
elupuu 90, 91
— harilik 91
emajuur 199, 200
— mõru 201
— rand- 201
— sinine 201
— südame- 201
emajuurelised 69, 199
emaputk 170, 180
enelas 45, 47, 112, 115
— pajulehine 115
esparsett 135, 143
— harilik 143
haab 43, 47
— harilik 361
— hõbe- 361
haguhein 431, 434, 446
— suur 447
— vesihaljas 446
haiklõug 211, 213
— pihkane 213
hammasjuur 247
hanehein 50, 51, 366, 374
— harilik 374
hanemalts 330, 331
— paljuseemneline 331
— punane 332
— tervelehine 331
— valge 331
— vesihaljas 332
— värd- 331
haneputk 169, 178
— oja- 178
hanerohi 239, 249
— aas- 249
— kare 249
hanevits 310, 311
hanijalg 122
harakalatv 240, 241, 244
— haraline 245
— põld- 244
— sirge 244
harakkuljus 47, 62, 184, 186
— harilik 186

harakputk 170, **174**
— mets- **174**
harjasputk 172, **174**
— jaapani **175**
heinmuda 50, 51, 366, **373**
— harilik **373**
— keerd- **373**
heinputk 171, **180**
— harilik **181**
helmikas 434, **447**
— longus **447**
hernes 135, **148**
— hall **148**
— harilik **148**
hiilakas 390, **392**
— soo- **392**
hiirehernes 135, **143**
— aed- **144**
— ahtalehine **144**
— harilik **146**
— karvane **145**
— mets- **145**
— neljaseemneline **144**
— põld- **145**
— püstine 143, **145**
hiirekõrv 239, **258**
— harilik **258**
hiiresaba 63, 92, **96**
— väike **96**
hobukastan **163**
— harilik **164**
hobukastanilised 40, **163**
hortensialised 48, **109**
humal 56, **336**
— harilik **336**
hundihammas 134, 135, **142**
— aas- **142**
— liiv- **142**
— magus **142**
hundinui **462**
— ahtalehine **462**
— laialehine **462**
hundinuialised 71, **462**
hunditubakas 293, **302**
— aas- **306**
— karvane **304**
— keskpärane **304**
— kõrge **305**
— kõrv- **305**
— kännasjas **306**
— liht- **304**
— mets- **304**
— nooljas **303**
— pehmekarvane **306**
— raag- **304**
— sarikjas **302**
hunditubakas, sinihall **303**
— ungari **305**
— võsundiline **306**
hundiuba, hulgalehine 135
huulhein **313**
— pikalehine **313**
— vahelmine **313**
— ümaralehine **313**
huulheinalised 63, **313**
huulõielised 47, 56, 58, 62, **221**
hõbepuu 156, **157**
— läikiv **157**
hõbepuulised 44, **156**
härghein 212, **217**
— harilik **218**
— harjakas **217**
— mets- **218**
— palu- **218**
— põld- **217**
härjasilm 271, **279**
— harilik **279**
igihali **262**
— väike **202**
iiris 383
imar **82**
— kivi- **82**
imaralised 38, **82**
imikas 205, **206**
— harilik **206**
iminõges 223, **227**
— hambune **227**
— hõlmlehine **227**
— täpiline **227**
— valge **227**
— verev **227**
jalakalised 43, 45, **337**
jalakas **337**
— harilik **337**
jooksjarohi 133, **136**
— haisev **136**
— roomav **136**
jugapuu **87**
— harilik **87**
jugapuulised 40, **87**
jumikas 270, **290**
— aru- **290**
— narmas- **290**
— põld- **291**
jusshein 429, **457**
jõgiputk 169, **177**
— harilik **178**
jõgitakjalised 52, 71, **461**
jõgitakjas **461**
— haruline **461**
— kera- **461**
— lamedalehine **462**

jõgitakjas, liht- **462**
— väike **461**
jõhvikas **312**
— harilik **312**
— väikeseviljaline **312**
jänesekapsalised 53, **152**
jänesekapsas **152**
— harilik **152**
jänesesalat 292, **301**
— harilik **301**
jäneslill **403**
— muru- **404**
jänesvill 73, 400, 401, **403**
— alpi **403**
— raba- **404**
järvikas 50, 233, **234**
— silm- **234**
jürililL 55, 239, 241, **247**
— aas- **248**
— kare **247**
— mets- **247**
— mõru **248**
kaalikas **253**
kadakkaer 316, **319**
— harilik **320**
— kevad- **319**
— madal **320**
— mägi- **320**
— põld- **320**
kadakas 90, **91**
— harilik **91**
kaderohi 315, **323**
— hall **323**
— põld- **323**
kaer 432, 434, **444**
— aas- **445**
— aru- **445**
— harilik **445**
— liiv- **445**
— must **445**
— tuule- **444**
kaerand 434, **445**
— aas- **445**
— aru- **445**
kail **310**
— soo- **310**
kaisel 73, 401, **404**
— järv- **405**
— kare **405**
kaljukress 242, **257**
kalmus 71, **459**
— harilik **460**
kamaras 212, **218**
— harilik **219**
— rand- **218**
kanakoole **99**
kanarbik 42, 47, 310, **311**
kanarbikulised 44, 47, **310**
kanep 53, **336**
kanepilised 53, 56, **336**
kannike **260**
— aas- **260**
— ime- **260**
— karvane **262**
— kink- **262**
— koera- **263**
— kõrge **263**
— lodu- **261**
— lõhnav **262**
— mägi- **263**
— mülgas- **264**
— nõmm- **263**
— pisi- **264**
— põld- **260**
— soo- **261**
— turvas- **262**
— võsa- **263**
kannikeselised 64, **260**
kapsas **253**
kapsasrohi 239, 240, 241, **253**
— põld- **254**
— sarepta **254**
— süstlehine **254**
kardhein **105**
— räni- **106**
kardheinalised 52, **105**
karelehelised 63, **204**
kareputk 172, **183**
— ahtalehine **184**
— laialehine **183**
— preisi **184**
karerohi 204, **208**
karikakar 272, **278**
— kollane **278**
— valge **278**
kartul 54, **210**
karukeel 205, **206**
— harilik **206**
karukell 92, **96**
— aas- **96**
— palu- **96**
karuohakas 269, **286**
— kähar **287**
— longus **287**
— torkav **287**
karuputk 169, **183**
— siberi **183**
karusmari **110**
kaselised 43, 46, 47, **193**
kask **194**
— aru- **195**
— madal **195**

kask, soo- **195**
— vaeva- 46, **195**
kassikäpp 270, **274**
— harilik **274**
kassinaerilised 57, 68, **149**
kassinaeris 149, **150**
— harilik **150**
— mets- **150**
— muskus- **150**
— roos- **150**
— ümaralehine **151**
kassiratas 225
kassisaba **214**
kassitapp **203**
— harilik **203**
kassitapulised 65, **203**
kassiurb 270, **275**
— mets- **275**
— soo- **275**
kastehein 432, **440**
— harilik **441**
— mägi- **440**
— rukki- **441**
— soo- **440**
— suur **441**
— valge **441**
kastekaer 433, **445**
— harilik **445**
kastevars 434, **443**
— look- **443**
— luht- **444**
— võnk- **443**
kastik 432, 433, **441**
— jänes- **442**
— mets- **443**
— püst- **442**
— soo- **442**
— verev **442**
katkujuur 67, 72, 268, **282**
— harilik **282**
— villane **282**
katteseemnetaimed **91**
keelikurohi 269, **285**
— harilik **285**
keelõielised 268, **291**
kellukalised 66, 67, **264**
kellukas **265**
— harilik **267**
— kare **265**
— kera- **265**
— kure- **265**
— laialehine **266**
— nõgeselehine **266**
— suureõieline **266**
— ümaralehine **266**
kerahein 434, 435, **447**

kerahein, harilik **447**
kerss 241, 242, **245**
— kallas- **246**
— mets- **246**
— soo- **246**
— vesi- **246**
kesakann 316, **321**
— lamav **321**
— rand- **321**
— sõlmine **321**
kesalill 272, **280**
— harilik **280**
kevadik 241, **251**
— hall **252**
— mets- **252**
— müür- **252**
kibuvits 113, **129**
— harilik **130**
— koer- **130**
— mets- **131**
— nahklehine **131**
— näärmekas **130**
— pehme **130**
kikkaputk 170, **181**
— rand- **181**
kikkapuu **165**
— harilik **166**
— naastune **166**
kikkapuulised 49, **165**
kilbirohi 242, **251**
— Gmelini **251**
— liiv- **251**
— tupp- **251**
kilbukalised 49, 50, 51, **363**
kilbukas 49, 363, **364**
— konna- **364**
kilpjalalised 39, **80**
kilpjalg **80**, 81
kipslill 316, **328**
— kännas- **328**
— müür- **328**
kirburohi 338, **341**
— harilik **344**
— kahar **344**
— mõru **343**
— pung- **343**
— rand- **341**
— sahhalini **344**
— vesi- 51, **343**
— vooljas **344**
— võsa- **344**
— väike **343**
kirikakar 268, **273**
— harilik **273**
kirsipuu 113, **132**
— hapu **132**

kirsipuu, harilik **132**
— magus **133**
kitse-enelas 40, 55, 112, 114, **115**
— harilik **115**
kivirik 57, 107, **108**
— harilik **108**
— kollane **108**
— püst- **108**
— väike **108**
kivirikulised 57, 67, 68, **107**
kiviürt 82, **83**
— ida- **83**
kobarpea 270, **284**
— harilik **285**
koerakoolulised 47, 61, **202**
koerakäpp 391, **399**
— püramiidjas **400**
koeraorashein 429, **458**
— harilik **458**
koeraputk 170, **179**
koerasinep 241, **253**
— gallia **253**
koeratubakas 293, **301**
— kaheaastane **302**
— liiv- **301**
— pehme **302**
— soo- **301**
— tõmbijuureline **301**
kogelejarohi 242, **251**
— hall **251**
koirohi **281**
kold **74**
— karu- **75**
— katte- **75**
— soo- 38, **75**
— vares- **74**
koldkaer 434, **444**
— aas- **444**
koldnõges 223, **228**
koldrohi 134, **140**
— harilik **141**
— paljulehine **141**
kollakas 239, **245**
— kaar- **245**
— lääne- **245**
— püst- **245**
kollalised 38, **74**
kolmissõnajalg 83, **85**
— harilik **85**
— pae- **86**
konnarohi 71, **362**
— harilik **362**
— väike 49, **362**
konnarohulised 49, 69, 70, 71, **362**
konnatatar **345**
kontpuu 166, **167**

kontpuu, siberi **167**
— verev **167**
— võsund- **168**
kontpuulised 47, 48, 69, **166**
kopsurohi 204, **206**
— harilik **206**
— sinine **206**
koralljuur 73, 391, **392**
— kõdu- **392**
korgipuu **161**
— amuuri **161**
kortsleht 56, 68, 111, **126**
— karjus- **127**
— küüt- **127**
— niitjas **126**
— pehmekarvane **126**
— pigahambune **126**
— teravahambune **128**
— teravahõlmine **127**
— tõmp **127**
— väike **126**
korvõielised 56, 58, 62, 63, 67, 69, 70, 72, **268**
krambe 242, **255**
kreegipuu **132**
kress 242, **256**
— haisev **256**
— liiv- **257**
— rand- **256**
kukehari 60, **106**
— harilik **107**
— suur **107**
— valge **107**
— verev **107**
kukehirss 428, 432, **436**
— tähkjas **436**
kukekannus, põld- **94**
kukeleib 430, **436**
— roheline **436**
— vesihaljas **437**
kukemari **313**
— harilik **313**
kukemarjalised 43, **313**
kukerpuu **103**
— harilik **103**
— Thunbergi **104**
kukerpuulised 42, **103**
kukesaba 67, 157, **158**
— harilik **158**
kukesabalised 51, 60, 67, **157**
kukits 47, 69, 166, **167**
— rootsi **167**
kuldkann **259**
— harilik **260**
kuldkannilised 47, 61, **259**
kuldking 389, **391**

kuldking, kaunis **391**
kuldtäht 375, **378**
— ida- **379**
— kollane **378**
— väike **379**
kuldvits 271, **272**
— harilik **272**
kullerkupp **93**
— harilik **93**
kummel 271, 272, **279**
— lõhnav **279**
— tee- **279**
kuningakepp 158, **160**
— kaheaastane **160**
kuningakübar 307, **309**
kurehernes 144
kurekael 55, 152, **154**
— harilik **154**
kurekatel 266
kurekell 91, 92, **94**
— harilik **94**
kurelääts, kevadine 148
— must 148
kuremõõk **383**
— niidu- **383**
kurereha **152**
— aas- **153**
— haisev **152**
— läikiv **153**
— madal **153**
— mets- **154**
— pehme **153**
— soo- **154**
— verev **153**
kurerehalised 55, 57, **152**
kuslapuu 185, **186**
— balti 187
— harilik **187**
— lõhnav 48, **187**
— sinine **187**
— tatari **187**
kuslapuulised 40, 42, 47, 48, 62, **184**
kuukress 242, **250**
— mets- **250**
kuusk **88**
— harilik **89**
— ilu- **89**
— sini- **89**
— torkav **89**
kuuskhein **234**
— harilik **235**
— süstlehine **235**
kuuskheinalised 50, 59, **234**
kuuskjalg 58, 211, **219**
— soo- **220**
— suur **220**
kuutõverohi 375, **381**
— harilik **381**
— mitmeõieline **381**
kõdrik 240, **243**
— salu- **243**
kõrkjas 402, **404**
— juurduv **404**
— järve- 405
— lapik 405
— mets- **404**
— rand- 405
— tõmmu 406
kõrrelised 71, **428**
kõrveköömen 171, **179**
— niit- **179**
kõrvik 223, **226**
— ahtalehine **226**
— kare **226**
— kirju **226**
— pügaldunud **226**
kõõlusleht 70, 362, **363**
— jõgi- **363**
käbihein 222, **226**
— harilik **226**
kännak **191**
— põld- 61, **191**
käokann 316, **327**
— harilik **327**
käokannus 211, **212**
— harilik **212**
käokeel 390, **395**
— kahelehine **396**
— rohekas **396**
käoking 56, 92, **94**
— kollane **95**
— sinine **94**
käokuld 270, **275**
— harilik **275**
käokübar 267
käoorvik 260
käopõll 389, **392**
— suur **392**
— väike **393**
käopäkk 73, 211, **220**
— harilik **220**
käoraamat 390, **396**
— harilik **396**
— lõhnav **396**
käpalised 69, 70, 73, **389**
käpp 390, **397**
— ahtalehine **399**
— aru- **397**
— balti **399**
— hall **397**
— jumala- **398**
— kahkjaspunane **399**

käpp, kuradi- **398**
— tõmmu **398**
— täpiline **399**
— vööthuul- **398**
kärbesõis **400**
köömen 169, **176**
— harilik **176**
künnapuu **337**
küpressilised 40, **90**
küüvits **310**
— harilik **310**
laanelill 59, 346, **347**
— harilik **347**
laanesõnajalg 39, 82, **84**
— harilik **84**
lahnarohi **76**
— järv- **76**
lahnarohulised 38, 49, **76**
lakkleht 308, **309**
— harilik **309**
lambapähkel 108
lauk 375, **376**
— karu- **377**
— küüs- **377**
— mets- **378**
— muru- **378**
— porru- **377**
— rohu- **378**
laukapuu **132**
leeder 40, 184, **185**
— must **185**
— punane **185**
leesikas 310, **311**
— harilik **311**
leeskputk 172, **181**
— harilik **181**
lehis 87, **89**
— euroopa **89**
— vene **89**
lehmakapsas 239, **249**
lemlelised 49, **460**
lemmalts **164**
— väikeseõieline **164**
— õrn **164**
lemmaltsalised 64, **164**
lemmel **460**
— rist- **460**
— väike **461**
lemmelill **376**
— harilik **376**
lepiklill 107, **109**
— harilik **109**
lepp 194, **196**
— hall **196**
— must 196
— sang- **196**
lepp, valge 196
leseleht 376, **380**, **381**
liblikõielised 41, 53, 54, **133**
liguster 198, **199**
— harilik **199**
liilia 375, **379**
— kirju 68, **380**
— tuli- **379**
liilialised 68, 70, 71, 72, **374**
liivatee 47, 223, **230**
— nõmm- **231**
— paljalehine **230**
liivkann 315, **322**
— harilik **322**
— palu- **322**
liivrohi 241, **248**
— harilik **248**
liivsibul **106**
— võsu- **106**
liivsinep 240, **252**
— müür- **252**
lillakas **120**
lina **151**
— aas- **152**
— harilik 66, **151**
linalehik **314**
— püst- **314**
linalehikulised 64, **314**
linalised 60, 66, **151**
linnukapsas 291, **293**
— harilik **293**
linnupiim 375, **380**
— sarik- **380**
linnurohi, ahtalehine **342**
— erilehine **342**
— harilik **342**
linnutuder 240, **258**
— põld- **258**
lipphernes 134, **143**
— karvane **143**
— põhja- **143**
litterhein 239, **258**
— põld- **259**
loalised 71, 72, **383**
lobeelia **267**
— vesi- **267**
lobeelialised 50, **267**
lodjapuu 184, **185**
— harilik 42, **185**
— villane **186**
lubikas 430, **446**
— harilik **446**
luga 72, **384**
— harilik **387**
— kera- **387**
— konna- **384**

luga, kraav- 384
— lapik 385
— läikviljaline 386
— madal 386
— niit- 387
— nõmm- 384
— raba- 385
— rand- 387
— sõlm- 385
— tuder- 385
— tumepruun 386
— tõmbiõieline 386
luidekaer 431, 443
— rand- 443
luigelill 363
— harilik 363
luigelillelised 70, 363
lumikelluke 382
— harilik 382
lumimari 185, 186
— harilik 186
lupiin 133, 135
— hulgalehine 135
luste 436, 455
— pehme 455
— põld- 455
— rukki- 455
lutsern 134, 136
— harilik 136
— humal- 137
— kollane 137
— sinine 136
— sirp- 137
luuderohi 166
— harilik 166
lõhmus 149
lõhnhein 433, 438
— harilik 438
— lääne- 438
lõikhein 401, 402
— pruun 402
lõikheinalised 72, 73, 400
lõokannus 53, 236, 238
— harilik 238
— vahelmine 238
lõosilm 204, 206
— balti 207
— harvaõieline 208
— kink- 208
— liiv- 207
— mets- 207
— muru- 207
— põld- 208
— soo- 207
läätspuu 41, 133, 142
— suur 142
maajalg 223, 225
— harilik 225
maarjahein 430, 437
— lõhnav 437
maarjalepp 114, 128
— harilik 128
— karvane 128
maasapp 199, 200
— harilik 200
— linalehine 200
— väike 200
maasikas 114, 121
— aed- 121
— kõrge 121
— mets- 121
maavits 209
— harilik 42, 56, 210
— must 210
maavitsalised 42, 54, 56, 65, 66, 209
madar 187, 188
— hobu- 190
— kolmeõieline 189
— kolmis- 189
— lodu- 190
— pehme 190
— põld- 190
— raba- 190
— roomav 190
— soo- 189
— värv- 189
madaralised 59, 187
magun 236, 237
— kuke- 238
— liiv- 237
— põld- 238
— uni- 237
magunalised 53, 55, 58, 236
maikelluke 376, 381
— harilik 381
mailane 211, 214
— allik- 215
— harilik 215
— hõlmlehine 67, 217
— kesa- 217
— kevad- 57, 215
— kännas- 215
— külma- 215
— laialehine 214
— liivateelehine 216
— niitjas 216
— oja- 215
— pikalehine 59, 214
— põld- 216
— pärsia 216
— tumeroheline 217
mailaselised 50, 57, 58, 59, 62, 64, 67, 69, 73, 211
mais 71, 431, 436
malts 330, 332
— aed- 333
— harilik 334
— noollehine 333
— odalehine 334
— rand- 333
— tatari 333
— varajane 333
maltsalised 65, 72, 330
maokeel 79
— harilik 79
maokeelelised 38, 79
maran 114, 122
— hõbe- 123
— karvane 124
— keskmine 123
— kevad- 124
— mägi- 124
— norra 123
— roomav 122
— tedre- 122
— tõusev 123
— vahelmine 123
merihein 365
— pikk 366
meriheinalised 52, 365
merihumur 315, 321, 322
merikann 345
— roosa 345
merikapsas 255
merisalat 57, 242, 259
— taani 259
merisinep 242, 255
— liiv- 255
mesihein 433, 443
— vill- 443
mesikas 134, 137
— hambuline 137
— kollane 138
— kõrge 138
— valge 137
mesiohakas 268, 285
— valkjas 285
mesiputk 170, 174
metspipar 193
— harilik 193
metsputk 168, 173
— euroopa 173
metsriis 431, 437
— jõgi- 437
metsviinapuu 165
— harilik 165
metsvits 346
— harilik 59, 347
metsvits, roomav 347
moorputk 169, 182
— harilik 183
muguljuur 390, 395
— harilik 395
mugulkõrkjas 402, 405
— meri- 405
murakas 112, 114, 119
— kitse- 120
— mesi- 119
— põld- 120
— raba- 57, 119
— soo- 119
muskuslill 192, 193
muskuslillelised 53, 192
mustikalised 44, 46, 311
mustikas 46, 311, 312
— harilik 312
mustjuur 69, 291, 295
— madal 296
mustnupp 112, 129
— harilik 129
muulukas 121
mõrkjas 292, 295
— kare 295
mõõkrohi 401, 408
— lääne- 408
mõõl 114, 124
— maa- 125
— oja- 124
— püst- 125
— vahelmine 125
mädaõigas 242, 247
— aed- 247
mägimünt 223, 229
— harilik 230
mägisibul 106
— võsu- 106
mänd 87, 89
— harilik 90
— mägi- 90
männilised 39, 87
märtsikelluke 382
— kevadine 382
münt 222, 231
— männas- 231
— põld- 231
— vesi- 231
mürkputk 170, 176
— harilik 176
müürlook 241, 248
— harilik 248
müürluste 436, 456
— harilik 456
naat 168, 177
— harilik 177

nadahein 435, **448**
— laiuv **448**
— meri- **448**
— rand- **448**
naeris **253**
naerishein 254
naistenõges 224, 225
— harilik **225**
naistepuna 307
— kandiline **307**
— karvane **307**
— liht- **307**
— mägi- **307**
naistepunalised 61, **307**
naistesõnajalg 83, **84**
— harilik **84**
neiuvaip 389, **393**
— laialehine **393**
— soo- **394**
— tumepunane **393**
nelgilised 59, 60, 69, **315**
nelk 316, **328**
— aas- **329**
— habe- **328**
— nurm- **329**
— nõmm- **329**
nestik 432, **438**
— laialehine **438**
nisu 430, **458**
— harilik **459**
nokkhein 401, **408**
— tume **409**
— valge **409**
nulg 87, **88**
— hall **88**
— palsami- **88**
— siberi **88**
nurmenukk 65, 346, **348**
— harilik **348**
nurmenukulised 52, 59, 61, 65, 66, **346**
nurmikas 435, **449**
— aas- **450**
— ahtalehine **449**
— alpi **450**
— harilik **450**
— kahar **450**
— lapik **449**
— muru- **450**
— salu- **449**
— soo- **451**
nõges **337**
— kõrve- **337**
— raud- **337**
nõgeselised 62, **337**
nõgilillik 50, 211, **213**
nõgilillik, harilik **213**
nõiahammas 134, **141**
— harilik **141**
nõiakold 62, 158, **160**
— harilik **160**
nõianõges 223, **228**
— mets- **228**
— soo- **229**
— üheaastane **228**
nõmmemünt 223, **230**
— väike **230**
nõmmkann 65, 346, **348**
— harilik **348**
näkirohi **374**
— meri- **374**
näkirohulised 50, 51, **374**
nälghein 59, 315, **323**
— harilik **323**
näsiniin **156**
— harilik **156**
näsiniinelised 43, 44, **156**
näär 169, **176**
— harilik **177**
— suur **177**
oblikas 56, 337, **338**
— aas- **339**
— ahtalehine **339**
— hapu **338**
— hobu- **339**
— jõgi- **341**
— kodu- **340**
— kärn- **341**
— meri- **341**
— soome **340**
— tõmbilehine **340**
— vesi- **339**
— väike **339**
oder 430, **459**
— harilik **459**
— kaherealine 430, 459
— mitmerealine **459**
— mitmetahuline **459**
ogamalts 330, **335**
— kink- **335**
— rand- **335**
ogaputk 168, **173**
— rand- **173**
ogaõun 66, 209, **210**
— harilik **210**
ohakas 269, **287**
— nõel- **288**
— põld- **289**
— sea- **289**
— soo- **288**
— tuli- **288**
— varretu **287**

ohakas, vill- **289**
ojakapsas 51, 60, **157**
— muda- **157**
orashein 429, **458**
— harilik **458**
— rand- **458**
orjavits 130
osi **76**
— aas- **76, 79**
— alss- **78**
— karedahambaline **78**
— konna- **77, 78**
— liiv- **78**
— mets- **77, 78**
— põld- **76, 79**
— raud- **77**
— soo- **77, 78**
osjalised 38, 72, **76**
paakspuu 45, **164**
— harilik **165**
paelrohi, harilik 437
paganapea 270, **274**
— põld- **274**
— väike **274**
paiseleht 67, 72, 268, **281, 282**
paju 43, 44, **349**
— hala- **352, 355, 359**
— hane- **350, 357, 359, 360**
— hundi- **354, 357, 360**
— hõbe- **352**
— härm- **353, 355, 359**
— kahevärviline 45, **354, 357, 360**
— korvi- **351**
— kõrv- **351, 353, 356, 360**
— lapi **355, 357, 359**
— liiv- **350, 357, 360**
— looga- **354**
— läik- **354**
— mustik- **350, 356, 358**
— mustjas **355, 357, 358**
— pikalehine **352, 354, 356, 359**
— puna- **354, 357, 360**
— raud- **353**
— tuhkur **353, 356, 359**
— vene **351, 356, 359**
— verkjas **350, 356, 360**
— vesi- **354, 355, 358**
— vits- 45, **351, 357, 359**
pajulill **158**
— karvane **159**
— kink- **159**
— laskuvalehine **159**
— mets- **160**
— mägi- **159**
— roosa **159**
— soo- **159**
pajulill, väikeseõieline **159**
pajulillelised 62, 66, **158**
pajulised 42, 43, 44, 45, 46, 47, **349**
paksulehelised 60, 64, **106**
palderjan 55, **191**
— harilik **191**
palderjanilised 55, 61, **191**
paljasseemnetaimed **87**
pappel 43, 47, 349, **361**
— berliini **361**
— hõbe- 42, **361**
— lõhnav **362**
— palsami- **361**
parkhein 58, 221, **231**
— harilik **231**
parthein 435, **451**
— harilik **451**
— kahar **452**
— suur **452**
— voldiline **452**
paskhein 269, **289**
— värv- **289**
peenlook 241, **244**
— rihu- **244**
peet **330**
— harilik **331**
peetrileht 61, 191, **192**
— harilik **192**
pelusk 148
penikeel **366**
— hein- **371, 372**
— kaelus- **373**
— kamm- **367**
— kähar **371**
— lapik **367**
— läik- **372**
— muda- **369**
— niitjas **367**
— ogaterav **368, 369**
— pikk **373**
— punakas **369**
— ruske **371, 372**
— tõmbilehine **368**
— ujuv **370**
— väike **370**
penikeelelised 50, 51, **366**
pesajuur 73, 391, **393**
— pruunikas **393**
petersell 171, **176**
— aed- **176**
pihlakas 113, **117**
— harilik **117**
— tuhk- **118**
pihlenelas 112, **115**
— harilik **115**
piibeleht 381

piimalill 65, 154, **155**
— harilik **155**
— kibe **155**
— küpress- **155**
— soo- **155**
— vits- **156**
piimalillelised 62, 65, **154**
piimikas 292, **300**
— tatari **300**
piimjuur 70, 292, **295**
— harilik **295**
piimohakas 292, **299**
— harilik **300**
— kare **299**
— põld- **299**
piimputk 172, **181**
— mägi- **182**
— soo- **182**
piiphein 383, 387
— kahkjas **388**
— karvane **387**
— mitmeõieline **388**
— põld- **388**
— salu- **388**
pilliroog 433, **446**
— harilik **446**
pirnipuu 114, **116**
— harilik **116**
pisilina **151**
pisikäpp 73, 391, **394**
— lehitu **395**
ploomipuu 113, **132**
— harilik **132**
pohl 311, **312**
— harilik **312**
pooppuu **118**
porgand 171, **184**
— aed- **184**
— mets- **184**
porsalised 43, 45, **197**
porss **197**
— harilik **198**
portulakilised 51, 60, 314
puju 271, **280**
— harilik **280**
— kalju- **281**
— meri- **281**
— põld- **281**
pukspuu **156**
— harilik **156**
pukspuulised 48, **156**
punand 55, 237, **238**
— harilik **238**
punanupp 112, **128**
— ürt- **129**
pune 223, **230**
pune, harilik **230**
pusurohi 317, **327**
— punane **327**
— valge **327**
putkõielised **268**
putukõis 389, **400**
põdrajuur 172, **178**
— vahelmine **178**
põdrakanep 158, **160**
— ahtalehine **160**
põisenelas 112, **115**
— lodjap- **115**
põisjalg **83**
— habras **84**
põisrohi 316, **325**
— harilik **325**
— harkjas **326**
— longus **327**
— palu- **325**
— pihkane **326**
— tatari **325**
— öö- **326**
põlduba 135, **146**
põrsashein 292, **294**
— püsik- **294**
pöösasmaran 41, 112, **122**
— harilik **122**
päevalill 270, **276**
— harilik **276**
pähklipuu **198**
— hall **198**
pähklipuulised 41, **198**
päideroog 431, **437**
pärdiklill 69, 211, **213**
— kollane **213**
pärn **149**
— harilik **149**
— suurelehine **149**
pärnalised 46, **149**
pääsusilm **348**
pöögilised 41, 45, 46, **196**
pöök 45, 46, 196, **197**
— harilik **197**
pöörirohi 209, **210**
— koera- 66, **210**
püsikluste 436, **456**
— ohtetu **456**
— püstine **457**
— varju- **456**
— võrkjas **456**
rabakalised 71, **365**
rabakas **365**
rabarber **338**
— harilik **338**
— kurdlehine **338**
rabasalat 314

raihein 429, **454**
— inglise **455**
— itaalia **454**
— karjamaa- **455**
— kõrge **444**
— lina- **455**
— üheaastane **454**
raikaerik 434, **444**
— kõrge **444**
randaster 271, 273
randpung 66, 346, **349**
— liht- **349**
rannikas 65, 346, **347**
raps **253**
rapuntsel 66, 67, 264, **267**
— tähkjas **267**
rass 204, **209**
— harilik **209**
raudrohi 271, 272, **278**
— harilik **278**
— ida- **279**
— võsa- **278**
raunjalalised 39, **81**
raunjalg **81**
— müür- **81**
— pruun **81**
— põhja- **81**
rebasesaba 431, **439**
— aas- **440**
— mustjas **440**
— põlvjas **440**
— ruuge **439**
rebashein **335**
— lamav **335**
— tähkjas **336**
— valge **336**
rebasheinalised 65, **335**
redis 255
reiarohi **314**
— sööt- **314**
reiarohulised 60, **314**
remmelgas, hõbe- **352, 356, 358**
— raag- **351, 357, 361**
— rabe **352, 356, 358**
— raud- **353, 355, 358**
reseeda **259**
— kollane **259**
reseedalised 58, **259**
rihumünt 222, **232**
— suga- **232**
ristik 134, **138**
— aas- **140**
— alpi **140**
— kassi- **138**
— keskmine **140**
— kuld- **139**
ristik, lamav 134, **138**
— mägi- **139**
— pruun **139**
— rand- **140**
— roosa **140**
— rootsi **140**
— valge **139**
ristirohi 270, **282**
— harilik **283**
— jõgi- **283**
— kevad- **284**
— lood- **283**
— mets- **284**
— muda- **283**
— pihkane **284**
— soo- **283**
— voolme- **284**
ristõielised 55, 57, 66, **239**
robirohi 212, **219**
— saaremaa **219**
— suur **219**
— väike **219**
roidputk 171, **175**
— austria **175**
rooghein 433, 435, **454**
roos **129**
— kartuli- **131**
— kurdlehine **131**
— näärelehine **131**
— punalehine **129**
roosõielised 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 54, 55, 56, 57, 68, **111**
rukis 430, **459**
— harilik **459**
— jaani- **459**
— suvi- **459**
— tali- **459**
rukkihein 432, **441**
— harilik **441**
rukkilill **290**
ruse 56, 62, 269, **276**
— kiirjas **277**
— kolmis- **277**
— longus **277**
rusujuur 204, **205**
— põld- **205**
— suur **205**
ruudilised 41, **161**
rõigas 242, **255**
— aed- **255**
— must **255**
— põld- **255**
rõngaslill 149, **151**
— harilik **151**
saar 41, **198**
— harilik **199**

salat 292, **300**
— aed- **300**
— noollehine 300
saluhein 432, **438**
— harilik **438**
salvei 222, **229**
— mets- **229**
— männas- 56, **229**
sannikas 199, **201**
— püsik- **202**
sarapuu 46, 193, **194**
— harilik **194**
sarikalised 54, 56, 68, **168**
seahernes 135, **146**
— aas- **146**
— hernelehine **147**
— kevadine **148**
— mets- **146**
— must **148**
— rand- **147**
— soo- **147**
seakapsas 289
sealõuarohi 211, **213**
— harilik **213**
seanupp 292, **294**
— kare **295**
— sügisene **295**
seatapp **203**
— tara- **203**
seebilill 316, **329**
— harilik **329**
seedermänd, alpi **90**
seenlill **309**
— harilik **309**
seenlillelised 73, **309**
selaginell **75**
— koldjas **75**
selaginellilised 38, **75**
seljarohi 62, 154, **155**
— püsik- **155**
seller 169, **175**
— aed- **176**
sepsikas 73, 401, **407**
— mustjas **408**
— pruun **408**
sibul, harilik **377**
— tali- **377**
sigur 291, **293**
— harilik **293**
silmarohi 212, **218**
— harilik **218**
sinep 241, **254**
— põld- **254**
— sarepta **254**
— valge **254**
sineõigas 239, **249**

sineõigas, harilik **250**
sinihelmikas 433, **446**
— harilik **446**
sinikas 44, **312**
siniladvalised 54, **203**
sinilatv **203**
— harilik **204**
siniliilia 374, **380**
— harilik **380**
sinilill 92, **95**
— harilik **95**
sininukk 67, 264, **267**
— harilik **267**
sirel 198, **199**
— harilik **199**
siumari 91, **93**
— salu- **94**
soodahein 330, **335**
— rand- **335**
soojumikas 271, **286**
— eesti **286**
sookäpp 390, **391**
soolarohi 72, 330, **334**
— harilik **334**
soolikarohi 271, **280**
— harilik **280**
soolmalts 330, **334**
— hall **334**
soomukalised 73, **232**
soomukas **232**
— ohaka- **233**
— põdrajuure- **233**
— suur **233**
soonerohi 401, **405**
— lapik **405**
— tõmmu **406**
soopihl 114, **121**
— harilik **121**
soosõnajalg 83, **85**
— harilik **85**
— mets- **85**
soovalk 390, **392**
— ainulehine **392**
spinat 330, **332**
— aed- **332**
stsilla 380
sugapea 429, **447**
— harilik **448**
suitsrohi 239, **256**
— ida- **256**
surmaputk 172, **175**
— täpiline **175**
suvivikk **144**
sõlmhein 315, **324**
— punane **324**
— rand- **324**

sõnajalalised 39, **82**
sõnajalg 82, 83, **86**
— ahtalehine 85
— laiuv **87**
— maarja- 82, **86**
— ohtene **86**
— pae- 86
— suga- 82, **86**
sõnajalgtaimed 38, **74**
sõstar **110**
— harilik 111
— hele **111**
— karvane **111**
— kuld- **110**
— mage **110**
— must **111**
— punane **111**
sõstralised 42, **110**
särjesilm 52, 91, **96, 97**
— harkjas **98**
— jõgi- **99**
— meri- **97, 98**
— sõõr- **98**
— tume **97**
südamerohi 56, 222, **228**
— lääne- **228**
— veiste- **228**
sügislill 374, **376**
— harilik **376**
takelrohi 204, **208**
— siil- **208**
takjas 269, **285**
— suur **286**
— vill- **286**
— väike **286**
talvik 59, 308, **309**
— harilik **309**
tamm 41, **196**
— harilik **197**
— põhja- **197**
tarinõges 222, **224**
— vinav **224**
tarn 400, **409**
— alss- **410**
— eris- **412**
— hallikas **417**
— harilik **418**
— hirss- **426**
— jalg- **420**
— jõhv- **425**
— jänes- **415**
— kahekojaline **409**
— kahkjas **423**
— kallas- **423**
— karvane **420**
— kaunis **428**
tarn, kera- **421**
— kevad- **421**
— kirp- **410**
— klibu- **416**
— kollane **428**
— kraav- **425**
— lakk- **413**
— liiv- **411**
— lodu- **415**
— luga- **418**
— luht- **417**
— lääne- **427**
— lünk- **411**
— mets- **425**
— muda- **426**
— mägi- **422**
— mätas- **417**
— niidu- **428**
— niitjas **420**
— nokk- **424**
— norra 416
— nõmm- **422**
— oja- **428**
— padu- **414**
— pikk **415**
— pudel- **424**
— põhja- **416**
— põis- **424**
— põngas- **422**
— pööris- **412**
— rand- **427**
— raud- **409**
— rebas- **412**
— rull- **414**
— räni- 416
— sagris- **426**
— sale **418**
— siil- **413**
— soo- 417, **423**
— sõrm- **419**
— tupp- **426**
— turvas- **416**
— tõmmukas **416**
— täht- **415**
— varane **413**
— varju- **415**
— varvas- **419**
— vene **421**
— vesi- **418**
— vesihaljas **420, 423**
— vill- **421**
— väheõiene 410
— õievähene **410**
— õrn **411**
— ääris- **427**
— ümar- **412**

tarnhein 435, 451
— vesi- 451
tatar 338, 345
— harilik 345
— ida- 345
tatralised 51, 56, 64, 337
teelehelised 50, 63, 69, 70, 233
teeleht 233
— keskmine 234
— rand- 63, 234
— suur 234
— süstlehine 234
tihashein 222, 224
— harilik 224
— odalehine 225
till, 169, 182
— aed- 182
timut 430, 431, 438
— aru- 439
— harilik 439
— lood- 439
— põld- 439
— mugul- 439
tinajuurelised 63, 345
tobiväädilised 67, 193
tolmpea 389, 394
— punane 394
— valge 394
tomat 54, 209
— harilik 209
tondipea 222, 225
— karvane 225
— sile 225
toomingas 113, 133
— harilik 133
toompihlakas 113, 118
— tähkjas 118
tuder 239, 257
— karvane 257
— lina- 258
— liiv- 257
— põld- 258
tuhkpuu 44, 113, 116
— harilik 116
— läikiv 116
— must 116
tulikalised 52, 53, 54, 55, 56, 57, 63, 67, 68, 91
tulikas 67, 91, 92, 93, 96, 97
— kaar- 100
— kibe 102
— kuld- 101
— mets- 101
— mitmeõieline 101
— mugul- 100
— mürk- 100

tulikas, roomav 100
— salu- 101
— soo- 99
— Steveni 102
— suur 99
— vill- 102
tulp 375, 379
— mets- 379
tõlkjas 242, 250
— harilik 250
tõnnike 223, 229
— harilik 229
tõrvalill 317, 324
— harilik 324
tähthein 315, 317
— mets- 317
— oja- 318
— oras- 318
— salu- 317
— soo- 318
— turd- 318
— varju- 319
tähtpea 192
— tui- 192
tähtputk 168, 173
— suur 173
türgi uba 149
türnpuu 48, 164, 165
— harilik 165
türnpuulised 45, 48, 164
ubalehelised 53, 202
ubaleht 202
ubinhein 279
uibulehelised 59, 66, 67, 307
uibuleht 308
— keskmine 308
— rohekas 308
— väike 308
— ümaralehine 308
ungrukold 74
— harilik 74
unilook 241, 243
— harilik 243
— karvane 243
— madal 243
— suur 243
— volga 244
uniohakalised 58, 61, 191
ussikeel 204, 205
— harilik 205
ussilakk 68, 375, 382
— harilik 382
ussilill 346, 347
ussitatar 343
vaak 271, 275
— aed- 276

vaak, inglise 276
— paju- 276
vaarikas, harilik 120
— lõhnav 119
vabarn 120
vaher 162
— ginnala 163
— harilik 163
— mägi- 163
— saar- 40, 162
— tatari 48, 163
vahtralised 40, 42, 48, 162
vahulill 161
— aas- 162
— mõru 162
— tups- 162
vahulillelised 64, 161
valgepöök 193, 194
— harilik 194
varakevadik 240, 252
— harilik 252
varemerohi 204, 205
— harilik 205
— kare 206
varesjalg 56, 92, 94
— põld- 94
vareskaer 431, 458
— liiv- 458
varesputk 170, 173
— lõhnav 174
varjulill 188
— lõhnav 188
— oja- 188
— värv- 188
varsakabi 92, 93
— harilik 93
varsapõlv 346, 348
— põld- 348
veesoonerohi 405
vereurmarohi 236, 237
— harilik 237
veishein 291, 293
— harilik 294
vesihein 317
vesihernelised 52, 63, 220
vesihernes 52, 220, 221
— harilik 221
— vahelmine 221
— väike 221
vesikanep 56, 268, 272
— harilik 272
vesikarikas 50, 363, 364
vesikatk 51, 363, 364
— kanada 364
vesikupp 104, 105
— kollane 105
vesikupp, väike 105
vesikuuselised 52, 160
vesikuusk 160
— männas- 161
— tähkjas 161
vesilääts 460
— hulgajuurine 460
vesipaunikas 68, 168, 172
— loim- 173
vesipipar 264
— mõru 264
vesipipralised 51, 60, 264
vesiputk 171, 178
— harilik 178
vesiroos 104
— valge 104
— väike 105
vesiroosilised 49, 104
vesisulg 52, 346, 348
— harilik 349
vesitähelised 51, 235
vesitäht 235
— harilik 236
— kevad- 236
— soo- 236
— sügis- 235
— tiik- 235
vesitähthein 316, 319
viinapuulised 40, 165
viirpuu 113, 118
— harilik 119
— verev 118
— üheemakaline 119
villpea 401, 402
— ahtalehine 403
— laialehine 403
— sale 403
— tupp- 402
virn 190
võhalised 70, 71, 459
võhk 70, 459, 460
— soo- 460
võhumõõgalised 70, 383
võhumõõk 383
— kollane 383
— siberi 383
võilill 292, 296
— balti 298
— kiivas 298
— lähedane 297
— petlik 297
— ruuge 296
— soo- 298
— tumenev 296
võipätakas 63, 220
— alpi 221

võipätakas, harilik **220**
võrm **232**
— harilik **232**
— liivatee- **232**
— lina- **232**
võrmilised 72, **232**
võsalill 315, **322**
— harilik **322**
— ida- **323**
võsaputk 171, **180**
— tupp- **180**
võtmehein **79**
— haruline **80**
— kummeli- **80**
— kuu- **80**
— virgiinia **80**
võõrkakar 62, 269, **277**
— karvane **277**
— paljas **277**
võõrkress 240, **256**
— harilik **256**
vägihein 211, **212**
— must **212**
värihein 434, **447**
— keskmine **447**
õisluhalised 71, **365**
õisluht **365**
— rand- **365**
— soo- **365**
õistaimed 91
õlipuulised 41, 48, **198**
õnnehein 271, **273**
— jaani- **273**
— kanada **274**
õunapuu 114, **117**
— aed- **117**
— mets- **117**
õõskeel 390, **395**
— rohekas **395**
ädalalill **109**
— harilik **109**
ädalalillelised 68, **109**
äiakas 316, **324**
— harilik **324**
äiatar 191, **192**
— harilik **192**
ängelhein 91, **102**
— ahtalehine **103**
— kollane **103**
— kurekell- **102**
— liht- **103**
öökannike 250
öölill 240, **250**
— harilik **250**
öövilge 389, **395**
— roomav **395**
üheksavägine **212**
ülane 93, **95**
— kollane **95**
— mets- **95**
— võsa- **95**

Марет Каск, Вильма Кууск (составитель), Ливия Лаасимер, Айме Мяэметс, Хайде-Эне Ребассоо, Сильвия Тальтс, Линда Вильясоо. ПОЛЕВОЙ ОПРЕДЕЛИТЕЛЬ РАСТЕНИЙ. На эстонском языке. Художественное оформление Д. Пааламяэ. Иллюстрации Г. Мууга. Издательство «Валгус». Таллин, Пярнуское шоссе, 10. Toimetaja A. Pärn. Kunstiline toimetaja A. Säde. Tehnilised toimetajad M. Tammes ja I. Vahtre. Korrektorid V. Artma ja O. Küla. Laduda antud 2. XI 1970. Trükkida antud 6. X 1972. Läti NSV Ligatne Paberivabriku trükipaber nr. 1. 60×84/16. Trükipoognaid 33. Tingtrükipoognaid 30,69. Arvestuspoognaid 33,24. Trükiarv 15 000. MB-08041. Tellimuse nr. 6540. Hans Heidemanni nim. Trükikoda, Tartu, Ülikooli 17/19. I

Hind rbl. 1.34